ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ଥେରଗାଥା-ଅଟ୍ଠକଥା

(ପଠମୋ ଭାଗୋ)

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ମହାକାରୁଣିକଂ ନାଥଂ, ଞେଯ୍ଯସାଗରପାରଗୁଂ;

ୱନ୍ଦେ ନିପୁଣଗମ୍ଭୀର-ୱିଚିତ୍ରନଯଦେସନଂ।

ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନା, ଯେନ ନିଯ୍ଯନ୍ତି ଲୋକତୋ;

ୱନ୍ଦେ ତମୁତ୍ତମଂ ଧମ୍ମଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପୂଜିତଂ।

ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ, ଠିତୋ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଯୋ;

ୱନ୍ଦେ ଅରିଯସଙ୍ଘଂ ତଂ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ।

ୱନ୍ଦନାଜନିତଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ଇତି ଯଂ ରତନତ୍ତଯେ;

ହତନ୍ତରାଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ, ହୁତ୍ୱାହଂ ତସ୍ସ ତେଜସା।

ଯା ତା ସୁଭୂତିଆଦୀହି, କତକିଚ୍ଚେହି ତାଦିହି;

ଥେରେହି ଭାସିତା ଗାଥା, ଥେରୀହି ଚ ନିରାମିସା।

ଉଦାନନାଦୱିଧିନା, ଗମ୍ଭୀରା ନିପୁଣା ସୁଭା;

ସୁଞ୍ଞତାପଟିସଂଯୁତ୍ତା, ଅରିଯଧମ୍ମପ୍ପକାସିକା।

ଥେରଗାଥାତି ନାମେନ, ଥେରୀଗାଥାତି ତାଦିନୋ;

ଯା ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯମ୍ହି, ସଙ୍ଗାଯିଂସୁ ମହେସଯୋ।

ତାସଂ ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି, ଓଗାହେତବ୍ବଭାୱତୋ;

କିଞ୍ଚାପି ଦୁକ୍କରା କାତୁଂ, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ମଯା।

ସହସଂୱଣ୍ଣନଂ ଯସ୍ମା, ଧରତେ ସତ୍ଥୁ ସାସନଂ;

ପୁବ୍ବାଚରିଯସୀହାନଂ, ତିଟ୍ଠତେୱ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତସ୍ମା ତଂ ଅୱଲମ୍ବିତ୍ୱା, ଓଗାହେତ୍ୱାନ ପଞ୍ଚପି;

ନିକାଯେ ଉପନିସ୍ସାଯ, ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାନଯଂ।

ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ଅସଂକିଣ୍ଣଂ, ନିପୁଣତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯଂ;

ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ, ସମଯଂ ଅୱିଲୋମଯଂ।

ଯାସଂ ଅତ୍ଥୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ଅନୁପୁବ୍ବିକଥଂ ୱିନା;

ତାସଂ ତଞ୍ଚ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ, ଦୀପଯନ୍ତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ।

ଯଥାବଲଂ କରିସ୍ସାମି, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ ସୁଭଂ;

ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଥେରଗାଥାନଂ, ଥେରୀଗାଥାନମେୱ ଚ।

ଇତି ଆକଙ୍ଖମାନସ୍ସ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିଂ;

ତଦତ୍ଥଂ ୱିଭଜନ୍ତସ୍ସ, ନିସାମଯଥ ସାଧୱୋତି।

କା ପନେତା ଥେରଗାଥା ଥେରୀଗାଥା ଚ, କଥଞ୍ଚ ପୱତ୍ତାତି, କାମଞ୍ଚାଯମତ୍ଥୋ ଗାଥାସୁ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ପନ ପୁନପି ୱୁଚ୍ଚତେ – ତତ୍ଥ ଥେରଗାଥା ତାୱ ସୁଭୂତିତ୍ଥେରାଦୀହି ଭାସିତା। ଯା ହି ତେ ଅତ୍ତନା ଯଥାଧିଗତଂ ମଗ୍ଗଫଲସୁଖଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା କାଚି ଉଦାନୱସେନ, କାଚି ଅତ୍ତନୋ ସମାପତ୍ତିୱିହାରପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ, କାଚି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ, କାଚି ପରିନିବ୍ବାନସମଯେ ସାସନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱୱିଭାୱନୱସେନ ଅଭାସିଂସୁ, ତା ସବ୍ବା ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ''ଥେରଗାଥା''ଇଚ୍ଚେୱ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ସଙ୍ଗୀତା। ଥେରୀଗାଥା ପନ ଥେରିଯୋ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦେସିତା।

ତା ପନ ୱିନଯପିଟକଂ, ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକନ୍ତି ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକପରିଯାପନ୍ନା। ଦୀଘନିକାଯୋ, ମଜ୍ଝିମନିକାଯୋ, ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯୋ, ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯୋ, ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯୋତି ପଞ୍ଚସୁ ନିକାଯେସୁ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯପରିଯାପନ୍ନା, ସୁତ୍ତଂ, ଗେଯ୍ୟଂ, ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ, ଗାଥା, ଉଦାନଂ, ଇତିୱୁତ୍ତକଂ , ଜାତକଂ, ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମଂ, ୱେଦଲ୍ଲନ୍ତି ନୱସୁ ସାସନଙ୍ଗେସୁ ଗାଥଙ୍ଗସଙ୍ଗହଂ ଗତା।

''ଦ୍ୱାସୀତି ବୁଦ୍ଧତୋ ଗଣ୍ହିଂ, ଦ୍ୱେସହସ୍ସାନି ଭିକ୍ଖୁତୋ;

ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନି, ଯେ ମେ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତିନୋ''ତି।

ଏୱଂ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ପଟିଞ୍ଞାତେସୁ ଚତୁରାସୀତିଯା ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସେସୁ କତିପଯଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହଂ ଗତା।

ତତ୍ଥ ଥେରଗାଥା ତାୱ ନିପାତତୋ ଏକନିପାତୋ ଏକୁତ୍ତରୱସେନ ଯାୱ ଚୁଦ୍ଦସନିପାତାତି ଚୁଦ୍ଦସନିପାତୋ ସୋଳସନିପାତୋ ୱୀସତିନିପାତୋ ତିଂସନିପାତୋ ଚତ୍ତାଲୀସନିପାତୋ ପଞ୍ଞାସନିପାତୋ ସଟ୍ଠିନିପାତୋ ସତ୍ତତିନିପାତୋତି ଏକୱୀସତିନିପାତସଙ୍ଗହା। ନିପାତନଂ ନିକ୍ଖିପନନ୍ତି ନିପାତୋ। ଏକୋ ଏକେକୋ ଗାଥାନଂ ନିପାତୋ ନିକ୍ଖେପୋ ଏତ୍ଥାତି ଏକନିପାତୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଏକନିପାତେ ଦ୍ୱାଦସ ୱଗ୍ଗା। ଏକେକସ୍ମିଂ ୱଗ୍ଗେ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ୱୀସୁତ୍ତରସତଂ ଥେରା, ତତ୍ତିକା ଏୱ ଗାଥା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ୱୀସୁତ୍ତରସତଂ ଥେରା, କତକିଚ୍ଚା ଅନାସୱା;

ଏକକମ୍ହି ନିପାତମ୍ହି, ସୁସଙ୍ଗୀତା ମହେସିଭୀ''ତି।

ଦୁକନିପାତେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସ ଥେରା, ଅଟ୍ଠନୱୁତି ଗାଥା; ତିକନିପାତେ ସୋଳସ ଥେରା, ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଗାଥା; ଚତୁକ୍କନିପାତେ ତେରସ ଥେରା, ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସ ଗାଥା; ପଞ୍ଚକନିପାତେ ଦ୍ୱାଦସ ଥେରା, ସଟ୍ଠି ଗାଥା; ଛକ୍କନିପାତେ ଚୁଦ୍ଦସ ଥେରା, ଚତୁରାସୀତି ଗାଥା; ସତ୍ତକନିପାତେ ପଞ୍ଚ ଥେରା, ପଞ୍ଚତିଂସ ଗାଥା; ଅଟ୍ଠକନିପାତେ ତଯୋ ଥେରା, ଚତୁୱୀସତି ଗାଥା; ନୱକନିପାତେ ଏକୋ ଥେରୋ, ନୱ ଗାଥା; ଦସନିପାତେ ସତ୍ତ ଥେରା, ସତ୍ତତି ଗାଥା; ଏକାଦସନିପାତେ ଏକୋ ଥେରୋ, ଏକାଦସ ଗାଥା; ଦ୍ୱାଦସନିପାତେ ଦ୍ୱେ ଥେରା, ଚତୁୱୀସତି ଗାଥା; ତେରସନିପାତେ ଏକୋ ଥେରୋ, ତେରସ ଗାଥା; ଚୁଦ୍ଦସନିପାତେ ଦ୍ୱେ ଥେରା, ଅଟ୍ଠୱୀସତି ଗାଥା; ପନ୍ନରସନିପାତୋ ନତ୍ଥି, ସୋଳସନିପାତେ ଦ୍ୱେ ଥେରା, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଗାଥା; ୱୀସତିନିପାତେ ଦସ ଥେରା, ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ଗାଥାସତାନି; ତିଂସନିପାତେ ତଯୋ ଥେରା, ସତଂ ପଞ୍ଚ ଚ ଗାଥା; ଚତ୍ତାଲୀସନିପାତେ ଏକୋ ଥେରୋ, ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ଗାଥା; ପଞ୍ଞାସନିପାତେ ଏକୋ ଥେରୋ, ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସ ଗାଥା; ସଟ୍ଠିନିପାତେ ଏକୋ ଥେରୋ, ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠି ଗାଥା; ସତ୍ତତିନିପାତେ ଏକୋ ଥେରୋ, ଏକସତ୍ତତି ଗାଥା। ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ପନ ଦ୍ୱେସତାନି ଚତୁସଟ୍ଠି ଚ ଥେରା, ସହସ୍ସଂ ତୀଣି ସତାନି ସଟ୍ଠି ଚ ଗାଥାତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ସହସ୍ସଂ ହୋନ୍ତି ତା ଗାଥା, ତୀଣି ସଟ୍ଠି ସତାନି ଚ;

ଥେରା ଚ ଦ୍ୱେ ସତା ସଟ୍ଠି, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ପକାସିତା''ତି।

ଥେରୀଗାଥା ପନ ଏକନିପାତୋ ଏକୁତ୍ତରୱସେନ ଯାୱ ନୱନିପାତାତି ନୱନିପାତୋ ଏକାଦସନିପାତୋ, ଦ୍ୱାଦସନିପାତୋ, ସୋଳସନିପାତୋ, ୱୀସତିନିପାତୋ, ତିଂସନିପାତୋ, ଚତ୍ତାଲୀସନିପାତୋ, ମହାନିପାତୋତି ସୋଳସନିପାତସଙ୍ଗହା। ତତ୍ଥ ଏକନିପାତେ ଅଟ୍ଠାରସ ଥେରିଯୋ, ଅଟ୍ଠାରସେୱ ଗାଥା; ଦୁକନିପାତେ ଦସ ଥେରିଯୋ, ୱୀସତି ଗାଥା; ତିକନିପାତେ ଅଟ୍ଠ ଥେରିଯୋ, ଚତୁୱୀସତି ଗାଥା; ଚତୁକ୍କନିପାତେ ଏକା ଥେରୀ, ଚତସ୍ସୋ ଗାଥା; ପଞ୍ଚକନିପାତେ ଦ୍ୱାଦସ ଥେରିଯୋ ସଟ୍ଠି ଗାଥା; ଛକ୍କନିପାତେ ଅଟ୍ଠ ଥେରିଯୋ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଗାଥା; ସତ୍ତନିପାତେ ତିସ୍ସୋ ଥେରିଯୋ, ଏକୱୀସତି ଗାଥା; ଅଟ୍ଠ ନିପାତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସୋଳସନିପାତା ଏକେକା ଥେରିଯୋ ତଂତଂନିପାତପରିମାଣା ଗାଥା; ୱୀସତିନିପାତେ ପଞ୍ଚ ଥେରିଯୋ, ଅଟ୍ଠାରସସତଗାଥା; ତିଂସନିପାତେ ଏକା ଥେରୀ, ଚତୁତ୍ତିଂସ ଗାଥା; ଚତ୍ତାଲୀସନିପାତେ ଏକା ଥେରୀ, ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଗାଥା; ମହାନିପାତେପି ଏକା ଥେରୀ, ପଞ୍ଚସତ୍ତତି ଗାଥା। ଏୱମେତ୍ଥ ନିପାତାନଂ ଗାଥାୱଗ୍ଗାନଂ ଗାଥାନଞ୍ଚ ପରିମାଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନିଦାନଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନପରିମାଣାସୁ ପନେତାସୁ ଥେରଗାଥା ଆଦି। ତତ୍ଥାପି –

''ସୀହାନଂୱ ନଦନ୍ତାନଂ, ଦାଠୀନଂ ଗିରିଗବ୍ଭରେ;

ସୁଣାଥ ଭାୱିତତ୍ତାନଂ, ଗାଥା ଅତ୍ତୂପନାଯିକା''ତି।

ଅଯଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ତେସଂ ଥେରାନଂ ଥୋମନତ୍ଥଂ ଭାସିତା ଗାଥା ଆଦି। ତତ୍ଥ ସୀହାନନ୍ତି ସୀହସଦ୍ଦୋ ''ସୀହୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଗରାଜା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୩) ମିଗରାଜେ ଆଗତୋ। ''ଅଥ ଖୋ ସୀହୋ ସେନାପତି ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୫।୩୪) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ''ସୀହୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୫।୯୯; ୧୦।୨୧) ତଥାଗତେ। ତତ୍ଥ ଯଥା ତଥାଗତେ ସଦିସକପ୍ପନାଯ ଆଗତୋ, ଏୱଂ ଇଧାପି ସଦିସକପ୍ପନାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ସୀହାନଂୱାତି ସୀହାନଂ ଇୱ। ସନ୍ଧିୱସେନ ସରଲୋପୋ ''ଏୱଂସ ତେ''ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୨) ୱିଯ। ତତ୍ଥ ଇୱାତି ନିପାତପଦଂ। ସୁଣାଥାତି ଆଖ୍ୟାତପଦଂ। ଇତରାନି ନାମପଦାନି। ସୀହାନଂୱାତି ଚ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ସରୂପତୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ୱୁତ୍ତୋୱ ହୋତି। ଯଥା ହି ''ଓଟ୍ଠସ୍ସେୱ ମୁଖଂ ଏତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଓଟ୍ଠସ୍ସ ମୁଖଂ ୱିଯ ମୁଖଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି, ଏୱମିଧାପି ''ସୀହାନଂୱା''ତି ୱୁତ୍ତେ ସୀହାନଂ ନାଦୋ ୱିଯାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି। ତତ୍ଥ ମୁଖସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନଂ ହୋତୀତି ଚେ, ଇଧାପି ''ନଦନ୍ତାନ''ନ୍ତି ପଦସନ୍ନିଧାନତୋ, ତସ୍ମା ସୀହାନଂୱାତି ନିଦସ୍ସନୱଚନଂ। ନଦନ୍ତାନନ୍ତି ତସ୍ସ ନିଦସ୍ସିତବ୍ବେନ ସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନଂ। ଦାଠୀନନ୍ତି ତବ୍ବିସେସନଂ। ଗିରିଗବ୍ଭରେତି ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ। ସୁଣାଥାତି ସୱନେ ନିଯୋଜନଂ। ଭାୱିତତ୍ତାନନ୍ତି ସୋତବ୍ବସ୍ସ ପଭୱଦସ୍ସନଂ। ଗାଥାତି ସୋତବ୍ବୱତ୍ଥୁଦସ୍ସନଂ। ଅତ୍ତୂପନାଯିକାତି ତବ୍ବିସେସନଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ''ସୀହାନଂ ନଦନ୍ତାନଂ ଦାଠୀନ''ନ୍ତି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ଆଗତଂ, ଲିଙ୍ଗଂ ପନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ''ସୀହୀନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକସେସୱସେନ ୱା ସୀହା ଚ ସୀହିଯୋ ଚ ସୀହା, ତେସଂ

ସୀହାନନ୍ତିଆଦିନା ସାଧାରଣା ହେତା ତିସ୍ସୋ ନିଦାନଗାଥା ଥେରଗାଥାନଂ ଥେରୀଗାଥାନଞ୍ଚାତି।

ତତ୍ଥ ସହନତୋ ହନନତୋ ଚ ସୀହୋ। ଯଥା ହି ସୀହସ୍ସ ମିଗରଞ୍ଞୋ ବଲୱିସେସଯୋଗତୋ ସରଭମିଗମତ୍ତୱରୱାରଣାଦିତୋପି ପରିସ୍ସଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ୱାତାତପାଦିପରିସ୍ସଯମ୍ପି ସୋ ସହତିଯେୱ, ଗୋଚରାଯ ପକ୍କମନ୍ତୋପି ତେଜୁସ୍ସଦତାଯ ମତ୍ତଗନ୍ଧହତ୍ଥିୱନମହିଂସାଦିକେ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ଅଭୀରୂ ଅଛମ୍ଭୀ ଅଭିଭୱତି, ଅଭିଭୱନ୍ତୋ ଚ ତେ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ହନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ମୁଦୁମଂସାନି ଭକ୍ଖୟିତ୍ୱା ସୁଖେନେୱ ୱିହରତି, ଏୱମେତେପି ମହାଥେରା ଅରିଯବଲୱିସେସଯୋଗେନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହନତୋ, ରାଗାଦିସଂକିଲେସବଲସ୍ସ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ହନନତୋ ପଜହନତୋ ତେଜୁସ୍ସଦଭାୱେନ କୁତୋଚିପି ଅଭୀରୂ ଅଛମ୍ଭୀ ଝାନାଦିସୁଖେନ ୱିହରନ୍ତୀତି ସହନତୋ ହନନତୋ ଚ ସୀହା ୱିଯାତି ସୀହା। ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ ଯଥା କନ୍ତନଟ୍ଠେନ ଆଦିଅନ୍ତୱିପଲ୍ଲାସତୋ ତକ୍କଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ହିଂସନଟ୍ଠେନ ସୀହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ସହନଟ୍ଠେନ। ପିସୋଦରାଦିପକ୍ଖେପେନ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

ଅଥ ୱା ଯଥା ମିଗରାଜା କେସରସୀହୋ ଅତ୍ତନୋ ତେଜୁସ୍ସଦତାଯ ଏକଚାରୀ ୱିହରତି, ନ କଞ୍ଚି ସହାଯଂ ପଚ୍ଚାସୀସତି, ଏୱମେତେପି ତେଜୁସ୍ସଦତାଯ ୱିୱେକାଭିରତିଯା ଚ ଏକଚାରିନୋତି ଏକଚରିଯଟ୍ଠେନପି ସୀହା ୱିଯାତି ସୀହା, ତେନାହ – ଭଗୱା ''ସୀହଂୱେକଚରଂ ନାଗ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୩୦; ସୁ। ନି। ୧୬୮)।

ଅଥ ୱା ଅସନ୍ତାସନଜୱପରକ୍କମାଦିୱିସେସଯୋଗତୋ ସୀହା ୱିଯାତି ସୀହା, ଏତେ ମହାଥେରା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସନିଯା ଫଲନ୍ତିଯା ନ ସନ୍ତସନ୍ତି, କତମେୱ ଦ୍ୱେ? ଭିକ୍ଖୁ ଚ ଖୀଣାସୱୋ ସୀହୋ ଚ ମିଗରାଜା''ତି (ଅ। ନି। ୨।୬୦)।

ଜୱୋପି ସୀହସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣୋ, ତଥା ପରକ୍କମୋ। ତଥା ହି ସୋ ଉସଭସତମ୍ପି ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ୱନମହିଂସାଦୀସୁ ନିପତତି, ପୋତକୋପି ସମାନୋ ପଭିନ୍ନମଦାନମ୍ପି ମତ୍ତୱରୱାରଣାନଂ ପଟିମାନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦନ୍ତକଳୀରଂୱ ଖାଦତି। ଏତେସଂ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗଜୱୋ ଇଦ୍ଧିଜୱୋ ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣୋ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନପରକ୍କମୋ ଚ ନିରତିସଯୋ। ତସ୍ମା ସୀହାନଂୱାତି ସୀହସଦିସାନଂ ୱିଯ। ସୀହସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ହୀନୂପମତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ସହନାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ଥେରେସ୍ୱେୱ ଲବ୍ଭନତୋ।

ନଦନ୍ତାନନ୍ତି ଗଜ୍ଜନ୍ତାନଂ। ଗୋଚରପରକ୍କମତୁଟ୍ଠିୱେଲାଦୀସୁ ହି ଯଥା ସୀହା ଅତ୍ତନୋ ଆସଯତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱିଜମ୍ଭିତ୍ୱା ସୀହନାଦଂ ଅଭୀତନାଦଂ ନଦନ୍ତି, ଏୱଂ ଏତେପି ୱିସଯଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୋଦାନାଦିକାଲେସୁ ଇମଂ ଅଭୀତନାଦଂ ନଦିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୀହାନଂୱ ନଦନ୍ତାନ''ନ୍ତି। ଦାଠୀନନ୍ତି ଦାଠାୱନ୍ତାନଂ। ପସଟ୍ଠଦାଠୀନଂ, ଅତିସଯଦାଠାନନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ସୀହା ଅତିୱିଯ ଦଳ୍ହାନଂ ତିକ୍ଖାନଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ଦାଠାନଂ ବଲେନ ପଟିପକ୍ଖଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମନୋରଥଂ ମତ୍ଥକଂ ପୂରେନ୍ତି, ଏୱମେତେପି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଦାଠାନଂ ବଲେନ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଅନଭିଭୂତପୁବ୍ବପଟିପକ୍ଖଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମନୋରଥଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେସୁଂ। ଇଧାପି ଦାଠା ୱିଯାତି ଦାଠାତି ସଦିସକପ୍ପନାୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଗିରିଗବ୍ଭରେତି ପବ୍ବତଗୁହାଯଂ, ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ''ଗିରିଗୱ୍ହରେ''ତି କେଚି ପଠନ୍ତି। ପବ୍ବତେସୁ ୱନଗହନେ ୱନସଣ୍ଡେତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ପନ ନେସଂ ୱିରୋଚନଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଞ୍ଚେୱ ସୀହନାଦସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗଭୂମିଦସ୍ସନଞ୍ଚ। ନଦନ୍ତାନଂ ଗିରିଗବ୍ଭରେତି ଯୋଜନା। ଯଥା ହି ସୀହା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଗିରିଗବ୍ଭରେ ଅଞ୍ଞେହି ଦୁରାସଦତାଯ ଜନୱିୱିତ୍ତେ ୱସନ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସନେନ ଉପଜ୍ଜନକସ୍ସ ଖୁଦ୍ଦକମିଗସନ୍ତାସସ୍ସ ପରିହରଣତ୍ଥଂ ଗୋଚରଗମନେ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତି, ଏୱମେତେପି ଅଞ୍ଞେହି ଦୁରାସଦଗିରିଗବ୍ଭରସଦିସେୱ ସୁଞ୍ଞାଗାରେୱସନ୍ତା ଗୁଣେହି ଖୁଦ୍ଦକାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପରିତ୍ତାସପରିୱଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ୱକ୍ଖମାନଗାଥାସଙ୍ଖାତଂ ଅଭୀତନାଦଂ ନଦିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୀହାନଂୱ ନଦନ୍ତାନଂ, ଦାଠୀନଂ ଗିରିଗବ୍ଭରେ''ତି।

ସୁଣାଥାତି ସୱନାଣତ୍ତିକୱଚନଂ, ତେନ ୱକ୍ଖମାନାନଂ ଗାଥାନଂ ସନ୍ନିପତିତାଯ ପରିସାଯ ସୋତୁକାମତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ସୱନେ ଆଦରଂ ଜନେତି, ଉସ୍ସାହଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ଗାରୱଂ ବହୁମାନଞ୍ଚ ଉପଟ୍ଠପେତି। ଅଥ ୱା ''ସୀହାନ''ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ସଦିସକପ୍ପନାଯ ୱିନା ମୁଖ୍ୟୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଦଳ୍ହତିକ୍ଖଭାୱେନ ପସଟ୍ଠାତିସଯଦାଠତାଯ ଦାଠୀନଂ ଗିରିଗବ୍ଭରେ ନଦନ୍ତାନଂ ସୀହଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ସୀହାନଂ ମିଗରାଜୂନଂ ୱିଯ ତେସଂ ଅଭୀତନାଦସଦିସା ଗାଥା ସୁଣାଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ''ଯଥା ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତାନଂ ସୀହାନଂ ମିଗରାଜୂନଂ କୁତୋଚିପି ଭଯାଭାୱତୋ ସୋ ଅଭୀତନାଦୋ ତଦଞ୍ଞମିଗସନ୍ତାସକରୋ, ଏୱଂ ଭାୱିତତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପମତ୍ତାନଂ ଥେରାନଂ ସୀହନାଦସଦିସିୟୋ ସବ୍ବସୋ ଭଯହେତୂନଂ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅଭୀତନାଦଭୂତା, ପମତ୍ତଜନସନ୍ତାସକରା ଗାଥା ସୁଣାଥା''ତି।

ଭାୱିତତ୍ତାନନ୍ତି ଭାୱିତଚିତ୍ତାନଂ। ଚିତ୍ତଞ୍ହି "ଅତ୍ତା ହି କିର ଦୁଦ୍ଦମୋ (ଧ। ପ। ୧୫୯) ଯୋ ୱେ ଠିତତ୍ତୋ ତସରଂୱ ଉଜ୍ଜୂ"ତି (ସୁ। ନି। ୨୧୭) ଚ "ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧୀ"ତି (ଖୁ। ପା। ୫।୪; ସୁ। ନି। ୨୬୩) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ଅତ୍ତାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭିୱଡ୍ଢିତଚିତ୍ତାନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଠିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଭାୱିତତ୍ତାନନ୍ତି ଭାୱିତସଭାୱାନଂ, ସଭାୱଭୂତସୀଲାଦିଭାୱିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଗୀଯତୀତି ଗାଥା, ଅନୁଟ୍ଠୁଭାଦିୱସେନ ଇସୀହି ପୱତ୍ତିତଂ ଚତୁପ୍ପଦଂ ଛପ୍ପଦଂ ୱା ୱଚନଂ। ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତଂସଦିସତାଯ ତଥା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅତ୍ତତ୍ଥାଦିଭେଦେ ଅତ୍ଥେ ଉପନେନ୍ତି ତେସୁ ୱା ଉପନିଯ୍ୟନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୂପନାଯିକା।

ଅଥ ୱା ଭାୱିତତ୍ତାନନ୍ତି ଭାୱିତତ୍ତଭାୱାନଂ, ଅତ୍ତଭାୱୋ ହି ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥାତି "ଅତ୍ତା"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଚ ତେହି ଅପ୍ପମାଦଭାୱନାଯ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱନାଯ ଭାୱିତୋ ସମ୍ପଦେୱ ଗୁଣଗନ୍ଧଂ ଗାହାପିତୋ। ତେନ ତେସଂ କାଯଭାୱନା ସୀଲଭାୱନା ଚିତ୍ତଭାୱନା ପଞ୍ଞାଭାୱନାତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଭାୱନାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। "ଭାୱନା"ତି ଚ ସମ୍ବୋଧିପଟିପଦା ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ଯାଯଂ ସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧି ଅତ୍ଥି, ସା ଦୁୱିଧା ଅଭିସମଯତୋ ତଦତ୍ଥତୋ ଚ। ସମ୍ବୋଧି ପନ ତିୱିଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧି ସାୱକସମ୍ବୋଧୀତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମା ସାମଂ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଜ୍ଝନତୋ ବୋଧନତୋ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ "ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ –

"ବୁଦ୍ଧୋତି ଯୋ ସୋ ଭଗୱା ସଯମ୍ଭୂ ଅନାଚରିଯକୋ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସାମଂ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି, ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱ"ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୧)।

ବୋଧନେଯ୍ୟବୋଧନତ୍ଥୋ ହି ବଲେସୁ ୱସୀଭାୱୋ। ପଚ୍ଚେକଂ ସଯମେୱ ବୋଧୀତି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧି, ଅନନୁବୁଦ୍ଧୋ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ସଚ୍ଚାଭିସମଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସଯମ୍ଭୂଞାଣତାଯ ସଯମେୱ ପୱତ୍ତମାନୋପି ସଚ୍ଚାଭିସମଯୋ ସାନୁବୁଦ୍ଧୋ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସଚ୍ଚାଭିସମଯସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ। ଇମେସଂ ପନ ସୋ ଏକସ୍ସାପି ସତ୍ତସ୍ସ ସଚ୍ଚାଭିସମଯହେତୁ ନ ହୋତି। ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସୱନନ୍ତେ ଜାତାତି ସାୱକା। ସାୱକାନଂ ସଚ୍ଚାଭିସମଯୋ ସାୱକସମ୍ବୋଧି। ତିୱିଧାପେସା ତିଣ୍ଣଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଯଥାସକଂ ଆଗମନୀଯପଟିପଦାଯ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ସତ୍ତତିଂସାଯ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାପାରିପୂରୀତି ୱେଦିତବ୍ବା ଇତରାଭିସମଯାନଂ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ନ ହି ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯେନ ୱିନା ଭାୱନାଭିସମଯୋ ସମ୍ଭୱତି, ସତି ଚ ଭାୱନାଭିସମଯେ ପହାନାଭିସମଯୋ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୋ ଚ ସିଦ୍ଧୋଯେୱ ହୋତୀତି।

ଯଦା ହି ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ ପରିପୂରିତବୋଧିସମ୍ଭାରୋ ଚରିମଭୱେ କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଆରୁଯ୍ହ – "ନ ତାୱିମଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମି, ଯାୱ ନ ମେ ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀ"ତି ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ଅସମ୍ପତ୍ତାଯ ଏୱ ସଞ୍ଝାୱେଲାଯ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପୁରିମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେନ ଅନେକାକାରୱୋକାରେ ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁୱିସୋଧନେନ ଚୁତୂପପାତଞାଣଅନାଗତଂସଞାଣାନି ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଯାମେ "କିଚ୍ଛଂ ୱତାଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ ଜାଯତି ଚ ଜୀଯତି ଚ ମୀଯତି ଚ ଚୱତି ଚ ଉପପଜ୍ଜତି ଚ, ଅଥ ଚ ପନିମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ନପ୍ପଜାନାତି ଜରାମରଣସ୍ସା"ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭) ଜରାମରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ମହାଗହନଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନିସଦସିଲାଯଂ ଫରସୁଂ ନିସେନ୍ତୋ ୱିଯ କିଲେସଗହନଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଲୋକନାଥୋ ଞାଣଫରସୁଂ ତେଜେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଧିଗମାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନାନାସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥାୱୱତ୍ଥାପିତେ ନାମରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅନେକାକାରୱୋକାରସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଛତ୍ତିଂସକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ସମ୍ମସନୱାରଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ମହାୱଜିରଞାଣସଙ୍ଖାତେ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେ ତିକ୍ଖେ ସୂରେ ପସନ୍ନେ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନେ ଯଦା ତଂ ମଗ୍ଗେନ ଘଟେତି, ତଦା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଦିଯଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ଖେପେନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି ନାମ, ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଧିଗତୋ ନାମ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱତୋ ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜାଦଯୋପି ତସ୍ସ ତଦା ହତ୍ଥଗତାଯେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଅଯଂ ତାୱ ଅଭିସମଯତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିପଟିପଦା। ତଦତ୍ଥତୋ ପନ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ତୁସିତଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପୱତ୍ତଂ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନଂ ଚରିଯାପିଟକୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତମେୱାତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାପି ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯା କତାଭିନୀହାରା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସମ୍ଭତପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିସମ୍ଭାରା ତାଦିସେ କାଲେ ଚରିମଭୱେ ଠିତା ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଗତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠିତଂ ସଂୱେଗନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସୱିସେସଂ ଭୱାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ପୱତ୍ତି ପୱତ୍ତିହେତୁଂ ନିୱତ୍ତି ନିୱତ୍ତିହେତୁଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା "ସୋ 'ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋତୀ"ତିଆଦିନା ଆଗତନଯେନ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତା

ଅଭିନୋ ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପଂ ସଙ୍ଖାରେ ପରିମଦ୍ଦନ୍ତା ଅନୁକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତି ନାମ, ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧା ନାମ ହୁତ୍ୱା ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟା ହୋନ୍ତି।

ସାୱକା ପନ ସଦ୍ଧି ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ୱା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନକଥଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ କାଲନ୍ତରେ ୱା ତଜ୍ଜଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତା ଘଟେନ୍ତା ୱାଯମନ୍ତା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା, ଯଦି ୱା ପଟିପଦାଯ ୱଡ୍ଢନ୍ତିଯା, ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତା ଅଭିନୋ ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପସିଦ୍ଧିଅଗ୍ଗସାୱକଭୂମିଯା ୱା କେୱଲଂ ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସାୱକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି ନାମ। ତତୋ ପରଂ ସାୱକବୁଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟା। ଏୱଂ ତାୱ ଅଭିସମଯତୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧି ସାୱକସମ୍ବୋଧି ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଦନ୍ତତୋ ପନ ଯଥା ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ମଜ୍ଝିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ଅଟ୍ଠ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ଉପରିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ସୋଳସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ଏତେ ଚ ଭେଦା ପଞ୍ଞାଧିକସଦ୍ଧାଧିକୱୀରିଯାଧିକୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ପଞ୍ଞାଧିକାନଞ୍ହି ସଦ୍ଧା ମନ୍ଦା ହୋତି ପଞ୍ଞା ତିକ୍ଖା, ତତୋ ଚ ଉପାଯକୋସଲ୍ଲସ୍ସ ୱିସଦନିପୁଣଭାୱେନ ନଚିରସ୍ସେୱ ପାରମିଯୋ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସଦ୍ଧାଧିକାନଂ ପଞ୍ଞା ମଜ୍ଝିମା ହୋତୀତି ତେସଂ ନାତିସୀଘଂ ନାତିସଣିକଂ ପାରମିଯୋ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱୀରିଯାଧିକାନଂ ପନ ପଞ୍ଞା ମନ୍ଦା ହୋତୀତି ତେସଂ ଚିରେନେୱ ପାରମିଯୋ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନ ଏୱଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାନଂ। ତେସଞ୍ହି ସତିପି ପଞ୍ଞାଧିକଭାୱେ ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ନ ତତୋ ଓରଂ। ସଦ୍ଧାଧିକୱୀରିଯାଧିକାପି ୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପରଂ କତିପଯେ ଏୱ କପ୍ପେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ତତିଯଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟନ୍ତି। ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ଯେସଂ ଅଗ୍ଗସାୱକଭାୱାଯ ଅଭିନୀହାରୋ, ତେସଂ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଯେସଂ ମହାସାୱକଭାୱାଯ, ତେସଂ କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସମେୱ, ତଥା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମାତାପିତୂନଂ ଉପଟ୍ଠାକସ୍ସ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଚ। ତତ୍ଥ ଯଥା –

''ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତୀ''ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୫୯) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା କତପଣିଧାନାନଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଭୁତି ସୱିସେସଂ ଦାନାଦୀସୁ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ୱେସ୍ସନ୍ତରଦାନସଦିସଂ ମହାଦାନଂ ଦେନ୍ତାନଂ ତଦନୁରୂପସୀଲାଦିକେ ସବ୍ବପାରମିଧମ୍ମେ ଆଚିନନ୍ତାନମ୍ପି ଯଥାୱୁତ୍ତକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅସମ୍ପତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ଏୱ ବୁଦ୍ଧଭାୱପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା? ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପଚ୍ଚନତୋ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେ ନିପ୍ଫାଦିତଂ ୱିଯ ହି ସସ୍ସଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନେୱ ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଏୱଂ –

''ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ୱିଗତାସୱଦସ୍ସନଂ;

ଅଧିକାରୋ ଛନ୍ଦତା ଏତେ, ଅଭିନୀହାରକାରଣା''ତି। (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା) –

ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା କତାଭିନୀହାରାନଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ''ଅଧିକାରୋ ଛନ୍ଦତା''ତି ଦ୍ୱଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତାଯ ପତ୍ଥନାଯ ୱସେନ କତପଣିଧାନାନଂ ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅସମ୍ପତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ଏୱ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଯା ଯଥାୱୁତ୍ତସାୱକସମ୍ବୋଧିଯା ଚ ଅଧିଗମୋ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା? ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପଚ୍ଚନତୋ। ଇମେସମ୍ପି ହି ଯଥା ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଦାନାଦିପାରମୀହି ପରିବ୍ରୂହିତା ପଞ୍ଞାପାରମୀ ଅନୁକ୍କମେନ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ପରିପୂରେତି, ଏୱଂ ଦାନାଦୀହି ପରିବ୍ରୂହିତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଯଥାରହଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣଂ ସାୱକବୋଧିଞାଣଞ୍ଚ ପରିପୂରେତି। ଦାନପରିଚଯେନ ହେତେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯତାଯ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅସଙ୍ଗମାନସା ଅନପେକ୍ଖଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା, ସୀଲପରିଚଯେନ ସୁସଂୱୁତକାଯୱାଚତାଯ ସୁପରିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀକମ୍ମନ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରା ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ହୁତ୍ୱା ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗେନ ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହନ୍ତି, ସ୍ୱାଯଂ ତେସଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗୋ ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ପନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ଅଧିକାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞା ଛଳଅଭିଞ୍ଞା ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ଚ ହତ୍ଥଗତାଯେୱ ହୋନ୍ତି। ୱୀରିଯାଦଯୋ ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଯଞ୍ହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯା ସାୱକବୋଧିଯା ୱା ଅତ୍ଥାଯ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞସମ୍ଭରଣେ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନଂ, ଇଦଂ ୱୀରିଯଂ। ଯଂ ତଦନୁପରୋଧସ୍ସ ସହନଂ, ଅଯଂ ଖନ୍ତି। ଯଂ ଦାନସୀଲାଦିସମାଦାନାୱିସଂୱାଦନଂ, ଇଦଂ ସଚ୍ଚଂ। ସବ୍ବତ୍ଥମେୱ ଅଚଲସମାଧାନାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ । ଯା ଦାନସୀଲାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ହିତେସିତା, ଅଯଂ ମେତ୍ତା। ଯଂ ସତ୍ତାନଂ କତୱିପ୍ପକାରେସୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ, ଅଯଂ ଉପେକ୍ଖାତି। ଏୱଂ ଦାନସୀଲଭାୱନାସୁ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସୁ ଚ ସିଜ୍ଝମାନାସୁ ୱୀରିଯାଦଯୋ ସିଦ୍ଧା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ସାଯେୱ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଅତ୍ଥାଯ ସାୱକବୋଧିଅତ୍ଥାଯ ଚ ଦାନାଦିପଟିପଦା ତେସଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଭାୱନତୋ ପରିଭାୱନତୋ ଭାୱନା ନାମ। ୱିସେସତୋ ଦାନସୀଲାଦୀହି ସ୍ୱାଭିସଙ୍ଖତେ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା ସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିପଦା, ଯତୋ ତେ ବୋଧିସତ୍ତା ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରସମୁଦାଗମସମ୍ପନ୍ନା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ପଞ୍ଚିମେ, ଆନନ୍ଦ, ଆନିସଂସା ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରେ। କତମେ ପଞ୍ଚ? ଇଧାନନ୍ଦ, ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପଟିକଚ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି, ନୋ ଚେ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପଟିକଚ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି, ଅଥ ମରଣକାଲେ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି, ଅଥ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ସମାନୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି, ଅଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି, ଅଥ ପଚ୍ଛିମେ କାଲେ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା)।

ଇତି ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଭୂତାଯ ପାରମିତାପରିଭାୱିତାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାଭୂତାଯ ଅଭିସମଯସଙ୍ଖାତାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଚ ଭାୱିତତ୍ତଭାୱା ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକା ଭାୱିତତ୍ତା ନାମ। ତେସୁ ଇଧ ବୁଦ୍ଧସାୱକା ଅଧିପ୍ପେତା।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୀହାନଂୱା''ତି ଇମିନା ଥେରାନଂ ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିତାଦସ୍ସନେନ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୱନୀଯତଂ, ତେ ଚ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ''ସୀହାନଂୱ ନଦନ୍ତାନଂ…ପେ… ଗାଥା''ତି ଇମିନା ଥେରଗାଥାନଂ ସୀହନାଦସଦିସତାଦସ୍ସନେନ ତାସଂ ପରୱାଦେହି ଅନଭିଭୱନୀଯତଂ, ତେ ଚ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଭାୱିତତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ତଦୁଭଯସ୍ସ କାରଣଂ ୱିଭାୱେତି। ଭାୱିତତ୍ତଭାୱେନ ଥେରା ଇଧ ସୀହସଦିସା ୱୁତ୍ତା, ତେସଞ୍ଚ ଗାଥା ସୀହନାଦସଦିସିଯୋ। ''ଅତ୍ଥୂପନାଯିକା''ତି ଇମିନା ଅଭିଭୱନେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଥେରାନଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ନାମ ସଂକିଲେସଧମ୍ମୋ, ତଦଭିଭୱୋ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ। ତସ୍ମିଂ ସତି ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧୀପ୍ପହାନଂ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି, ଯତୋ ତେ ଭାୱିତତ୍ତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ହି ଅରିଯା ଅପ୍ପମାଦଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତି ନାମ, ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭାୱିତତ୍ତା ନାମାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ।

ତେସୁ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ନେସଂ ସୀଲସମ୍ପଦା ଦସ୍ସିତା, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ସମାଧିସମ୍ପଦା, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦା, ଇତରେନ ତାସଂ ଫଲଂ ଦସ୍ସିତଂ। ସୀଲେନ ଚ ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆଦିକଲ୍ୟାଣତା ଦସ୍ସିତା, ''କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ? ସୀଲଞ୍ଚ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ'' (ସଂ। ନି। ୫। ୩୬୯), ''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ'' (ସଂ। ନି। ୧।୨୩; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧), ''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧୮୩; ଦୀ। ନି। ୨।୯୦) ଚ ୱଚନତୋ ସୀଲଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂୱ ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦିଗୁଣାୱହତ୍ତା। ସମାଧିନା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣତା ଦସ୍ସିତା, ''ଚିତ୍ତଂ ଭାୱଯଂ'', ''କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା''ତି ଚ ୱଚନତୋ ସମାଧିପଟିପତ୍ତିଯା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋୱ, ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିଗୁଣାୱହତ୍ତା। ପଞ୍ଞାଯ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣତା ଦସ୍ସିତା, ''ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦପନଂ'' (ଧ। ପ। ୧୮୩; ଦୀ। ନି। ୨।୯୦), ''ପଞ୍ଞଂ ଭାୱଯ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧) ଚ ୱଚନତୋ ପଞ୍ଞା ପଟିପତ୍ତିଯା ପରିଯୋସାନଂୱ, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରତୋ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସାୱ କଲ୍ୟାଣା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ତାଦିଭାୱାୱହତ୍ତା।

''ସେଲୋ ଯଥା ଏକଘନୋ, ୱାତେନ ନ ସମୀରତି; (ମହାୱ। ୨୪୪);

ଏୱଂ ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ, ନ ସମିଞ୍ଜନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା''ତି। (ଧ। ପ। ୮୧) –

ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥା ସୀଲସମ୍ପଦାଯ ତେୱିଜ୍ଜଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ପାପୁଣନ୍ତି। ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ ଛଳଅଭିଞ୍ଞାଭାୱୋ। ସମାଧିସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ ଛଳଅଭିଞ୍ଞା ପାପୁଣନ୍ତି। ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାଯ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦାଭାୱୋ। ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ପାପୁଣନ୍ତି। ଇମିନା ତେସଂ ଥେରାନଂ କେଚି ତେୱିଜ୍ଜା, କେଚି ଛଳଅଭିଞ୍ଞା, କେଚି ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତଥା ସୀଲସମ୍ପଦାଯ ତେସଂ କାମସୁଖାନୁଯୋଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅନ୍ତସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ,

ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାଯ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯ ସେୱନଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ସୀଲସମ୍ପଦାଯ ତେସଂ ୱୀତିକ୍କମପ୍ପହାନଂ କିଲେସାନଂ ଦସ୍ସେତି। ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ , ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାଯ ଅନୁସଯପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତି। ସୀଲସମ୍ପଦାଯ ୱା ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୱିସୋଧନଂ, ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୱିସୋଧନଂ, ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାଯ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୱିସୋଧନଂ ଦସ୍ସେତି। ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ୱା ନେସଂ ଅପାଯସମତିକ୍କମୋ ଦସ୍ସିତୋ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ କାମଧାତୁସମତିକ୍କମୋ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ସବ୍ବଭୱସମତିକ୍କମୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

''ଭାୱିତତ୍ତାନ''ନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ସୀଲଭାୱନା, ଚିତ୍ତଭାୱନା ପଞ୍ଞାଭାୱନାତି ତିସ୍ସୋ ଭାୱନା ୱେଦିତବ୍ବା କାଯଭାୱନାଯ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ସୀଲଭାୱନା ଚ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆଦୀତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସଂ । ଯଥା ପନ ସୀହନାଦଂ ପରେ ମିଗଗଣା ନ ସହନ୍ତି, କୁତୋ ଅଭିଭୱେ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସୀହନାଦୋୱ ତେ ଅଭିଭୱତି ଏୱମେୱ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯୱାଦା ଥେରାନଂ ୱାଦେ ନ ସହନ୍ତି, କୁତୋ ଅଭିଭୱେ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଥେରୱାଦାୱ ତେ ଅଭିଭୱନ୍ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା, ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା, ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା''ତି (ଧ। ପ। ୨୭୭-୨୭୯) ''ନିବ୍ବାନଧାତୂ''ତି ଚ ପୱତ୍ତନତୋ। ନ ହି ଧମ୍ମତୋ ସକ୍କା କେନଚି ଅଞ୍ଞଥା କାତୁଂ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତନୀଯତୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ପଠମଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦୁତିଯଗାଥାଯଂ ପନ ଅଯଂ ସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନମୁଖେନ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଥେରାନଂ ଗାଥା ସାୱେତୁକାମୋ, ତେ ସାଧାରଣୱସେନ ନାମତୋ ଗୋତ୍ତତୋ ଗୁଣତୋ ଚ କିତ୍ତେତୁଂ ''ଯଥାନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସାଧାରଣତୋ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗାଥାସ୍ୱେୱ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ଯଥାନାମାତି ଯଂଯଂନାମା, ସୁଭୂତି ମହାକୋଟ୍ଠିକୋତିଆଦିନା ନଯେନ ନାମଧେଯ୍ୟେନ ପଞ୍ଞାତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଗୋତ୍ତାତି ଯଂଯଂଗୋତ୍ତା, ଗୋତମୋ କସ୍ସପୋତିଆଦିନା ନଯେନ କୁଲପଦେସେନ ଯାଯ ଯାଯ ଜାତିଯା ପଞ୍ଞାତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଧମ୍ମୱିହାରିନୋତି ଯାଦିସଧମ୍ମୱିହାରିନୋ, ପରିଯତ୍ତିପରମତାଯଂ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଯଥାନୁରୂପଂ ସମାପତ୍ତିୱିହାରିନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଥାଧମ୍ମୱିହାରିନୋତି ଯଥାଧମ୍ମା ୱିହାରିନୋ ଚ, ଯାଦିସସୀଲାଦିଧମ୍ମା ଦିବ୍ବୱିହାରାଦୀସୁ ଅଭିଣ୍ହସୋ ୱିହରମାନା ଯାଦିସୱିହାରା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଧିମୁତ୍ତାତି ଯାଦିସଅଧିମୁତ୍ତିକା ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତିପଞ୍ଞାଧିମୁତ୍ତୀସୁ ଯଂଯଂଅଧିମୁତ୍ତିକା ସୁଞ୍ଞତମୁଖାଦୀସୁ ୱା ଯଥା ଯଥା ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିମୁତ୍ତାତି ଯଥାଧିମୁତ୍ତା। ''ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିମୁତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଆସୱା''ତି (ଧ। ପ। ୨୨୬) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଭଯଞ୍ଚେତଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେଯେୱ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତମଧିମୁଚ୍ଚନଂ, ନ ପରତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ଅକତଞ୍ଞୂ ଚ, ସନ୍ଧିଚ୍ଛେଦୋ ଚ ଯୋ ନରୋ''ତିଆଦି। (ଧ। ପ। ୯୭)।

''ଯଥାୱିମୁତ୍ତା''ତି ୱା ପାଠୋ, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୀସୁ ଯଂଯଂୱିମୁତ୍ତିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ସପ୍ପଞ୍ଞାତି ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିପଞ୍ଞାଯ ପାରିହାରିକପଞ୍ଞାଯ ଭାୱନାପଞ୍ଞାଯ ଚାତି ତିୱିଧାଯପି ପଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ। ୱିହରିଂସୂତି ତାଯ ଏୱ ସପ୍ପଞ୍ଞତାଯ ଯଥାଲଦ୍ଧେନ ଫାସୁୱିହାରେନେୱ ୱସିଂସୁ। ଅତନ୍ଦିତାତି ଅନଲସା, ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିଯଂ ଯଥାବଲଂ ପରହିତପଟିପତ୍ତିଯଞ୍ଚ ଉଟ୍ଠାନୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପନ ନାମଗୋତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ତେସଂ ଥେରାନଂ ପକାସପଞ୍ଞାତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମୱିହାରଗ୍ଗହଣେନ ସୀଲସମ୍ପଦଂ ସମାଧିସମ୍ପଦଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ''ଯଥାଧିମୁତ୍ତା ସପ୍ପଞ୍ଞା''ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦଂ । ''ଅତନ୍ଦିତା''ତି ଇମିନା ସୀଲସମ୍ପଦାଦୀନଂ କାରଣଭୂତଂ ୱୀରିଯସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଯଥାନାମା''ତି ଇମିନା ତେସଂ ପକାସନନାମତଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଯଥାଗୋତ୍ତା''ତି ଇମିନା ସଦ୍ଧାନୁସାରୀଧମ୍ମାନୁସାରୀଗୋତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିସମୁଦାଗମଂ, ''ଯଥାଧମ୍ମୱିହାରିନୋ''ତିଆଦିନା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ସମ୍ପତ୍ତିସମୁଦାଗମଂ, ''ଅତନ୍ଦିତା''ତି ଇମିନା ଏୱଂ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତାନଂ ପରହିତପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅଥ ୱା ''ଯଥାନାମା''ତି ଇଦଂ ତେସଂ ଥେରାନଂ ଗରୂହି ଗହିତନାମଧେଯ୍ୟଦସ୍ସନଂ ସମଞ୍ଞାମତ୍ତକିତ୍ତନତୋ। ''ଯଥାଗୋତ୍ତା''ତି ଇଦଂ କୁଲପୁତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନଂ କୁଲାପଦେସ କିତ୍ତନତୋ। ତେନ ନେସଂ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି । ''ଯଥାଧମ୍ମୱିହାରିନୋ''ତି ଇଦଂ ଚରଣସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ ସୀଲସଂୱରାଦୀହି ସମଙ୍ଗୀଭାୱଦୀପନତୋ । ''ଯଥାଧିମୁତ୍ତା ସପ୍ପଞ୍ଞା''ତି ଇଦଂ ନେସଂ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ ଆସୱକ୍ଖଯପରିଯୋସାନାଯ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଧିଗମପରିଦୀପନତୋ। ''ଅତନ୍ଦିତା''ତି ଇଦଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଅଧିଗମୂପାଯଦସ୍ସନଂ। ''ଯଥାନାମା''ତି ୱା ଇମିନା ତେସଂ ପକାସନନାମତଂଯେୱ ଦସ୍ସେତି। ''ଯଥାଗୋତ୍ତା''ତି ପନ ଇମିନା ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ସମ୍ମାଅପ୍ପଣିହିତତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବେ ଚ ଅକତପୁଞ୍ଞସ୍ସ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀଧମ୍ମାନୁସାରିନୋ ଗୋତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିସମୁଦାଗମୋ ସମ୍ଭୱତି। ''ଯଥାଧମ୍ମୱିହାରିନୋ''ତି ଇମିନା ତେସଂ ପୁରିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ଅପ୍ପତିରୂପେ ଦେସେ ୱସତୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯରହିତସ୍ସ ଚ ତାଦିସା ଗୁଣୱିସେସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ''ଯଥାଧିମୁତ୍ତା''ତି ଇମିନା ସଦ୍ଧମ୍ମସୱନସମ୍ପଦାସମାଯୋଗଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ପରତୋଘୋସେନ ୱିନା ସାୱକାନଂ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ ସମ୍ଭୱତି।

‘‘ସପ୍ପଞ୍ଞା ଅତନ୍ଦିତା’’ତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଗୁଣୱିସେସସ୍ସ ଅବ୍ଯଭିଚାରିହେତୁଂ ଦସ୍ସେତି ଞାଯାରମ୍ଭଦସ୍ସନତୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ‘‘ଯଥାଗୋତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଗୋତ୍ତକିତ୍ତନେନ ତେସଂ ଥେରାନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି ଯଥାୱୁତ୍ତଗୋତ୍ତସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଯୋନିସୋମନସିକାରସମ୍ଭୱତୋ। ‘‘ଯଥାଧମ୍ମୱିହାରିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମୱିହାରଗ୍ଗହଣେନ ସଦ୍ଧମ୍ମସୱନସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି ସଦ୍ଧମ୍ମସୱନେନ ୱିନା ତଦଭାୱତୋ। ‘‘ଯଥାଧିମୁତ୍ତା’’ତି ଇମିନା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ସପ୍ପଞ୍ଞା’’ତି ଇମିନା ସବ୍ବତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନକାରିତଂ। ‘‘ଅତନ୍ଦିତା’’ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିଂ ପରିପୂରେତ୍ୱା ଠିତାନଂ ପରେସଂ ହିତସୁଖାୱହାଯ ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅକିଲାସୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ‘‘ଯଥାଗୋତ୍ତା’’ତି ଇମିନା ନେସଂ ସରଣଗମନସମ୍ପଦା ଦସ୍ସିତା ସଦ୍ଧାନୁସାରୀଗୋତ୍ତକିତ୍ତନତୋ। ‘‘ଯଥାଧମ୍ମୱିହାରିନୋ’’ତି ଇମିନା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦସ୍ସିତୋ। ‘‘ଯଥାଧିମୁତ୍ତା ସପ୍ପଞ୍ଞା’’ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ। ସରଣଗମନଞ୍ଚ ସାୱକଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସମାଧି ମଜ୍ଝେ, ପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବେପି ସାୱକଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି।

ଇଦିସୀ ପନ ଗୁଣୱିଭୂତି ଯାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ତେହି ଅଧିଗତା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତେସୁ ଅରଞ୍ଞରୁକ୍ଖମୂଲପବ୍ବତାଦୀସୁ ୱିୱିତ୍ତସେନାସନେସୁ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ୱା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଉଦାନାଦିକାଲେ। ୱିପସ୍ସିତ୍ୱାତି ସମ୍ମସିତ୍ୱା। ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେହି ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିକଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା କଲାପସମ୍ମସନାଦିକ୍କମେନ ପଞ୍ଚମଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯା ମତ୍ଥକଂ ପାପନୱସେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଫୁସିତ୍ୱାତି ପତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା। ଅଚ୍ଚୁତଂ ପଦନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଞ୍ହି ସଯଂ ଅଚୱନଧମ୍ମତ୍ତା ଅଧିଗତାନଂ ଅଚ୍ଚୁତିହେତୁଭାୱତୋ ଚ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଚୁତୀତି ‘‘ଅଚ୍ଚୁତଂ’’। ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସଭାୱତାଯ ତଦତ୍ଥିକେହି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତାଯ ଚ ‘‘ପଦ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। କତନ୍ତନ୍ତି କତସ୍ସ ଅନ୍ତଂ। ଯୋ ହି ତେହି ଅଧିଗତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ସୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପାଦିତତ୍ତା କତୋ ନାମ। ତସ୍ସ ପନ ପରିଯୋସାନଭୂତଂ ଫଲଂ କତନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଂ କତନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗଫଲଂ। ଅଥ ୱା ପଚ୍ଚଯେହି କତତ୍ତା ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା କତା ନାମ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା, ତନ୍ନିସ୍ସରଣଭାୱତୋ କତନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ କତନ୍ତଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତାତି ‘‘ଅଧିଗତଂ ୱତ ମଯା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଇଦଂ ଅରିଯଫଲଂ, ଅଧିଗତା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୂ’’ତି ଅରିଯଫଲନିବ୍ବାନାନି ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେନ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅୱେକ୍ଖମାନା। ଅଥ ୱା ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୱସେନ ଯଂ ଅରିଯେନ କରଣୀଯଂ ପରିଞ୍ଞାଦିସୋଳସୱିଧଂ କିଚ୍ଚଂ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଠିତେନ ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା ପରିଯୋସାପିତତ୍ତା କତଂ ନାମ, ଏୱଂ କତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତା। ଏତେନ ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ପୁରିମନଯେନ ପନ ଇତରପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନୀତି ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ଦସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତି।

ଇମମତ୍ଥନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇମନ୍ତି ସକଲୋ ଥେରଥେରୀଗାଥାନଂ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ତନୋ ଇତରେସଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକମହାଥେରାନଂ ବୁଦ୍ଧିଯଂ ୱିପରିୱତ୍ତମାନତାଯ ଆସନ୍ନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋତି ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ଛନ୍ନା ମେ କୁଟିକା’’ତିଆଦୀହି ଗାଥାହି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅତ୍ତୂପନାଯିକଂ ପରୂପନାଯିକଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ। ଅଭାସିସୁନ୍ତି ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ କଥେସୁଂ, ତଂଦୀପନିଯୋ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନା ତେସଂ ଭାୱିତତ୍ତାନଂ ଗାଥା ଅତ୍ତୂପନାଯିକା ସୁଣାଥାତି ଯୋଜନା। ତେ ଚ ମହାଥେରା ଏୱଂ କଥେନ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପକାସନୀହି ଗାଥାହି ସାସନସ୍ସ ଏକନ୍ତନିଯ୍ୟାନିକୱିଭାୱନେନ ପରେପି ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ନିଯୋଜେନ୍ତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ତଥା ଦୀପେନ୍ତୋ ଚ ଇମାହି ଗାଥାହି ତେସଂ ଥୋମନଂ ତାସଞ୍ଚ ତେସଂ ୱଚନସ୍ସ ନିଦାନଭାୱେନ ଠପନଂ ଠାନଗତମେୱାତି ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନିଦାନଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ଏକକନିପାତୋ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୁଭୂତିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ଛନ୍ନାମେ କୁଟିକାତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଥେରଗାଥାନଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ସା ପନାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଯସ୍ମା ତାସଂ ତାସଂ ଗାଥାନଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପକାସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ପାକଟା ହୋତି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଚ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପକାସେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମାତି।

ତତ୍ଥ ଛନ୍ନା ମେ କୁଟିକାତିଗାଥାଯ କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଇତୋ କିର କପ୍ପସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ପଦୁମୁତ୍ତରେ ଭଗୱତି ଲୋକନାଥେ ହଂସୱତୀନାମକେ ନଗରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲସ୍ସ ଏକୋ ପୁତ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତସ୍ସ ''ନନ୍ଦମାଣୱୋ''ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ତଯୋ ୱେଦେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପରିୱାରଭୂତେହି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଯ ମାଣୱକସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବତପାଦେ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ଅନ୍ତେୱାସିକାନମ୍ପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ତେପି ନ ଚିରେନେୱ ଝାନଲାଭିନୋ ଅହେସୁଂ।

ତେନ ଚ ସମଯେନ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଭଗୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ହଂସୱତୀନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ନନ୍ଦତାପସସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିକଜଟିଲାନଂ ଅରହତ୍ତୂପନିସ୍ସଯଂ ନନ୍ଦତାପସସ୍ସ ଚ ଦ୍ୱୀହଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ସାୱକଟ୍ଠାନନ୍ତରସ୍ସ ପତ୍ଥନଂ ଦିସ୍ୱା ପାତୋୱ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯେ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅଞ୍ଞଂ କଞ୍ଚି ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା ସୀହୋ ୱିଯ ଏକଚରୋ ନନ୍ଦତାପସସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିକେସୁ ଫଲାଫଲତ୍ଥାଯ ଗତେସୁ ''ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ମେ ଜାନାତୂ''ତି ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ ନନ୍ଦତାପସସ୍ସ ଆକାସତୋ ଓତରିତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାସି। ନନ୍ଦତାପସୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଞ୍ଚେୱ ଲକ୍ଖଣପାରିପୂରିଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଲକ୍ଖଣମନ୍ତେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ''ଇମେହି ଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସନ୍ତୋ ରାଜା ହୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ପବ୍ବଜନ୍ତୋ ଲୋକେ ୱିୱଟଚ୍ଛଦୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ବୁଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଅଯଂ ପୁରିସାଜାନୀଯୋ ନିସ୍ସଂସଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଞତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା, ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା, ଅଦାସି। ନିସୀଦି ଭଗୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ। ନନ୍ଦତାପସୋପି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଆସନଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି।

ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସସହସ୍ସଜଟିଲା ପଣୀତପଣୀତାନି ଓଜୱନ୍ତାନି ଫଲାଫଲାନି ଗହେତ୍ୱା ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ସମ୍ପତ୍ତା ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଆଚରିଯସ୍ସ ଚ ନିସିନ୍ନାସନଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଆହଂସୁ – ''ଆଚରିଯ, ମଯଂ 'ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ତୁମ୍ହେହି ମହନ୍ତତରୋ ନତ୍ଥୀ'ତି ୱିଚରାମ, ଅଯଂ ପନ ପୁରିସୋ ତୁମ୍ହେହି ମହନ୍ତତରୋ ମଞ୍ଞେ''ତି। ନନ୍ଦତାପସୋ, ''ତାତା, କିଂ ୱଦେଥ, ସାସପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସଯୋଜନୁବ୍ବେଧଂ ସିନେରୁଂ ଉପମେତୁଂ ଇଚ୍ଛଥ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ମା ମଂ ଉପମିତ୍ଥା''ତି ଆହ। ଅଥ ତେ ତାପସା ''ସଚେ ଅଯଂ ଓରକୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ନ ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯୋ ଏୱଂ ଉପମଂ ଆହରେୟ୍ୟ, ଯାୱ ମହା ୱତାଯଂ ପୁରିସାଜାନୀଯୋ''ତି ପାଦେସୁ ନିପତିତ୍ୱା ସିରସା ୱନ୍ଦିଂସୁ। ଅଥ ତେ ଆଚରିଯୋ ଆହ – ''ତାତା, ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥି, ଭଗୱା ଚ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାଯଂ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ମା ମଯଂ ଯଥାବଲଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସାମ, ତୁମ୍ହେ ଯଂ ଯଂ ପଣୀତଂ ଫଲାଫଲଂ ଆନୀତଂ, ତଂ ତଂ ଆହରଥା''ତି ୱତ୍ୱା ଆହରାପେତ୍ୱା ହତ୍ଥେ ଧୋୱିତ୍ୱା ସଯଂ ତଥାଗତସ୍ସ ପତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ସତ୍ଥାରା ଫଲାଫଲେ ପଟିଗ୍ଗହିତମତ୍ତେ ଦେୱତା ଦିବ୍ବୋଜଂ ପକ୍ଖିପିଂସୁ। ତାପସୋ ଉଦକମ୍ପି ସଯମେୱ ପରିସ୍ସାୱେତ୍ୱା ଅଦାସି। ତତୋ ଭୋଜନକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେ ସତ୍ଥରି ସବ୍ବେ ଅନ୍ତେୱାସିକେ ପକ୍କୋସିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ସାରଣୀଯଂ କଥଂ କଥେନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ସତ୍ଥା ''ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଆଗଚ୍ଛତୂ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ଭିକ୍ଖୂ ସତ୍ଥୁ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ସତସହସ୍ସମତ୍ତା ଖୀଣାସୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଂସୁ।

ନନ୍ଦତାପସୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେ ଆମନ୍ତେସି – ''ତାତା, ବୁଦ୍ଧାନଂ ନିସିନ୍ନାସନମ୍ପି ନୀଚଂ, ସମଣସତସହସ୍ସସ୍ସପି ଆସନଂ ନତ୍ଥି, ତୁମ୍ହେହି ଅଜ୍ଜ ଉଳାରଂ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ସକ୍କାରଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି , ପବ୍ବତପାଦତୋ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧସମ୍ପନ୍ନାନି ପୁପ୍ଫାନି ଆହରଥା''ତି। ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟତ୍ତା ଇଦ୍ଧିୱିସଯସ୍ସ ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧସମ୍ପନ୍ନାନି ପୁପ୍ଫାନି ଆହରିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ପୁପ୍ଫାସନଂ ପଞ୍ଞାପେସୁଂ। ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ତିଗାୱୁତଂ, ସେସଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଡ୍ଢଯୋଜନିକାଦିଭେଦଂ, ସଙ୍ଘନୱକସ୍ସ ଉସଭମତ୍ତଂ ଅହୋସି। ଏୱଂ ପଞ୍ଞତ୍ତେସୁ ଆସନେସୁ ନନ୍ଦତାପସୋ ତଥାଗତସ୍ସ ପୁରତୋ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ଠିତୋ, ''ଭନ୍ତେ, ମୟ୍ହଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଇମଂ ପୁପ୍ଫାସନଂ ଅଭିରୁହଥା''ତି ଆହ। ନିସୀଦି ଭଗୱା ପୁପ୍ଫାସନେ। ଏୱଂ ନିସିନ୍ନେ ସତ୍ଥରି ସତ୍ଥୁ

ଆକାରଂ ଞତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତାସନେ ନିସୀଦିଂସୁ। ନନ୍ଦତାପସୋ ମହନ୍ତଂ ପୁପ୍ଫଛତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଧାରେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ''ତାପସାନଂ ଅୟଂ ସକ୍କାରୋ ମହପ୍ଫଲୋ ହୋତୂ''ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜି। ସତ୍ଥୁ ସମାପନ୍ନଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂପି ସମାପଜ୍ଜିଂସୁ। ତଥାଗତେ ସତ୍ତାହଂ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେ ଅନ୍ତେୱାସିକା ଭିକ୍ଖାଚାରକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ ୱନମୂଲଫଲାଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେସକାଲେ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ନନ୍ଦତାପସୋ ପନ ଭିକ୍ଖାଚାରମ୍ପି ଅଗନ୍ତ୍ୱା ପୁପ୍ଫଛତ୍ତଂ ଧାରେନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ପୀତିସୁଖେନେୱ ୱୀତିନାମେତି।

ସତ୍ଥା ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଅରଣୱିହାରିଅଙ୍ଗେନ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଙ୍ଗେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ ଏକଂ ସାୱକଂ ''ଇସିଗଣସ୍ସ ପୁପ୍ଫାସନାନୁମୋଦନଂ କରୋହୀ''ତି ଆଣାପେସି। ସୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକା ପଟିଲଦ୍ଧମହାଲାଭୋ ମହାଯୋଧୋ ୱିୟ ତୁଟ୍ଠମାନସୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସୟେ ଠତ୍ୱା ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନଂ ଅକାସି। ତସ୍ସ ଦେସନାୱସାନେ ସତ୍ଥା ସୟଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ସବ୍ବେ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସସହସ୍ସତାପସା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ସତ୍ଥା ''ଏଥ, ଭିକ୍ଖୱୋ''ତି ହତ୍ଥଂ ପସାରେସି। ତେସଂ ତାୱଦେୱ କେସମସ୍ସୁ ଅନ୍ତରଧାୟି। ଅଟ୍ଠ ପରିକ୍ଖାରା କାୟେ ପଟିମୁକ୍କାୱ ଅହେସୁଂ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସତ୍ଥେରା ୱିୟ ସତ୍ଥାରଂ ପରିୱାରୟିଂସୁ। ନନ୍ଦତାପସୋ ପନ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତତାୟ ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛି। ତସ୍ସ କିର ଅରଣୱିହାରିତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ ଆରଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ''ଅହୋ ୱତାହମ୍ପି ଅନାଗତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଇମିନା ସାୱକେନ ଲଦ୍ଧଧୁରଂ ଲଭେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଉଦପାଦି। ସୋ ତେନ ପରିୱିତକ୍କେନ ମଗ୍ଗଫଲପଟିୱେଧଂ କାତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ତଥାଗତଂ ପନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସମ୍ମୁଖେ ଠତ୍ୱା ଆହ – ''ଭନ୍ତେ, ୟେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଇସିଗଣସ୍ସ ପୁପ୍ଫାସନାନୁମୋଦନା କତା, କୋ ନାମାୟଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସାସନେ''ତି। ''ଅରଣୱିହାରିଅଙ୍ଗେ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଅଙ୍ଗେ ଚ ଏତଦଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୋ ଏସୋ ଭିକ୍ଖୂ''ତି। ''ଭନ୍ତେ, ୟ୍ୱାୟଂ ମୟା ସତ୍ତାହଂ ପୁପ୍ଫଛତ୍ତଂ ଧାରେନ୍ତେନ ସକ୍କାରୋ କତୋ, ତେନ ଅଧିକାରେନ ନ ଅଞ୍ଞଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପତ୍ଥେମି, ଅନାଗତେ ପନ ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଅୟଂ ଥେରୋ ୱିୟ ଦ୍ୱୀହଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସାୱକୋ ଭୱେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ପତ୍ଥନମକାସି।

ସତ୍ଥା ''ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତି ନୁ, ଖୋ ଇମସ୍ସ ତାପସସ୍ସ ପତ୍ଥନା''ତି ଅନାଗତଂସଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସମିଜ୍ଝନକଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ନନ୍ଦତାପସଂ ଆହ – ''ନ ତେ ଅୟଂ ପତ୍ଥନା ମୋଘା ଭୱିସ୍ସତି, ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଆକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦି। ନନ୍ଦତାପସୋ ୟାୱ ଚକ୍ଖୁପଥସମତିକ୍କମା ସତ୍ଥାରଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ ଅପରଭାଗେ କାଲେନ କାଲଂ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣି। ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋୱ କାଲଙ୍କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତତୋ ପନ ଚୁତୋ ଅପରାନିପି ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଆରଞ୍ଞକୋ ଅହୋସି। କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେପି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଆରଞ୍ଞକୋ ହୁତ୍ୱା ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେସି। ଏତଂ କିର ୱତ୍ତଂ ଅପରିପୂରେତ୍ୱା ମହାସାୱକଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପନ ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋ ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା କାଲଙ୍କତ୍ୱା କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩।୧୫୧) –

''ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ , ନିସଭୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତା।

''କୋସିୟୋ ନାମ ନାମେନ, ଜଟିଲୋ ଉଗ୍ଗତାପନୋ;

ଏକାକିୟୋ ଅଦୁତିୟୋ, ୱସାମି ନିସଭେ ତଦା।

''ଫଲଂ ମୂଲଞ୍ଚ ପଣ୍ଣଞ୍ଚ, ନ ଭୁଞ୍ଜାମି ଅହଂ ତଦା;

ପୱତ୍ତଂୱ ସୁପାତାହଂ, ଉପଜୀୱାମି ତାୱଦେ।

''ନାହଂ କୋପେମି ଆଜୀୱଂ, ଚଜମାନୋପି ଜୀୱିତଂ;

ଆରାଧେମି ସକଂ ଚିତ୍ତଂ, ୱିୱଜ୍ଜେମି ଅନେସନଂ।

''ରାଗୂପସଂହିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ୟଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ମମ;

ସଯଂୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖାମି, ଏକଗ୍ଗୋ ତଂ ଦମେମହଂ।

‘‘ରଜ୍ଜସେ ରଜ୍ଜନୀଯେ ଚ, ଦୁସ୍ସନୀଯେ ଚ ଦୁସ୍ସସେ;

ମୁୟ୍ହସେ ମୋହନୀଯେ ଚ, ନିକ୍ଖମସ୍ସୁ ୱନା ତୁୱଂ।

‘‘ୱିସୁଦ୍ଧାନଂ ଅଯଂ ୱାସୋ, ନିମ୍ମଲାନଂ ତପସ୍ସିନଂ;

ମା ଖୋ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଦୂସେସି, ନିକ୍ଖମସ୍ସୁ ୱନା ତୁୱଂ।

‘‘ଅଗାରିକୋ ଭୱିତ୍ୱାନ, ଯଦା ପୁତ୍ତଂ ଲଭିସ୍ସସି;

ଉଭୋପି ମା ୱିରାଧେସି, ନିକ୍ଖମସ୍ସୁ ୱନା ତୁୱଂ।

‘‘ଛୱାଲାତଂ ଯଥା କଟ୍ଠଂ, ନ କ୍ୱଚି କିଚ୍ଚକାରକଂ;

ନେୱ ଗାମେ ଅରଞ୍ଞେ ୱା, ନ ହି ତଂ କଟ୍ଠସମ୍ମତଂ।

‘‘ଛୱାଲାତୂପମୋ ତ୍ୱଂ ସି, ନ ଗିହୀ ନାପି ସଞ୍ଞତୋ;

ଉଭତୋ ମୁତ୍ତକୋ ଅଜ୍ଜ, ନିକ୍ଖମସ୍ସୁ ୱନା ତୁୱଂ।

‘‘ସିଯା ନୁ ଖୋ ତୱ ଏତଂ, କୋ ପଜାନାତି ତେ ଇଦଂ;

ସଦ୍ଧାଧୁରଂ ୱହିସି ମେ, କୋସଜ୍ଜବହୁଲାଯ ଚ।

‘‘ଜିଗୁଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି ତଂ ୱିଞ୍ଞୂ, ଅସୁଚିଂ ନାଗରିକୋ ଯଥା;

ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱାନ ଇସଯୋ, ଚୋଦଯିସ୍ସନ୍ତି ତଂ ସଦା।

‘‘ତଂ ୱିଞ୍ଞୂ ପୱଦିସ୍ସନ୍ତି, ସମତିକ୍କନ୍ତସାସନଂ;

ସଂୱାସଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ହି, କଥଂ ଜୀୱିହିସି ତୁୱଂ।

‘‘ତିଧାପଭିନ୍ନଂ ମାତଙ୍ଗଂ, କୁଞ୍ଜରଂ ସଟ୍ଠିହାଯନଂ;

ବଲୀ ନାଗୋ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ଯୂଥା ନୀହରତେ ଗଜଂ।

‘‘ଯୂଥା ୱିନିସ୍ସଟୋ ସନ୍ତୋ, ସୁଖଂ ସାତଂ ନ ୱିନ୍ଦତି;

ଦୁକ୍ଖିତୋ ୱିମନୋ ହୋତି, ପଜ୍ଝାଯନ୍ତୋ ପୱେଧତି।

‘‘ତଥେୱ ଜଟିଲା ତମ୍ପି, ନୀହରିସ୍ସନ୍ତି ଦୁମ୍ମତିଂ;

ତେହି ତ୍ୱଂ ନିସ୍ସଟୋ ସନ୍ତୋ, ସୁଖଂ ସାତଂ ନ ଲଚ୍ଛସି।

‘‘ଦିୱା ୱା ଯଦି ୱା ରତ୍ତିଂ, ସୋକସଲ୍ଲସମପ୍ପିତୋ;

ଦୟ୍ହତି ପରିଳାହେନ, ଗଜୋ ଯୂଥାୱ ନିସ୍ସଟୋ।

‘‘ଜାତରୂପଂ ଯଥା କୂଟଂ, ନେୱ ଝାଯତି କହ୍ଚି;

ତଥା ସୀଲୱୀହିନୋ ତ୍ୱଂ, ନ ଝାଯିସ୍ସସି କହ୍ଚି।

‘‘ଅଗାରଂ ୱସମାନୋପି, କଥଂ ଜୀୱିହିସି ତୁୱଂ;

ମତ୍ତିକଂ ପେତ୍ତିକଞ୍ଚାପି, ନତ୍ଥି ତେ ନିହିତଂ ଧନଂ।

‘‘ସଯଂ କମ୍ମଂ କରିତ୍ୱାନ, ଗତ୍ତେ ସେଦଂ ପମୋଚଯଂ;

ଏୱଂ ଜୀୱିହିସି ଗେହେ, ସାଧୁ ତେ ତଂ ନ ରୁଚ୍ଚତି।

‘‘ଏୱାହଂ ତତ୍ଥ ୱାରେମି, ସଂକିଲେସଗତଂ ମନଂ;

ନାନାଧମ୍ମକଥଂ କତ୍ୱା, ପାପା ଚିତ୍ତଂ ନିୱାରଯିଂ।

‘‘ଏୱଂ ମେ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ, ଅପ୍ପମାଦୱିହାରିନୋ;

ତିଂସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ୱିପିନେ ମେ ଅତିକ୍କମୁଂ।

‘‘ଅପ୍ପମାଦରତଂ ଦିସ୍ୱା, ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଗୱେସକଂ;

ପଦୁମୁତ୍ତରସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଆଗଚ୍ଛି ମମ ସନ୍ତିକଂ।

‘‘ତିମ୍ବରୂସକୱଣ୍ଣାଭୋ, ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅନୂପମୋ;

ରୂପେନାସଦିସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଆକାସେ ଚଙ୍କମୀ ତଦା।

‘‘ସୁଫୁଲ୍ଲୋ ସାଲରାଜାୱ, ୱିଜ୍ଜୂୱବ୍ଭଘନନ୍ତରେ;

ଞାଣେନାସଦିସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଆକାସେ ଚଙ୍କମୀ ତଦା।

‘‘ସୀହରାଜାୱସମ୍ଭୀତୋ, ଗଜରାଜାୱ ଦପ୍ପିତୋ;

ଲାସୀତୋ ବ୍ୟଗ୍ଘରାଜାୱ, ଆକାସେ ଚଙ୍କମୀ ତଦା।

‘‘ସିଙ୍ଗୀନିକ୍ଖସୱଣ୍ଣାଭୋ, ଖଦିରଙ୍ଗାରସନ୍ନିଭୋ;

ମଣି ଯଥା ଜୋତିରସୋ, ଆକାସେ ଚଙ୍କମୀ ତଦା।

‘‘ୱିସୁଦ୍ଧକେଲାସନିଭୋ, ପୁଣ୍ଣମାଯେୱ ଚନ୍ଦିମା;

ମଜ୍ଝନ୍ହିକେୱ ସୂରିଯୋ, ଆକାସେ ଚଙ୍କମୀ ତଦା।

‘‘ଦିସ୍ୱା ନଭେ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା;

ଦେୱୋ ନୁ ଖୋ ଅଯଂ ସତ୍ତୋ, ଉଦାହୁ ମନୁଜୋ ଅଯଂ।

‘‘ନ ମେ ସୁତୋ ୱା ଦିଟ୍ଠୋ ୱା, ମହିଯା ଏଦିସୋ ନରୋ;

ଅପି ମନ୍ତପଦଂ ଅତ୍ଥି, ଅଯଂ ସତ୍ଥା ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଏୱାହଂ ଚିନ୍ତଯିତ୍ୱାନ, ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ନାନାପୁପ୍ଫଞ୍ଚ ଗନ୍ଧଞ୍ଚ, ସନ୍ନିପାତେସହଂ ତଦା।

‘‘ପୁପ୍ଫାସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା, ସାଧୁଚିତ୍ତଂ ମନୋରମଂ;

ନରସାରଥିନଂ ଅଗ୍ଗଂ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱିଂ।

‘‘ଇଦଂ ମେ ଆସନଂ ୱୀର, ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ତୱନୁଚ୍ଛୱଂ;

ହାସଯନ୍ତୋ ମମଂ ଚିତ୍ତଂ, ନିସୀଦ କୁସୁମାସନେ।

‘‘ନିସୀଦି ତତ୍ଥ ଭଗୱା, ଅସମ୍ଭୀତୋୱ କେସରୀ;

ସତ୍ତରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ପୱରେ କୁସୁମାସନେ।

‘‘ନମସ୍ସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସିଂ, ସତ୍ତରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଅହଂ;

ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସମାଧିମ୍ହା, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତେନ୍ତୋ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱି।

‘‘ଭାୱେହି ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଂ, ଭାୱନାନମନୁତ୍ତରଂ;

ଇମଂ ସତିଂ ଭାୱଯିତ୍ୱା, ପୂରଯିସ୍ସସି ମାନସଂ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସାନି , ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସସି;

ଅସୀତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସସି;

ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ରାଜା ରଟ୍ଠେ ଭୱିସ୍ସସି।

‘‘ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ;

ଅନୁଭୋସ୍ସସି ତଂ ସବ୍ବଂ, ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯା ଫଲଂ।

‘‘ଭୱାଭୱେ ସଂସରନ୍ତୋ, ମହାଭୋଗଂ ଲଭିସ୍ସସି;

ଭୋଗେ ତେ ଊନତା ନତ୍ଥି, ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୟା ଫଲଂ।

‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭଵୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭଵିସ୍ସତି।

‘‘ଅସୀତିକୋଟିଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା, ଦାସେ କମ୍ମକରେ ବହୂ;

ଗୋତମସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ସାସନେ ପବ୍ବଜିସ୍ସସି।

‘‘ଆରାଧୟିତ୍ଵା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଗୋତମଂ ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗଵଂ;

ସୁଭୂତି ନାମ ନାମେନ, ହେସ୍ସସି ସତ୍ଥୁ ସାଵକୋ।

‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ଵା, ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଗୁଣମ୍ହି ତଂ;

ତଥାରଣଵିହାରେ ଚ, ଦ୍ଵୀସୁ ଅଗ୍ଗେ ଠପେସ୍ସସି।

‘‘ଇଦଂ ଵତ୍ଵାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଜଲଜୁତ୍ତମନାମକୋ;

ନଭଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗମୀ ଵୀରୋ, ହଂସରାଜାଵ ଅମ୍ବରେ।

‘‘ସାସିତୋ ଲୋକନାଥେନ, ନମସ୍ସିତ୍ଵା ତଥାଗତଂ;

ସଦା ଭାଵେମି ମୁଦିତୋ, ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ଵା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାଵତିଂସଂ ଅଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ଅସୀତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେଵିନ୍ଦୋ, ଦେଵରଜ୍ଜମକାରୟିଂ;

ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ରାଜା ଚ, ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

‘‘ପଦେସରଜ୍ଜଂ ଵିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିୟଂ;

ଅନୁଭୋମି ସୁସମ୍ପତ୍ତିଂ, ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୟା ଫଲଂ।

‘‘ଭଵାଭଵେ ସଂସରନ୍ତୋ, ମହାଭୋଗଂ ଲଭାମହଂ;

ଭୋଗେ ମେ ଊନତା ନତ୍ଥି, ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୟା ଫଲଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୟା ଫଲଂ।

‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତସ୍ସୋ, ଵିମୋକ୍ଖାପି ଚ ଅଟ୍ଠିମେ;

ଛଳଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି। –

ଇତ୍ଥଂ ସୁଦଂ ଆଯସ୍ମା ସୁଭୂତିତ୍ଥେରୋ ଇମା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସିତ୍ଥାତି।

ଏୱଂ ପନ ସୋ ତାୱତିଂସଭୱନେ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଚ ପଦେସରାଜା ଚ ହୁତ୍ୱା ଉଳାରଂ ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ଅଥ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ସୁମନସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଗେହେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ କନିଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି ‘‘ସୁଭୂତୀ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି।

ତେନ ଚ ସମଯେନ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱେଳୁୱନପଟିଗ୍ଗହଣାଦିନା ଲୋକାନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ ରାଜଗହଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ସୀତୱନେ ୱିହରତି। ତଦା ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ସେଟ୍ଠି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଉଟ୍ଠାନକଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସହାଯସ୍ସ ରାଜଗହସେଟ୍ଠିନୋ ଘରଂ ଗତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ସୀତୱନେ ୱିହରନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଠମଦସ୍ସନେନେୱ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ସତ୍ଥାରଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗମନତ୍ଥାଯ ଯାଚିତ୍ୱା ତତୋ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସଯୋଜନେ ମଗ୍ଗେ ଯୋଜନେ ଯୋଜନେ ସତସହସ୍ସପରିଚ୍ଚାଗେନ ୱିହାରେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ରାଜମାନେନ ଅଟ୍ଠକରୀସପ୍ପମାଣଂ ଜେତସ୍ସ ରାଜକୁମାରସ୍ସ ଉଯ୍ୟାନଭୂମିଂ କୋଟିସନ୍ଥାରେନ କିଣିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ଅଦାସି। ୱିହାରପରିଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଅଯଂ ସୁଭୂତିକୁଟୁମ୍ବିକୋ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସେଟ୍ଠିନା ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି । ସୋ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ମାତିକା ପଗୁଣା କତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥାପେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ମେତ୍ତାଝାନପାଦକଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ସତ୍ଥାରା ଦେସିତନିଯାମେନ ଅନୋଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ତସ୍ମା ଅରଣୱିହାରୀନଂ ଅଗ୍ଗୋ ନାମ ଜାତୋ। ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୋ ଘରେ ଘରେ ମେତ୍ତାଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଭିକ୍ଖଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ‘‘ଏୱଂ ଦାଯକାନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ତସ୍ମା ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ନାମ ଜାତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅରଣୱିହାରୀନଂ ଯଦିଦଂ ସୁଭୂତି, ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ଯଦିଦଂ ସୁଭୂତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୯୮, ୨୦୧)। ଏୱମଯଂ ମହାଥେରୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଅତ୍ତନା ପୂରିତପାରମୀନଂ ଫଲସ୍ସ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ୱା ଲୋକେ ଅଭିଞ୍ଞାତୋ ଅଭିଲକ୍ଖିତୋ ହୁତ୍ୱା ବହୁଜନହିତାଯ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ରାଜଗହଂ ଅଗମାସି।

ରାଜା ବିମ୍ବିସାରୋ ଥେରସ୍ସ ଆଗମନଂ ସୁତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ଇଧେୱ, ଭନ୍ତେ, ୱସଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ନିୱାସନଟ୍ଠାନଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ପକ୍କନ୍ତୋ ୱିସ୍ସରି। ଥେରୋ ସେନାସନଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ଅବ୍ଭୋକାସେ ୱୀତିନାମେସି। ଥେରସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସତି। ମନୁସ୍ସା ଅୱୁଟ୍ଠିତାଯ ଉପଦ୍ଦୁତା ରଞ୍ଞୋ ନିୱେସନଦ୍ୱାରେ ଉକ୍କୁଟ୍ଠିମକଂସୁ। ରାଜା ‘‘କେନ ନୁ ଖୋ କାରଣେନ ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସତୀ’’ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ‘‘ଥେରସ୍ସ ଅବ୍ଭୋକାସୱାସେନ ମଞ୍ଞେ ନ ୱସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଣ୍ଣକୁଟିଂ କାରାପେତ୍ୱା ‘‘ଇମିସ୍ସା, ଭନ୍ତେ, ପଣ୍ଣକୁଟିଯା ୱସଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ଥେରୋ କୁଟିକଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତିଣସନ୍ଥାରକେ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦି। ତଦା ପନ ଦେୱୋ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଫୁସାଯତି, ନ ସମ୍ମା ଧାରଂ ଅନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛତି। ଅଥ ଥେରୋ ଲୋକସ୍ସ ଅୱୁଟ୍ଠିକଭଯଂ ୱିସମିତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ପରିସ୍ସଯସ୍ସ ଅଭାୱଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ –

୧।

‘‘ଛନ୍ନା ମେ କୁଟିକା ସୁଖା ନିୱାତା, ୱସ୍ସ ଦେୱ ଯଥାସୁଖଂ;

ଚିତ୍ତଂ ମେ ସୁସମାହିତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ, ଆତାପୀ ୱିହରାମି ୱସ୍ସ ଦେୱା’’ତି। –

ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ଛନ୍ନ-ସଦ୍ଦୋ ତାୱ ‘‘ଛନ୍ନା ସା କୁମାରିକା ଇମସ୍ସ କୁମାରକସ୍ସ’’ (ପାରା। ୨୯୬) ‘‘ନଚ୍ଛନ୍ନଂ ନପ୍ପତିରୂପ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୩୮୩) ପତିରୂପେ ଆଗତୋ। ‘‘ଛନ୍ନଂ ୱୋ, ଫଗ୍ଗୁଣ, ଫସ୍ସାଯତନାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱଚନୱିସିଟ୍ଠେ ସଙ୍ଖ୍ୟାୱିସେସେ। ‘‘ଛନ୍ନମତିୱସ୍ସତି, ୱିୱଟଂ ନାତିୱସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୪୫; ଚୂଳୱ। ୩୮୫) ଗହଣେ। ‘‘କ୍ୟାହଂ ତେ ନଚ୍ଛନ୍ନୋପି କରିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ ନିୱାସନପାରୁପନେ ‘‘ଆଯସ୍ମା ଛନ୍ନୋ ଅନାଚାରଂ ଆଚରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୪୨୪) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ‘‘ସବ୍ବଛନ୍ନଂ ସବ୍ବପରିଚ୍ଛନ୍ନଂ (ପାଚି। ୫୨, ୫୪), ଛନ୍ନା କୁଟି ଆହିତୋ ଗିନୀ’’ତି (ସୁ। ନି। ୧୮) ଚ ଆଦୀସୁ ତିଣାଦୀହି ଛାଦନେ। ଇଧାପି ତିଣାଦୀହି ଛାଦନେଯେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ତିଣେନ ୱା ପଣ୍ଣେନ ୱା ଛନ୍ନା ଯଥା ନ ୱସ୍ସତି ୱସ୍ସୋଦକପତନଂ ନ ହୋତି ନ ଓୱସ୍ସତି, ଏୱଂ ସମ୍ମଦେୱ ଛାଦିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ମେ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘କିଚ୍ଛେନ ମେ ଅଧିଗତଂ, ହଲଂ ଦାନି ପକାସିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୮; ଦୀ। ନି। ୨।୬୫; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨) କରଣେ ଆଗତୋ, ମଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତସ୍ସ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ସଂଖିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୧୮୨; ଅ। ନି। ୪।୨୫୭) ସମ୍ପଦାନେ, ମଯ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୁବ୍ବେୱ ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ବୋଧା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ’’ଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୦୬; ସଂ। ନି। ୪।୧୪) ସାମିଅତ୍ଥେ ଆଗତୋ। ଇଧାପି ସାମିଅତ୍ଥେ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ମମାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ଖୀଣାସୱାନଂ ମମାଯିତଙ୍ଗଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅନୁପଲିତ୍ତଭାୱତୋ, ଲୋକସମଞ୍ଞାୱସେନ ପନ ତେସମ୍ପି ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘କିନ୍ତି ମେ ସାୱକା ଧମ୍ମଦାଯାଦା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ନୋ ଆମିସଦାଯାଦା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୯)।

କୁଟିକାତି ପନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିପି କରଜକାଯୋପି ତିଣାଦିଚ୍ଛଦନୋ ପତିସ୍ସଯୋପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି –

‘‘ମାତରଂ କୁଟିକଂ ବ୍ରୂସି, ଭରିଯଂ ବ୍ରୂସି କୁଲାୱକଂ;

ପୁତ୍ତେ ସନ୍ତାନକେ ବ୍ରୂସି, ତଣ୍ହଂ ମେ ବ୍ରୂସି ବନ୍ଧନ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୯) –

ଆଦୀସୁ ମାତୁକୁଚ୍ଛି ‘‘କୁଟିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

‘‘ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲକୁଟିକେ , ମଂସନ୍ହାରୁପସିବ୍ବିତେ;

ଧିରତ୍ଥୁ ପୂରେ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧେ, ପରଗତ୍ତେ ମମାଯସୀ’’ତି। (ଥେରଗା। ୧୧୫୩) –

ଆଦୀସୁ କେସାଦିସମୂହଭୂତୋ କରଜକାଯୋ। ‘‘କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଭଗିନି କୁଟି ଓୱସ୍ସତି’’ (ମ। ନି। ୨।୨୯୧) ‘‘କୁଟି ନାମ ଉଲ୍ଲିତ୍ତା ୱା ହୋତି ଅୱଲିତ୍ତା ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୩୪୯) ତିଣଛଦନପତିସ୍ସଯୋ। ଇଧାପି ସୋ ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। କୁଟି ଏୱ ହି କୁଟିକା, ଅପାକଟକୁଟି ‘‘କୁଟିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

ସୁଖ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ‘‘ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନ ସୁଖଂ ଦୁଖଞ୍ଚ, ପୁବ୍ବେୱ ଚ ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୬୭) ସୁଖୱେଦନାଯଂ ଆଗତୋ। ‘‘ସୁଖୋ ବୁଦ୍ଧାନମୁପ୍ପାଦୋ, ସୁଖା ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୯୪) ସୁଖମୂଲେ। ‘‘ସୁଖସ୍ସେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିୱଚନଂ ଯଦିଦଂ ପୁଞ୍ଞାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୭।୬୨; ଇତିୱୁ। ୨୨) ସୁଖହେତୁମ୍ହି। ‘‘ଯସ୍ମା ଚ, ଖୋ, ମହାଲି, ରୂପଂ ସୁଖଂ ସୁଖାନୁପତିତଂ ସୁଖାୱକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୬୦) ସୁଖାରମ୍ମଣେ, ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରା ଏତେ, ଚୁନ୍ଦ, ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୮୨) ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜେ। ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୨୧୫; ଧ। ପ। ୨୦୩-୨୦୪) ନିବ୍ବାନେ। ‘‘ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ସୁକରଂ ଅକ୍ଖାନେନ ପାପୁଣିତୁଂ ଯାୱ ସୁଖା ସଗ୍ଗା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୨୫) ସୁଖପ୍ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନେ। ‘‘ସୋୱଗ୍ଗିକଂ ସୁଖୱିପାକଂ ସଗ୍ଗସଂୱତ୍ତନିକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୩; ସଂ। ନି। ୧।୧୩୦) ଇଟ୍ଠେ, ପିଯମନାପେତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାପି ଇଟ୍ଠେ ସୁଖପ୍ପଚ୍ଚଯେ ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସା ହି କୁଟି ଅନ୍ତୋ ବହି ଚ ମନାପଭାୱେନ ସମ୍ପାଦିତା ନିୱାସନଫାସୁତାଯ ‘‘ସୁଖା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ନାତିସୀତନାତିଉଣ୍ହତାଯ ଉତୁସୁଖସମ୍ପତ୍ତିଯୋଗେନ କାଯିକଚେତସିକସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ।

ନିୱାତାତି ଅୱାତା, ଫୁସିତଗ୍ଗଳପିହିତୱାତପାନତ୍ତା ୱାତପରିସ୍ସଯରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ତସ୍ସା କୁଟିକା ସୁଖଭାୱୱିଭାୱନଂ। ସୱାତେ ହି ସେନାସନେ ଉତୁସପ୍ପାଯୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ନିୱାତେ ସୋ ଲବ୍ଭତୀତି। ୱସ୍ସାତି ପୱସ୍ସ ସମ୍ମା ଧାରଂ ଅନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛ। ଦେୱାତି ଅଯଂ ଦେୱ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଇମାନି ତେ, ଦେୱ, ଚତୁରାସୀତି ନଗରସହସ୍ସାନି କୁସୱତୀରାଜଧାନିପ୍ପମୁଖାନି, ଏତ୍ଥ , ଦେୱ, ଛନ୍ଦଂ ଜନେହି ଜୀୱିତେ ଅପେକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨। ୨୬୬) ସମ୍ମୁତିଦେୱେ ଖତ୍ତିଯେ ଆଗତୋ। ‘‘ଚାତୁମହାରାଜିକା ଦେୱା ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ସୁଖବହୁଲା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୭) ଉପପତ୍ତିଦେୱେସୁ। ‘‘ତସ୍ସ ଦେୱାତିଦେୱସ୍ସ, ସାସନଂ ସବ୍ବଦସ୍ସିନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱେସୁ । ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାନଞ୍ହି ଭଗୱତୋ ଅତିଦେୱଭାୱେ ୱୁତ୍ତେ ଇତରେସଂ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି। ‘‘ୱିଦ୍ଧେ ୱିଗତୱଲାହକେ ଦେୱେ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୮୬; ସଂ। ନି। ୧।୧୧୦; ଇତିୱୁ। ୨୭) ଆକାସେ। ‘‘ଦେୱୋ ଚ କାଲେନ କାଲଂ ନ ସମ୍ମା ଧାରଂ ଅନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୭୦) ମେଘେ ପଜ୍ଜୁନ୍ନେ ୱା। ଇଧାପି ମେଘେ ପଜ୍ଜୁନ୍ନେ ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱସ୍ସାତି ହି ତେ ଆଣାପେନ୍ତୋ ଥେରୋ ଆଲପତି। ଯଥାସୁଖନ୍ତି ଯଥାରୁଚିଂ। ତୱ ୱସ୍ସନେନ ମଯ୍ହଂ ବାହିରୋ ପରିସ୍ସଯୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଥାକାମଂ ୱସ୍ସାତି ୱସ୍ସୂପଜୀୱିସତ୍ତେ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱଦତି।

ଇଦାନି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପରିସ୍ସଯାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ମେ ସୁସମାହିତନ୍ତି ମମ ଚିତ୍ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅତିୱିଯ ସମ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେ ଠପିତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ନ ନୀୱରଣାଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନମତ୍ତେନ; ଅପି ଚ ଖୋ ୱିମୁତ୍ତଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯୌଦ୍ଧଂଭାଗିଯସଙ୍ଗହେହି ସବ୍ବସଂଯୋଜନେହି ସବ୍ବକିଲେସଧମ୍ମେହି ଚ ୱିସେସେନ ୱିମୁତ୍ତଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନୱସେନ ଚେ ପଜହିତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆତାପୀତି ୱୀରିଯୱା। ଫଲସମାପତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୱସେନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଞ୍ଚ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରାମି, ଦିବ୍ବୱିହାରାଦୀହି ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେମି, ନ ପନ କିଲେସପ୍ପହାନତ୍ଥଂ, ପହାତବ୍ବସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଯଥା ପନ ବାହିରପରିସ୍ସଯାଭାୱେନ, ଦେୱ, ମଯା ତ୍ୱଂ ୱସ୍ସନେ ନିଯୋଜିତୋ, ଏୱଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରପରିସ୍ସଯାଭାୱେନପୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନପି ‘‘ୱସ୍ସ, ଦେୱା’’ତି ଆହ।

ଅପରୋ ନଯୋ ଛନ୍ନାତି ଛାଦିତା ପିହିତା। କୁଟିକାତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। ସୋ ହି ‘‘ଅନେକାୱଯୱସ୍ସ ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତଣ୍ହାସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅଯଞ୍ଚେୱ କାଯୋ ସମୁଦାଗତୋ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୯) କାଯୋତି ଆଗତୋ। ‘‘ସିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୁ, ଇମଂ ନାୱଂ , ସିତ୍ତା ତେ ଲହୁମେସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୬୬) ନାୱାତି ଆଗତୋ। ‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ଗହକୂଟଂ ୱିସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧୫୪) ଚ ଆଦୀସୁ ଗହନ୍ତି ଆଗତୋ। ‘‘ସତ୍ତୋ ଗୁହାଯଂ ବହୁନାଭିଛନ୍ନୋ, ତିଟ୍ଠଂ ନରୋ ମୋହନସ୍ମିଂ ପଗାଳ୍ହୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୭୭୮) ଗୁହାତି ଆଗତୋ। ‘‘ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ, ଏକାରୋ ୱତ୍ତତୀ ରଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୬୫) ରଥୋତି ଆଗତୋ। ‘‘ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୫୪) ଗେହନ୍ତି ଆଗତୋ। ‘‘ୱିୱଟା କୁଟି ନିବ୍ବୁତୋ ଗିନୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୯) କୁଟୀତି ଆଗତୋ। ତସ୍ମା ଇଧାପି ସୋ ‘‘କୁଟିକା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ତଭାୱୋ ହି କଟ୍ଠାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଲଦ୍ଧନାମା ଗେହନାମିକା କୁଟିକା ୱିଯ ଅଟ୍ଠିଆଦିସଞ୍ଞିତେ ପଥୱୀଧାତୁଆଦିକେ ଫସ୍ସାଦିକେ ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଲଦ୍ଧନାମୋ ‘‘କୁଟିକା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଚିତ୍ତମକ୍କଟସ୍ସ ନିୱାସଭାୱତୋ ଚ। ଯଥାହ –

‘‘ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲକୁଟିୟେସା, ମକ୍କଟାୱସଥୋ ଇତି;

ମକ୍କଟୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାଯ, କୁଟିକାଯ ପସକ୍କିଯ;

ଦ୍ୱାରେନାନୁପରିଯାତି, ଘଟ୍ଟଯନ୍ତୋ ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତି ଚ।

ସା ପନେସା ଅତ୍ତଭାୱକୁଟିକା ଥେରସ୍ସ ତିଣ୍ଣଂ ଛନ୍ନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ଚ ଅସଂୱରଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ସମତି ୱିଜ୍ଝନକସ୍ସ ରାଗାଦିଅୱସ୍ସୁତସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯ ସଂୱୁତତ୍ତା ସମ୍ମଦେୱ ପିହିତତ୍ତା ‘‘ଛନ୍ନା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି, ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୪୧)। ୱୁତ୍ତନଯେନ ଛନ୍ନତ୍ତା ଏୱ କିଲେସଦୁକ୍ଖାଭାୱତୋ ନିରାମିସସୁଖସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ସୁଖା ସୁଖପ୍ପତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ଚ ନିୱାତା ନିହତମାନମଦଥମ୍ଭସାରମ୍ଭତାଯ ନିୱାତୱୁତ୍ତିକା। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ‘‘ମଯ୍ହଂ ନ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ସଂୱରଣମତ୍ତେନ ସିଦ୍ଧୋ, ଅଥ ଖୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମାଧିନା ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତଚିତ୍ତତାଯ ଚେୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ସବ୍ବସଂଯୋଜନେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଚିତ୍ତତାଯ ଚା’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମେ ସୁସମାହିତଂ ୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ‘‘ଇଦାନାହଂ କତକରଣୀଯୋ’’ତି ନ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ହୋମି, ଅଥ ଖୋ ଆତାପୀ ୱିହରାମି, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ହିତସୁଖୂପସଂହାରେ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ଭିକ୍ଖାଚାରକାଲେପି ଅନୁଘରଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେନେୱ ୱିହରାମି। ତସ୍ମା ତ୍ୱମ୍ପି, ଦେୱ, ପଜ୍ଜୁନ୍ନ ମଯ୍ହଂ ପିଯଂ କାତୁକାମତାଯପି ୱସ୍ସୂପଜୀୱୀନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁକମ୍ପାଯପି ୱସ୍ସ ସମ୍ମା ଧାରଂ ଅନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଥେରୋ ‘‘ଛନ୍ନା ମେ କୁଟିକା ସୁଖା ନିୱାତା’’ତି ଇମିନା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭେଦଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମେ ସୁସମାହିତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖଂ। ‘‘ୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖଂ। ‘‘ଆତାପୀ ୱିହରାମୀ’’ତି ଇମିନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ଛନ୍ନା ମେ କୁଟିକା ସୁଖା ନିୱାତା’’ତି ଇମିନା ଅନିମିତ୍ତୱିହାରଂ ଦସ୍ସେତି କିଲେସୱସ୍ସପିଧାନମୁଖେନ ନିଚ୍ଚାଦିନିମିତ୍ତୁଗ୍ଘାଟନଦୀପନତୋ। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମେ ସୁସମାହିତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅପ୍ପଣିହିତୱିହାରଂ। ‘‘ୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସୁଞ୍ଞତୱିହାରଂ। ‘‘ଆତାପୀ ୱିହରାମୀ’’ତି ଇମିନା ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱିହାରାନଂ ଅଧିଗମୂପାଯଂ। ପଠମେନ ୱା ଦୋସପ୍ପହାନଂ, ଦୁତିଯେନ ରାଗପ୍ପହାନଂ, ତତିଯେନ ମୋହପ୍ପହାନଂ। ତଥା ଦୁତିଯେନ ପଠମଦୁତିଯେହି ୱା ଧମ୍ମୱିହାରସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଦସ୍ସେତି। ତତିଯେନ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ‘‘ଆତାପୀ ୱିହରାମୀ’’ତି ଇମିନା ପରହିତପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅତନ୍ଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ‘‘ଯଥାନାମା’’ତି ଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମୱିହାରାଦୀନଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ତତ୍ଥ ଅଦସ୍ସିତେସୁ ନାମଗୋତ୍ତେସୁ ନାମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇତ୍ଥଂ ସୁଦ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ହି ଥେରା ନାମମତ୍ତେନ ପାକଟା, ତେ ନାମେନ, ଯେ ଗୋତ୍ତମତ୍ତେନ ପାକଟା, ତେ ଗୋତ୍ତେନ, ଯେ ଉଭଯଥା ପାକଟା,

ତେ ଉଭଯେନପି ଦସ୍ସିସ୍ସ’’ନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଥେରୋ ନାମେନ ଅଭିଲକ୍ଖିତୋ, ନ ତଥା ଗୋତ୍ତେନାତି ‘‘ଇଦ୍ଧଂ ସୁଦଂ ଆଯସ୍ମା ସୁଭୂତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ପକାରଂ, ଇମିନା ଆକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଦନ୍ତି ସୁ ଇଦଂ, ସନ୍ଧିୱସେନ ଇକାରଲୋପୋ। ସୂତି ଚ ନିପାତମତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଗାଥନ୍ତି ଯୋଜନା। ଆଯସ୍ମାତି ପିଯୱଚନମେତଂ ଗରୁଗାରୱସପ୍ପତିସ୍ସୱଚନମେତଂ। ସୁଭୂତୀତି ନାମକିତ୍ତନଂ। ସୋ ହି ସରୀରସମ୍ପତ୍ତିଯାପି ଦସ୍ସନୀଯୋ ପାସାଦିକୋ, ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯାପି। ଇତି ସୁନ୍ଦରାଯ ସରୀରାୱଯୱୱିଭୂତିଯା ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯାଦିୱିଭୂତିଯା ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସୁଭୂତୀତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ ସୀଲସାରାଦିଥିରଗୁଣଯୋଗତୋ ଥେରୋ। ଅଭାସିତ୍ଥାତି କଥେସି। କସ୍ମା ପନେତେ ମହାଥେରା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ପକାସେନ୍ତୀତି? ଇମିନା ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ଅନଧିଗତପୁବ୍ବଂ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ଅତିୱିଯ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୀତିୱେଗସମୁସ୍ସାହିତୌଦାନୱସେନ ସାସନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱୱିଭାୱନୱସେନ ଚ ପରମପ୍ପିଚ୍ଛା ଅରିଯା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ପକାସେନ୍ତି, ଯଥା ତଂ ଲୋକନାଥୋ ବୋଧନେଯ୍ୟଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ‘‘ଦସବଲସମନ୍ନାଗତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱିସାରଦୋ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ପକାସେତି, ଏୱମଯଂ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ହୋତୀତି।

ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯା ଥେରଗାଥାସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ସୁଭୂତିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଉପସନ୍ତୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। ତସ୍ସ କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ଥେରୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ ମହାଭୋଗକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ମାତାପିତୂନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ କୁଟୁମ୍ବଂ ସଣ୍ଠପେତ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାକାଲେ ହଂସୱତୀନଗରୱାସିକେ ଗନ୍ଧମାଲାଦିହତ୍ଥେ ଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଯେନ ଧମ୍ମୋ ଯେନ ସଙ୍ଘୋ, ତନ୍ନିନ୍ନେ ତପ୍ପୋଣେ ତପ୍ପବ୍ଭାରେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ମହାଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପଗତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ କିର ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗୋ, ଅହୋ ୱତାହମ୍ପି ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଅଯଂ ୱିଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭୱେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ୱୁଟ୍ଠିତାଯ ପରିସାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ସ୍ୱେ ମଯ୍ହଂ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ନିମନ୍ତେସି। ସତ୍ଥା ଅଧିୱାସେସି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ସକନିୱେସନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ଧଦାମମାଲାଦାମାଦୀହି ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ପଣୀତଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ପଟିଯାଦାପେତ୍ୱା ତସ୍ସା ରତ୍ତିଯା ଅଚ୍ଚଯେନ ସକେ ନିୱେସନେ ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସପରିୱାରଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱିୱିଧଯାଗୁଖଜ୍ଜକପରିୱାରଂ ନାନାରସସୂପବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଗନ୍ଧସାଲିଭୋଜନଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ଭତ୍ତକିଚ୍ଚପରିଯୋସାନେ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମହନ୍ତଂ, ଖୋ, ଅହଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେମି ନ ଖୋ ପନ ମଯ୍ହଂ ଯୁତ୍ତଂ ଏକଦିୱସମେୱ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତୁଂ, ଅନୁପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ଦିୱସେ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପତ୍ଥେସ୍ସାମୀ’’ତି । ସୋ ତେନେୱ ନିଯାମେନ ସତ୍ତ ଦିୱସେ ମହାଦାନାନି ଦତ୍ୱା ଭତ୍ତକିଚ୍ଚପରିଯୋସାନେ ଦୁସ୍ସକୋଟ୍ଠାଗାରଂ ୱିୱରାପେତ୍ୱା ଉତ୍ତମଂ ତିଚୀୱରପ୍ପହୋନକଂ ସୁଖୁମୱତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଠପେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସସ୍ସ ଚ ତିଚୀୱରଂ ଦତ୍ୱା ତଥାଗତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଯୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତୁମ୍ହେହି ଇତୋ ସତ୍ତମଦିୱସମତ୍ଥକେ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ, ଅହମ୍ପି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ ଅନାଗତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭୱେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ପାଦମୂଲେ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ପତ୍ଥନାଯ ସମିଜ୍ଝନଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅନାଗତେ ଇତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସାସନେ ତୱ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୪।୨୨୧-୨୫୦) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ସବ୍ବଲୋକୱିଦୂ ମୁନି;

ଇତୋ ସତସହସ୍ସମ୍ହି, କପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ୱୋୱାଦକୋ ୱିଞ୍ଞାପକୋ, ତାରକୋ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ଦେସନାକୁସଲୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

‘‘ଅନୁକମ୍ପକୋ କାରୁଣିକୋ, ହିତେସୀ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ସମ୍ପତ୍ତେ ତିଟ୍ଠିଯେ ସଙ୍ଘେ, ପଞ୍ଚସୀଲେ ପତିଟ୍ଠପି।

‘‘ଏୱଂ ନିରାକୁଲଂ ଆସି, ସୁଞ୍ଞତଂ ତିଟ୍ଠିଯେହି ଚ;

ୱିଚିତ୍ତଂ ଅରହନ୍ତେହି, ୱସୀଭୂତେହି ତାଦିଭି।

‘‘ରତନାନଟ୍ଠପଞ୍ଞାସଂ, ଉଗ୍ଗତୋ ସୋ ମହାମୁନି;

କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋ, ବାତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣୋ।

‘‘ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଆଯୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

‘‘ତଦାହଂ ହଂସୱତିଯଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱେଦପାରଗୂ;

ଉପେଚ୍ଚ ସବ୍ବଲୋକଗ୍ଗଂ, ଅସ୍ସୋସିଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ।

‘‘ତଦା ସୋ ସାୱକଂ ୱୀରୋ, ପଭିନ୍ନମତିଗୋଚରଂ;

ଅତ୍ଥେ ଧମ୍ମେ ନିରୁତ୍ତେ ଚ, ପଟିଭାନେ ଚ କୋୱିଦଂ।

‘‘ଠପେସି ଏତଦଗ୍ଗମ୍ହି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ମୁଦିତୋ ଅହଂ;

ସସାୱକଂ ଜିନୱରଂ, ସତ୍ତାହଂ ଭୋଜଯିଂ ତଦା।

‘‘ଦୁସ୍ସେହଚ୍ଛାଦଯିତ୍ୱାନ, ସସିସ୍ସଂ ବୁଦ୍ଧିସାଗରଂ;

ନିପଚ୍ଚ ପାଦମୂଲମ୍ହି, ତଂ ଠାନଂ ପତ୍ଥଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ତତୋ ଅୱୋଚ ଲୋକଗ୍ଗୋ, ପସ୍ସଥେତଂ ଦିଜୁତ୍ତମଂ;

ୱିନତଂ ପାଦମୂଲେ ମେ, କମଲୋଦରସପ୍ପଭଂ।

‘‘ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ, ଠାନଂ ପତ୍ଥଯତେ ଅଯଂ;

ତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ଚାଗେନ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ଚ।

‘‘ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁଖିତୋ ହୁତ୍ୱା, ସଂସରିତ୍ୱା ଭୱାଭୱେ;

ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ଲଚ୍ଛସେତଂ ମନୋରଥଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

କୋଟ୍ଟିକୋ ନାମ ନାମେନ, ହେସ୍ସତି ସଞ୍ଚୁ ସାୱକୋ।

‘‘ତଂ ସୁତ୍ୱା ମୁଦିତୋ ହୁତ୍ୱା, ଯାୱଜୀୱଂ ତଦା ଜିନଂ;

ମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପରିଚରିଂ, ସତୋ ପଞ୍ଞା ସମାହିତୋ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ସତାନଂ ତୀଣିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରଯିଂ;

ସତାନଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

‘‘ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ;

ସଙ୍ଗତ୍ଥ ସୁଖିତୋ ଆସିଂ, ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱାହସା।

‘‘ଦୁୱେ ଭୱେ ସଂସରାମି, ଦେୱତ୍ତେ ଅଥ ମାନୁସେ;

ଅଞ୍ଞଂ ଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛାମି, ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦୁୱେ କୁଲେ ପଜାଯାମି, ଖତ୍ତିଯେ ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣେ;

ନୀଚେ କୁଲେ ନ ଜାଯାମି, ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ପଚ୍ଛିମେ ଭୱେ ସମ୍ପତ୍ତେ, ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ଅହୋସହଂ;

ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିପ୍ପକୁଲେ, ପଚ୍ଚାଜାତୋ ମହଦ୍ଧନେ।

‘‘ମାତା ଚନ୍ଦୱତୀ ନାମ, ପିତା ମେ ଅସ୍ସଲାଯନୋ;

ଯଦା ମେ ପିତରଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ୱିନଯୀ ସଙ୍ଗସୁଦ୍ଧିଯା।

‘‘ତଦା ପସନ୍ନୋ ସୁଗତେ, ପଜ୍ଜିଂ ଅନଗାରିଯଂ;

ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଆଚରିଯୋ, ଉପଜ୍ଝା ସାରିସମ୍ଭୱୋ।

‘‘କେସେସୁ ଛିଜ୍ଜମାନେସୁ, ଦିଟ୍ଠି ଛିନ୍ନା ସମୂଲିକା;

ନିୱାସେନ୍ତୋ ଚ କାସାୱଂ, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ।

‘‘ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିରୁତ୍ତୀସୁ, ପଟିଭାନେ ଚ ମେ ମତି;

ପଭିନ୍ନା ତେନ ଲୋକଗ୍ଗୋ, ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି ମଂ।

‘‘ଅସନ୍ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯାକାସିଂ, ଉପତିସ୍ସେନ ପୁଚ୍ଛିତୋ;

ପଟିସମ୍ଭିଦାସୁ ତେନାହଂ, ଅଗ୍ଗୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ସ୍ୱାଗତଂ ୱତ ମେ ଆସି, ମମ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ।

‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତସ୍ସୋ, ୱିମୋକ୍ଖାପି ଚ ଅଟ୍ଠିମେ;

ଛଳଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ସୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରଂ ସମ୍ଭରନ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। କୋଟ୍ଠିକୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ତଯୋ ୱେଦେ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଉପସମ୍ପନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦାସୁ ଚିଣ୍ଣୱସୀ ହୁତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାତେ ଅଭିଞ୍ଞାତେ ମହାଥେରେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଦସବଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋପି ପଟିସମ୍ଭିଦାସୁଯେୱ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ଏୱମଯଂ ଥେରୋ ତତ୍ଥ କତାଧିକାରତାଯ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱେନ ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଜାତୋ। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ମହାୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୪୪୯ ଆଦଯୋ) ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି – ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାନଂ ଯଦିଦଂ ମହାକୋଟ୍ଠିକୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୦୯, ୨୧୮)। ସୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ଉଦାନୱସେନ –

୨।

‘‘ଉପସନ୍ତୋ ଉପରତୋ, ମନ୍ତଭାଣୀ ଅନୁଦ୍ଧତୋ;

ଧୁନାତି ପାପକେ ଧମ୍ମେ, ଦୁମପତ୍ତଂୱ ମାଲୁତୋ’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁଦଂ ଆଯସ୍ମା ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରୋ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଉପସନ୍ତୋତି ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଉପସମନେନ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱକରଣେନ ଉପସନ୍ତୋ। ଉପରତୋତି ସବ୍ବସ୍ମା ପାପକରଣତୋ ଓରତୋ ୱିରତୋ। ମନ୍ତଭାଣୀତି ମନ୍ତା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ତାଯ ପନ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଭଣତୀତି ମନ୍ତଭାଣୀ, କାଲୱାଦୀଆଦିଭାୱଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋଯେୱ ଭଣତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମନ୍ତଭଣନୱସେନ ୱା ଭଣତୀତି ମନ୍ତଭାଣୀ, ଦୁବ୍ଭାସିତତୋ ୱିନା ଅତ୍ତନୋ ଭାସନୱସେନ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ସୁଭାସିତଂଯେୱ ଭଣତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିଆଦିୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁକ୍କଂସନତୋ ନ ଉଦ୍ଧତୋତି ଅନୁଦ୍ଧତୋ ଅଥ ୱା ତିଣ୍ଣଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ୱୂପସମନେନ ତତୋ ପଟିୱିରତିଯା ଉପସନ୍ତୋ, ତିଣ୍ଣଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ଉପରମଣେନ ପଜହନେନ ଉପରତୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପରିମିତଭାଣିତାଯ ମନ୍ତଭାଣୀ, ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତନିମିତ୍ତୌପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନୁଦ୍ଧତୋ। ଏୱଂ ପନ ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନେନ ସୁଦ୍ଧେ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପ୍ପହାନେନ ସମାହିତୋ, ତମେୱ ସମାଧିଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଧୁନାତି ପାପକେ ଧମ୍ମେ ଲାମକଟ୍ଠେନ ପାପକେ ସବ୍ବେପି ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଧୁନାତି, ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହତି । ଯଥା କିଂ? ଦୁମପତ୍ତଂୱ ମାଲୁତୋ, ଯଥା ନାମ ଦୁମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପତ୍ତଂ ପଣ୍ଡୁପଲାସଂ ମାଲୁତୋ ୱାତୋ ଧୁନାତି, ବନ୍ଧନତୋ ୱିଯୋଜେନ୍ତୋ ନୀହରତି, ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ ପାପଧମ୍ମେ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରତି, ଏୱମଯଂ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥାପି ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏତ୍ଥ ଚ କାଯଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନଵଚନେନ ପଯୋଗସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି, ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନଵଚନେନ ଆସଯସୁଦ୍ଧିଂ। ଏଵଂ ପଯୋଗାସଯସୁଦ୍ଧସ୍ସ ‘‘ଅନୁଦ୍ଧତୋ’’ତି ଇମିନା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଭାଵଵଚନେନ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ନୀଵରଣପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତି। ତେସୁ ପଯୋଗସୁଦ୍ଧିଯା ସୀଲସମ୍ପତ୍ତି ୱିଭାଵିତା, ଆସଯସୁଦ୍ଧିଯା ସମଥଭାଵନାଯ ଉପକାରକଧମ୍ମପରିଗ୍ଗହୋ, ନୀଵରଣପ୍ପହାନେନ ସମାଧିଭାଵନା, ‘‘ଧୁନାତି ପାପକେ ଧମ୍ମେ’’ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞାଭାଵନା ୱିଭାଵିତା ହୋତି। ଏଵଂ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦଯୋ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା, ତିୱିଧକଲ୍ଯାଣଂ ସାସନଂ, ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାଦୀନି ତୀଣି ପହାନାନି, ଅନ୍ତଦ୍ୱଯପରିଵଜ୍ଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯ ପଟିପଜ୍ଜନଂ, ଅପାଯଭଯାଦୀନଂ ସମତିକ୍କମନୂପାଯୋ ଚ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଇମିନା ନଯେନ ସେସଗାଥାସୁପି ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅତ୍ଥମତ୍ତମେଵ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପୁବ୍ବଂ ଵଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ‘‘ଇଦ୍ଧଂ ସୁଦଂ ଆଯସ୍ମା ମହାକୋଟ୍ଠିକୋ’’ତି ଇଦଂ ପୂଜାଵଚନଂ, ଯଥା ତଂ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋତି।

ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କଙ୍ଖାରେଵତତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଞଂ ଇମଂ ପସ୍ସାତି ଆଯସ୍ମତୋ କଙ୍ଖାରେଵତସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ଥେରୋ ପଦୁମୁତ୍ତରଭଗଵତୋ କାଲେ ହଂସଵତୀନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଏକଦିଵସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାକାଲେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ମହାଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିସପରିଯନ୍ତେ ଠିତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଝାନାଭିରତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମଯାପି ଅନାଗତେ ଏଵରୂପେନ ଭୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ଦେସନାଵସାନେ ସତ୍ଥାରଂ ନିମନ୍ତେତ୍ଵା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ମହାସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ଭଗଵନ୍ତଂ ଆହ – ‘‘ଭନ୍ତେ, ଅହଂ ଇମିନା ଅଧିକାରକମ୍ମେନ ଅଞ୍ଞଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ନ ପତ୍ଥେମି, ଯଥା ପନ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତୁମ୍ହେହି ଇତୋ ସତ୍ତମଦିଵସମତ୍ଥକେ ଝାଯୀନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋ, ଏଵଂ ଅହମ୍ପି ଅନାଗତେ ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଝାଯୀନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭଵେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ପତ୍ଥନମକାସି। ସତ୍ଥା ଅନାଗତଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ନିପ୍ଫଜ୍ଜନଭାଵଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଵସାନେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସାସନେ ତ୍ୱଂ ଝାଯୀନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ଯାକରିତ୍ୱା ପକ୍କାମି।

ସୋ ଯାଵଜୀଵଂ କଲ୍ଯାଣକମ୍ମଂ କତ୍ୱା କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଵତୋ କାଲେ ସାଵତ୍ଥିନଗରେ ମହାଭୋଗକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ଧମ୍ମସ୍ସଵନତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେନ ମହାଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିସପରିଯନ୍ତେ ଠିତୋ ଦସବଲସ୍ସ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଦଂ ଲଭିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥାପେତ୍ୱା ଝାନପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଝାନଲାଭୀ ହୁତ୍ୱା ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସୋ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଦସବଲେନ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅହୋରତ୍ତଂ ଝାନେସୁ ଚିଣ୍ଣଵସୀ ଅହୋସି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମମ ସାଵକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଝାଯୀନଂ ଯଦିଦଂ କଙ୍ଖାରେଵତୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୯୮, ୨୦୪) ଝାଯୀନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୫।୩୪-୫୩) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁମା;

ଇତୋ ସତସହସ୍ସମ୍ହି, କପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ନାଯକୋ।

‘‘ସୀହହନୁ ବ୍ରହ୍ମଗିରୋ, ହଂସଦୁନ୍ଦୁଭିନିସ୍ସନୋ;

ନାଗୱିକ୍କନ୍ତଗମନୋ, ଚନ୍ଦସୂରାଧିକପ୍ପଭୋ।

‘‘ମହାମତି ମହାୱୀରୋ, ମହାଝାଯୀ ମହାବଲୋ;

ମହାକାରୁଣିକୋ ନାଥୋ, ମହାତମପନୂଦନୋ।

‘‘ସ କଦାଚି ତିଲୋକଗ୍ଗୋ, ୱେନେଯ୍ଯଂ ୱିନଯଂ ବହୁଂ;

ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସତ୍ତାସଯୱିଦୂ ମୁନି।

‘‘ଝାଯିଂ ଝାନରତଂ ୱୀରଂ, ଉପସନ୍ତଂ ଅନାୱିଲଂ;

ୱଣ୍ଣୟନ୍ତୋ ପରିସତିଂ, ତୋସେସି ଜନତଂ ଜିନୋ।

‘‘ତଦାହଂ ହଂସୱତିୟଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱେଦପାରଗୂ;

ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାନ ମୁଦିତୋ, ତଂ ଠାନମଭିପତ୍ଥୟିଂ।

‘‘ତଦା ଜିନୋ ୱିୟାକାସି, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ୱିନାୟକୋ;

ମୁଦିତୋ ହୋହି ତ୍ୱଂ ବ୍ରହ୍ମେ, ଲଚ୍ଛସେ ତଂ ମନୋରଥଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାୟାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ରେୱତୋ ନାମ ନାମେନ, ହେସ୍ସତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ପଚ୍ଛିମେ ଚ ଭୱେ ଦାନି, ଜାତୋହଂ କୋଲିୟେ ପୁରେ;

ଖତ୍ତିୟେ କୁଲସମ୍ପନ୍ନେ, ଇଦ୍ଧେ ଫୀତେ ମହଦ୍ଧନେ।

‘‘ୟଦା କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ, ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମମଦେସୟି;

ତଦା ପସନ୍ନୋ ସୁଗତେ, ପବ୍ବଜିଂ ଅନଗାରିୟଂ।

‘‘କଙ୍ଖା ମେ ବହୁଲା ଆସି, କପ୍ପାକପ୍ପେ ତହିଂ ତହିଂ;

ସବ୍ବଂ ତଂ ୱିନୟୀ ବୁଦ୍ଧୋ, ଦେସେତ୍ୱା ଧମ୍ମମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ତତୋହଂ ତିଣ୍ଣସଂସାରୋ, ତଦା ଝାନସୁଖେ ରତୋ;

ୱିହରାମି ତଦା ବୁଦ୍ଧୋ, ମଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦବ୍ରୱି।

‘‘ୟା କାଚି କଙ୍ଖା ଇଧ ୱା ହୁରଂ ୱା, ସୱେଦିୟା ୱା ପରୱେଦିୟା ୱା;

ୟେ ଝାୟିନୋ ତା ପଜହନ୍ତି ସବ୍ବା, ଆତାପିନୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରନ୍ତା।

‘‘ସତସହସ୍ସେ କତଂ କମ୍ମଂ, ଫଲଂ ଦସ୍ସେସି ମେ ଇଧ;

ସୁମୁତ୍ତୋ ସରୱେଗୋୱ, କିଲେସେ ଝାପୟିଂ ମମ।

‘‘ତତୋ ଝାନରତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକନ୍ତଗୂ ମୁନି;

ଝାଯୀନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଗ୍ଗୋ, ପଞ୍ଞାପେସି ମହାମତି।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମ୯ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ସ୍ୱାଗତଂ ୱତ ମେ ଆସି, ମମ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ।

‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତସ୍ସୋ, ୱିମୋକ୍ଖାପି ଚ ଅଟ୍ଠିମେ;

ଛଳଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ତଥା କତକିଚ୍ଚୋ ପନାଯଂ ମହାଥେରୋ ପୁବ୍ବେ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ କଙ୍ଖାପକତଚିତ୍ତତଂ ଇଦାନି ସବ୍ବସୋ ୱିଗତକଙ୍ଖତଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଅହୋ ନୂନ ମ୯ହଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଦେସନାନୁଭାୱୋ, ତେନେତରହି ଏୱଂ ୱିଗତକଙ୍ଖୋ ଅଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱୂପସନ୍ତଚିତ୍ତୋ ଜାତୋ’’ତି ସଞ୍ଜାତବହୁମାନୋ ଭଗୱତୋ ପଞ୍ଞଂ ପସଂସନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଞଂ ଇମଂ ପସ୍ସା’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ।

୩। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞନ୍ତି ପକାରେ ଜାନାତି, ପକାରେହି ଞାପେତୀତି ଚ ପଞ୍ଞା। ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଆସଯାନୁସଯଚରିଯାଧିମୁତ୍ତିଆଦିପ୍ପକାରେ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦିକେ ଖନ୍ଧାଦିକେ ଚ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରେ ଜାନାତି, ଯଥାସଭାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ତେହି ଚ ପକାରେହି ଞାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ଥୁ ଦେସନାଞାଣଞ୍ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତେନାହ ‘‘ଇମ’’ନ୍ତି। ତଞ୍ହି ଅତ୍ତନି ସିଦ୍ଧେନ ଦେସନାବଲେନ ନଯଗ୍ଗାହତୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦଗ୍ଗେନ ୱା ସତ୍ଥୁ ଦେସନାଞାଣଂ ସାୱକେହି ନଯତୋ ଗଯ୍ହତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପଟିୱେଧଞାଣମ୍ପି ନଯତୋ ଗଯ୍ହତେୱ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି – ‘‘ଅପିଚ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଧମ୍ମନ୍ୱଯୋ ୱିଦିତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬; ୩।୧୪୩)। ପସ୍ସାତି ୱିମ୍ହଯପ୍ପତ୍ତୋ ଅନିଯମତୋ ଆଲପତି ଅତ୍ତନୋଯେୱ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ଯଥାହ ଭଗୱା ଉଦାନେନ୍ତୋ – ‘‘ଲୋକମିମଂ ପସ୍ସ; ପୁଥୂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପରେତଂ ଭୂତଂ ଭୂତରତଂ ଭୱା ଅପରିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଉଦା। ୩୦)। ତଥାଗତାନନ୍ତି ତଥା ଆଗମନାଦିଅତ୍ଥେନ ତଥାଗତାନଂ। ତଥା ଆଗତୋତି ହି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ, ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ। ତଥାଯ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥାଯ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥାୱିଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ପୱତ୍ତିତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥେହି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ , ତଥା ଗତଭାୱେନ ତଥାଗତୋତି ଏୱମ୍ପି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯା ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଯ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮) ଇତିୱୁତ୍ତକଟ୍ଠକଥାଯ (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮) ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ଅସାଧାରଣୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଗ୍ଗି ଯଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଅଗ୍ଗୀତି ଉପମାୱଚନଂ। ଯଥାତି ତସ୍ସ ଉପମାଭାୱଦସ୍ସନଂ। ପଜ୍ଜଲିତୋତି ଉପମେଯ୍ୟେନ ସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନଂ। ନିସୀଥେତି କିଚ୍ଚକରଣକାଲଦସ୍ସନଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯଥା ନାମ ନିସୀଥେ ରତ୍ତିଯଂ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ୱତ୍ତମାନେ ଉନ୍ନତେ ଠାନେ ପଜ୍ଜଲିତୋ ଅଗ୍ଗି ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ତଯଗତଂ ୱିଧମନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱମେୱ ତଥାଗତାନଂ ଇମଂ ଦେସନାଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ସବ୍ବସୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ସଂସଯତମଂ ୱିଧମନ୍ତଂ ପଞ୍ଞଂ ପସ୍ସାତି। ଯତୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ସତ୍ତାନଂ ଞାଣମଯଂ ଆଲୋକଂ ଦେନ୍ତୀତି ଆଲୋକଦା। ପଞ୍ଞାମଯମେୱ ଚକ୍ଖୁଂ ଦଦନ୍ତୀତି ଚକ୍ଖୁଦଦା। ତଦୁଭଯମ୍ପି କଙ୍ଖାୱିନଯପଦଟ୍ଠାନମେୱ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ଆଗତାନଂ ୱିନଯନ୍ତି କଙ୍ଖ’’ନ୍ତି ଆହ, ଯେ ତଥାଗତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗତାନଂ ଉପଗତାନଂ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ସୋଳସୱତ୍ଥୁକଂ, ‘‘ବୁଦ୍ଧେ କଙ୍ଖତି ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖତୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ (ଧ। ସ। ୧୦୦୮) ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକଞ୍ଚ କଙ୍ଖଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ୱିନଯନ୍ତି ଦେସନାନୁଭାୱେନ ଅନୱସେସତୋ ୱିଧମନ୍ତି ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତି। ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚସଙ୍ଖାତା ପନ କଙ୍ଖା ତବ୍ବିନଯେନେୱ ୱିନୀତା ହୋନ୍ତୀତି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଯଥା ଅଗ୍ଗି ନିସୀଥେ ରତ୍ତିଭାଗେ ପଜ୍ଜଲିତୋ ପଟୁତରଜାଲୋ ସମୁଜ୍ଜଲଂ ଉଚ୍ଚାସନେ ଠିତାନଂ ଓଭାସଦାନମତ୍ତେନ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ସମୱିସମଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଆଲୋକଦଦୋ ହୋତି। ଅଚ୍ଚାସନ୍ନେ ପନ ଠିତାନଂ ତଂ ସୁପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକରଣତୋ ଚକ୍ଖୁଦଦୋ ନାମ ହୋତି, ଏୱମେୱ ତଥାଗତୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମକାୟସ୍ସ ଦୂରେ ଠିତାନଂ ଅକତାଧିକାରାନଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ମୋହନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା କାୟୱିସମାଦିସମୱିସମଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଆଲୋକଦା ଭୱନ୍ତି, ଆସନ୍ନେ ଠିତାନଂ ପନ କତାଧିକାରାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଚକ୍ଖୁଦଦା ଭୱନ୍ତି। ଯେ ଏୱଂଭୂତା ଅତ୍ତନୋ ୱଚୀଗୋଚରଂ ଆଗତାନଂ ମାଦିସାନମ୍ପି କଙ୍ଖାବହୁଲାନଂ କଙ୍ଖଂ ୱିନୟନ୍ତି ଅରିୟମଗ୍ଗସମୁପ୍ପାଦନେନ ୱିଧମନ୍ତି, ତେସଂ ତଥାଗତାନଂ ପଞ୍ଞଂ ଞାଣାତିସୟଂ ପସ୍ସାତି ଯୋଜନା। ଏୱମୟଂ ଥେରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କଙ୍ଖାୱିତରଣପ୍ପକାସନେନ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥାପି ହୋତି। ଅୟଞ୍ହି ଥେରୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ କପ୍ପିୟେପି କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ହୁତ୍ୱା କଙ୍ଖାବହୁଲତାୟ ‘‘କଙ୍ଖାରେୱତୋ’’ତି ପଞ୍ଞାତୋ, ପଚ୍ଛା ଖୀଣାସୱକାଲେପି ତଥେୱ ୱୋହରୀୟିତ୍ଥ। ତେନାହ – ‘‘ଇଦଂ ସୁଦଂ ଆୟସ୍ମା କଙ୍ଖାରେୱତୋ ଗାଥଂ ଅଭାସିତ୍ଥା’’ତି। ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

କଙ୍ଖାରେୱତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସବ୍ଭିରେୱସମାସେଥାତି ଆୟସ୍ମତୋ ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଦସବଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁରେତରମେୱ ହଂସୱତୀନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ଏକଦିୱସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାକାଲେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ମହାଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିସପରିୟନ୍ତେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମୟାପି ଅନାଗତେ ଏୱରୂପେନ ଭୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଦେସନାୱସାନେ ୱୁଟ୍ଠିତାୟ ପରିସାୟ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ମହାସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଏୱମାହ – ‘‘ଭନ୍ତେ, ଅହଂ ଇମିନା ଅଧିକାରକମ୍ମେନ ନାଞ୍ଞଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପତ୍ଥେମି। ଯଥା ପନ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇତୋ ସତ୍ତମଦିୱସମତ୍ଥକେ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋ, ଏୱଂ ଅହମ୍ପି ଅନାଗତେ ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭୱେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି। ସତ୍ଥା ଅନାଗତଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପତ୍ଥନାୟ ସମିଜ୍ଝନଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସାସନେ ତ୍ୱଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି।

ସୋ ତତ୍ଥ ଯାୱଜୀୱଂ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରଂ ସମ୍ଭରନ୍ତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ କପିଲୱତ୍ଥୁନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଦୋଣୱତ୍ଥୁନାମକେ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରସ୍ସ ଭାଗିନେୟ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ‘‘ପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ସତ୍ଥରି ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ପୱତ୍ତୱରଧମ୍ମଚକ୍କେ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ୱିହରନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ ସଙ୍ଗଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ପଧାନମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱାୱ ‘‘ଦସବଲସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ମାତୁଲତ୍ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା କପିଲୱତ୍ଥୁସାମନ୍ତାୟେୱ ଓହୀୟିତ୍ୱା ଯୋନିସୋମନସିକାରେ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧।୪୩୪-୪୪୦) –

‘‘ଅଜ୍ଝାୟକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ;

ପୁରକ୍ଖତୋମ୍ହି ସିସ୍ସେହି, ଉପଗଚ୍ଛିଂ ନରୁତ୍ତମଂ।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତେସି, ସଂଖିତ୍ତେନ ମହାମୁନି।

‘‘ତାହଂ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିତ୍ୱାନ, ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାନ ସତ୍ଥୁନୋ;

ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ, ପକ୍କମିଂ ଦକ୍ଖିଣାମୁଖୋ।

‘‘ସଂଖିତ୍ତେନ ସୁଣିତ୍ୱାନ, ୱିତ୍ଥାରେନ ଅଭାସଯିଂ;

ସଙ୍କେ ସିସ୍ସା ଅତ୍ତମନା, ସୁତ୍ୱାନ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ସଙ୍କଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯୁଂ;

ସଂଖିତ୍ତେନପି ଦେସେମି, ୱିତ୍ଥାରେନ ତଥେୱହଂ।

‘‘ଅଭିଧମ୍ମନଯଞ୍ଞୂହଂ, କଥାୱତ୍ଥୁୱିସୁଦ୍ଧିଯା;

ସବ୍ବେସଂ ୱିଞ୍ଞାପେତ୍ୱାନ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ଇତୋ ପଞ୍ଚସତେ କପ୍ପେ, ଚତୁରୋ ସୁପ୍ପକାସକା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚତୁଦୀପମ୍ହି ଇସ୍ସରା।

‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତସ୍ସୋ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସ ପନ ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତା କୁଲପୁତ୍ତା ପଞ୍ଚସତା ଅହେସୁଂ। ଥେରୋ ସଯଂ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିତାଯ ତେପି ଦସହି କଥାୱତ୍ଥୂହି ଓୱଦି। ତେ ତସ୍ସ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା। ତେ ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ଉପଜ୍ଝାଯଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହଂସୁ – ‘‘ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ କିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ, ଦସନ୍ନଞ୍ଚମ୍ହ କଥାୱତ୍ଥୂନଂ ଲାଭିନୋ, ସମଯୋ, ଦାନି ନୋ ଦସବଲଂ ପସ୍ସିତୁ’’ନ୍ତି। ଥେରୋ ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମମ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିତଂ ସତ୍ଥା ଜାନାତି ଅହଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଦସ କଥାୱତ୍ଥୂନି ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ଦେସେମି, ମଯି ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ସବ୍ବେପିମେ ଭିକ୍ଖୂ ମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ଗନ୍ତ୍ୱା ପନ ଅଯୁତ୍ତଂ ମଯ୍ହଂ ଦସବଲଂ ପସ୍ସିତୁଂ, ଇମେ ତାୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତୂ’’ତି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆହ – ‘‘ଆୱୁସୋ, ତୁମ୍ହେ ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଥାଗତଂ ପସ୍ସଥ, ମମ ୱଚନେନ ଚସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦଥ, ଅହମ୍ପି ତୁମ୍ହାକଂ ଗତମଗ୍ଗେନାଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି। ତେ ଥେରା ସବ୍ବେପି ଦସବଲସ୍ସ ଜାତିଭୂମିରଟ୍ଠୱାସିନୋ ସବ୍ବେ ଖୀଣାସୱା ସବ୍ବେ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିନୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ଓୱାଦଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଥେରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରନ୍ତା ସଟ୍ଠିଯୋଜନମଗ୍ଗଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ରାଜଗହେ ୱେଳୁୱନମହାୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ।

ଆଚିଣ୍ଣଂ ଖୋ ପନେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସମ୍ମୋଦିତୁନ୍ତି ଭଗୱା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ – ‘‘କଚ୍ଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖମନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ମଧୁରପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ‘‘କୁତୋ ଚ ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଗଚ୍ଛଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛି । ଅଥ ତେହି ‘‘ଜାତିଭୂମିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜାତିଭୂମିଯଂ ଜାତିଭୂମକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଏୱଂ ସମ୍ଭାୱିତୋ ‘ଅତ୍ତନା ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂନଂ କତ୍ତା’’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୨) ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପୁଚ୍ଛି। ତେପି ‘‘ପୁଣ୍ଣୋ ନାମ, ଭନ୍ତେ, ଆଯସ୍ମା ମନ୍ତାଣିପୁତ୍ତୋ’’ତି ଆରୋଚଯିଂସୁ। ତଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଥେରସ୍ସ ଦସ୍ସନକାମୋ ଅହୋସି। ଅଥ ସତ୍ଥା ରାଜଗହତୋ ସାୱତ୍ଥିଂ ଅଗମାସି । ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରୋପି ଦସବଲସ୍ସ ତତ୍ଥ ଆଗତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା – ‘‘ସତ୍ଥାରଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଗନ୍ଧକୁଟିଯଂଯେୱ ତଥାଗତଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ଥେରୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଦସବଲଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଟିସଲ୍ଲାନତ୍ଥାଯ ଅନ୍ଧୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦି।

ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ତସ୍ସାଗମନଂ ସୁତ୍ୱା ସୀସାନୁଲୋକିକୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଓକାସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦିତ୍ୱା, ତଂ ସତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିକ୍କମଂ ପୁଚ୍ଛି। ଥେରୋପିସ୍ସ ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛିତଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତୋ ରଥୱିନୀତୂପମାଯ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେସି, ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସୁଭାସିତଂ ସମନୁମୋଦିଂସୁ। ଅଥ ସତ୍ଥା ଅପରଭାଗେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ଥେରଂ ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଯଦିଦଂ ପୁଣ୍ଣୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୮୮, ୧୯୬) ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ଥାରଂ ନିସ୍ସାଯ ଅହଞ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞେ ଚ ବହୂ ସତ୍ତା ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତା, ବହୂପକାରା ୱତ ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱା’’ତି ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଉଦାନୱସେନ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ‘‘ସବ୍ଭିରେୱ ସମାସେଥା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪। ତତ୍ଥ ସବ୍ଭିରେୱାତି ସପ୍ପୁରିସେହି ଏୱ। ସନ୍ତୋତି ପନେତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଅରିୟା ଅଧିପ୍ପେତା। ତେ ହି ଅନୱସେସତୋ ଅସତଂ ଧମ୍ମଂ ପହାୟ ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଉକ୍କଂସଗତତ୍ତା ସାତିସୟଂ ପସଂସିୟତ୍ତା ଚ ୱିସେସତୋ ''ସନ୍ତୋ ସପ୍ପୁରିସା''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସମାସେଥାତି ସମଂ ଆସେଥ ସହ ୱସେୟ୍ୟ। ତେ ପୟିରୁପାସନ୍ତୋ ତେସଂ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଞ୍ଚ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସମାନୱାସୋ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଣ୍ଡିତେହତ୍ଥଦସ୍ସିଭୀତି ତେସଂ ଥୋମନା। ପଣ୍ଡା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ସା ଇମେସଂ ସଞ୍ଜାତାତି ପଣ୍ଡିତା। ତତୋ ଏୱ ଅତ୍ତହିତାଦିଭେଦଂ ଅତ୍ଥଂ ଅୱିପରୀତତୋ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥଦସ୍ସିନୋ। ତେହି ପଣ୍ଡିତେହି ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀଭି ସମାସେଥ। କସ୍ମାତି ଚେ? ୟସ୍ମା ତେ ସନ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତା, ତେ ୱା ସମ୍ମା ସେୱନ୍ତା ଏକନ୍ତହିତଭାୱତୋ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାଦୀହେୱ ଅରଣୀୟତୋ ଅତ୍ଥଂ, ମହାଗୁଣତାୟ ସନ୍ତତାୟ ଚ ମହନ୍ତଂ, ଅଗାଧଭାୱତୋ ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣଗୋଚରତୋ ଚ ଗମ୍ଭୀରଂ, ହୀନଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀହି ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ଇତରେହି ଚ କିଚ୍ଛେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସଂ, ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ସଣ୍ହନିପୁଣସଭାୱତ୍ତା ନିପୁଣଞ୍ଞାଣଗୋଚରତୋ ଚ ନିପୁଣଂ, ନିପୁଣତ୍ତା ଏୱଂ ସୁଖୁମସଭାୱତାୟ ଅଣୁଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଅୱିପରୀତଟ୍ଠେନ ୱା ପରମତ୍ଥସଭାୱତ୍ତା ଅତ୍ଥଂ, ଅରିୟଭାୱକରତ୍ତା ମହତ୍ତନିମିତ୍ତତାୟ ମହନ୍ତଂ, ଅନୁତ୍ତାନସଭାୱତାୟ ଗମ୍ଭୀରଂ, ଦୁକ୍ଖେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନ ସୁଖେନ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କାତି ଦୁଦ୍ଦସଂ, ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସଂ, ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଂ, ୱିସେସତୋ ନିପୁଣଂ ଅଣୁଂ, ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱମେତଂ ଚତୁସଚ୍ଚଂ ଧୀରା ସମଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି ଧିତିସମ୍ପନ୍ନତାୟ ଧୀରା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅପ୍ପମତ୍ତାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ସତିଅୱିପ୍ପୱାସେନ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେନ୍ତା। ୱିଚକ୍ଖଣାତି ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାୟ ଛେକା କୁସଲା। ତସ୍ମା ସବ୍ଭିରେୱ ସମାସେଥାତି ୟୋଜନା। ପଣ୍ଡିତେହତ୍ଥଦସ୍ସିଭୀତି ୱା ଏତଂ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ୟସ୍ମା ପଣ୍ଡିତେହି ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀଭି ସମୁଦାୟଭୂତେହି ଧୀରା ଅପ୍ପମତ୍ତା ୱିଚକ୍ଖଣା ମହନ୍ତାଦିୱିସେସୱନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ସମଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାଦିସେହି ସବ୍ଭିରେୱ ସମାସେଥାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱମେସା ଥେରସ୍ସ ପଟିୱେଧଦୀପନେନ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥାପି ଅହୋସୀତି।

ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦବ୍ବତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ୟୋ ଦୁଦ୍ଦମିୟୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ଦବ୍ବତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧକାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସେନାସନପଞ୍ଞାପକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅଧିକାରକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ବ୍ୟାକତୋ ୟାୱଜୀୱଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ ସାସନୋସକ୍କନକାଲେ ପବ୍ବଜି। ତଦା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅପରେ ଛ ଜନାତି ସତ୍ତ ଭିକ୍ଖୂ ଏକଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେ ସାସନେ ଅଗାରୱଂ କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା – ''ଇଧ କିଂ କରୋମ ଏକମନ୍ତେ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସାମା''ତି ନିସ୍ସେଣିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉଚ୍ଚଂ ପବ୍ବତସିଖରଂ ଆରୁହିତ୍ୱା, ''ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତବଲଂ ଜାନନ୍ତା ନିସ୍ସେଣିଂ ନିପାତେନ୍ତୁ, ଜୀୱିତେ ସାଲୟା ଓତରନ୍ତୁ, ମା ପଚ୍ଛାନୁତପ୍ପିନୋ ଅହୁୱତ୍ଥା''ତି ୱତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଏକଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ନିସ୍ସେଣିଂ ପାତେତ୍ୱା – ''ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୋଥ, ଆୱୁସୋ''ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱଦିତ୍ୱା ଚିତ୍ତରୁଚିକେସୁ ଠାନେସୁ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କାତୁଂ ଆରଭିଂସୁ।

ତତ୍ରେକୋ ଥେରୋ ପଞ୍ଚମେ ଦିୱସେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା, ''ମମ କିଚ୍ଚଂ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ଅହଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ କିଂ କରିସ୍ସାମି''ତି ଇଦ୍ଧିୟା ଉତ୍ତରକୁରୁତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଆହରିତ୍ୱା, ''ଆୱୁସୋ, ଇମଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜଥ, ଭିକ୍ଖାଚାରକିଚ୍ଚଂ ମମାୟତ୍ତଂ ହୋତୁ, ତୁମ୍ହେ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ କରୋଥା''ତି ଆହ। ''କିଂ ନୁ ଖୋ ମୟଂ, ଆୱୁସୋ, ନିସ୍ସେଣିଂ ପାତେନ୍ତା ଏୱଂ ଅୱୋଚୁମ୍ହ – 'ୟୋ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ସୋ ଭିକ୍ଖଂ ଆହରତୁ, ତେନାଭତଂ ସେସା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀ'''ତି। ''ନତ୍ଥି, ଆୱୁସୋ''ତି। ତୁମ୍ହେ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବହେତୁନା ଲଭିତ୍ଥ, ମୟମ୍ପି ସକ୍କୋନ୍ତା ୱଟ୍ଟସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସାମ, ଗଚ୍ଛଥ ତୁମ୍ହେତି। ଥେରୋ ତେ ସଞ୍ଞାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଫାସୁକଟ୍ଠାନେ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଗତୋ । ଅପରୋ ଥେରୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଇତରେ ଥେରା ତତୋ ଚୁତା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ତେସୁ ତେସୁ କୁଲେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତା। ଏକୋ ଗନ୍ଧାରରଟ୍ଠେ ତକ୍କସିଲାନଗରେ ରାଜଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଏକୋ ମଜ୍ଝନ୍ତିକରଟ୍ଠେ ପରିବ୍ବାଜିକାୟ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଏକୋ ବାହିୟରଟ୍ଠେ କୁଟୁମ୍ବିୟଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁନୁପସ୍ସୟେ ଜାତୋ।

ଅୟଂ ପନ ଦବ୍ବତ୍ଥେରୋ ମଲ୍ଲରଟ୍ଠେ ଅନୁପିୟନଗରେ ଏକସ୍ସ ମଲ୍ଲରଞ୍ଞୋ ଗେହେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ତସ୍ସ ମାତା ଉପୱିଜଞ୍ଞା କାଲମକାସି, ମତସରୀରଂ ସୁସାନଂ ନେତ୍ୱା ଦାରୁଚିତକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଅଦଂସୁ। ତସ୍ସା ଅଗ୍ଗିୱେଗସନ୍ତତ୍ତଂ ଉଦରପଟଲଂ ଦ୍ୱେଧା ଅହୋସି। ଦାରକୋ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞବଲେନ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଦବ୍ବତ୍ଥମ୍ଭେ ନିପତି। ତଂ ଦାରକଂ ଗହେତ୍ୱା ଅୟ୍ୟିକାୟ ଅଦଂସୁ। ସା ତସ୍ସ ନାମଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ଦବ୍ବତ୍ଥମ୍ଭେ ପତିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଜୀୱିତତ୍ତା ''ଦବ୍ବୋ''ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକାସି। ତସ୍ସ ଚ ସତ୍ତୱସ୍ସିକକାଲେ ସତ୍ଥା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱାରୋ ମଲ୍ଲରଟ୍ଠେ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁପିୟମ୍ବୱନେ ୱିହରତି। ଦବ୍ବକୁମାରୋ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ଦସ୍ସନେନେୱ ପସୀଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ''ଅହଂ ଦସବଲସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି ଅୟ୍ୟିକଂ

ଆପୁଚ୍ଛି। ସା ‘‘ସାଧୁ, ତାତା’’ତି ଦବ୍ବକୁମାରଂ ଆଦାଯ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଇମଂ କୁମାରଂ ପବ୍ବାଜେଥା’’ତି ଆହ। ସତ୍ଥା ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି – ‘‘ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ଦାରକଂ ପବ୍ବାଜେହୀ’’ତି। ସୋ ଥେରୋ ସତ୍ଥୁ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଦବ୍ବକୁମାରଂ ପବ୍ବାଜେନ୍ତୋ ତଚପଞ୍ଚକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ପୁବ୍ବହେତୁସମ୍ପନ୍ନୋ କତାଭିନୀହାରୋ ସତ୍ତୋ ପଠମକେସୱଟ୍ଟିଯା ୱୋରୋପନକ୍ଖଣେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି, ଦୁତିଯାଯ କେସୱଟ୍ଟିଯା ଓରୋପିଯମାନାଯ ସକଦାଗାମିଫଲେ, ତତିଯାଯ ଅନାଗାମିଫଲେ, ସବ୍ବକେସାନଂ ପନ ଓରୋପନଞ୍ଚ ଅରହତ୍ତଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚ ଅପଚ୍ଛା ଅପୁରେ ଅହୋସି। ସତ୍ଥା ମଲ୍ଲରଟ୍ଠେ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ୱିହରିତ୍ୱା ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଳୁୱନେ ୱାସଂ କପ୍ପେସି।

ତତ୍ରାଯସ୍ମା ଦବ୍ବୋ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋ ରହୋଗତୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଣେ କାଯଂ ଯୋଜେତୁକାମୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଯଂନୂନାହଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସେନାସନଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ୟଂ ଭତ୍ତାନି ଚ ଉଦ୍ଦିସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପରିୱିତକ୍କଂ ଆରୋଚେସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା ସେନାସନପଞ୍ଞାପକତ୍ତଞ୍ଚ ଭତ୍ତୁଦ୍ଦେସକତ୍ତଞ୍ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ଅଥ ନଂ ‘‘ଅଯଂ ଦବ୍ବୋ ଦହରୋୱ ସମାନୋ ମହନ୍ତେ ଠାନେ ଠିତୋ’’ତି ସତ୍ତୱସ୍ସିକକାଲେଯେୱ ଉପସମ୍ପାଦେସି। ଥେରୋ ଉପସମ୍ପନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରାଜଗହଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରନ୍ତାନଂ ସବ୍ବଭିକ୍ଖୂନଂ ସେନାସନାନି ଚ ପଞ୍ଞାପେତି, ଭିକ୍ଖଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସତି। ତସ୍ସ ସେନାସନପଞ୍ଞାପକଭାୱୋ ସବ୍ବଦିସାସୁ ପାକଟୋ ଅହୋସି – ‘‘ଦବ୍ବୋ କିର ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋ ସଭାଗସଭାଗାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏକଟ୍ଠାନେ ସେନାସନାନି ପଞ୍ଞାପେତି, ଆସନ୍ନେପି ଦୂରେପି ସେନାସନଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେ ଇଦ୍ଧିଯା ନେତୀ’’ତି।

ଅଥ ନଂ ଭିକ୍ଖୂ କାଲେପି ୱିକାଲେପି – ‘‘ଅମ୍ହାକଂ, ଆୱୁସୋ, ଜୀୱକମ୍ବୱନେ ସେନାସନଂ ପଞ୍ଞାପେହି, ଅମ୍ହାକଂ ମଦ୍ଦକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ମିଗଦାଯେ’’ତି ଏୱଂ ସେନାସନଂ ଉଦ୍ଦିସାପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଇଦ୍ଧିଂ ପସ୍ସନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋପି ଇଦ୍ଧିଯା ମନୋମଯେ କାଯେ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଏକେକସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଏକେକଂ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦତ୍ୱା ଅଙ୍ଗୁଲିଯା ଜଲମାନାଯ ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ମଞ୍ଚୋ ଇଦଂ ପୀଠ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ସେନାସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ପୁନ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନମେୱ ଆଗଚ୍ଛତି । ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନିଦଂ ୱତ୍ଥୁ ପାଳିଯଂ ଆଗତମେୱ। ସତ୍ଥା ଇଦମେୱ କାରଣଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଅରିଯଗଣମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ଥେରଂ ସେନାସନପଞ୍ଞାପକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି – ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସେନାସନପଞ୍ଞାପକାନଂ ଯଦିଦଂ ଦବ୍ବୋ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୨୦୯; ୨୧୪)। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ॰ ଥେର ୨।୫୪, ୧୦୮-୧୪୯) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ସବ୍ବଲୋକୱିଦୂ ମୁନି;

ଇତୋ ସତସହସ୍ସମ୍ହି, କପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ୱୋୱାଦକୋ ୱିଞ୍ଞାପକୋ, ତାରକୋ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ଦେସନାକୁସଲୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

‘‘ଅନୁକମ୍ପକୋ କାରୁଣିକୋ, ହିତେସୀ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ସମ୍ପତ୍ତେ ତିତ୍ଥିଯେ ସବ୍ବେ, ପଞ୍ଚସୀଲେ ପତିଟ୍ଠପି।

‘‘ଏୱଂ ନିରାକୁଲଂ ଆସି, ସୁଞ୍ଞତଂ ତିତ୍ଥିଯେହି ଚ;

ୱିଚିତ୍ତଂ ଅରହନ୍ତେହି, ୱସୀଭୂତେହି ତାଦିଭି।

‘‘ରତନାନଟ୍ଠପଞ୍ଞାସଂ, ଉଗ୍ଗତୋ ସୋ ମହାମୁନି;

କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋ, ବାତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣୋ।

‘‘ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଆଯୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

‘‘ତଦାହଂ ହଂସୱତିଯଂ, ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ମହାଯସୋ;

ଉପେତ୍ୱା ଲୋକପଜ୍ଜୋତଂ, ଅସ୍ସୋସିଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ।

‘‘ସେନାସନାନି ଭିକ୍ଖୂନଂ, ପଞ୍ଞାପେନ୍ତଂ ସସାୱକଂ;

କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ ୱଚନଂ, ସୁଣିତ୍ୱା ମୁଦିତୋ ଅହଂ।

‘‘ଅଧିକାରଂ ସସଙ୍ଘସ୍ସ, କତ୍ୱା ତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ନିପଚ୍ଚ ସିରସା ପାଦେ, ତଂ ଠାନମଭିପତ୍ଥଯିଂ।

‘‘ତଦାହ ସ ମହାୱୀରୋ, ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତଯଂ;

ଯୋ ସସଙ୍ଘମଭୋଜେସି, ସତ୍ତାହଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ସୋଯଂ କମଲପତ୍ତକ୍ଖୋ, ସୀହଂସୋ କନକତ୍ତଚୋ;

ମମ ପାଦମୂଲେ ନିପତି, ପତ୍ଥଯଂ ଠାନମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ସାୱକୋ ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଦବ୍ବୋ ନାମେନ ୱିସ୍ସୁତୋ;

ସେନାସନପଞ୍ଞାପକୋ, ଅଗ୍ଗୋ ହେସ୍ସତିଯଂ ତଦା।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ସତାନଂ ତୀଣିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରଯିଂ;

ସତାନଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

‘‘ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ;

ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁଖିତୋ ଆସିଂ, ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱାହସା।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ୱିପସ୍ସୀ ନାମ ନାଯକୋ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଚାରୁଦସ୍ସନୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମୱିପସ୍ସକୋ।

‘‘ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ଉପୱଦିଂ, ସାୱକଂ ତସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ସବ୍ବାସୱପରିକ୍କିଣ୍ଣଂ, ସୁଦ୍ଧୋତି ଚ ୱିଜାନିଯ।

''ତସ୍ସେୱ ନରୱୀରସ୍ସ, ସାୱକାନଂ ମହେସିନଂ;

ସଲାକଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱାନ, ଖୀରୋଦନମଦାସହଂ।

''ଇମମ୍ହି ଭଦ୍ଦକେ କପ୍ପେ, ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ମହାଯସୋ;

କସ୍ସପୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି ୱଦତଂ ୱରୋ।

''ସାସନଂ ଜୋତଯିତ୍ୱାନ, ଅଭିଭୁଯ୍ୟ କୁତିତ୍ଥିଯେ;

ୱିନେଯ୍ୟେ ୱିନଯିତ୍ୱାୱ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

''ସସିସ୍ସେ ନିବ୍ବୁତେ ନାଥେ, ଅତ୍ଥମେନ୍ତମ୍ହି ସାସନେ;

ଦେୱା କନ୍ଦିଂସୁ ସଂୱିଗ୍ଗା, ମୁତ୍ତକେସା ରୁଦମ୍ମୁଖା।

''ନିବ୍ବାଯିସ୍ସତି ଧମ୍ମକ୍କୋ, ନ ପସ୍ସିସାମ ସୁବ୍ବତେ;

ନ ସୁଣିସ୍ସାମ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ, ଅହୋ ନୋ ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞତା।

''ତଦାଯଂ ପଥୱୀ ସବ୍ବା, ଅଚଲା ସା ଚଲାଚଲା;

ସାଗରୋ ଚ ସସୋକୋୱ, ୱିନଦୀ କରୁଣଂ ଗିରଂ।

''ଚତୁଦ୍ଦିସା ଦୁନ୍ଦୁଭିଯୋ, ନାଦଯିଂସୁ ଅମାନୁସା;

ସମନ୍ତତୋ ଅସନିଯୋ, ଫଲିଂସୁ ଚ ଭଯାୱହା।

''ଉକ୍କା ପତିଂସୁ ନଭସା, ଧୂମକେତୁ ଚ ଦିସ୍ସତି;

ସଧୂମା ଜାଲୱଟ୍ଟା ଚ, ରୱିଂସୁ କରୁଣଂ ମିଗା।

''ଉପ୍ପାଦେ ଦାରୁଣେ ଦିସ୍ୱା, ସାସନତ୍ଥଙ୍ଗସୂଚକେ;

ସଂୱିଗ୍ଗା ଭିକ୍ଖୱୋ ସତ୍ତ, ଚିନ୍ତଯିମ୍ହ ମଯଂ ତଦା।

''ସାସନେନ ୱିନାମ୍ହାକଂ, ଜୀୱିତେନ ଅଲଂ ମଯଂ;

ପୱିସିତ୍ୱା ମହାରଞ୍ଞଂ, ଯୁଞ୍ଜାମ ଜିନସାସନେ।

''ଅଦ୍ଦସମ୍ହ ତଦାରଞ୍ଞେ, ଉବ୍ବିଦ୍ଧଂ ସେଲମୁତ୍ତମଂ;

ନିସ୍ସେଣିଯା ତମାରୁଯ୍ହ, ନିସ୍ସେଣିଂ ପାତଯିମ୍ହସେ।

‘‘ତଦା ଓଓଦି ନୋ ଥେରୋ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ସୁଦୁଲ୍ଲଭୋ;

ସଦ୍ଧାତିଦୁଲ୍ଲଭା ଲଦ୍ଧା, ଥୋକଂ ସେସଞ୍ଚ ସାସନଂ।

‘‘ନିପତନ୍ତି ଖଣାତୀତା, ଅନନ୍ତେ ଦୁକ୍ଖସାଗରେ;

ତସ୍ମା ପଯୋଗୋ କତ୍ତବ୍ବୋ, ଯାଓ ଠାତି ମୁନେ ମତଂ।

‘‘ଅରହା ଆସି ସୋ ଥେରୋ, ଅନାଗାମୀ ତଦାନୁଗୋ;

ସୁସୀଲା ଇତରେ ଯୁତ୍ତା, ଦେଓଲୋକଂ ଅଗମ୍ଫସେ।

‘‘ନିବୁତୋ ତିଣ୍ଡସଂସାରୋ, ସୁଦ୍ଧାଓାସେ ଚ ଏକକୋ;

ଅହଞ୍ଚ ପକ୍କୁସାତି ଚ, ସଭିଯୋ ବାହିଯୋ ତଥା।

‘‘କୁମାରକସ୍ସପୋ, ଚେଓ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥୂପଗା ମଯଂ;

ସଂସାରବନ୍ଧନା ମୁତ୍ତା, ଗୋତମେନାନୁକମ୍ପିତା।

‘‘ମଲ୍ଲେସୁ କୁସିନାରାଯଂ, ଗବ୍ଭେ ଜାତସ୍ସ ମେ ସତୋ;

ମାତା ମତା ଚିତାରୁଳ୍ହା, ତତୋ ନିପ୍ପତିତୋ ଅହଂ।

‘‘ପତିତୋ ଦଦ୍ଧପୁଞ୍ଜମ୍ହି, ତତୋ ଦବ୍ବୋତି ଓିସ୍ସୁତୋ;

ବ୍ରହ୍ମଚାରୀବଲେନାହଂ, ଓିମୁତ୍ତୋ ସତ୍ତଓସ୍ସିକୋ।

‘‘ଖୀରୋଦନବଲେନାହଂ , ପଞ୍ଚହଙ୍ଗେହୁପାଗତୋ;

ଖୀଣାସଓୋପଓାଦେନ, ପାପେହି ବହୁ ଚୋଦିତୋ।

‘‘ଉଭୋ ପୁଞ୍ଚ୍ଚଞ୍ଚ ପାପଞ୍ଚ, ଓୀତିଓତ୍ତୋମ୍ହି ଦାନିହଂ;

ପତ୍ୱାନ ପରମଂ ସନ୍ତିଂ, ଓିହରାମି ଅନାସଓୋ।

‘‘ସେନାସନଂ ପଞ୍ଚ୍ଚାପଯିଂ, ହାସଯିତ୍ୱାନ ସୁବ୍ବତେ;

ଜିନୋ ତସ୍ମିଂ ଗୁଣେ ତୁଟ୍ଠୋ, ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି ମଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ, ଭଓା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ନାଗୋଓ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ଓିହରାମି ଅନାସଓୋ।

‘‘ସ୍ୱାଗତଂ ଓତ ମେ ଆସି, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ସନ୍ତିକେ;

ତିସ୍ସୋ ଓିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ।

‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତସ୍ସୋ…ପେ…କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂଭୂତଂ ପନ ତଂ ଯେନ ପୁବ୍ବେ ଏକସ୍ସ ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧଂସନୱସେନ କତେନ ପାପକମ୍ମେନ ବହୂନି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ନିରଯେ ପଚ୍ଚି, ତାଯ ଏୱ କମ୍ମପିଲୋତିକାଯ ଚୋଦିଯମାନା ମେତ୍ତିଯଭୂମଜକା ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ଇମିନା ମଯଂ କଲ୍ଯାଣଭତ୍ତିକସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଅନ୍ତରେ ପରିଭେଦିତା’’ତି ଦୁଗ୍ଗହିତଗାହିନୋ ଅମୂଲକେନ ପାରାଜିକେନ ଧମ୍ମେନ ଅନୁଦ୍ଧଂସେସୁଂ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅଧିକରଣେ ସଙ୍ଘେନ ସତିୱିନଯେନ ୱୂପସମିତେ ଅଯଂ ଥେରୋ ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ଦୁଦ୍ଦମିଯୋ’’ତି ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୫। ତତ୍ଥ ଯୋତି ଅନିଯମିତନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ସ ‘‘ସୋ’’ତି ଇମିନା ନିଯମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଭଯେନପି ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଅତ୍ତାନମେୱ ୱଦତି। ଦୁଦ୍ଦମିଯୋତି ଦୁଦ୍ଦମୋ, ଦମେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ। ଇଦଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ୱିସୂକାଯିକାନଂ କିଲେସାନଂ ମଦାଲେପଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅୱୂପସମନଞ୍ଚ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱଦତି। ଦମେନାତି ଉତ୍ତମେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଦମେନ, ତେନ ହି ଦନ୍ତୋ ପୁନ ଦମେତବ୍ବତାଭାୱତୋ ‘‘ଦନ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ନ ଅଞ୍ଞେନ। ଅଥ ୱା ଦମେନାତି ଦମକେନ ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥିନା ଦମିତୋ । ଦନ୍ତୋତି ଦ୍ରନ୍ତୋ, ଭନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ଇମମେୱ ଥେରଂ ସନ୍ଧାଯ – ‘‘ନ ଖୋ, ଦବ୍ବ, ଦବ୍ବା ଏୱଂ ନିବ୍ବେଠେନ୍ତୀ’’ତି (ପାରା। ୩୮୪; ଚୂଳୱ। ୧୯୩) । ସନ୍ତୁସିତୋତି ଯଥାଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ଝାନସମାପତ୍ତିସନ୍ତୋସେନ ମଗ୍ଗଫଲସନ୍ତୋସେନ ଚ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ। ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋତି ସୋଳସୱତ୍ଥୁକାଯ ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକାଯ ଚ କଙ୍ଖାଯ ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା ୱିଗତକଙ୍ଖୋ। ୱିଜିତାୱୀତି ପୁରିସାଜାନୀଯେନ ୱିଜେତବ୍ବସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସପି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ୱିଜିତତ୍ତା ୱିଧମିତତ୍ତା ୱିଜିତାୱୀ। ଅପେତଭେରୱୋତି ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ଭଯାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅପେତତ୍ତା ଅପଗତଭେରୱୋ ଅଭଯୂପରତୋ । ପୁନ ଦବ୍ବୋତି ନାମକିତ୍ତନଂ। ପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଦ୍ୱେ ପରିନିବ୍ବାନାନି କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ଯା ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ, ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ଯା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ। ତେସୁ ଇଧ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଠିତତ୍ତୋତି ଠିତସଭାୱୋ ଅଚଲୋ ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ତାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନୀଯୋ। ହୀତି ଚ ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତେନ ଯୋ ପୁବ୍ବେ ଦୁଦ୍ଦମୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ ଯସ୍ମା ଦବ୍ବତ୍ତା ସତ୍ଥାରା ଉତ୍ତମେନ ଦମେନ ଦମିତୋ ସନ୍ତୁସିତୋ ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋ ୱିଜିତାୱୀ ଅପେତଭେରୱୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଦବ୍ବୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ତତୋଯେୱ ଚ ଠିତତ୍ତୋ, ଏୱଂଭୂତେ ଚ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତପସାଦୋୱ କାତବ୍ବୋ, ନ ପସାଦଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ପରନେଯ୍ୟବୁଦ୍ଧିକେ ସତ୍ତେ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ଦବ୍ବତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସୀତୱନିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋ ସୀତୱନନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇତୋ କିର ଅଟ୍ଠାରସାଧିକସ୍ସ କପ୍ପସତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ସଂସାରମହୋଘତୋ ତାରେନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗଙ୍ଗାତୀରଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅଯଂ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, ପାରଂ ଗନ୍ତୁକାମତ୍ଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଭଗୱା ‘‘ଗମିସ୍ସାମା’’ତି ଅୱୋଚ। ସୋ ତାୱଦେୱ ନାୱାସଙ୍ଘାଟଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଉପନେସି। ସତ୍ଥା ତଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ ସହ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ନାୱଂ ଅଭିରୁହି। ସୋ ସଯମ୍ପି ଅଭିରୁଯ୍ହ ସୁଖେନେୱ ପରତୀରଂ ସମ୍ପାପେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ଦୁତିଯଦିୱସେ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ଇତୋ ତେରସାଧିକକପ୍ପସତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ରାଜା ଅହୋସି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଧମ୍ମିକୋ ଧମ୍ମରାଜା। ସୋ ସତ୍ତେ ସୁଗତିମଗ୍ଗେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଏକନୱୁତିକପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଧୁତଧମ୍ମେ ସମାଦାଯ ସୁସାନେ ୱସନ୍ତୋ ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକାସି। ପୁନ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେପି ତସ୍ସ ସାସନେ ତୀହି ସହାଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ‘‘ସମ୍ଭୂତୋ’’ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ। ଭୂମିଜୋ ଜେଯ୍ୟସେନୋ ଅଭିରାଧନୋତି ତୀହି ସହାଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜି। ଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଭୂମିଜୋ ଜେଯ୍ୟସେନୋ ଚ, ସମ୍ଭୂତୋ ଅଭିରାଧନୋ;

ଏତେ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଞ୍ଞାସୁଂ, ସାସନେ ୱରତାଦିନୋ’’ତି।

ଅଥ ସମ୍ଭୂତୋ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକେ କାଯଗତାସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ଵା ନିବଦ୍ଧଂ ସୀତଵନେ ଵସତି। ତେନେଵାଯସ୍ମା ‘‘ସୀତଵନିଯୋ’’ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଵେସ୍ସଵଣୋ ମହାରାଜା କେନଚିଦେଵ କରଣୀଯେନ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଥେରଂ ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସୀଦିତ୍ଵା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ଵିମାନତୋ ଓରୁଯ୍ହ ଥେରଂ ଵନ୍ଦିତ୍ଵା, ‘‘ଯଦା ଥେରୋ ସମାଧିତୋ ଵୁଟ୍ଠହିସ୍ସତି, ତଦା ମମ ଆଗମନଂ ଆରୋଚେଥ, ଆରକ୍ଖଞ୍ଚସ୍ସ କରୋଥା’’ତି ଦ୍ଵେ ଯକ୍ଖେ ଆଣାପେତ୍ଵା ପକ୍କାମି। ତେ ଥେରସ୍ସ ସମୀପେ ଠତ୍ଵା ମନସିକାରଂ ପଟିସଂହରିତ୍ଵା ନିସିନ୍ନକାଲେ ଆରୋଚେସୁଂ। ତଂ ସୁତ୍ଵା ଥେରୋ ‘‘ତୁମ୍ହେ ମମ ଵଚନେନ ଵେସ୍ସଵଣମହାରାଜସ୍ସ କଥେଥ, ଭଗଵତା ଅତ୍ତନୋ ସାସନେ ଠିତାନଂ ସତିଆରକ୍ଖା ନାମ ଠପିତା ଅତ୍ଥି, ସାଯେଵ ମାଦିସେ ରକ୍ଖତି, ତ୍ଵଂ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ହୋହି, ଭଗଵତୋ ଓଵାଦେ ଠିତାନଂ ଏଦିସାଯ ଆରକ୍ଖାଯ କରଣୀଯଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ତେ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ଵା ତାଵଦେଵ ଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ଵିଜ୍ଜାତ୍ତଯଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତତୋ ଵେସ୍ସଵଣୋ ନିଵତ୍ତମାନୋ ଥେରସ୍ସ ସମୀପଂ ପତ୍ଵା ମୁଖାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନେଵସ୍ସ କତକିଚ୍ଚଭାଵଂ ଞତ୍ଵା ସାଵତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଭଗଵତୋ ଆରୋଚେତ୍ଵା ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଥେରଂ ଅଭିତ୍ଥଵନ୍ତୋ –

‘‘ସତିଆରକ୍ଖସମ୍ପନ୍ନୋ, ଧିତିମା ଵୀରିଯସମାହିତୋ;

ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ଭୂତୋ, ତେଵିଜ୍ଜୋ ମଚ୍ଚୁପାରଗୂ’’ତି। –

ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଥେରସ୍ସ ଗୁଣେ ଵଣ୍ଣେସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୧।୧୫-୨୦) –

‘‘ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ତୁ ଭଗଵା, ଦ୍ଵିପଦିନ୍ଦୋ ନରାସଭୋ;

ପୁରକ୍ଖତୋ ସାଵକେହି, ଗଙ୍ଗାତୀରମୁପାଗମି।

‘‘ସମତିତ୍ତି କାକପେଯ୍ୟା, ଗଙ୍ଗା ଆସି ଦୁରୁତ୍ତରା;

ଉତ୍ତାରଯିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ, ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମଂ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ତରଣାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ତେରସେତୋ କପ୍ପସତେ, ପଞ୍ଚ ସବ୍ବୋଭଵା ଅହୁଂ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘ପଚ୍ଛିମେ ଚ ଭଵେ ଅସ୍ମିଂ, ଜାତୋହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେ କୁଲେ;

ସଦ୍ଧିଂ ତୀହି ସହାଯେହି, ପବ୍ବଜିଂ ସତ୍ଥୁ ସାସନେ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥାଯସ୍ମା ସମ୍ଭୂତୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ଦସ୍ସନାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ଵା ‘‘ଆଵୁସୋ, ମମ ଵଚନେନ ଭଗଵତୋ ପାଦେ ସିରସା ଵନ୍ଦଥ, ଏଵଞ୍ଚ ଵଦେଥା’’ତି ଵତ୍ଵା ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥୁ ଅଵିହେଠିତଭାଵଂ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ସୀତଵନ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରସ୍ସ ସାସନଂ ସମ୍ପଵେଦେନ୍ତା, ‘‘ଆଯସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ସମ୍ଭୂତୋ ଭଗଵତୋ ପାଦେ ସିରସା ଵନ୍ଦତି, ଏଵଞ୍ଚ ଵଦତୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ତଂ ଗାଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ, ତଂ ସୁତ୍ଵା ଭଗଵା ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସମ୍ଭୂତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଚ୍ଚପାଦି ଧମ୍ମସ୍ସାନୁଧମ୍ମଂ, ନ ଚ ମଂ ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ଵିହେଠେତି। ଵେସ୍ସଵଣେନ ତସ୍ସତ୍ଥୋ ମଯ୍ହଂ ଆରୋଚିତା’’ତି ଆହ।

୬। ଯଂ ପନ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଯୋ ସୀତଵନ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ସତ୍ଥୁ ନିଵେଦେସୁଂ। ତତ୍ଥ ସୀତଵନନ୍ତି ଏଵଂନାମକଂ ରାଜଗହସମୀପେ ମହନ୍ତଂ ଭେରଵସୁସାନଵନଂ। ଉପଗାତି ନିଵାସନଵସେନ ଉପଗଚ୍ଛି। ଏତେନ ଭଗଵତା ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ପବ୍ବଜିତାନୁରୂପଂ ନିଵାସନଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତି।

ଭିକ୍ଖୂତି ସଂସାରଭଯସ୍ସ ଇକ୍ଖନତୋ ଭିନ୍ନକିଲେସତାଯ ଚ ଭିକ୍ଖୁ। ଏକୋତି ଅଦୁତିଯୋ, ଏତେନ କାଯୱିୱେକଂ ଦସ୍ସେତି। ସନ୍ତୁସିତୋତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ। ଏତେନ ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଲକ୍ଖଣଂ ଅରିଯୱଂସଂ ଦସ୍ସେତି। ସମାହିତଭାେତି ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ସମାଧିନା ସମାହିତଚିତ୍ତୋ, ଏତେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକଭାୱନାମୁଖେନ ଭାୱନାରାମଂ ଅରିଯୱଂସଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିଜିତାୱୀତି ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେନ ୱିଜେତବ୍ବଂ କିଲେସଗଣଂ ୱିଜିତ୍ୱା ଠିତୋ, ଏତେନ ଉପଧିୱିୱେକଂ ଦସ୍ସେତି। ଭଯହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ଅପଗତତ୍ତା ଅପେତଲୋମହଂସୋ, ଏତେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଫଲଂ ଦସ୍ସେତି। ରକ୍ଖନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତୋ। କାଯଗତାସତିନ୍ତି କାଯାରମ୍ମଣଂ ସତିଂ, କାଯଗତାସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିବ୍ରୂହନୱସେନ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ। ଧିତିମାତି ଧୀରୋ, ସମାହିତତ୍ତଂ ୱିଜିତାୱିଭାୱତଂ ୱା ଉପାଦାଯ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନମେତଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱେକସୁଖାନୁପେକ୍ଖାଯ ଏକୋ ସୀତୱନଂ ଉପାଗମି, ଉପାଗତୋ ଚ ଲୋଲଭାୱାଭାୱତୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଧିତିମା କାଯଗତାସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ତଥାଧିଗତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅଧିଗତେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମାହିତୋ ୱିଜିତାୱୀ ଚ ହୁତ୍ୱା କତକିଚ୍ଚତାଯ ଭଯହେତୂନଂ ସବ୍ବସୋ ଅପଗତତ୍ତା ଅପେତଲୋମହଂସୋ ଜାତୋତି।

ସୀତୱନିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଭଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋପାନୁଦୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ଭଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ସୁମନସ୍ସ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଫଲାଫଲଂ ଦତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁ ଏୱ ସଂସରନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଲେ ଅରୁଣୱତୀନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ''ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉଜିତ, ଓଜିତା ନାମ ଦ୍ୱେ ସତ୍ଥୱାହପୁତ୍ତା ପଠମାହାରଂ ଅଦଂସୂ''ତି ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସହାଯକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସ୍ୱାତନାଯ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ଅକଂସୁ – ''ଉଭୋପି ମଯଂ, ଭନ୍ତେ, ଅନାଗତେ ତୁମ୍ହାଦିସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଠମାହାରଦାଯକା ଭୱେଯ୍ୟାମା''ତି। ତେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଗୋପାଲକସେଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁତ୍ତା ଭାତରୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତା। ବହୂନି ୱସ୍ସାନି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଖୀରଭୋଜନେନ ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ଅମ୍ହାକଂ ପନ ଭଗୱତୋ କାଲେ ପୋକ୍ଖରୱତୀନଗରେ ସତ୍ଥୱାହସ୍ସ ପୁତ୍ତା ଭାତରୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତା। ତେସୁ ଜେଟ୍ଠୋ ତପୁସ୍ସୋ ନାମ, କନିଟ୍ଠୋ ଭଲ୍ଲିଯୋ ନାମ, ତେ ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ସକଟସତାନି ଭଣ୍ଡସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ୱାଣିଜ୍ଜାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଭଗୱତି ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାହି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ରାଜାଯତନମୂଲେ ୱିହରନ୍ତେ ରାଜାଯତନସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ମହାମଗ୍ଗେନ ଅତିକ୍କମନ୍ତି, ତେସଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସମେପି ଭୂମିଭାଗେ ଅକଦ୍ଦମୋଦକେ ସକଟାନି ନପ୍ପୱତ୍ତିଂସୁ, ''କିଂ ନୁ, ଖୋ, କାରଣ''ନ୍ତି ଚ ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ ପୋରାଣସାଲୋହିତା ଦେୱତା ରୁକ୍ଖୱିଟପନ୍ତରେ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ଆହ – ''ମାରିସା, ଅଯଂ ଭଗୱା ଅଚିରାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ଅନାହାରୋ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖାପଟିସଂୱେଦୀ ଇଦାନି ରାଜାଯତନମୂଲେ ନିସିନ୍ନୋ, ତଂ ଆହାରେନ ପଟିମାନେଥ, ଯଦସ୍ସ ତୁମ୍ହାକଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା''ତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତା, ''ଆହାରସମ୍ପାଦନଂ ପପଞ୍ଚ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନା ମନ୍ଥଞ୍ଚ ମଧୁପିଣ୍ଡିକଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ଦତ୍ୱା ଦ୍ୱେୱାଚିକସରଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କେସଧାତୁଯୋ ଲଭିତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ତେ ହି ପଠମଂ ଉପାସକା ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଭଗୱତି ବାରାଣସିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ରାଜଗହେ ୱିହରନ୍ତେ ତପୁସ୍ସଭଲ୍ଲିଯା ରାଜଗହଂ ଉପଗତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ। ତେସଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତେସୁ ତପୁସ୍ସୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଉପାସକୋୱ ଅହୋସି। ଭଲ୍ଲିଯୋ ପନ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨। ୪୮।୬୬-୭୦) –

''ସୁମନୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତକ୍କରାଯଂ ୱସୀ ତଦା;

ୱଲ୍ଲିକାରଫଲଂ ଗଯ୍ହ, ସଯମ୍ଭୁସ୍ସ ଅଦାସହଂ।

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ମାରୋ ଭଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଭିଂସାପନତ୍ଥଂ ଭଯାନକଂ ରୂପଂ ଦସ୍ସେସି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଭଯାତିକ୍କମଂ ପକାସେନ୍ତୋ ''ଯୋପାନୁଦୀ''ତି

ଗାଥମଭାସି।

୭। ତତ୍ଥ ଯୋପାନୁଦୀତି ଯୋ ଅପାନୁଦି ଖିପି ପଜହି ୱିଦ୍ଧଂସେସି। ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସାତି ମଚ୍ଚୁ ନାମ ମରଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ, ସୋ ଏୱ ଚ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଅନୁୱତ୍ତାପନତୋ ଇସ୍ସରଟ୍ଠେନ ରାଜାତି ମଚ୍ଚୁରାଜା, ତସ୍ସ। ସେନନ୍ତି ଜରାରୋଗାଦିଂ, ସା ହିସ୍ସ ୱସୱତ୍ତନେ ଅଙ୍ଗଭାୱତୋ ସେନା ନାମ, ତେନ ହେସ ମହତା ନାନାୱିଧେନ ୱିପୁଲେନ ''ମହାସେନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ''ନ ହି ନୋ ସଙ୍ଗରଂ ତେନ, ମହାସେନେନ ମଚ୍ଚୁନା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭୨; ଜା। ୨।୨୨।୧୨୧; ନେତ୍ତି। ୧୦୩)। ଅଥ ୱା ଗୁଣମାରଣଟ୍ଠେନ ''ମଚ୍ଚୂ''ତି ଇଧ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ସ ଚ ସହାଯଭାୱୂପଗମନତୋ କାମାଦଯୋ ସେନା। ତଥା ଚାହ –

''କାମା ତେ ପଠମା ସେନା, ଦୁତିଯା ଅରତି ୱୁଚ୍ଚତି;

ତତିଯା ଖୁପ୍ପିପାସା ତେ, ଚତୁତ୍ଥୀ ତଣ୍ହା ପୱୁଚ୍ଚତି।

''ପଞ୍ଚମୀ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ତେ, ଛଟ୍ଠା ଭୀରୂ ପୱୁଚ୍ଚତି;

ସତ୍ତମୀ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ତେ, ମାନୋ ମକ୍ଖୋ ଚ ଅଟ୍ଠମୀ''ତି। (ସୁ। ନି। ୪୩୮-୪୩୯; ମହାନି। ୨୮;ଚୂଳନି। ନନ୍ଦମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪୭);

ନଳସେତୁଂୱସୁଦୁବ୍ବଲଂ ମହୋଘୋତି ସାରୱିରହିତତୋ ନଳସେତୁସଦିସଂ ଅତିୱିଯ ଅବଲଭାୱତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଦୁବ୍ବଲଂ ସଂକିଲେସସେନଂ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ମହାବଲୱଭାୱତୋ ମହୋଘସଦିସେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଯୋ ଅପାନୁଦି ୱିଜିତାୱୀ ଅପେତଭେରୱୋ ଦନ୍ତୋ, ସୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଠିତତ୍ତୋତି ଯୋଜନା। ତଂ ସୁତ୍ୱା ମାରୋ ''ଜାନାତି ମଂ ସମଣୋ''ତି ତତ୍ଥେୱନ୍ତରଧାଯୀତି।

ଭଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱୀରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋଦୁଦ୍ଦମିଯୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱୀରତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱସନଆୱାସଂ ପଟିଜଗ୍ଗି। ଏକଦିୱସଞ୍ଚ ସିନ୍ଧୁୱାରପୁପ୍ଫସଦିସାନି ନିଗ୍ଗୁଣ୍ଡିପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇତୋ ପଞ୍ଚତିଂସେ କପ୍ପେ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମହାପତାପୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ସୋ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତୋ ସତ୍ତେ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ପୁନ ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପେ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମହାୱିଭୱୋ ସେଟ୍ଠି ହୁତ୍ୱା କପଣଦ୍ଧିକାଦୀନଂ ଦାନଂ ଦେନ୍ତୋ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଖୀରଭତ୍ତଂ ଅଦାସି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଂ କରୋନ୍ତୋ ଇତରଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ ସମ୍ଭରନ୍ତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିନଗରେ ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ ଅମଚ୍ଚକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ''ୱୀରୋ''ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ନାମାନୁଗତେହି ପତ୍ତବଲଜୱାଦିଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସଙ୍ଗାମସୂରୋ ହୁତ୍ୱା ମାତାପିତୂହି ନିବନ୍ଧୱସେନ କାରିତେ ଦାରପରିଗ୍ଗହେ ଏକଂଯେୱ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ପୁବ୍ବହେତୁନା ଚୋଦିଯମାନୋ କାମେସୁ ସଂସାରେ ଚ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୧।୨୧-୨୪) –

''ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଆସିମାରାମିକୋ ଅହଂ;

ନିଗ୍ଗୁଣ୍ଡିପୁପ୍ଫଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପଯିଂ।

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''ପଞ୍ଚୱୀସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଏକୋ ଆସିଂ ଜନାଧିପୋ;

ମହାପତାପନାମେନ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହଦ୍ଧଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତଂ ଥେରଂ ପୁରାଣଦୁତିୟିକା ଉପ୍ପବ୍ବାଜେତୁକାମା ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନାନାନୟେହି ପଲୋଭେତୁଂ ପରକ୍କମନ୍ତୀ ଏକଦିୱସଂ ଦିୱାୱିହାରଗ୍ଗାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିକୁତ୍ତାଦୀନି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଭି। ଅଥାୟସ୍ମା ୱୀରୋ ‘‘ମଂ ପଲୋଭେତୁକାମା ସିନେରୁଂ ମକସପକ୍ଖୱାତେନ ଚାଲେତୁକାମା ୱିୟ ଯାୱ ବାଲା ୱତାୟଂ ଇତ୍ଥୀ’’ତି ତସ୍ସା କିରିୟାୟ ନିରତ୍ଥକଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ଦୁଦ୍ଦମିୟୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୮। ତତ୍ଥ ଯୋ ଦୁଦ୍ଦମିୟୋତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଯୋଜନାମତ୍ତଂ ଯୋ ପୁବ୍ବେ ଅଦନ୍ତ କିଲେସତାୟ ପଞ୍ଚହିକେହି ୱା ସଙ୍ଗମସୀସେ ଦମେତୁଂ ଜେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟଦୁଦ୍ଦମିୟୋ, ଇଦାନି ପନ ଉତ୍ତମେନ ଦମେନ ଦନ୍ତୋ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱୀରୋ, ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ସନ୍ତୁସିତୋ ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋ ୱିଜିତାୱୀ ଅପେତଲୋମହଂସୋ ୱୀରୋ ୱୀରନାମକୋ ଅନୱସେସତୋ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ତତୋ ଏୱ ଠିତସଭାୱୋ, ନ ତାଦିସାନଂ ସତେନପି ସହସ୍ସେନପି ଚାଲନୀୟୋତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସା ଇତ୍ଥୀ – ‘‘ମୟ୍ହଂ ସାମିକେ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନେ କୋ ମୟ୍ହଂ ଘରାୱାସେନ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ସଂୱେଗଜାତା ଭିକ୍ଖୁନୀସୁ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ତେୱିଜ୍ଜା ଅହୋସୀତି।

ୱୀରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସ୍ୱାଗତନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧକାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ ମହାଭୋଗକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦେୱତାନଂ ପିୟମନାପଭାୱେନ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ଯାୱଜୀୱଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଭଗୱତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ସତ୍ଥୁ ଥୂପସ୍ସ ପୂଜଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଘେ ଚ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ଏୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ମହାଜନଂ ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ସଗ୍ଗପରାୟଣଂ ଅକାସି। ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେୟେୱ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତି ସାୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ‘‘ପିଲିନ୍ଦୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ୱଚ୍ଛୋତି ପନ ଗୋତ୍ତଂ । ତେନ ସୋ ଅପରଭାଗେ ‘‘ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋ’’ତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ସଂସାରେ ପନ ସଂୱେଗବହୁଲତାୟ ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚୂଳଗନ୍ଧାରଂ ନାମ ୱିଜ୍ଜଂ ସାଧେତ୍ୱା ତାୟ ୱିଜ୍ଜାୟ ଆକାସଚାରୀ ପରଚିତ୍ତୱିଦୂ ଚ ହୁତ୍ୱା ରାଜଗହେ ଲାଭଗ୍ଗୟସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ପଟିୱସତି।

ଅଥ ଯଦା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ରାଜଗହଂ ଉପଗତୋ, ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ତସ୍ସ ସା ୱିଜ୍ଜା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେତି। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ସୁତଂ ଖୋ ପନ ମେତଂ ଆଚରିୟପାଚରିୟାନଂ ଭାସମାନାନଂ ‘ଯତ୍ଥ ମହାଗନ୍ଧାରୱିଜ୍ଜା ଧରତି, ତତ୍ଥ ଚୂଳଗନ୍ଧାରୱିଜ୍ଜା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି, ସମଣସ୍ସ ପନ ଗୋତମସ୍ସ ଆଗତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନାୟଂ ମମ ୱିଜ୍ଜା ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ନିସ୍ସଂସୟଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ମହାଗନ୍ଧାରୱିଜ୍ଜଂ ଜାନାତି, ଯଂନୂନାହଂ ତଂ ପୟିରୁପାସିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ତଂ ୱିଜ୍ଜଂ ପରିୟାପୁଣେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ – ‘‘ଅହଂ, ମହାସମଣ, ତୱ ସନ୍ତିକେ ଏକଂ ୱିଜ୍ଜଂ ପରିୟାପୁଣିତୁକାମୋ, ଓକାସଂ ମେ କରୋହୀ’’ତି। ଭଗୱା ‘‘ତେନ ହି ପବ୍ବଜା’’ତି ଆହ। ସୋ ‘‘ୱିଜ୍ଜାୟ ପରିକମ୍ମଂ ପବ୍ବଜ୍ଜା’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ କଥେତ୍ୱା ଚରିତାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଦାସି। ସୋ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନତାୟ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଯା ପନ ପୁରିମଜାତିୟଂ ତସ୍ସୋୱାଦେ ଠତ୍ୱା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତା ଦେୱତା, ତଂ କତଞ୍ଞୁତଂ ନିସ୍ସାୟ ସଞ୍ଜାତବହୁମାନା ସାୟଂ ପାତଂ ଥେରଂ ପୟିରୁପାସିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମା ଥେରୋ ଦେୱତାନଂ ପିୟମନାପତାୟ ଅଗ୍ଗତଂ ପତ୍ତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨।୫୫-୬୭) –

‘‘ନିବ୍ବୁତେ ଲୋକନାଥମ୍ହି, ସୁମେଧେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲେ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଥୂପପୂଜଂ ଅକାସହଂ।

‘‘ଯେ ଚ ଖୀଣାସୱା ତତ୍ଥ, ଛଳଅଭିଞ୍ଞା ମହିଦ୍ଧିକା;

ତେହଂ ତତ୍ଥ ସମାନେତ୍ୱା, ସଙ୍ଘଭତ୍ତଂ ଅକାସହଂ।

‘‘ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଉପଟ୍ଠାକୋ ତଦା ଅହୁ;

ସୁମେଧୋ ନାମ ନାମେନ, ଅନୁମୋଦିତ୍ଥ ସୋ ତଦା।

‘‘ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ୱିମାନଂ ଉପପଜ୍ଜହଂ;

ଛଳାସୀତିସହସ୍ସାନି, ଅଚ୍ଛରାଯୋ ରମିଂସୁ ମେ।

‘‘ମମେୱ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି, ସବ୍ବକାମେହି ତା ସଦା;

ଅଞ୍ଞେ ଦେୱେ ଅଭିଭୋମି, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ପଞ୍ଚୱୀସମ୍ହି କପ୍ପମ୍ହି, ୱରୁଣୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ୱିସୁଦ୍ଧଭୋଜନୋ ଆସିଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହଂ ତଦା।

‘‘ନ ତେ ବୀଜଂ ପୱପ୍ପନ୍ତି, ନପି ନୀଯନ୍ତି ନଙ୍ଗଲା;

ଅକଟ୍ଠପାକିମଂ ସାଲିଂ, ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ମାନୁସା।

‘‘ତତ୍ଥ ରଜ୍ଜଂ କରିତ୍ୱାନ, ଦେୱତ୍ତଂ ପୁନ ଗଚ୍ଛହଂ;

ତଦାପି ଏଦିସା ମଯ୍ହଂ, ନିବ୍ବତ୍ତା ଭୋଗସମ୍ପଦା।

‘‘ନ ମଂ ମିତ୍ତା ଅମିତ୍ତା ୱା, ହିଂସନ୍ତି ସବ୍ବପାଣିନୋ;

ସବ୍ବେସମ୍ପି ପିଯୋ ହୋମି, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଗନ୍ଧାଲେପସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଭଦ୍ଦକେ କପ୍ପେ, ଏକୋ ଆସିଂ ଜନାଧିପୋ;

ମହାନୁଭାୱୋ ରାଜାହଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ସୋହଂ ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ, ଠପେତ୍ୱା ଜନତଂ ବହୁଂ;

ପାପେତ୍ୱା ସୁଗତିଂଯେୱ, ଦେୱତାନଂ ପିଯୋ ଅହୁଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ତଥା ଦେୱତାହି ଅତିୱିଯ ପିଯାଯିତବ୍ବଭାୱତୋ ଇମଂ ଥେରଂ ଭଗୱା ଦେୱତାନଂ ପିଯମନାପଭାୱେନ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି – ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ,

ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦେୱତାନଂ ପିଯମନାପାନଂ ଯଦିଦଂ ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧.୨୦୯, ୨୧୫) ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ତେସଂ କାରଣଭୂତଂ ୱିଜ୍ଜାନିମିତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଆଗମନଂ ପସଂସନ୍ତୋ ‘‘ସ୍ୱାଗତଂ ନାପଗତ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୯. ତତ୍ଥ ସ୍ୱାଗତନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ ଆଗମନଂ, ଇଦଂ ମମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଥ ୱା ସ୍ୱାଗତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଆଗତଂ, ମଯାତି ୱିଭତ୍ତି ୱିପରିଣାମେତବ୍ବା। ନାପଗତନ୍ତି ନ ଅପଗତଂ ହିତାଭିୱୁଦ୍ଧିତୋ ନ ଅପେତଂ। ନଯିଦଂ ଦୁମନ୍ତିତଂ ମମାତି ଇଦଂ ମମ ଦୁଟ୍ଠୁ କଥିତଂ, ଦୁଟ୍ଠୁ ୱା ୱୀମଂସିତଂ ନ ହୋତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ମମାଗମନଂ, ଯଂ ୱା ମଯା ତତ୍ଥ ଆଗତଂ, ତଂ ସ୍ୱାଗତଂ, ସ୍ୱାଗତତ୍ତାଯେୱ ନ ଦୁରାଗତଂ। ଯଂ ‘‘ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ମମ ମନ୍ତିତଂ ଗଦିତଂ କଥିତଂ, ଚିନ୍ତେନ ୱା ୱୀମଂସିତଂ ଇଦମ୍ପି ନ ଦୁମ୍ମନ୍ତିତଂ। ଇଦାନି ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସଂୱିଭତ୍ତେସୂ’’ତିଆଦିମାହ। ସଂୱିଭତ୍ତେସୂତି ପକାରତୋ ୱିଭତ୍ତେସୁ। ଧମ୍ମେସୂତି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ସମଥଧମ୍ମେସୁ ୱା, ନାନାତିତ୍ଥିଯେହି ପକତିଆଦିୱସେନ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଦୁକ୍ଖାଦିୱସେନ ସଂୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। ଯଂ ସେଟ୍ଠଂ ତଦୁପାଗମିନ୍ତି ଯଂ ତତ୍ଥ ସେଟ୍ଠଂ, ତଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ, ତସ୍ସ ୱା ବୋଧକଂ ସାସନଧମ୍ମଂ ଉପାଗମିଂ, ‘‘ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ଅଯଂ ୱିନଯୋ’’ତି ଉପଗଚ୍ଛିଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଏୱ ୱା କୁସଲାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ଯଥାସଭାୱତୋ ସଂୱିଭତ୍ତେସୁ ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ଯଂ ତତ୍ଥ ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ ପୱରଂ, ତଂ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ଉପାଗମିଂ, ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛିଂ ସଚ୍ଛାକାସିଂ, ତସ୍ମା ସ୍ୱାଗତଂ ମମ ନ ଅପଗତଂ ସୁମନ୍ତିତଂ ନ ଦୁମ୍ମନ୍ତିତନ୍ତି ଯୋଜନା।

ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦. ପୁଣ୍ଣମାସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ୱିହରିଅପେକ୍ଖନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ପୁଣ୍ଣମାସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଚକ୍କୱାକଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖତୁଣ୍ଡକେନ ସାଲପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱା ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇତୋ ସତ୍ତରସେ କପ୍ପେ ଅଟ୍ଠକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ରାଜା ଅହୋସି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ କପ୍ପେ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ଓସକ୍କମାନେ କୁଟୁମ୍ବିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିନଗରେ ସମିଦ୍ଧିସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ଜାତଦିୱସେ ତସ୍ମିଂ ଗେହେ ସବ୍ବା ରିତ୍ତକୁମ୍ଭିଯୋ ସୁୱଣ୍ଣମାସାନଂ ପୁଣ୍ଣା ଅହେସୁଂ। ତେନସ୍ସ ପୁଣ୍ଣମାସୋତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୱିଜ୍ଜାସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ୱିୱାହକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନତାଯ ଘରାୱାସଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚସମ୍ପନ୍ନୋ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ॰ ଥେର ୧.୭.୧୩-୧୯) –

‘‘ସିନ୍ଧୁଯା ନଦିଯା ତୀରେ, ଚକ୍କୱାକୋ ଅହଂ ତଦା;

ସୁଦ୍ଧସେୱାଲଭକ୍ଖୋହଂ, ପାପେସୁ ଚ ସୁସଞ୍ଞତୋ।

‘‘ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅନିଲଞ୍ଜସେ;

ତୁଣ୍ଡେନ ସାଲଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ୱିପସ୍ସିସ୍ସାଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧା ତଥାଗତେ, ଅଚଲା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ସୋ ନ ଗଚ୍ଛତି।

‘‘ସ୍ୱାଗତଂ ୱତ ମେ ଆସି, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ସନ୍ତିକେ;

ୱିହଙ୍ଗମେନ ସନ୍ତେନ, ସୁବୀଜଂ ରୋପିତଂ ମଯା।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୁଚାରୁଦସ୍ସନା ନାମ, ଅଟ୍ଠେତେ ଏକନାମକା;

କପ୍ପେ ସତ୍ତରସେ ଆସୁଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥସ୍ସ ପୁରାଣଦୁତିୟିକା ତଂ ପଲୋଭେତୁକାମା ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତା ପୁତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପିୟାଲାପଭାୱାଦିକେହି ଭାୱୱିୱରଣକମ୍ମଂ ନାମ କାତୁଂ ଆରଭି। ଥେରୋ ତସ୍ସା କାରଣଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କଞ୍ଚିପି ଅଲଗ୍ଗଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିହରି ଅପେକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୦। ତତ୍ଥ ୱିହରୀତି ୱିସେସତୋ ହରି ଅପହରି ଅପନେସି। ଅପେକ୍ଖନ୍ତି ତଣ୍ହଂ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱା। ହୁରନ୍ତି ଅପରସ୍ମିଂ ଅନାଗତେ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱା। ଇଧାତି ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଆୟତନେସୁ। ହୁରନ୍ତି ବାହିରେସୁ । ୱା-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ ‘‘ଅପଦା ୱା ଦ୍ୱିପଦା ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ଇତିୱୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪; ୫।୩୨) ୱିୟ। ଯୋତି ଅତ୍ତାନମେୱ ପରଂ ୱିୟ ଦସ୍ସେତି। ୱେଦଗୂତି ୱେଦେନ ଗତୋ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ ଅଧିଗତୋ, ଚତ୍ତାରି ୱା ସଚ୍ଚାନି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାଭିସମୟୱସେନ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ଠିତୋ। ଯତତ୍ତୋତି ମଗ୍ଗସଂୱରେନ ସଂଯତସଭାୱୋ, ସମ୍ମାୱାୟାମେନ ୱା ସଂଯତସଭାୱୋ। ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅନୂପଲିତ୍ତୋତି ସବ୍ବେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଲେପୱସେନ ନ ଉପଲିତ୍ତୋ, ତେନ ଲାଭାଦିଲୋକଧମ୍ମେ ସମତିକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି। ଲୋକସ୍ସାତି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ। ତଞ୍ହି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ। ଜଞ୍ଞାତି ଜାନିତ୍ୱା। ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଚାତି ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚେୱ ୱୟଞ୍ଚ, ଏତେନ ଯଥାଭୂତଞାଣାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯୋ ସକଲସ୍ସ ଖନ୍ଧାଦିଲୋକସ୍ସ ସମପଞ୍ଞାସାୟ ଆକାରେହି ଉଦୟବ୍ବୟଂ ଜାନିତ୍ୱା ୱେଦଗୂ ଯତତ୍ତୋ କତ୍ଥଚି ଅନୁପଲିତ୍ତୋ, ସୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପେକ୍ଖଂ ୱିନେତ୍ୱା ସନ୍ତୁସିତୋ ତାଦିସାନଂ ୱିପ୍ପକାରାନଂ ନ କିଞ୍ଚି ମଞ୍ଞତି, ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଅନ୍ଧବାଲେ ଯଥାଗତମଗ୍ଗେନେୱ ଗଚ୍ଛାତି। ଅଥ ସା ଇତ୍ଥୀ ‘‘ଅୟଂ ସମଣୋ ମୟି ପୁତ୍ତେ ଚ ନିରପେକ୍ଖୋ, ନ ସକ୍କା ଇମଂ ପଲୋଭେତୁ’’ନ୍ତି ପକ୍କାମି।

ପୁଣ୍ଣମାସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପରମତ୍ଥଦୀପନିୟା ଥେରଗାଥାସଂୱଣ୍ଣନାୟ

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚୂଳୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ଚୂଳୱଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଦଲିଦ୍ଦକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ପରେସଂ ଭତିୟା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସାୱକଂ ସୁଜାତଂ ନାମ ଥେରଂ ପଂସୁକୂଲଂ ପରିୟେସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦଂ ଦତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତେତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱରଜ୍ଜଂ କାରେସି। ସତ୍ତସତ୍ତତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ରାଜା ଅହୋସି। ଅନେକୱାରଂ ପଦେସରାଜା। ଏୱଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ଓସକ୍କମାନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସଗତୀସୁ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତନ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୋସମ୍ବିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଚୂଳୱଚ୍ଛୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି, ତସ୍ସ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ କଥେସି। ସୋ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ଚରିତାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଭାୱେନ୍ତୋ ୱିହରି। ତେନ ଚ ସମୟେନ କୋସମ୍ବିକା ଭିକ୍ଖୂ ଭଣ୍ଡନଜାତା ଅହେସୁଂ। ତଦା ଚୂଳୱଚ୍ଛତ୍ଥେରୋ ଉଭୟେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଅନାଦାୟ ଭଗୱତା ଦିନ୍ନୋୱାଦେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ବଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୩୧-୪୦) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରଭଗୱତୋ, ସୁଜାତୋ ନାମ ସାୱକୋ;

ପଂସୁକୂଲଂ ଗଵେସନ୍ତୋ, ସଙ୍କାରେ ଚରତୀ ତଦା।

''ନଗରେ ହଂସଵତିଯା, ପରେସଂ ଭତକୋ ଅହଂ;

ଉପଡ୍ଢଦୁସ୍ସଂ ଦତ୍ୱାନ, ସିରସା ଅଭିଵାଦଯିଂ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାଵତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

''ତେତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେଵିନ୍ଦୋ, ଦେଵରଜ୍ଜମକାରଯିଂ;

ସତ୍ତସତ୍ତତିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

''ପଦେସରଜ୍ଜଂ ଵିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ;

ଉପଡ୍ଢଦୁସ୍ସଦାନେନ, ମୋଦାମି ଅକୁତୋଭଯୋ।

''ଇଚ୍ଛମାନୋ ଚହଂ ଅଜ୍ଜ, ସକାନନଂ ସପବ୍ବତଂ;

ଖୋମଦୁସ୍ସେହି ଛାଦେଯ୍ୟଂ, ଅଡ୍ଢଦୁସ୍ସସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଅଡ୍ଢଦୁସ୍ସସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅଥ ଚୂଳଵଚ୍ଛତ୍ଥେରୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କଲହାଭିରତିଯା ସକତ୍ଥଵିନାସଂ ଦିସ୍ୱା ଧମ୍ମସଂଵେଗପ୍ପତ୍ତୋ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପତ୍ତଵିସେସଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଵସେନ ''ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋ''ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୧। ତତ୍ଥ ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲତାଯ ଵିପ୍ପଟିସାରାଭାଵତୋ ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଭିରତିଵସେନ ପମୋଦବହୁଲୋ। ତେନେଵାହ ''ଧମ୍ମେ ବୁଦ୍ଧପ୍ପଵେଦିତେ''ତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମେତି। ସତ୍ତତିଂସାଯ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ ନଵଵିଧେ ଵା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ। ସୋ ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧେନ ସାମୁକ୍କଂସିକାଯ ଦେସନାଯ ପକାସିତତ୍ତା ସାତିସଯଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପଵେଦିତୋ ନାମ। ତସ୍ସ ପନ ଅଧିଗମୂପାଯଭାଵତୋ ଦେସନାଧମ୍ମୋପି ଇଧ ଲବ୍ଭତେଵ। ପଦଂ ସନ୍ତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ଏଵରୂପୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ସନ୍ତଂ ପଦଂ ସନ୍ତଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପସମଭାଵତୋ ସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ପରମସୁଖତାଯ ସୁଖଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଵିନ୍ଦତିଯେଵ। ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଵିପ୍ପଟିସାରାଭାଵେନ ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋ ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଵିମୁତ୍ତିପରିଯୋସାନା ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପାପୁଣାତି। ଯଥାହ – ''ଅଵିପ୍ପଟିସାରତ୍ଥାନି ଖୋ , ଆନନ୍ଦ, କୁସଲାନି ସୀଲାନି, ଅଵିପ୍ପଟିସାରୋ ପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯା''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୧୦।୧)। ଅଥ ଵା ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗଵା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋତି ରତନତ୍ତଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପମୋଦବହୁଲୋ। ତତ୍ଥ ପନ ସୋ ପମୋଦବହୁଲୋ କିଂ ଵା କରୋତୀତି ଆହ ''ଧମ୍ମେ ବୁଦ୍ଧପ୍ପଵେଦିତେ''ତିଆଦି। ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ହି ସପ୍ପୁରିସସଂସେଵନସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସଵନଯୋନିସୋମନସିକାରଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀନଂ ସୁଖେନେଵ ସମ୍ଭଵତୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ହତ୍ଥଗତା ଏଵ ହୋନ୍ତି, ଯଥାହ – ''ସଦ୍ଧାଜାତୋ ଉପସଙ୍କମତି, ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ପଯିରୁପାସତୀ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୨।୧୮୩)।

ଚୂଳଵଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ମହାୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଞାବଲୀତି ଆୟସ୍ମତୋ ମହାୱଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ପାନୀୟଦାନମଦାସି। ପୁନ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଉପାସକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଅକାସି, ସୋ ତେହି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ନାଳକଗାମେ ସମିଦ୍ଧିସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ମହାୱଚ୍ଛୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଆୟସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ସୋପି ନାମ ମହାପଞ୍ଞୋ। ୟସ୍ସ ସାୱକତ୍ତଂ ଉପାଗତୋ, ସୋ ଏୱ ମଞ୍ଞେ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଭଗୱତି ସଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୫୧-୫୬) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଅନୁତ୍ତରେ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପାନୀୟଘଟମପୂରୟିଂ।

‘‘ପବ୍ବତଗ୍ଗେ ଦୁମଗ୍ଗେ ୱା, ଆକାସେ ୱାଥ ଭୂମିୟଂ;

ୟଦା ପାନୀୟମିଚ୍ଛାମି, ଖିପ୍ପଂ ନିବ୍ବତ୍ତତେ ମମ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଦକଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ଛଳଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ସାସନସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱୱିଭାୱନେନ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ‘‘ପଞ୍ଞାବଲୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୨। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାବଲୀତି ପାରିହାରିୟପଞ୍ଞାୟ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ଚ ୱସେନ ଅଭିଣ୍ହସୋ ସାତିସୟେନ ପଞ୍ଞାବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସୀଲୱତୂପପନ୍ନୋତି ଉକ୍କଂସଗତେନ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେନ, ଧୁତଧମ୍ମସଙ୍ଖାତେହି ୱତେହି ଚ ଉପପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସମାହିତୋତି ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ସମାଧିନା ସମାହିତୋ। ଝାନରତୋତି ତତୋ ଏୱ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେ ଚ ରତୋ ସତତାଭିୟୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବକାଲଂ ସତିମା ଅୱିପ୍ପୱାସୱସେନ ସତିମା। ୟଦତ୍ଥିୟନ୍ତି ଅତ୍ତତୋ ଅନପେତଂ ଅତ୍ଥିୟଂ, ୟେନ ଅତ୍ଥିୟଂ ୟଦତ୍ଥିୟଂ। ୟଥା ପଚ୍ଚୟେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥିୟଂ ହୋତି, ତଥା ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜମାନୋ। ସାମିପରିଭୋଗେନ ହି ତଂ ଅତ୍ଥିୟଂ ହୋତି ଦାୟଜ୍ଜପରିଭୋଗେନ ୱା, ନ ଅଞ୍ଞଥା ଭୋଜନନ୍ତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଭୁଞ୍ଜିୟତି ପରିଭୁଞ୍ଜିୟତୀତି ୱା ଭୋଜନଂ, ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟା। ‘‘ୟଦତ୍ଥିକ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ୟଦତ୍ଥଂ ୟସ୍ସତ୍ଥାୟ ସତ୍ଥାରା ପଚ୍ଚୟା ଅନୁଞ୍ଞାତା, ତଦତ୍ଥଂ କାୟସ୍ସ ଠିତିଆଦିଅତ୍ଥଂ, ତଞ୍ଚ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ। ତସ୍ମା ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ ଭୋଜନପଚ୍ଚୟେ ଭୁଞ୍ଜମାନୋ ତତୋ ଏୱ କଙ୍ଖେଥ କାଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନକାଲଂ ଆଗମେୟ୍ୟ। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ୱୀତରାଗୋ। ବାହିରକସ୍ସ ପନ କାମେସୁ ୱୀତରାଗସ୍ସ ଇଦଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ମହାୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ୱନୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନୀଲବ୍ଭୱଣ୍ଣାତି ଆୟସ୍ମତୋ ୱନୱଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଅତ୍ଥଦସ୍ସିନୋ ଭଗୱତୋ କାଲେ କଚ୍ଛପୟୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିନତାୟ ନାମ ନଦିୟା ୱସତି। ତସ୍ସ ଖୁଦ୍ଦକନାୱପ୍ପମାଣୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଅହୋସି। ସୋ କିର ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ନଦିୟା ତୀରେ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘ପାରଂ

ଗନ୍ତୁକାମୋ ମଞ୍ଚଞ୍ଚେ ଭଗୱା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପିଟ୍ଠିଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନେତୁକାମୋ ପାଦମୂଲେ ନିପଜ୍ଜି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଞତ୍ୱା ତଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ ଆରୁହି। ସୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ସୋତଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଜିୟାଯ ୱେଗେନ ଖିତ୍ତସରୋ ୱିଯ ତାୱଦେୱ ପରତୀରଂ ପାପେସି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲଂ ଏତରହି ନିବ୍ବତ୍ତନକସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞୱାସୀଯେୱ ଅହୋସି। ପୁନ କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲେ କପୋତଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତଂ ମେତ୍ତାୱିହାରିଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସି।

ତତୋ ପନ ଚୁତୋ ବାରାଣସିଯଂ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିୱେକୂପନିସ୍ସଯଂ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଉପଚିନି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁନଗରେ ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଗେହେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ତସ୍ସ ମାତା ପରିପକ୍କଗବ୍ଭା ଅରଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ସଞ୍ଜାତଦୋହଳା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱିଚରତି, ତାୱଦେୱସ୍ସା କମ୍ମଜୱାତା ଚଲିଂସୁ, ତିରୋକରଣିଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଦଂସୁ। ସା ଧଞ୍ଞପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯି। ସୋ ବୋଧିସତ୍ତେନ ସହ ପଂସୁକୀଳିକସହାଯୋ ଅହୋସି। ‘‘ୱଚ୍ଛୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଞ୍ଚ ଅହୋସି। ୱନାଭିରତିଯା ୱସେନ ୱନୱଚ୍ଛୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଅପରଭାଗେ ମହାସତ୍ତେ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ମହାପଧାନଂ ପଦହନ୍ତେ, ‘‘ଅହମ୍ପି ସିଦ୍ଧତ୍ଥକୁମାରେନ ସହ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରିସ୍ସାମୀ’’ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତେ ୱସନ୍ତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱସମାନୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯-୧୪୮-୧୬୩) –

‘‘ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ତୁ ଭଗୱା, ସଯମ୍ଭୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ୱିନତାନଦିଯା ତୀରଂ, ଉପଗଚ୍ଛି ତଥାଗତୋ।

‘‘ଉଦକା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, କଚ୍ଛପୋ ୱାରିଗୋଚରୋ;

ବୁଦ୍ଧଂ ତାରେତୁକାମୋହଂ, ଉପେସିଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ଅଭିରୂହତୁ ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ଅହଂ ତଂ ତାରଯିସ୍ସାମି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ତୁୱଂ।

‘‘ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ;

ଅଭିରୂହିତ୍ୱା ମେ ପିଟ୍ଠିଂ, ଅଟ୍ଠାସି ଲୋକନାଯକୋ।

‘‘ଯତୋ ସରାମି ଅତ୍ତାନଂ, ଯତୋ ପତ୍ତୋସ୍ମି ୱିଞ୍ଞୁତଂ;

ସୁଖଂ ମେ ତାଦିସଂ ନତ୍ଥି, ଫୁଟ୍ଠେ ପାଦତଲେ ଯଥା।

‘‘ଉତ୍ତରିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ;

ନଦିତୀରମ୍ହି ଠତ୍ୱାନ, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯାୱତା ୱତ୍ତତେ ଚିତ୍ତଂ, ଗଙ୍ଗାସୋତଂ ତରାମହଂ;

ଅଯଞ୍ଚ କଚ୍ଛପୋ ରାଜା, ତାରେସି ମମ ପଞ୍ଞୱା।

‘‘ଇମିନା ବୁଦ୍ଧତରଣେନ, ମେତ୍ତଚିତ୍ତୱତାଯ ଚ;

ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି।

‘‘ଦେୱଲୋକା ଇଧାଗନ୍ତ୍ୱା, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ଏକାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, କଙ୍ଖାସୋତଂ ତରିସ୍ସତି।

‘‘ଯଥାପି ଭଦ୍ଦକେ ଖେତ୍ତେ, ବୀଜଂ ଅପ୍ପମ୍ପି ରୋପିତଂ;

ସମ୍ମାଧାରେ ପୱେଚ୍ଛନ୍ତେ, ଫଲଂ ତୋସେତି କସ୍ସକଂ।

‘‘ତଥେୱିଦଂ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଦେସିତଂ;

ସମ୍ମାଧାରେ ପୱେଚ୍ଛନ୍ତେ, ଫଲଂ ମଂ ତୋସଯିସ୍ସତି।

‘‘ପଧାନପହିତତ୍ତୋମ୍ହି, ଉପସନ୍ତୋ ନିରୂପଧି;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ତରଣାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଭଗୱତି କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିହରନ୍ତେ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂହି ସମାଗତୋ ପଟିସନ୍ଥାରୱସେନ ‘‘କିଂ, ଆୱୁସୋ, ଅରଞ୍ଞେ ଫାସୁୱିହାରୋ ଲଦ୍ଧୋ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ରମଣୀଯା, ଆୱୁସୋ, ଅରଞ୍ଞେ ପବ୍ବତା’’ତି ଅତ୍ତନା ୱୁଟ୍ଠପବ୍ବତେ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ‘‘ନୀଲବ୍ଭୱଣ୍ଣା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୩। ତତ୍ଥ ନୀଲବ୍ଭୱଣ୍ଣାତି ନୀଲୱଲାହକନିଭା ନୀଲୱଲାହକସଣ୍ଠାନା ଚ। ରୁଚିରାତି ରୁଚିଯା ସକିରଣା ପଭସ୍ସରା ଚ। ସୀତୱାରୀତି ସୀତଲସଲିଲା। ସୁଚିନ୍ଧରାତି ସୁଚିସୁଦ୍ଧଭୂମିଭାଗତାଯ ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ ୱା ଅରିଯାନଂ ନିୱାସନଟ୍ଠାନତାଯ ସୁଚିନ୍ଧରା। ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଞ୍ହି ସାନୁନାସିକଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘ସୀତୱାରିସୁଚିନ୍ଧରା’’ତିପି ପାଠୋ, ସୀତସୁଚିୱାରିଧରା ସୀତଲୱିମଲସଲିଲାସଯୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇନ୍ଦଗୋପକସଞ୍ଛନ୍ନାତି ଇନ୍ଦଗୋପକନାମକେହି ପୱାଳୱଣ୍ଣେହି ରତ୍ତକିମୀହି ସଞ୍ଛାଦିତା ପାୱୁସ୍ସକାଲୱସେନ ଏୱମାହ। କେଚି ପନ ‘‘ଇନ୍ଦଗୋପକନାମାନି ରତ୍ତତିଣାନୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ‘‘କଣିକାରରୁକ୍ଖା’’ତି। ସେଲାତି ସିଲାମଯା ପବ୍ବତା, ନ ପଂସୁପବ୍ବତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ଯଥାପି ପବ୍ବତୋ ସେଲୋ’’ତି (ଉଦା। ୨୪)। ରମଯନ୍ତି ମନ୍ତି ମଂ ରମାପେନ୍ତି, ମଯ୍ହଂ ୱିୱେକାଭିରତିଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତି। ଏୱଂ ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ଚିରକାଲପରିଭାୱିତଂ ଅରଞ୍ଞାଭିରତିଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ତିୱିଧଂ ୱିୱେକାଭିରତିମେୱ ଦୀପେତି। ତତ୍ଥ ଉପଧିୱିୱେକେନ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଦୀପିତମେୱ ହୋତୀତି।

ୱନୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସିୱକସାମଣେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଉପଜ୍ଝାଯୋତି ସିୱକସ୍ସ ସାମଣେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ତତ୍ଥ ପବ୍ବତନ୍ତରେ ନିସିନ୍ନଂ ୱେସ୍ସଭୁଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଅଟ୍ଠାସି। ପୁନ ତତ୍ଥ ମନୋହରାନି କାସୁମାରିକଫଲାନି ଦିସ୍ୱା ତାନି ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଉପନେସି, ପଟିଗ୍ଗହେସି ଭଗୱା ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ମାତୁଲେ ପବ୍ବଜନ୍ତେ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ବହୁଂ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱନୱଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ସିୱକୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ମାତା

ଅତ୍ତନୋ ଜେଟ୍ଠଭାତିକେ ୱନୱଚ୍ଛେ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତକିଞ୍ଚ ମହନ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତେ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ପୁତ୍ତଂ ଆହ – ‘‘ତାତ ସିୱକ, ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଥେରଂ ଉପଟ୍ଠହ, ମହଲ୍ଲକୋ ଦାନି ଥେରୋ’’ତି। ସୋ ମାତୁ ୱଚନେନେୱ ଚ ପୁବ୍ବେ କତାଧିକାରତାଯ ଚ ମାତୁଲତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱସତି।

ତସ୍ସ ଏକଦିୱସଂ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ଗାମନ୍ତଂ ଗତସ୍ସ ଖରୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ମନୁସ୍ସେସୁ ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତେସୁପି ନ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭି। ତସ୍ମିଂ ଚିରାଯନ୍ତେ ଥେରୋ ‘‘ସାମଣେରୋ ଚିରାଯତି, କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣ’’ନ୍ତି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଗିଲାନଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ତଂ ତଂ କତ୍ତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ କରୋନ୍ତୋ ଦିୱସଭାଗଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ରତ୍ତିଭାଗେ ବଲୱପଚ୍ଚୂସୱେଲାଯଂ ଆହ – ‘‘ସିୱକ, ନ ମଯା ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗାମେ ୱସିତପୁବ୍ବଂ, ଇତୋ ଅରଞ୍ଞମେୱ ଗଚ୍ଛାମା’’ତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସିୱକୋ ‘‘ଯଦିପି ମେ, ଭନ୍ତେ, ଇଦାନି କାଯୋ ଗାମନ୍ତେ ଠିତୋ, ଚିତ୍ତଂ ପନ ଅରଞ୍ଞେ, ତସ୍ମା ସଯାନୋପି ଅରଞ୍ଞମେୱ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ତଂ ବାହାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞମେୱ ନେତ୍ୱା ଓୱାଦଂ ଅଦାସି। ସୋ ଥେରସ୍ସ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୮।୫୩-୫୮) –

‘‘କଣିକାରଂୱ ଜୋତନ୍ତଂ, ନିସିନ୍ନଂ ପବ୍ବତନ୍ତରେ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ନରାସଭଂ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, କିରେ କତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

କାସୁମାରିକମାଦାଯ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ସୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଉପଜ୍ଝାଯେନ ଅତ୍ତନା ଚ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିୱେକାଭିରତିକତଂ କତକିଚ୍ଚତଞ୍ଚ ପୱେଦେନ୍ତୋ ‘‘ଉପଜ୍ଝାଯୋ ମଂ ଅୱଚା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୪। ତତ୍ଥ ଉପଜ୍ଝାଯୋତି ୱଜ୍ଜାୱଜ୍ଜଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯତି ହିତେସିତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପେକ୍ଖତୀତି ଉପଜ୍ଝାଯୋ। ମନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ୱଦତି। ଅୱଚାତି ଅଭାସି। ଇତୋ ଗଚ୍ଛାମ ସୀୱକାତି ୱୁତ୍ତାକାରଦସ୍ସନଂ, ସିୱକ, ଇତୋ ଗାମନ୍ତତୋ ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନମେୱ ଏହି ଗଚ୍ଛାମ, ତଦେୱ ଅମ୍ହାକଂ ୱସନଯୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଂ ପନ ଉପଜ୍ଝାଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ସିୱକୋ ଭଦ୍ରୋ ଅସ୍ସାଜାନୀଯୋ ୱିଯ କସାଭିହତୋ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞମେୱ ଗନ୍ତୁକାମତଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ –

‘‘ଗାମେ ମେ ୱସତି କାଯୋ, ଅରଞ୍ଞଂ ମେ ଗତଂ ମନୋ;

ସେମାନକୋପି ଗଚ୍ଛାମି, ନତ୍ଥି ସଙ୍ଗୋ ୱିଜାନତ’’ନ୍ତି। –ଆହ;

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଇଦାନି ଯଦିପି ମେ ଇଦଂ ସରୀରଂ ଗାମନ୍ତେ ଠିତଂ, ଅଜ୍ଝାସଯୋ ପନ ଅରଞ୍ଞମେୱ ଗତୋ, ତସ୍ମା ସେମାନକୋପି ଗଚ୍ଛାମି ଗେଲଞ୍ଞେନ ଠାନନିସଜ୍ଜାଗମନେସୁ ଅସମତ୍ଥତାଯ ସଯାନୋପି ଇମିନା ସଯିତାକାରେନ ସରୀସପୋ ୱିଯ ସରୀସପନ୍ତୋ, ଏଥ, ଭନ୍ତେ, ଅରଞ୍ଞମେୱ ଗଚ୍ଛାମ, କସ୍ମା? ନତ୍ଥି ସଙ୍ଗୋ ୱିଜାନତନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଧମ୍ମସଭାୱା କାମେସୁ ସଂସାରେ ଚ ଆଦୀନୱଂ, ନେକ୍ଖମ୍ମେ ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆନିସଂସଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ନ କତ୍ଥଚି ସଙ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ଏକପଦେନେୱ ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ଆଣା ଅନୁଠିତାତି, ତଦପଦେସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାକାସି।

ସିୱକସାମଣେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। କୁଣ୍ଡଧାନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଚଛିନ୍ଦେ ପଞ୍ଚ ଜହେତି ଆୟସ୍ମତୋ କୁଣ୍ଡଧାନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରା ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପଠମଂ ସଲାକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପିୟମାନଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଚରି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ମନୋସିଲାଚୁଣ୍ଣପିଞ୍ଜରଂ ମହନ୍ତଂ କଦଲିଫଲକଣ୍ଣିକଂ ଉପନେସି, ତଂ ଭଗୱା ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଏକାଦସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱେସୁ ଦେୱରଜ୍ଜଂ କାରେସି। ଚତୁୱୀସତିୱାରେ ରାଜା ଅହୋସି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ଏୱଂ ସୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲେ ଭୁମ୍ମଦେୱତା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ଦୀଘାୟୁକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ନାମ ନ ଅନ୍ୱଦ୍ଧମାସିକୋ ଉପୋସଥୋ ହୋତି। ତଥା ହି ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଛବ୍ବସ୍ସନ୍ତରେ ଛବ୍ବସ୍ସନ୍ତରେ ଉପୋସଥୋ ଅହୋସି। କସ୍ସପଦସବଲୋ ପନ ଛଟ୍ଠେ ଛଟ୍ଠେ ମାସେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଓସାରେସି। ତସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଓସାରଣକାଲେ ଦିସାୱାସିକା ଦ୍ୱେ ସହାୟକା ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ଉପୋସଥଂ କରିସ୍ସାମା’’ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଅୟଂ ଭୁମ୍ମଦେୱତା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମେତ୍ତି ଅତିୱିୟ ଦଢହା, କିଂ ନୁ ଖୋ, ଭେଦକେ ସତି ଭିଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ନ ଭିଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି, ସା ତେସଂ ଓକାସଂ ଓଲୋକୟମାନା ତେସଂ ଅୱିଦୂରେନେୱ ଗଚ୍ଛତି। ଅଥେକୋ ଥେରୋ ଏକସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଦତ୍ୱା ସରୀରୱଢଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ଉଦକଫାସୁକଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧୋତହତ୍ଥପାଦୋ ହୁତ୍ୱା ଗୁମ୍ବସମୀପତୋ ନିକ୍ଖମତି ଭୁମ୍ମଦେୱତା ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ ଉତ୍ତମରୂପା ଇତ୍ଥୀ ହୁତ୍ୱା କେସେ ୱିଧୁନିତ୍ୱା ସଂୱିଧାୟ ସମ୍ବନ୍ଧନ୍ତୀ ୱିୟ ପିଟ୍ଠିୟଂ ପଂସୁଂ ପୁଞ୍ଛମାନା ୱିୟ ସାଟକଂ ସଂୱିଧାୟ ନିୱାସୟମାନା ୱିୟ ଚ ହୁତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ପଦାନୁପଦିକା ହୁତ୍ୱା ଗୁମ୍ବତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା। ଏକମନ୍ତେ ଠିତୋ ସହାୟକତ୍ଥେରୋ ତଂ କାରଣଂ ଦିସ୍ୱାୱ ଦୋମନସ୍ସଜାତୋ ‘‘ନଟ୍ଠୋ ଦାନି ମେ ଇମିନା ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଦୀଘରତ୍ତାନୁଗତୋ ସିନେହୋ, ସଚାହଂ ଏୱଂୱିଧଭାୱଂ ଜାନେୟ୍ୟଂ, ଏତ୍ତକଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ୱିସ୍ସାସଂ ନ କରେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱସ୍ସ, ‘‘ହନ୍ଦାୱୁସୋ, ତୁୟ୍ହଂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ, ତାଦିସେନ ପାପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକମଗ୍ଗଂ ନାଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଆହ। ତଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଲଜ୍ଜିଭିକ୍ଖୁନୋ ହଦୟଂ ତିଖିଣସତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଦ୍ଧଂ ୱିୟ ଅହୋସି। ତତୋ ନଂ ଆହ – ‘‘ଆୱୁସୋ, କିଂ ନାମେତଂ ୱଦସି, ଅହଂ ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଦୁକ୍କଟମତ୍ତମ୍ପି ଆପତ୍ତିଂ ନ ଜାନାମି। ତ୍ୱଂ ପନ ମଂ ଅଜ୍ଜ ‘ପାପୋ’ତି ୱଦସି, କିଂ ତେ ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। ‘‘କିଂ ଅଞ୍ଞେନ ଦିଟ୍ଠେନ, କିଂ ତ୍ୱଂ ଏୱଂୱିଧେନ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତେନ ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଟ୍ଠାନେ ହୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତୋ’’ତି। ‘‘ନତ୍ଥେତଂ, ଆୱୁସୋ, ମୟ୍ହଂ, ନାହଂ ଏୱରୂପଂ ମାତୁଗାମଂ ପସ୍ସାମୀ’’ତି। ତସ୍ସ ୟାୱତତିୟଂ କଥେନ୍ତସ୍ସାପି ଇତରୋ ଥେରୋ କଥଂ ଅସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠକାରଣଂୟେୱ ଭୂତତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକମଗ୍ଗେନ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେନ ମଗ୍ଗେନ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗତୋ। ଇତରୋପି ଭିକ୍ଖୁ ଅଞ୍ଞେନ ମଗ୍ଗେନ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂୟେୱ ଗତୋ।

ତତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଉପୋସଥାଗାରଂ ପୱିସନୱେଲାୟ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଉପୋସଥଗ୍ଗେ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା, ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଉପୋସଥଗ୍ଗେ ଏୱରୂପୋ ନାମ ପାପଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥି, ନାହଂ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପୋସଥଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ଭୁମ୍ମଦେୱତା ‘‘ଭାରିୟଂ ମୟା କମ୍ମଂ କତ’’ନ୍ତି ମହଲ୍ଲକୋପାସକୱଣ୍ଣେନ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ଅୟ୍ୟୋ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠିତୋ’’ତି ଆହ। ‘‘ଉପାସକ, ଇମଂ ଉପୋସଥଗ୍ଗଂ ଏକୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ପୱିଟ୍ଠୋ, ‘ନାହଂ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପୋସଥଂ କରୋମୀ’ତି ବହି ଠିତୋମ୍ହୀ’’ତି। ‘‘ଭନ୍ତେ, ମା ଏୱଂ ଗଣ୍ହଥ, ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ। ତୁମ୍ହେହି ଦିଟ୍ଠମାତୁଗାମୋ ନାମ ଅହଂ, ମୟା ତୁମ୍ହାକଂ ୱୀମଂସନତ୍ଥାୟ ‘ଦଢହା ନୁ ଖୋ ଇମେସଂ ଥେରାନଂ ମେତ୍ତି, ନୋ ଦଢହା’ତି ଭିଜ୍ଜନାଭିଜ୍ଜନଭାୱଂ ଓଲୋକେନ୍ତେନ ତଂ କମ୍ମଂ କତ’’ନ୍ତି। ‘‘କୋ ପନ, ତ୍ୱଂ ସପ୍ପୁରିସା’’ତି? ‘‘ଅହଂ ଏକା ଭୁମ୍ମଦେୱତା, ଭନ୍ତେ’’ତି ଦେୱପୁତ୍ତୋ କଥେନ୍ତୋ ଦିବ୍ବାନୁଭାୱେନ ଠତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ପାଦେସୁ ନିପତିତ୍ୱା ‘‘ମୟ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ଖମଥ, ଏତଂ ଦୋସଂ ଥେରୋ ନ ଜାନାତି, ଉପୋସଥଂ କରୋଥା’’ତି ଥେରଂ ୟାଚିତ୍ୱା ଉପୋସଥଗ୍ଗଂ ପୱେସେସି। ସୋ ଥେରୋ ଉପୋସଥଂ ତାୱ ଏକଟ୍ଠାନେ ଅକାସି, ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ ପନ ପୁନ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନ ଏକଟ୍ଠାନେ ଅହୋସୀତି। ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ କମ୍ମଂ ନ କଥୀୟତି, ଚୁଦିତକତ୍ଥେରୋ ପନ ଅପରାପରଂ ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି।

ଭୁମ୍ମଦେୱତା ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଅପାୟଭୟତୋ ନ ମୁଚ୍ଚିତ୍ଥ। ସଚେ ପନ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ଅଞ୍ଞେନ ୟେନ କେନଚି କତୋ ଦୋସୋ ତସ୍ସେୱ ଉପରି ପତତି। ସୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ‘‘ଧାନମାଣୱୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ତୟୋ ୱେଦେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ମହଲ୍ଲକକାଲେ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜି, ତସ୍ସ ଉପସମ୍ପନ୍ନଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଏକା ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତା ଇତ୍ଥୀ ତସ୍ମିଂ ଗାମଂ ପୱିସନ୍ତେ ସଦ୍ଧିଂୟେୱ ଗାମଂ ପୱିସତି, ନିକ୍ଖମନ୍ତେ ନିକ୍ଖମତି। ୱିହାରଂ ପୱିସନ୍ତେପି ସଦ୍ଧିଂ ପୱିସତି, ତିଟ୍ଠନ୍ତେପି ତିଟ୍ଠତୀତି ଏୱଂ ନିଚ୍ଚାନୁବନ୍ଧା ପଞ୍ଞାୟତି। ଥେରୋ ତଂ ନ ପସ୍ସତି। ତସ୍ସ ପୁନ ପୁରିମକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦେନ ସା ଅଞ୍ଞେସଂ ଉପଟ୍ଠାତି। ଗାମେ ୟାଗୁଂ ଭିକ୍ଖଞ୍ଚ ଦଦମାନା ଇତ୍ଥିୟୋ ‘‘ଭନ୍ତେ, ଅୟଂ ଏକୋ ୟାଗୁଉଢୁଙ୍କୋ ତୁମ୍ହାକଂ, ଏକୋ ଇମିସ୍ସା ଅମ୍ହାକଂ ସହାୟିକାୟା’’ତି ପରିହାସଂ

କରୋନ୍ତି। ଥେରସ୍ସ ମହତୀ ୱିହେସା ହୋତି। ୱିହାରଗତମ୍ପି ନଂ ସାମଣେରା ଚେୱ ଦହରା ଭିକ୍ଖୂ ଚ ପରିୱାରେତ୍ୱା ‘‘ଧାନୋ କୋଣ୍ଡୋ ଜାତୋ’’ତି ପରିହାସଂ କରୋନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ତେନେୱ କାରଣେନ କୁଣ୍ଡଧାନତ୍ଥେରୋତି ନାମଂ ଜାତଂ। ସୋ ଉଟ୍ଠାଯ ସମୁଟ୍ଠାଯ ତେହି କରିଯମାନଂ କେଳିଂ ସହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଉମ୍ମାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହେ କୋଣ୍ଡା, ତୁମ୍ହାକଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ କୋଣ୍ଡୋ, ଆଚରିଯୋ କୋଣ୍ଡୋ’’ତି ୱଦତି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେସୁଂ ‘‘କୁଣ୍ଡଧାନୋ, ଭନ୍ତେ, ଦହରସାମଣେରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏୱଂ ଫରୁସୱାଚଂ ୱଦତୀ’’ତି। ସତ୍ଥା ତଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ‘‘ସଚ୍ଚଂ କିର ତ୍ୱଂ, ଧାନ, ସାମଣେରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଫରୁସୱାଚଂ ୱଦସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତେନ ‘‘ସଚ୍ଚଂ ଭଗୱା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କସ୍ମା ଏୱଂ ୱଦେସୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ଭନ୍ତେ, ନିବଦ୍ଧଂ ୱିହେସଂ ଅସହନ୍ତୋ ଏୱଂ କଥେମୀ’’ତି। ‘‘ତ୍ୱଂ ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମଂ ଯାୱଜ୍ଜଦିୱସା ଜୀରାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋସି, ପୁନ ଏୱରୂପଂ ଫରୁସଂ ମାୱଦୀ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ୱତ୍ୱା ଆହ –

‘‘ମାୱୋଚ ଫରୁସଂ କଞ୍ଚି, ୱୁତ୍ତା ପଟିୱଦେଯ୍ୟୁ ତଂ;

ଦୁକ୍ଖା ହି ସାରମ୍ଭକଥା, ପଟିଦଣ୍ଡା ଫୁସେଯ୍ୟୁ ତଂ।

‘‘ସଚେ ନେରେସି ଅତ୍ତାନଂ, କଂସୋ ଉପହତୋ ଯଥା;

ଏସ ପତ୍ତୋସି ନିବ୍ବାନଂ, ସାରମ୍ଭୋ ତେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୩୩-୧୩୪);

ଇମଞ୍ଚ ପନ ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିଚରଣଭାୱଂ କୋସଲରଞ୍ଞୋପି କଥଯିଂସୁ। ରାଜା ‘‘ଗଚ୍ଛଥ, ଭଣେ, ୱୀମଂସଥା’’ତି ପେସେତ୍ୱା ସଯମ୍ପି ମନ୍ଦେନେୱ ପରିୱାରେନ ଥେରସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏକମନ୍ତେ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଥେରୋ ସୂଚିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି, ସାପି ଇତ୍ଥୀ ଅୱିଦୂରେ ଠାନେ ଠିତା ୱିଯ ପଞ୍ଞାଯତି। ରାଜା ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥିଦଂ କାରଣ’’ନ୍ତି ତସ୍ସା ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅଗମାସି। ସା ତସ୍ମିଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଥେରସ୍ସ ୱସନପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିଟ୍ଠା ୱିଯ ଅହୋସି। ରାଜାପି ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ତମେୱ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଦିସ୍ୱା ‘‘ନାଯଂ ମାତୁଗାମୋ, ଥେରସ୍ସ ଏକୋ କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ସଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ପଠମଂ ଥେରସ୍ସ ସମୀପେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଥେରଂ ଅୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭୂତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଆଗମ୍ମ ଥେରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ ‘‘କଚ୍ଚି, ଭନ୍ତେ, ପିଣ୍ଡକେନ ନ କିଲମଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଥେରୋ ‘‘ୱଟ୍ଟତି, ମହାରାଜା’’ତି ଆହ। ‘‘ଜାନାମହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟସ୍ସ କଥଂ, ଏୱରୂପେନ ପରିକ୍କିଲେସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚରନ୍ତାନଂ ତୁମ୍ହାକଂ କେ ନାମ ପସୀଦିସ୍ସନ୍ତି, ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱୋ କତ୍ଥଚି ଗମନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଅହଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ତୁମ୍ହେ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସାମି, ତୁମ୍ହେ ଯୋନିସୋ ମନସିକାରେ ମା ପମଜ୍ଜିତ୍ଥା’’ତି ନିବଦ୍ଧଭିକ୍ଖଂ ପଟ୍ଠପେସି। ଥେରୋ ରାଜାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ଲଭିତ୍ୱା ଭୋଜନସପ୍ପାଯେନ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସା ଇତ୍ଥୀ ଅନ୍ତରଧାଯି।

ତଦା ମହାସୁଭଦ୍ଦା ଉଗ୍ଗନଗରେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକକୁଲେ ୱସମାନା ‘‘ସତ୍ଥା ମଂ ଅନୁକମ୍ପତୂ’’ତି ଉପୋସଥଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିରାମଗନ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ଉପରିପାସାଦତଲେ ଠିତା ‘‘ଇମାନି ପୁପ୍ଫାନି ଅନ୍ତରେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ୱିତାନଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ, ଦସବଲୋ ଇମାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସ୍ୱେ ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ମଯ୍ହଂ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହତୂ’’ତି ସଚ୍ଚକିରିଯଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସୁମନପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିଯୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ପୁପ୍ଫାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୱେଲାଯ ସତ୍ଥୁ ମତ୍ଥକେ ୱିତାନଂ ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ସତ୍ଥା ତଂ ସୁମନପୁପ୍ଫୱିତାନଂ ଦିସ୍ୱା ଚିତ୍ତେନେୱ ସୁଭଦ୍ଦାଯ ଭିକ୍ଖଂ ଅଧିୱାସେତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ଅରୁଣେ ଉଟ୍ଠିତେ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ଆହ – ‘‘ଆନନ୍ଦ, ମଯଂ ଅଜ୍ଜ ଦୂରଂ ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗମିସ୍ସାମ, ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅଦତ୍ୱା ଅରିଯାନଂଯେୱ ସଲାକଂ ଦେହୀ’’ତି। ଥେରୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆରୋଚେସି – ‘‘ଆୱୁସୋ, ସତ୍ଥା ଅଜ୍ଜ ଦୂରଂ ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗମିସ୍ସତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନା ମା ଗଣ୍ହନ୍ତୁ, ଅରିଯାୱ ସଲାକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୂ’’ତି। କୁଣ୍ଡଧାନତ୍ଥେରୋ ‘‘ଆହର, ଆୱୁସୋ ସଲାକ’’ନ୍ତି ପଠମଂଯେୱ ହତ୍ଥଂ ପସାରେସି। ଆନନ୍ଦୋ ‘‘ସତ୍ଥା ତାଦିସାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସଲାକଂ ନ ଦାପେତି, ଅରିଯାନଂଯେୱ ଦାପେତୀ’’ତି ୱିତକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେସି। ସତ୍ଥା ‘‘ଆହରାପେନ୍ତସ୍ସ ସଲାକଂ ଦେହୀ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ସଚେ କୁଣ୍ଡଧାନସ୍ସ ସଲାକା ଦାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତା, ଅଥ ସତ୍ଥା ପଟିବାହେଯ୍ୟ, ଭୱିସ୍ସତି ଏତ୍ଥ କାରଣ’’ନ୍ତି ‘‘କୁଣ୍ଡଧାନସ୍ସ ସଲାକଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଗମନଂ ଅଭିନୀହରି। କୁଣ୍ଡଧାନୋ ତସ୍ସ ପୁରେ ଆଗମନା ଏୱ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିଯା ଆକାସେ ଠତ୍ୱା ‘‘ଆହରାୱୁସୋ, ଆନନ୍ଦ, ସତ୍ଥା ମଂ ଜାନାତି, ମାଦିସଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପଠମଂ ସଲାକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ନ ସତ୍ଥା ନିୱାରେତୀ’’ତି ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ସଲାକଂ ଗଣ୍ହି। ସତ୍ଥା ତଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଥେରଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପଠମଂ ସଲାକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଥେରୋ ରାଜାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ଲଭିତ୍ୱା ସପ୍ପାଯାହାରଲାଭେନ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନତାଯ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪। ୧-୧୬) –

‘‘ସତ୍ତାହଂ ପଟିସଲ୍ଲୀନଂ, ସଯମ୍ଭୁଂ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ଉପଟ୍ଠହିଂ।

‘‘ୱୁଟ୍ଠିତଂ କାଲମଞ୍ଞାଯ, ପଦୁମୁତ୍ତରଂ ମହାମୁନିଂ;

ମହନ୍ତିଂ କଦଲୀକଣ୍ଣିଂ, ଗହେତ୍ୱା ଉପଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱା, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ମମ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେନ୍ତୋ, ପରିଭୁଞ୍ଜି ମହାମୁନି।

‘‘ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସତ୍ଥୱାହୋ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ସକାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯେ ଚ ସନ୍ତି ସମିତାରୋ, ଯକ୍ଖା ଇମମ୍ହି ପବ୍ବତେ;

ଅରଞ୍ଞେ ଭୂତଭବ୍ୟାନି, ସୁଣନ୍ତୁ ୱଚନଂ ମମ।

‘‘ଯୋ ସୋ ବୁଦ୍ଧଂ ଉପଟ୍ଠାସି, ମିଗରାଜଂୱ କେସରିଂ;

ତମହଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ଏକାଦସଞ୍ଚକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୋ, ଦେୱରାଜା ଭୱିସ୍ସତି;

ଚତୁତ୍ତିଂସତିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଅକ୍କୋସିତ୍ୱାନ ସମଣେ, ସୀଲୱନ୍ତେ ଅନାସୱେ;

ପାପକମ୍ମୱିପାକେନ, ନାମଧେଯ୍ୟଂ ଲଭିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେ ସୁଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

କୁଣ୍ଡଧାନୋତି ନାମେନ, ସାୱକୋ ସୋ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ପୱିୱେକମନୁଯୁତ୍ତୋ, ଝାଯୀ ଝାନରତୋ ଅହଂ;

ତୋସଯିତ୍ୱାନ ସତ୍ଥାରଂ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ସାୱକେହି ପରିୱୁତୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ସଲାକଂ ଗାହଯୀ ଜିନୋ।

‘‘ଏକଂସଂ ଚୀୱରଂ କତ୍ୱା, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଲୋକନାଯକଂ;

ୱଦତଂ ୱରସ୍ସ ପୁରତୋ, ପଠମଂ ଅଗ୍ଗହେସହଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ଭଗୱା, ଦସସହସ୍ସିକମ୍ପକୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି ମଂ।

‘‘ୱୀରିଯଂ ମେ ଧୁରଧୋରଯ୍ହଂ, ଯୋଗକ୍ଖେମାଧିୱାହନଂ;

ଧାରେମି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂଭୂତସ୍ସପି ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଗୁଣେ ଅଜାନନ୍ତା ଯେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଭିକ୍ଖୂ ତଦା ପଠମଂ ସଲାକଗ୍ଗହଣେ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ’’ନ୍ତି ସମଚିନ୍ତେସୁଂ। ତେସଂ ୱିମତିୱିଧମନତ୍ଥଂ ଥେରୋ ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୫। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେତି ଅପାଯୂପପତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତନକାନି ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିଯାନି ସଂଯୋଜନାନି ପାଦେ ବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁଂ ୱିଯ ପୁରିସୋ ସତ୍ଥେନ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗତ୍ତଯେନ ଛିନ୍ଦେଯ୍ଯ ପଜହେଯ୍ଯ। ପଞ୍ଚ ଜହେତି ଉପରିଦେୱଲୋକୂପପତ୍ତିହେତୁଭୂତାନି ପଞ୍ଚୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ପୁରିସୋ ଗୀୱାଯ ବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁଂ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଜହେଯ୍ଯ, ଛିନ୍ଦେଯ୍ଯ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚ ଚୁତ୍ତରି ଭାୱଯେତି ତେସଂଯେୱ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନାଯ ସଦ୍ଧାଦୀନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଉତ୍ତରି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ଉପରି ଭାୱେଯ୍ଯ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମୱସେନ ୱଡ୍ଢେଯ୍ଯ। ପଞ୍ଚସଙ୍ଗାତିଗୋତି ଏୱଂଭୂତୋ ପନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗାନଂ ଅତିକ୍କମନେନ ପହାନେନ ପଞ୍ଚସଙ୍ଗାତିଗୋ ହୁତ୍ୱା। ଭିକ୍ଖୁ ଓଘତିଣ୍ଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସବ୍ବଥା ଭିନ୍ନକିଲେସତାଯ ଭିକ୍ଖୂତି, କାମଭୱଦିଟ୍ଠିଅୱିଜ୍ଜୋଘେ ତରିତ୍ୱା ତେସଂ ପାରଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ ଠିତୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁଣ୍ଡଧାନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ବେଲଟ୍ଠସୀସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଥାପିଭଦ୍ଦୋ ଆଜଞ୍ଞୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ବେଲଟ୍ଠସୀସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱେନ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପନ ବହୁଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନିତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ୱେସ୍ସଭୁଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ମାତୁଲୁଙ୍ଗଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତିତୋ ସୁଗତିଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯା ପୁରେତରମେୱ ଉରୁୱେଲକସ୍ସପସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ପରିଚରନ୍ତୋ ଉରୁୱେଲକସ୍ସପଦମନେ ଆଦିତ୍ତପରିଯାଯଦେସନାଯ (ମହାୱ। ୫୪; ସଂ। ନି। ୪।୨୮) ପୁରାଣଜଟିଲସହସ୍ସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୬୮-୭୩) –

‘‘କଣିକାରଂୱ ଜୋତନ୍ତଂ, ପୁଣ୍ଣମାଯେୱ ଚନ୍ଦିମଂ;

ଜଲନ୍ତଂ ଦୀପରୁକ୍ଖଂୱ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ମାତୁଲୁଙ୍ଗଫଲଂ ଗଯ୍ହ, ଅଦାସିଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଅହଂ;

ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯସ୍ସ ୱୀରସ୍ସ, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ଅଧିଗତାରହତ୍ତୋ ଆଯସ୍ମତୋ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାଯୋ ଅଯଂ ଥେରୋ ଏକଦିୱସଂ ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ଉଟ୍ଠାଯ ତଂ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ନିରାମିସଂ ସୁଖଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବଯୋଗଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୀତିୱେଗୱସେନ ‘‘ଯଥାପି ଭଦ୍ଦୋ ଆଜଞ୍ଞୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୬। ତତ୍ଥ ଯଥାପୀତି ଓପମ୍ମପଟିପାଦନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଭଦ୍ଦୋତି ସୁନ୍ଦରୋ ଥାମବଲସମତ୍ଥଜୱପରକ୍କମାଦିସମ୍ପନ୍ନୋ। ଆଜଞ୍ଞୋତି ଆଜାନୀଯୋ ଜାତିମା କାରଣାକାରଣାନଂ ଆଜାନନକୋ। ସୋ ତିୱିଧୋ ଉସଭାଜଞ୍ଞୋ ଅସ୍ସାଜଞ୍ଞୋ ହତ୍ଥାଜଞ୍ଞୋତି। ତେସୁ ଉସଭାଜଞ୍ଞୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ଛେକକସନକିଚ୍ଚେ ନିଯୁତ୍ତୋ, ତେନାହ ‘‘ନଙ୍ଗଲାୱତ୍ତନୀ’’ତି। ନଙ୍ଗଲସ୍ସ ଫାଲସ୍ସ ଆୱତ୍ତନକୋ, ନଙ୍ଗଲଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଆୱତ୍ତେତ୍ୱା ଖେତ୍ତେ କସନକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନଙ୍ଗଲଂ ୱା ଆୱତ୍ତଯତି ଏତ୍ଥାତି ନଙ୍ଗଲାୱତ୍ତଂ , ଖେତ୍ତେ ନଙ୍ଗଲପଥୋ, ତସ୍ମିଂ ନଙ୍ଗଲାୱତ୍ତନି। ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ୱତ୍ତନୀ’’ତି ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସିଖୀତି ମତ୍ଥକେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ ସିଖାସଦିସତାଯ ସିଖା, ସିଙ୍ଗଂ। ତଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସିଖୀ। ଅପରେ ପନ ‘‘କକୁଧଂ ଇଧ ‘ସିଖା’ତି ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଉଭଯଥାପି ପଧାନଙ୍ଗକିତ୍ତନମେତଂ ‘‘ସିଖୀ’’ତି। ଅପ୍ପକସିରେନାତି ଅପ୍ପକିଲମଥେନ। ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାତି ରତ୍ତିଯୋ ଦିୱା ଚ, ଏୱଂ ମମଂ ଅପ୍ପକସିରେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ‘‘ଭଦ୍ଦୋ ଉସଭାଜାନୀଯୋ କସନେ ନିଯୁତ୍ତୋ ଘନତିଣମୂଲାଦିକେପି ନଙ୍ଗଲପଥେ ତଂ ଅଗଣେନ୍ତୋ ଅପ୍ପକସିରେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଯାୱ କସନତିଣାନଂ ପରିସ୍ସମଂ ଦସ୍ସେତି, ଏୱଂ ମମଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାପି ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅତିକ୍କମନ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ସୁଖେ ଲଦ୍ଧେ ନିରାମିସେ’’ତି। ଯସ୍ମା କାମାମିସଲୋକାମିସୱଟ୍ଟାମିସେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ଲଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ଯଥା ‘‘ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବେ’’ (ଖୁ। ପା। ୬।୧୩; ସୁ। ନି। ୨୩୬) ‘‘ତେନ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ’’ତି (କଥା। ୧) ଚ। ଅଥ ୱା ତତୋ ପଭୁତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱା ଅପ୍ପକସିରେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱିଚାରଣାଯ ଆହ – ‘‘ସୁଖେ ଲଦ୍ଧେ ନିରାମିସେ’’ତି, ନିରାମିସେ ସୁଖେ ଲଦ୍ଧେ ସତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ବେଲଟ୍ଠସୀସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦାସକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ମିଦ୍ଧୀଯଦାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଦାସକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ତଥାଗତେ ଅଜିତସ୍ସ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗନ୍ଧମାଦନତୋ ମନୁସ୍ସପଥଂ ଓତରିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତସ୍ସ ମନୋରମାନି ଅମ୍ବଫଲାନି ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅକାସି। ଏୱଂ କୁସଲକମ୍ମପ୍ପସୁତୋ ହୁତ୍ୱା ସୁଗତିତୋ ସୁଗତିଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଦାସକୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକେନ ଗହପତିନା ୱିହାରପଟିଜଗ୍ଗନକମ୍ମେ ଠପିତୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ୱିହାରଂ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତୋ ଅଭିଣ୍ହଂ ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ଚ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜି। କେଚି ପନ ଭଣନ୍ତି – ‘‘ଅଯଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ କାରାପେତୁକାମୋ ଥେରଂ ଆଣାପେସି। ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସେଟ୍ଠିନା ୱିହାରପଟିଜଗ୍ଗନେ ଠପିତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ଅହୋସି। ମହାସେଟ୍ଠି ତସ୍ସ ସୀଲାଚାରଂ ଅଜ୍ଝାସଯଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଭୁଜିସ୍ସଂ କତ୍ୱା ‘ଯଥାସୁଖଂ ପବ୍ବଜା’ତି ଆହ। ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ପବ୍ବାଜେସୁ’’ନ୍ତି। ସୋ ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ କୁସୀତୋ ହୀନୱୀରିଯୋ ହୁତ୍ୱା ନ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତଂ କରୋତି, କୁତୋ ସମଣଧମ୍ମଂ, କେୱଲଂ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାବହୁଲୋ ୱିହରତି। ଧମ୍ମସ୍ସୱନକାଲେପି ଏକଂ କୋଣଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପରିସପରିଯନ୍ତେ ନିସିନ୍ନୋ ଘୁରୁଘୁରୁପସ୍ସାସୀ ନିଦ୍ଦାଯତେୱ। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପୁବ୍ବୂପନିସ୍ସଯଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥଂ ‘‘ମିଦ୍ଧୀ ଯଦା ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୭। ତତ୍ଥ ମିଦ୍ଧୀତି ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତୋ, ଯଞ୍ହି ମିଦ୍ଧଂ ଅଭିଭୱତି, ତଂ ଥିନମ୍ପି ଅଭିଭୱତେୱ। ଯଦାତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ। ମହଗ୍ଘସୋତି ମହାଭୋଜନୋ, ଆହରହତ୍ଥକଅଲଂସାଟକତତ୍ଥୱଟ୍ଟକକାକମାସକଭୁତ୍ତୱମିତକାନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ୱିଯ। ନିଦ୍ଦାଯିତାତି ସୁପନସୀଲୋ। ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀତି ସମ୍ପରିୱତ୍ତକଂ ସମ୍ପରିୱତ୍ତକଂ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଭଯେନପି ସେଯ୍ୟସୁଖଂ ପସ୍ସସୁଖଂ ମିଦ୍ଧସୁଖଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋତି କୁଣ୍ଡକାଦିନା ସୂକରଭତ୍ତେନ ପୁଟ୍ଠୋ

ଭରିତୋ। ଘରସୂକରୋ ହି ବାଲକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପୋସିୟମାନୋ ଥୂଲସରୀରକାଲେ ଗେହା ବହି ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠାମଞ୍ଚାଦୀସୁ ସମ୍ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ସମ୍ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ସୟତେୱ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୟଦା ପୁରିସୋ ମିଦ୍ଧୀ ଚ ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ ମହାୱରାହୋ ୱିୟ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିୟାପଥେନ ୟାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନିଦାୟନସୀଲୋ ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାୟୀ, ତଦା ସୋ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’’ତି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ମନସିକାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତେସଂ ଅମନସିକାରା ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭଂ ଉପେତି, ଗବ୍ଭାୱାସତୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତେୱାତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଦାସକତ୍ଥେରୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୭୪, ୮୦-୮୪) –

‘‘ଅଜିତୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ହିମୱନ୍ତେ ୱସୀ ତଦା;

ଚରଣେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନୋ, ସମାଧିକୁସଲୋ ମୁନି।

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧେ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହେ;

ରଥିୟଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେ, ଅମ୍ବଫଲମଦାସହଂ।

‘‘ଏକନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ଇମାୟ ଗାଥାୟ ମଂ ଭଗୱା ଓୱଦି, ‘‘ଅୟଂ ଗାଥା ମୟ୍ହଂ ଅଙ୍କୁସଭୂତା’’ତି ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି। ତୟିଦଂ ଥେରସ୍ସ ପରିୱତ୍ତାହାରନୟେନ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଜାତଂ।

ଦାସକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସିଙ୍ଗାଲପିତୁତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅହୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦାୟାଦୋତି ସିଙ୍ଗାଲକପିତୁତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ ସତରଂସିଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥଗତଂ ତାଲଫଲଂ ଅଦାସି। ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମନୁସ୍ସୟୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ସାସନେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞଂ ଭାୱେସି। ପୁନ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଦାରପରିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ସ ‘‘ସିଙ୍ଗାଲକୋ’’ତି ନାମଂ ଅକାସି। ତେନ ନଂ ସିଙ୍ଗାଲକପିତାତି ୱୋହରନ୍ତି। ସୋ ଅପରଭାଗେ ଘରବନ୍ଧନଂ ପହାୟ ସାସନେ ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ଭଗୱା ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଦାସି। ସୋ ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଭଗ୍ଗେସୁ ୱିହରତି ସୁସୁମାରଗିରେ ଭେସକଳାୱନେ, ଅଥସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ୱନେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ‘‘ଭାୱନାଫଲଂ ନଚିରସ୍ସେୱ ହତ୍ଥଗତଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ୱିଭାୱେନ୍ତୀ ‘‘ଅହୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦାୟାଦୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୮। ତତ୍ଥ ଅହୂତି ହୋତି, ୱତ୍ତମାନତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ଅତୀତକାଲୱଚନଂ। ବୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସ୍ସ। ଦାୟାଦୋତି ଧମ୍ମଦାୟାଦୋ ନୱୱିଧସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଦାୟସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଆଦାୟକୋ ଗଣ୍ହନକୋ। ଅଥ ୱା ଅହୂତି ଅହୋସି। ଏୱଂନାମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦାୟାଦଭାୱେ କୋଚି ୱିବନ୍ଧୋ ଇଦାନେୱ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ ‘‘ମଞ୍ଞେହଂ କାମରାଗଂ ସୋ, ଖିପ୍ପମେୱ ୱହିସ୍ସତୀ’’ତି। ଭେସକଳାୱନେତି ଭେସକଳେନ ନାମ ୟକ୍ଖେନ ଲଭିତତ୍ତା ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା, ଭେସକଳାନଂ ୱା କଚ୍ଚାଦୀନଂ ବହୁଲତାୟ ‘‘ଭେସକଳାୱନ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ଅରଞ୍ଞେ। ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦାୟାଦଭାୱେ କାରଣଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘କେୱଲଂ ଅଟ୍ଠିସଞ୍ଞାୟ, ଅଫରୀ ପଥୱିଂ ଇମ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ କେୱଲନ୍ତି ସକଲଂ ଅନୱସେସଂ। ଅଟ୍ଠିସଞ୍ଞାୟାତି ଅଟ୍ଠିକଭାୱନାୟ। ଅଫରୀତି ‘‘ଅଟ୍ଠୀ’’ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ପତ୍ଥରି। ପଥୱିନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱପଥୱିଂ। ଅତ୍ତଭାୱୋ ହି ଇଧ ‘‘ପଥୱୀ’’ତି

ୱୁତ୍ତୋ ‘‘କୋ ଇମଂ ପଥୱିଂ ୱିଚେସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ମଞ୍ଜେହନ୍ତି ମଞ୍ଜେ ଅହଂ। ‘‘ମଞ୍ଜାହ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ସୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଖିପ୍ପମେୱ ନଚିରସ୍ସେୱ କାମରାଗଂ ପହିସ୍ସତି ପଜହିସ୍ସତୀତି ମଞ୍ଜେ। କସ୍ମା? ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଜାଯ କାମରାଗସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯୋ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଲଦ୍ଧାଯ ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଜାଯ ସକଲଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ ‘‘ଅଟ୍ଠୀ’’ତ୍ୱେୱ ଫରିତ୍ୱା ଠିତୋ, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଂ ଅଟ୍ଠିକଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ନଚିରେନେୱ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ କାମରାଗଂ , ସବ୍ବଂ ୱା କାମନଟ୍ଠେନ ‘‘କାମୋ’’, ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ‘‘ରାଗୋ’’ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମଂ ତଣ୍ହଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ପଜହିସ୍ସତୀତି। ଇମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ସୋ ଥେରୋ ‘‘ଅଯଂ ଦେୱତା ମଯ୍ହଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ଏୱମାହା’’ତି ଅପ୍ପଟିୱାନୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୮୫-୯୦) –

‘‘ସତରଂସୀ ନାମ ଭଗୱା, ସଯମ୍ଭୂ ଅପରାଜିତୋ;

ୱିୱେକା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାନ, ଗୋଚରାଯାଭିନିକ୍ଖମି।

‘‘ଫଲହତ୍ଥୋ ଅହଂ ଦିସ୍ୱା, ଉପଗଚ୍ଛିଂ ନରାସଭଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ତାଲଫଲମଦାସହଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ତାଯ ଦେୱତାଯ ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ପଟିମାନେନ୍ତୋ ତମେୱ ଗାଥଂ ଉଦାନୱସେନ ଅଭାସି। ତଦେୱସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

ସିଙ୍ଗାଲପିତୁତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କୁଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଉଦକଞ୍ହି ନଯନ୍ତୀତି ଆଯସ୍ମତୋ କୁଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ଥେରୋ ପୁବ୍ବେପି ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ବହୁଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନିତ୍ୱା ଅଧିକାରସମ୍ପନ୍ନୋ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆକାସେ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ନାଠଇକେରଫଲଂ ଦାତୁକାମୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ଓତରିତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି। ସୋ ଅତିୱିଯ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ତେନେୱ ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭେନ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି, ସତ୍ଥା ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆଣାପେସି – ‘‘ଇମଂ ପୁରିସଂ ପବ୍ବାଜେହୀ’’ତି। ସୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଛପି ବୁଦ୍ଧନ୍ତରାନି ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। କୁଲୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସାସନେ ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିକ୍ଖେପବହୁଲତାଯ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅଥେକଦିୱସଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଭୂମିଂ ଖଣିତ୍ୱା ଉଦକୱାହକଂ କତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନେ ଉଦକଂ ନେନ୍ତେ ପୁରିସେ ଦିସ୍ୱା ତଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଗାମଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ଉସୁକାରଂ ଉସୁଦଣ୍ଡକଂ ଉସୁଯନ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅକ୍ଖିକୋଟିଯା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତମ୍ପି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅରନେମିନାଭିଆଦିକେ ରଥଚକ୍କାୱଯୱେ ତଚ୍ଛନ୍ତେ ତଚ୍ଛକେ ଦିସ୍ୱା ତମ୍ପି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ପଟିସାମେତ୍ୱା ଦିୱାୱିହାରେ ନିସିନ୍ନୋ ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠନିମିତ୍ତାନି ଉପମାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଦମନେ ଉପନେନ୍ତୋ ‘‘ଅଚେତନଂ ଉଦକମ୍ପି ମନୁସ୍ସା ଇଚ୍ଛିକିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ନଯନ୍ତି ତଥା ଅଚେତନଂ ୱଙ୍କମ୍ପି ସରଦଣ୍ଡଂ ଉପାଯେନ ନମେନ୍ତୋ ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତି , ତଥା ଅଚେତନଂ କଟ୍ଠକଠଇଙ୍ଗରାଦିଂ ତଚ୍ଛକା ନେମିଆଦିୱସେନ ୱଙ୍କଂ ଉଜୁଞ୍ଚ କରୋନ୍ତି। ଅଥ କସ୍ମା ଅହଂ ସଚେତଂ ଉଜୁଂ ନ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୯୧-୯୯) –

‘‘ନଗରେ ବନ୍ଧୁମତିଯା, ଆରାମିକୋ ଅହଂ ତଦା;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅନିଲଞ୍ଜସେ।

‘‘ନାଳିକେରଫଲଂ ଗଯ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ;

ଆକାସେ ଠିତକୋ ସନ୍ତୋ, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି ମହାଯସୋ।

‘‘ୱିତ୍ତିସଞ୍ଜନନୋ ମଯ୍ହଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖାୱହୋ;

ଫଲଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦତ୍ୱାନ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା।

‘‘ଅଧିଗଚ୍ଛିଂ ତଦା ପୀତିଂ, ୱିପୁଲଞ୍ଚ ସୁଖୁତ୍ତମଂ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ ରତନଂ, ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ତହିଂ ତହିଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ମେ, ସମାଧିକୁସଲୋ ଅହଂ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ଯାନି ନିମିତ୍ତାନି ଅଙ୍କୁସେ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଦମନଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଉଦକଞ୍ହି ନଯନ୍ତି ନେତ୍ତିକା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୧୯। ତତ୍ଥ ଉଦକଂ ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ନଯନ୍ତୀତି ପଥୱିଯା ତଂ ତଂ ଥଲଟ୍ଠାନଂ ଖଣିତ୍ୱା ନିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ପୂରେତ୍ୱା ମାତିକଂ ୱା କତ୍ୱା ରୁକ୍ଖଦୋଣିଂ ୱା ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ନେନ୍ତି। ତଥା ତେ ନେନ୍ତୀତି ନେତ୍ତିକା। ତେଜନନ୍ତି କଣ୍ଡଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ନେତ୍ତିକା ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଉଦକଂ ନଯନ୍ତି, ଉସୁକାରାପି ତାପେତ୍ୱା ତେଜନଂ ନମଯନ୍ତି ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତି। ନମନୱସେନ ତଚ୍ଛକା ନେମିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ତଚ୍ଛନ୍ତା ଦାରୁଂ ନମଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ଉଜୁଂ ୱା ୱଙ୍କଂ ୱା କରୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଏତ୍ତକଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ସୁବ୍ବତା ଯଥାସମାଦିନ୍ନେନ ସୀଲାଦିନା ସୁନ୍ଦରୱତା ଧୀରା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦୀନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ଅତ୍ତାନଂ ଦମେନ୍ତି, ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ତେସୁ ଏକନ୍ତଦନ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି।

କୁଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅଜିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ମରଣେ ମେ ଭଯଂ ନତ୍ଥୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ଅଜିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କପିତ୍ଥଫଲଂ ଅଦାସି। ତତୋ ପରମ୍ପି ତଂ ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଏୱ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥରି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ମହାକୋସଲରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗାସନିଯସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ଅଜିତୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ସାୱତ୍ଥିୱାସୀ ବାୱରୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତୀହି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ସାୱତ୍ଥିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଗୋଧାୱରୀତୀରେ କପିତ୍ଥାରାମେ ୱସତି। ଅଥ ଅଜିତୋ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତୋ ଅତ୍ଥକାମାଯ ଦେୱତାଯ ଚୋଦିତେନ ବାୱରିନା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ପେସିତୋ ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମନସାୱ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେସୁ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨।୭-୧୧) –

‘‘ସୁଓଣ୍ଣଓଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ରଥିଯଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, କପିଥଂ ଅଦଦିଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକନଓୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ଦଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ତୋ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ‘‘ମରଣେ ମେ ଭଯଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୦। ତତ୍ଥ ମରଣେତି ମରଣନିମିତ୍ତଂ ମରଣହେତୁ। ମେତି ମଯ୍ହଂ, ଭଯଂ ନତ୍ଥି ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭଓମୂଲତାଯ ପରିକ୍ଖୀଣଜାତିକତ୍ତା । ଅନୁଚ୍ଛିନ୍ନଭଓମୂଲାନଞ୍ହି ‘‘କୀଦିସୀ ନୁ ଖୋ ମଯ୍ହଂ ଆଯତିଂ ଉପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ମରଣତୋ ଭଯଂ ଭଓେଯ୍ଯ। ନିକନ୍ତୀତି ଅପେକ୍ଖା ତଣ୍ହା, ସା ନତ୍ଥି ଜୀୱିତେ ସୁପରିମଦ୍ଦିତସଙ୍ଖାରତାଯ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଦୁକ୍ଖାସାରକାଦିଭାଓେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠହନତୋ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚାହଂ ସନ୍ଦେହଂ ସରୀରଂ, ସକଂ ୱା ଦେହଂ ଦେହସଙ୍ଖାତଂ ଦୁକ୍ଖଭାରଂ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସାମି ଛଡ୍ଡେସ୍ସାମି, ନିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଚ ‘‘‘ଇମିନା ସରୀରକେନ ସାଧେତବ୍ବଂ ସାଧିତଂ, ଇଦାନି ତଂ ଏକଂସେନ ଛଡ୍ଡନୀଯମେୱା’ତି ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ପଜାନୋ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିସ୍ସତୋ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଇମଂ ପନ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ଥେରୋ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି।

ଅଜିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନାହଂଭଯସ୍ସ ଭାଯାମୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ଇତୋ ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚ ଆନିସଂସଂ ଦିସ୍ୱା ଘରବନ୍ଧନଂ ପହାଯ ଅରଞ୍ଞାଯତନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ସାଲୱନେ ପଣ୍ଣସାଲଂ କତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱନମୂଲଫଲାହାରୋ ୱସତି। ତେନ ସମଯେନ ପିଯଦସ୍ସୀ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମାମତୱସ୍ସେନ କିଲେସସନ୍ତାପଂ ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ତାପସେ ଅନୁକମ୍ପାଯ ତଂ ସାଲୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନୋ। ତାପସୋ ୱନମୂଲଫଲତ୍ଥାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପୁପ୍ଫିତସାଲଦଣ୍ଡସାଖାଯୋ ଗହେତ୍ୱା ସାଲମଣ୍ଡପଂ କତ୍ୱା ତଂ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ସାଲପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସୱସେନେୱ ଆହାରତ୍ଥାଯପି ଅଗନ୍ତ୍ୱା ନମସ୍ସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ତସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପାଯ ‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେପି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସ୍ସତୀ’’ତି। ତାୱଦେୱ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଆଗତୋ। ସୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ସିତସ୍ସ ପାତୁକରଣାପଦେସେନ ତସ୍ସ ଭାୱିନିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ କଥେତ୍ୱା ପକ୍କାମି ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ବହୁଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ନିଗ୍ରୋଧୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଦସ୍ସନେନ ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୧୯୦-୨୨୦) –

‘‘ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ସାଲୱନଂ, ସୁକତୋ ଅସ୍ସମୋ ମମ;

ସାଲପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ, ୱସାମି ୱିପିନେ ତଦା।

‘‘ପିଯଦସ୍ସୀ ଚ ଭଗୱା, ସଯମ୍ଭୂ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ;

ୱିୱେକକାମୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସାଲୱନମୁପାଗମି।

‘‘ଅସ୍ସମା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ପୱନଂ ଅଗମାସହଂ;

ମୂଲଫଲଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଆହିଣ୍ଡାମି ୱନେ ତଦା।

‘‘ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ପିଯଦସ୍ସିଂ ମହାଯସଂ;

ସୁନିସିନ୍ନଂ ସମାପନ୍ନଂ, ୱିରୋଚନ୍ତଂ ମହାୱନେ।

‘‘ଚତୁଦଣ୍ଡେ ଠପେତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପରୀ ଅହଂ;

ମଣ୍ଡପଂ ସୁକତଂ କତ୍ୱା, ସାଲପୁପ୍ଫେହି ଛାଦଯିଂ।

‘‘ସତ୍ତାହଂ ଧାରଯିତ୍ୱାନ, ମଣ୍ଡପଂ ସାଲଛାଦିତଂ;

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମୱନ୍ଦହଂ।

‘‘ଭଗୱା ତମ୍ହି ସମଯେ, ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସମାଧିତୋ;

ଯୁଗମତ୍ତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ନିସୀଦି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ।

‘‘ସାୱକୋ ୱରୁଣୋ ନାମ, ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ୱସୀସତସହସ୍ସେହି, ଉପଗଚ୍ଛି ୱିନାଯକଂ।

‘‘ପିଯଦସ୍ସୀ ଚ ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ସିତଂ ପାତୁକରୀ ଜିନୋ।

‘‘ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ଏକଂସଂ ଚୀୱରଂ କତ୍ୱା, ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ଥ ମହାମୁନିଂ।

‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ଭଗୱା ହେତୁ, ସିତକମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

କାରଣେ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ହି, ସତ୍ଥା ପାତୁକରେ ସିତଂ।

‘‘ସତ୍ତାହଂ ସାଲଛଦନଂ, ଯୋ ମେ ଧାରେସି ମାଣୱୋ;

ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ସରିତ୍ୱାନ, ସିତଂ ପାତୁକରିଂ ଅହଂ।

‘‘ଅନୋକାସଂ ନ ପସ୍ସାମି, ଯତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞଂ ୱିପଚ୍ଚତି;

ଦେୱଲୋକେ ମନୁସ୍ସେ ୱା, ଓକାସୋୱ ନ ସମ୍ମତି।

‘‘ଦେୱଲୋକେ ୱସନ୍ତସ୍ସ, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସମଙ୍ଗିନୋ;

ଯାୱତା ପରିସା ତସ୍ସ, ସାଲଚ୍ଛନ୍ନା ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବେହି ନଚ୍ଚେହି, ଗୀତେହି ୱାଦିତେହି ଚ;

ରମିସ୍ସତି ସଦା ସନ୍ତୋ, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସମାହିତୋ।

‘‘ଯାୱତା ପରିସା ତସ୍ସ, ଗନ୍ଧଗନ୍ଧୀ ଭୱିସ୍ସତି;

ସାଲସ୍ସ ପୁପ୍ଫୱସ୍ସୋ ଚ, ପୱସ୍ସିସ୍ସତି ତାୱଦେ।

‘‘ତତୋ ଚୁତୋଯଂ ମନୁଜୋ, ମାନୁସଂ ଆଗମିସ୍ସତି;

ଇଧାପି ସାଲଚ୍ଛଦନଂ, ସବ୍ବକାଲଂ ଧରିସ୍ସତି।

‘‘ଇଧ ନଚ୍ଚଞ୍ଚ ଗୀତଞ୍ଚ, ସମ୍ମତାଳସମାହିତଂ;

ପରିୱାରେସ୍ସନ୍ତି ମଂ ନିଚ୍ଚଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଚ ସୂରିଯେ, ସାଲୱସ୍ସଂ ପୱସ୍ସତେ;

ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ, ୱସ୍ସତେ ସବ୍ବକାଲିକଂ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ନାମେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେ ସୁଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବାଯିସ୍ସତିନାସୱୋ।

‘‘ଧମ୍ମଂ ଅଭିସମେନ୍ତସ୍ସ, ସାଲଚ୍ଛନ୍ନଂ ଭୱିସ୍ସତି;

ଚିତକେ ଝାଯମାନସ୍ସ, ଛଦନଂ ତତ୍ଥ ହେସ୍ସତି।

‘‘ୱିପାକଂ କିତ୍ତଯିତ୍ୱାନ, ପିଯଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ପରିସାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତପ୍ପେନ୍ତୋ ଧମ୍ମୱୁଟ୍ଠିଯା।

‘‘ତିଂସକପ୍ପାନି ଦେୱେସୁ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରଯିଂ;

ସଟ୍ଠି ଚ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

‘‘ଦେୱଲୋକା ଇଧାଗନ୍ତ୍ୱା, ଲଭାମି ୱିପୁଲଂ ସୁଖଂ;

ଇଧାପି ସାଲଚ୍ଛଦନଂ, ମଣ୍ଡପସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଅଯଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ମଯ୍ହଂ, ଚରିମୋ ୱତ୍ତତେ ଭୱୋ;

ଇଧାପି ସାଲଚ୍ଛଦନଂ, ହେସ୍ସତି ସବ୍ବକାଲିକଂ।

‘‘ମହାମୁନିଂ ତୋସଯିତ୍ୱା, ଗୋତମଂ ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱଂ;

ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ଠାନଂ, ହିତ୍ୱା ଜଯପରାଜଯଂ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ସ୍ୱାଗତଂ ୱତ ମେ ଆସି, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ସନ୍ତିକେ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ।

‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତସ୍ସୋ, ୱିମୋକ୍ଖାପି ଚ ଅଟ୍ଠିମେ;

ଛଳଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ପନ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ହୁତ୍ୱା ଫଲସୁଖେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ସାସନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣୱସେନ ‘‘ନାହଂ ଭଯସ୍ସ ଭାଯାମୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୧. ତତ୍ଥ ଭାଯନ୍ତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ଜାତିଜରାଦି। ଭଯସ୍ସାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ସାମିୱଚନଂ, ଭଯତୋ ଭାଯିତବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ଜାତିଜରାମରଣାଦିନା ହେତୁନା ନାହଂ ଭାଯାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ସତ୍ଥା ନୋ ଅମତସ୍ସ କୋୱିଦୋ’’ତି। ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ଅମତେ କୁସଲୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅମତଦାନେ ଛେକୋ। ଯତ୍ଥ ଭଯଂ ନାୱତିଟ୍ଠତୀତି ଯସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଭଯଂ ନ ତିଟ୍ଠତି ଓକାସଂ ନ ଲଭତି। ତେନାତି ତତୋ ନିବ୍ବାନତୋ। ୱଜନ୍ତୀତି ଅଭଯଟ୍ଠାନମେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଅଭଯଟ୍ଠାନଂ ନାମ। କେନ ପନ ୱଜନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗେନ ୱଜନ୍ତି ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସତ୍ଥୁ ଓୱାଦକରଣା ଭିକ୍ଖୂ ସଂସାରେ ଭଯସ୍ସ ଇକ୍ଖନକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ଥାତି ୱା ଯଂ ନିମିତ୍ତଂ ଯସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗମହେତୁ ଅତ୍ତାନୁୱାଦାଦିକଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିୱିଧମ୍ପି ଭଯଂ ନାୱତିଟ୍ଠତି ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭତି, ତେନ ଅରିଯେନ ମଗ୍ଗେନ ୱଜନ୍ତି ଅଭଯଟ୍ଠାନଂ ସତ୍ଥୁ ସାସନେ ଭିକ୍ଖୂ, ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଅହମ୍ପି ଗତୋ, ତସ୍ମା ନାହଂ ଭଯସ୍ସ ଭାଯାମୀତି ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨. ଚିତ୍ତକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନୀଲାସୁଗୀୱାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଚିତ୍ତକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଆଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ମନୁସ୍ସଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ସନ୍ତଧମ୍ମେନ ନାମ ଏତ୍ଥ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ସତ୍ଥରି ନିବ୍ବାନେ ଚ ଅଧିମୁଚ୍ଚି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତତୋ ଚୁତୋ ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି ଚିତ୍ତକୋ

ନାମ ନାମେନ। ସୋ ଭଗୱତି ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଳୁୱନେ ୱିହରନ୍ତେ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚରିଯାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାଯତନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଭାୱନାନୁଯୁତ୍ତୋ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଝାନପାଦକଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନଚିରେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୧-୭) –

''କଣିକାରଂୱ ଜୋତନ୍ତଂ, ନିସିନ୍ନଂ ପବ୍ବତନ୍ତରେ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ୱିପସ୍ସିଂ ଲୋକନାଯକଂ।

''ତୀଣି କିଙ୍କଣିପୁପ୍ଫାନି, ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଅଭିରୋପଯିଂ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଭିପୂଜେତ୍ୱା, ଗଚ୍ଛାମି ଦକ୍ଖିଣାମୁଖୋ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସଂ ଅଗଚ୍ଛହଂ।

''ଏକନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ରାଜଗହଂ ଉପଗତୋ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂହି ''କିଂ, ଆୱୁସୋ, ଅରଞ୍ଞେ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହାସୀ''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପମାଦୱିହାରନିୱେଦନେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ''ନୀଲାସୁଗୀୱା''ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୨। ତତ୍ଥ ନୀଲାସୁଗୀୱାତି ନୀଲସୁଗୀୱା, ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଞ୍ହେତ୍ଥ ଦୀଘୋ କତୋ, ରାଜିୱନ୍ତତାଯ ସୁନ୍ଦରାଯ ଗୀୱାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚ ନୀଲୱଣ୍ଣତାଯ ନୀଲା। ସୋଭନକଣ୍ଠତାଯ ସୁଗୀୱା। ସିଖିନୋତି ମତ୍ଥକେ ଜାତାଯ ସିଖାଯ ସସ୍ସିରିକଭାୱେନ ସିଖିନୋ। ମୋରାତି ମଯୂରା। କାରମ୍ଭିଯନ୍ତି କାରମ୍ଭରୁକ୍ଖେ। କାରମ୍ଭିଯନ୍ତି ୱା ତସ୍ସ ୱନସ୍ସ ନାମଂ। ତସ୍ମା କାରମ୍ଭିଯନ୍ତି କାରମ୍ଭନାମକେ ୱନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିନଦନ୍ତୀତି ପାୱୁସ୍ସକାଲେ ମେଘଗଜ୍ଜିତଂ ସୁତ୍ୱା କେକାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତା ଉତୁସମ୍ପଦାସିଦ୍ଧେନ ସରେନ ହଂସାଦିକେ ଅଭିଭୱନ୍ତା ୱିଯ ନଦନ୍ତି। ତେତି ତେ ମୋରା। ସୀତୱାତକୀଳିତାତି ସୀତେନ ମେଘୱାତେନ ସଞ୍ଜାତକୀଳିତା ମଧୁରୱସ୍ସିତଂ ୱସ୍ସନ୍ତା। ସୁତ୍ତନ୍ତି ଉତୁସମ୍ପଦୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ସଯିତଂ, କାଯକିଲମଥପଟିପସ୍ସମ୍ଭନାଯ ୱା ଅନୁଞ୍ଞାତୱେଲାଯଂ ସୁପନ୍ତଂ। ଝାଯନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଝାନେହି ଝାଯନସୀଲଂ ଭାୱନାନୁଯୁତ୍ତଂ। ନିବୋଧେନ୍ତୀତି ପବୋଧେନ୍ତି। ''ଇମେପି ନାମ ନିଦ୍ଦଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଜାଗରନ୍ତା ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବଂ କରୋନ୍ତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନାହ''ନ୍ତି ଏୱଂ ସମ୍ୱେଜଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନେନ ସଯନତୋ ୱୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଚିତ୍ତକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଗୋସାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅହଂ ଖୋ ୱେଳୁଗୁମ୍ବସ୍ମିନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ଗୋସାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଆଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ପବ୍ବତେ ରୁକ୍ଖସାଖାଯଂ ୱଲମ୍ବମାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅରହଦ୍ଧଜୋ ୱତାଯ''ନ୍ତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପୁପ୍ଫେହି ପୂଜେହି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ । ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ଇବ୍ଭକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଗୋସାଲୋ ନାମ ନାମେନ। ସୋଣେନ ପନ କୋଟିକଣ୍ଣେନ କତପରିଚଯତ୍ତା ତସ୍ସ ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ''ସୋପି ନାମ ମହାୱିଭୱୋ ପବ୍ବଜିସ୍ସତି , କିମଙ୍ଗଂ ପନାହ''ନ୍ତି ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚରିଯାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଜାତଗାମସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଏକସ୍ମିଂ

ସାନୁପଦ୍ଦତେ ୱିହାସି। ତସ୍ସ ମାତା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଭିକ୍ଖୂ ଦେତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ମାତା ମଧୁସକ୍କରାଭିସଙ୍ଖତଂ ପାଯାସଂ ଅଦାସି। ସୋ ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପବ୍ବତସ୍ସ ଛାଯାଯଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ୱେଠଉଗୁମ୍ବସ୍ସ ମୂଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଧୋୱିତପତ୍ତପାଣୀ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭି। ଭୋଜନସପ୍ପାଯଲାଭେନ କାଯଚିତ୍ତାନଂ କଲ୍ଲତାଯ ସମାହିତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାଦିକେ ତିକ୍ଖେ ସୂରେ ୱହନ୍ତେ ଅଡ୍ଢକସିରେନେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଭାୱନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨। ୫୦।୮-୧୪) –

''ହିମୱନ୍ତସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ, ଉଦଙ୍ଗଣୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ତତ୍ଥଦ୍ଦସଂ ପଂସୁକୂଲଂ, ଦୁମଗ୍ଗମ୍ହି ୱିଲମ୍ବିତଂ।

''ତୀଣି କିଙ୍କଣିପୁପ୍ଫାନି, ଓଚିନିତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ହେଟ୍ଠୋ ପହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ପଂସୁକୂଲଂ ଅପୂଜଯିଂ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସଂ ଅଗଚ୍ଛହଂ।

''ଏକନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୂଜିତ୍ୱା ଅରହଦ୍ଧଜଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରହଂ ପବ୍ବତସାନୁମେୱ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ''ଅହଂ ଖୋ ୱେଠଉଗୁମ୍ବସ୍ମି''ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୩। ତତ୍ଥ ୱେଠଉଗୁମ୍ବସ୍ମିନ୍ତି ୱେଠଉଗଚ୍ଛସ୍ସ ସମୀପେ, ତସ୍ସ ଛାଯାଯଂ। ଭୁତ୍ୱାନ ମଧୁପାଯସନ୍ତି ମଧୁପସିତ୍ତପାଯାସଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା। ପଦକ୍ଖିଣନ୍ତି ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହେନ, ସତ୍ଥୁ ୱୋୱାଦସ୍ସ ସମ୍ମା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଖନ୍ଧାନଂଉଦଯବ୍ବଯନ୍ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ, ଯଦିପି ଇଦାନି କତକିଚ୍ଚୋ, ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ପନ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସାନୁଂ ପଟିଗମିସ୍ସାମୀତି ପୁବ୍ବେ ମଯା ୱୁତ୍ଥପବ୍ବତସାନୁମେୱ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗଚ୍ଛିସ୍ସାମି। ୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହଯନ୍ତି ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକଂ ଫଲସମାପତ୍ତିକାଯୱିୱେକଞ୍ଚ ପରିବ୍ରୂହଯନ୍ତୋ, ତସ୍ସ ୱା ପରିବ୍ରୂହନହେତୁ ଗମିସ୍ସାମୀତି। ଏୱଂ ପନ ୱତ୍ୱା ଥେରୋ ତତ୍ଥେୱ ଗତୋ, ଅଯମେୱ ଚ ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସି।

ଗୋସାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସୁଗନ୍ଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅନୁୱସ୍ସିକୋ ପବ୍ବଜିତୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ସୁଗନ୍ଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଇତୋ ଦ୍ୱାନୱୁତେ କପ୍ପେ ତିସ୍ସସ୍ସ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଲେ ମନୁସ୍ସଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ମିଗଲୁଦ୍ଧନେନ ଅରଞ୍ଞେ ୱିଚରତି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପାଯ ପଦୱଠଅଞ୍ଜଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗତୋ। ସୋ ସତ୍ଥୁ ପଦଚେତିଯାନି ଦିସ୍ୱା ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରତାଯ ''ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମାନି ପଦାନୀ''ତି ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ କୋରଣ୍ଡକପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ପୂଜଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଟୁମ୍ବିକୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ମହଗ୍ଘଗୋସିତଚନ୍ଦନଂ ପିସିତ୍ୱା ତେନ ପରିଭଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେସି – ''ନିବ୍ବତ୍ତନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନେ ମଯ୍ହଂ ସରୀରଂ ଏୱଂସୁଗନ୍ଧଂ ହୋତୂ''ତି। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାନିପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ବହୂନି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁ ଏୱ ପରିୱତ୍ତମାନୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ

ଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମାତୁ ସରୀରଂ ସକଲଞ୍ଚ ଗେହଂ ସୁରଭିଗନ୍ଧଂ ୱାଯତି। ଜାତଦିୱସେ ପନ ୱିସେସତୋ ପରମସୁଗନ୍ଧଂ ସାମନ୍ତଗେହେସୁପି ୱାଯତେୱ। ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ''ଅମ୍ହାକଂ ପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତନୋ ନାମଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗତୋ''ତି ସୁଗନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ମହାସେଲତ୍ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଏୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୧୫-୨୪) –

''ୱନକମ୍ମିକୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ପିତୁମାତୁମତେନହଂ;

ପସୁମାରେନ ଜୀୱାମି, କୁସଲଂ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

''ମମ ଆସଯସାମନ୍ତା, ତିସ୍ସୋ ଲୋକଗ୍ଗନାଯକୋ;

ପଦାନି ତୀଣି ଦସ୍ସେସି, ଅନୁକମ୍ପାଯ ଚକ୍ଖୁମା।

''ଅକ୍କନ୍ତେ ଚ ପଦେ ଦିସ୍ୱା, ତିସ୍ସନାମସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ପଦେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ।

''କୋରଣ୍ଡଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ପାଦପଂ ଧରଣୀରୁହଂ;

ସକୋସକଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ପଦସେଟ୍ଠଂ ଅପୂଜଯିଂ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

''ଯଂ ଯଂ ଯୋନୁପପଜ୍ଜାମି, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

କୋରଣ୍ଡକଛୱୀ ହୋମି, ସୁପ୍ପଭାସୋ ଭୱାମହଂ।

''ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପଦପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ''ଅନୁୱସ୍ସିକୋ ପବ୍ବଜିତୋ''ତି ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୪। ତତ୍ଥ ଅନୁୱସ୍ସିକୋତି ଅନୁଗତୋ ଉପଗତୋ ୱସ୍ସଂ ଅନୁୱସ୍ସୋ, ଅନୁୱସ୍ସୋୱ ଅନୁୱସ୍ସିକୋ। ପବ୍ବଜିତୋତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତୋ, ପବ୍ବଜିତୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଗତୱସ୍ସମତ୍ତୋ ଏକୱସ୍ସିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଅନୁଗତଂ ପଚ୍ଛାଗତଂ ଅପଗତଂ ୱସ୍ସଂ ଅନୁୱସ୍ସଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅନୁୱସ୍ସିକୋ। ଯସ୍ସ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ୱସ୍ସଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ନ ଗଣନୂପଗତଂ, ସୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଅୱସ୍ସିକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପସ୍ସ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତନ୍ତି ତୱ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁଧମ୍ମଭାୱଂ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତଂ ଏକନ୍ତନିଯ୍ୟାନିକତଂ ପସ୍ସ, ଯତ୍ଥ ଅନୁୱସ୍ସିକୋ ତୁୱଂ ପବ୍ବଜିତୋ। ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଂ ଆସୱକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ତଯା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା ସଚ୍ଛିକତା, ତତୋ ଏୱ କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ ଅନୁସିଟ୍ଠି ଓୱାଦୋ ଅନୁସିକ୍ଖିତୋତି କତକିଚ୍ଚତଂ ନିସ୍ସାଯ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ପରଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି।

ସୁଗନ୍ଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫. ନନ୍ଦିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଓଭାସଜାତନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ନନ୍ଦିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା. କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଚେତିୟେ ଚନ୍ଦନସାରେନ ୱେଦିକଂ କାରେତ୍ୱା ଉଳାରଂ ପୂଜାସକ୍କାରଂ ପୱତ୍ତେସି. ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅଜ୍ଝାସୟସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଆଚିନିତ୍ୱା ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସକ୍କରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି. ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ନନ୍ଦିଂ ଜନେନ୍ତୋ ଜାତୋତି ନନ୍ଦିୟୋତି ନାମଂ ଅକଂସୁ. ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜନ୍ତେସୁ ସୟମ୍ପି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ କତାଧିକାରତାୟ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି. ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ. ଥେର ୧.୧୫.୧୫-୨୦) –

''ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଖନ୍ଧୋୱ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ.

''ନିବ୍ବୁତେ ଚ ମହାୱୀରେ, ଥୂପୋ ୱିତ୍ଥାରିକୋ ଅହୁ;

ଦୂରତୋୱ ଉପଟ୍ଠେନ୍ତି, ଧାତୁଗେହୱରୁତ୍ତମେ.

''ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଅକଂ ଚନ୍ଦନୱେଦିକଂ;

ଦିସ୍ସତି ଥୂପଖନ୍ଧୋ ଚ, ଥୂପାନୁଚ୍ଛୱିକୋ ତଦା.

''ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ହି, ଦେୱତ୍ତେ ଅଥ ମାନୁସେ.

ଓମତ୍ତଂ ମେ ନ ପସ୍ସାମି, ପୁବ୍ବକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ.

''ପଞ୍ଚଦସକପ୍ପସତେ, ଇତୋ ଅଟ୍ଠ ଜନା ଅହୁଂ;

ସବ୍ବେ ସମତ୍ତନାମା ତେ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା.

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି.

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପାଚୀନୱଂସମିଗଦାୟେ ୱିହରନ୍ତେ ଇମସ୍ମିଂ ଥେରେ ଏକଦିୱସଂ ମାରୋ ପାପିମା ଭିଂସାପେତୁକାମୋ ତସ୍ସ ଭେରୱରୂପଂ ଦସ୍ସେତି. ଥେରୋ ତଂ ''ମାରୋ ଅୟ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ''ପାପିମ, ଯେ ମାରଧେୟ୍ୟଂ ୱୀତିୱତ୍ତା, ତେସଂ ତୱ କିରିୟା କିଂ କରିସ୍ସତି, ତତୋନିଦାନଂ ପନ ତ୍ୱଂ ଏୱ ୱିଘାତଂ ଅନତ୍ଥଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଓଭାସଜାତଂ ଫଲଗ''ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି.

୨୫. ତତ୍ଥ ଓଭାସଜାତନ୍ତି ଞାଣୋଭାସେନ ଜାତୋଭାସଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା. ତେନ ଅନୱସେସତୋ କିଲେସନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିହତୱିଦ୍ଧଂସିତଭାୱତୋ ଅତିୱିୟ ପଭସ୍ସରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ. ଫଲଗନ୍ତି ଫଲଂ ଗତଂ ଉପଗତଂ, ଅଗ୍ଗଫଲଞାଣସହିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ. ଚିତ୍ତନ୍ତି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସାମଞ୍ଞେନ ୱଦତି. ତେନାହ ''ଅଭିଣ୍ହସୋ''ତି. ତଞ୍ହି ନିରୋଧନିନ୍ନତାୟ ଖୀଣାସୱାନଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନତୋ ''ଫଲେନ ସହିତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି. ତାଦିସନ୍ତି ତଥାରୂପଂ, ଅରହନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ. ଆସଜ୍ଜାତି ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜ୍ୟ. କଣ୍ହାତି ମାରଂ ଆଲପତି, ସୋ ହି କଣ୍ହକମ୍ମତ୍ତା କଣ୍ହାଭିଜାତିତାୟ ଚ ''କଣ୍ହୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି. ଦୁକ୍ଖଂ ନିଗଚ୍ଛସୀତି ଇଧ କୁଚ୍ଛିଅନୁପ୍ପୱେସାଦିନା ନିରତ୍ଥକଂ କାୟପରିସ୍ସମଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ସମ୍ପରାୟେ ଚ ଅପ୍ପତିକାରଂ ଅପାୟଦୁକ୍ଖଂ ଉପଗମିସ୍ସସି ପାପୁଣିସ୍ସସି. ତଂ ସୁତ୍ୱା ମାରୋ ''ଜାନାତି ମଂ ସମଣୋ''ତି ତତ୍ଥେୱନ୍ତରଧାୟୀତି.

ନନ୍ଦିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

୬. ଅଭୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁତ୍ୱାସୁଭାସିତଂ ୱାଚନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ଅଭଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥିକୋ ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥନକାଲେ ପଠମଂ ଚତୂହି ଗାଥାହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଧମ୍ମଂ କଥେସି। ତେନସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମବଲେନ କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ ଅପାଯପଟିସନ୍ଧି ନାମ ନାହୋସି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ପଦୁମୁତ୍ତରଂ ଜିନଂ, ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଅଭଯୋ ସଯମ୍ଭୁଂ;

ନ ଗଚ୍ଛି କପ୍ପାନି ଅପାଯଭୂମିଂ, ସତସହସ୍ସାନି ଉଠଆରସଦ୍ଧୋ’’ତି। (ଅପ। ଥେର ୨।୫୫।୨୨୧)

ଖେତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯାଦୀହି ତସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବପଚ୍ଛିମସନ୍ନିଟ୍ଠାନଚେତନାନଂ ଅତିୱିଯ ଉଠଆରଭାୱେନ ସୋ ଅପରିମେଯ୍ୟୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋ କୁସଲାଭିସନ୍ଦୋ ତାଦିସୋ ଅହୋସି। ‘‘ଅଚିନ୍ତିଯେ ପସନ୍ନାନଂ, ୱିପାକୋ ହୋତି ଅଚିନ୍ତିଯୋ’’ତି (ଅପ। ଥେର ୧।୧।୮୨) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ହି ଭୱେ ଉପଚିତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ତସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକମହୋସି। ତଥା ହି ସୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କେତକପୁପ୍ଫେହି ପୂଜମକାସି। ଏୱଂ ଉଠଆରେହି ପୁଞ୍ଞୱିସେସେହି ସୁଗତୀସୁ ଏୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରଞ୍ଞୋ ବିମ୍ବିସାରସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ଅଭଯୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ସୋ ନିଗଣ୍ଠେନ ନାଟପୁତ୍ତେନ ଉଭତୋକୋଟିକଂ ପଞ୍ହଂ ସିକ୍ଖାପେତ୍ୱା ‘‘ଇମଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ୱାଦଂ ଆରୋପେହୀ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ଅନେକଂସବ୍ୟାକରଣଭାୱେ ଭଗୱତା କଥିତେ ନିଗଣ୍ଠାନଂ ପରାଜଯଂ, ସତ୍ଥୁ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଉପାସକତ୍ତଂ ପଟିୱେଦେସି। ତତୋ ରଞ୍ଞେ ବିମ୍ବିସାରେ କାଲଙ୍କତେ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତାଲଚ୍ଛିଗ୍ଗଳୂପମସୁତ୍ତଦେସନାଯ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨। ୫୨।୧୭-୨୨) –

‘‘ୱିନତାନଦିଯା ତୀରେ, ୱିହାସି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଏକଗ୍ଗଂ ସୁସମାହିତଂ।

‘‘ମଧୁଗନ୍ଧସ୍ସ ପୁପ୍ଫେନ, କେତକସ୍ସ ଅହଂ ତଦା;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମପୂଜଯିଂ।

‘‘ଏକନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିକିତ୍ତନେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ସୁତ୍ୱା ସୁଭାସିତଂ ୱାଚ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୬। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ୱାତି ସୋତଂ ଓଦହିତ୍ୱା, ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରେତ୍ୱା। ସୁଭାସିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଭାସିତଂ, ସମ୍ମଦେୱ ଭାସିତଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱତୋ ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଚ କିଞ୍ଚି ଅୱିସଂୱାଦେତ୍ୱା ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏକନ୍ତତୋ ସାଧନୱସେନ ଭାସିତଂ ଚତୁସଚ୍ଚୱିଭାୱନୀଯଧମ୍ମକଥଂ। ନ ହି ସଚ୍ଚୱିନିମୁତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ଅତ୍ଥି। ବୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସ୍ସ। ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନୋତି ଆଦିଚ୍ଚୱଂସେ ସମ୍ଭୂତତ୍ତା ଆଦିଚ୍ଚୋ ବନ୍ଧୁ ଏତସ୍ସାତି ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ, ଭଗୱା। ତସ୍ସ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନୋ। ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ୱା ବନ୍ଧୂତି ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ, ଭଗୱା। ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଯୋ ଅନ୍ଧକାରେ ତମସୀ ପଭଙ୍କରୋ, ୱେରୋଚନୋ ମଣ୍ଡଲୀ ଉଗ୍ଗତେଜୋ;

ମା ରାହୁ ଗିଲୀ ଚରମନ୍ତଲିକ୍ଖେ, ପଜଂ ମମଂ ରାହୁ ପମୁଞ୍ଚ ସୂରିଯ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୯୧);

ପଚ୍ଚବ୍ୟଧିନ୍ତି ପଟିୱିଜ୍ଝିଂ। ହୀ-ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ନିପୁଣନ୍ତି ସଣ୍ହଂ ପରମସୁଖୁମଂ, ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଚତୁସଚ୍ଚମେୱ ୱା। ହୀ-ତି ୱା ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ।

ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚବୁଦ୍ଧଂ ନିପୁଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମା ନ ଦାନି କିଞ୍ଚି ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝିତଙ୍ଗଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଞ୍ଜୋ। ଯଥା କିଂ ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝୀତି ଆହ ‘‘ଓ୍ୱାଲଗ୍ଗଂ ଉସୁନା ଯଥା’’ତି। ଯଥା ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିଂ ସୁସିକ୍ଖିତୋ କୁସଲୋ ଇସ୍ସାସୋ ଉସୁନା କଣ୍ଡେନ ଅୱିରଜ୍ଝନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଝେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ପଞ୍ଚବୁଦ୍ଧଂ ନିପୁଣଂ ଅରିୟସଚ୍ଚନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଅଭୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଲୋମସକଙ୍ଗିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଦବ୍ବଂକୁସନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ଲୋମସକଙ୍ଗିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଇତୋ ଏକନଓ୍ୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ନାନାପୁପ୍ଫେହି ପୂଜେତ୍ୱା ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପୁନ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତି। ତେନ ଚ ସମୟେନ ସତ୍ଥାରା ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତପଟିପଦାୟ କଥିତାୟ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତୱସେନ ତେନ ସାକଚ୍ଛଂ କରୋତି। ସୋ ତଂ ନ ସମ୍ପାୟାସି। ଅସମ୍ପାୟନ୍ତୋ ‘‘ଅହଂ ଅନାଗତେ ତୁୟ୍ହଂ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତଂ କଥେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଭୱେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ପଣିଧାନଂ ଅକାସି, ଇତରୋ ‘‘ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି। ଏତେସୁ ପଠମୋ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଓ୍ୱତୋ କାଲେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସାକିୟରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ସୁଖୁମାଲଭାୱେନ ସୋଣସ୍ସ ୱିୟ ପାଦତଲେସୁ ଲୋମାନି ଜାତାନି, ତେନସ୍ସ ଲୋମସକଙ୍ଗିୟୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ଇତରୋ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଚନ୍ଦନୋତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ଲୋମସକଙ୍ଗିୟୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସକ୍କକୁମାରେସୁ ପବ୍ବଜନ୍ତେସୁ ପବ୍ବଜିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛି। ଅଥ ନଂ ସଂୱେଜେତୁଂ ଚନ୍ଦନୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି। ଇତରୋ ‘‘ନ ଜାନାମୀ’’ତି। ପୁନ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ‘‘ଅଥ କସ୍ମା ତୟା ‘ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତଂ କଥେୟ୍ୟ’ନ୍ତି ସଙ୍ଗରୋ କତୋ, ଇଦାନି ପନ ନାମମତ୍ତମ୍ପି ନ ଜାନାସୀ’’ତି ଚୋଦେସି। ଇତରୋ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ‘‘ମୟା କିର, ଭନ୍ତେ, ପୁବ୍ବେ ‘ଇମସ୍ସ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତଂ କଥେସ୍ସାମୀ’ତି ସଙ୍ଗରୋ କତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଭଗଓ୍ୱା ‘‘ଆମ, କୁଲପୁତ୍ତ, କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ କାଲେ ତୟା ଏୱଂ କତ’’ନ୍ତି ଆହ। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ଉପରିପଣ୍ଣାସକେ ଆଗତନୟେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ଲୋମସକଙ୍ଗିୟୋ ‘‘ତେନ ହି, ଭନ୍ତେ, ପବ୍ବାଜେଥ ମ’’ନ୍ତି ଆହ। ଭଗଓ୍ୱା ‘‘ନ, ଖୋ, ତଥାଗତା ମାତାପିତୂହି ଅନନୁଞ୍ଞାତଂ ପୁତ୍ତଂ ପବ୍ବାଜେନ୍ତୀ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପି। ସୋ ମାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅନୁଜାନାହି ମଂ, ଅମ୍ମ, ପବ୍ବଜିତୁଂ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମହ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା, ମାତରା ‘‘ତାତ, ସୁଖୁମାଲୋ ତ୍ୱଂ କଥଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ, ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପରିସ୍ସୟସହନଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ଦବ୍ବଂ କୁସଂ ପୋଟକିଲ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୭। ତତ୍ଥ ଦବ୍ବନ୍ତି ଦବ୍ବତିଣମାହ, ଯଂ ‘‘ସବ୍ବୁଲୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। କୁସନ୍ତି କୁସତିଣଂ, ଯୋ ‘‘କାସୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୋଟକିଲନ୍ତି ସକଣ୍ଟକଂ ଅକଣ୍ଟକଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛଂ। ଇଧ ପନ ସକଣ୍ଟକମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଉସୀରାଦୀନି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନି। ଦବ୍ବାଦୀନି ତିଣାନି ବୀରଣତିଣାନି ପାଦେହି ଅକ୍କନ୍ତସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖଜନକାନି ଗମନନ୍ତରାୟକରାନି ଚ, ତାନି ଚ ପନାହଂ ଉରସା ପନୁଦିସ୍ସାମି ଉରସାପି ଅପନେସ୍ସାମି। ଏୱଂ ଅପନେନ୍ତୋ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସହନ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ଗୁମ୍ବନ୍ତରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସାମି। କୋ ପନ ୱାଦୋ ପାଦେହି ଅକ୍କମନେତି ଦସ୍ସେତି। ୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହୟନ୍ତି କାୟୱିୱେକଂ ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ଉପଧିୱିୱେକଞ୍ଚ ଅନୁବ୍ରୂହୟନ୍ତୋ। ଗଣସଙ୍ଗଣିକଞ୍ହି ପହାୟ କାୟୱିୱେକଂ ଅନୁବ୍ରୂହୟନ୍ତସ୍ସେୱ ଅଟ୍ଠତିଂସାୟ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହନ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ, ନ ସଙ୍ଗଣିକାରତସ୍ସ। ସମାହିତସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନଞ୍ଚ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କିଲେସାନଂ ଖେପନେନ ଉପଧିୱିୱେକାଧିଗମୋ, ନ ଅସମାହିତସ୍ସ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହୟନ୍ତି କାୟୱିୱେକଂ ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ଉପଧିୱିୱେକଞ୍ଚ ଅନୁବ୍ରୂହୟନ୍ତୋ’’ତି। ଏୱଂ ପନ ପୁତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତେ ମାତା ‘‘ତେନ ହି, ତାତ, ପବ୍ବଜା’’ତି ଅନୁଜାନି। ସୋ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ତଂ ସତ୍ଥା ପବ୍ବାଜେସି। ତଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆହଂସୁ – ‘‘ଆୱୁସୋ, ତ୍ୱଂ ସୁଖୁମାଲୋ କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି ଅରଞ୍ଞେ ୱସିତୁ’’ନ୍ତି। ସୋ ତେସମ୍ପି ତମେୱ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଭାୱନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨।୨୩-୨୭) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ରଥିୟଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, ନାନାପୁପ୍ଫେହି ପୂଜୟିଂ।

‘‘ଏକନଓ୍ୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ତଂଯେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସୀତି।

ଲୋମସକଙ୍ଗିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଜମ୍ବୁଗାମିଯପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କଚ୍ଚିନୋ ୱତ୍ଥପସୁତୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ଜମ୍ବୁଗାମିଯପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଆଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଏକଦିୱସଂ କିଂସୁକାନି ପୁପ୍ଫାନି ଦିସ୍ୱା ତାନି ପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଆକାସେ ଖିପନ୍ତୋ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତାୱତିଂସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତତୋ ପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଚମ୍ପାଯଂ ଜମ୍ବୁଗାମିଯସ୍ସ ନାମ ଉପାସକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତାୱତିଂସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତତୋ ପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଚମ୍ପାଯଂ ଜମ୍ବୁଗାମିଯସ୍ସ ନାମ ଉପାସକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତେନସ୍ସ ଜମ୍ବୁଗାମିଯପୁତ୍ତୋତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଂୱେଗୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସାକେତେ ଅଞ୍ଜନୱନେ ୱସତି। ଅଥସ୍ସ ପିତା ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ମମ ପୁତ୍ତୋ ସାସନେ ଅଭିରତୋ ୱିହରତି, ଉଦାହୁ ନୋ’’ତି ୱୀମଂସନତ୍ଥଂ ‘‘କଚ୍ଚି ନୋ ୱତ୍ଥପସୁତୋ’’ତି ଗାଥଂ ଲିଖିତ୍ୱା ପେସେସି। ସୋ ତଂ ୱାଚେତ୍ୱା, ‘‘ପିତା ମେ ପମାଦୱିହାରଂ ଆସଙ୍କତି, ଅହଞ୍ଚ ଅଜ୍ଜାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଂ ନାତିୱତ୍ତୋ’’ତି ସଂୱେଗଜାତୋ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୨୫-୩୦) –

‘‘କିଂସୁକଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ସରିତ୍ୱାନ, ଆକାସେ ଅଭିପୂଜଯିଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଞାତୀନଂ ୱସନନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସାସନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଞାତକା ପସନ୍ନମାନସା ବହୂ ସଙ୍ଘାରାମେ କାରେସୁଂ। ଥେରୋପି ସକପିତରା ପେସିତଂ ଗାଥଂ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋପି ପିତୁପୂଜନତ୍ଥଂ ‘‘କଚ୍ଚି ନୋ ୱତ୍ଥପସୁତୋ’’ତି ତମେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୨୮। ତତ୍ଥ କଚ୍ଚୀତି ପୁଚ୍ଛାଯଂ ନିପାତୋ। ନୋତି ପଟିସେଧୋ। ୱତ୍ଥପସୁତୋତି ୱତ୍ଥେ ପସୁତୋ ୱତ୍ଥପସୁତୋ, ଚୀୱରମଣ୍ଡନାଭିରତୋ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ପତ୍ତମଣ୍ଡନାଦିଚାପଲ୍ଲପଟିକ୍ଖେପସ୍ସାପି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘କଚ୍ଚି ନ ୱତ୍ଥପସୁତୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ଭୂସନାରତୋତି ଅତ୍ତଭାୱୱିଭୂସନାଯ ରତୋ ଅଭିରତୋ, ଯଥେକଚ୍ଚେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାପି ଚପଲା କାଯଦଳ୍ହିବହୁଲା ଚୀୱରାଦିପରିକ୍ଖାରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରସ୍ସ ଚ ମଣ୍ଡନୱିଭୂସନଟ୍ଠାନାଯ ଯୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି। କିମେୱ ପରିକ୍ଖାରପସୁତୋ ଭୂସନାରତୋ ଚ ନାହୋସୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସାପି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଲମଯଂ ଗନ୍ଧନ୍ତି ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପାଦନେନ ସୁପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ସୀଲସ୍ସ ୱସେନ ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ଯୋ ଚ ସୀଲୱତଂ ପଜାତି ନ ଇତରା ଦୁସ୍ସୀଲପଜା, ଦୁସ୍ସୀଲତ୍ତାଯେୱ ଦୁସ୍ସିଲ୍ୟମଯଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ୱାଯତି, ଏୱଂ ତ୍ୱଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ଅୱାଯିତ୍ୱା କଚ୍ଚି ସୀଲମଯଂ ଗନ୍ଧଂ ୱାଯସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ନେତରା ପଜାତି ନ ଇତରା ଦୁସ୍ସୀଲପଜା, ତଂ କଚ୍ଚି ନ ହୋତି, ଯତୋ ସୀଲମଯଂ ଗନ୍ଧଂ ୱାଯସୀତି ବ୍ୟତିରେକେନ ସୀଲଗନ୍ଧୱାଯନମେୱ ୱିଭାୱେତି।

ଜମ୍ବୁଗାମିଯପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ହାରିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସମୁନ୍ନମଯମତ୍ତାନନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ହାରିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କୁଟଜପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ହାରିତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ୱଯପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ କୁଲରୂପାଦୀହି ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ କୁମାରିକଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଧୀତରଂ ଆନେସୁଂ। ସୋ ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଭୋଗସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ତସ୍ସା ଚ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଧମ୍ମତାଯ ଚୋଦିଯମାନୋ ''ଇଦିସଂ ନାମ ରୂପଂ ନଚିରସ୍ସେୱ ଜରାଯ ମଚ୍ଚୁନା ଚ ଅଭିଭୁଯ୍ୟମଦ୍ଦୀଯତୀ''ତି ସଂୱେଗଂ ପଟିଲଭି। କତିପଯଦିୱସାତିକ୍କମେନେୱ ଚସ୍ସ ଭରିଯଂ କଣ୍ହସପ୍ପୋ ଡଂସିତ୍ୱା ମାରେସି। ସୋ ତେନ ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଘରବନ୍ଧନେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ଚ ଚରିଯାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଚିତ୍ତଂ ଉଜୁଗତଂ ନ ହୋତି। ସୋ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ଉସୁକାରଂ ଉସୁଦଣ୍ଡଂ ଯନ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଇମେ ଅଚେତନମ୍ପି ନାମ ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତି, କସ୍ମା ଅହଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଜୁଂ ନ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତତୋୱ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଉପରି ଆକାସେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଓୱାଦଂ ଦେନ୍ତୋ ''ସମୁନ୍ନମଯମତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି। ଅଯମେୱ ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ପରଂ ୱିଯ ଓୱଦନ୍ତୋ ଅଭାସୀତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

୨୯। ତତ୍ଥ ସମୁନ୍ନମଯନ୍ତି ସମ୍ମା ଉନ୍ନମେନ୍ତୋ, ସମାପତ୍ତିୱସେନ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ତତୋ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ୱୀରିଯସମତଂ ଯୋଜେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ, ଅଥ ୱା ସମୁନ୍ନମଯାତି କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତୋ ସମୁନ୍ନମେହି। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ହୀନୱୀରିଯତାଯ ତୱ ଚିତ୍ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱୀଥିଂ ନପ୍ପଟିପଜ୍ଜତି ଚେ, ତଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱସେନ ସମ୍ମା ଉନ୍ନମେହି, ଅନୋନତଂ ଅନପନତଂ କରୋହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଂ ପନ କରୋନ୍ତୋ ଉସୁକାରୋୱ ତେଜନଂ। ଚିତ୍ତଂ ଉଜୁଂ କରିତ୍ୱାନ, ଅୱିଜ୍ଜଂ ଭିନ୍ଦ ହାରିତାତି। ଯଥା ନାମ ଉସୁକାରୋ କଣ୍ଡଂ ଇସକମ୍ପି ଓନତଂ ଅପନତଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଲକ୍ଖଂ ଭିନ୍ଦନତ୍ଥଂ ଉଜୁଂ କରୋତି, ଏୱଂ କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ଅରକ୍ଖଣେନ ଓନତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପାତତୋ ଅରକ୍ଖଣେନ ଅପନତଂ ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଅପ୍ପନାପତ୍ତିଯା ଚିତ୍ତଂ ଉଜୁଂ କରିତ୍ୱାନ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ସୀଘଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଭିନ୍ଦ ପଦାଲେହୀତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନଚିରେନେୱ ଅରହା ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୫।୩୯-୪୩) –

''ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ୱସଲୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ବୁଦ୍ଧୋ ସୁଦସ୍ସନୋ ନାମ, ୱସତେ ପବ୍ବତନ୍ତରେ।

''ପୁପ୍ଫଂ ହେମୱନ୍ତଂ ଗଯ୍ହ, ୱେହାସଂ ଅଗମାସହଂ;

ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଓଘତିଣ୍ଣମନାସୱଂ।

''ପୁପ୍ଫଂ କୁଟଜମାଦାଯ, ସୀସେ କତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପେସିଂ, ସଯମ୍ଭୁସ୍ସ ମହେସିନୋ।

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୁପ୍ଫପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋପି ତମେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ହାରିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉତ୍ତିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଆବାଧେ ମେ ସମୁପ୍ପନ୍ନେତି ଆୟସ୍ମତୋ ଉତ୍ତିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଚନ୍ଦଭାଗାୟ ନଦିୟା ମହାରୂପୋ ସୁସୁମାରୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ସୋ ପାରଂ ଗନ୍ତୁଂ ନଦିୟା ତୀରଂ ଉପଗତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପାରଂ ନେତୁକାମୋ ତୀରସମୀପେ ନିପଜ୍ଜି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପାୟ ପିଟ୍ଠିୟଂ ପାଦେ ଠପେସି। ସୋ ହଟ୍ଠୋ ଉଦଗ୍ଗୋ ପୀତିୱେଗେନ ଦିଗୁଣୁସ୍ସାହୋ ହୁତ୍ୱା ସୋତଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ସୀଘେନ ଜୱେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରତୀରଂ ନେସି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ଇତୋ ଚୁତୋ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ ଅମତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ପକ୍କାମି।

ସୋ ତଥା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ପରିବ୍ଭମନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି ଉତ୍ତିୟୋ ନାମ ନାମେନ। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ‘‘ଅମତଂ ପରିୟେସିସ୍ସାମୀ’’ତି ପରିବ୍ବାଜକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାପି ସୀଲାଦୀନଂ ଅୱିସୋଧିତତ୍ତା ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଓୱାଦଂ ୟାଚି। ସତ୍ଥାପି ତସ୍ସ ‘‘ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ, ଉତ୍ତିୟ, ଆଦିମେୱ ୱିସୋଧେହୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୩୬୯) ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଓୱାଦଂ ଅଦାସି। ସୋ ତସ୍ସ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭି। ତସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନସ୍ସ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ଉପ୍ପନ୍ନେ ପନ ଆବାଧେ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩।୧୬୯-୧୭୯) –

‘‘ଚନ୍ଦଭାଗାନଦୀତୀରେ, ସୁସୁମାରୋ ଅହଂ ତଦା;

ସଗୋଚରପସୁତୋହଂ, ନଦିତିତ୍ଥଂ ଅଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ତମ୍ହି ସମୟେ, ସୟମ୍ଭୂ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ;

ନଦିଂ ତରିତୁକାମୋ ସୋ, ନଦିତିତ୍ଥଂ ଉପାଗମି।

‘‘ଉପଗତେ ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧେ, ଅହମ୍ପି ତତ୍ଥୁପାଗମିଂ;

ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଇମଂ ୱାଚଂ ଉଦୀରୟିଂ।

‘‘ଅଭିରୂହ ମହାୱୀର, ତାରେସ୍ସାମି ଅହଂ ତୁୱଂ;

ପେତ୍ତିକଂ ୱିସୟଂ ମୟ୍ହଂ, ଅନୁକମ୍ପ ମହାମୁନି।

‘‘ମମ ଉଗ୍ଗଜ୍ଜନଂ ସୁତ୍ୱା, ଅଭିରୂହି ମହାମୁନି;

ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ତାରେସିଂ ଲୋକନାୟକଂ।

‘‘ନଦିୟା ପାରିମେ ତୀରେ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ଲୋକନାୟକୋ;

ଅସ୍ସାସେସି ମମଂ ତତ୍ଥ, ଅମତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି।

‘‘ତମ୍ହା କାୟା ଚୱିତ୍ୱାନ, ଦେୱଲୋକଂ ଅଗଚ୍ଛହଂ;

ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଅନୁଭୱିଂ, ଅଚ୍ଛରାହି ପୁରକ୍ଖତୋ।

‘‘ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାସହଂ;

ତୀଣିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ମହିଯା ଇସ୍ସରୋ ଅହୁଂ।

‘‘ୱିୱେକମନୁଯୁତ୍ତୋହଂ , ନିପକୋ ଚ ସୁସଂୱୁତୋ;

ଧାରେମି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ତାରେସିଂ ଯଂ ନରାସଭଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ତରଣାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଯା ପରିପୁଣ୍ଣାକାରୱିଭାୱନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଆବାଧେ ମେ ସମୁପ୍ପନ୍ନେ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୦। ତତ୍ଥ ଆବାଧେ ମେ ସମୁପ୍ପନ୍ନେତି ସରୀରସ୍ସ ଆବାଧନତୋ ‘‘ଆବାଧୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ୱିସଭାଗଧାତୁକ୍ଖୋଭହେତୁକେ ରୋଗେ ମଯ୍ହଂ ସଞ୍ଜାତେ। ସତି ମେ ଉଦପଜ୍ଜଥାତି ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଖୋ ମେ ଆବାଧୋ, ଠାନଂ ଖୋ ପନେତଂ ୱିଜ୍ଜତି, ଯଦିଦଂ ଆବାଧୋ ୱଡ୍ଢେଯ୍ୟ। ଯାୱ ପନାଯଂ ଆବାଧୋ ନ ୱଡ୍ଢତି, ହନ୍ଦାହଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଭାମି ‘ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ଅନଧିଗତସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ଅସଚ୍ଛିକତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯା’’’ତି ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁଭୂତା ସତି ତସ୍ସେୱ ଆବାଧସ୍ସ ୱସେନ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ପୀଳିଯମାନସ୍ସ ମଯ୍ହଂ ଉଦପାଦି। ତେନାହ ‘‘ଆବୋଧୋ ମେ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, କାଲୋ ମେ ନପ୍ପମଜ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ସତିଂ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ଥେରୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି।

ଉତ୍ତିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୋ

୧। ଗହ୍ୱରତୀରିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଫୁଟ୍ଠୋଡଂସେହୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ଗହ୍ୱରତୀରିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିଚରନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ ସିଖିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଦେୱନାଗଯକ୍ଖାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ, ଦିସ୍ୱା ପନ ପସନ୍ନମାନସୋ ‘‘ଧମ୍ମୋ ଏସ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ସରେ ନିମିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ ଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ପୁନ ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ‘‘ଅଗ୍ଗିଦତ୍ତୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗହ୍ୱରତୀରେ ନାମ ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ୱସତି। ତେନସ୍ସ ଗହ୍ୱରତୀରଯୋତି ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି। ସୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨। ୪୪-୫୦) –

‘‘ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ପୁରେ ଆସି, ଅରଞ୍ଞେ ୱିପିନେ ଅହଂ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଦେୱସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତଂ।

‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଂ ପକାସେନ୍ତଂ, ଦେସେନ୍ତଂ, ଅମତଂ ପଦଂ;

ଅସ୍ସୋସିଂ ମଧୁରଂ ଧମ୍ମଂ, ସିଖିନୋ ଲୋକବନ୍ଧୁନୋ।

‘‘ଘୋସେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସିଂ, ଅସମପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲେ;

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ଉତ୍ତରିଂ ଦୁତ୍ତରଂ ଭୱଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ସଞ୍ଞମଲଭିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଘୋସସଞ୍ଞାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଅଗମାସି। ତସ୍ସ ଆଗତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ଞାତକା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେସୁଂ। ସୋ କତିପଯଦିୱସେ ୱସିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞମେୱ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଅହୋସି। ତଂ ଞାତକା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଅରଞ୍ଞଂ ନାମ ଡଂସମକସାଦିୱସେନ ବହୁପରିସ୍ସଯଂ, ଇଧେୱ ୱସଥା’’ତି ଆହଂସୁ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ‘‘ଅରଞ୍ଞୱାସୋୟେୱ ମୟ୍ହଂ ରୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ୱିୱେକାଭିରତିକିତ୍ତନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଫୁଟ୍ଠୋ ଡଂସେହୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୧। ତତ୍ଥ ଫୁଟ୍ଠୋ ଡଂସେହି ମକସେହୀତି ଡଂସନସୀଲତାଯ ‘‘ଡଂସା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାହି ଅନ୍ଧକମକ୍ଖିକାହି, ମକସନଞ୍ଞିତେହି ଚ ସୂଚିମୁଖପାଣେହି ଫୁସ୍ସିତୋ ଦଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରଞ୍ଞସ୍ମିନ୍ତି ‘‘ପଞ୍ଚଧନୁସତିକଂ ପଚ୍ଛିମ’’ନ୍ତି (ପାରା। ୬୫୪) ୱୁତ୍ତଅରଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଯୋଗତୋ ଅରଞ୍ଞେ। ବ୍ରହାୱନେତି ମହାରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛଗହନତାଯ ମହାୱନେ ଅରଞ୍ଞାନିଯଂ। ନାଗୋ ସଙ୍ଗାମସୀସେୱାତି ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋ ହତ୍ଥିନାଗୋ ୱିଯ ସଙ୍ଗାମମୁଦ୍ଧନି ପରସେନାସମ୍ପହାରଂ। ‘‘ଅରଞ୍ଞୱାସୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତୋ ଥୋମିତୋ’’ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ସତୋ ସତିମା ହୁତ୍ୱା ତତ୍ର ତସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞେ, ତସ୍ମିଂ ୱା ଡଂସାଦିସମ୍ଫସ୍ସେ ଉପଟ୍ଠିତେ ଅଧିୱାସଯେ ଅଧିୱାସେଯ୍ୟ ସହେଯ୍ୟ, ‘‘ଡଂସାଦଯୋ ମଂ ଆବାଧେନ୍ତୀ’’ତି ଅରଞ୍ଞୱାସଂ ନ ଜହେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗହ୍ୱରତୀରିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୁପ୍ପିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଜରଂ ଜୀରମାନେନାତି ଆଯସ୍ମତୋ ସୁପ୍ପିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ୱସନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଫଲାଫଲଂ ଅଦାସି, ତଥା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଲେ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଲଦ୍ଧସଂୱେଗୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ବହୁସ୍ସୁତୋ ଅହୋସି। ଜାତିମଦେନ ସୁତମଦେନ ଚ ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତୋ ପରେ ଚ ୱମ୍ଭେନ୍ତୋ ୱିହାସି। ସୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପରିଭୂତରୂପେ ସୁସାନଗୋପକକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୁପ୍ପିଯୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ଅଥ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସହାଯଭୂତଂ ସୋପାକତ୍ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଂୱେଗୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେତ୍ୱା ‘‘ଅଜରଂ ଜୀରମାନେନା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୨। ତତ୍ଥ ଅଜରନ୍ତି ଜରାରହିତଂ, ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଞ୍ହି ଅଜାତତ୍ତା ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଜରା, ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସା ନତ୍ଥୀତି ଜରାଭାୱହେତୁତୋପି ଅଜରଂ ନାମ। ଜୀରମାନେନାତି ଜୀରନ୍ତେନ, ଖଣେ ଖଣେ ଜରଂ ପାପୁଣନ୍ତେନ। ତପ୍ପମାନେନାତି ସନ୍ତପ୍ପମାନେନ, ରାଗାଦୀହି ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଦଯ୍ହମାନେନ। ନିବ୍ବୁତିନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତସନ୍ତାପାଭାୱତୋ ନିବ୍ବୁତସଭାୱଂ ନିବ୍ବାନଂ। ନିମିଯନ୍ତି ପରିୱତ୍ତେଯ୍ୟଂ ଚେତାପେଯ୍ୟଂ। ପରମଂ ସନ୍ତିନ୍ତି ଅନୱସେସକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରପରିଳାହୱୂପସମଧମ୍ମତାଯ ଉତ୍ତମଂ ସନ୍ତିଂ। ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଅନନୁବଦ୍ଧତ୍ତା ଯୋଗକ୍ଖେମଂ। ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଖଣେ ଖଣେ ଜରାଯ ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନତ୍ତା ଜୀରମାନେନ, ତଥା ରାଗଗ୍ଗିଆଦୀହି ସନ୍ତପ୍ପମାନେନ ଗତୋ ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଅସାରେନ ସବ୍ବଥାପି ଅନୁପସନ୍ତସଭାୱେନ ସୌପଦ୍ଦୱେନ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଅଜରଂ

ପରମୁପସମଭୂତଂ କେନଚି ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ନିବ୍ବାନଂ ନିମିଯଂ ପରିୱତ୍ତେସ୍ସଂ ‘‘ମହା ୱତ ମେ ଲାଭୋ ମହା ଉଦଯୋ ହତ୍ଥଗତୋ’’ତି। ଯଥା ହି ମନୁସ୍ସା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭଣ୍ଡଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତା ନିରପେକ୍ଖା ଗଯ୍ହମାନେନ ସମ୍ବହୁମାନା ହୋନ୍ତି, ଏୱମଯଂ ଥେରୋ ପହିତତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ନିରପେକ୍ଖତଂ, ନିବ୍ବାନଂ ପଟିପେସିତତ୍ତଞ୍ଚ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ନିମିଯଂ ପରମଂ ସନ୍ତିଂ, ଯୋଗକ୍ଖେମଂ ଅନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ପଟିପତ୍ତିଂ ପରିବ୍ରୂହଯନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨।୫୧-୭୭) –

‘‘ୱରୁଣୋ ନାମ ନାମେନ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମନ୍ତପାରଗୂ;

ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଦସ ପୁତ୍ତାନି, ୱନମଜ୍ଝୋଗହିଂ ତଦା।

‘‘ଅସ୍ସମଂ ସୁକତଂ କତ୍ୱା, ସୁୱିଭତ୍ତଂ ମନୋରମଂ;

ପଣ୍ଣସାଲଂ କରିତ୍ୱାନ, ୱସାମି ୱିପିନେ ଅହଂ।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମୁଦ୍ଧରିତୁକାମୋ ସୋ, ଆଗଚ୍ଛି ମମ ଅସ୍ସମଂ।

‘‘ଯାୱତା ୱନସଣ୍ଡମ୍ହି, ଓଭାସୋ ୱିପୁଲୋ ଅହୁ;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ, ପଜ୍ଜଲୀ ୱିପିନଂ ତଦା।

‘‘ଦିସ୍ୱାନ ତଂ ପାଟିହୀରଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ପତ୍ତପୁଟଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଫଲେନ ପୂଜଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସହଖାରିମଦାସହଂ;

ଅନୁକମ୍ପାଯ ମେ ବୁଦ୍ଧୋ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱି।

‘‘ଖାରିଭାରଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ପଚ୍ଛତୋ ଏହି ମେ ତୁୱଂ;

ପରିଭୁତ୍ତେ ଚ ସଙ୍ଘମ୍ହି, ପୁଞ୍ଞଂ ତୱ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ପୁଟକଂ ତଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସଦାସହଂ;

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ତୁସିତଂ ଉପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବେହି ନଚ୍ଚେହି, ଗୀତେହି ୱାଦିତେହି ଚ;

ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ, ଅନୁଭୋମି ସଦା ସୁଖଂ।

‘‘ଯଂ ଯଂ ଯୋନୁପପଜ୍ଜାମି, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

ଭୋଗେ ମେ ଊନତା ନତ୍ଥି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଯାୱତା ଚତୁରୋ ଦୀପା, ସସମୁଦ୍ଦା ସପବ୍ବତା;

ଫଲଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦତ୍ୱାନ, ଇସ୍ସରଂ କାରୟାମହଂ।

‘‘ଯାୱତା ଯେ ପକ୍ଖିଗଣା, ଆକାସେ ଉପ୍ପତନ୍ତି ତେ;

ତେପି ମେ ୱସମନ୍ୱେନ୍ତି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଯାୱତା ୱନସଣ୍ଡମ୍ହି, ଯକ୍ଖା ଭୂତା ଚ ରକ୍ଖସା;

କୁମ୍ଭଣ୍ଡା ଗରୁଳଆ ଚାପି, ପାରିଚରିୟଂ ଉପେନ୍ତି ମେ।

‘‘କୁମ୍ଭା ସୋଣା ମଧୁକାରା, ଡଂସା ଚ ମକସା ଉଭୋ;

ତେପି ମଂ ୱସମନ୍ୱେନ୍ତି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୁପଣ୍ଣା ନାମ ସକୁଣା, ପକ୍ଖିଜାତା ମହବ୍ବଲା;

ତେପି ମଂ ସରଣଂ ଯନ୍ତି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଯେପି ଦୀଘାୟୁକା ନାଗା, ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ମହାୟସା;

ତେପି ମଂ ୱସମନ୍ୱେନ୍ତି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୀହା ବ୍ୟଗ୍ଘା ଚ ଦୀପୀ ଚ, ଅଚ୍ଛକୋକତରଚ୍ଛକା;

ତେପି ମଂ ୱସମନ୍ୱେନ୍ତି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଓସଧୀ ତିଣୱାସୀ ଚ, ଯେ ଚ ଆକାସୱାସିନୋ;

ସବ୍ବେ ମଂ ସରଣଂ ଯନ୍ତି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ ସୁନିପୁଣଂ, ଗମ୍ଭୀରଂ ସୁପ୍ପକାସିତଂ;

ଫସ୍ସୟିତ୍ୱା ୱିହରାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ୱିମୋକ୍ଖେ ଅଟ୍ଠ ଫୁସିତ୍ୱା, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ;

ଆତାପୀ ନିପକୋ ଚାହଂ, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଯେ ଫଲଟ୍ଠା ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତା, ଖୀଣଦୋସା ମହାୟସା;

ଅହମଞ୍ଞତରୋ ତେସଂ, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାୟ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ତେୱିଜ୍ଜା ଇଦ୍ଧିପତ୍ତା ଚ, ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତା ମହାୟସା;

ଦିବ୍ବସୋତଂ ସମାପନ୍ନା, ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଅହଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱାପି ତମେୱ ଗାଥଂ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣୱସେନ ଅଭାସି।

ସୁପ୍ପିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୋପାକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଥାପି ଏକପୁତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ସୋପାକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ କୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ବୀଜପୂରଫଲାନି ସତ୍ଥୁ ଉପନେସି। ପଟିଗ୍ଗହେସି ଭଗୱା ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାୟ । ସୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ସଲାକଭତ୍ତଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସଙ୍ଘୁଦ୍ଦେସୱସେନ ତିଣ୍ଣଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯାୱତାୟୁକଂ ଖୀରଭତ୍ତଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେହି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେହି ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ଏକଦା ମନୁସ୍ସଯୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଖୀରଭତ୍ତଂ ଅଦାସି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁ ଏୱ ପରିବ୍ଭମନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ପୁରିମକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦେନ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ଅଞ୍ଞତରାୟ ଦୁଗ୍ଗତିତ୍ଥିୟା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ତସ୍ସ ମାତା ଦସ ମାସେ କୁଚ୍ଛିନା ପରିହରିତ୍ୱା ପରିପକ୍କେ ଗବ୍ଭେ ୱିଜାୟନକାଲେ ୱିଜାୟିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ମୁଚ୍ଛଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ବହୁୱେଲଂ ମତା ୱିୟ ନିପଜ୍ଜି। ତଂ ଞାତକା ‘‘ମତା’’ତି ସଞ୍ଞାୟ ସୁସାନଂ ନେତ୍ୱା ଚିତକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ୱାତୱୁଟ୍ଠିୟା ଉଟ୍ଠିତାୟ ଅଗ୍ଗିଂ ଅଦତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ଦାରକୋ ପଚ୍ଛିମଭାୱିକତ୍ତା ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ଅରୋଗୋ ନିକ୍ଖମି। ମାତା ପନ କାଲମକାସି। ଦେୱତା ତଂ ଗହେତ୍ୱା ମନୁସ୍ସରୂପେନ ସୁସାନଗୋପକସ୍ସ ଗେହେ ଠପେତ୍ୱା କତିପୟକାଲଂ ପତିରୂପେନ ଆହାରେନ ପୋସେସି। ତତୋ ପରଂ ସୁସାନଗୋପକୋ ଚ ନଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତି। ସୋ ତଥା ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ପୁତ୍ତେନ ସୁପିୟେନ ନାମ ଦାରକେନ ସଦ୍ଧିଂ କୀଳନ୍ତୋ ୱିଚରତି। ତସ୍ସ ସୁସାନେ ଜାତସଂୱଡ୍ଢଭାୱତୋ ସୋପାକୋତି ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ସତ୍ଥା ପଚ୍ଚୂସୱେଲାୟ ଞାଣଜାଲଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ୱେନେୟ୍ୟବନ୍ଧୱେ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଞାଣଜାଲନ୍ତୋଗଧଂ ଦିସ୍ୱା ସୁସାନଟ୍ଠାନଂ ଅଗମାସି। ଦାରକୋ ପୁବ୍ବହେତୁନା ଚୋଦିୟମାନୋ ପସନ୍ନମାନସୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ କଥେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିତ୍ୱା ‘‘ପିତରା ଅନୁଞ୍ଞାତୋସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ପିତରଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ନେସି। ତସ୍ସ ପିତା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ଭନ୍ତେ, ଇମଂ ଦାରକଂ ପବ୍ବାଜେଥା’’ତି ଅନୁଜାନି। ସତ୍ଥା ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ମେତ୍ତାଭାୱନାୟ ନିୟୋଜେସି। ସୋ ମେତ୍ତାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସୁସାନେ ୱିହରନ୍ତୋ ଚ ଚିରସ୍ସେୱ ମେତ୍ତାଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୫। ୧-୭) –

‘‘କକୁସନ୍ଧୋ ମହାୱୀରୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୂ;

ଗଣମ୍ହା ୱୂପକଟ୍ଠୋ ସୋ, ଅଗମାସି ୱନନ୍ତରଂ।

‘‘ବୀଜମିଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଲତାୟ ଆୱୁଣିଂ ଅହଂ;

ଭଗୱା ତମ୍ହି ସମୟେ, ଝାୟତେ ପବ୍ବତନ୍ତରେ।

‘‘ଦିସ୍ୱାନହଂ ଦେୱଦେୱଂ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା;

ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟସ୍ସ ୱୀରସ୍ସ, ବୀଜମିଞ୍ଜମଦାସହଂ।

‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ କପ୍ପମ୍ହି, ଯଂ ମିଞ୍ଜମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୀଜମିଞ୍ଜସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହା ହୁତ୍ୱା ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ସୋସାନିକଭିକ୍ଖୂନଂ ମେତ୍ତାଭାୱନାୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାପି ଏକପୁତ୍ତସ୍ମି’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୩। ତତ୍ଥ ଯଥାତି ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଏକପୁତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ପୁନାତି ଚ କୁଲୱଂସଂ ତାଯତି ଚାତି ପୁତ୍ତୋ, ଅତ୍ରଜାଦିଭେଦୋ ପୁତ୍ତୋ। ଏକୋ ପୁତ୍ତୋ ଏକପୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ଏକପୁତ୍ତସ୍ମିଂ। ୱିସଯେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ପିଯସ୍ମିନ୍ତି ପିଯାଯିତବ୍ବତାଯ ଚେୱ ଏକପୁତ୍ତତାଯ ଚ ରୂପସୀଲାଚାରାଦୀହି ଚ ପେମକରଣଟ୍ଠାନଭୂତେ। କୁସଲୀତି କୁସଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଖେମଂ ସୋତ୍ଥିଭାୱୋ, ତଂ ଲଭିତବ୍ବଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କୁସଲୀ, ସତ୍ତାନଂ ହିତେସୀ ମେତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ସବ୍ବେସୁ ପାଣେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତେସୁ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବାସୁ ଦିସାସୁ ସବ୍ବେସୁ ୱା ଭୱାଦୀସୁ, ସବ୍ବାସୁ ୱା ଅୱତ୍ଥାସୁ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଏକପୁତ୍ତକେ ପିଯେ ମନାପେ ମାତାପିତା କୁସଲୀ ଏକନ୍ତହିତେସୀ ଭୱେୟ୍ୟୁ, ଏୱଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭେଦାସୁ ସବ୍ବାସୁ ଦିସାସୁ, କାମଭୱାଦିଭେଦେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଭୱେସୁ ଦହରାଦିଭେଦାସୁ ସବ୍ବାସୁ ଅୱତ୍ଥାସୁ ଚ ଠିତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଏକନ୍ତହିତେସିତାଯ କୁସଲୀ ଭୱେୟ୍ୟ, ‘‘ମିତ୍ତୋ ଉଦାସୀନୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ’’ତି ସୀମଂ ଅକତ୍ୱା ସୀମାସମ୍ଭେଦୱସେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରସଂ ମେତ୍ତଂ ଭାୱେୟ୍ୟାତି। ଇମଂ ପନ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ସଚେ ତୁମ୍ହେ ଆଯସ୍ମନ୍ତୋ ଏୱଂ ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜେୟ୍ୟାଥ, ଯେ ତେ ଭଗୱତା ‘ସୁଖଂ ସୁପତୀ’ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୧୧।୧୫) ଏକାଦସ ମେତ୍ତାନିସଂସା ୱୁତ୍ତା, ଏକଂସେନ ତେସଂ ଭାଗିନୋ ଭୱଥା’’ତି ୱୋୱାଦମଦାସି।

ସୋପାକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପୋସିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅନାସନ୍ନୱରାତି ଆଯସ୍ମତୋ ପୋସିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ବହୁଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନିତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁ ଏୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇତୋ ଦ୍ୱେନୱୁତେ କପ୍ପେ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିଚରତି। ଅଥ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କାତୁଂ ଅରଞ୍ଞଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁପଥେ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେସି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଆୱୁଧଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱା ନିସୀଦିତୁକାମତଂ ଦସ୍ସେସି। ସୋ ତାୱଦେୱ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ସମେ ଭୂମିଭାଗେ ସନ୍ଥତଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ଅଦାସି। ନିସୀଦି ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ। ନିସିନ୍ନେ ପନ ଭଗୱତି ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସଯମ୍ପି ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ଅଥ ଭଗୱା ‘‘ଏତ୍ତକଂ ୱଟ୍ଟତି ଇମସ୍ସ କୁସଲବୀଜ’’ନ୍ତି ଉଟ୍ଠାଯାସନା ପକ୍କାମି। ଅଚିରପକ୍କନ୍ତେ ଭଗୱତି ତଂ ସୀହୋ ମିଗରାଜା ଘାତେସି। ସୋ କାଲଙ୍କତୋ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ‘‘ସୋ କିର ଭଗୱତି ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତେ ସୀହେନ ଘାତିତୋ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ’’ତି ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱା ସୁଗତିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥଂ କୁସଲବୀଜରୋପନତ୍ଥଞ୍ଚ ଉପସଙ୍କମି।

ସୋ ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଦେୱଲୋକତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ମହାୱିଭୱସ୍ସ ସେଟ୍ଠିନୋ ପୁତ୍ତୋ ସଙ୍ଗାମଜିତତ୍ଥେରସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ପୋସିଯୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଦାରପରିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅନ୍ତିମଭୱିକତାଯ ଧମ୍ମତାଯ ଚୋଦିଯମାନୋ ଜାତିଆଦିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନସଂୱେଗୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱୂପକଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୩।୧-୧୨) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ଲମ୍ବକୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ତତ୍ଥେୱ ତିସ୍ସୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଅବ୍ଭୋକାସମ୍ହି ଚଙ୍କମି।

‘‘ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ତଦା ଆସିଂ, ଅରଞ୍ଞେ କାନନେ ଅହଂ;

ଦିସ୍ୱାନ ତଂ ଦେୱଦେୱଂ, ତିଣମୁଟ୍ଠିମଦାସହଂ।

‘‘ନିସୀଦନତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଦତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ପକ୍କାମିଂ ଉତ୍ତରାମୁଖୋ।

‘‘ଅଚିରଂ ଗତମତ୍ତସ୍ସ, ମିଗରାଜା ଅପୋଥୟି;

ସୋହେନ ପୋଥିତୋ, ସନ୍ତୋ ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ଆସନ୍ନେ ମେ କତଂ କମ୍ମଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠେ ଅନାସୱେ;

ସୁମୁତ୍ତୋ ସରୱେଗୋୱ, ଦେୱଲୋକମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ୟୂପୋ ତତ୍ଥ ସୁଭୋ ଆସି, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାଭିନିମ୍ମିତୋ;

ସହସ୍ସକଣ୍ଡୋ ସତଭେଣ୍ଡୁ, ଧଜାଲୁ ହରିତାମୟୋ।

‘‘ପଭା ନିଦ୍ଧାୱତେ ତସ୍ସ, ସତରଂସୀୱ ଉଗ୍ଗତୋ;

ଆକିଣ୍ଣୋ ଦେୱକଞ୍ଞାହି, ଆମୋଦିଂ କାମକାମିହଂ।

‘‘ଦେୱଲୋକା ଚୱିତ୍ୱାନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ଆଗନ୍ତ୍ୱାନ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଆସୱକ୍ଖୟଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ନିସୀଦନମଦାସହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ତିଣମୁଟ୍ଠେ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗତୋ ଞାତିଂ ଅନୁକମ୍ପାୟ ଞାତିଗେହଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ନଂ ପୁରାଣଦୁତିୟିକା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଆସନଦାନାଦିନା ପଠମଂ ଉପାସିକା ୱିୟ ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଅଜାନନ୍ତୀ ପଚ୍ଛା ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତାଦୀହି ପଲୋଭେତୁକାମା ଅହୋସି । ଥେରୋ ‘‘ଅହୋ ଅନ୍ଧବାଲା ମାଦିସେପି ନାମ ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଅୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟାସନା ଅରଞ୍ଞମେୱ ଗତୋ। ତଂ ଆରଞ୍ଞକା ଭିକ୍ଖୂ ‘‘କିଂ, ଆୱୁସୋ, ଅତିଲହୁଂ, ନିୱତ୍ତୋସି, ଞାତକେହି ନ ଦିଟ୍ଠୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଥେରୋ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ଅନାସନ୍ନୱରା ଏତା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୪। ତତ୍ଥ ଅନାସନ୍ନୱରାତି ଏତା ଇତ୍ଥିୟୋ ନ ଆସନ୍ନା ଅନୁପଗତା, ଦୂରେ ଏୱ ୱା ଠିତା ହୁତ୍ୱା ୱରା ପୁରିସସ୍ସ ସେଟ୍ଠା ହିତାୱହା, ତଞ୍ଚ ଖୋ ନିଚ୍ଚମେୱ ସବ୍ବକାଲମେୱ, ନ ରତ୍ତିମେୱ, ନ ଦିୱାପି, ନ ରହୋୱେଲାୟପି। ୱିଜାନତାତି ୱିଜାନନ୍ତେନ। ‘‘ଅନାସନ୍ନପରା’’ତିପି ପାଠଇ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଚଣ୍ଡହତ୍ଥିଅସ୍ସମହିଂସସୀହବ୍ୟଗ୍ଘୟକ୍ଖରକ୍ଖସପିସାଚାପି ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପସଙ୍କମନ୍ତୋ ୱରା ସେଟ୍ଠା, ନ ଅନତ୍ଥାୱହା, ତେ ପନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂୟେୱ ଅନତ୍ଥଂ କରେୟ୍ୟୁଂ। ଇତ୍ଥିୟୋ ପନ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ସମ୍ପରାୟିକଂ ୱିମୋକ୍ଖନିସ୍ସିତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ୱିନାସେତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଅନତ୍ଥଂ ଆପାଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅନାସନ୍ନୱରା ଏତା ନିଚ୍ଚମେୱ ୱିଜାନତାତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଅତ୍ତୂପନାୟିକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ

‘‘ଗାମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଗାମାତି ଗାମଂ। ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ହି ଏତଂ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ଅରଞ୍ଞମାଗମ୍ମାତି ଅରଞ୍ଞତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ନିସ୍ସକ୍କେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତତୋତି ମଞ୍ଚକତୋ। ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱାତି ଅନାଲପିତ୍ୱା ପୁରାଣଦୁତିୟିକଂ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୋହୀ’’ତି ଏୱଉକମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା। ପୋସିୟୋତି ଅତ୍ତାନମେୱ ପରଂ ୱିୟ ୱଦତି। ଯେ ପନ ‘‘ପକ୍କାମି’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଅହଂ ପୋସିୟୋ ପକ୍କାମିନ୍ତି ଯୋଜନା। ଯେ ପନ ‘‘ସା ଇତ୍ଥୀ ଥେରଂ ଘରଂ ଉପଗତଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ପଲୋଭେତୁକାମା ଜାତା, ତଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ ତାୱଦେୱ ଗେହତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ ମଞ୍ଚକେ ନିସୀଦି। ସାପି ଖୋ ଇତ୍ଥୀ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତା ୱିହାରେ ଥେରସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଉପସଙ୍କମି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ କିଞ୍ଚି ଅୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟ ଦିୱାଟ୍ଠାନମେୱ ଗତୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ‘‘ଗାମା ଅରଞ୍ଞମାଗମ୍ମା’’ତି ଗାଥାପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ନିଯ୍ୟତି। ୱିହାରୋ ହି ଇଧ ‘‘ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ପୋସିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସାମଞ୍ଞକାନିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁଖଂସୁଖତ୍ଥୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ସାମଞ୍ଞକାନିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମନୁସ୍ସଯୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଏକଂ ମଞ୍ଚଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ସାମଞ୍ଞକାନୀତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଯମକପାଟିହାରିୟଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚରିୟାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୬। ୩୦-୩୩) –

‘‘ୱିପସ୍ସିନୋ ଭଗୱତୋ, ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଏକଂ ମଞ୍ଚଂ ମୟା ଦିନ୍ନଂ, ପସନ୍ନେନ ସପାଣିନା।

‘‘ହତ୍ଥିଯାନଂ ଅସ୍ସଯାନଂ, ଦିବ୍ବଯାନଂ ସମଜ୍ଝଗଂ;

ତେନ ମଞ୍ଚକ ଦାନେନ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଆସୱକ୍ଖୟଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ମଞ୍ଚମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ମଞ୍ଚଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଥେରସ୍ସ ପନ ଗିହିସହାୟକୋ କାତିୟାନୋ ନାମ ପରିବ୍ବାଜକୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ହତଲାଭସକ୍କାରତାୟ ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତମ୍ପି ଅଲଭନ୍ତୋ ଆଜୀୱକାପକତୋ ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହେ ସାକିୟପୁତ୍ତିୟା ନାମ ମହାଲାଭଗ୍ଗୟସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତା ସୁଖେନ ଜୀୱଥ, ମୟଂ ପନ ଦୁକ୍ଖିତା କିଚ୍ଛଜୀୱିକା, କଥଂ ନୁ ଖୋ ପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଞ୍ଚେୱ ସମ୍ପରାୟିକଞ୍ଚ ସୁଖଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସ ଥେରୋ ‘‘ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ସୁଖଂ ନାମ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖମେୱ, ତଞ୍ଚ ତଦନୁରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସେୱା’’ତି ଅତ୍ତନା ତସ୍ସ ଅଧିଗତଭାୱଂ ପରିୟାୟେନ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ସୁଖଂ ସୁଖତ୍ଥୋ ଲଭତେ ତଦାଚର’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୫। ତତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ନିରାମିସଂ ସୁଖଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ଚ ଫଲସମାପତ୍ତି ଚେୱ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ତଥା ହି ‘‘ଅୟଂ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ ଚେୱ ଆୟତିଞ୍ଚ ସୁଖୱିପାକୋ’’ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫; ଅ। ନି। ୫।୨୭; ୱିଭ। ୮୦୪) ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୨୦୩-୨୦୪) ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖତ୍ଥୋତି ସୁଖପ୍ପୟୋଜନୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ସୁଖେନ ଅତ୍ଥିକୋ। ଲଭତେତି ପାପୁଣାତି, ଅତ୍ଥିକସ୍ସେୱେଦଂ ସୁଖଂ, ନ ଇତରସ୍ସ। କୋ ପନ ଅତ୍ଥିକୋତି ଆହ ‘‘ତଦାଚର’’ନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ଆଚରନ୍ତୋ, ଞାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ କେୱଲଂ ତଦାଚରଂ ସୁଖମେୱ ଲଭତେ, ଅଥ

ଖୋ କିଞ୍ଚିଞ୍ଚ ପପ୍ପୋତି ‘‘ଇତିପି ସୀଲୱା ସୁପରିସୁଦ୍ଧକାଯଵଚୀକମ୍ମନ୍ତୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ ଝାଯୀ ଝାନଯୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା କିତ୍ତିଂ ପରମ୍ମୁଖା ପଚ୍ଚତ୍ଯସଦ୍ଦଂ ପାପୁଣାତି। ଯସସ୍ସ ୱଡ୍ଢତୀତି ସମ୍ମୁଖେ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱସଙ୍ଖାତୋ ପରିୱାରସମ୍ପଦାସଙ୍ଖାତୋ ଚ ଯସୋ ଅସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହତି। ଇଦାନି ‘‘ତଦାଚର’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ – ‘‘ଯୋ ଅରିଯମଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଞ୍ଜସଂ ଉଜୁଂ, ଭାୱେତି ମଗ୍ଗଂ ଅମତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା’’ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ଅରିଯଭାୱକରଣତ୍ତେନ ଅରିଯଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମୁଦାଯତାଯ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ, ଅନ୍ତଦ୍ୱଯରହିତମଜ୍ଝିମପଟିପତ୍ତିଭାୱତୋ ଅକୁଟିଲତ୍ତେନ ଅଞ୍ଜସଂ, କାଯୱଙ୍କାଦିପ୍ପହାନତୋ ଉଜୁଂ, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗନିଯତ୍ତେନ କିଲେସେ ମାରେନ୍ତୋ ଗମନତ୍ତେନ ଚ ‘‘ମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦଂ ଅମତସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ପତ୍ତିଯା ଅଧିଗମାଯ ଭାୱେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦେତି ୱଡ୍ଢେତି ଚ, ସୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ‘‘ସୁଖତ୍ଥୋ ତଦାଚର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ ଲଭତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ପରିବ୍ବାଜକୋ ପସନ୍ନମାନସୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଇଦମେୱ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି।

ସାମଞ୍ଞକାନିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କୁମାପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସାଧୁସୁତନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ କୁମାପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ଅଜିନଚମ୍ମୱସନୋ ତାପସୋ ହୁତ୍ୱା ବନ୍ଧୁମତୀନଗରେ ରାଜୁଯ୍ୟାନେ ୱସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପାଦବ୍ଭଞ୍ଜନତେଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅୱନ୍ତିରଟ୍ଠେ ୱେଳୁକଣ୍ଟକନଗରେ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ‘‘ନନ୍ଦୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ମାତା ପନସ୍ସ କୁମା ନାମ, ତେନ କୁମାପୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ପରିଯନ୍ତପବ୍ବତପସ୍ସେ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯଟ୍ଠାନେ ୱସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୩।୨୪-୩୦) –

‘‘ନଗରେ ବନ୍ଧୁମତିଯା, ରାଜୁଯ୍ୟାନେ ୱସାମହଂ;

ଚମ୍ମୱାସୀ ତଦା ଆସିଂ, କମଣ୍ଡଲୁଧରୋ ଅହଂ।

‘‘ଅଦ୍ଦସଂ ୱିମଲଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ସଯମ୍ଭୁଂ ଅପରାଜିତଂ;

ପଧାନଂ ପହିତତ୍ତଂ ତଂ, ଝାଯିଂ ଝାନରତଂ ୱସିଂ।

‘‘ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧଞ୍ଚ, ଓଘତିଣ୍ଣମନାସୱଂ;

ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନସୁମନୋ, ଅବ୍ଭଞ୍ଜନମଦାସହଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଅବ୍ଭଞ୍ଜନମଦାସହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଅବ୍ଭଞ୍ଜନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ କାଯଦଳ୍ହିବହୁଲେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ତେ ଓୱଦନ୍ତୋ ସାସନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ସାଧୁ ସୁତଂ ସାଧୁ ଚରିତକ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୬। ତତ୍ଥ ସାଧୂତି ସୁନ୍ଦରଂ। ସୁତନ୍ତି ସୱନଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସିତଂ ୱିସେସତୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁସୱନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ।

ସାଧୁ ଚରିତକନ୍ତି ତଦେୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଚରିତଂ ଚିଣ୍ଣଂ, ସାଧୁଚରିତମେୱ ହି ‘‘ଚରିତକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଦଦ୍ୱୟେନାପି ବାହୁସଚ୍ଚଂ ତଦନୁରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ‘‘ସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସଦାତି ସବ୍ବକାଲେ ନୱକମଜ୍ଝିମଥେରକାଲେ, ସବ୍ବେସୁ ୱା ଇରିୟାପଥକ୍ଖଣେସୁ। ଅନିକେତୱିହାରୋତି କିଲେସାନଂ ନିୱାସନଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣା ନିକେତା ନାମ, ଲୋକିୟା ୱା ଛଠଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା। ୟଥାହ – ‘‘ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତୱିସାରୱିନିବନ୍ଧା ଖୋ, ଗହପତି, ‘ନିକେତସାରୀ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୩।୩)। ତେସଂ ନିକେତାନଂ ପହାନତ୍ଥାୟ ପଟିପଦା ଅନିକେତୱିହାରୋ। ଅତ୍ଥପୁଚ୍ଛନନ୍ତି ତଂ ଆଜାନିତୁକାମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥପଭେଦସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନଂ, କୁସଲାଦିଭେଦସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, କୁସଲଂ, କିଂ ଅକୁସଲଂ, କିଂ ସାୱଜ୍ଜଂ, କିଂ ଅନୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୯୬) ପୁଚ୍ଛନଂ ଅତ୍ଥପୁଚ୍ଛନଂ। ପଦକ୍ଖିଣକମ୍ମନ୍ତି ତଂ ପନ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିଭାୱେନ ତସ୍ସ ଓୱାଦେ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି। ଇଧାପି ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତଂ ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ‘‘ସାଧୁ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ୟଂ ସୁତଂ, ୟଞ୍ଚ ଚରିତଂ, ଯୋ ଚ ଅନିକେତୱିହାରୋ , ୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥପୁଚ୍ଛନଂ, ୟଞ୍ଚ ପଦକ୍ଖିଣକମ୍ମଂ, ଏତଂ ସାମଞ୍ଞଂ ଏସୋ ସମଣଭାୱୋ। ୟସ୍ମା ଇମାୟ ଏୱ ପଟିପଦାୟ ସମଣଭାୱୋ, ନ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ‘‘ସାମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ନିଷ୍ପରିୟାୟତୋ ମଗ୍ଗଫଲସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ସ ୱା ପନ ଅୟଂ ଅପଣ୍ଣକପଟିପଦା, ତଂ ପନେତଂ ସାମଞ୍ଞଂ ୟାଦିସସ୍ସ ସମ୍ଭୱାତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରିଗ୍ଗାହକସ୍ସ, ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଦାସିଦାସାଦିପରିଗ୍ଗହପଟିଗ୍ଗହଣରହିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁମାପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। କୁମାପୁତ୍ତସହାୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନାନାଜନପଦଂୟନ୍ତୀତି ଆୟସ୍ମତୋ କୁମାପୁତ୍ତସହାୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ବହୁଂ ରୁକ୍ଖଦଣ୍ଡଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କତ୍ତରୟଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦାସି। ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ୟଥାୱିଭୱଂ ପୁଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେଠଉକଣ୍ଟକନଗରେ ଇବ୍ଭେ କୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୁଦନ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ‘‘ୱାସୁଲୋ’’ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ସୋ କୁମାପୁତ୍ତସ୍ସ ପିୟସହାୟୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ‘‘କୁମାପୁତ୍ତୋ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ‘‘ନ ହି ନୂନ ସୋ ଓରକୋ ଧମ୍ମୱିନୟୋ, ୟତ୍ଥ କୁମାପୁତ୍ତୋ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ତଦନୁବନ୍ଧେନ ସୟମ୍ପି ପବ୍ବଜିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମି। ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ସଞ୍ଜାତଛନ୍ଦୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କୁମାପୁତ୍ତେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ପରିୟନ୍ତପବ୍ବତେ ଭାୱନାନୁୟୁତ୍ତୋ ୱିହରତି। ତେନ ଚ ସମୟେନ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ ନାନାଜନପଦେସୁ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତାପି ଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ତଂ ଠାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନ ତତ୍ଥ କୋଲାହଲଂ ହୋତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ସୁଦନ୍ତତ୍ଥେରୋ ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ନିୟ୍ୟାନିକସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଜନପଦୱିତକ୍କଂ ଅନୁୱତ୍ତେନ୍ତା ଚିତ୍ତସମାଧିଂ ୱିରାଧେନ୍ତୀ’’ତି ସଂୱେଗଜାତୋ ତମେୱ ସଂୱେଗଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଦମନସ୍ସ ଅଙ୍କୁସଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ନାନାଜନପଦଂ ୟନ୍ତୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୭। ତତ୍ଥ ନାନାଜନପଦନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ନାନାୱିଧଂ ଜନପଦଂ, କାସିକୋସଲାଦିଅନେକରଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୟନ୍ତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱିଚରନ୍ତାତି ‘‘ଅସୁକୋ ଜନପଦୋ ସୁଭିକ୍ଖୋ ସୁଲଭପିଣ୍ଡୋ, ଅସୁକୋ ଖେମୋ ଅରୋଗୋ’’ତିଆଦିୱିତକ୍କୱସେନ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତା। ଅସଞ୍ଞତାତି ତସ୍ସେୱ ଜନପଦୱିତକ୍କସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତାୟ ଚିତ୍ତେନ ଅସଂୟତା। ସମାଧିଞ୍ଚ ୱିରାଧେନ୍ତୀତି ସବ୍ବସ୍ସପି ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମସ୍ସ ମୂଲଭୂତଂ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦଂ ସମାଧିଞ୍ଚ ନାମ ୱିରାଧେନ୍ତି । ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ। ଦେସନ୍ତରଚରଣେନ ଝାୟିତୁଂ ଓକାସାଭାୱେନ ଅନଧିଗତଂ ସମାଧିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତା, ଅଧିଗତଞ୍ଚ ୱସୀଭାୱାନାପାଦନେନ ଜୀରନ୍ତା ୱୀରାଧେନ୍ତି ନାମ। କିଂସୁ ରଟ୍ଠଚରିୟା କରିସ୍ସତୀତି ସୂତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ‘‘ଏୱଂଭୂତାନଂ ରଟ୍ଠଚରିୟା ଜନପଦଚାରିକା କିଂ କରିସ୍ସତି, କିଂ ନାମ ଅତ୍ଥଂ ସାଧେସ୍ସତି, ନିରତ୍ଥକାୱା’’ତି ଗରହନ୍ତୋ ୱଦତି। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ଇଦିସୀ ଦେସନ୍ତରଚରିୟା ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ନ ଅତ୍ଥାୱହା, ଅପି ଚ ଖୋ ଅନତ୍ଥାୱହା ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ୱିରାଧନତୋ, ତସ୍ମା। ୱିନେୟ୍ୟ ସାରମ୍ଭନ୍ତି ୱସନପଦେସେ ଅରତିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସାରମ୍ଭଂ ଚିତ୍ତସଂକିଲେସଂ ତଦନୁରୂପେନ ପଟିସଙ୍ଖାନେନ ୱିନେତ୍ୱା ୱୂପସମେତ୍ୱା। ଝାୟେୟ୍ୟାତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଚାତି ଦୁୱିଧେନପି ଝାନେନ ଝାୟେୟ୍ୟ। ଅପୁରକ୍ଖତୋତି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କେହି ତଣ୍ହାଦୀହି ୱା ନ ପୁରକ୍ଖତୋତି ତେସଂ ୱସଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନମେୱ ମନସି କରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପନ ୱତ୍ୱା ଥେରୋ ତମେୱ ସଂୱେଗଂ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୩।୩୬-୪୧) –

‘‘କାନନଂ ୱନମୋଗ୍ଗୟ୍ହ, ୱେଠୁଂ ଛେତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ଆଲମ୍ବନଂ କରିତ୍ୱାନ, ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦଦିଂ ବହୁଂ।

‘‘ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ସୁକତେ ଅଭିୱାଦିଯ;

ଆଲମ୍ବଦଣ୍ଡଂ ଦତ୍ୱାନ, ପକ୍କାମିଂ ଉତ୍ତରାମୁଖୋ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଦଣ୍ଡମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଦଣ୍ଡଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଯଂ ପନନ୍ତଂ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ଥେରୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ତମେୱନ୍ତଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋପି ‘‘ନାନାଜନପଦଂ ଯନ୍ତି’’ତି ଇଦମେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସି। ତସ୍ମା ତଦେୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

କୁମାପୁତ୍ତସହାଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଗୱମ୍ପତିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋଇଦ୍ଧିଯା ସରଭୁନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ଗୱମ୍ପତିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ କୋଣାଗମନସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚେତିଯେ ଛତ୍ତଞ୍ଚ ୱେଦିକଞ୍ଚ କାରେସି। କସ୍ସପସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ କୁଲେ ବହୁଂ ଗୋମଣ୍ଡଲଂ ଅହୋସି। ତଂ ଗୋପାଲକା ରକ୍ଖନ୍ତି। ଅଯଂ ତତ୍ଥ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିଚାରେନ୍ତୋ ୱିଚରତି। ସୋ ଏକଂ ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରଂ ଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ବହିଗାମେ ଦେୱସିକଂ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯ୍ୟୋ ସୂରିଯାତପେନ କିଲମିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ସିରୀସଦଣ୍ଡେ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ଉପରି ସିରୀସସାଖାଯୋ ଠପେତ୍ୱା ସାଖାମଣ୍ଡପଂ କତ୍ୱା ଅଦାସି। ‘‘ମଣ୍ଡପସ୍ସ ସମୀପେ ସିରୀସରୁକ୍ଖଂ ରୋପେସୀ’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ତସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପାଯ ଦେୱସିକଂ ଥେରୋ ତତ୍ଥ ନିସୀଦି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଚାତୁମହାରାଜିକେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ପୁରିମକମ୍ମସଂସୂଚକଂ ୱିମାନଦ୍ୱାରେ ମହନ୍ତଂ ସିରୀସୱନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧସମ୍ପନ୍ନେହି ଅଞ୍ଜେହି ପୁପ୍ଫେହି ସବ୍ବକାଲେ ଉପସୋଭଯମାନଂ, ତେନ ତଂ ୱିମାନଂ ‘‘ସେରୀସକ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସଂସରିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଯସତ୍ଥେରସ୍ସ ଚତୂସୁ ଗିହିସହାଯେସୁ ଗୱମ୍ପତି ନାମ ହୁତ୍ୱା ଆଯସ୍ମତୋ ଯସସ୍ସ ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସହାଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି । ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଦେସନାୱସାନେ ସହାଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୩।୪୨-୪୭) –

‘‘ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ୱିପିନେ ୱିଚରଂ ଅହଂ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୁଂ।

‘‘ତସ୍ମିଂ ମହାକାରୁଣିକେ, ସବ୍ବସତ୍ତହିତେ ରତେ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ନେଳପୁପ୍ଫଂ ଅପୂଜଯିଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ସାକେତେ ୱିହରତି ଅଞ୍ଜନୱନେ। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଭଗୱା ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ସାକେତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଞ୍ଜନୱନେ ୱିହାସି। ସେନାସନଂ ନପ୍ପହୋସି। ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ ୱିହାରସାମନ୍ତା ସରଭୁଯା ନଦିଯା ୱାଲିକାପୁଳିନେ ସଯିଂସୁ। ଅଥ ଅଡ୍ଢରତ୍ତସମଯେ ନଦିଯା ଉଦକୋଘେ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ସାମଣେରାଦଯୋ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦା ଅହେସୁଂ। ଭଗୱା ତଂ ଞତ୍ୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଗୱମ୍ପତିଂ ଆଣାପେସି – ‘‘ଗଚ୍ଛ, ଗୱମ୍ପତି, ଜଲୋଘଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଫାସୁୱିହାରଂ କରୋହୀ’’ତି। ଥେରୋ ‘‘ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଇଦ୍ଧିବଲେନ ନଦୀସୋତଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତ୍ୱା, ତଂ ଦୂରତୋୱ ପବ୍ବତକୂଟଂ ୱିଯ ଅଟ୍ଠାସି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଥେରସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋ ଲୋକେ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ଅଥେକଦିୱସଂ ସତ୍ଥା ମହତିଯା ଦେୱପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯ ତସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ଇଦ୍ଧିଯା ସରଭୁ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୮। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିଯାତି ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧିଯା। ସରଭୁନ୍ତି ଏୱଂନାମିକଂ ନଦିଂ, ଯଂ ଲୋକେ ‘‘ସରଭୁ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଟ୍ଠପେସୀତି ସନ୍ଦିତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ ସୋତଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପବ୍ବତକୂଟଂ ୱିଯ ମହନ୍ତଂ ଜଲରାସିଂ କତ୍ୱା ଠପେସି। ଅସିତୋତି ନସିତୋ, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯରହିତୋ, ବନ୍ଧନସଙ୍ଖାତାନଂ ୱା ସବ୍ବସଂଯୋଜନାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା କେନଚିପି ବନ୍ଧନେନ ଅବଦ୍ଧୋ, ତତୋ ଏୱ ଏଜାନଂ କିଲେସାନଂ ଅଭାୱତୋ ଅନେଜୋ ସୋ, ଗୱମ୍ପତି, ତଂ ସବ୍ବସଙ୍ଗାତିଗତଂ ତାଦିସଂ ସବ୍ବେପି ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଗାତିଗତଂ, ଅସେକ୍ଖମୁନିଭାୱତୋ ମହାମୁନିଂ, ତତୋ ଏୱ କାମକମ୍ମଭୱାଦିଭେଦସ୍ସ ସକଲସ୍ସପି ଭୱସ୍ସ ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତତ୍ତା ଭୱସ୍ସ ପାରଗୁଂ। ଦେୱା ନମସ୍ସନ୍ତୀତି ଦେୱାପି ଇମସ୍ସନ୍ତି, ପଗେୱ ଇତରା ପଜାତି।

ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ମହତୋ ଜନକାଯସ୍ସ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ଥାରଂ ପୂଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ଇମମେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସୀତି।

ଗୱମ୍ପତିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ତିସ୍ସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସତ୍ତିଯା ୱିଯ ଓମଟ୍ଠୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବୋଧିଯା ମୂଲେ ପୁରାଣପଣ୍ଣାନି ନୀହରିତ୍ୱା ସୋଧେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁନଗରେ ଭଗୱତୋ ପିତୁଚ୍ଛାପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି ତିସ୍ସୋ ନାମ ନାମେନ। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନୁପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ୱିହରନ୍ତୋ ଜାତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ମାନଂ କରୋନ୍ତୋ କୋଧୂପାଯାସବହୁଲୋ ଚ ଉଜ୍ଝାନବହୁଲୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରତି, ସମଣଧମ୍ମେ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ନ କରୋତି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଏକଦିୱସଂ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ୱିୱଟମୁଖଂ ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ସାୱତ୍ଥିତୋ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉପରି ଆକାସେଯେୱ ଠତ୍ୱା ଓଭାସଂ ଫରିତ୍ୱା ତେନୋଭାସେନ ପଟିବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଓୱାଦଂ ଦେନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ତିଯା ୱିଯ ଓମଟ୍ଠୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୩୯। ତତ୍ଥ ସତ୍ତିଯାତି ଦେସନାସୀସମେତଂ, ଏକତୋଧାରାଦିନା ସବ୍ବେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓମଟ୍ଠୋତି ପହତୋ। ଚତ୍ତାରୋ ହି ପହାରା ଓମଟ୍ଠୋ ଉମ୍ମଟ୍ଠୋ ମଟ୍ଠୋ ୱିମଟ୍ଠୋତି। ତତ୍ଥ ଉପରି ଠତ୍ୱା ଅଧୋମୁଖଂ ଦିନ୍ନପହାରୋ ଓମଟ୍ଠୋ ନାମ, ହେଟ୍ଠା ଠତ୍ୱା ଉଦ୍ଧମ୍ମୁଖଂ ଦିନ୍ନପହାରୋ ଉମ୍ମଟ୍ଠୋ ନାମ, ଅଗ୍ଗଳସୂଚି ୱିଯ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗତୋ ମଟ୍ଠୋ ନାମ, ସେସୋ ସବ୍ବୋପି ୱିମଟ୍ଠୋ ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଓମଟ୍ଠୋ ଗହିତୋ। ସୋ ହି ସବ୍ବଦାରୁଣୋ ଦୁରୁଦ୍ଧରଣସଲ୍ଲୋ ଦୁତ୍ତିକିଚ୍ଛୋ ଅନ୍ତୋଦୋସୋ ଅନ୍ତୋପୁବ୍ବଲୋହିତୋୱ ହୋତି, ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ଅନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱଣମୁଖଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ନୀହରିତୁକାମେହି ମଞ୍ଚେନ ସଦ୍ଧିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଅଧୋସିରୋ କାତବ୍ବୋ ହୋତି, ମରଣଂ ୱା ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ଡଯ୍ହମାନେତି ଅଗ୍ଗିନା ଝାଯମାନେ। ମତ୍ଥକେତି ସୀସେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ସତ୍ତିଯା ଓମଟ୍ଠୋ ପୁରିସୋ ସଲ୍ଲୁବ୍ବାହନୱଣତିକିଚ୍ଛନାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ତାଦିସଂ ପଯୋଗଂ କରୋତି ପରକ୍କମତି, ଯଥା ଚ ଡଯ୍ହମାନେ ମତ୍ଥକେ ଆଦିତ୍ତସୀସୋ ପୁରିସୋ ତସ୍ସ ନିବ୍ବାପନତ୍ଥଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ତାଦିସଂ ପଯୋଗଂ କରୋତି, ଏୱମେୱଂ, ଭିକ୍ଖୁ, କାମରାଗପ୍ପହାନାଯ ସତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଅତିୱିଯ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରେଯ୍ୟାତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ କୋଧୂପାଯାସୱୂପସମାଯ ଓୱାଦଂ ଦେନ୍ତୋ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ କାମରାଗପ୍ପହାନସୀସେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଥେରୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ସଂୱିଗ୍ଗହଦଯୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱିହାସି। ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଞତ୍ୱା ସତ୍ଥା ସଂଯୁତ୍ତକେ ତିସ୍ସତ୍ଥେରସୁତ୍ତଂ (ସଂ। ନି। ୩।୮୪) ଦେସେସି। ସୋ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୩।୬୬-୭୩) –

‘‘ଦେୱଲୋକେ ମନୁସ୍ସେ ଚେ, ଅନୁଭୋତ୍ୱା ଉଭୋ ଯସେ;

ଅୱସାନେ ଚ ନିବ୍ବାନଂ, ସିୱଂ ପତ୍ତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ।

‘‘ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱାନ, ବୋଧିଂ ୱା ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ଯୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱୀ ପୋସୋ, ତସ୍ସ କିଂ ନାମ ଦୁଲ୍ଲଭଂ।

‘‘ମଗ୍ଗେ ଫଲେ ଆଗମେ ଚ, ଝାନାଭିଞ୍ଞାଗୁଣେସୁ ଚ;

ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଧିକୋ ହୁତ୍ୱା, ନିବ୍ବାୟାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ପୁରେହଂ ବୋଧିୟା ପତ୍ତଂ, ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ହଟ୍ଠମାନସୋ;

ଇମେହି ୱୀସତଙ୍ଗେହି, ସମଙ୍ଗୀ ହୋମି ସବ୍ବଥା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ପୂଜେତୁଂ ତମେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତିସ୍ସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱଡ୍ଢମାନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସତ୍ତିୟାୱିୟ ଓମଟ୍ଠୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢମାନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଇତୋ ଦ୍ୱେନୱୁତେ କପ୍ପେ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ତିସ୍ସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସୁପରିପକ୍କାନି ୱଣ୍ଟତୋ ମୁତ୍ତାନି ଅମ୍ବଫଲାନି ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେସାଲିୟଂ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱଡ୍ଢମାନୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ସଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନୋ ଦାୟକୋ ଦାନରତୋ କାରକୋ ସଙ୍ଘୁପଟ୍ଠାକୋ ହୁତ୍ୱା ତଥାରୂପେ ଅପରାଧେ ସତ୍ଥାରା ପତ୍ତନିକ୍କୁଜ୍ଜନକମ୍ମେ କାରାପିତେ ଅଗ୍ଗିଂ ଅକ୍କନ୍ତୋ ୱିୟ ସଙ୍ଘଂ ଖମାପେତ୍ୱା କମ୍ମଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ପବ୍ବଜି, ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପନ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତୋ ୱିହାସି। ତଂ ସତ୍ଥା ସଂୱେଜେନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ତିୟା ୱିୟ ଓମଟ୍ଠୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୦। ତତ୍ଥ ଭୱରାଗପ୍ପହାନାୟାତି ଭୱରାଗସ୍ସ ରୂପରାଗସ୍ସ ଅରୂପରାଗସ୍ସ ଚ ପଜହନତ୍ଥାୟ। ଯଦିପି ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂୟୋଜନାନି ଅପ୍ପହାୟ ବହିଦ୍ଧସଂୟୋଜନାନଂ ପହାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ନାନନ୍ତରିକଭାୱତୋ ପନ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନପ୍ପହାନୱଚନେନ ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନପ୍ପହାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତି। ଯସ୍ମା ୱା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନମ୍ପି କେସଞ୍ଚି ଅରିୟାନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନି ଦୁପ୍ପହେୟ୍ୟାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୁପ୍ପହେୟ୍ୟତୋ ଦୁପ୍ପହେୟ୍ୟମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଭୱରାଗପ୍ପହାନସୀସେନ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନସ୍ସ ପହାନମାହ। ଥେରସ୍ସ ଏୱ ୱା ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନେୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ୱଡ୍ଢମାନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗୋ

୧। ସିରିୱଡ୍ଢତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ୱିୱରମନୁପତନ୍ତିୱିଜ୍ଜୁତାତି ଆୟସ୍ମତୋ ସିରିୱଡ୍ଢତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା କିଙ୍କଣିପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସିରିୱଡ୍ଢୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ବିମ୍ବିସାରସମାଗମେ ସତ୍ଥରି ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନପ୍ପସାଦୋ ହେତୁସମ୍ପନ୍ନତାୟ ପବ୍ବଜି। ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚ କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱେଭାରପଣ୍ଡୱପବ୍ବତାନଂ ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ପବ୍ବତଗୁହାୟଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନୁୟୁତ୍ତୋ ୱିହରତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମୟେ ମହା ଅକାଲମେଘୋ ଉଟ୍ଠହି। ୱିଜ୍ଜୁଲ୍ଲତା ପବ୍ବତୱିୱରଂ ପୱିସନ୍ତିୟୋ ୱିୟ ୱିଚରନ୍ତି। ଥେରସ୍ସ ଘମ୍ମପରିଳାହାଭିଭୂତସ୍ସ ସାରଗବ୍ଭେହି ମେଘୱାତେହି ଘମ୍ମପରିଳାହୋ ୱୂପସମି। ଉତୁସପ୍ପାୟଲାଭେନ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ଅହୋସି। ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୧।୧୦-୧୪) –

''କଞ୍ଚନଗ୍ଘିୟସଙ୍କାସୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଲୋକନାୟକୋ;

ଓଦକଂ ଦହମୋଗ୍ଗୟ୍ହ, ସିନାୟି ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ।

''ପଗ୍ଗୟ୍ହ କିଙ୍କଣିଂ ପୁପ୍ଫଂ, ୱିପସ୍ସିସ୍ସାଭିରୋପୟିଂ;

ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦସ୍ସ ତାଦିନୋ।

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

''ସତ୍ତୱୀସତିକପ୍ପମ୍ହି, ରାଜା ଭୀମରଥୋ ଅହୁ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସୟଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ ''ୱିୱରମନୁପତନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୁତା''ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୧। ତତ୍ଥ ୱିୱରନ୍ତି ଅନ୍ତରା ୱେମଜ୍ଝଂ। ଅନୁପତନ୍ତୀତି ଅନୁଲକ୍ଖଣେ ପତନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ୱିଜ୍ଜୋତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଜ୍ଜୋତନମେୱ ହି ୱିଜ୍ଜୁଲ୍ଲତାନଂ ପୱତ୍ତି ନାମ। ଅନୁ-ସଦ୍ଦୟୋଗେନ ଚେତ୍ଥ ଉପୟୋଗୱଚନଂ, ୟଥା ''ରୁକ୍ଖମନୁୱିଜ୍ଜୋତନ୍ତୀ''ତି। ୱିଜ୍ଜୁତାତି ସତେରତା। ୱେଭାରସ୍ସ ଚ ପଣ୍ଡୱସ୍ସ ଚାତି ୱେଭାରପବ୍ବତସ୍ସ ଚ ପଣ୍ଡୱପବ୍ବତସ୍ସ ଚ ୱିୱରମନୁପତନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ନଗୱିୱରଗତୋତି ନଗୱିୱରଂ ପବ୍ବତଗୁହଂ ଉପଗତୋ। ଝାୟତୀତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଚ ଝାୟତି, ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତୋ ଭାୱେତି। ପୁତ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିମସ୍ସ ତାଦିନୋତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମକାୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ରୂପକାୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ଅନୁପମସ୍ସ ଉପମାରହିତସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ତାଦିଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ତାଦିନୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତୋ। ପୁତ୍ତୱଚନେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଥେରେନ ସତ୍ଥୁ ଅନୁଜାତଭାୱଦୀପନେନ ଅଞ୍ଞା ବ୍ୟାକତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସିରିୱଡ୍ଢତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଖଦିରୱନିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଚାଲେ ଉପଚାଲେତି ଆୟସ୍ମତୋ ଖଦିରୱନିୟରେୱତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ ତିତ୍ଥନାୱିକକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମହାଗଙ୍ଗାୟ ପୟାଗତିତ୍ଥେ ତିତ୍ଥନାୱାକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସସାୱକସଙ୍ଘଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗଙ୍ଗାତୀରଂ ଉପଗତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ନାୱାସଙ୍ଘାଟଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ମହନ୍ତେନ ପୂଜାସକ୍କାରେନ ପରତୀରଂ ପାପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସତ୍ଥାରା ଆରଞ୍ଞକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପିୟମାନଂ ଦିସ୍ୱା ତଦତ୍ଥଂ ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେସି। ଭଗୱା ଚ ତସ୍ସ ପତ୍ଥନାୟ ଅୱଞ୍ଝଭାୱଂ ବ୍ୟାକାସି।

ସୋ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ନାଲକଗାମେ ରୂପସାରିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତଂ ୱଯପ୍ପତ୍ତଂ ମାତାପିତରୋ ଘରବନ୍ଧନେନ ବନ୍ଧିତୁକାମା ଜାତା। ସୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ''ମଯ୍ହଂ ଜେଟ୍ଠଭାତା ଅଯ୍ୟୋ ଉପତିସ୍ସୋ ଇମଂ ୱିଭୱଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ, ତେନ ୱନ୍ତଂ ଖେଳପିଣ୍ଡଂ କଥାହଂ ପଚ୍ଛା ଗିଲିସ୍ସାମୀ''ତି ଜାତସଂୱେଗୋ ପାସଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନକମିଗୋ ୱିଯ ଞାତକେ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ କନିଟ୍ଠଭାୱଂ ନିୱେଦେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଛନ୍ଦଂ ଆରୋଚେସି। ଭିକ୍ଖୂ ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣୱୀସତିୱସ୍ସଂ ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜେସୁଂ। ସୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଖଦିରୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ''ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିଞ୍ଚ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ''ତି ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଗତତ୍ତା ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧।୬୨୮-୬୪୩) –

''ଗଙ୍ଗା ଭାଗୀରଥୀ ନାମ, ହିମୱନ୍ତା ପଭାୱିତା;

କୁତିତ୍ଥେ ନାୱିକୋ ଆସିଂ, ଓରିମେ ଚ ତରିଂ ଅହଂ।

''ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାଯକୋ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

ୱସୀସତସହସ୍ସେହି, ଗଙ୍ଗାତୀରମୁପାଗତୋ।

''ବହୂ ନାୱା ସମାନେତ୍ୱା, ୱଡ୍ଢକୀହି ସୁସଙ୍ଖତଂ;

ନାୱାଯ ଛଦନଂ କତ୍ୱା, ପଟିମାନିଂ ନରାସଭଂ।

''ଆଗନ୍ତ୍ୱାନ ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଆରୂହି ତଞ୍ଚ ନାୱକଂ;

ୱାରିମଜ୍ଝେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

''ଯୋ ସୋ ତାରେସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସଙ୍ଘଞ୍ଚାପି ଅନାସୱଂ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି।

''ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି ତେ ବ୍ୟମ୍ହଂ, ସୁକତଂ ନାୱସଣ୍ଠିତଂ;

ଆକାସେ ପୁପ୍ଫଛଦନଂ, ଧାରଯିସ୍ସତି ସବ୍ବଦା।

''ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ତାରକୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ଚାତୁରନ୍ତୋ ୱିଜିତାୱୀ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି।

''ସତ୍ତପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ଚମ୍ପକୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୋୱ ସୂରିଯୋ, ଜୋତିସ୍ସତି ମହବ୍ବଲୋ।

''କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

''ତିଦସା ସୋ ଚୱିତ୍ୱାନ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଗମିସ୍ସତି;

ରେୱତୋ ନାମ ନାମେନ, ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଅଗାରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ଗୋତମସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସାସନେ ପବ୍ବଜିସ୍ସତି।

‘‘ସୋ ପଚ୍ଛା ପବ୍ବଜିତ୍ୱାନ, ଯୁତ୍ତଯୋଗୋ ୱିପସ୍ସକୋ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବାଯିସ୍ସତିନାସୱୋ।

‘‘ୱୀରିଯଂ ମେ ଧୁରଧୋରଯ୍ହଂ, ଯୋଗକ୍ଖେମାଧିୱାହନଂ;

ଧାରେମି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘ସତସହସ୍ସେ କତଂ କମ୍ମଂ, ଫଲଂ ଦସ୍ସେସି ମେ ଇଧ;

ସୁମୁତ୍ତୋ ସରୱେଗୋୱ, କିଲେସେ ଝାପଯୀ ମମ।

‘‘ତତୋ ମଂ ୱନନିରତଂ, ଦିସ୍ୱା ଲୋକନ୍ତଗୂ ମୁନି;

ୱନୱାସିଭିକ୍ଖୂନଗ୍ଗଂ, ପଞ୍ଞପେସି ମହାମତି।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଥେରୋ ସତ୍ଥାରଂ ଧମ୍ମସେନାପତିଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିତୁଂ ସେନାସନଂ ସଂସାମେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ପତ୍ୱା ଜେତୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଧମ୍ମସେନାପତିଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା କତିପାହଂ ଜେତୱନେ ୱିହାସି । ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଅରିଯଗଣମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ଆରଞ୍ଞକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି – ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆରଞ୍ଞକାନଂ ଯଦିଦଂ ରେୱତୋ ଖଦିରୱନିଯୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧। ୧୯୮, ୨୦୩)। ସୋ ଅପରଭାଗେ ଅତ୍ତନୋ ଜାତଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଚାଲା, ଉପଚାଲା, ସୀସୂପଚାଲା’’ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଭଗିନୀନଂ ପୁତ୍ତେ ‘‘ଚାଲା, ଉପଚାଲା, ସୀସୂପଚାଲା’’ତି ତଯୋ ଭାଗିନେଯ୍ୟେ ଆନେତ୍ୱା ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜେସି। ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଥେରସ୍ସ କୋଚିଦେୱ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ରେୱତଂ ‘‘ଗିଲାନପୁଚ୍ଛନଂ ଅଧିଗମପୁଚ୍ଛନଞ୍ଚ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପଗଚ୍ଛି। ରେୱତତ୍ଥେରୋ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଦୂରତୋୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ସାମଣେରାନଂ ସତୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଓୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଚାଲେ ଉପଚାଲେ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୨। ତତ୍ଥ ଚାଲେ ଉପଚାଲେ ସୀସୂପଚାଲେତି ତେସଂ ଆଲପନଂ। ‘‘ଚାଲା, ଉପଚାଲା, ସୀସୂପଚାଲା’’ତି ହି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମା ତେ ତଯୋ ଦାରକା ପବ୍ବଜିତାପି ତଥା ୱୋହରୀଯନ୍ତି। ‘‘‘ଚାଲୀ, ଉପଚାଲୀ, ସୀସୂପଚାଲୀ’ତି ତେସଂ ନାମ’’ନ୍ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ଯଦତ୍ଥଂ ‘‘ଚାଲା’’ତିଆଦିନା ଆମନ୍ତନଂ କତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପତିସ୍ସତା ନୁ ଖୋ ୱିହରଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଆଗତୋ ୱୋ ୱାଲଂ ୱିଯ ୱେଧୀ’’ତି। ପତିସ୍ସତାତି ପତିସ୍ସତିକା। ଖୋତି ଅୱଧାରଣେ। ଆଗତୋତି ଆଗଚ୍ଛି। ୱୋତି ତୁମ୍ହାକଂ। ୱାଲଂ ୱିଯ ୱେଧୀତି ୱାଲୱେଧୀ ୱିଯ, ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ତିକ୍ଖଜୱନନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞତାଯ ୱାଲୱେଧିରୂପୋ ସତ୍ଥୁକପ୍ପୋ ତୁମ୍ହାକଂ ମାତୁଲତ୍ଥେରୋ ଆଗତୋ, ତସ୍ମା ସମଣସଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଯୁତ୍ତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ୱିହରଥ, ‘‘ଯଥାଧିଗତେ ୱିହାରେ ଅପ୍ପମତ୍ତା ଭୱଥା’’ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ସାମଣେରା ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦିୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଉଭିନ୍ନଂ ମାତୁଲତ୍ଥେରାନଂ ପଟିସନ୍ଥାରୱେଲାଯଂ ନାତିଦୂରେ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ଧମ୍ମସେନାପତି ରେୱତତ୍ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ତେ ସାମଣେରେ ଉପସଙ୍କମି, ତେ ତଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ କତତ୍ତା ଥେରେ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେ ଏୱ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଥେରୋ ‘‘କତରକତରୱିହାରେନ ୱିହରଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେହି ‘‘ଇମାଯ ଇମାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଦାରକେପି ନାମ ଏୱଂ ୱିନେନ୍ତୋ ମଯ୍ହଂ ଭାତିକୋ ପଚ୍ଚପାଦି ୱତ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଥେରଂ ପସଂସନ୍ତୋ

ପକ୍କାମି।

ଖଦିରୱନିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୁମଙ୍ଗଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁମୁତ୍ତିକୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ସୁମଙ୍ଗଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ରୁକ୍ଖଦେୱତା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ଏକଚୀୱରଂ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା ସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ଫୋଟେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯା ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଗାମକେ ତାଦିସେନ କମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଦଲିଦ୍ଦକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ସୁମଙ୍ଗଲୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଖୁଜ୍ଜକାସିତନଙ୍ଗଲକୁଦ୍ଦାଲପରିକ୍ଖାରୋ ହୁତ୍ୱା କସିଯା ଜୀୱତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ରଞ୍ଞା ପସେନଦିକୋସଲେନ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ମହାଦାନେ ପୱତ୍ତିଯମାନେ ଦାନୋପକରଣାନି ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେହି ମନୁସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦଧିଘଟଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ ଦିସ୍ୱା ''ଇମେ ସମଣା ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯା ସୁଖୁମୱତ୍ଥସୁନିୱତ୍ଥା ସୁଭୋଜନାନି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ନିୱାତେସୁ ସେନାସନେସୁ ୱିହରନ୍ତି, ଯଂନୂନାହମ୍ପି ପବ୍ବଜେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା, ଅଞ୍ଞତରଂ ମହାଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାଧିପ୍ପାଯଂ ନିୱେଦେସି। ସୋ ତଂ କରୁଣାଯନ୍ତୋ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ସୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ଏକୱିହାରେ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା, ୱିବ୍ଭମିତୁକାମୋ ଞାତିଗାମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ କଚ୍ଛଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଖେତ୍ତଂ କସନ୍ତେ କିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥନିୱତ୍ଥେ ସମନ୍ତତୋ ରଜୋକିଣ୍ଣସରୀରେ ୱାତାତପେନ ଫୁସ୍ସନ୍ତେ କସ୍ସକେ ଦିସ୍ୱା, ''ମହନ୍ତଂ ୱତିମେ ସତ୍ତା ଜୀୱିକନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୀ''ତି ସଂୱେଗଂ ପଟିଲଭି। ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ଯଥାଗହିତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉପଟ୍ଠାସି। ସୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱିୱେକଂ ଲଭିତ୍ୱା ଯୋନିସୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୨।୧୧-୧୯) –

''ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ଜିନୱରୋ, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ୱିହାରା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ତଳାକଂ ଉପସଙ୍କମି।

''ନ୍ହାତ୍ୱା ପିତ୍ୱା ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଉତ୍ତରିତ୍ୱେକଚୀୱରୋ;

ଅଟ୍ଠାସି ଭଗୱା ତତ୍ଥ, ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ଦିସୋଦିସଂ।

''ଭୱନେ ଉପୱିଟ୍ଠୋହଂ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ଅପ୍ଫୋଟେସିଂ ଅହଂ ତଦା।

''ସତରଂସିଂୱ ଜୋତନ୍ତଂ, ପଭାସନ୍ତଂୱ କଞ୍ଚନଂ;

ନଚ୍ଚଗୀତେ ପଯୁତ୍ତୋହଂ, ପଞ୍ଚଙ୍ଗତୂରିଯମ୍ହି ଚ।

''ଯଂ ଯଂ ଯୋନୁପପଜ୍ଜାମି, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

ସବ୍ବେ ସତ୍ତେ ଅଭିଭୋମି, ୱିପୁଲୋ ହୋତି ମେ ଯସୋ।

''ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ଅତ୍ତାନଂ ତୋସଯିତ୍ୱାନ, ପରେ ତୋସେସି ତ୍ୱଂ ମୁନି।

''ପରିଗ୍ଗହେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ହାସଂ କତ୍ୱାନ ସୁବ୍ବତେ;

ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ତୁସିତଂ ଉପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ସୋଠଅସେତୋ କପ୍ପସତେ, ଦ୍ୱିନଓଏକଚିନ୍ତିତା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କଓତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖଓିମୁତ୍ତିଞ୍ଚ କିତ୍ତନଓସେନ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ ‘‘ସୁମୁତ୍ତିକୋ’’ତିଆଦିମାହ।

୪୩। ତତ୍ଥ ସୁମୁତ୍ତିକୋତି ସୁନ୍ଦରା ଅଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯ ଅପୁନରୂଓିକା ମୁତ୍ତି ଏତସ୍ସାତି ସୁମୁତ୍ତିକୋ। ତସ୍ସ ପନ ଓିମୁତ୍ତିଯା ପାସଂସିଯତାଯ ଅଚ୍ଛରିଯତାଯ ଚ ଅପ୍ପୋଟେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସୁମୁତ୍ତିକୋ’’ତି। ପୁନ ତତ୍ଥ ଓିମୁତ୍ତିଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦସ୍ସ ଦଠହଭାଓଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସାହୁ ସୁମୁତ୍ତିକୋମ୍ହୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତିକୋ ଓତମ୍ହୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କୁତୋ ପନାଯଂ ସୁମୁତ୍ତିକତା’’ତି? କାମଞ୍ଚାଯଂ ଥେରୋ ସବ୍ବସ୍ମାପି ଓଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ସୁଓିମୁତ୍ତୋ, ଅତ୍ତନୋ ପନ ତାଓ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଅତିଓିଯ ଅନିଟ୍ଠଭୂତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତୀହି ଖୁଜ୍ଜକେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଖୁଜ୍ଜକେହୀତି ଖୁଜ୍ଜସଭାଓେହି, ଖୁଜ୍ଜାକାରେହି ଓା। ନିସ୍ସକ୍କଓଚନଞ୍ଚେତଂ ମୁତ୍ତସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ। କସ୍ସକୋ ହି ଅଖୁଜ୍ଜୋପି ସମାନୋ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ଖୁଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ଲାଯନେ କସନେ କୁଦ୍ଦାଲକମ୍ମେ ଚ। ଯୋ ହି ପନ କସ୍ସକୋ ଲାଯନାଦୀନି କରୋତି , ତାନିପି ଅସିତାଦୀନି କୁଟିଲାକାରତୋ ଖୁଜ୍ଜକାନୀତି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ତୀହି ଖୁଜ୍ଜକେହୀ’’ତି।

ଇଦାନି ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସିତାସୁ ମଯା, ନଙ୍ଗଲାସୁ ମଯା, ଖୁଦ୍ଦକୁଦ୍ଦାଲାସୁ ମଯା’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଅସିତାସୁ ମଯାତି ଲଓିତ୍ତେହି ମଯା ମୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସକ୍କେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଓଚନଂ। ସେସେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଅପରେ ପନ ‘‘ଅସିତାସୁ ମଯାତି ଲଓିତ୍ତେହି କରଣଭୂତେହି ମଯା ଖୁଜ୍ଜିତ’’ନ୍ତି ଓଦନ୍ତି। ତେସଂ ମତେନ କରଣତ୍ଥେ ହେତୁମ୍ହି ଓା ଭୁମ୍ମଓଚନଂ। ‘‘ନଙ୍ଗଲାସୂ’’ତି ଲିଙ୍ଗଓିପଲ୍ଲାସଂ କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତଂ, ନଙ୍ଗଲେହି କସିରେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନା ଓଠଅଞ୍ଜିତକୁଦ୍ଦାଲସ୍ସ ସଭାଓତୋ ଓଠଅଞ୍ଜନେନ ଓା ଅପ୍ପକତାଯ ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଖୁଦ୍ଦକୁଦ୍ଦାଲାସୂ’’ତି ‘‘କୁଣ୍ଠକୁଦ୍ଦାଲାସୂ’’ତିପି ପାଠଇ। ଓଠଅଞ୍ଜନେନେଓ ଅତିଖିଣଖଣିତ୍ତେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧମେଓାତି ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଅଥ ଓାପୀତି ଓା-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଗାମକେ ଠିତତ୍ତା ତାନି ଅସିତାଦୀନି କିଞ୍ଚାପି ଇଧେଓ ମମ ସମୀପେଯେଓ, ତଥାପି ଅଲମେଓ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତୁରିତଓସେନ ଚେତଂ ଆମେଡିତଓଚନଂ। ଝାଯାତି ଫଲସମାପତ୍ତିଜ୍ଝାନଓସେନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖଓିହାରତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଓିହାରାଦିଓସେନ ଚ ଝାଯ। ସୁମଙ୍ଗଲାତି ଅତ୍ତାନଂ ଆଲପତି। ଝାନେ ପନ ଆଦରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆମେଡିତଂ କତଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଓିହରାତି ସତିପଞ୍ଞାଓେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବତ୍ଥକମେଓ ଅପ୍ପମତ୍ତୋସି ତ୍ୱଂ, ତସ୍ମା ଇଦାନି ସୁଖଂ ଓିହର, ସୁମଙ୍ଗଲ। କେଚି ପନ ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏଓ ଓିପସ୍ସନାଯ ଓୀଥିପଟିପନ୍ନାଯ ସାସନେ ସଞ୍ଜାତାଭିରତିଯା ଯଥାନୁଭୂତଂ ଘରାଓାସଦୁକ୍ଖଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଥେରୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଓତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଓିପସ୍ସନଂ ଓଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀ’’ତି ଓଦନ୍ତି। ତେସଂ ମତେନ ‘‘ଝାଯ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଓିହରା’’ତି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ଓିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଓସେନପି ଯୁଜ୍ଜତି ଏଓ।

ସୁମଙ୍ଗଲତ୍ଥେରଗାଥାଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସାନୁତ୍ଥେରଗାଥାଓଣ୍ଣନା

ମତଂଓା ଅମ୍ମ ରୋଦନ୍ତୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ସାନୁତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଓେ ଓିଓଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନଓୁତେ କପ୍ପେ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଓତୋ ହତ୍ଥପାଦଧୋଓନମୁଖଓିକ୍ଖାଲନାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଉଦକଂ ଉପନେସି। ସତ୍ଥା ହି ଭୋଜନକାଲେ ହତ୍ଥପାଦେ ଧୋଓିତୁକାମୋ ଅହୋସି। ସୋ ସତ୍ଥୁ ଆକାରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଉଦକଂ ଉପନେସି। ଭଗଓା ହତ୍ଥପାଦେ ଧୋଓିତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ମୁଖଂ ଓିକ୍ଖାଲେତୁକାମୋ ଅହୋସି। ସୋ ତମ୍ପି ଞତ୍ୱା ମୁଖୋଦକଂ ଉପନେସି। ସତ୍ଥା ମୁଖଂ ଓିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ମୁଖଧୋଓନକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଏଓଂ ଭଗଓା ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ ତେନ କରୀଯମାନଂ ଓେଯ୍ୟାଓଚ୍ଚଂ ସାଦିଯି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଓଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେଓମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାଓତ୍ଥିଯଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ଗେହେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ତସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭଗତେଯେଓ ପିତା ପଓାସଂ ଗତୋ, ଉପାସିକା ଦସମାସଚ୍ଚଯେନ ପୁତ୍ତଂ ଓିଜାଯିତ୍ୱା ସାନୂତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକାସି। ତସ୍ମିଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଓଡ୍ଢନ୍ତେ ସତ୍ତଓସ୍ସିକଂଯେଓ ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବାଜେସି, ‘‘ଏଓମଯଂ ଅନନ୍ତରାଯୋ ଓଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖଭାଗୀ ଭଓିସ୍ସତୀ’’ତି। ‘‘ସୋ ସାନୁସାମଣେରୋ’’ତି ପଞ୍ଞାତୋ ପଞ୍ଞଓା ଓତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ହୁତ୍ୱା ଦେଓମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯୋ ଅହୋସି ମନାପୋତି ସବ୍ବଂ ସାନୁସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନ ଓେଦିତବ୍ବଂ।

ତସ୍ସ ଅତୀତଜାତିଯଂ ମାତା ଯକ୍ଖଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତଂ ଯକ୍ଖା ‘‘ସାନୁତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଯଂ ମାତା’’ତି ଗରୁଚିତ୍ତିକାରବହୁଲା ହୁତ୍ୱା ମାନେନ୍ତି। ଏୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ଆଦୀନୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ୱିଯ ଏକଦିୱସଂ ସାନୁସ୍ସ ଯୋନିସୋ ମନସିକାରାଭାୱା ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱିବ୍ଭମିତୁକାମତାଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତଂ ତସ୍ସ ଯକ୍ଖିନିମାତା ଞତ୍ୱା ମନୁସ୍ସମାତୁଯା ଆରୋଚେସି – ‘‘ତୱ ପୁତ୍ତୋ, ସାନୁ, ‘ୱିବ୍ଭମିସ୍ସାମୀ’ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ –

‘‘ସାନୁଂ ପବୁଦ୍ଧଂ ୱଜ୍ଜାସି, ଯକ୍ଖାନଂ ୱଚନଂ ଇଦଂ;

ମାକାସି ପାପକଂ କମ୍ମଂ, ଆୱି ୱା ଯଦି ୱା ରହୋ।

‘‘ସଚେ ତ୍ୱଂ ପାପକଂ କମ୍ମଂ, କରିସ୍ସସି କରୋସି ୱା;

ନ ତେ ଦୁକ୍ଖା ପମୁତ୍ତ୍ୟତ୍ଥି, ଉପ୍ପଚ୍ଚାପି ପଲାଯତୋ’’ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୩୯; ଧ॰ ପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୩୨୫ ସାନୁସାମଣେରୱତ୍ଥୁ) –

ଏୱଂ ଭଣାହୀ’’ତି। ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା ଯକ୍ଖିନିମାତା ତତ୍ଥେୱନ୍ତରଧାଯି। ମନୁସ୍ସମାତା ପନ ତଂ ସୁତ୍ୱା ପରିଦେୱସୋକସମାପନ୍ନା ଚେତୋଦୁକ୍ଖସମପ୍ପିତା ଅହୋସି। ଅଥ ସାନୁସାମଣେରୋ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ମାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତୋ ମାତରଂ ରୋଦମାନଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅମ୍ମ, କିଂ ନିସ୍ସାଯ ରୋଦସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ତଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ ମାତୁ ‘‘ମତଂ ୱା, ଅମ୍ମ, ରୋଦନ୍ତି, ଯୋ ୱା ଜୀୱଂ ନ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୪। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ‘‘ଅମ୍ମ, ରୋଦନ୍ତା ନାମ ଞାତକା ମିତ୍ତା ୱା ଅତ୍ତନୋ ଞାତକଂ ମିତ୍ତଂ ୱା ମତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ରୋଦନ୍ତି ପରଲୋକଂ ଗତତ୍ତା, ଯୋ ୱା ଞାତକୋ ମିତ୍ତୋ ୱା ଜୀୱଂ ଜୀୱନ୍ତୋ ଦେସନ୍ତରଂ ପକ୍କନ୍ତତାଯ ଚ ନ ଦିସ୍ସତି, ତଂ ୱା ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ରୋଦନ୍ତି, ଉଭଯମ୍ପେତଂ ମଯି ନ ୱିଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଜୀୱନ୍ତଂ ଧରମାନଂ ମଂ ପୁରତୋ ଠିତଂ ପସ୍ସନ୍ତୀ; କସ୍ମା, ଅମ୍ମ, ରୋଦସି?ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତୱ ରୋଦନସ୍ସ କାରଣମେୱ ନତ୍ଥୀ’’ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ମାତା ‘‘ମରଣଞ୍ହେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯୋ ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୬୩) ସୁତ୍ତପଦାନୁସାରେନ ଉପ୍ପବ୍ବଜନଂ ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ମରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୀ –

‘‘ମତଂ ୱା ପୁତ୍ତ ରୋଦନ୍ତି, ଯୋ ୱା ଜୀୱଂ ନ ଦିସ୍ସତି;

ଯୋ ଚ କାମେ ଚଜିତ୍ୱାନ, ପୁନରାଗଚ୍ଛତେ ଇଧ।

‘‘ତଂ ୱାପି ପୁତ୍ତ ରୋଦନ୍ତି, ପୁନ ଜୀୱଂ ମତୋ ହି ସୋ;

କୁକ୍କୁଳା ଉବ୍ଭତୋ ତାତ, କୁକ୍କୁଳଂ ପତିତୁମିଚ୍ଛସୀ’’ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୩୯; ଧ॰ ପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।ସାନୁସାମଣେରୱତ୍ଥୁ) –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ କାମେ ଚଜିତ୍ୱାନାତି ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସଯେନ ୱତ୍ଥୁକାମେ ପହାଯ, ତଞ୍ଚ କିଲେସକାମସ୍ସ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପବ୍ବଜ୍ଜା ହେତ୍ଥ କାମପରିଚ୍ଚାଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ପୁନରାଗଚ୍ଛତେ ଇଧାତି ଇଧ ଗେହେ ପୁନଦେୱ ଆଗଚ୍ଛତି, ହୀନାଯାୱତ୍ତନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତଂ ୱାପୀତି ଯୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିବ୍ଭମତି , ତଂ ୱାପି ପୁଗ୍ଗଲଂ ମତଂ ୱିଯମାଦିସିଯୋ ରୋଦନ୍ତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ପୁନ ଜୀୱଂ ମତୋ ହି ସୋତି ୱିବ୍ଭମନତୋ ପଚ୍ଛା ଯୋ ଜୀୱନ୍ତୋ, ସୋ ଗୁଣମରଣେନ ଅତ୍ଥତୋ ମତୋଯେୱ। ଇଦାନିସ୍ସ ସୱିସେସସଂୱେଗଂ ଜନେତୁଂ ‘‘କୁକ୍କୁଳା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ‘‘ଅହୋରତ୍ତଂ ଆଦିତ୍ତଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଡହନଟ୍ଠେନ କୁକ୍କୁଳଅନିରଯସଦିସତ୍ତା କୁକ୍କୁଳା ଗିହିଭାୱା ଅନୁକମ୍ପନ୍ତିଯା ମଯା ଉବ୍ଭତୋ ଉଦ୍ଧଟୋ, ତାତ ସାନୁ, କୁକ୍କୁଳଂ ପତିତୁଂ ଇଚ୍ଛସି ପତିତୁକାମୋସୀ’’ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ସାନୁସାମଣେରୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ॰ ଥେର ୧।୨୧।୨୫-୨୯) –

‘‘ଭୁଞ୍ଜନ୍ତଂ ସମଣଂ ଦିସ୍ୱା, ୱିପ୍ପସନ୍ନମନାୱିଲଂ;

ଘଟେନୋଦକମାଦାଯ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଅଦାସହଂ।

‘‘ନିମ୍ମଲୋ ହୋମହଂ ଅଜ୍ଜ, ୱିମଲୋ ଖୀଣସଂସଯୋ;

ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସ, ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତତେ ସୁଭଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଉଦକଂ ଯମଦାସହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଦକଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକସଟ୍ଠିମ୍ହିତୋ କପ୍ପେ, ଏକୋୱ ୱିମଲୋ ଅହୁ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ୱସେନ ‘‘ମଯ୍ହଂ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ଚ ଜାତା’’ତି ଉଦାନୱସେନ ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି।

ସାନୁତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ରମଣୀଯୱିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଥାପିଭଦ୍ଦୋ ଆଜଞ୍ଞୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ରମଣୀଯୱିହାରିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା କୋରଣ୍ଡପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଯୋବ୍ବନମଦେନ କାମେସୁ ମୁଚ୍ଛଂ ଆପନ୍ନୋ ୱିହରତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ପାରଦାରିକଂ ରାଜପୁରିସେହି ୱିୱିଧା କମ୍ମକାରଣା କରୀଯମାନଂ ଦିସ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ପବ୍ବଜିତୋ ଚ ରାଗଚରିତତାଯ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସୁସମ୍ମଟ୍ଠଂ ପରିୱେଣଂ ସୁପଟ୍ଠିତଂ ପାନୀଯପରିଭୋଜନୀଯଂ ସୁପଞ୍ଞତ୍ତଂ ମଞ୍ଚପୀଠଂ କତ୍ୱା ୱିହରତି। ତେନ ସୋ ରମଣୀଯୱିହାରୀତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ।

ସୋ ରାଗୁସ୍ସନ୍ନତାଯ ଅଯୋନିସୋ ମନସି କରିତ୍ୱା ସଞ୍ଚେତନିକଂ ସୁକ୍କୱିସ୍ସଟ୍ଠିଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ‘‘ଧିରତ୍ଥୁ, ମଂ ଏୱଂଭୂତୋ ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟଂ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ୱା ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିସ୍ସାମୀ’’ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି, ତେନ ଚ ମଗ୍ଗେନ ସକଟେସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ଏକୋ ସକଟଯୁତ୍ତୋ ଗୋଣୋ ପରିସ୍ସମନ୍ତୋ ୱିସମଟ୍ଠାନେ ଖଲିତ୍ୱା ପତି, ତଂ ସାକଟିକା ଯୁଗତୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତିଣୋଦକଂ ଦତ୍ୱା ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ପୁନପି ଧୁରେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ଥେରୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଯଥାଯଂ ଗୋଣୋ ସକିଂ ଖଲିତ୍ୱାପି ଉଟ୍ଠାଯ ସକିଂ ଧୁରଂ ୱହତି, ଏୱଂ ମଯାପି କିଲେସୱସେନ ସକିଂ ଖଲିତେନାପି ୱୁଟ୍ଠାଯ ସମଣଧମ୍ମଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଉପାଲିତ୍ଥେରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ତେନ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା ଆପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୀଲଂ ପାକତିକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୧।୩୫-୩୯) –

‘‘ଅକ୍କନ୍ତଞ୍ଚ ପଦଂ ଦିସ୍ୱା, ଚକ୍କାଲଙ୍କାରଭୂସିତଂ;

ପଦେନାନୁପଦଂ ଯନ୍ତୋ, ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ମହେସିନୋ।

‘‘କୋରଣ୍ଡଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ସମୂଲଂ ପୂଜିତଂ ମଯା;

ହତ୍ଥୋ ହତ୍ଥେନ ଚିତ୍ତେନ, ଅଓନ୍ଦିଂ ପଦମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ଏକନଓୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସତ୍ତପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ଏକୋ ୱୀତମଲୋ ଅହୁଂ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିୟା ସଦ୍ଧିଂ ଅରିୟଧମ୍ମାଧିଗମନଦୀପନିଂ ‘‘ୟଥାପି ଭଦ୍ଦୋ ଆଜଞ୍ଞୋ, ଖଲିତ୍ୱା ପତିତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୫। ତତ୍ଥ ଖଲିତ୍ୱାତି ପକ୍ଖଲିତ୍ୱା। ପତିତିଟ୍ଠତୀତି ପତିଟ୍ଠହତି, ପୁନଦେୱ ୟଥାଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱନ୍ତି ୟଥା ଭଦ୍ଦୋ ଉସଭାଜାନୀୟୋ ଭାରଂ ୱହନ୍ତୋ ପରିସ୍ସମପ୍ପତ୍ତୋ ୱିସମଟ୍ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ ଏକୱାରଂ ପକ୍ଖଲିତ୍ୱା ପତିତୋ ନ ତତ୍ତକେନ ଧୁରଂ ଛଡ୍ଡେତି, ଥାମଜୱପରକ୍କମସମ୍ପନ୍ନତାୟ ପନ ଖଲିତ୍ୱାପି ପତିତିଟ୍ଠତି, ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ଠତ୍ୱା ଭାରଂ ୱହତି, ଏୱଂ କିଲେସପରିସ୍ସମପ୍ପତ୍ତୋ କିରିୟାପରାଧେନ ଖଲିତ୍ୱା ତଂ ଖଲିତଂ ଥାମୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତିତାୟ ପଟିପାକତିକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନଂ, ତତୋ ଏୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୱନନ୍ତେ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତତାୟ ସାୱକଂ, ତସ୍ସ ଉରେ ୱାୟାମଜନିତାଭିଜାତିତାୟ ଓରସଂ ପୁତ୍ତଂ ଭଦ୍ଦାଜାନୀୟସଦିସକିଚ୍ଚତାୟ ଆଜାନୀୟନ୍ତି ଚ ମଂ ଧାରେଥ ଉପଧାରେଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

ରମଣୀୟୱିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଧାୟାହଂପବ୍ବଜିତୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନଓୁତେ କପ୍ପେ ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସୱଣ୍ଟାନି ପୁପ୍ଫାନି କଣ୍ଠିକବଦ୍ଧାନି ଗହେତ୍ୱା ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ଜାତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତଂ କୁଲଂ ଧନଧଞ୍ଞାଦୀହି ୱଡ୍ଢି, ଅତ୍ତଭାୱୋ ଚସ୍ସ ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀୟୋ ଗୁଣୱା ଇତି ୱିଭୱସମିଦ୍ଧିୟା ଚ ଗୁଣସମିଦ୍ଧିୟା ଚ ସମିଦ୍ଧୀତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ସୋ ବିମ୍ବିସାରସମାଗମେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭାୱନାୟ ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ଭଗୱତି ତପୋଦାରାମେ ୱିହରନ୍ତେ ଏକଦିୱସଂ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଲାଭା ୱତ ମେ ସତ୍ଥା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସ୍ୱାକ୍ଖାତେ ଚାହଂ ଧମ୍ମୱିନୟେ ପବ୍ବଜିତୋ, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଚ ମେ ସୀଲୱନ୍ତୋ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମା’’ତି। ତସ୍ସେୱଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉଦପାଦି। ତଂ ଅସହନ୍ତୋ ମାରୋ ପାପିମା ଥେରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ମହନ୍ତଂ ଭେରୱସଦ୍ଦମକାସି, ପଥୱିୟା ଉଦ୍ରିୟନକାଲୋ ୱିୟ ଅହୋସି। ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ଭଗୱା ‘‘ମାରୋ ତୁୟ୍ହଂ ୱିଚକ୍ଖୁକମ୍ମାୟ ଚେତେତି, ଗଚ୍ଛ, ଭିକ୍ଖୁ ତତ୍ଥ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱିହରାହୀ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୧।୩୦-୩୪) –

‘‘କଣିକାରଂୱ ଜୋତନ୍ତଂ, ନିସିନ୍ନଂ ପବ୍ବତନ୍ତରେ;

ଓଭାସେନ୍ତଂ ଦିସା ସବ୍ବା, ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ନରସାରଥିଂ।

‘‘ଧନୁଂ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝଂ କତ୍ୱାନ, ଉସୁଂ ସନ୍ନୟ୍ହହଂ ତଦା;

ପୁପ୍ଫଂ ସୱଣ୍ଟଂ ଛେତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପୟିଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକପଞ୍ଞାସିତୋ କପ୍ପେ, ଏକୋ ଆସିଂ ଜୁତିନ୍ଧରୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଖୀଣାସୱଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ପୁରିମନୟେନେୱ ମାରୋ ମହନ୍ତଂ ଭେରୱସଦ୍ଦଂ ଅକାସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ଅଭୀତୋ ଅଛମ୍ଭୀ ‘‘ତାଦିସାନଂ ମାରାନଂ ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ମୟ୍ହଂ ଲୋମମ୍ପି ନ କମ୍ପେତୀ’’ତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ସଦ୍ଧାୟାହଂ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୬। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାୟାତି ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦସମୁଟ୍ଠାନାୟ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାୟ ଚେୱ ରତନତ୍ତୟସଦ୍ଧାୟ ଚ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ପବ୍ବଜିତୋତି ଉପଗତୋ। ଅଗାରସ୍ମାତି ଗେହତୋ ଘରାୱାସତୋ ୱା। ଅନଗାରିୟନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ, ସା ହି ଯଂକିଞ୍ଚି କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ ‘ଅଗାରସ୍ସ ହିତ’ନ୍ତି ଅଗାରିୟଂ ନାମ, ତଦଭାୱତୋ ‘‘ଅନଗାରିୟା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସତି ପଞ୍ଞା ଚ ମେ ୱୁଡ୍ଢାତି ସରଣଲକ୍ଖଣା ସତି, ପଜାନନଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞାତି ଇମେ ଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ମେ ୱୁଡ୍ଢା ୱଡ୍ଢିତା, ନ ଦାନି ୱଡ୍ଢେତବ୍ବା ଅତ୍ଥି ସତିପଞ୍ଞା ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ସୁସମାହିତନ୍ତି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସେନ ଚେୱ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିୱସେନ ଚ ଚିତ୍ତଂ ମେ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତଂ, ନ ଦାନି ତସ୍ସ ସମାଧାତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ସମାଧି ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମା କାମଂ କରସ୍ସୁ ରୂପାନୀତି ପାପିମ ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଯାନି କାନିଚି ୱିପ୍ପକାରାନି ଯଥାରୁଚିଂ କରୋହି, ତେହି ପନ ନେୱ ମଂ ବ୍ୟାଧୟିସ୍ସସି ମମ ସରୀରକମ୍ପନମତ୍ତମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସସି, କୁତୋ ଚିତ୍ତଞ୍ଞଥତ୍ତଂ? ତସ୍ମା ତୱ କିରିୟା ଅପ୍ପଚିଚ୍ଛିତପହେନକଂ ୱିୟ ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ସୋଧେତି, କେୱଲଂ ତୱ ଚିତ୍ତୱିଘାତମତ୍ତଫଲାତି ଥେରୋ ମାରଂ ତଜ୍ଜେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ମାରୋ ‘‘ଜାନାତି ମଂ ସମଣୋ’’ତି ତତ୍ଥେୱନ୍ତରଧାୟି।

ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଉଜ୍ଜୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନମୋତେ ବୁଦ୍ଧ ୱୀରତ୍ଥୂତି ଆୟସ୍ମତୋ ଉଜ୍ଜୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଦ୍ୱାନୱୁତେ କପ୍ପେ ତିସ୍ସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କଣିକାରପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ସୋତ୍ଥିୟବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଉଜ୍ଜୟୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚୋଦିୟମାନୋ ୱେଳୁୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚରିୟାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୧।୧-୪) –

‘‘କଣିକାରଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ଓଚିନିତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ତିସ୍ସସ୍ସ ଅଭିରୋପେସିଂ, ଓଘତିଣ୍ଣସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ପଞ୍ଚତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଅରୁଣପାଣୀତି ୱିସ୍ସୁତୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଥୋମନାକାରେନ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ନମୋ ତେ ବୁଦ୍ଧ ୱୀରତ୍ଥୂ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୭। ତତ୍ଥ ନମୋତି ପଣାମକିତ୍ତନଂ। ତେତି ପଣାମକିରିୟାୟ ସମ୍ପଦାନକିତ୍ତନଂ, ତୁୟ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧ ୱୀରାତି ଚ ଭଗୱତୋ ଆଲପନଂ। ଭଗୱା ହି ୟଥା ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭେଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭେଦେନ ସୟମ୍ଭୂଞାଣେନ ଅନୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ମାରାନଂ ଅଭିପ୍ପମଦ୍ଦନୱସେନ ପଦହନ୍ତେନ ମହତା ୱୀରିୟେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ‘‘ୱୀରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ଥୂତି ହୋତୁ, ତସ୍ସ ‘‘ନମୋ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋସି ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବେହି କିଲେସେହି ସବ୍ବସ୍ମିଞ୍ଚ ସଙ୍ଖାରଗତେ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ୱିସଂୟୁତ୍ତୋ ଅସି ଭୱସି, ନ ତୟା କିଞ୍ଚି ଅୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ୟତୋହଂ ତୁୟ୍ହାପଦାନେ ୱିହରଂ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋତି ତୁୟ୍ହଂ ତୱ ଅପଦାନେ ଓୱାଦେ ଗତମଗ୍ଗେ ପଟିପତ୍ତିଚରିୟାୟ ୱିହରଂ ୟଥାସତ୍ତି ୟଥାବଲଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ କାମାସୱାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଆସୱାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅନାସୱୋ ୱିହରାମି, ତାଦିସସ୍ସ ନମୋ ତେ ବୁଦ୍ଧ-ୱୀରତ୍ଥୂତି।

ଉଜ୍ଜୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସଞ୍ଜୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ୟତୋ ଅହନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ସଞ୍ଜୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମହତି ପୂଗେ ସଂକିତ୍ତିୱସେନ ୱତ୍ଥୁଂ ସଙ୍ଘରିତ୍ୱା ରତନତ୍ତୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ସୟଂ ଦଲିଦ୍ଦୋ ହୁତ୍ୱା ନେସଂ ଗଣାଦୀନଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ବ୍ୟାୱଟୋ ଅହୋସି। କାଲେନ କାଲଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ତଂ ତଂ ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି ସଞ୍ଜୟୋ ନାମ ନାମେନ, ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମାୟୁପୋକ୍ଖରସାତିଆଦିକେ ଅଭିଞ୍ଞାତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନେ ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମି। ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସୋତାପନ୍ନୋ ଅହୋସି। ଅପରଭାଗେ ପବ୍ବଜି। ପବ୍ବଜନ୍ତୋ ଚ ଖୁରଗ୍ଗେୟେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସୀ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧। ୧୦।୫୧-୫୫) –

‘‘ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ମହାପୂଗଗଣୋ ଅହୁ;

ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରୋ ଆସିଂ, ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ୱାୱଟୋ।

‘‘ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମୋ ଚ ମେ ନତ୍ଥି, ସୁଗତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଅୱନ୍ଦିଂ ସତ୍ଥୁନୋ ପାଦେ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ ଅକାସହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ଚ ଅଟ୍ଠମେ କପ୍ପେ, ରାଜା ଆସିଂ ସୁଚିନ୍ତିତୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଅଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଯତୋ ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୮। ତତ୍ଥ ଯତୋ ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋତି ଯତୋ ପଭୁତି ଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋ। ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନାଭିଜାନାମି ସଙ୍କପ୍ପଂ, ଅନରିଯଂ ଦୋସସଂହିତନ୍ତି ରାଗାଦିଦୋସସଂହିତଂ ତତୋ ଏୱ ଅନରିଯଂ ନିହୀନଂ, ଅରିଯେହି ୱା ଅନରଣୀଯତାଯ ଅନରିଯେହି ଅରଣୀଯତାଯ ଚ ଅନରିଯଂ ପାପକଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭୂତଗୁଣାଦିସଙ୍କପ୍ପନତୋ ‘‘ସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ କାମୱିତକ୍କାଦିମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦିତଂ ନାଭିଜାନାମୀତି, ‘‘ଖୀଣସ୍ସୋୟେୱ ମଯା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତ’’ନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ସଞ୍ଜଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ରାମଣେଯ୍ୟକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଚିହଚିହାଭିନଦିତେତି ଆଯସ୍ମତୋ ରାମଣେଯ୍ୟକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁ ଏୱ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଇବ୍ଭକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚରିଯାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି। ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପବ୍ବଜିତସାରୁପ୍ପାଯ ଚ ପଟିପତ୍ତିଯା ପାସାଦିକଭାୱତୋ ରାମଣେଯ୍ୟକୋତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି । ଅଥେକଦିୱସଂ ମାରୋ ଥେରଂ ଭିଂସାପେତୁକାମୋ ଭେରୱସଦ୍ଦଂ ଅକାସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ଥିରପକତିତାଯ ତେନ ଅସନ୍ତସନ୍ତୋ ‘‘ମାରୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅନାଦରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚିହଚିହାଭିନଦିତେ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୪୯। ତତ୍ଥ ଚିହଚିହାଭିନଦିତେତି ଚିହଚିହାତି ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତସଦ୍ଦତାଯ ‘‘ଚିହଚିହା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ୱଟ୍ଟକାନଂ ଅଭିନାଦନିମିତ୍ତଂ, ୱିରୱହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସିପ୍ପିକାଭିରୁତେହି ଚାତି ସିପ୍ପିକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଦେୱକା ପରନାମକା ଗେଲଞ୍ଞେନ ଛାତକିସଦାରକାକାରା ସାଖାମିଗା। ‘‘ମହାକଲନ୍ଦକା’’ତି କେଚି, ସିପ୍ପିକାନଂ ଅଭିରୁତେହି ମହାୱିରୱେହି, ହେତୁମ୍ହି ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ, ତଂ ହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ମେ ତଂ ଫନ୍ଦତି ଚିତ୍ତନ୍ତି ମମ ଚିତ୍ତଂ ନ ଫନ୍ଦତି ନ ଚୱତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇମସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞେ ୱିରୱହେତୁ ସିପ୍ପିକାଭିରୁତହେତୁ ୱିଯ, ପାପିମ, ତୱ ୱିସ୍ସରକରଣହେତୁ ମମ ଚିତ୍ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ନ ପରିପତତୀତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଏକତ୍ତନିରତଞ୍ହି ମେ’’ତି। ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁ ଅତ୍ଥୋ, ଯସ୍ମା ମମ ଚିତ୍ତଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାଯ ଏକତ୍ତେ ଏକୀଭାୱେ, ବହିଦ୍ଧା ୱା ୱିକ୍ଖେପଂ ପହାଯ ଏକତ୍ତେ ଏକଗ୍ଗତାଯ, ଏକତ୍ତେ ଏକସଭାୱେ ୱା ନିବ୍ବାନେ ନିରତଂ ଅଭିରତଂ, ତସ୍ମା କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ନ ଫନ୍ଦତି ନ ଚୱତୀତି, ଇମଂ କିର ଗାଥଂ ୱଦନ୍ତୋ ଏୱ ଥେରୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୧।୫-୯) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ଭଗୱା, ସତରଂସୀ ପତାପୱା;

ଚଙ୍କମନଂ ସମାରୂଳ୍ହୋ, ମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ ସିଖୀସଭୋ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଞାଣମୁତ୍ତମଂ;

ମିନେଲପୁପ୍ଫଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକୂନତିଂସକପ୍ପମ୍ହି, ସୁମେଘଘନନାମକୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଯମେଓ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସି।

ରାମଣେଯ୍ୟକତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱିମଲତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ଣ୍ଣନା

ଧରଣୀଚ ସିଞ୍ଚତି ୱାତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱିମଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସଙ୍ଖଧମନକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ସିପ୍ପେ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ଏକଦିୱସଂ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସଙ୍ଖଧମନେନ ପୂଜଂ କତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ କାଲେନ କାଲଂ ସତ୍ଥୁ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ‘‘ଅନାଗତେ ମେ ୱିମଲୋ ୱିସୁଦ୍ଧୋ କାଯୋ ହୋତୂ’’ତି ବୋଧିରୁକ୍ଖଂ ଗନ୍ଧୋଦକେହି ନ୍ହାପେସି, ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣେସୁ ଆସନାନି ଧୋୱାପେସି, ଭିକ୍ଖୂନମ୍ପି କିଲିଟ୍ଠେ ସମଣପରିକ୍ଖାରେ ଧୋୱାପେସି।

ସୋ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ଇବ୍ଭକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ୱସନ୍ତସ୍ସ ନିକ୍ଖମନ୍ତସ୍ସ ଚ କାଯୋ ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠୋ ପଦୁମପଲାସେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ଅଲଗ୍ଗୋ ପଚ୍ଛିମଭୱିକବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ସୁୱିସୁଦ୍ଧୋ ଅହୋସି, ତେନସ୍ସ ୱିମଲୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ରାଜଗହପ୍ପୱେସନେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା କୋସଲରଟ୍ଠେ ପବ୍ବତଗୁହାଯଂ ୱିହରତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ଚାତୁଦ୍ଦୀପିକମହାମେଘୋ ସକଲଂ ଚକ୍କୱାଳଗବ୍ଭଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ପାୱସ୍ସି। ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯିମ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀନଞ୍ଚ ଧରମାନକାଲେ ଏୱ କିର ଏୱଂ ୱସ୍ସତି। ଘମ୍ମପରିଳାହୱୂପସମତୋ ଉତୁସପ୍ପାଯଲାଭେନ ଥେରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସମାହିତଂ ଅହୋସି ଏକଗ୍ଗଂ। ସୋ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ତାୱଦେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୦।୫୬-୬୦) –

‘‘ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଅହୋସିଂ ସଙ୍ଖଧମ୍ମକୋ;

ନିଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତୋମ୍ହି, ସୁଗତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

‘‘ଉପଟ୍ଠାନଫଲଂ ପସ୍ସ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ସଟ୍ଠି ତୂରିଯସହସ୍ସାନି, ପରିୱାରେନ୍ତି ମଂ ସଦା।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଉପଟ୍ଠହିଂ ମହାଇସିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଉପଟ୍ଠାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଚତୁୱୀସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ମହାନିଗ୍ଘୋସନାମକା;

ସୋଳସାସିଂସୁ ରାଜାନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା କତକିଚ୍ଚତାଯ ତୁଟ୍ଠମାନସୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ ‘‘ଧରଣୀ ଚ ସିଞ୍ଚତି ୱାତି ମାଲୁତୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୫୦। ତତ୍ଥ ଧରଣୀତି ପଥୱୀ, ସା ହି ସକଲଂ ଧରାଧରଂ ଧାରେତୀତି ‘‘ଧରଣୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସିଞ୍ଚତୀତି ସମନ୍ତତୋ ନଭଂ ପୂରେତ୍ୱା ଅଭିପ୍ପୱସ୍ସତୋ ମହାମେଘସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠିଧାରାହି ସିଞ୍ଚତି । ୱାତି ମାଲୁତୋତି ଉଦକଫୁସିତସମ୍ମିସ୍ସତାଯ ସୀତଲୋ ୱାତୋ ୱାଯତି। ୱିଜ୍ଜୁତା ଚରତି ନଭେତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗଜ୍ଜତା ଗଳଗଳାଯତା ମହାମେଘତୋ ନିଚ୍ଛରନ୍ତିଯୋ ସତେରତା ଆକାସେ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତି। ଉପସମନ୍ତି ୱିତକ୍କାତି ଉତୁସପ୍ପାଯସିଦ୍ଧେନ

ସମଥଵିପସ୍ସନାଧିଗମେନ ପୁବ୍ବଭାଗେ ତଦଙ୍ଗାଦିଵସେନ ଵୂପସନ୍ତା ହୁତ୍ଵା କାମଵିତକ୍କାଦଯୋ ସବ୍ବେପି ନଵ ମହାଵିତକ୍କା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଉପସମନ୍ତି। ଅନଵସେସତୋ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଵତ୍ତମାନସମୀପତାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣଂ ଵତ୍ତମାନଂ କତ୍ଵା ଵଦତି। ଅତୀତତ୍ଥେ ଵା ଏତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଵଚନଂ। ଚିତ୍ତଂ ସୁସମାହିତଂ ମମାତି ତତୋ ଏଵ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିନା ମମ ଚିତ୍ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତଂ, ନ ଦାନି ତସ୍ସ ସମାଧାନେ କିଞ୍ଚି କାତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ଵିମଲତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚମଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଛଟ୍ଠଵଗ୍ଗୋ

୧। ଗୋଧିକାଦିଚତୁତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଵସ୍ସତିଦେଵୋତିଆଦିକା ଚତସ୍ସୋ – ଗୋଧିକୋ, ସୁବାହୁ, ଵଲ୍ଲିଯୋ, ଉତ୍ତିଯୋତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଥେରାନଂ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇମେପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତା ଇତୋ ଚତୁନଵୁତେ କପ୍ପେ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ଵା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସହାଯା ହୁତ୍ଵା ଵିଚରିଂସୁ। ତେସୁ ଏକୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା କଟଚ୍ଛୁଭିକ୍ଖଂ ଅଦାସି। ଦୁତିଯୋ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହି। ତତିଯୋ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଏକେନ ପୁପ୍ଫହତ୍ଥେନ ଭଗଵନ୍ତଂ ପୂଜେସି। ଚତୁତ୍ଥୋ ସୁମନପୁପ୍ଫେହି ପୂଜମକାସି। ଏଵଂ ତେ ସତ୍ଥରି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ଵା ପସୁତେନ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ପୁନ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ଵା ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ସହାଯକା ହୁତ୍ଵା ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ଵା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଵତୋ କାଲେ ପାଵାଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମଲ୍ଲରାଜାନଂ ପୁତ୍ତା ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତେସଂ ଗୋଧିକୋ, ସୁବାହୁ, ଵଲ୍ଲିଯୋ, ଉତ୍ତିଯୋତି ନାମାନି ଅକଂସୁ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପିଯସହାଯା ଅହେସୁଂ। ତେ କେନଚିଦେଵ କରଣୀଯେନ କପିଲଵତ୍ଥୁଂ ଅଗମଂସୁ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ସତ୍ଥା କପିଲଵତ୍ଥୁଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ନିଗ୍ରୋଧାରାମେ ଵସନ୍ତୋ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ସୁଦ୍ଧୋଦନପ୍ପମୁଖେ ସକ୍ୟରାଜାନୋ ଦମେସି। ତଦା ତେପି ଚତ୍ତାରୋ ମଲ୍ଲରାଜପୁତ୍ତା ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ଵା ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦା ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତା ନଚିରସ୍ସେଵ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୧-୨୩) –

''ସୁଵଣ୍ଣଵଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ପଵରା ଅଭିନିକ୍ଖନ୍ତଂ, ଵନା ନିବ୍ବନମାଗତଂ।

''କଟଚ୍ଛୁଭିକ୍ଖଂ ପାଦାସିଂ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ପଞ୍ଞାଯ ଉପସନ୍ତସ୍ସ, ମହାଵୀରସ୍ସ ତାଦିନୋ।

''ପଦେନାନୁପଦାଯନ୍ତଂ, ନିବ୍ବାପେନ୍ତେ ମହାଜନଂ;

ଉଳାରା ଵିତ୍ତି ମେ ଜାତା, ବୁଦ୍ଧେ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନେ।

''ଚତୁନ୍ନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଭିକ୍ଖାଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''ସତ୍ତାସୀତିମ୍ହିତୋ କପ୍ପେ, ମହାରେଣୁସନାମକା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ସତ୍ତେତେ ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଗୋଧିକୋ ଥେରୋ।

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ନିସଭାଜାନିୟଂ ଯଥା;

ତିଧାପଭିନ୍ନଂ ମାତଙ୍ଗଂ, କୁଞ୍ଜରଂୱ ମହେସିନଂ।

‘‘ଓଭାସେନ୍ତଂ ଦିସା ସବ୍ବା, ଉଳୁରାଜଂୱ ପୂରିତଂ;

ରଥିୟଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ଅପସ୍ସହଂ।

‘‘ଞାଣେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥମଭିୱାଦୟିଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଞାଣସଞ୍ଞାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ତେସତ୍ତତିମ୍ହିତୋ କପ୍ପେ, ସୋଳସାସୁଂ ନରୁତ୍ତମା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ସୁବାହୁତ୍ଥେରୋ।

‘‘ତିୱରାୟଂ ନିୱାସୀହଂ, ଅହୋସିଂ ମାଲିକୋ ତଦା;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଲୋକପୂଜିତଂ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପୁପ୍ଫହତ୍ଥମଦାସହଂ;

ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥୁପପଜ୍ଜାମି, ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱାହସା।

‘‘ଅନୁଭୋମି ଫଲଂ ଇଟ୍ଠଂ, ପୁବ୍ବେ ସୁକତମତ୍ତନୋ;

ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସୁମଲ୍ଲେହି, ପୁପ୍ଫଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୁପ୍ଫପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତୁପାଦାୟ , ୦ପେତ୍ୱା ୱତ୍ତମାନକଂ;

ପଞ୍ଚରାଜସତା ତତ୍ଥ, ନଜ୍ଜସମସନାମକା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ୱଲ୍ଲିୟୋ ଥେରୋ।

‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଜାତିପୁପ୍ଫମଦାସହଂ;

ପାଦେସୁ ସତ୍ତ ପୁପ୍ଫାନି, ହାସେନୋକିରିତାନି ମେ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନହଂ ଅଜ୍ଜ, ଅଭିଭୋମି ନରାମରେ;

ଧାରେମି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୁପ୍ଫପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସମନ୍ତଗନ୍ଧନାମାସୁଂ, ତେରସ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ;

ଇତୋ ପଞ୍ଚମକେ କପ୍ପେ, ଚାତୁରନ୍ତା ଜନାଧିପା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି। (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୧-୨୩);

ଉତ୍ତିୟୋ ଥେରୋ।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଥେରା ଲୋକେ ପାକଟା ପଞ୍ଞାତା ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହି ସକ୍କତା ଗରୁକତା ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ସହେୱ ୱିହରନ୍ତି। ଅଥେକଦା ରାଜା ବିମ୍ବିସାରୋ ତେ ଚତ୍ତାରୋ ଥେରେ ରାଜଗହଂ ଉପଗତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତେମାସଂ ୱସ୍ସାୱାସତ୍ଥାୟ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ତେସଂ ପାଟିୟେକ୍କଂ କୁଟିକାୟୋ କାରେତ୍ୱା ସତିସମ୍ମୋସେନ ନ ଛାଦେସି। ଥେରା ଅଛନ୍ନାସୁ କୁଟିକାସୁ ୱିହରନ୍ତି। ୱସ୍ସକାଲେ ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସତି। ରାଜା ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣଂ ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ, ତଂ କାରଣଂ ଞତ୍ୱା, ତା କୁଟିକାୟୋ ଛାଦାପେତ୍ୱା, ମତ୍ତିକାକମ୍ମଂ ଚିତ୍ତକମ୍ମଞ୍ଚ କାରାପେତ୍ୱା, କୁଟିକାମହଂ କରୋନ୍ତୋ ମହତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାନଂ ଅଦାସି। ଥେରା ରଞ୍ଞୋ ଅନୁକମ୍ପାୟ କୁଟିକାୟୋ ପୱିସିତ୍ୱା ମେତ୍ତାସମାପତ୍ତିୟୋ ସମାପଜ୍ଜିଂସୁ। ଅଥୁତ୍ତରପାଚୀନଦିସତୋ ମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଥେରାନଂ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନକ୍ଖଣେୟେୱ ୱସ୍ସିତୁଂ ଆରଭି। ତେସୁ ଗୋଧିକତ୍ଥେରୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ସହ ମେଘଗଜ୍ଜିତେନ –

୫୧।

‘‘ୱସ୍ସତି ଦେୱୋ ଯଥା ସୁଗୀତଂ, ଛନ୍ନା ମେ କୁଟିକା ସୁଖା ନିୱାତା;

ଚିତ୍ତଂ ସୁସମାହିତଞ୍ଚ ମୟ୍ହଂ, ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥୟସି ପୱସ୍ସ ଦେୱା’’ତି। –

ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ୱସ୍ସତୀତି ସିଞ୍ଚତି ୱୁଟ୍ଠିଧାରଂ ପୱେଚ୍ଛତି। ଦେୱୋତି ମେଘୋ। ଯଥା ସୁଗୀତନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଗୀତଂ ୱିୟ ଗଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମେଘୋ ହି ୱସ୍ସନକାଲେ ସତପଟଲସହସ୍ସପଟଲୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଥନୟନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜୁତା ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋୱ ସୋଭତି, ନ କେୱଲୋ। ତସ୍ମା ସିନିଦ୍ଧମଧୁରଗମ୍ଭୀରନିଗ୍ଘୋସୋ ୱସ୍ସତି ଦେୱୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନ ସଦ୍ଦତୋ ଅନୁପପୀଳଇତଂ ଆହ ‘‘ଛନ୍ନା ମେ କୁଟିକା ସୁଖା ନିୱାତା’’ତି। ଯଥା ନ ଦେୱୋ ୱସ୍ସତି, ଏୱଂ ତିଣାଦୀହି ଛାଦିତା ଅୟଂ ମେ କୁଟିକା, ତେନ ୱୁଟ୍ଠିୱସ୍ସେନ ଅନୁପପୀଳଇତଂ ଆହ। ପରିଭୋଗସୁଖସ୍ସ ଉତୁସପ୍ପାୟୌତୁସୁଖସ୍ସ ଚ ସବ୍ଭାୱତୋ ସୁଖା।

ଫୁସିତଗ୍ଗଃଅପିହିତୱାତପାନତାହି ୱାତପରିସ୍ସଯରହିତା। ଉଭଯେନପି ଆୱାସସମ୍ପାଯଓସେନ ଅନୁପପୀଳଇତଂ ଆହ। ଚିତ୍ତଂ ସୁସମାହିତଞ୍ଚ ମଯ୍ହନ୍ତି ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ମମ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତଂ ଅନୁତ୍ତରସମାଧିନା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତଂ, ଏତେନ ଅବ୍ଭନ୍ତରପରିସ୍ସଯାଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥଯସୀତି ଅଥ ଇଦାନି ପତ୍ଥଯସି ଚେ, ଯଦି ଇଚ୍ଛସି। ପୱସ୍ସାତି ସିଞ୍ଚ ଉଦକଂ ପଗ୍ଘର ୱୁଟ୍ଠିଧାରଂ ପୱେଚ୍ଛ। ଦେୱାତି ମେଘଂ ଆଲପତି।

ଗୋଧିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୁବାହୁତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨। ଇତରେହି ୱୁତ୍ତଗାଥାସୁ ତତିଯପଦେ ଏୱ ୱିସେସୋ। ତତ୍ଥ ସୁବାହୁନା ୱୁତ୍ତଗାଥାଯଂ ଚିତ୍ତଂ ସୁସମାହିତଞ୍ଚ କାଯେତି ମମ ଚିତ୍ତଂ କରଜକାଯେ କାଯଗତାସତିଭାୱନାୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତଂ ସମ୍ମଦେୱ ଅପ୍ପିତଂ। ଅଯଞ୍ହି ଥେରୋ କାଯଗତାସତିଭାୱନାୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଚିତ୍ତଂ ସୁସମାହିତଞ୍ଚ କାଯେ''ତି।

ସୁବାହୁତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୫୩। ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାଯଂ ତସ୍ସଂ ୱିହରାମି ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ତସ୍ସଂ କୁଟିକାଯଂ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିଯା ମତ୍ଥକଂ ପାପିତତ୍ତା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଅରିଯୱିହାରୂପସଂହିତେନ ଦିବ୍ବୱିହାରାଦିସଂହିତେନ ଚ ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ୱିହରାମି, ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା

୪। ଉତ୍ତିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୫୪। ଉତ୍ତିଯତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଗାଥାଯଂ ଅଦୁତିଯୋତି ଅସହାଯୋ, କିଲେସସଙ୍ଗଣିକାଯ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ଚ ୱିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉତ୍ତିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁନ୍ନଂ ଥେରାନଂ ଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅଞ୍ଜନୱନିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଆସନ୍ଦିଂକୁଟିକଂ କତ୍ୱାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଅଞ୍ଜନୱନିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସୁଦସ୍ସନୋ ନାମ ମାଲାକାରୋ ହୁତ୍ୱା ସୁମନପୁପ୍ଫେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଞ୍ଜମ୍ପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକାସି। ଅଥ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେସାଲିଯଂ ୱଜ୍ଜିରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଯପ୍ପତ୍ତକାଲେ ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠେ ଅୱୁଟ୍ଠିଭଯଂ ବ୍ୟାଧିଭଯଂ ଅମନୁସ୍ସଭଯନ୍ତି ତୀଣି ଭଯାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ । ତଂ ସବ୍ବଂ ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଭଗୱତି ପନ ୱେସାଲିଂ ପୱିଟ୍ଠେ ଭଯେସୁ ଚ ୱୂପସନ୍ତେସୁ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସମ୍ବହୁଲାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯେ ଚ ଜାତେ ଅଯଂ ରାଜକୁମାରୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜି। ଯଥା ଚାଯଂ ଏୱଂ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁଚ୍ଚମାନା ଚତ୍ତାରୋପି ଜନା। ତେପି ହି ଇମସ୍ସ ସହାଯଭୂତା ଲିଚ୍ଛୱିରାଜକୁମାରା ଏୱଂ ଇମିନାୱ ନୀହାରେନ ପବ୍ବଜିଂସୁ। କସ୍ସପସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେପି ସହାଯା ହୁତ୍ୱା ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂୱ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକଂସୁ, ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସପି ଭଗୱତୋ ପାଦମୂଲେ କୁସଲବୀଜରୋପନାଦିଂ ଅକଂସୂତି। ତତ୍ଥାଯଂ କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ସାକେତେ ଅଞ୍ଜନୱନେ ସୁସାନଟ୍ଠାନେ ୱସନ୍ତୋ ଉପକଟ୍ଠାଯ ୱସ୍ସୂପନାଯିକାଯ ମନୁସ୍ସେହି ଛଡ୍ଡିତଂ ଜିଣ୍ଣକଂ ଆସନ୍ଦିଂ ଲଭିତ୍ୱା ତଂ ଚତୂସୁ ପାସାଣେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଉପରି ତିରିଯଞ୍ଚ ତିଣାଦୀହି ଛାଦେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱସ୍ସଂ ଉପଗତୋ। ପଠମମାସେଯେୱ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୨୪-୨୮) –

''ସୁଦସ୍ସନୋତି ନାମେନ, ମାଲାକାରୋ ଅହଂ ତଦା;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ନରାସଭଂ।

‘‘ଜାତିପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ପୂଜୟିଂ ପଦୁମୁତ୍ତରଂ;

ୱିସୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ସୁମନୋ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ସମଜ୍ଝଗଂ।

‘‘ଏତିସ୍ସା ପୁପ୍ଫପୂଜାୟ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଣିଧୀହି ଚ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ସୋଳସାସିଂସୁ ରାଜାନୋ, ଦେୱୁତ୍ତରସନାମକା;

ଛତ୍ତିଂସମ୍ହି ଇତୋ କପ୍ପେ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୀତିୱେଗେନ ଉଦାନେନ୍ତୋ ‘‘ଆସନ୍ଦିଂ କୁଟିକଂ କତ୍ୱା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି ।

୫୫। ତତ୍ଥ ଆସନ୍ଦିଂ କୁଟିକଂ କତ୍ୱାତି ଆସନ୍ଦୀ ନାମ ଦୀଘପାଦକଂ ଚତୁରସ୍ସପୀଠଂ, ଆୟତଂ ଚତୁରସ୍ସମ୍ପି ଅତ୍ଥିୟେୱ, ଯତ୍ଥ ନିସୀଦିତୁମେୱ ସକ୍କା, ନ ନିପଜ୍ଜିତୁଂ ତଂ ଆସନ୍ଦିଂ କୁଟିକଂ କତ୍ୱା ୱାସତ୍ଥାୟ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ କୁଟିକଂ କତ୍ୱା ଯଥା ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଉତୁପରିସ୍ସୟାଭାୱେନ ସୁଖେନ ସମଣଧମ୍ମଂ କାତୁଂ ସକ୍କା, ଏୱଂ କୁଟିକଂ କତ୍ୱା। ଏତେନ ପରମୁକ୍କଂସଗତଂ ସେନାସନେ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତଂ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା –

‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନସ୍ସ, ଜଣ୍ଣୁକେନାଭିୱସ୍ସତି;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାୟ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୫; ମି। ପ। ୬।୧।୧);

ଅପରେ ‘‘ଆସନ୍ଦିକୁଟିକ’’ନ୍ତି ପାଠଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଆସନ୍ଦିପ୍ପମାଣଂ କୁଟିକଂ କତ୍ୱା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ପନ ‘‘ଆସନନିସଜ୍ଜାଦିଗତେ ମନୁସ୍ସେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ମଞ୍ଚକସ୍ସ ଉପରି କତକୁଟିକା ଆସନ୍ଦୀ ନାମ, ତଂ ଆସନ୍ଦିଂ କୁଟିକଂ କତ୍ୱା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଓଗୟ୍ହାତି ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା। ଅଞ୍ଜନଂ ୱନନ୍ତି ଏୱଂନାମକଂ ୱନଂ, ଅଞ୍ଜନୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫଭାୱତୋ ହି ଅଞ୍ଜନା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ୱଲ୍ଲିୟୋ, ତବ୍ବହୁଲତାୟ ତଂ ୱନଂ ‘‘ଅଞ୍ଜନୱନ’’ନ୍ତି ନାମଂ ଲଭି। ଅପରେ ପନ ‘‘ଅଞ୍ଜନା ନାମ ମହାଗଚ୍ଛା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅଞ୍ଜନୱନଂ ଓଗୟ୍ହ ଆସନ୍ଦିକଂ କୁଟିକଂ କତ୍ୱା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନନ୍ତି ୱିହରତା ମୟାତି ୱଚନସେସେନେୱ ଯୋଜନା। ଇଦମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

ଅଞ୍ଜନୱନିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କୁଟିୱିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କୋକୁଟିକାୟନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ କୁଟିୱିହାରିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ‘‘ଉଦକଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ସୀତଲଂ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଉଦ୍ଧମ୍ମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ଉକ୍ଖିପି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଞତ୍ୱା ପସାଦସଂୱଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ଆକାସେ ଠିତୋୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ସୋ ତେନ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେସି। ସେସଂ ଅଞ୍ଜନୱନିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଅୟଂ କିର ୱୁତ୍ତନୟେନ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ସାୟଂ ଖେତ୍ତସମୀପେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦେୱେ ଫୁସାୟନ୍ତେ ଖେତ୍ତପାଲକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଂ ତିଣକୁଟିଂ ଦିସ୍ୱା ପୱିସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତିଣସନ୍ଥାରକେ ନିସୀଦି । ନିସିନ୍ନମତ୍ତୋୱ ଉତୁସପ୍ପାୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୨୯-୩୫) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅନିଲଞ୍ଜସେ;

ଘତାସନଂୱ ଜଲିତଂ, ଆଦିତ୍ତଂୱ ହୁତାସନଂ।

‘‘ପାଣିନା ଉଦକଂ ଗୟ୍ହ, ଆକାସେ ଉକ୍ଖିପିଂ ଅହଂ;

ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି ମହାୱୀରୋ, ବୁଦ୍ଧୋ କାରୁଣିକୋ ଇସି।

‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ପଦୁମୁତ୍ତରନାମକୋ;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଇମିନା ଦକଦାନେନ, ପୀତିଉପ୍ପାଦନେନ ଚ;

କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ପି, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜତି।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦ, ଲୋକଜେଟ୍ଠ ନରାସଭ;

ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ଠାନଂ, ହିତ୍ୱା ଜଯପରାଜଯଂ।

‘‘ସହସ୍ସରାଜନାମେନ, ତଯୋ ତେ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ;

ପଞ୍ଚସଟ୍ଠିକପ୍ପସତେ, ଚାତୁରନ୍ତା ଜନାଧିପା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରେ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନେ ଖେତ୍ତପାଲକୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କୋ କୁଟିକାଯ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୁ କୁଟିକାଯ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତଯିଦଂ ଖେତ୍ତପାଲସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଚ ୱଚନଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା –

୫୬।

‘‘କୋ କୁଟିକାଯଂ ଭିକ୍ଖୁ କୁଟିକାଯଂ, ୱୀତରାଗୋ ସୁସମାହିତଚିତ୍ତୋ;

ଏୱଂ ଜାନାହି ଆୱୁସୋ, ଅମୋଘା ତେ କୁଟିକା କତା’’ତି। –

ତଥାରୂପେନ ସଙ୍ଗୀତିଂ ଆରୋପିତଂ।

ତତ୍ଥ କୋ କୁଟିକାଯନ୍ତି, ‘‘ଇମିସ୍ସଂ କୁଟିକାଯଂ କୋ ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ଖେତ୍ତପାଲସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ। ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁ କୁଟିକାଯନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ପଟିୱଚନଦାନଂ। ଅଥ ନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ ତଂ କୁଟିପରିଭୋଗଂ ଅନୁମୋଦାପେତ୍ୱା ଉଳାରଂ ତମେୱ ପୁଞ୍ଞଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ‘‘ୱୀତରାଗୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏକୋ ଭିନ୍ନକିଲେସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତେ କୁଟିକାଯଂ ନିସିନ୍ନୋ, ତତୋ ଏୱ ସୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗତାଯ ୱୀତରାଗୋ ଅନୁତ୍ତରସମାଧିନା ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତଚିତ୍ତତାଯ ସୁସମାହିତଚିତ୍ତୋ, ଇମଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ, ଆୱୁସୋ ଖେତ୍ତପାଲ, ଯଥାହଂ ୱଦାମି, ଏୱଂ ଜାନାହି ସଦ୍ଦହ ଅଧିମୁଚ୍ଚସ୍ସୁ। ଅମୋଘାତେ କୁଟିକା କତା ତଯା କତା କୁଟିକା ଅମୋଘା ଅୱଞ୍ଝା ସଫଲା ସଉଦ୍ରଯା, ଯସ୍ମା ଅରହତା ଖୀଣାସୱେନ ପରିଭୁତ୍ତା। ସଚେ ତ୍ୱଂ ଅନୁମୋଦସି, ତଂ ତେ ଭୱିସ୍ସତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯାତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ଖେତ୍ତପାଲୋ ‘‘ଲାଭା ୱତ ମେ, ସୁଲଦ୍ଧଂ ୱତ ମେ, ଯସ୍ସ ମେ କୁଟିକାଯଂ ଏଦିସୋ ଅଯ୍ୟୋ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦତୀ’’ତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଅନୁମୋଦନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଇମଂ ପନ ତେସଂ କଥାସଲ୍ଲାପଂ ଭଗୱା ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯା ସୁତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନଞ୍ଚସ୍ସ ଞତ୍ୱା ତମ୍ହାୱିନିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ

ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଖେତ୍ତପାଲଂ ଇମାହି ଗାଥାହି ଅଜ୍ଝଭାସି –

‘‘ୱିହାସି କୁଟିଯଂ ଭିକ୍ଖୁ, ସନ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅନାସୱୋ;

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଦେୱିନ୍ଦୋ ତ୍ୱଂ ଭୱିସ୍ସସି।

‘‘ଛତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସସି;

ଚତୁତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ରାଜା ରଟ୍ଠେ ଭୱିସ୍ସସି;

ରତନକୁଟି ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ, ୱୀତରାଗୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି।

କୁଟିକାଯଂ ଲଦ୍ଧୱିସେସତ୍ତା ପନ ଥେରସ୍ସ ତତୋ ପଭୁତି କୁଟିୱିହାରୀତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଉଦପାଦି। ଅଯମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥାପି ଅହୋସୀତି।

କୁଟିୱିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦୁତିଯକୁଟିୱିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଯମାହୁପୁରାଣିଯାତି ଆଯସ୍ମତୋ କୁଟିୱିହାରିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପସନ୍ନମାନସୋ ପରିଳାହକାଲେ ନଳଅୱିଲୀୱେହି ୱିରଚିତଂ ବୀଜନିଂ ଅଦାସି। ତଂ ସତ୍ଥା ଅନୁମୋଦନଗାଥାଯ ସମ୍ପହଂସେସି। ସେସଂ ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଅଞ୍ଜନୱନିଯତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଅଯଂ କିର ୱୁତ୍ତନଯେନ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରାଯ ପୁରାଣକୁଟିକାଯ ୱିହରନ୍ତୋ ସମଣଧମ୍ମଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା, ‘‘ଅଯଂ କୁଟିକା ଜିଣ୍ଣା, ଅଞ୍ଞଂ କୁଟିକଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ନୱକମ୍ମୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତସ୍ସ ଅତ୍ଥକାମା ଦେୱତା ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଉତ୍ତାନୋଭାସଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥଂ ‘‘ଅଯମାହୁ’’ତି ଗାଥମାହ।

୫୭। ତତ୍ଥ ଅଯନ୍ତି ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱଚନଂ। ଆହୂତି ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଞ୍ହି ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରାଣିଯାତି ପୁରାତନୀ ଅଦ୍ଧଗତା। ଅଞ୍ଞଂ ପତ୍ଥଯସେ ନୱଂ କୁଟିନ୍ତି ଇମିସ୍ସା କୁଟିଯା ପୁରାଣଭାୱେନ ଜିଣ୍ଣତାଯ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଇଦାନି ନିବ୍ବତ୍ତନୀଯତାଯ ନୱଂ କୁଟିଂ ପତ୍ଥଯସେ ପତ୍ଥେସି ଆସୀସସି। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପନ ଆସଂ କୁଟିଯା ୱିରାଜଯ ପୁରାଣିଯଂ ୱିଯ ନୱାଯମ୍ପି କୁଟିଯଂ ଆସଂ ତଣ୍ହଂ ଅପେକ୍ଖଂ ୱିରାଜେହି, ସବ୍ବସୋ ତତ୍ଥ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ହୋହି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖା ଭିକ୍ଖୁ ପୁନ ନୱା ନାମ କୁଟି ଭିକ୍ଖୁ ପୁନ ଇଦାନି ନିବ୍ବତ୍ତିଯମାନା ଦୁକ୍ଖାୱହତ୍ତା ଦୁକ୍ଖା, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞଂ ନୱଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଯଥାନିବ୍ବତ୍ତାଯଂ ପୁରାଣିଯଂଯେୱ କୁଟିଯଂ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନା କତବ୍ବଂ କରୋହୀତି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ତ୍ୱଂ, ଭିକ୍ଖୁ, ‘‘ଅଯଂ ପୁରାଣୀ ତିଣକୁଟିକା ଜିଣ୍ଣା’’ତି ଅଞ୍ଞଂ ନୱଂ ତିଣକୁଟିକଂ କାତୁଂ ଇଚ୍ଛସି, ନ ସମଣଧମ୍ମଂ, ଏୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପନ ଭାୱନାଯ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନେନ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଅନତିୱତ୍ତନତୋ ଆଯତିଂ ଅତ୍ତଭାୱକୁଟିମ୍ପି ପତ୍ଥେନ୍ତୋ କାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋଯେୱ ନାମ ହୋତି। ସା ପନ ନୱା ତିଣକୁଟି ୱିଯ କରଣଦୁକ୍ଖେନ ତତୋ ଭିଯ୍ୟୋପି ଜରାମରଣସୋକପରିଦେୱାଦିଦୁକ୍ଖସଂସଟ୍ଠତାଯ ଦୁକ୍ଖା, ତସ୍ମା ତିଣକୁଟିଯଂ ୱିଯ ଅତ୍ତଭାୱକୁଟିଯଂ ଆସଂ ଅପେକ୍ଖଂ ୱିରାଜଯ ସବ୍ବସୋ ତତ୍ଥ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ହୋହି, ଏୱଂ ତେ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଦେୱତାଯ ଚ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୩୬-୪୬) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧସ୍ସ , ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ତିଣତ୍ଥରେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ, ଉପସନ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ନଳମାଲଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ବନ୍ଧିତ୍ୱା ବୀଜନିଂ ଅହଂ;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପନାମେସିଂ, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ବୀଜନିଂ ଲୋକନାୟକୋ;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାୟ, ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସଥ।

‘‘ୟଥା ମେ କାୟୋ ନିଦ୍ଦାତି, ପରିଳାହୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ତଥେୱ ତିୱିଧଗ୍ଗୀହି, ଚିତ୍ତଂ ତୱ ୱିମୁଚ୍ଚତୁ।

‘‘ସବ୍ବେ ଦେୱା ସମାଗଚ୍ଛୁଂ, ୟେ କେଚି ୱନନିସ୍ସିତା;

ସୋସ୍ସାମ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ହାସୟନ୍ତଞ୍ଚ ଦାୟକଂ।

‘‘ନିସିନ୍ନୋ ଭଗୱା ତତ୍ଥ, ଦେୱସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ;

ଦାୟକଂ ସମ୍ପହଂସେନ୍ତୋ, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଇମିନା ବୀଜନିଦାନେନ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଣିଧୀହି ଚ;

ସୁବ୍ବତୋ ନାମ ନାମେନ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତେନ କମ୍ମାୱସେସେନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ମାଲୁତୋ ନାମ ନାମେନ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଇମିନା ବୀଜନିଦାନେନ, ସମ୍ମାନୱିପୁଲେନ ଚ;

କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ପି, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜତି।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ସୁବ୍ବତା ଅଟ୍ଠତିଂସ ତେ;

ଏକୂନତିଂସସହସ୍ସେ, ଅଟ୍ଠ ମାଲୁତନାମକା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତେ ପନ ପତିଟ୍ଠିତୋ ‘‘ଅୟଂ ମେ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଙ୍କୁସଭୂତା’’ତି ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି। ସାୟେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସି। କୁଟିୱାଦେନ ଲଦ୍ଧୱିସେସତ୍ତା ଚସ୍ସ କୁଟିୱିହାରୀତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଅହୋସୀତି।

ଦୁତିୟକୁଟିୱିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ରମଣୀୟକୁଟିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ରମଣୀୟାମେ କୁଟିକାତି ଆୟସ୍ମତୋ ରମଣୀୟକୁଟିକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁସଲବୀଜରୋପନଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇତୋ ଅଟ୍ଠାରସକପ୍ପସତମତ୍ଥକେ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧାରହଂ ଆସନଂ ଭଗୱତୋ ଅଦାସି। ପୁପ୍ଫେହି ଚ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସେସଂ ଅଞ୍ଜନୱନିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଅୟଂ କିର ୱୁତ୍ତନୟେନ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଗାମକାୱାସେ କୁଟିକାୟଂ ୱିହରତି, ସା ହୋତି କୁଟିକା ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀୟା ପାସାଦିକା ସୁପରିକମ୍ମକତଭିତ୍ତିଭୂମିକା

ଆରାମପୋକ୍ଖରଣିରାମଣେୟ୍ୟାଦିସମ୍ପନ୍ନା ମୁତ୍ତାଜାଲସଦିସୱାଲିକାକିଣ୍ଣଭୂମିଭାଗା ଥେରସ୍ସ ଚ ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନତାଯ ସୁସମ୍ମଟ୍ଠଙ୍ଗଣତାଦିନା ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ରମଣୀଯତରା ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ସୋ ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୪୭-୫୨) –

''କାନନଂ ୱନମୋଗ୍ଗଯ୍ହ, ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ନିରାକୁଲଂ;

ସୀହାସନଂ ମଯା ଦିନ୍ନଂ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ତାଦିନୋ।

''ମାଲାହତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱାନ, କତ୍ୱା ଚ ନଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ;

ସତ୍ଥାରଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା, ପକ୍କାମିଂ ଉତ୍ତରାମୁଖୋ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦ, ଲୋକଜେଟ୍ଠ ନରାସଭ;

ସନ୍ନିବ୍ବାପେମି ଅତ୍ତାନଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା।

''ଅଟ୍ଠାରସକପ୍ପସତେ, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ସୀହାସନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''ଇତୋ ସତ୍ତକପ୍ପସତେ, ସନ୍ନିବ୍ବାପକଖତ୍ତିଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରେ ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତେ କୁଟିକାଯ ରମଣୀଯଭାୱତୋ ୱିହାରପେକ୍ଖକା ମନୁସ୍ସା ତତୋ ତତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା କୁଟିଂ ପସ୍ସନ୍ତି । ଅଥେକଦିୱସଂ କତିପଯା ଧୁତ୍ତଜାତିକା ଇତ୍ଥିଯୋ ତତ୍ଥ ଗତା କୁଟିକାଯ ରମଣୀଯଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା, ''ଏତ୍ଥ ୱସନ୍ତୋ ଅଯଂ ସମଣୋ ସିଯା ଅମ୍ହେହି ଆକଡ୍ଢନୀଯହଦଯୋ''ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ – ''ରମଣୀଯଂ ୱୋ, ଭନ୍ତେ, ୱସନଟ୍ଠାନଂ। ମଯମ୍ପି ରମଣୀଯରୂପା ପଠମଯୋବ୍ବନେ ଠିତା''ତି ୱତ୍ୱା ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତାଦୀନି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଭିଂସୁ। ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ୱୀତରାଗଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ''ରମଣୀଯା ମେ କୁଟିକା, ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟା ମନୋରମା''ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୫୮। ତତ୍ଥ ରମଣୀଯା ମେ କୁଟିକାତି ''ରମଣୀଯା ତେ, ଭନ୍ତେ, କୁଟିକା''ତି ଯଂ ତୁମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସଚ୍ଚଂ। ଅଯଂ ମମ ୱସନକୁଟିକା ରମଣୀଯା ମନୁଞ୍ଞରୂପା, ସା ଚ ଖୋ ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟା, ''ଏୱରୂପାଯ ମନାପଂ କତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତାନଂ ଦିନ୍ନାଯ ଇଦଂ ନାମ ଫଲଂ ହୋତୀ''ତି କମ୍ମଫଲାନି ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଯ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଦାତବ୍ବତ୍ତା ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟା, ନ ଧନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତା। ସଯଞ୍ଚ ତଥାଦିନ୍ନାନି ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟାନି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଞ୍ଚ ମନୋ ରମେତୀତି ମନୋରମା। ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟତ୍ତା ଏୱ ହି ମନୋରମା, ସଦ୍ଧାଦୀହି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟଞ୍ଚ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ସପ୍ପୁରିସା ଦାଯକସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତ୍ଥମ୍ପି ପଯୋଗାସଯସମ୍ପନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ନ ତୁମ୍ହେହି ଚିନ୍ତିତାକାରେନ ପଯୋଗାସଯୱିପନ୍ନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ମେ ଅତ୍ଥୋ କୁମାରୀହୀତି ଯସ୍ମା ସବ୍ବସୋ କାମେହି ୱିନିୱତ୍ତିତମାନସୋ ଅହଂ, ତସ୍ମା ନ ମେ ଅତ୍ଥୋ କୁମାରୀହି। କପ୍ପିଯକାରକକମ୍ମୱସେନପି ହି ମାଦିସାନଂ ଇତ୍ଥୀହି ପଯୋଜନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ପଗେୱ ରାଗୱସେନ, ତସ୍ମା ନ ମେ ଅତ୍ଥୋ କୁମାରୀହୀତି। କୁମାରିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପଲକ୍ଖଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମାଦିସସ୍ସ ନାମ ସନ୍ତିକେ ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜାହୀତି ଅଯୁତ୍ତକାରିନୀହି ଯାୱ ଅପରଦ୍ଧଞ୍ଚ ତୁମ୍ହେହି ସମାନଜ୍ଝାସଯାନଂ ପୁରତୋ ଅଯଂ କିରିଯା ସୋଭେଯ୍ୟାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଯେସଂ ଅତ୍ଥୋ ତହିଂ ଗଚ୍ଛଥ ନାରିଯୋ''ତି। ତତ୍ଥ ଯେସନ୍ତି କାମେସୁ ଅୱୀତରାଗାନଂ। ଅତ୍ଥୋତି ପଯୋଜନଂ। ତହିନ୍ତି ତତ୍ଥ ତେସଂ ସନ୍ତିକଂ। ନାରିଯୋତି ଆଲପନଂ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଇତ୍ଥିଯୋ ମଙ୍କୁଭୂତା ପତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧା ଆଗତମଗ୍ଗେନେୱ ଗତା। ଏତ୍ଥ ଚ ''ନ ମେ ଅତ୍ଥୋ କୁମାରୀହୀ''ତି କାମେହି ଅନତ୍ଥିକଭାୱୱଚନେନେୱ ଥେରେନ ଅରହତ୍ତଂ ବ୍ୟାକତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ରମଣୀୟକୁଟିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କୋସଲୱିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଧାୟାହଂପବ୍ବଜିତୋତି ଆୟସ୍ମତୋ କୋସଲୱିହାରିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁସଲବୀଜଂ ରୋପେତ୍ୱା ତଂ ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅକାସି। ସେସଂ ଅଞ୍ଜନୱନିୟତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁସଦିସମେୱ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଅୟଂ କିର ୱୁତ୍ତନୟେନ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ କୋସଲରଟ୍ଠେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଗାମେ ଏକଂ ଉପାସକକୁଲଂ ନିସ୍ସାୟ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି, ତଂ ସୋ ଉପାସକୋ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା କୁଟିକଂ କାରେତ୍ୱା ଅଦାସି। ଥେରୋ କୁଟିକାୟଂ ୱିହରନ୍ତୋ ଆୱାସସପ୍ପାୟେନ ସମାଧାନଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୫୩-୬୧) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ୱସାମି ପଣ୍ଣସନ୍ଥରେ;

ଘାସେସୁ ଗେଧମାପନ୍ନୋ, ସେଯ୍ୟସୀଲୋ ଚହଂ ତଦା।

‘‘ଖଣନ୍ତାଲୁକଲମ୍ବାନି , ବିଳାଲିତକ୍କଲାନି ଚ;

କୋଲଂ ଭଲ୍ଲାତକଂ ବିଲ୍ଲଂ, ଆହତ୍ୱା ପଟିୟାଦିତଂ।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାୟ, ଆଗଚ୍ଛି ମମ ସନ୍ତିକଂ।

‘‘ଉପାଗତଂ ମହାନାଗଂ, ଦେୱଦେୱଂ ନରାସଭଂ;

ବିଳାଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ, ପତ୍ତମ୍ହି ଓକିରିଂ ଅହଂ।

‘‘ପରିଭୁଞ୍ଜି ମହାୱୀରୋ, ତୋସୟନ୍ତୋ ମମଂ ତଦା;

ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାନ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସଥ।

‘‘ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ବିଳାଲିଂ ମେ ଅଦା ତୁୱଂ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜସି।

‘‘ଚରିମଂ ୱତ୍ତତେ ମୟ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ଧାରେମି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘ଚତୁପଞ୍ଞାସିତୋ କପ୍ପେ, ସୁମେଖଲିୟ ସୱ୍ହୟୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପ୍ପଟିସଂୱେଦନେନ ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିୱେଗେନ ଉଦାନେନ୍ତୋ ‘‘ସଦ୍ଧାୟାହଂ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୫୯। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଯାତି ଭଗଵତୋ ଵେସାଲିଂ ଉପଗମନେ ଆନୁଭାଵଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘ଏକନ୍ତନିଯ୍ୟାନିକଂ ଇଦଂ ସାସନଂ, ତସ୍ମା ଅଦ୍ଧା ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଜରାମରଣତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଧାଵସେନ ପବ୍ବଜିତୋ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତୋ। ଅରଞ୍ଞେ ମେ କୁଟିକା କତାତି ତସ୍ସା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଅନୁରୂପଵସେନ ଅରଞ୍ଞେ ଵସତୋ ମେ କୁଟିକା କତା, ପବ୍ବଜ୍ଜାନୁରୂପଂ ଆରଞ୍ଞକୋ ହୁତ୍ୱା ଵୂପକଟ୍ଠୋ ଵିହରାମୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଚ ଆତାପୀ, ସମ୍ପଜାନୋ ପତିସ୍ସତୋ’’ତି। ଅରଞ୍ଞଵାସଲଦ୍ଧେନ କାଯଵିଵେକେନ ଜାଗରିଯଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ସତିଯା ଅଵିପ୍ପଵାସେନ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ, ଆରଦ୍ଧଵୀରିଯତାଯ ଆତାପୀ, ପୁବ୍ବଭାଗିଯସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞପାରିପୂରିଯା ଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନ ପଞ୍ଞାସତିଵେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ସମ୍ପଜାନୋ ପତିସ୍ସତୋ ଵିହରାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତଭାଵାଦିକିତ୍ତନେ ଚସ୍ସ ଇଦମେଵ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି କୋସଲରଟ୍ଠେ ଚିରନିଵାସିଭାଵେନ ପନ କୋସଲଵିହାରୀତି ସମଞ୍ଞା ଜାତାତି।

କୋସଲଵିହାରିତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସୀଵଲିତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ତେତେ ଇଚ୍ଛିଂସୁ ସଙ୍କପ୍ପାତି ଆଯସ୍ମତୋ ସୀଵଲିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିସପରିଯନ୍ତେ ଠିତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଲାଭୀନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମଯାପି ଅନାଗତେ ଏଵରୂପେନ ଭଵିତୁଂ ଵଟ୍ଟତୀ’’ତି ଦସବଲଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ସତ୍ଥୁ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ‘‘ଭଗଵା ଅହଂ ଇମିନା ଅଧିକାରକମ୍ମେନ ଅଞ୍ଞଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ନ ପତ୍ଥେମି, ଅନାଗତେ ପନ ଏକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଅହମ୍ପି ତୁମ୍ହେହି ସୋ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତଭିକ୍ଖୁ ଵିଯ ଲାଭୀନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭଵେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି। ସତ୍ଥା ଅନନ୍ତରାଯଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅଯଂ ତେ ପତ୍ଥନା ଅନାଗତେ ଗୋତମବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋପି କୁଲପୁତ୍ତୋ ଯାଵଜୀଵଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଵିପସ୍ସୀବୁଦ୍ଧକାଲେ ବନ୍ଧୁମତୀନଗରତୋ ଅଵିଦୂରେ ଏକସ୍ମିଂ ଗାମକେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ବନ୍ଧୁମତୀନଗରଵାସିନୋ ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ସାକଚ୍ଛିତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ଦାନଂ ଦେନ୍ତି। ତେ ଏକଦିଵସଂ ସବ୍ବେଵ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଦାନଂ ଦେନ୍ତା ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଅମ୍ହାକଂ ଦାନମୁଖେ ନତ୍ଥୀ’’ତି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୦୭) ମଧୁଞ୍ଚ ଗୁଳଦଧିଞ୍ଚ ନ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। ତେ ‘‘ଯତୋ କୁତୋଚି ଆହରିସ୍ସାମା’’ତି ଜନପଦତୋ ନଗରପଵିସନମଗ୍ଗେ ପୁରିସଂ ଠପେସୁଂ। ତଦା ଏସ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଗାମତୋ ଗୁଳଦଧିଵାରକଂ ଗହେତ୍ୱା, ‘‘କିଞ୍ଚିଦେଵ ଆହରିସ୍ସାମୀ’’ତି ନଗରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ‘‘ମୁଖଂ ଧୋଵିତ୍ୱା ଧୋତହତ୍ଥପାଦୋ ପଵିସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଫାସୁକଟ୍ଠାନଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ନଙ୍ଗଲସୀସମତ୍ତଂ ନିମ୍ମକ୍ଖିକଂ ଦଣ୍ଡକମଧୁଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ପୁଞ୍ଞେନ ମେ ଇଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ନଗରଂ ପାଵିସି। ନାଗରେହି ଠପିତପୁରିସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘ଭୋ ପୁରିସ, କସ୍ସିମଂ ଆହରସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ନ କସ୍ସଚି, ସାମି, ଵିକ୍କିଣିତୁଂ ପନ ମେ ଇଦଂ ଆଭତ’’ନ୍ତି। ‘‘ତେନ ହି, ଭୋ, ଇଦଂ କହାପଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଏତଂ ମଧୁଞ୍ଚ ଗୁଳଦଧିଞ୍ଚ ଦେହୀ’’ତି। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇଦଂ ନ ବହୁମୂଲଂ, ଅଯଞ୍ଚ ଏକପ୍ପହାରେନେଵ ବହୁଂ ଦେତି, ଵୀମଂସିତୁଂ ଵଟ୍ଟତୀ’’ତି। ତତୋ ନଂ ‘‘ନାହଂ ଏକେନ କହାପଣେନ ଦେମୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ଯଦି ଏଵଂ ଦ୍ୱେ ଗହେତ୍ୱା ଦେହୀ’’ତି। ‘‘ଦ୍ୱୀହିପି ନ ଦେମୀ’’ତି। ଏତେନୁପାଯେନ ଵଡ୍ଢେତ୍ୱା ସହସ୍ସଂ ପାପୁଣି।

ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅତିଵଡ୍ଢିତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି, ହୋତୁ ତାଵ ଇମିନା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଅଥ ନଂ ଆହ – ‘‘ଇଦଂ ନ ବହୁଂ ଅଗ୍ଘନକଂ, ତ୍ୱଞ୍ଚ ବହୁଂ ଦେସି, କେନ କମ୍ମେନ ଇଦଂ ଗଣ୍ହାସୀ’’ତି। ‘‘ଇଧ, ଭୋ, ନଗରଵାସିନୋ ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ପଟିଵିରୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଵିପସ୍ସୀଦସବଲସ୍ସ ଦାନଂ ଦେନ୍ତା ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଦାନମୁଖେ ଅପସ୍ସନ୍ତା ପରିଯେସନ୍ତି, ସଚେ ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ନ ଲଭିସ୍ସନ୍ତି, ନାଗରାନଂ ପରାଜଯୋ ଭଵିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ସହସ୍ସଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହାମୀ’’ତି। ‘‘କିଂ ପନେତଂ ନାଗରାନମେଵ ଵଟ୍ଟତି, ଅଞ୍ଞେସଂ ଦାତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତୀ’’ତି। ‘‘ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦାତୁଂ ଅଵାରିତମେତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଅତ୍ଥି ପନ କୋଚି ନାଗରାନଂ ଦାନେ ଏକଦିଵସଂ ସହସ୍ସଂ ଦାତା’’ତି? ‘‘ନତ୍ଥି, ସମ୍ମା’’ତି। ‘‘ଇମେସଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସହସ୍ସଗ୍ଘନକଭାଵଂ ଜାନାସୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ଜାନାମୀ’’ତି। ‘‘ତେନ ହି ଗଚ୍ଛ, ନାଗରାନଂ ଆଚିକ୍ଖ ‘ଏକୋ ପୁରିସୋ ଇମାନି ଦ୍ୱେ ମୂଲେନ ନ ଦେତି ସହତ୍ଥେନେଵ ଦାତୁକାମୋ, ତୁମ୍ହେ ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କାରଣା ନିଚ୍ଚିତକ୍କା ହୋଥା’ତି, ତ୍ୱଂ ପନ ମେ ଇମସ୍ମିଂ ଦାନମୁଖେ ଜେଟ୍ଠକଭାଵସ୍ସ କାଯସକ୍ଖୀ ହୋହୀ’’ତି। ସୋ ପରିବ୍ବଯତ୍ଥଂ ଗହିତମାସକେନ ପଞ୍ଚକଟୁକଂ ଗହେତ୍ୱା ଚୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଦଧିତୋ କଞ୍ଜିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ମଧୁପଟଲଂ ପୀଳେତ୍ୱା ପଞ୍ଚକଟୁକଚୁଣ୍ଣେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ପଦୁମିନିପତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଂ ସଂଵିଦହିତ୍ୱା ଆଦାଯ ଦସବଲସ୍ସ ଅଵିଦୂରଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦି ମହାଜନେନ ଆହରିଯମାନସ୍ସ ସକ୍କାରସ୍ସ ଅଵିଦୂରେ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଵାରଂ ଓଲୋକଯମାନୋ, ସୋ ଓକାସଂ ଞତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗଵା ଅଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁଗ୍ଗତପଣ୍ଣାକାରୋ, ଇମଂ ମେ ଅନୁକମ୍ପଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହଥାତି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପଂ ପଟିଚ୍ଚ ଚତୁମହାରାଜଦତ୍ତିଯେନ ସେଲମଯପତ୍ତେନ ତଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯଥା ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଯା ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସସ୍ସ ଦିଯ୍ୟମାନଂ ନ ଖୀଯତି, ଏଵଂ ଅଧିଟ୍ଠାସି। ସୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ନିଟ୍ଠିତଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଅଭିଵାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ଆହ – ‘‘ଦିଟ୍ଠୋ ମେ, ଭଗଵା, ଅଜ୍ଜ ବନ୍ଧୁମତୀନଗରଵାସିକେହି ତୁମ୍ହାକଂ ସକ୍କାରୋ ଆହରିଯମାନୋ, ଅହମ୍ପି ଇମସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ନିବ୍ବତ୍ତନିବ୍ବତ୍ତଭଵେ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ଭଵେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୦୭)।

ସତ୍ଥା, ‘‘ଏୱଂ ହୋତୁ, କୁଲପୁତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଚ ନଗରୱାସୀନଞ୍ଚ ଭତ୍ତାନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି।

ସୋପି କୁଲପୁତ୍ତୋ ଯାୱଜୀୱଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସୁପ୍ପୱାସାଯ ରାଜଧୀତାଯ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସାଯଂ ପାତଞ୍ଚ ପଣ୍ଣାକାରସତାନି ସକଟେନାଦାଯ ସୁପ୍ପୱାସାଯ ଉପନୀଯନ୍ତି। ଅଥ ନଂ ପୁଞ୍ଞୱୀମଂସନତ୍ଥଂ ହତ୍ଥେନ ବୀଜପଚ୍ଛିଂ ଫୁସାପେନ୍ତି। ଏକେକବୀଜତୋ ସଲାକସତମ୍ପି ସଲାକସହସ୍ସମ୍ପି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଏକେକକରୀସଖେତ୍ତେ ପଣ୍ଣାସମ୍ପି ସଟ୍ଠିପି ସକଟପ୍ପମାଣାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କୋଟ୍ଠେ ପୂରଣକାଲେପି କୋଟ୍ଠଦ୍ୱାରଂ ହତ୍ଥେନ ଫୁସାପେନ୍ତି। ରାଜଧୀତାଯ ପୁଞ୍ଞେନ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଗହିତଗହିତଟ୍ଠାନଂ ପୁନ ପୂରତି। ପରିପୁଣ୍ଣଭତ୍ତଭାଜନତୋପି ‘‘ରାଜଧୀତାଯ ପୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦେନ୍ତାନଂ ଯାୱ ନ ଉକ୍କଡ୍ଡନ୍ତି, ନ ତାୱ ଭତ୍ତଂ ଖୀଯତି, ଦାରକେ କୁଚ୍ଛିଗତେଯେୱ ସତ୍ତୱସ୍ସାନି ଅତିକ୍କମିଂସୁ।

ଗବ୍ଭେ ପନ ପରିପକ୍କେ ସତ୍ତାହଂ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୋସି। ସା ସାମିକଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା, ‘‘ପୁରେ ମରଣା ଜୀୱମାନାୱ ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ପେସେସି – ‘‘ଗଚ୍ଛ, ଇମଂ ପୱତ୍ତିଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ନିମନ୍ତେହି, ଯଞ୍ଚ ସତ୍ଥା ୱଦେତି, ତଂ ସାଧୁକଂ ଉପଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମଯ୍ହଂ କଥେହୀ’’ତି। ସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସା ସାସନଂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସି। ସତ୍ଥା, ‘‘ସୁଖିନୀ ହୋତୁ ସୁପ୍ପୱାସା କୋଲିଯଧୀତା ଅରୋଗା, ଅରୋଗଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯତୂ’’ତି (ଉଦା। ୧୮) ଆହ। ରାଜା ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗାମାଭିମୁଖୋ ପାଯାସି। ତସ୍ସ ପୁରେ ଆଗମନାଯେୱ ସୁପ୍ପୱାସାଯ କୁଚ୍ଛିତୋ ଧମକରଣା ଉଦକଂ ୱିଯ ଗବ୍ଭୋ ନିକ୍ଖମି, ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଜନୋ ଅସ୍ସୁମୁଖୋୱ ହସିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ତୁଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ମହାଜନୋ ରଞ୍ଞୋ ସାସନଂ ଆରୋଚେତୁଂ ଅଗମାସି।

ରାଜା ତେସଂ ଆଗମନଂ ଦିସ୍ୱାୱ, ‘‘ଦସବଲେନ କଥିତକଥା ନିପ୍ଫନ୍ନା ଭୱିସ୍ସତି ମଞ୍ଞେ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ସୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସାସନଂ ରାଜଧୀତାଯ ଆରୋଚେସି। ରାଜଧୀତା ତଯା ନିମନ୍ତିତଂ ଜୀୱିତଭତ୍ତମେୱ ମଙ୍ଗଲଭତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଗଚ୍ଛ ସତ୍ତାହଂ ଦସବଲଂ ନିମନ୍ତେହୀତି। ରାଜା ତଥା ଅକାସି। ସତ୍ତାହଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତଯିଂସୁ। ଦାରକୋ ସବ୍ବେସଂ ଞାତୀନଂ ସନ୍ତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ଜାତୋତି ସୀୱଲିଦାରକୋତ୍ୱେୱସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ସତ୍ତୱସ୍ସାନି ଗବ୍ଭେ ୱସିତତ୍ତା ଜାତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବକମ୍ମକ୍ଖମୋ ଅହୋସି। ଧମ୍ମସେନାପତି ସାରିପୁତ୍ତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ କଥାସଲ୍ଲାପଂ ଅକାସି। ସତ୍ଥାପି ଧମ୍ମପଦେ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଯୋମଂ ପଲିପଥଂ ଦୁଗ୍ଗଂ, ସଂସାରଂ ମୋହମଚ୍ଚଗା;

ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଝାଯୀ, ଅନେଜୋ ଅକଥଂକଥୀ;

ଅନୁପାଦାଯ ନିବ୍ବୁତୋ, ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୪୧୪);

ଅଥ ନଂ ଥେରୋ ଏୱମାହ – ‘‘କିଂ ପନ ତଯା ଏୱରୂପଂ ଦୁକ୍ଖରାସିଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି? ‘‘ଲଭମାନୋ ପବ୍ବଜେଯ୍ୟଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ସୁପ୍ପୱାସା ନଂ ଦାରକଂ ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ କଥେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ମେ ପୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ସଦ୍ଧିଂ କଥେତୀ’’ତି ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ମଯ୍ହଂ ପୁତ୍ତୋ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ କିଂ କଥେତି, ଭନ୍ତେ’’ତି? ‘‘ଅତ୍ତନା ଅନୁଭୂତଂ ଗବ୍ଭୱାସଦୁକ୍ଖଂ କଥେତ୍ୱା, ‘ତୁମ୍ହେହି ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’ତି ୱଦତୀ’’ତି। ‘‘ସାଧୁ , ଭନ୍ତେ, ପବ୍ବାଜେଥ ନ’’ନ୍ତି। ଥେରୋ ତଂ ୱିହାରଂ ନେତ୍ୱା ତଚପଞ୍ଚକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦତ୍ୱା ପବ୍ବାଜେନ୍ତୋ ‘‘ସୀୱଲି, ନ ତୁଯ୍ହଂ ଅଞ୍ଞେନ ଓୱାଦେନ କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି, ତଯା ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଅନୁଭୂତଦୁକ୍ଖମେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖାହୀ’’ତି। ‘‘ଭନ୍ତେ, ପବ୍ବାଜନମେୱ ତୁମ୍ହାକଂ ଭାରୋ, ଯଂ ପନ ମଯା କାତୁଂ ସକ୍କା, ତମହଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି। ସୋ ପନ ପଠମକେସୱଟ୍ଟିଯା ଓହାରଣକ୍ଖଣେଯେୱ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି, ଦୁତିଯାଯ ଓହାରଣକ୍ଖଣେ ସକଦାଗାମିଫଲେ, ତତିଯାଯ ଅନାଗାମିଫଲେ ସବ୍ବେସଂଯେୱ ପନ କେସାନଂ ଓରୋପନଞ୍ଚ ଅରହତ୍ତସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚ ଅପଚ୍ଛା ଅପୁରିମା ଅହୋସି। ତସ୍ସ ପବ୍ବଜିତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱଂ ଏତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁ ସମୁଟ୍ଠିତଂ।

ଅପରଭାଗେ ସତ୍ଥା ସାୱତ୍ଥିଂ ଅଗମାସି। ଥେରୋ ସତ୍ଥାରଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ମଯ୍ହଂ ପୁଞ୍ଞଂ ୱୀମଂସିସ୍ସାମି, ପଞ୍ଚ ମେ ଭିକ୍ଖୁସତାନି ଦେଥା’’ତି ଆହ। ‘‘ଗଣ୍ହ ସୀୱଲୀ’’ତି। ସୋ ପଞ୍ଚସତେ ଭିକ୍ଖୂ ଗହେତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତାଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଟୱିମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ପଠମଂ ଦିଟ୍ଠନିଗ୍ରୋଧେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ସତ୍ତଦିୱସାନି ଦାନଂ ଅଦାସି। ଇତି ସୋ –

‘‘ନିଗ୍ରୋଧଂ ପଠମଂ ପସ୍ସି, ଦୁତିଯଂ ପଣ୍ଡୱପବ୍ବତଂ;

ତତିଯଂ ଅଚିରୱତିଯଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ୱରସାଗରଂ।

‘‘ପଞ୍ଚମଂ ହିମୱନ୍ତଂ ସୋ, ଛଟ୍ଠଂ ଛଦ୍ଦନ୍ତୁପାଗମି;

ସତ୍ତମଂ ଗନ୍ଧମାଦନଂ, ଅଟ୍ଠମଂ ଅଥ ରେୱତ’’ନ୍ତି।

ସଦ୍ଧଟ୍ଠାନେସୁ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ଦିୱସାନେୱ ଦାନଂ ଅଦଂସୁ। ଗନ୍ଧମାଦନପବ୍ବତେ ପନ ନାଗଦତ୍ତଦେୱରାଜା ନାମ ସତ୍ତସୁ ଦିୱସେସୁ ଏକଦିୱସେ ଖୀରପିଣ୍ଡପାତଂ ଅଦାସି, ଏକଦିୱସେ ସପ୍ପିପିଣ୍ଡପାତଂ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଆହ – ‘‘ଇମସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ନେୱ ଧେନୁଯୋ ଦୁୟ୍ହମାନା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ନ ଦଧିନିମ୍ମଥନଂ , କୁତୋ ତେ ଦେୱରାଜ ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ‘‘ଭନ୍ତେ କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ କାଲେ ଖୀରସଲାକଭତ୍ତଦାନସ୍ସେତଂ ଫଲ’’ନ୍ତି ଦେୱରାଜା ଆହ। ଅପରଭାଗେ ସତ୍ଥା ଖଦିରୱନିଯରେୱତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଥେରଂ ଅତ୍ତନୋ ସାସନେ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି।

ଏୱଂ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପନ ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ଏକଚ୍ଚେ ଆଚରିଯା ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି – ‘‘ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଓୱାଦେ ଦିନ୍ନେ ଯଂ ମଯା କାତୁଂ ସକ୍କା, ତମହଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ପଦ୍ଧଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ଦିୱସଂଯେୱ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱିୱିତ୍ତଂ କୁଟିକଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ପୱିସିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଅତ୍ତନା ଅନୁଭୂତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତଦନୁସାରେନ ଅତୀତାନାଗତେ ତସ୍ସ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଆଦିତ୍ତା ୱିଯ ତଯୋ ଭୱା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓତରି, ତାୱଦେୱ ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିଯା ସବ୍ବେପି ଆସୱେ ଖେପେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀ’’ତି। ଉଭଯଥାପି ଥେରସ୍ସ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ପକାସିତା। ଥେରୋ ପନ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୨।୩୧-୩୯) –

‘‘ୱରୁଣୋ ନାମ ନାମେନ, ଦେୱରାଜା ଅହଂ ତଦା;

ଉପଟ୍ଠହେସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସଯୋଗ୍ଗବଲୱାହନୋ।

‘‘ନିବ୍ବୁତେ ଲୋକନାଥମ୍ହି, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀନରୁତ୍ତମେ;

ତୂରିଯଂ ସବ୍ବମାଦାଯ, ଅଗମଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ୱାଦିତେନ ଚ ନଚ୍ଚେନ, ସମ୍ମତାଳସମାହିତୋ;

ସମ୍ମୁଖା ୱିଯ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଉପଟ୍ଠିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଂ ବୋଧିଂ, ଧରଣୀରୁହପାଦପଂ;

ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱାନ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ସକକମ୍ମାଭିରଦ୍ଧୋହଂ, ପସନ୍ନୋ ବୋଧିମୁତ୍ତମେ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ନିମ୍ମାନଂ ଉପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ସଟ୍ଠିତୂରିଯସହସ୍ସାନି, ପରିୱାରେନ୍ତି ମଂ ସଦା;

ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଦେୱେସୁ, ୱତ୍ତମାନଂ ଭୱାଭୱେ।

‘‘ତିୱିଧଗ୍ଗୀ ନିବ୍ବୁତା ମୟ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ଧାରେମି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘ସୁବାହୂ ନାମ ନାମେନ, ଚତୁତ୍ତିଂସାସୁ ଖତ୍ତିୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ପଞ୍ଚକପ୍ପସତେ ଇତୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦନେନ ପୀତିୱେଗେନ ଉଦାନେନ୍ତୋ ‘‘ତେ ମେ ଇଜ୍ଝିଂସୁ ସଙ୍କପ୍ପା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୬୦। ତତ୍ଥ ତେ ମେ ଇଜ୍ଝିଂସୁ ସଙ୍କପ୍ପା, ଯଦତ୍ଥୋ ପାୱିସିଂ କୁଟିଂ, ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚେସନ୍ତି ଯେ ପୁବ୍ବେ ମୟା କାମସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦକରା ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦୟୋ ଅଭିପତ୍ଥିତାୟେୱ ‘‘କଦା ନୁ ଖ୍ୱାହଂ ତଦାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମି, ଯଦରିୟା ଏତରହି ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି, ୱିମୁତ୍ତାଧିପ୍ପାୟସଞ୍ଞିତା ୱିମୁତ୍ତିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସଙ୍କପ୍ପା ମନୋରଥା ଅଭିଣ୍ହସୋ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଯଦତ୍ଥୋ ଯଂପଯୋଜନୋ ଯେସଂ ନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ କୁଟିଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ୱିପସ୍ସିତୁଂ ପାୱିସିଂ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଫଲୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଚ ପଚ୍ଚେସନ୍ତୋ, ଗୱେସନ୍ତୋ ତେ ମେ ଇଜ୍ଝିଂସୁ ତେ ସବ୍ବେୱ ଇଦାନି ମୟ୍ହଂ ଇଜ୍ଝିଂସୁ ସମିଜ୍ଝିଂସୁ, ନିପ୍ଫନ୍ନକୁସଲସଙ୍କପ୍ପୋ ପରିପୁଣ୍ଣମନୋରଥୋ ଜାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସଂ ସମିଦ୍ଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମାନାନୁସୟମୁଜ୍ଜହ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ମାନାନୁସୟମୁଜ୍ଜହଂ ପଜହିଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିଂ, ତସ୍ମା ତେ ମେ ସଙ୍କପ୍ପା ଇଜ୍ଝିଂସୂତି ଯୋଜନା। ମାନାନୁସଯେ ହି ପହୀନେ ଅପ୍ପହୀନୋ ନାମ ଅନୁସୟୋ ନତ୍ଥି, ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ଅଧିଗତମେୱ ହୋତୀତି ମାନାନୁସୟପ୍ପହାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସଙ୍କପ୍ପସମିଦ୍ଧିୟା କାରଣଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ସୀୱଲିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଛଟ୍ଠୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସତ୍ତମୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱପ୍ପତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପସ୍ସତିପସ୍ସୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ୱପ୍ପତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ‘‘ଅସୁକୋ ଚ ଅସୁକୋ ଚ ଥେରୋ ସତ୍ଥୁ ପଠମଂ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକା ଅହେସୁ’’ନ୍ତି ଥୋମନଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେସି – ‘‘ଅହମ୍ପି ଭଗୱା ଅନାଗତେ ତାଦିସସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଠମଂ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭୱେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି, ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ସରଣଗମନଞ୍ଚ ପତ୍ୱେଦେସି। ସୋ ଯାୱଜୀୱଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱାସେଟ୍ଠସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱପ୍ପୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଅସିତେନ ଇସିନା ‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥକୁମାରୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକତୋ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞପ୍ପମୁଖେହି ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ‘‘ତସ୍ମିଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତେ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଅମତଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉରୁୱେଲାୟଂ ୱିହରନ୍ତଂ ମହାସତ୍ତଂ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ପଧାନଂ ପଦହନ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଓଠଆରିକାହାରପରିଭୋଗେନ ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଇସିପତନଂ ଗତୋ। ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଇସିପତନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କେ ପୱତ୍ତିତେ ପାଟିପଦଦିୱସେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ପଞ୍ଚମିୟଂ ପକ୍ଖସ୍ସ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୨। ୨୦-୩୦) –

‘‘ଉଭିନ୍ନଂ ଦେୱରାଜୂନଂ, ସଙ୍ଗାମୋ ସମୁପଟ୍ଠିତୋ;

ଅହୋସି ସମୁପବ୍ୟୂଳ୍ହୋ, ମହାଘୋସୋ ଅୱତ୍ତଥ।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ସଂୱେଜେସି ମହାଜନଂ।

‘‘ସବ୍ବେ ଦେୱା ଅତ୍ତମନା, ନିକ୍ଖିତ୍ତକଣ୍ଡଚାୱୁଧା;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ଏକଗ୍ଗାସିଂସୁ ତାୱଦେ।

‘‘ମଯ୍ହଂ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ୱାଚାସଭିମୁଦୀରଯି;

ଅନୁକମ୍ପକୋ ଲୋକୱିଦୂ, ନିବ୍ବାପେସି ମହାଜନଂ।

‘‘ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ମନୁଜୋ, ଏକପାଣଂ ୱିହେଠଯଂ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପଦୋସେନ, ଅପାଯଂ ଉପପଜ୍ଜତି।

‘‘ସଙ୍ଗାମସୀସେ ନାଗୋୱ, ବହୂ ପାଣେ ୱିହେଠଯଂ;

ନିବ୍ବାପେଥ ସକଂ ଚିତ୍ତଂ, ମା ହଞ୍ଞିତ୍ଥୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ।

‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଯକ୍ଖରାଜୂନଂ, ସେନା ସା ୱିମ୍ହିତା ଅହୁ;

ସରଣଞ୍ଚ ଉପାଗଚ୍ଛୁଂ, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ସୁତାଦିନଂ।

‘‘ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱାନ ଜନତଂ, ପଦମୁଦ୍ଧରି ଚକ୍ଖୁମା;

ପେକ୍ଖମାନୋୱ ଦେୱେହି, ପକ୍କାମି ଉତ୍ତରାମୁଖୋ।

‘‘ପଠମଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛିଂ, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦସ୍ସ ତାଦିନୋ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ମହାଦୁନ୍ଦୁଭିନାମା ଚ, ସୋଳସାସୁଂ ରଥେସଭା;

ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ରାଜାନୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମୁଖେନ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣମହନ୍ତତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଇଦିସଂ ନାମ ସତ୍ଥାରଂ ବାହୁଲିକାଦିୱାଦେନ ସମୁଦାଚରିମ୍ହା ଅହୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱୋ ନାମ ଅନ୍ଧକରଣୋ ଅଚକ୍ଖୁକରଣୋ ଅରିଯଭାୱୋଯେୱ ଚକ୍ଖୁକରଣୋ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପସ୍ସତି ପସ୍ସୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୬୧। ତତ୍ଥ ପସ୍ସତି ପସ୍ସୋତି ପସ୍ସତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଧମ୍ମେ ଅୱିପରୀତଂ ଜାନାତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ପସ୍ସୋ, ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନୋ ଅରିଯୋ, ସୋ ପସ୍ସନ୍ତଂ ଅୱିପରୀତଦସ୍ସାୱିଂ ‘‘ଅଯଂ ଅୱିପରୀତଦସ୍ସାୱୀ’’ତି ପସ୍ସତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଧମ୍ମାଧମ୍ମଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ଜାନାତି। ନ କେୱଲଂ ପସ୍ସନ୍ତମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅପସ୍ସନ୍ତଞ୍ଚ ପସ୍ସତି, ଯୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱିରହିତୋ ଧମ୍ମେ ଯଥାସଭାୱତୋ ନ ପସ୍ସତି, ତମ୍ପି ଅପସ୍ସନ୍ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଂ ‘‘ଅନ୍ଧୋ ୱତାଯଂ ଭୱଂ ଅଚକ୍ଖୁକୋ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି। ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅପସ୍ସନ୍ତଂ, ପସ୍ସନ୍ତଞ୍ଚ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁରହିତୋ ଅନ୍ଧବାଲୋ ତାଦିସଂ ଅନ୍ଧବାଲଂ ଅଯଂ ଧମ୍ମାଧମ୍ମଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ନ ପସ୍ସତୀତି ଯଥା ଅପସ୍ସନ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି ନ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଧମ୍ମାଧମ୍ମଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ପସ୍ସନ୍ତଞ୍ଚ ପଣ୍ଡିତଂ ‘‘ଅଯଂ ଏୱଂୱିଧୋ’’ତି ନ ପସ୍ସତି ନ ଜାନାତି, ତସ୍ମା ଅହମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସନରହିତୋ ସକଲଂ ଞେଯ୍ୟଂ ହତ୍ଥାମଲକଂ ୱିଯ ପସ୍ସନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତମ୍ପି ପୂରଣାଦିଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ନ ପସ୍ସିଂ, ଇଦାନି ପନ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ ଉଭଯେପି ଯଥାସଭାୱତୋ ପସ୍ସାମୀତି

ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିପରୀତପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି।

ୱପ୍ପଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଏକକାମଯଂ ଅରଞ୍ଞେତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ନାଗପୁପ୍ଫକେସରେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅମଚ୍ଚକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଭଗୱତୋ ୱେସାଲିଗମନେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱେସାଲିଯା ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେ ୱିହରତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ୱେସାଲିଯଂ ଉସ୍ସୱୋ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତଂ ପୱତ୍ତତି, ମହାଜନୋ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଉସ୍ସୱସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତୋ ୱିୱେକଂ ୱଜ୍ଜମାନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅନଭିରତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ –

''ଏକକା ମଯଂ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରାମ, ଅପୱିଦ୍ଧଂୱ ୱନସ୍ମିଂ ଦାରୁକଂ;

ଏତାଦିସିକାଯ ରତ୍ତିଯା, କୋ ସୁ ନାମ ଅମ୍ହେହି ପାପିଯୋ''ତି। – ଗାଥମାହ;

ତଂ ସୁତ୍ୱା ୱନସଣ୍ଡେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅନୁକମ୍ପମାନା ''ଯଦିପି, ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ, ଅରଞ୍ଞୱାସଂ ହୀଳେନ୍ତୋ ୱଦସି, ୱିୱେକକାମା ପନ ୱିଦ୍ଦସୁନୋ ତଂ ବହୁ ମଞ୍ଞନ୍ତିଯେୱା''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ –

''ଏକକୋ ତ୍ୱଂ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରସି, ଅପୱିଦ୍ଧଂୱ ୱନସ୍ମିଂ ଦାରୁକଂ;

ତସ୍ସ ତେ ବହୁକା ପିହଯନ୍ତି, ନେରଯିକା ୱିଯ ସଗ୍ଗଗାମିନ''ନ୍ତି। –

ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା, ''କଥଞ୍ହି ନାମ ତ୍ୱଂ, ଭିକ୍ଖୁ, ନିଯ୍ୟାନିକେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱିତକ୍କଂ ୱିତକ୍କେସ୍ସସୀ''ତି ସନ୍ତଜ୍ଜେନ୍ତୀ ସଂୱେଜେସି । ଏୱଂ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତାଯ ଦେୱତାଯ ସଂୱେଜିତୋ କସାଭିହତୋ ୱିଯ ଭଦ୍ରୋ ଅସ୍ସାଜାନୀଯୋ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓତରିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୧।୬୨-୬୬) –

''ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସତରଂସିଂୱ ଭାଣୁମଂ;

ଓଭାସେନ୍ତଂ ଦିସା ସବ୍ବା, ଉଳୁରାଜଂୱ ପୂରିତଂ।

''ପୁରକ୍ଖତଂ ସାୱକେହି, ସାଗରେହେୱ ମେଦନିଂ;

ନାଗଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ରେଣୂହି, ୱିପସ୍ସିସ୍ସାଭିରୋପଯିଂ।

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ରେଣୁମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''ପଣ୍ଣତାଲୀସିତୋ କପ୍ପେ, ରେଣୁ ନାମାସି ଖତ୍ତିଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ମେ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଙ୍କୁସୋ ଜାତୋ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଦେୱତାଯ ଚ ୱୁତ୍ତନଯଂ ସଂକଡ୍ଢିତ୍ୱା –

୬୨।

‘‘ଏକକା ମଯଂ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରାମ, ଅପୱିଦ୍ଧଂୱ ୱନସ୍ମିଂ ଦାରୁକଂ;

ତସ୍ସ ମେ ବହୁକା ପିହଯନ୍ତି, ନେରଯିକା ୱିଯ ସଗ୍ଗଗାମିନ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅନପେକ୍ଖଭାୱେନ ୱନେ ଛଡ୍ଡିତଦାରୁକ୍ଖଣ୍ଡଂ ୱିଯ ଯଦିପି ମଯଂ ଏକକା ଏକାକିନୋ ଅସହାଯା ଇମସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରାମ, ଏୱଂ ୱିହରତୋ ପନ ତସ୍ସ ମେ ବହୁକା ପିହଯନ୍ତି ମଂ ବହୂ ଅତ୍ଥକାମରୂପା କୁଲପୁତ୍ତା ଅଭିପତ୍ଥେନ୍ତି, ‘‘ଅହୋ ୱତସ୍ସ ମଯମ୍ପି ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଘରବନ୍ଧନଂ ପହାଯ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରେଯ୍ୟାମା’’ତି। ଯଥା କିଂ? ନେରଯିକା ୱିଯ ସଗ୍ଗଗାମିନଂ, ଯଥା ନାମ ନେରଯିକା ଅତ୍ତନୋ ପାପକମ୍ମେନ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତା ସଗ୍ଗଗାମୀନଂ ସଗ୍ଗୂପଗାମୀନଂ ପିହଯନ୍ତି – ‘‘ଅହୋ ୱତ ମଯମ୍ପି ନିରଯଦୁକ୍ଖଂ ପହାଯ ସଗ୍ଗସୁଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱେଯ୍ୟାମା’’ତି ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତନି ଗରୁବହୁୱଚନପ୍ପଯୋଗସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଏକକା ମଯଂ ୱିହରାମା’’ତି ପୁନ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏକତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତସ୍ସ ମେ’’ତି ଏକୱଚନପ୍ପଯୋଗୋ କତୋ। ‘‘ତସ୍ସ ମେ’’, ‘‘ସଗ୍ଗଗାମିନ’’ନ୍ତି ଚ ଉଭଯମ୍ପି ‘ପିହଯନ୍ତୀ’ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସମ୍ପଦାନନିଦ୍ଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଂ ଅଭିପତ୍ଥେନ୍ତୀତି ଚ ତାଦିସେ ଅରଞ୍ଞୱାସାଦିଗୁଣେ ଅଭିପତ୍ଥେନ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ମେତି ୱା ତସ୍ସ ମମ ସନ୍ତିକେ ଗୁଣେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପକ୍ଖତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଚୁତାପତନ୍ତୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ପକ୍ଖତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ଯକ୍ଖସେନାପତି ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଦିବ୍ବୱତ୍ଥେନ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସକ୍କେସୁ ଦେୱଦହନିଗମେ ସାକିଯରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ‘‘ସମ୍ମୋଦକୁମାରୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ଅଥସ୍ସ ଦହରକାଲେ ୱାତରୋଗେନ ପାଦା ନ ୱହିଂସୁ। ସୋ କତିପଯଂ କାଲଂ ପୀଠସପ୍ପୀ ୱିଯ ୱିଚରି। ତେନସ୍ସ ପକ୍ଖୋତି ସମଞ୍ଞା ଜାତା। ପଚ୍ଛା ଅରୋଗକାଲେପି ତଥେୱ ନଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି, ସୋ ଭଗୱତୋ ଞାତିସମାଗମେ ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସିତୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଅଞ୍ଞତରୋ କୁଲଲୋ ମଂସପେସିଂ ଆଦାଯ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ବହୂ କୁଲଲା ଅନୁପତିତ୍ୱା ପାତେସୁଂ। ପାତିତଂ ମଂସପେସିଂ ଏକୋ କୁଲଲୋ ଅଗ୍ଗହେସି। ତଂ ଅଞ୍ଞୋ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଣ୍ହି, ତଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ ‘‘ଯଥାଯଂ ମଂସପେସି, ଏୱଂ କାମା ନାମ ବହୁସାଧାରଣା ବହୁଦୁକ୍ଖା ବହୁପାଯାସା’’ତି – କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚ ଆନିସଂସଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ମନସିକରୋନ୍ତୋ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୨।୧-୧୦) –

‘‘ୱିପସ୍ସୀ ନାମ ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସହସ୍ସେହି, ପାୱିସି ବନ୍ଧୁମଂ ତଦା।

‘‘ନଗରା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ଅଗମଂ ଦୀପଚେତିଯଂ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ।

‘‘ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନି, ଯକ୍ଖା ମୟ୍ହଂ ଉପନ୍ତିକେ;

ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ, ଇନ୍ଦଂଵ ତିଦସା ଗଣା।

‘‘ଭଵନା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ଦୁସ୍ସଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହହଂ ତଦା;

ସିରସା ଅଭିଵାଦେସିଂ, ତଞ୍ଚାଦାସିଂ ମହେସିନୋ।

‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଅହୋ ଧମ୍ମୋ, ଅହୋ ନୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପଦା;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆନୁଭାଵେନ, ଵସୁଧାଯଂ ପକମ୍ପଥ।

‘‘ତଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ଵା, ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ;

ବୁଦ୍ଧେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେମି, ଦ୍ଵିପଦିନ୍ଦମ୍ହି ତାଦିନେ।

‘‘ସୋହଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ଵା, ଦୁସ୍ସଂ ଦତ୍ଵାନ ସତ୍ଥୁନୋ;

ସରଣଞ୍ଚ ଉପାଗଚ୍ଛିଂ, ସାମଚ୍ଚୋ ସପରିଜ୍ଜନୋ।

‘‘ଏକନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ପନ୍ନରସେ କପ୍ପେ, ସୋଳସାସୁଂ ସୁଵାହନା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ଵା ଯଦେଵ ସଂଵେଗଵତ୍ଥୁଂ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ଅଞ୍ଞା ଅଧିଗତା, ତସ୍ସ ସଂକିତ୍ତନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଚୁତା ପତନ୍ତୀ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୬୩। ତତ୍ଥ ଚୁତାତି ଭଟ୍ଠା। ପତନ୍ତୀତି ଅନୁପତନ୍ତି। ପତିତାତି ଚଵନଵସେନ ଭୂମିଯଂ ପତିତା, ଆକାସେ ଵା ସମ୍ପତନଵସେନ ପତିତା। ଗିଦ୍ଧାତି ଗେଧଂ ଆପନ୍ନା । ପୁନରାଗତାତି ପୁନଦେଵ ଉପଗତା। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ପତନ୍ତି ଅନୁପତନ୍ତି ଚ ଇଧ କୁଲଲା, ଇତରସ୍ସ ମୁଖତୋ ଚୁତା ଚ ମଂସପେସି, ଚୁତା ପନ ସା ଭୂମିଯଂ ପତିତା ଚ, ଗିଦ୍ଧା ଗେଧଂ ଆପନ୍ନା ସବ୍ବେଵ କୁଲଲା ପୁନରାଗତା। ଯଥା ଚିମେ କୁଲଲା, ଏଵଂ ସଂସାରେ ପରିବ୍ଭମନ୍ତା ସତ୍ତା ଯେ କୁସଲଧମ୍ମତୋ ଚୁତା, ତେ ପତନ୍ତି ନିରଯାଦୀସୁ, ଏଵଂ ପତିତା ଚ, ସମ୍ପତ୍ତିଭଵେ ଠିତା ତତ୍ଥ କାମସୁଖାନୁଯୋଗଵସେନ କାମଭଵେ ରୂପାରୂପଭଵେସୁ ଚ ଭଵନିକନ୍ତିଵସେନ ଗିଦ୍ଧା ଚ ପୁନରାଗତା ଭଵତୋ ଅପରିମୁତ୍ତତ୍ତା ତେନ ତେନ ଭଵଗାମିନା କମ୍ମେନ ତଂ ତଂ ଭଵସଙ୍ଖାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆଗତା ଏଵ, ଏଵଂଭୂତା ଇମେ ସତ୍ତା। ମଯା ପନ କତଂ କିଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞାଦିଭେଦଂ ସୋଳସଵିଧମ୍ପି କିଚ୍ଚଂ କତଂ, ନ ଦାନି ତଂ କାତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି। ରତଂ ରମ୍ମଂ ରମିତବ୍ବଂ ଅରିଯେହି ସବ୍ବସଙ୍ଖତଵିନିସ୍ସଟଂ ନିବ୍ବାନଂ ରତଂ ଅଭିରତଂ ରମ୍ମଂ। ତେନ ଚ ସୁଖେନନ୍ଵାଗତଂ ସୁଖଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ଅନୁଆଗତଂ ଉପଗତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖଂ ନିବ୍ବାନଂ, ସୁଖେନ ଵା ସୁଖାପଟିପଦାଭୂତେନ ଵିପସ୍ସନାସୁଖେନ ମଗ୍ଗସୁଖେନ ଚ ଅନ୍ଵାଗତଂ ଫଲସୁଖଂ ନିବ୍ବାନସୁଖଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ପକ୍ଖତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୱିମଲକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଦୁମଗ୍ଗେଯାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱିମଲକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନେ କୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ମହତିଯା ପରିସାଯ ପରିୱୁତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଚତୂହି ସୁୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫେହି ପୂଜେସି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ପସାଦସଂୱଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ତଥାରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରେସି, ଯଥା ସୁୱଣ୍ଣାଭା ସକଲଂ ତଂ ପଦେସଂ ଓଭାସେସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ପସନ୍ନମାନସୋ ହୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗେହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ କେନଚି ରୋଗେନ କାଲଂ କତ୍ୱା ତୁସିତେସୁ ଉପପନ୍ନୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜାନଂ ବିମ୍ବିସାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅମ୍ବପାଲିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ରାଜା ହି ବିମ୍ବିସାରୋ ତରୁଣକାଲେ ଅମ୍ବପାଲିଯା ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତାଭିଲାସୋ କତିପଯମନୁସ୍ସପରିୱାରୋ ଅଞ୍ଞାତକୱେସେନ ୱେସାଲିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏକରତ୍ତିଂ ତାଯ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେସି। ତଦା ଅଯଂ ତସ୍ସା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସା ଚ ଗବ୍ଭସ୍ସ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଂ ତସ୍ସ ଆରୋଚେସି। ରାଜାପି ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାପେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ଦତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସା ଗବ୍ଭସ୍ସ ପରିପାକମନ୍ୱାଯ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯି, ‘‘ୱିମଲୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି, ପଚ୍ଛା ୱିମଲକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ୱେସାଲିଗମନେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୨।୪୦-୪୮) –

‘‘ୱିପସ୍ସୀ ନାମ ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ନିସିନ୍ନୋ ଜନକାଯସ୍ସ, ଦେସେସି ଅମତଂ ପଦଂ।

‘‘ତସ୍ସାହଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାନ, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ସୋଣ୍ଣପୁପ୍ଫାନି ଚତ୍ତାରି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ସୁୱଣ୍ଣଚ୍ଛଦନଂ ଆସି, ଯାୱତା ପରିସା ତଦା;

ବୁଦ୍ଧାଭା ଚ ସୁୱଣ୍ଣାଭା, ଆଲୋକୋ ୱିପୁଲୋ ଅହୁ।

‘‘ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ୱେଦଜାତୋ କତଞ୍ଜଲୀ;

ୱିତ୍ତିସଞ୍ଜନନୋ ତେସଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖାୱହୋ।

‘‘ଆଯାଚିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ୱନ୍ଦିତ୍ୱାନ ଚ ସୁବ୍ବତଂ;

ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜନଯିତ୍ୱାନ, ସକଂ ଭୱନୁପାଗମିଂ।

‘‘ଭୱନେ ଉପୱିଟ୍ଠୋହଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ଅନୁସ୍ସରିଂ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ତୁସିତଂ ଉପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୋଳସଅସାସିଂସୁ ରାଜାନୋ, ନେମିସମ୍ମତନାମକା;

ତେତାଲୀସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଦୁମଓ୍ହୟାୟା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୬୪। ତତ୍ଥ ଦୁମଓ୍ହୟାୟାତି ଦୁମେନ ଅମ୍ବେନ ଅଓ୍ହାତକାୟ, ଅମ୍ବପାଲିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଧାରେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଵଚନଂ। ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ତସ୍ସା କୁଚ୍ଛିୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଚ। ଜାତୋ ପଣ୍ଡରକେତୁନାତି ଧଵଲଵତ୍ଥଧଜତ୍ତା ‘‘ପଣ୍ଡରକେତୂ’’ତି ପଞ୍ଞାତେନ ବିମ୍ବିସାରରଞ୍ଞା ହେତୁଭୂତେନ ଜାତୋ, ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱା ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ତତୋ ହି ଜାତୋତି ଅଭିଜାତିଦସ୍ସନଂ। ୱିଜାୟନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହି ଲୋକେ ଜାତଵୋହାରୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଦୁମଓ୍ହୟାୟ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନଭାଵଂ ଅପନେତି, ଅନେକପତିପୁତ୍ତାନମ୍ପି ୱିସେସାଧିଗମସମ୍ଭଵଞ୍ଚ ଦୀପେତି। ‘‘ଜାତୋ ପଣ୍ଡରକେତୁନା’’ତି ଇମିନା ୱିଞ୍ଞାତପିତିକଦସ୍ସନେନ ପରଵମ୍ଭନଂ ଅପନେତି। କେତୁହାତି ମାନପ୍ପହାୟୀ। ମାନୋ ହି ଉଣ୍ଣତିଲକ୍ଖଣତ୍ତା କେତୁ ୱିୟାତି କେତୁ। ତଥା ହି ସୋ ‘‘କେତୁକମ୍ୟତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେତୁନାୟେଵାତି ପଞ୍ଞାୟ ଏଵ। ପଞ୍ଞା ହି ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମେସୁ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ମାରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନେନ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ଚ ଅରିୟାନଂ ଧଜା ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମୋ ହି ଇସିନଂ ଧଜୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୪୧; ଅ। ନି। ୪।୪୮; ଜା। ୨।୨୧।୪୯୪)। ମହାକେତୁଂ ପଧଂସୟୀତି ମହାୱିସୟତାୟ ମହନ୍ତା, ସେୟ୍ୟମାନଜାତିମାନାଦିଭେଦତୋ ବହଵୋ ଚ ମାନପ୍ପକାରା, ଇତରେ ଚ କିଲେସଧମ୍ମା ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ କେତୁ ଏତସ୍ସାତି ମହାକେତୁ ମାରୋ ପାପିମା। ତଂ ବଲୱିଧମନୱିସୟାତିକ୍କମନଵସେନ ଅଭିଭୱି ନିବ୍ବିସେଵନଂ ଅକାସୀତି। ‘‘ମହାକେତୁଂ ପଧଂସୟୀ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ପରଂ ୱିୟ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅରହତ୍ତଂ ବ୍ୟାକାସି।

ୱିମଲକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉକ୍ଖେପକତଵଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଉକ୍ଖେପକତଵଚ୍ଛସ୍ସାତି ଆୟସ୍ମତୋ ଉକ୍ଖେପକତଵଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ୱିଵଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନଵୁତେ କପ୍ପେ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ମାଳଅଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ପୂଗସ୍ସ ଏକତ୍ଥମ୍ଭଂ ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ ଥମ୍ଭଂ ଦତ୍ୱା ସହାୟକିଚ୍ଚଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାଵତ୍ଥିୟଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଵଚ୍ଛୋତିସ୍ସ ଗୋତ୍ତତୋ ଆଗତନାମଂ। ସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କୋସଲରଟ୍ଠେ ଗାମକାଵାସେ ଵସନ୍ତୋ ଆଗତାଗତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ପରିୟାପୁଣାତି। ‘‘ଅୟଂ ୱିନୟୋ ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ଅୟଂ ଅଭିଧମ୍ମୋ’’ତି ପନ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ନ ଜାନାତି। ଅଥେକଦିଵସଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଂ ସବ୍ବଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି। ଧମ୍ମସଙ୍ଗୀତିୟା ପୁବ୍ବେପି ପିଟକାଦିସମଞ୍ଞା ପରିୟତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମେ ଵଵତ୍ଥିତା ଏଵ, ଯତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିନୟଧରାଦିଵୋହାରୋ। ସୋ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧଵଚନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେଵ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨।୧୩-୨୬) –

‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ମହାପୂଗଗଣୋ ଅହୁ;

ସରଣଂ ଗତା ଚ ତେ ବୁଦ୍ଧଂ, ସଦ୍ଦହନ୍ତି ତଥାଗତଂ।

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଗମ୍ମ ମନ୍ତେତ୍ୱା, ମାଳଅଂ କୁବ୍ବନ୍ତି ସତ୍ଥୁନୋ;

ଏକତ୍ଥମ୍ଭଂ ଅଲଭନ୍ତା, ୱିଚିନନ୍ତି ବ୍ରହାଵନେ।

‘‘ତେହଂ ଅରଞ୍ଞେ ଦିସ୍ୱାନ, ଉପଗମ୍ମ ଗଣଂ ତଦା;

ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ, ପରିପୁଚ୍ଛିଂ ଗଣଂ ଅହଂ।

‘‘ତେ ମେ ପୁଟ୍ଠା ୱିୟାକଂସୁ, ସୀଲଵନ୍ତୋ ଉପାସକା;

ମାଛଅଂ ମଯ୍ହଂ କତ୍ତୁକାମା, ଏକଥମ୍ଭୋ ନ ଲବ୍ଭତି।

‘‘ଏକଥମ୍ଭଂ ମମଂ ଦେଥ, ଅହଂ ଦସ୍ସାମି ସଙ୍ଘୁନୋ;

ଆହରିସ୍ସାମହଂ ଥମ୍ଭଂ, ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କା ଭଵନ୍ତୁ ତେ।

‘‘ତେ ମେ ଥମ୍ଭଂ ପଵେଚ୍ଛିଂସୁ, ପସନ୍ନା ତୁଟ୍ଠମାନସା;

ତତୋ ପଟିନିଵତ୍ତିତ୍ଵା, ଅଗମଂସୁ ସକଂ ଘରଂ।

‘‘ଅଚିରଂ ଗତେ ପୂଗଗଣେ, ଥମ୍ଭଂ ଅହାସହଂ ତଦା;

ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ପଠମଂ ଉସ୍ସପେସହଂ।

‘‘ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ଵିମାନଂ ଉପପଜ୍ଜହଂ;

ଉବ୍ବିଦ୍ଧଂ ଭଵନଂ ମଯ୍ହଂ, ସତ୍ତଭୂମଂ ସମୁଗ୍ଗତଂ।

‘‘ଵଜ୍ଜମାନାସୁ ଭେରୀସୁ, ପରିଚାରେମହଂ ସଦା;

ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ରାଜା ଆସିଂ ଯସୋଧରୋ।

‘‘ତତ୍ଥାପି ଭଵନଂ ମଯ୍ହଂ, ସତ୍ତଭୂମଂ ସମୁଗ୍ଗତଂ;

କୂଟାଗାରଵରୂପେତଂ, ଏକଥମ୍ଭଂ ମନୋରମଂ।

‘‘ଏକଵୀସତିକପ୍ପମ୍ହି, ଉଦେନୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ତତ୍ରାପି ଭଵନଂ ମଯ୍ହଂ, ସତ୍ତଭୂମଂ ସମୁଗ୍ଗତଂ।

‘‘ଯଂ ଯଂ ଯୋନୁପପଜ୍ଜାମି, ଦେଵତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

ଅନୁଭୋମି ସୁଖଂ ସବ୍ବଂ, ଏକଥମ୍ଭସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଥମ୍ଭମଦଦଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଏକଥମ୍ଭସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ଵା କତକିଚ୍ଚୋ ଅକିଲାସୁଭାଵେ ଠିତୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତାନଂ ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧଵଚନଂ ଵୀମଂସିତ୍ଵା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ଦେସେନ୍ତୋ ଚ ଏକଦିଵସଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରଂ ଵିଯ କତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୬୫।

‘‘ଉକ୍ଖେପକତଵଚ୍ଛସ୍ସ, ସଙ୍କଲିତଂ ବହୂହି ଵସ୍ସେହି;

ତଂ ଭାସତି ଗହଟ୍ଠାନଂ, ସୁନିସିନ୍ନୋ ଉଡଆରପାମୋଜ୍ଜୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଉକ୍ଖେପକତଓଚ୍ଛସ୍ସାତି କତୌକ୍ଖେପଓଚ୍ଛସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତିକେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଉଗ୍ଗହିତଂ ୱିନଯପଦେସଂ ସୁତ୍ତପଦେସଂ ଅଭିଧମ୍ମପଦେସଞ୍ଚ ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଂ ୱିନଯସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମାନଂଯେଓ ଉପରି ଖିପିତ୍ୱା ସଙ୍ଖାଯନଓସେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଓ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଓଚ୍ଛେନାତି ଅତ୍ଥୋ କରଣତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ସାମିଓଚନଂ। ସଙ୍କଲିତଂ ବହୂହି ଓସ୍ସେହୀତି ବହୁକେହି ସଂଓଚ୍ଛରେହି ସମ୍ପିଣ୍ଡନଓସେନ ହଦଯେ ଠପିତଂ। ‘‘ସଙ୍ଖଲିତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସଙ୍ଖଲିତଂ ୱିଯ କତଂ ଏକାବଦ୍ଧଓସେନ ୱାଚୁଗ୍ଗତଂ କତଂ। ଯଂ ବୁଦ୍ଧଓଚନନ୍ତି ଓଚନସେସୋ। ତନ୍ତି ତଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଭାସତି କଥେତି। ଗହଟ୍ଠାନନ୍ତି ତେସଂ ଯେଭୁଯ୍ୟତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁନିସିନ୍ନୋତି ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମା ନିଚ୍ଚଲୋ ନିସିନ୍ନୋ, ଲାଭସକ୍କାରାଦିଂ ଅପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୋ କେଓଲଂ ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେଯେଓ ଠତ୍ୱା କଥେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଉଡଆରପାମୋଜ୍ଜୋ’’ତି ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଓସେନ ଧମ୍ମଦେସନାଓସେନେଓ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋଡଆରପାମୋଜ୍ଜୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯଥା ଯଥାୱୁସୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଯଥାସୁତଂ ଯଥାପରିଯତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରେସଂ ଦେସେତି ତଥା ତଥା ସୋ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫)।

ଉକ୍ଖେପକତଓଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମେଘିଯତ୍ଥେରଗାଥାଓଣ୍ଣନା

ଅନୁସାସିମହାୱୀରୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ମେଘିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ କୁସଲବୀଜାନି ରୋପେନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗଓତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସ୍ସ ପରିଯୋସାନମାଗମ୍ମ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜ୍ଜି। ତେନ ପଥୱୀକମ୍ପାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ମହାଜନୋ ଭୀତତସିତୋ ଅହୋସି। ଅଥ ନଂ ୱେସ୍ସଓଣୋ ମହାରାଜା ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ସମସ୍ସାସେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ମହାଜନୋ ସଂୱେଗପ୍ପତ୍ତୋ ଅହୋସି। ତତ୍ଥାଯଂ କୁଲପୁତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଓଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥରି ସଞ୍ଜାତଗାରଓବହୁମାନୋ ଉଡଆରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲଓତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସାକିଯରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ମେଘିଯୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଭଗଓତି ଜାଲିକାଯଂ ୱିହରନ୍ତେ କିମିକାଲାଯ ନଦିଯା ତୀରେ ରମଣୀଯଂ ଅମ୍ବଓନଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱିହରିତୁକାମୋ ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଭଗୱତା ୱାରେତ୍ୱା ତତିଯୱାରଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କମକ୍ଖିକାହି ଖଜ୍ଜମାନୋ ଚିତ୍ତସମାଧିଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ‘‘ଅପରିପକ୍କାଯ, ମେଘିଯ, ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପରିପାକାଯ ସଂଓତ୍ତନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା (ଉଦା। ୩୧) ଓୱାଦଂ ଅଦାସି। ସୋ ତସ୍ମିଂ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୨।୫୭-୬୫) –

‘‘ଯଦା ୱିପସ୍ସୀ ଲୋକଗ୍ଗୋ, ଆଯୁସଙ୍ଖାରମୋସ୍ସଜି;

ପଥୱୀ ସମ୍ପକମ୍ପିତ୍ଥ, ମେଦନୀ ଜଲମେଖଲା।

‘‘ଓତତଂ ୱିତତଂ ମଯ୍ହଂ, ସୁୱିଚିତ୍ତଓଟଂସକଂ;

ଭଓନମ୍ପି ପକମ୍ପିତ୍ଥ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆଯୁସଙ୍ଖଯେ।

‘‘ତାସୋ ମଯ୍ହଂ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଭଓନେ ସମ୍ପକମ୍ପିତେ;

ଉପ୍ପାଦୋ ନୁ କିମତ୍ଥାଯ, ଆଲୋକୋ ୱିପୁଲୋ ଅହୁ।

‘‘ୱେସ୍ସଓଣୋ ଇଧାଗମ୍ମ, ନିବ୍ବାପେସି ମହାଜନଂ;

ପାଣଭୂତେ ଭଯଂ ନତ୍ଥି, ଏକଗ୍ଗା ହୋଥ ସଂୱୁତା।

‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଅହୋ ଧମ୍ମୋ, ଅହୋ ନୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପଦା;

ଯସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ହି, ପଥଵୀ ସମ୍ପକମ୍ପତି।

‘‘ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା, କପ୍ପଂ ସଗ୍ଗମ୍ହି ମୋଦହଂ;

ଅଵସେସେସୁ କପ୍ପେସୁ, କୁସଲଂ ଚରିତଂ ମଯା।

‘‘ଏକନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ସଞ୍ଞମଲଭିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧସଞ୍ଞାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ଚୁଦ୍ଦସକପ୍ପମ୍ହି, ରାଜା ଆସିଂ ପତାପଵା;

ସମିତୋ ନାମ ନାମେନ, ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଓଵାଦଂ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ମଯା ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗତ’’ନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୬୬।

‘‘ଅନୁସାସି ମହାଵୀରୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୂ;

ତସ୍ସାହଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାନ, ଵିହାସିଂ ସନ୍ତିକେ ସତୋ;

ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଅନୁସାସୀତି ‘‘ଅପରିପକ୍କାଯ, ମେଘିଯ, ଚେତୋଵିମୁତ୍ତିଯା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପରିପାକାଯ ସଂଵତ୍ତନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଓଵଦି ଅନୁସିଟ୍ଠିଂ ଅଦାସି। ମହାଵୀରୋତି ମହାଵିକ୍କନ୍ତୋ, ଵୀରିଯପାରମିପାରିପୂରିଯା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଵୀରିଯାଧିଟ୍ଠାନେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ମହାଵୀରିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୂତି ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ପାରଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଞାଣଗମନେନ ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେସଂ ଵା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ପାରଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୂ। ତସ୍ସାହଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାନାତି ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସାମୁକ୍କଂସିକଂ ତଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସୁଣିତ୍ୱା। ଵିହାସିଂ ସନ୍ତିକେତି ଅମ୍ବଵନେ ମିଚ୍ଛାଵିତକ୍କେହି ଉପଦ୍ଦୁତୋ ଚାଲିକା ଵିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସମୀପେଯେଵ ଵିହାସିଂ। ସତୋତି ସତିମା, ସମଥଵିପସ୍ସନାଭାଵନାଯ ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅହନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥା ‘‘ଅନୁସାସୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ମ’’ନ୍ତି ଏଵଂ ‘‘ଵିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ମଯା’’ତି ପରିଣାମେତବ୍ବଂ। ‘‘କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି ଚ ଇମିନା ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ଵିଜ୍ଜାତ୍ତଯାନୁପ୍ପତ୍ତିମେଵ ସତ୍ଥୁ ଓଵାଦପଟିକରଣଭାଵଦସ୍ସନେନ ପରିଯାଯନ୍ତରେନ ପକାସେତି। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିପରିପୂରଣମେଵ ହି ସତ୍ଥୁ ସାସନକାରିତା।

ମେଘିଯତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଏକଧମ୍ମସଵନୀଯତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

କିଲେସାଝାପିତା ମଯ୍ହନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ଏକଧମ୍ମସଵନୀଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ ରୁକ୍ଖଦେଵତା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ କତିପଯେ ଭିକ୍ଖୂ ମଗ୍ଗମୂଳ୍ହେ ମହାରଞ୍ଞେ ଵିଚରନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ଅତ୍ତନୋ ଭଵନତୋ ଓତରିତ୍ୱା ତେ ସମସ୍ସାସେତ୍ୱା ଭୋଜେତ୍ୱା ଯଥାଧିପ୍ପେତଟ୍ଠାନଂ ପାପେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପେ ଭଗଵତି ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା କତବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚେ ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ବାରାଣସିରାଜା କିକୀ ନାମ ଅହୋସି। ତସ୍ମିଂ କାଲଙ୍କତେ ତସ୍ସ ପୁଥୁଵିନ୍ଦରାଜା ନାମ ପୁତ୍ତୋ ଆସି। ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ସୁସାମୋ

ନାମ। ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ କିକୀବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତୋ ସାସନେ ଅନ୍ତରହିତେ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଅଲଭନ୍ତୋ, ‘‘ଯୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ତସ୍ସ ସହସ୍ସଂ ଦମ୍ମୀ’’ତି ଘୋସାପେତ୍ୱା ଏକମ୍ପି ଧମ୍ମକଥିକଂ ଅଲଭନ୍ତୋ, ‘‘ମୟ୍ହଂ ପିତୁପିତାମହାଦୀନଂ କାଲେ ଧମ୍ମୋ ସଂୱତ୍ତତି, ଧମ୍ମକଥିକା ସୁଲଭା ଅହେସୁଂ। ଇଦାନି ପନ ଚତୁପ୍ପଦିକଗାଥାମତ୍ତମ୍ପି କଥେନ୍ତୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ। ଯାୱ ଧମ୍ମସଞ୍ଞା ନ ୱିନସ୍ସତି, ତାୱଦେୱ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ହିମୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଗାଥାୟ ଧମ୍ମଂ କଥେତ୍ୱା ନିୱତ୍ତେସି। ସୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସେତବ୍ୟନଗରେ ସେଟ୍ଠିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱତି ସେତବ୍ୟନଗରେ ସିଂସପାୱନେ ୱିହରନ୍ତେ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା, ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଇମାୟ ଗାଥାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତସ୍ସ ତତ୍ଥ କତାଧିକାରତାୟ ସୋ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାୟ ପାକଟତରଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତାୟ ପଟିଲଦ୍ଧସଂୱେଗୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଧମ୍ମସମ୍ମସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞଂ ଅନତ୍ତସଞ୍ଞଞ୍ଚ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧। ୧୨।୬୬-୭୧) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ସାୱକା ୱନଚାରିନୋ;

ୱିପ୍ପନଟ୍ଠା ବ୍ରହାରଞ୍ଞେ, ଅନ୍ଧାୱ ଅନୁସୁୟ୍ୟରେ।

‘‘ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ପଦୁମୁତ୍ତରନାୟକଂ;

ତସ୍ସ ତେ ମୁନିନୋ ପୁତ୍ତା, ୱିପ୍ପନଟ୍ଠା ମହାୱନେ।

‘‘ଭୱନା ଓରୁହିତ୍ୱାନ, ଅଗମିଂ ଭିକ୍ଖୁସନ୍ତିକଂ;

ତେସଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଆଚିକ୍ଖିଂ, ଭୋଜନଞ୍ଚ ଅଦାସହଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦ, ଲୋକଜେଟ୍ଠ ନରାସଭ;

ଜାତିୟା ସତ୍ତୱସ୍ସୋହଂ, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ।

‘‘ସଚକ୍ଖୂ ନାମ ନାମେନ, ଦ୍ୱାଦସ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ପଞ୍ଚକପ୍ପସତେ ଇତୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସ ଏକେନେୱ ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ନିପ୍ପନ୍ନକିଚ୍ଚତ୍ତା ଏକଧମ୍ମସୱନୀୟୋତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି। ସୋ ଅରହା ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୬୭।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ କିଲେସାତି ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ କିଲେସେନ୍ତି ୱିବାଧେନ୍ତି ଉପତାପେନ୍ତି ୱାତି କିଲେସା, ରାଗାଦୟୋ। ଝାପିତାତି ଇନ୍ଦଗ୍ଗିନା ୱିୟ ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦୟୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଗ୍ଗିନା ସମୂଲଂ ଦଡ୍ଢା। ମୟ୍ହନ୍ତି ମୟା, ମମ ସନ୍ତାନେ ୱା। ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତାତି କାମକମ୍ମଭୱାଦୟୋ ସବ୍ବେ ଭୱା ସମୁଗ୍ଘାଟିତା କିଲେସାନଂ ଝାପିତତ୍ତା। ସତି ହି କିଲେସୱଟ୍ଟେ କମ୍ମୱଟ୍ଟେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। କମ୍ମଭୱାନଂ ସମୂହତତ୍ତା ଏୱ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱାପି ସମୂହତା ଏୱ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାୟ ଆପାଦିତତ୍ତା। ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋତି ଜାତିଆଦିକୋ –

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। –

ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ସଂସାରୋ ୱିସେସତୋ ଖୀଣୋ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ। ଯସ୍ମା ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ। ତସ୍ମା ଚ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତାତି ଆୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ତତୋ ଏୱ ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏକଧମ୍ମସୱନୀଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଏକୁଦାନିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଧିଚେତସୋଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ଏକୁଦାନିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଯକ୍ଖସେନାପତି ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ, ‘‘ଅଲାଭା ୱତ ମେ, ଦୁଲ୍ଲଦ୍ଧଂ ୱତ ମେ, ଯୋହଂ ସତ୍ଥୁଧରମାନକାଲେ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞଂ କାତୁଂ ନାଲତ୍ଥ’’ନ୍ତି ପରିଦେୱସୋକମାପନ୍ନୋ ଅହୋସି। ଅଥ ନଂ ସାଗରୋ ନାମ ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ ସୋକଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଥୂପପୂଜାଯଂ ନିଯୋଜେସି। ସୋ ପଞ୍ଚ ୱସ୍ସାନି ଥୂପଂ ପୂଜେତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ଏୱ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ କାଲେନ କାଲଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ସତ୍ଥା ‘‘ଅଧିଚେତସୋ’’ତି ଗାଥାଯ ସାୱକେ ଅଭିଣ୍ହଂ ଓୱଦି। ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଜାତୋ ପବ୍ବଜି। ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚ ପନ ତମେୱ ଗାଥଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତେତି। ସୋ ତତ୍ଥ ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ତତୋ ପନ ଚୁତୋ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ୱା ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣସମଯେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ସତ୍ଥା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସାରିପୁତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଦୂରେ ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଧିଚେତସୋ’’ତି ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଅଯଂ ଚିରକାଲଂ ଭାୱନାଯ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋପି କାଲେନ କାଲଂ ତମେୱ ଗାଥଂ ଉଦାନେତି, ତେନସ୍ସ ଏକୁଦାନିଯୋତି ସମଞ୍ଞା ଉଦପାଦି। ସୋ ଅଥେକଦିୱସଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧। ୧୨।୭୨-୮୧) –

‘‘ଅତ୍ଥଦସ୍ସିମ୍ହି ସୁଗତେ, ନିବ୍ବୁତେ ସମନନ୍ତରା;

ଯକ୍ଖଯୋନିଂ ଉପପଜ୍ଜିଂ, ଯସଂ ପତ୍ତୋ ଚହଂ ତଦା।

‘‘ଦୁଲ୍ଲଦ୍ଧଂ ୱତ ମେ ଆସି, ଦୁପ୍ପଭାତଂ ଦୁରୁଟ୍ଠିତଂ;

ଯଂ ମେ ଭୋଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେ, ପରିନିବ୍ବାଯି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ସାଗରୋ ନାମ ସାୱକୋ;

ମମୁଦ୍ଧରିତୁକାମୋ ସୋ, ଆଗଚ୍ଛି ମମ ସନ୍ତିକଂ।

‘‘କିଂ ନୁ ସୋଚସି ମା ଭାଯି, ଚର ଧମ୍ମଂ ସୁମେଧସ;

ଅନୁପ୍ପଦିନ୍ନା ବୁଦ୍ଧେନ, ସବ୍ବେସଂ ବୀଜସମ୍ପଦା।

‘‘ଯୋ ଚେ ପୂଜେଯ୍ୟ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ତିଟ୍ଠନ୍ତଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ଧାତୁଂ ସାସପମତ୍ତମ୍ପି, ନିକ୍ଖିତସ୍ସାପି ପୂଜୟେ।

‘‘ସମେ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦମ୍ହି, ସମଂ ପୁଞ୍ଞଂ ମହଗ୍ଗତଂ;

ତସ୍ମା ଥୂପଂ କରିତ୍ୱାନ, ପୂଜେହି ଜିନଧାତୁୟୋ।

‘‘ସାଗରସ୍ସ ୱଚୋ ସୁତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧଥୂପଂ ଅକାସହଂ;

ପଞ୍ଚୱସ୍ସେ ପରିଚରିଂ, ମୁନିନୋ ଥୂପମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦ, ଲୋକଜେଟ୍ଠ ନରାସଭ;

ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୋତ୍ୱାନ, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ।

‘‘ଭୂରିପଞ୍ଞା ଚ ଚତ୍ତାରୋ, ସତ୍ତକପ୍ପସତେ ଇତୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖେନ ୱିହରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଆୟସ୍ମତା ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ପଟିଭାନଂ ୱୀମଂସିତୁଂ, ‘‘ଆୱୁସୋ, ମୟ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଭଣାହୀ’’ତି ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ଚିରକାଲପରିଚିତତ୍ତା –

୬୮।

‘‘ଅଧିଚେତସୋ ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋ, ମୁନିନୋ ମୋନପଥେସୁ ସିକ୍ଖତୋ;

ସୋକା ନ ଭୱନ୍ତି ତାଦିନୋ, ଉପସନ୍ତସ୍ସ ସଦା ସତୀମତୋ’’ତି। (ଉଦା। ୩୭) –

ଇମମେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅଧିଚେତସୋତି ଅଧିଚିତ୍ତୱତୋ, ସବ୍ବଚିତ୍ତାନଂ ଅଧିକେନ ଅରହତ୍ତଫଲଚିତ୍ତେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋତି ନପ୍ପମଜ୍ଜତୋ, ଅପ୍ପମାଦେନ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେସୁ ସାତଚ୍ଚକିରିୟାୟ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁନିନୋତି ‘‘ୟୋ ମୁନାତି ଉଭୋ ଲୋକେ, ମୁନି ତେନ ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଧ। ପ। ୨୬୯; ମହାନି। ୧୪୯; ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨୧) ଏୱଂ ଉଭୟଲୋକମୁନନେନ ୱା, ମୋନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ, ତେନ ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ମୋନେନ ସମନ୍ନାଗତତାୟ ୱା ଖୀଣାସୱୋ ମୁନି ନାମ, ତସ୍ସ ମୁନିନୋ। ମୋନପଥେସୁ ସିକ୍ଖତୋତି ଅରହତ୍ତଞାଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମୋନସ୍ସ ପଥେସୁ ଉପାୟମଗ୍ଗେସୁ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେସୁ, ତୀସୁ ୱା ସିକ୍ଖାସୁ ସିକ୍ଖତୋ। ଇଦଞ୍ଚ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖୋ ହି ଅରହା, ତସ୍ମା ଏୱଂ ସିକ୍ଖତୋ, ଇମାୟ ସିକ୍ଖାୟ ମୁନିଭାୱଂ ପତ୍ତସ୍ସ ମୁନିନୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୟସ୍ମା ଚେତଦେୱଂ ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଅଧିଚେତସୋ, ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧିପଟିପତ୍ତିୟଂ ଅପ୍ପମାଦୱସେନ ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣସମନ୍ନାଗମେନ ମୁନିନୋତି ଏୱମେତେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୟୁଜ୍ଜତିୟେୱ। ଅଥ ୱା ‘‘ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋ ସିକ୍ଖତୋ’’ ପଧାନହେତୂ ଅକ୍ଖାତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତସ୍ମା ଅପ୍ପମଜ୍ଜନହେତୁ ସିକ୍ଖନହେତୁ ଚ ଅଧିଚେତସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋକା ନ ଭୱନ୍ତି ତାଦିନୋତି ତାଦିସସ୍ସ ଖୀଣାସୱମୁନିନୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଇଟ୍ଠୱିୟୋଗାଦିୱତ୍ଥୁକା ସୋକା ଚିତ୍ତସନ୍ତାପା ନ ହୋନ୍ତି। ଅଥ ୱା ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅସେକ୍ଖମୁନିନୋ ସୋକା ନ ଭୱନ୍ତୀତି। ଉପସନ୍ତସ୍ସାତି ରାଗାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୂପସମେନ ଉପସନ୍ତସ୍ସ। ସଦା ସତୀମତୋତି ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିୟା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସତିୟା ଅୱିରହିତସ୍ସ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅଧିଚେତସୋ’’ତି ଇମିନା ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା, ‘‘ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋ’’ତି ଇମିନା ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା, ‘‘ମୁନିନୋ ମୋନପଥେସୁ ସିକ୍ଖତୋ’’ତି ଏତେହି ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ‘‘ମୁନିନୋ’’ତି ୱା ଏତେନ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା, ‘‘ମୋନପଥେସୁ ସିକ୍ଖତୋ’’ତି ଏତେନ ତାସଂ ଲୋକୁତ୍ତରସିକ୍ଖାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା, ‘‘ସୋକା ନ ଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀହି ସିକ୍ଖାପାରିପୂରିୟା ଆନିସଂସା ପକାସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ ଅୟମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସି।

ଏକୁଦାନିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଛନ୍ନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁତ୍ୱାନଧମ୍ମଂ ମହତୋ ମହାରସନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ଛନ୍ନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ମୁଦୁସମ୍ଫସ୍ସଂ ପଣ୍ଡସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ଅଦାସି। ପୁପ୍ଫେହି ଚ ସମନ୍ତତୋ ଓକିରିତ୍ୱା ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ପୁନପି ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ଗେହେ ଦାସିୟା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତି, ଛନ୍ନୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି, ବୋଧିସତ୍ତେନ ସହଜାତୋ। ସୋ ସତ୍ଥୁ ଞାତିସମାଗମେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭଗୱତି ପେମେନ, ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମୋ’’ତି ମମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସିନେହଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ସତ୍ଥାରା ଆଣତ୍ତୱିଧିନା କତେନ ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡେନ ସନ୍ତଜ୍ଜିତୋ ସଂୱେଗପ୍ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ସିନେହଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ନଚିରେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୦।୪୫-୫୦) –

‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଅଦାସିଂ ପଣ୍ଡସନ୍ଥରଂ;

ସମନ୍ତା ଉପହାରଞ୍ଚ, କୁସୁମଂ ଓକିରିଂ ଅହଂ।

‘‘ପାସାଦେୱଂ ଗୁଣଂ ରମ୍ମଂ, ଅନୁଭୋମି ମହାରହଂ;

ମହଗ୍ଘାନି ଚ ପୁପ୍ଫାନି, ସୟନେଭିସୱନ୍ତି ମେ।

‘‘ସୟନେହଂ ତୁୱଟ୍ଟାମି, ୱିଚିତ୍ତେ ପୁପ୍ଫସନ୍ଥତେ;

ପୁପ୍ଫୱୁଟ୍ଠି ଚ ସୟନେ, ଅଭିୱସ୍ସତି ତାୱଦେ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଅଦାସିଂ ପଣ୍ଡସନ୍ଥରଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ସନ୍ଥରସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ତିଣସନ୍ଥରକା ନାମ, ସତ୍ତେତେ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ;

ଇତୋ ତେ ପଞ୍ଚମେ କପ୍ପେ, ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ ଜନାଧିପା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖସନ୍ତପ୍ପିତୋ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ –

୬୯।

‘‘ସୁତ୍ୱାନ ଧମ୍ମଂ ମହତୋ ମହାରସଂ,

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୱରେନ ଦେସିତଂ;

ମଗ୍ଗଂ ପପନ୍ନଂ ଅମତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା,

ସୋ ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ପଥସ୍ସ କୋୱିଦୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସୁତ୍ୱାନାତି ସୁଣିତ୍ୱା, ସୋତେନ ଗହେତ୍ୱା ଓହିତସୋତୋ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରେତ୍ୱା। ଧମ୍ମନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ। ମହତୋତି ଭଗୱତୋ। ଭଗୱା ହି ମହନ୍ତେହି ଉଳାରତମେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା, ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ୱିସେସତୋ ମହନୀଯତାଯ ଚ ‘‘ମହା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯା ତସ୍ସ ମହାସମଣୋତି ସମଞ୍ଞା ଜାତା। ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଞ୍ଚେତଂ ‘‘ମହତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାନା’’ତି। ମହାରସନ୍ତି ୱିମୁତ୍ତିରସସ୍ସ ଦାଯକତ୍ତା ଉଳାରରସଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୱରେନ ଦେସିତନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା। ଞାଣମେୱ ୱରଂ, ଞାଣେସୁ ୱା ୱରନ୍ତି ଞାଣୱରଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଞାଣୱରଂ ଏତସ୍ସାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୱରୋ, ଭଗୱା। ତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଅଗ୍ଗଞାଣେନ ୱା କରଣଭୂତେନ ଦେସିତଂ କଥିତଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାନାତି ଯୋଜନା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ଇତିୱୁତ୍ତକୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମଗ୍ଗନ୍ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ। ପପନ୍ନନ୍ତି ପଟିପନ୍ନଂ। ଅମତସ୍ସ ପତ୍ତିଯାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ଉପାଯଭୂତଂ ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ଯୋଜନା। ସୋତି ସୋ ଭଗୱା। ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ପଥସ୍ସ କୋୱିଦୋତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଯୋ ପଥୋ, ତସ୍ସ କୋୱିଦୋ ତତ୍ଥ ସୁକୁସଲୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଭଗୱତୋ ଚତୁସଚ୍ଚଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଅମତାଧିଗମୂପାଯମଗ୍ଗଂ ଅହଂ ପଟିପନ୍ନଂ ପଟିପଜ୍ଜନମଗ୍ଗଂ ମଯା କତଂ, ସୋ ଏୱ ପନ ଭଗୱା ସବ୍ବଥା ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ପଥସ୍ସ କୋୱିଦୋ, ପରସନ୍ତାନେ ୱା ପରମନେସୁ କୁସଲୋ, ଯସ୍ସ ସଂୱିଧାନମାଗମ୍ମ ଅହମ୍ପି ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନନ୍ତି। ଅଯମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସୀତି।

ଛନ୍ନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୀଲମେୱାତି ଆଯସ୍ମତୋ ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ପହାଯ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତପ୍ପଦେସେ ପଣ୍ଣକୁଟିଂ କତ୍ୱା ୱାସଂ କପ୍ପେସି। ତସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଏକସ୍ମିଂ ପବ୍ଭାରେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଆବାଧିକୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯି, ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନସମଯେ ମହା ଆଲୋକୋ ଅହୋସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ସୋ, ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅଯଂ ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ୱୀମଂସନୱସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତୋ ପବ୍ଭାରେ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପରିନିବ୍ବୁତଂ ଦିସ୍ୱା ଗନ୍ଧଦାରୂନି ସଂକଡ୍ଢିତ୍ୱା ସରୀରଂ ଝାପେତ୍ୱା ଗନ୍ଧୋଦକେନ ଉପସିଞ୍ଚି। ତତ୍ଥେକୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଠତ୍ୱା ଏୱମାହ – ‘‘ସାଧୁ, ସାଧୁ, ସପ୍ପୁରିସ, ବହୁଂ ତଯା ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱନ୍ତେନ ପୂରିତଂ ସୁଗତିସଂୱତ୍ତନିଯଂ କମ୍ମଂ ତେନ ତ୍ୱଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସସି, ‘ପୁଣ୍ଣୋ’ତି ଚ ତେ ନାମଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦେ ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନେ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ପୁଣ୍ଣୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ୱାଣିଜ୍ଜୱସେନ ମହତା ସତ୍ଥେନ ସଦ୍ଧିଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗତୋ। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି। ଅଥ ସୋ ସାୱତ୍ଥିୱାସୀହି ଉପାସକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତେହି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେ ଆରାଧେନ୍ତୋ ୱିହାସି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ‘‘ସାଧୁ ମଂ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ସଂଖିତ୍ତେନ ଓୱାଦେନ ଓୱଦତୁ, ଯମହଂ ସୁତ୍ୱା ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦେ ୱିହରେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଆହ। ତସ୍ସ ଭଗୱା, ‘‘ସନ୍ତି ଖୋ, ପୁଣ୍ଣ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ରୂପା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୯୫; ସଂ। ନି। ୪। ୮୮) ଓୱାଦଂ ଦତ୍ୱା ସୀହନାଦଂ ନଦାପେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନେ ୱିହରନ୍ତୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪୧।୨୯-୪୪) –

‘‘ପବ୍ଭାରକୂଟଂ ନିସ୍ସାଯ, ସଯମ୍ଭୂ ଅପରାଜିତୋ;

ଆବାଧିକୋ ଚ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ୱସତି ପବ୍ବତନ୍ତରେ।

‘‘ମମ ଅସ୍ସମସାମନ୍ତା, ପନାଦୋ ଆସି ତାୱଦେ;

ବୁଦ୍ଧେ ନିବ୍ବାଯମାନମ୍ହି, ଆଲୋକୋ ଉଦପଜ୍ଜଥ।

''ଯାୱତା ୱନସଣ୍ଡସ୍ମିଂ, ଅଚ୍ଛକୋକତରଚ୍ଛକା;

ୱାଳା ଚ କେସରୀ ସବ୍ବେ, ଅଭିଗଜ୍ଜିଂସୁ ତାୱଦେ।

''ଉପ୍ପାତଂ ତମହଂ ଦିସ୍ୱା, ପବ୍ବୁରଂ ଅଗମାସହଂ;

ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ନିବ୍ବୁତଂ ଅପରାଜିତଂ।

''ସୁଫୁଲ୍ଲଂ ସାଲରାଜଞ୍ଚ, ସତରଂସିଞ୍ଚ ଉଗ୍ଗତଂ;

ୱୀତଚ୍ଛିକଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାରଂ, ନିବ୍ବୁତଂ ଅପରାଜିତଂ।

''ତିଣଂ କଟ୍ଠଞ୍ଚ ପୂରେତ୍ୱା, ଚିତକଂ ତତ୍ଥକାସହଂ;

ଚିତକଂ ସୁକତଂ କତ୍ୱା, ସରୀରଂ ଝାପଯିଂ ଅହଂ।

''ସରୀରଂ ଝାପଯିତ୍ୱାନ, ଗନ୍ଧତୋଯଂ ସମୋକିରିଂ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଠିତୋ ଯକ୍ଖୋ, ନାମମଗ୍ଗହି ତାୱଦେ।

''ଯଂ ପୂରିତଂ ତଯା କିଚ୍ଚଂ, ସଯମ୍ଭୁସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ପୁଣ୍ଣକୋ ନାମ ନାମେନ, ସଦା ହୋହି ତୁୱଂ ମୁନେ।

''ତମ୍ହା କାଯା ଚୱିତ୍ୱାନ, ଦେୱଲୋକଂ ଅଗଚ୍ଛହଂ;

ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବମଯୋ ଗନ୍ଧୋ, ଅନ୍ତଲିକ୍ଖା ପୱସ୍ସତି।

''ତତ୍ରାପି ନାମଧେଯ୍ୟଂ ମେ, ପୁଣ୍ଣକୋତି ଅହୂ ତଦା;

ଦେୱଭୂତୋ ମନୁସ୍ସୋ ୱା, ସଙ୍କପ୍ପଂ ପୂରଯାମହଂ।

''ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମକଂ ମଯ୍ହଂ, ଚରିମୋ ୱତ୍ତତେ ଭୱୋ;

ଇଧାପି ପୁଣ୍ଣକୋ ନାମ, ନାମଧେଯ୍ୟଂ ପକାସତି।

''ତୋସଯିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଗୋତମଂ ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱଂ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ତନୁକିଚ୍ଚସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ବହୂ ମନୁସ୍ସେ ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସାଦେସି। ଯତୋ ପଞ୍ଚସତମତ୍ତା ପୁରିସା ଉପାସକତ୍ତଂ ପଞ୍ଚସତମତ୍ତା ଚ ଇତ୍ଥିଯୋ ଉପାସିକାଭାୱଂ ପଟିୱେଦେସୁଂ। ସୋ ତତ୍ଥ ରତ୍ତଚନ୍ଦନେନ ଚନ୍ଦନମାଳଂ ନାମ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ କାରାପେତ୍ୱା, ‘‘ସତ୍ଥା ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ମାଳଂ ପଟିଚ୍ଛତୂ’’ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁପ୍ଫଦୂତେନ ନିମନ୍ତେସି । ଭଗୱା ଚ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ତତ୍ତକେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଚନ୍ଦନମାଳଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅରୁଣେ ଅନୁଟ୍ଠିତେଯେୱ ପଚ୍ଚାଗମାସି। ଥେରୋ ଅପରଭାଗେ ପରିନିବ୍ବାନସମଯେ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୭୦।

‘‘ସୀଲମେୱ ଇଧ ଅଗ୍ଗଂ, ପଞ୍ଞୱା ପନ ଉତ୍ତମୋ;

ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଦେୱେସୁ, ସୀଲପଞ୍ଞାଣତୋ ଜଯ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସୀଲନ୍ତି ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ, ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସମାଧାନଟ୍ଠେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଲଞ୍ହି ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ପତିଟ୍ଠା, ତେନାହ – ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୩; ପେଟକୋ॰ ୨୨; ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୧।୧)। ସମାଦହତି ଚ ତଂ କାଯୱାଚାଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଯିଦଂ ସୀଲମେୱ ଅଗ୍ଗଂ ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ମୂଲଭାୱତୋ ପମୁଖଭାୱତୋ ଚ। ଯଥାହ – ‘‘ତସ୍ମାତିହ, ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ, ଆଦିମେୱ ୱିସୋଧେହି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସୀଲଞ୍ଚ ସୁୱିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୩୬୯), ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ମୁଖମେତଂ ପମୁଖମେତ’’ନ୍ତି (ମହାୱ॰ ୧୩୫) ଚ ଆଦି। ଇଧାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞୱାତି ଞାଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ସୋ ଉତ୍ତମୋ ସେଟ୍ଠୋ ପୱରୋତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଗାଥାଯ ପଞ୍ଞାଯଯେୱ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା ହି କୁସଲା ଧମ୍ମା। ଇଦାନି ତଂ ସୀଲପଞ୍ଞାନଂ ଅଗ୍ଗସେଟ୍ଠଭାୱଂ କାରଣତୋ ଦସ୍ସେତି ‘‘ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଦେୱେସୁ, ସୀଲପଞ୍ଞାଣତୋ ଜଯ’’ନ୍ତି ଚ। ସୀଲପଞ୍ଞାଣହେତୁ ପଟିପକ୍ଖଜଯୋ କାମକିଲେସଜଯୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅଟ୍ଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱଚ୍ଛପାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିନାତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱଚ୍ଛପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଆଚିନନ୍ତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ପରିଚରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ମହତିଯା କଂସପାତିଯା ପାଯାସଂ ଆଦାଯ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆକାସେ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଦାତୁକାମତଂ ଦସ୍ସେସି। ପଟିଗ୍ଗହେସି ଭଗୱା ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱଚ୍ଛପାଲୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ବିମ୍ବିସାରସମାଗମେ ଉରୁୱେଲକସ୍ସପତ୍ଥେରେନ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ପରମନିପଚ୍ଚକାରେ କତେ ତଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସତ୍ତାହପବ୍ବଜିତୋ ଏୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ॰ ଥେର ୧।୧୩।୨୬-୩୪) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ବାତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣୋ;

ପୱନା ଅଭିନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ।

‘‘ମହଚ୍ଚା କଂସପାତିଯା, ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପାଯସଂ ଅହଂ;

ଆହୁତିଂ ଯିଟ୍ଠୁକାମୋ ସୋ, ଉପନେସିଂ ବଲିଂ ଅହଂ।

‘‘ଭଗଵା ତମ୍ହି ସମଯେ, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ଚଙ୍କମଂ ସୁସମାରୂଳ୍ହୋ, ଅମ୍ବରେ ଅନିଲାଯନେ।

‘‘ତଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ଵା, ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ;

ଠପଯିତ୍ଵା କଂସପାତିଂ, ଵିପସ୍ସିଂ ଅଭିଵାଦଯିଂ।

‘‘ତୁଵଂ ଦେଵୋସି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ସଦେଵେ ସହମାନୁସେ;

ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହ ମହାମୁନି।

‘‘ପଟିଗ୍ଗହେସି ଭଗଵା, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ମହାମୁନି।

‘‘ଏକନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପାଯାସସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକତାଲୀସିତୋ କପ୍ପେ, ବୁଦ୍ଧୋ ନାମାସି ଖତ୍ତିଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ଵା ସୁଖେନେଵ ଅତ୍ତନା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗତଭାଵଂ ଵିଭାଵେନ୍ତୋ –

୭୧।

‘‘ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିନା, ମତିକୁସଲେନ ନିଵାତଵୁତ୍ତିନା;

ସଂସେଵିତଵୁଦ୍ଧସୀଲିନା, ନିବ୍ବାନଂ ନ ହି ତେନ ଦୁଲ୍ଲଭ’’ନ୍ତି। –

ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିନାତି ଅତିଵିଯ ଦୁଦ୍ଦସଟ୍ଠେନ ସୁଖୁମେ, ସଣ୍ହଟ୍ଠେନ ନିପୁଣେ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଅତ୍ଥେ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଂ ଓରୋପେତ୍ଵା ପସ୍ସତୀତି ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସୀ, ତେନ। ମତିକୁସଲେନାତି ମତିଯା ପଞ୍ଞାଯ କୁସଲେନ ଛେକେନ, ‘‘ଏଵଂ ପଵତ୍ତମାନସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଵଡ୍ଢତି, ଏଵଂ ନ ଵଡ୍ଢତୀ’’ତି ଧମ୍ମଵିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦନେ କୁସଲେନ। ନିଵାତଵୁତ୍ତିନାତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ନିଵାତନୀଚଵତ୍ତନସୀଲେନ, ଵୁଡ୍ଢେସୁ ନଵେସୁ ଚ ଯଥାନୁରୂପପଟିପତ୍ତିନା। ସଂସେଵିତଵୁଦ୍ଧସୀଲିନାତି ସଂସେଵିତଂ ଆଚିଣ୍ଣଂ ଵୁଦ୍ଧସୀଲଂ ସଂସେଵିତଵୁଦ୍ଧସୀଲଂ, ତଂ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ତେନ ସଂସେଵିତଵୁଦ୍ଧସୀଲିନା। ଅଥ ଵା ସଂସେଵିତା ଉପାସିତା ଵୁଦ୍ଧସୀଲିନୋ ଏତେନାତି ସଂସେଵିତଵୁଦ୍ଧସୀଲୀ, ତେନ । ହୀତିସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଯୋ ନିଵାତଵୁତ୍ତି ସଂସେଵିତଵୁଦ୍ଧସୀଲୀ ମତିକୁସଲୋ ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସୀ ଚ, ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ନ ତସ୍ସ ଦୁଲ୍ଲଭନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଵାତଵୁତ୍ତିତାଯ ହି ସଂସେଵିତଵୁଦ୍ଧସୀଲିତାଯ ଚ ପଣ୍ଡିତା ତଂ ଓଵଦିତବ୍ବଂ ଅନୁସାସିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତେସଞ୍ଚ ଓଵାଦେ ଠିତୋ ସଯଂ ମତିକୁସଲତାଯ ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିତାଯ ଚ ଵିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେଵ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି, ଅଯମେଵ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସୀତି।

ୱଚ୍ଛପାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଆତୁମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଥାକଳୀରୋ ସୁସୁ ୱଡ୍ଢିତଗ୍ଗୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ଆତୁମତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଆଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନ୍ତରୱୀଥିୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଗନ୍ଧୋଦକେନ ଗନ୍ଧଚୁଣ୍ଣେନ ଚ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକାସି, ଞାଣସ୍ସ ପନ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅଥ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଆତୁମୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ୱୟପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ମାତା ''ପୁତ୍ତସ୍ସ ମେ ଭରିୟଂ ଆନେସ୍ସାମା''ତି ଞାତକେହି ସମ୍ମନ୍ତେସି। ସୋ ତଂ ଉପଧାରେତ୍ୱା ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚୋଦିୟମାନୋ ''କିଂ ମୟ୍ହଂ ଘରାୱାସେନ, ଇଦାନେୱ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ପବ୍ବଜିତମ୍ପି ନଂ ମାତା ଉପ୍ପବ୍ବାଜେତୁକାମା ନାନାନୟେହି ପଲୋଭେତି। ସୋ ତସ୍ସା ଅୱସରଂ ଅଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ପକାସେନ୍ତୋ –

୭୨।

''ଯଥା କଳୀରୋ ସୁସୁ ୱଡ୍ଢିତଗ୍ଗୋ, ଦୁନ୍ନିକ୍ଖମୋ ହୋତି ପସାଖଜାତୋ;

ଏୱଂ ଅହଂ ଭରିୟାୟାନୀତାୟ, ଅନୁମଞ୍ଞ ମଂ ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି ଦାନୀ''ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ କଳୀରୋତି ଅଙ୍କୁରୋ, ଇଧ ପନ ୱଂସଙ୍କୁରୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୁସୂତି ତରୁଣୋ। ୱଡ୍ଢିତଗ୍ଗୋତି ପୱଡ୍ଢିତସାଖୋ। ସୁସୁୱଡ୍ଢିତଗ୍ଗୋତି ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ୱଡ୍ଢିତସାଖୋ ସଞ୍ଜାତପତ୍ତସାଖୋ। ଦୁନ୍ନିକ୍ଖମୋତି ୱେଳୁଗୁମ୍ବତୋ ନିକ୍ଖାମେତୁଂ ନୀହରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୋ। ପସାଖଜାତୋତି ଜାତପସାଖୋ, ସାଖାନମ୍ପି ପବ୍ବେ ପବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନଅନୁସାଖୋ। ଏୱଂ ଅହଂ ଭରିୟାୟାନୀତାୟାତି ଯଥା ୱଂସୋ ୱଡ୍ଢିତଗ୍ଗୋ ୱଂସନ୍ତରେସୁ ସଂସଟ୍ଠ ସାଖାପସାଖୋ ୱେଳୁଗୁମ୍ବତୋ ଦୁନ୍ନୀହରଣୀୟୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଅହମ୍ପି ଭରିୟାୟ ମୟ୍ହଂ ଆନୀତାୟ ପୁତ୍ତଧୀତାଦିୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଗ୍ଗୋ ଆସତ୍ତିୱସେନ ଘରାୱାସତୋ ଦୁନ୍ନୀହରଣୀୟୋ ଭୱେୟ୍ୟଂ। ଯଥା ପନ ୱଂସକଳୀରୋ ଅସଞ୍ଜାତସାଖବନ୍ଧୋ ୱେଳୁଗୁମ୍ବତୋ ସୁନୀହରଣୀୟୋୱ ହୋତି, ଏୱଂ ଅହମ୍ପି ଅସଞ୍ଜାତପୁତ୍ତଦାରାଦିବନ୍ଧୋ ସୁନୀହରଣୀୟୋ ହୋମି, ତସ୍ମା ଅନାନୀତାୟ ଏୱ ଭରିୟାୟ ଅନୁମଞ୍ଞ ମଂ ଅତ୍ତନାୱ ମଂ ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା। ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି ଦାନୀତି, ''ଇଦାନି ପନ ପବ୍ବଜିତୋ ଅମ୍ହି, ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂ''ତି ଅତ୍ତନୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତିଂ ପକାସେସି, ଅଥ ୱା ''ଅନୁମଞ୍ଞ ମଂ ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି ଦାନୀ''ତି ମାତୁ କଥେତି। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯଦିପି ତାୟ ପୁବ୍ବେ ନାନୁମତଂ, ଇଦାନି ପନ ପବ୍ବଜିତୋ ଅମ୍ହି, ତସ୍ମା ଅନୁମଞ୍ଞ ଅନୁଜାନାହି ମଂ ସମଣଭାୱେୟେୱ ଠାତୁଂ, ନାହଂ ତୟା ନିୱତ୍ତନୀୟୋତି । ଏୱଂ ପନ କଥେନ୍ତୋ ଯଥାଠିତୋୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା କିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୩।୩୫-୪୦) –

''ନିସଜ୍ଜ ପାସାଦୱରେ, ୱିପସ୍ସିଂ ଅଦ୍ଦସଂ ଜିନଂ;

କକୁଧଂ ୱିଲସନ୍ତଂୱ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁଂ ତମନାସକଂ।

''ପାସାଦସ୍ସାୱିଦୂରେ ଚ, ଗଚ୍ଛତି ଲୋକନାୟକୋ;

ପଭା ନିଦ୍ଧାୱତେ ତସ୍ସ, ଯଥା ଚ ସତରଂସିନୋ।

''ଗନ୍ଧୋଦକଞ୍ଚ ପଗ୍ଗୟ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ସମୋକିରିଂ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ଏକନଓ୍ୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଗନ୍ଧୋଦକମାକିରିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ସୁଗନ୍ଧୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କଓ୍ୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ମାତରଂ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସା ପେକ୍ଖନ୍ତିୟାଯେଓ୍ୱ ଆକାସେନ ପକ୍କାମି। ସୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ଉତ୍ତରିକାଲମ୍ପି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ତମେଓ୍ୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି।

ତତ୍ଥ ‘‘ପଙ୍କଜିତୋମ୍ହୀ’’ତି ଇମିନାପଦେସେନ ଅୟମ୍ପି ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ରାଗାଦିମଲସ୍ସ ପଙ୍କାଜିତଭାଓ୍ୱଦୀପନତୋ। ତେନାହ ଭଗଓ୍ୱା – ‘‘ପଙ୍କାଜୟମତ୍ତନୋ ମଲଂ, ତସ୍ମା ‘ପଙ୍କଜିତୋ’ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଧ। ପ। ୩୮୮)।

ଆତୁମତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ମାଣଓ୍ୱତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା

ଜିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଦୁଖିତଞ୍ଚ ବ୍ୟାଧିତନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ମାଣଓ୍ୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଓ୍ୱେ ଓ୍ୱିଓ୍ୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନଓ୍ୱୁତେ କପ୍ପେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣଧରୋ ହୁତ୍ୱା ଓ୍ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଅଭିଜାତିୟା ଲକ୍ଖଣାନି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ସାଓ୍ୱେତ୍ୱା, ‘‘ଏକଂସେନ ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ନାନାନୟେହି ଥୋମେତ୍ୱା ଅଭିଓ୍ୱାଦେତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସୁଗତୀସୁଯେଓ୍ୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାଓ୍ୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲସ୍ସ ଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଯାଓ୍ୱ ସତ୍ତଓ୍ୱସ୍ସାନି, ତାଓ୍ୱ ଅନ୍ତୋଘରେଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ସଂଓ୍ୱଚ୍ଛରେ ଉପନୟନତ୍ଥଂ ଉୟ୍ୟାନଂ ନୀତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଜିଣ୍ଣାତୁରମତେ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବତ୍ତା ତେ ପରିଜନେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଜରାରୋଗମରଣସଭାଓ୍ୱଂ ସୁତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂଓ୍ୱେଗୋ ତତୋ ଅନିଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତୋ ଓ୍ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ମାତାପିତରୋ ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେଓ୍ୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୩।୪୧-୬୪) –

‘‘ଜାୟମାନେ ଓ୍ୱିପସ୍ସିମ୍ହି, ନିମିତ୍ତଂ ବ୍ୟାକରିଂ ଅହଂ;

ନିବ୍ବାପୟିଞ୍ଚ ଜନତଂ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତି।

‘‘ୟସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାୟମାନସ୍ମିଂ, ଦସସହସ୍ସି କମ୍ପତି;

ସୋ ଦାନି ଭଗଓ୍ୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ୟସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାୟମାନସ୍ମିଂ, ଆଲୋକୋ ଓ୍ୱିପୁଲୋ ଅହୁ;

ସୋ ଦାନି ଭଗଓ୍ୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ୟସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାୟମାନସ୍ମିଂ, ସରିତାୟୋ ନ ସନ୍ଦୟୁଂ;

ସୋ ଦାନି ଭଗଓ୍ୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାଯମାନସ୍ମିଂ, ଅୱୀଚଗ୍ଗି ନ ପଜ୍ଜଲି;

ସୋ ଦାନି ଭଗୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାଯମାନସ୍ମିଂ, ପକ୍ଖିସଙ୍ଘୋ ନ ସଞ୍ଚରି;

ସୋ ଦାନି ଭଗୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାଯମାନସ୍ମିଂ, ୱାତକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ୱାଯତି;

ସୋ ଦାନି ଭଗୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାଯମାନସ୍ମିଂ, ସବ୍ବରତନାନି ଜୋତଯୁଂ;

ସୋ ଦାନି ଭଗୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାଯମାନସ୍ମିଂ, ସତ୍ତାସୁଂ ପଦୱିକ୍କମା;

ସୋ ଦାନି ଭଗୱା ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ଜାତମତ୍ତୋ ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଦିସା ସବ୍ବା ୱିଲୋକଯି;

ୱାଚାସଭିମୁଦୀରେସି, ଏସା ବୁଦ୍ଧାନ ଧମ୍ମତା।

‘‘ସଂୱେଜଯିତ୍ୱା ଜନତଂ, ଥୱିତ୍ୱା ଲୋକନାଯକଂ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ପକ୍କାମିଂ ପାଚିନାମୁଖୋ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିଥୋମଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଥୋମନାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ନୱୁତିକପ୍ପମ୍ହି, ସମ୍ମୁଖାଥୱିକଵ୍ହଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ପଥୱୀଦୁନ୍ଦୁଭି ନାମ, ଏକୂନନୱୁତିମ୍ହିତୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠାସୀତିମ୍ହିତୋ କପ୍ପେ, ଓଭାସୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ସତ୍ତାସୀତିମ୍ହିତୋ କପ୍ପେ, ସରିତଚ୍ଛେଦନଵ୍ହଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ଅଗ୍ଗିନିବ୍ବାପନୋ ନାମ, କପ୍ପାନଂ ଛଢଅସୀତିୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ଗତିପଚ୍ଛେଦନୋ ନାମ, କପ୍ପାନଂ ପଞ୍ଚସୀତିୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ରାଜା ୱାତସମୋ ନାମ, କପ୍ପାନଂ ଚୁଲ୍ଲସୀତିୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ରତନପଜ୍ଜଲୋ ନାମ, କପ୍ପାନଂ ତେଅସୀତିୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ପଦୱିକ୍କମନୋ ନାମ, କପ୍ପାନଂ ଦ୍ୱେଅସୀତିୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ରାଜା ୱିଲୋକନୋ ନାମ, କପ୍ପାନଂ ଏକସୀତିୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘ଗିରସାରୋତି ନାମେନ, କପ୍ପେସୀତିମ୍ହି ଖତ୍ତିୟୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଧିଗତାରହତ୍ତୋ ପନ ଭିକ୍ଖୂହି, ‘‘କେନ, ତ୍ୱଂ ଆୱୁସୋ, ସଂୱେଗେନ ଅତିଦହରୋୱ ସମାନୋ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାନିମିତ୍ତକିତ୍ତନାପଦେସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୭୩।

‘‘ଜିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଦୁଖିତଞ୍ଚ ବ୍ୟାଧିତଂ, ମତଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଗତମାୟୁସଙ୍ଖୟଂ;

ତତୋ ଅହଂ ନିକ୍ଖମିତୂନ ପବ୍ବଜିଂ, ପହାୟ କାମାନି ମନୋରମାନୀ’’ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଜିଣ୍ଣନ୍ତି ଜରାୟ ଅଭିଭୂତଂ, ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚପାଲିଚ୍ଚୱଲିତ୍ତଚତାଦୀହି ସମଙ୍ଗୀଭୂତଂ। ଦୁଖିତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତଂ। ବ୍ୟାଧିତନ୍ତି ଗିଲାନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ବ୍ୟାଧିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେପି ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ, ‘‘ଦୁଖିତ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ତସ୍ସ ବାଳ୍ହଗିଲାନଭାୱପରିଦୀପନତ୍ଥଂ। ମତନ୍ତି କାଲଙ୍କତଂ, ୟସ୍ମା କାଲଙ୍କତୋ ଆୟୁନୋ ଖୟଂ ୱୟଂ ଭେଦଂ ଗତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଗତମାୟୁସଙ୍ଖୟ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମା ଜିଣ୍ଣବ୍ୟାଧିମତାନଂ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ‘‘ଇମେ ଜରାଦୟୋ ନାମ ନ ଇମେସଂୟେୱ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବସାଧାରଣା, ତସ୍ମା ଅହମ୍ପି ଜରାଦିକେ ଅନତିୱତ୍ତୋ’’ତି ସଂୱିଗ୍ଗତ୍ତା। ନିକ୍ଖମିତୂନାତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ପବ୍ବଜ୍ଜାଧିପ୍ପାୟେନ

ଘରତୋ ନିଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ତି ସତ୍ଥୁ ସାସନେ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତୋ। ପହାଯ କାମାନି ମନୋରମାନୀତି ଇଟ୍ଠକନ୍ତାଦିଭାୱତୋ ଅୱୀତରାଗାନଂ ମନୋ ରମେନ୍ତୀତି ମନୋରମେ ୱତ୍ଥୁକାମେ ପଜହିତ୍ୱା, ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧସ୍ସ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ନିରପେକ୍ଖଭାୱେନ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କାମାନଂ ପହାନକିତ୍ତନମୁଖେନ ଚେତଂ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି। ମାଣୱକାଲେ ପବ୍ବଜିତତ୍ତା ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ମାଣୱୋତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଜାତାତି।

ମାଣୱତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସୁଯାମନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଚ ବ୍ୟାପାଦୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ସୁଯାମନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଧଞ୍ଞୱତୀନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣମନ୍ତେ ୱାଚେତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ଧଞ୍ଞୱତୀନଗରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠୋ ହୋତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଗେହଂ ନେତ୍ୱା ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତସ୍ସୂପରି ପୁପ୍ଫସନ୍ଥାରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ଅଦାସି, ସତ୍ଥରି ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନେ ପଣୀତେନ ଆହାରେନ ସନ୍ତପ୍ପେସି, ଭୁତ୍ତାୱିଞ୍ଚ ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧେନ ପୂଜେସି। ସତ୍ଥା ଅନୁମୋଦନଂ ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେସାଲିଯଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୁଯାମନୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ପରମନିସ୍ସମଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଗେହୱାସୀନଂ କାମୂପଭୋଗଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଝାନନିନ୍ନୋ ଭଗୱତୋ ୱେସାଲିଗମନେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଖୁରଗ୍ଗେଯେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧। ୧୩।୬୫-୭୪) –

''ନଗରେ ଧଞ୍ଞୱତିଯା, ଅହୋସିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଦା;

ଲକ୍ଖଣେ ଇତିହାସେ ଚ, ସନିଘଣ୍ଡୁସକେଟୁଭେ।

''ପଦକୋ ୱେଯ୍ୟାକରଣୋ, ନିମିତ୍ତକୋୱିଦୋ ଅହଂ;

ମନ୍ତେ ଚ ସିସ୍ସେ ୱାଚେସିଂ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ।

''ପଞ୍ଚ ଉପ୍ପଲହତ୍ଥାନି, ପିଟ୍ଠିଯଂ ଠପିତାନି ମେ;

ଆହୁତିଂ ଯିଟ୍ଠୁକାମୋହଂ, ପିତୁମାତୁସମାଗମେ।

''ତଦା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ;

ଓଭାସେନ୍ତୋ ଦିସା ସବ୍ବା, ଆଗଚ୍ଛତି ନରାସଭୋ।

''ଆସନଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱାନ, ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ମହାମୁନିଂ;

ସନ୍ଥରିତ୍ୱାନ ତଂ ପୁପ୍ଫଂ, ଅଭିନେସିଂ ସକଂ ଘରଂ।

''ଯଂ ମେ ଅତ୍ଥି ସକେ ଗେହେ, ଆମିସଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ;

ତାହଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦାସିଂ, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି।

''ଭୁତ୍ତାୱିଂ କାଲମଞ୍ଞାଯ ପୁପ୍ଫହତ୍ଥମଦାସହଂ;

ଅନୁମୋଦିତ୍ୱାନ ସଙ୍ଘଞ୍ଚ, ପକ୍କାମି ଉତ୍ତରାମୁଖୋ।

‘‘ଏକନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୁପ୍ଫଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଅନନ୍ତରଂ ଇତୋ କପ୍ପେ, ରାଜାହୁଂ ୱରଦସ୍ସନୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ନୀୱରଣପ୍ପହାନକିତ୍ତନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୭୪।

‘‘କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଚ ବ୍ୟାପାଦୋ, ଥିନମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁନୋ;

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚ, ସବ୍ବସୋୱ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି କାମେସୁ ଛନ୍ଦୋ, କାମୋ ଚ ସୋ ଛନ୍ଦୋ ଚାତିପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, କାମରାଗୋ। ଇଧ ପନ ସବ୍ବୋପି ରାଗୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱଜ୍ଝସ୍ସାପି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବସୋୱ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ସବ୍ବେପି ହି ତେଭୂମକଧମ୍ମା କାମନୀୟଟ୍ଠେନ କାମା, ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୋ ରାଗୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଆରୁପ୍ପେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୮) ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତଂ ପୂତିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ବ୍ୟାପାଦୋ, ‘‘ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତୋ (ଧ। ସ। ୧୦୬୬; ୱିଭ। ୯୦୯) ଆଘାତୋ। ଥିନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅନୁସ୍ସାହସଂହନନଂ, ମିଦ୍ଧଂ କାୟସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅସତ୍ତିୱିଘାତୋ, ତଦୁଭୟମ୍ପି ଥିନଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଂ, କିଚ୍ଚାହାରପଟିପକ୍ଖାନଂ ଏକତାୟ ଏକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧତଭାୱୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଯେନ ଧମ୍ମେନ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧତଂ ହୋତି ଅୱୂପସନ୍ତଂ, ସୋ ଚେତସୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ କିଚ୍ଚାହାରପଟିପକ୍ଖାନଂ ସମାନତାୟ କୁକ୍କୁଚ୍ଚମ୍ପି ଗହିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଂ ପଚ୍ଛାନୁତାପଲକ୍ଖଣଂ। ଯୋ ହି କତାକତକୁସଲାକୁସଲୂପନିସ୍ସୟୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ, ତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି, ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ ନ ନୁ ଖୋ’’ତି ସଂସୟଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଧମ୍ମସଭାୱଂ ୱା ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତି କିଲମତି ଏତାୟାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ବୁଦ୍ଧାଦିୱତ୍ଥୁକୋ ସଂସୟୋ। ସବ୍ବସୋତି ଅନୱସେସତୋ। ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ଇଦଞ୍ଚ ପଦଦ୍ୱୟଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଯୋଜନା – ଯସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତେନ ତେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଚ ବ୍ୟାପାଦୋ ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଞ୍ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚ ସବ୍ବସୋୱ ନ ୱିଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ନ କିଞ୍ଚି କରଣୀୟଂ, କତସ୍ସ ୱା ପତିଚୟୋତି ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋତି। ପଞ୍ଚସୁ ହି ନୀୱରଣେସୁ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ତଦେକଟ୍ଠତାୟ ସବ୍ବେପି କିଲେସା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାୟେୱ ହୋନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ସବ୍ବେତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାୟ ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬)।

ସୁୟାମନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସୁସାରଦତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସାଧୁସୁୱିହିତାନ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ସୁସାରଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜାପଦେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତପ୍ପଦେସେ ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ୱିହାସି। ଅଥ ନଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାୟଂ ଉପସଙ୍କମି। ସୋ ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ମଧୁରାନି ଫଲାନି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଦାସି। ଭଗୱା ତଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ଞାତିବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମନ୍ଦପଞ୍ଞତ୍ତା ସୁସାରଦୋତି ଗହିତନାମୋ ଅପରଭାଗେ ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ

(ଅପ। ଥେର ୧।୧୩।୭୫-୮୩) –

‘‘ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ;

ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ୱସାମି ଅସ୍ସମେ ଅହଂ।

‘‘ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତଞ୍ଚ ମେ ଅତ୍ଥି, ପୁଣ୍ଡରୀକଫଲାନି ଚ;

ପୁଟକେ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱାନ, ଦୁମଗ୍ଗେ ଲଗ୍ଗିତଂ ମଯା।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମୁଦ୍ଧରିତୁକାମୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖନ୍ତୋ ମମୁପାଗମି।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଫଲଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସଦାସହଂ;

ୱିତ୍ତିସଞ୍ଜନନୋ ମଯ୍ହଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖାୱହୋ।

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସଥ।

‘‘ଇମିନା ଫଲଦାନେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜସି।

‘‘ତେନେୱ ସୁକ୍କମୂଲେନ, ଅନୁଭୋତ୍ୱାନ ସମ୍ପଦା;

ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ଠାନଂ, ହିତ୍ୱା ଜଯପରାଜଯଂ।

‘‘ଇତୋ ସତ୍ତସତେ କପ୍ପେ, ରାଜା ଆସିଂ ସୁମଙ୍ଗଲୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯାନିସଂସକିତ୍ତନାପଦେସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୭୫।

‘‘ସାଧୁ ସୁୱିହିତାନ ଦସ୍ସନଂ, କଙ୍ଖା ଛିଜ୍ଜତି ବୁଦ୍ଧି ୱଡ୍ଢତି;

ବାଲମ୍ପି କରୋନ୍ତି ପଣ୍ଡିତଂ, ତସ୍ମା ସାଧୁ ସତଂ ସମାଗମୋ’’ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ସାଧୂତି ସୁନ୍ଦରଂ, ଭଦ୍ଦକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁୱିହିତାନ ଦସ୍ସନନ୍ତି ସୁୱିହିତାନଂ ଦସ୍ସନଂ। ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ଅନୁସ୍ସାରଲୋପୋ କତୋ। ସୀଲାଦିଗୁଣେହି

ସୁସଂୱିହିତଉଭାୱାନଂ ପରାନୁଦ୍ଦୟାୟ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିହିତଧମ୍ମଦେସନାନଂ ଅରିୟାନଂ ଦସ୍ସନଂ ସାଧୂତି ଯୋଜନା। ‘‘ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ସୱନାଦୀନମ୍ପି ବହୁକାରତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଯେ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନା ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନା ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନା ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନା ଓୱାଦକା ୱିଞ୍ଞାପକା ସନ୍ଦସ୍ସକା ସମାଦପକା ସମୁତ୍ତେଜକା ସମ୍ପହଂସକା ଅଲଂସମକ୍ଖାତାରୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ, ଦସ୍ସନମ୍ପାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୂପକାରଂ ୱଦାମି, ସୱନଂ…ପେ… ଉପସଙ୍କମନଂ…ପେ… ପୟିରୁପାସନଂ…ପେ… ଅନୁସ୍ସରଣଂ…ପେ… ଅନୁପବ୍ବଜ୍ଜମ୍ପାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୂପକାରଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୧୦୪)।

ଦସ୍ସନମୂଲକତ୍ତା ୱା ଇତରେସଂ ଦସ୍ସନମେୱେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ, କଙ୍ଖା ଛିଜ୍ଜତୀତିଆଦି ତତ୍ଥ କାରଣୱଚନଂ। ତାଦିସାନଞ୍ହି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନେ ସତି ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ ଅତ୍ଥକାମୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ତେ ଉପସଙ୍କମତି ପୟିରୁପାସତି ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, କୁସଲଂ, କିଂ ଅକୁସଲ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୯୬) ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତେ ଚସ୍ସ ଅନେକୱିହିତେସୁ କଙ୍ଖାଟ୍ଠାନୀୟେସୁ କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେନ୍ତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କଙ୍ଖା ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ଚ ତେ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ତେସଂ କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେତ୍ୱା ପୁବ୍ବଭାଗେ କମ୍ମପଥସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ବୁଦ୍ଧି ୱଡ୍ଢତି। ଯଦା ପନ ତେ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ତଦା ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଛିଜ୍ଜତି ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପଞ୍ଞା ବୁଦ୍ଧି ୱଡ୍ଢତି। ବାଲ୍ୟସମତିକ୍କମନତୋ ତେ ପଣ୍ଡିତା ହୋନ୍ତି। ସୋ ତେହି ବୁଦ୍ଧିଂ ୱଡ୍ଢେତି, ବାଲମ୍ପି କରୋନ୍ତି ପଣ୍ଡିତନ୍ତି। ତସ୍ମାତିଆଦି ନିଗମନଂ, ଯସ୍ମା ସାଧୂନଂ ଦସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ କଙ୍ଖା ଛିଜ୍ଜତି ବୁଦ୍ଧି ୱଡ୍ଢତି, ତେ ବାଲଂ ପଣ୍ଡିତଂ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେନ କାରଣେନ ସାଧୁ ସୁନ୍ଦରଂ ସତଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଅରିୟାନଂ ସମାଗମୋ, ତେହି ସମୋଧାନଂ ସମ୍ମା ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁସାରଦତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପିୟଞ୍ଜହତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଉପ୍ପତନ୍ତେସୁ ନିପତେତି ଆୟସ୍ମତୋ ପିୟଞ୍ଜହତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହିମୱନ୍ତେ ରୁକ୍ଖଦେୱତା ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବତନ୍ତରେ ୱସନ୍ତୋ ଦେୱତାସମାଗମେସୁ ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାୟ ପରିସପରିୟନ୍ତେ ଠତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଧରି ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ଏକଦିୱସଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ରମଣୀୟଂ ଗଙ୍ଗାୟଂ ପୁଲିନପ୍ପଦେସଂ ଦିସ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରି – ‘‘ଇତୋପି ସୁୱିସୁଦ୍ଧା ସତ୍ଥୁ ଗୁଣା ଅନନ୍ତା ଅପରିମେୟ୍ୟା ଚା’’ତି, ଏୱଂ ସୋ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେସାଲିୟଂ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ୟୁଦ୍ଧସୋଣ୍ଡୋ ଅପରାଜିତସଙ୍ଗାମୋ ଅମିତ୍ତାନଂ ପିୟହାନିକରଣେନ ପିୟଞ୍ଜହୋତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ସୋ ସତ୍ଥୁ ୱେସାଲିଗମନେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱସମାନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୩।୮୪-୯୦) –

‘‘ପବ୍ବତେ ହିମୱନ୍ତମ୍ହି, ୱସାମି ପବ୍ବତନ୍ତରେ;

ପୁଲିନଂ ସୋଭନଂ ଦିସ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ଅନୁସ୍ସରିଂ।

‘‘ଞାଣେ ଉପନିଧା ନତ୍ଥି, ସଙ୍ଖାରଂ ନତ୍ଥି ସତ୍ଥୁନୋ;

ସବ୍ବଧମ୍ମଂ ଅଭିଞ୍ଞାୟ, ଞାଣେନ ଅଧିମୁଚ୍ଚତି।

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ଞାଣେନ ତେ ସମୋ ନତ୍ଥି, ଯାୱତା ଞାଣମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ଞାଣେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, କପ୍ପଂ ସଗ୍ଗମ୍ହି ମୋଦହଂ;

ଅୱସେସେସୁ କପ୍ପେସୁ, କୁସଲଂ ଚରିତଂ ମୟା।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ସଞ୍ଞମଲଭିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଞାଣସଞ୍ଞାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ସତ୍ତତିକପ୍ପମ୍ହି, ଏକୋ ପୁଲିନପୁପ୍ଫିୟୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ‘‘ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପଟିପତ୍ତିତୋ ୱିଧୁରା ଅରିୟାନଂ ପଟିପତ୍ତୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନୱସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୭୬।

‘‘ଉପ୍ପତନ୍ତେସୁ ନିପତେ, ନିପତନ୍ତେସୁ ଉପ୍ପତେ;

ୱସେ ଅୱସମାନେସୁ, ରମମାନେସୁ ନୋ ରମେ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଉପ୍ପତନ୍ତେସୂତି ଉଣ୍ଣମନ୍ତେସୁ, ସତ୍ତେସୁ ମାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚଥମ୍ଭସାରମ୍ଭାଦୀହି ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନେନ ଅନୁପସନ୍ତେସୁ। ନିପତେତି ନମେୟ୍ୟ, ତେସଞ୍ଞେୱ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ନିୱାତୱୁତ୍ତି ଭୱେୟ୍ୟ। ନିପତନ୍ତେସୂତି ଓଣମନ୍ତେସୁ, ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକତାୟ କୋସଜ୍ଜେନ ଚ ଗୁଣତୋ ନିହୀୟମାନେସୁ। ଉପ୍ପତେତି ଉଣ୍ଣମେୟ୍ୟ, ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକତାୟ ୱୀରିୟାରମ୍ଭେନ ଚ ଗୁଣତୋ ଉସ୍ସୁକ୍କେୟ୍ୟ। ଅଥ ୱା ଉପ୍ପତନ୍ତେସୂତି ଉଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ, କିଲେସେସୁ ପରିୟୁଟ୍ଠାନୱସେନ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତେସୁ। ନିପତେତି ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ଯଥା ତେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ଅନୁରୂପପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟ ନିପତେୟ୍ୟ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭେୟ୍ୟ ଚେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ ଚ। ନିପତନ୍ତେସୂତି ପରିପତନ୍ତେସୁ, ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେସୁ ୱୀରିୟପୟୋଗମନ୍ଦତାୟ ୱା ଯଥାରଦ୍ଧେସୁ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେସୁ ହାୟ ମାନେସୁ । ଉପ୍ପତେତି ୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ୱୀରିୟାରମ୍ଭସମ୍ପଦାୟ ଚ ତେ ଉପଟ୍ଠାପେୟ୍ୟ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ ୱଡ୍ଢେୟ୍ୟ ଚ। ୱସେଅୱସମାନେସୂତି ସତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସଂ ଅରିୟୱାସଞ୍ଚ ଅୱସନ୍ତେସୁ ସୟଂ ତଂ ୱାସଂ ୱସେୟ୍ୟାତି, ଅରିୟେସୁ ୱା କିଲେସୱାସଂ ଦୁତିୟକୱାସଂ ଅୱସନ୍ତେସୁ ୟେନ ୱାସେନ ତେ ଅୱସମାନା ନାମ ହୋନ୍ତି, ସୟଂ ତଥା ୱସେ। ରମମାନେସୁ ନୋ ରମେତି ସତ୍ତେସୁ କାମଗୁଣରତିୟା କିଲେସରତିୟା ରମନ୍ତେସୁ ସୟଂ ତଥା ନୋ ରମେ ନଂ ରମେୟ୍ୟ, ଅରିୟେସୁ ୱା ନିରାମିସାୟ ଝାନାଦିରତିୟା ରମମାନେସୁ ସୟମ୍ପି ତଥା ରମେ, ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ପନ କଦାଚିପି ନୋ ରମେ ନାଭିରମେୟ୍ୟ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପିୟଞ୍ଜହତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ହତ୍ଥାରୋହପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଇଦଂ ପୁରେ ଚିତ୍ତମଚାରି ଚାରିକନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ହତ୍ଥାରୋହପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତଂ ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ହତ୍ଥାରୋହକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ହତ୍ଥିସିପ୍ପେ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଅଗମାସି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ହତ୍ଥିଂ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ନଦୀତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚୋଦିୟମାନୋ ‘‘କିଂ ମୟ୍ହଂ ଇମିନା ହତ୍ଥିଦମନେନ, ଅତ୍ତାନଂ ଦମନମେୱ ୱର’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାୱ ଚରିୟାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଚିରପରିଚୟେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ବହିଦ୍ଧା ୱିଧାୱନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଛେକୋ ହତ୍ଥାଚରିୟୋ ୱିୟ ଅଙ୍କୁସେନ ଚଣ୍ଡମତ୍ତୱରୱାରଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଅଙ୍କୁସେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ପୁରେ ଚିତ୍ତମଚାରି ଚାରିକ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୭୭। ତତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରେତି ନିଗ୍ଗହକାଲତୋ ପୁବ୍ବେ। ଅଚାରୀତି ୱିଚରି, ଅନୱଟ୍ଠିତତାୟ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ

ପରିବ୍ଭମି । ଚାରିକନ୍ତି ଯଥାକାମଚରିଯଂ। ତେନାହ ‘‘ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଯତ୍ଥକାମଂ ଯଥାସୁଖ’’ନ୍ତି। ତନ୍ତି ତଂ ଚିତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଜାତି ଏତରହି। ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀତି ନିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମି, ନିବ୍ବିସେୱନଂ କରିସ୍ସାମି। ଯୋନିସୋତି ଉପାଯେନ। ଯଥା କିଂ? ହତ୍ଥିପ୍ପଭିନ୍ନଂ ୱିଯ ଅଙ୍କୁସଗ୍ଗହୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇଦଂ ମମ ଚିତ୍ତଂ ନାମ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯେନ ଯେନ ରମିତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଯେନିଚ୍ଛକଂ, ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଚସ୍ସ କାମୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଯତ୍ଥକାମଂ, ଯଥା ଯଥା ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ସୁଖଂ ହୋତି, ତଥେୱ ଚରଣତୋ ଯଥାସୁଖଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଚାରିକଂ ଅଚରି, ତଂ ଅଜ୍ଜାହଂ ଭିନ୍ନମଦମତ୍ତହତ୍ଥିଂ ହତ୍ଥାଚରିଯସଙ୍ଖାତୋ ଛେକୋ ଅଙ୍କୁସଗ୍ଗହୋ ଅଙ୍କୁସେନ ୱିଯ ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମି, ନାସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମିତୁଂ ଦସ୍ସାମୀତି। ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ଏୱ ଚ ଥେରୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୩।୯୧-୯୬) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ୱିପସ୍ସୀ ଦକ୍ଖିଣାରହୋ;

ପୁରକ୍ଖତୋ ସାୱକେହି, ଆରାମା ଅଭିନିକ୍ଖମି।

‘‘ଦିସ୍ୱାନହଂ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁଂ ତମନାସକଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଗଣ୍ଠିପୁପ୍ଫଂ ଅପୂଜଯିଂ।

‘‘ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ପୁନ ୱନ୍ଦିଂ ତଥାଗତଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକତାଲୀସିତୋ କପ୍ପେ, ଚରଣୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଯମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସୀତି।

ହତ୍ଥାରୋହପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ମେଣ୍ଡସିରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅନେକଜାତିସଂସାରନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ମେଣ୍ଡସିରତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯାନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ କାମେ ପହାଯ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମହତା ଇସିଗଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ହିମୱନ୍ତେ ୱସନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଇସିଗଣେନ ପଦୁମାନି ଆହରାପେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ପୁପ୍ଫପୂଜଂ କତ୍ୱା ସାୱକେ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିଯଂ ଓୱଦିତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାକେତେ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ମେଣ୍ଡସରିକ୍ଖସୀସତାଯ ମେଣ୍ଡସିରୋତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି। ସୋ ଭଗୱତି ସାକେତେ ଅଞ୍ଜନୱନେ ୱିହରନ୍ତେ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୩। ୯୭-୧୦୫) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ଗୋତମୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ନାନାରୁକ୍ଖେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ, ମହାଭୂତଗଣାଲଯୋ।

‘‘ୱେମଜ୍ଝମ୍ହି ଚ ତସ୍ସାସି, ଅସ୍ସମୋ ଅଭିନିମ୍ମିତୋ;

ପୁରକ୍ଖତୋ ସସିସ୍ସେହି, ୱସାମି ଅସ୍ସମେ ଅହଂ।

‘‘ଆଯନ୍ତୁ ମେ ସିସ୍ସଗଣା, ପଦୁମଂ ଆହରନ୍ତୁ ମେ;

ବୁଦ୍ଧପୂଜଂ କରିସ୍ସାମି, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ଏୱନ୍ତି ତେ ପଟିସ୍ସୁତ୍ୱା, ପଦୁମଂ ଆହରିଂସୁ ମେ;

ତଥା ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱାହଂ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ସିସ୍ସେ ତଦା ସମାନେତ୍ୱା, ସାଧୁକଂ ଅନୁସାସହଂ;

ମା ଖୋ ତୁମ୍ହେ ପମଜ୍ଜିତ୍ଥ, ଅପ୍ପମାଦୋ ସୁଖାୱହୋ।

‘‘ଏୱଂ ସମନୁସାସିତ୍ୱା, ତେ ସିସ୍ସେ ୱଚନକ୍ଖମେ;

ଅପ୍ପମାଦଗୁଣେ ଯୁତ୍ତୋ, ତଦା କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ରାଜା ଆସିଂ ଜଲୁତ୍ତମୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ସୋ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ –

୭୮।

‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ, ସନ୍ଧାୱିସ୍ସଂ ଅନିବ୍ବିସଂ;

ତସ୍ସ ମେ ଦୁକ୍ଖଜାତସ୍ସ, ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅପରଦ୍ଧୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଅନେକଜାତିସଂସାରନ୍ତି ଅନେକଜାତିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଇଦଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟଂ, ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେକୱଚନଂ। ସନ୍ଧାୱିସ୍ସନ୍ତି ସଂସରିଂ, ଅପରାପରଂ ଚୱନୁପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ପରିବ୍ଭମିଂ। ଅନିବ୍ବିସନ୍ତି ତସ୍ସ ନିୱତ୍ତକଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅଲଭନ୍ତୋ। ତସ୍ସ ମେତି ଏୱଂ ସଂସରନ୍ତସ୍ସ ମେ। ଦୁକ୍ଖଜାତସ୍ସାତି ଜାତିଆଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱା ଦୁକ୍ଖତାନଂ ୱସେନ ଦୁକ୍ଖସଭାୱସ୍ସ। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧୋତି କମ୍ମକିଲେସୱିପାକୱଟ୍ଟପ୍ପକାରୋ ଦୁକ୍ଖରାସି। ଅପରଦ୍ଧୋତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରିବ୍ଭଟ୍ଠୋ ଚୁତୋ ନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି। ‘‘ଅପରଟ୍ଠୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଅପଗତସମିଦ୍ଧିତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକାରଣତ୍ତା ଅପଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି।

ମେଣ୍ଡସିରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ରକ୍ଖିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସବ୍ବୋ ରାଗୋ ପହୀନୋ ମେତି ଆୟସ୍ମତୋ ରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଦେସନାଞାଣଂ ଆରବ୍ଭ ଥୋମନଂ ଅକାସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ଇତୋ ସତସହସ୍ସକପ୍ପମତ୍ଥକେ ଗୋତମସ୍ସ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ରକ୍ଖିତୋ ନାମ ସାୱକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି । ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ପସନ୍ନମାନସୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଦେୱଦହନିଗମେ ସାକିୟରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ରକ୍ଖିତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଯେ ସାକିୟକୋଲିୟରାଜୂହି ଭଗୱତୋ ପରିୱାରତ୍ଥାୟ ଦିନ୍ନା ପଞ୍ଚସତରାଜକୁମାରା ପବ୍ବଜିତା, ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ। ତେ ପନ ରାଜକୁମାରା ନ ସଂୱେଗେନ ପବ୍ବଜିତତ୍ତା ଉକ୍କଣ୍ଠାଭିଭୂତା ଯଦା ସତ୍ଥାରା କୁଣାଲଦହତୀରଂ ନେତ୍ୱା କୁଣାଲଜାତକଦେସନାୟ (ଜା। ୨।୨୧।କୁଣାଲଜାତକ) ଇତ୍ଥୀନଂ ଦୋସୱିଭାୱନେନ କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ପକାସେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜିତା, ତଦା ଅୟମ୍ପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୧-୯) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ମହତୋ ଜନକାୟସ୍ସ, ଦେସେତି ଅମତଂ ପଦଂ।

‘‘ତସ୍ସାହଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ୱାଚାସଭିମୁଦୀରିତଂ;

ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ, ଏକଗ୍ଗୋ ଆସହଂ ତଦା।

‘‘ଯଥା ସମୁଦ୍ଦୋ ଉଦଧୀନମଗ୍ଗୋ, ନେରୂ ନଗାନଂ ପୱରୋ ସିଲୁଚ୍ଚୟୋ;

ତଥେୱ ଯେ ଚିତ୍ତୱସେନ ୱତ୍ତରେ, ନ ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ କଲଂ ଉପେନ୍ତି ତେ।

‘‘ଧମ୍ମୱିଧିଂ ଠପେତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧୋ କାରୁଣିକୋ ଇସି;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯୋ ସୋ ଞାଣଂ ପକିତ୍ତେସି, ବୁଦ୍ଧମ୍ହି ଲୋକନାୟକେ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନ ଗମିସ୍ସତି।

‘‘କିଲେସେ ଝାପୟିତ୍ୱାନ, ଏକଗ୍ଗୋ ସୁସମାହିତୋ;

ସୋଭିତୋ ନାମ ନାମେନ, ହେସ୍ସତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ପଞ୍ଞାସେ କପ୍ପସହସ୍ସେ, ସତ୍ତେୱାସୁଂ ୟସୁଗ୍ଗତା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବୋ ରାଗୋ’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୭୯। ତତ୍ଥ ‘‘ସବ୍ବୋ ରାଗୋ’’ତି କାମରାଗାଦିପ୍ପଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ରାଗୋ। ପହୀନୋତି ଅରିୟମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ପହୀନୋ।

ସଙ୍ଖୋ ଦୋସୋତି ଆଘାତଓତ୍ଥୁକାଦିଭାଓେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନୋ ସଙ୍ଖୋପି ବ୍ୟାପାଦୋ। ସମୂହତୋତି ମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାଟିତୋ। ସଙ୍ଖୋ ମେ ୱିଗତୋ ମୋହୋତି ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୦୬୭; ୱିଭ। ୯୦୯) ୱତ୍ଥୁଭେଦେନ ଅଟ୍ଠଭେଦୋ, ସଂକିଲେସୱତ୍ଥୁୱିଭାଗେନ ଅନେକୱିଭାଗୋ ସଙ୍ଖୋପି ମୋହୋ ମଗ୍ଗେନ ୱିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତା ମୟ୍ହଂ ୱିଗତୋ। ସୀତିଭୂତୋସ୍ମି ନିବ୍ବୁତୋତି ଏୱଂ ମୂଲକିଲେସପ୍ପହାନେନ ତଦେକଟ୍ଠତାୟ ସଂକିଲେସାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା ଅନୱସେସକିଲେସଦରଥପରିଳାହାଭାୱତୋ ସୀତିଭାୱଂ ପତ୍ତୋ, ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବସୋ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଅହଂ ଅସ୍ମି ଭୱାମୀତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ରକ୍ଖିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉଗ୍ଗତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଂ ମୟା ପକତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ଉଗ୍ଗତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସିଖିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କେତକପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ଉଗ୍ଗନିଗମେ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଉଗ୍ଗୋତ୍ୱେୱସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗୱତି ତସ୍ମିଂ ନିଗମେ ଭଦ୍ଦାରାମେ ୱିହରନ୍ତେ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୧୦-୧୬) –

‘‘ୱିନତାନଦିୟା ତୀରେ, ପିଲକ୍ଖୁ ଫଲିତୋ ଅହୁ;

ତାହଂ ରୁକ୍ଖଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାୟକଂ।

‘‘କେତକଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ୱଣ୍ଟେ ଛେତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପେସିଂ, ସିଖିନୋ ଲୋକବନ୍ଧୁନୋ।

‘‘ଯେନ ଞାଣେନ ପତ୍ତୋସି, ଅଚ୍ଚୁତଂ ଅମତଂ ପଦଂ;

ତଂ ଞାଣଂ ଅଭିପୂଜେମି, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠ ମହାମୁନି।

‘‘ଞାଣମ୍ହି ପୂଜଂ କତ୍ୱାନ, ପିଲକ୍ଖୁମଦ୍ଦସଂ ଅହଂ;

ପଟିଲଦ୍ଧୋମ୍ହି ତଂ ପଞ୍ଞଂ, ଞାଣପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଞାଣପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ତେରସକପ୍ପମ୍ହି, ଦ୍ୱାଦସାସୁଂ ଫଲୁଗ୍ଗତା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱଟ୍ଟୂପଚ୍ଛେଦଦୀପନେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

‘‘ଯଂ ମୟା ପକତଂ କମ୍ମଂ, ଅପ୍ପଂ ୱା ଯଦି ୱା ବହୁଂ;

ସବ୍ବମେତଂ ପରିକ୍ଖୀଣଂ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯଂ ମୟା ପକତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଯଂ କମ୍ମଂ ତୀହି କମ୍ମଦ୍ୱାରେହି, ଛହି ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରେହି, ଅଟ୍ଠହି ଅସଂୱରଦ୍ୱାରେହି , ଅଟ୍ଠହି ଚ ସଂୱରଦ୍ୱାରେହି ପାପାଦିୱସେନ ଦାନାଦିୱସେନ ଚାତି ଅନେକେହି ପକାରେହି ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଯଂ ମୟା କତଂ ଉପଚିତଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ୱିପାକକମ୍ମଂ। ଅପ୍ପଂ ୱା ଯଦି ୱାବହୁନ୍ତି ତଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁଚେତନାପୟୋଗକିଲେସାଦୀନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେନ ଅପ୍ପଂ ୱା, ତେସଂ ବଲୱଭାୱେନ ଅଭିଣ୍ହପୱତ୍ତିୟା ଚ ବହୁଂ ୱା। ସବ୍ବମେତଂ ପରିକ୍ଖୀଣନ୍ତି ସବ୍ବମେୱ ଚେତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମକ୍ଖୟକରସ୍ସ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ପରିକ୍ଖୟଂ ଗତଂ, କିଲେସୱଟ୍ଟପ୍ପହାନେନ ହି କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ ପହୀନମେୱ ହୋତି ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ। ତେନାହ ‘‘ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ମୟ୍ହଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସବ୍ବମ୍ପେତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସବ୍ବମ୍ପି ଏତନ୍ତି ପଦୱିଭାଗୋ।

ଉଗ୍ଗତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ନୱମୱଗ୍ଗୋ

୧। ସମିତିଗୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଂମୟା ପକତଂ ପାପନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ସମିତିଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଜାତିସୁମନପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କୁଲରୂପପରିୱାରସମ୍ପଦାୟ ଅଞ୍ଞେ ସତ୍ତେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅଞ୍ଞତରଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ମୁଣ୍ଡକୋ କୁଟ୍ଠୀ ମଞ୍ଞେ, ତେନାୟଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ୱିଚରତୀ’’ତି ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ବହୁଂ କାଲଂ ନିରୟେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତୋ ଏକଂ ସୀଲାଚାରସମ୍ପନ୍ନଂ ଉପାସକଂ ଦିସ୍ୱା ଦୋସନ୍ତରୋ ହୁତ୍ୱା, ‘‘କୁଟ୍ଠରୋଗୀ ଭୱେୟ୍ୟାସୀ’’ତି ଅକ୍କୋସି, ନ୍ହାନତିତ୍ଥେ ଚ ମନୁସ୍ସେହି ଠପିତାନି ନ୍ହାନଚୁଣ୍ଣାନି ଦୂସେସି। ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ପୁନ ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବହୂନି ୱସ୍ସାନି ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସମିତିଗୁତ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସୁୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରତି। ତସ୍ସ ପୁରିମକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦେନ କୁଟ୍ଠରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ତେନ ତସ୍ସ ସରୀରାୱୟୱା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ପଗ୍ଘରନ୍ତି। ସୋ ଗିଲାନସାଲାୟଂ ୱସତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ଧମ୍ମସେନାପତି ଗିଲାନପୁଚ୍ଛଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗିଲାନେ ଭିକ୍ଖୂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଆୱୁସୋ, ଯାୱତା ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତି ନାମ, ସବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖମେୱ ୱେଦନା। ଖନ୍ଧେସୁ ପନ ଅସନ୍ତେସୁଯେୱ ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା ଅଗମାସି। ସୋ ଥେରସ୍ସ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୨।୮୨-୯୦) –

‘‘ଜାୟନ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ, ଆଲୋକୋ ୱିପୁଲୋ ଅହୁ;

ପଥୱୀ ଚ ପକମ୍ପିତ୍ଥ, ସସାଗରା ସପବ୍ବତା।

‘‘ନେମିତ୍ତା ଚ ୱିୟାକଂସୁ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି;

ଅଗ୍ଗୋ ଚ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ଜନତଂ ଉଦ୍ଧରିସ୍ସତି।

‘‘ନେମିତ୍ତାନଂ ସୁଣିତ୍ୱାନ, ଜାତିପୂଜମକାସହଂ;

ଏଦିସା ପୂଜନା ନତ୍ଥି, ଯାଦିସା ଜାତିପୂଜନା।

‘‘ସଙ୍ଖରିତ୍ୱାନ କୁସଲଂ, ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ;

ଜାତିପୂଜଂ କରିତ୍ୱାନ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ଯଂ ଯଂ ଯୋନୁପପଜ୍ଜାମି, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

ସବ୍ବେ ସତ୍ତେ ଅଭିଭୋମି, ଜାତିପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଧାତିୟୋ ମଂ ଉପଟ୍ଠେନ୍ତି, ମମ ଚିତ୍ତୱସାନୁଗା;

ନ ତା ସକ୍କୋନ୍ତି କୋପେତୁଂ, ଜାତିପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୂଜମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଜାତିପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୁପାରିଚରିୟା ନାମ, ଚତୁତ୍ତିଂସ ଜନାଧିପା;

ଇତୋ ତତିୟକପ୍ପମ୍ହି, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଏତରହି ଅନୁଭୁୟ୍ୟମାନରୋଗୱସେନ ପୁରିମଜାତୀସୁ ଅତ୍ତନା କତଂ ପାପକମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଇଦାନି ସବ୍ବସୋ ପହୀନଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ –

୮୧।

‘‘ଯଂ ମୟା ପକତଂ ପାପଂ, ପୁବ୍ବେ ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତିସୁ;

ଇଧେୱ ତଂ ୱେଦନୀୟଂ, ୱତ୍ଥୁ ଅଞ୍ଞଂ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ପାପନ୍ତି ଅକୁସଲଂ କମ୍ମଂ। ତଞ୍ହି ଲାମକଟ୍ଠେନ ପାପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁବ୍ବେତି ପୁରା। ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତିସୂତି ଇତୋ ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତୀସୁ, ଅଞ୍ଞେସୁ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯଦିପି ମୟା ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ନ ତାଦିସଂ ପାପଂ କତଂ ଅତ୍ଥି, ଇଦାନି ପନ ତସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋୟେୱ ନତ୍ଥି। ଯଂ ପନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତୀସୁ କତଂ ଅତ୍ଥି, ଇଧେୱ ତଂ ୱେଦନୀୟଂ, ତଞ୍ହି ଇଧେୱ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱେଦୟିତବ୍ବଂ ଅନୁଭୱିତବ୍ବଂ ଫଲଂ, କସ୍ମା? ୱତ୍ଥୁ ଅଞ୍ଞଂ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନୋକାସୋ ଅଞ୍ଞୋ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧୋ ନତ୍ଥି, ଇମେ ପନ ଖନ୍ଧା ସବ୍ବସୋ ଉପାଦାନାନଂ ପହୀନତ୍ତା ଅନୁପାଦାନୋ ୱିୟ ଜାତୱେଦୋ ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ସମିତିଗୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। କସ୍ସପତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯେନ ଯେନ ସୁଭିକ୍ଖାନୀତି ଆୟସ୍ମତୋ କସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତୀସୁ ୱେଦେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ, ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସୁମନପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। କରୋନ୍ତୋ ଚ ସତ୍ଥୁ ସମନ୍ତତୋ ଉପରି ଚ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିୟୋ ଖିପି। ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ପୁପ୍ଫାନି ପୁପ୍ଫାସନାକାରେନ ସତ୍ତାହଂ ଅଟ୍ଠଂସୁ। ସୋ ତଂ ଅଚ୍ଛରିୟଂ ଦିସ୍ୱା

ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ପସନ୍ନମାନସୋ ଅହୋସି। ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ସୁଗତୀସୁଯେଵ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଉଦିଚ୍ଚବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, କସ୍ସପୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ଦହରକାଲେଯେଵ ପିତା କାଲମକାସି। ମାତା ତଂ ପଟିଜଗ୍ଗତି। ସୋ ଏକଦିଵସଂ ଜେତଵନଂ ଗତୋ ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ହେତୁସମ୍ପନ୍ନତାଯ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଆସନେ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ମାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ ସତ୍ଥରି ଵୁଟ୍ଠଵସ୍ସେ ପଵାରେତ୍ୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ପକ୍କନ୍ତେ ସଯମ୍ପି ସତ୍ଥାରା ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଆପୁଚ୍ଛିତୁଂ ମାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ମାତା ଓସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୀ ଓଵାଦଵସେନ –

୮୨।

''ଯେନ ଯେନ ସୁଭିକ୍ଖାନି, ସିଵାନି ଅଭଯାନି ଚ;

ତେନ ପୁତ୍ତକ ଗଚ୍ଛସ୍ସୁ, ମା ସୋକାପହତୋ ଭଵା''ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯେନ ଯେନାତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହି ଏତଂ କରଣଵଚନଂ, ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଦିସାଭାଗେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଭିକ୍ଖାନୀତି ସୁଲଭପିଣ୍ଡାନି, ରଟ୍ଠାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସିଵାନୀତି ଖେମାନି ଅରୋଗାନି। ଅଭଯାନୀତି ଚୋରଭଯାଦୀହି ନିବ୍ଭଯାନି, ରୋଗଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଭଯାନି ପନ ''ସୁଭିକ୍ଖାନି, ସିଵାନୀ''ତି ପଦଦ୍ୱଯେନେଵ ଗହିତାନି। ତେନାତି ତତ୍ଥ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦିସାଭାଗେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁତ୍ତକାତି ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୀ ତଂ ଆଲପତି। ମାତି ପଟିସେଧତ୍ଥେ ନିପାତୋ ସୋକାପହତୋତି ଵୁତ୍ତଗୁଣରହିତାନି ରଟ୍ଠାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଭଯାଦିଜନିତେନ ସୋକେନ ଉପହତୋ ମା ଭଵ ମାହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ, ''ମମ ମାତା ମଯ୍ହଂ ସୋକରହିତଟ୍ଠାନଗମନଂ ଆସୀସତି, ହନ୍ଦ ମଯଂ ସବ୍ବସୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ସୋକରହିତଂ ଠାନଂ ପତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ଵିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେଵ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୩।୧-୯) –

''ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ଵେଦାନ ପାରଗୂ;

ଅବ୍ଭୋକାସେ ଠିତୋ ସନ୍ତୋ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ।

''ସୀହଂ ଯଥା ଵନଚରଂ, ବ୍ଯଗ୍ଘରାଜଂଵ ନିତ୍ତସଂ;

ତିଧାପଭିନ୍ନମାତଙ୍ଗଂ, କୁଞ୍ଜରଂଵ ମହେସିନଂ।

''ସେରେଯକଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଆକାସେ ଉକ୍ଖିପିଂ ଅହଂ;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆନୁଭାଵେନ, ପରିଵାରେନ୍ତି ସବ୍ବସୋ।

''ଅଧିଟ୍ଠହି ମହାଵୀରୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ସମନ୍ତା ପୁପ୍ଫଚ୍ଛଦନା, ଓକିରିଂସୁ ନରାସଭଂ।

''ତତୋ ସା ପୁପ୍ଫକଞ୍ଚୁକା, ଅନ୍ତୋଵଣ୍ଟା ବହିମୁଖା;

ସତ୍ତାହଂ ଛଦନଂ କତ୍ୱା, ତତୋ ଅନ୍ତରଧାଯଥ।

''ତଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା, ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ;

ବୁଦ୍ଧେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସିଂ, ସୁଗତେ ଲୋକନାଯକେ।

''ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ପନ୍ନରସସହସ୍ସମ୍ହି, କପ୍ପାନଂ ପଞ୍ଚୱୀସତି;

ୱୀତମଲାସନାମା ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ‘‘ଇଦମେୱ ମାତୁ ୱଚନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଙ୍କୁସଂ ଜାତ’’ନ୍ତି ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି।

କସ୍ସପତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୀହତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୀହପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରାତି ଆୟସ୍ମତୋ ସୀହତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଇତୋ ଅଟ୍ଠାରସକପ୍ପସତମତ୍ଥକେ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଚନ୍ଦଭାଗାୟ ନଦିୟା ତୀରେ କିନ୍ନରଯୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ପୁପ୍ଫଭକ୍ଖୋ ପୁପ୍ଫନିୱସନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପୂଜେତୁକାମୋ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଞତ୍ୱା ଆକାସତୋ ଓରୁୟ୍ହ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦି। କିନ୍ନରୋ ଚନ୍ଦନସାରଂ ଘଂସିତ୍ୱା ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧେନ ପୁପ୍ଫେହି ଚ ପୂଜଂ କତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଲ୍ଲରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ସୀହୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି। ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନାନାରମ୍ମଣେ ୱିଧାୱତି, ଏକଗ୍ଗଂ ନ ହୋତି, ସକତ୍ଥଂ ନିପ୍ଫାଦେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସତ୍ଥା ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେ ଠତ୍ୱା –

୮୩।

‘‘ସୀହପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହର, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱମତନ୍ଦିତୋ;

ଭାୱେହି କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ, ଜହ ସୀଘଂ ସମୁସ୍ସୟ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥାୟ ୱଦି। ସୋ ଗାଥାୱସାନେ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୧୭-୨୫) –

‘‘ଚନ୍ଦଭାଗାନଦୀତୀରେ, ଅହୋସିଂ କିନ୍ନରୋ ତଦା;

ପୁପ୍ଫଭକ୍ଖୋ ଚହଂ ଆସିଂ, ପୁପ୍ଫନିୱସନୋ ତଥା।

‘‘ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ତୁ ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ୱିପିନଗ୍ଗେନ ନିୟ୍ୟାସି, ହଂସରାଜାୱ ଅମ୍ବରେ।

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ଚିତ୍ତଂ ତେ ସୁୱିସୋଧିତଂ;

ପସନ୍ନମୁଖୱଣ୍ଣୋସି, ୱିପ୍ପସନ୍ନମୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟୋ।

‘‘ଓରୋହିତ୍ୱାନ ଆକାସା, ଭୂରିପଞ୍ଞୋ ସୁମେଧସୋ;

ସଙ୍ଘାଟିଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱାନ, ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ଉପାୱିସି।

‘‘ୱିଲୀନଂ ଚନ୍ଦନାଦାୟ, ଅଗମାସିଂ ଜିନନ୍ତିକଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପୟିଂ।

‘‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ନରାସଭଂ;

ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜନୟିତ୍ୱାନ, ପକ୍କାମିଂ ଉତ୍ତରାମୁଖୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଚନ୍ଦନଂ ୟଂ ଅପୂଜୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଚତୁଦ୍ଦସେ କପ୍ପସତେ, ଇତୋ ଆସିଂସୁ ତେ ତୟୋ;

ରୋହଣୀ ନାମ ନାମେନ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ୟା ପନ ଭଗୱତା ଓୱାଦୱସେନ ୱୁତ୍ତା ‘‘ସୀହପ୍ପମତ୍ତୋ’’ତି ଗାଥା, ତତ୍ଥ ସୀହାତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଆଲପନଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରାତି ସତିୟା ଅୱିପ୍ପୱାସେନ ପମାଦୱିରହିତୋ ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରାହି। ଇଦାନି ତଂ ଅପ୍ପମାଦୱିହାରଂ ସହ ଫଲେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରତ୍ତିନ୍ଦିୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ରତ୍ତିଭାଗଂ ଦିୱସଭାଗଞ୍ଚ ‘‘ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାୟ ଆୱରଣୀୟେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୯; ଅ। ନି। ୩।୧୬; ୱିଭ। ୫୧୯) ୱୁତ୍ତନୟେନ ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନୱସେନ ଅତନ୍ଦିତୋ ଅକୁସୀତୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ କୁସଲଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଞ୍ଚ ଭାୱେହି ଉପ୍ପାଦେହି ୱଡ୍ଢେହି ଚ, ଏୱଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଚ ଜହ ସୀଘଂ ସମୁସ୍ସୟନ୍ତି ତୱ ସମୁସ୍ସୟଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପଠମଂ ତାୱ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ସୀଘଂ ନଚିରସ୍ସେୱ ପଜହ, ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ପଚ୍ଛା ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ଅନୱସେସତୋ ଚ ପଜହିସ୍ସତୀତି। ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସୀତି।

ସୀହତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନୀତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସବ୍ବରତ୍ତିଂସୁପିତ୍ୱାନାତି ଆୟସ୍ମତୋ ନୀତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସୁନନ୍ଦୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ଅନେକସତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ମନ୍ତେ ୱାଚେନ୍ତୋ ୱାଜପେୟ୍ୟଂ ନାମ ୟଞ୍ଞଂ ୟଜି, ଭଗୱା ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ ୟଞ୍ଞଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ଚଙ୍କମି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସିସ୍ସେହି ପୁପ୍ଫାନି ଆହରାପେତ୍ୱା ଆକାସେ ଖିପିତ୍ୱା ପୂଜଂ ଅକାସି। ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ତଂ ଠାନଂ ସକଲଞ୍ଚ ନଗରଂ ପୁପ୍ଫପଟ୍ଟୱିତାନିକଂ ୱିୟ ଛାଦିତଂ ଅହୋସି। ମହାଜନୋ ସତ୍ଥରି ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେସି। ସୁନନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତେନ କୁସଲମୂଲେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ନୀତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ‘‘ଇମେ ସମଣା ସକ୍ୟପୁତ୍ତିୟା ସୁଖସୀଲା ସୁଖସମାଚାରା ସୁଭୋଜନାନି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ନିୱାତେସୁ ସେନାସନେସୁ ୱିହରନ୍ତି, ଇମେସୁ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସୁଖେନ ୱିହରିତୁଂ ସକ୍କା’’ତି ସୁଖାଭିଲାସାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାୱ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା କତିପାହମେୱ ମନସିକରିତ୍ୱା ତଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ୟାୱଦତ୍ଥଂ ଉଦରାୱଦେହକଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦିୱସଭାଗଂ ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ ତିରଚ୍ଛାନକଥାୟ ୱୀତିନାମେତି, ରତ୍ତିଭାଗେପି ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତୋ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ସୁପତି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ହେତୁପରିପାକଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଓୱାଦଂ ଦେନ୍ତୋ –

୮୪।

‘‘ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ସୁପିତ୍ୱାନ, ଦିୱା ସଙ୍ଗଣିକେ ରତୋ;

କୁଦାସ୍සු ନାମ ଦୁମ୍ମେଧୋ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସଙ୍କରତ୍ତିନ୍ତି ସକଲଂ ରତ୍ତିଂ। ସୁପିତ୍ୱାନାତି ନିଦ୍ଦାୟିତ୍ୱା, ‘‘ରତ୍ତିୟା ପଠମଂ ୟାମଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାୟ ଆୱରଣୀୟେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଜାଗରିୟଂ ଅନନୁୟୁଞ୍ଜିତ୍ୱା କେୱଲଂ ରତ୍ତିୟା ତୀସୁପି ୟାମେସୁ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିୱାତି ଦିୱସଂ, ସକଲଂ ଦିୱସଭାଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଗଣିକେତି ତିରଚ୍ଛାନକଥିକେହି କାୟଦଳ୍ହିବହୁଲପୁଗ୍ଗଲେହି ସନ୍ନିସଜ୍ଜା ସଙ୍ଗଣିକୋ, ତସ୍ମିଂ ରତୋ ଅଭିରତୋ ତତ୍ଥ ଅଭିଗତଚ୍ଛନ୍ଦୋ ‘‘ସଙ୍ଗଣିକେ ରତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ସଙ୍ଗଣିକାରତୋ’’ତିପି ପାଠୋ। କୁଦାସ୍සୁ ନାମାତି କୁଦା ନାମ। ଅସ୍ସୂତି ନିପାତମତ୍ତଂ, କସ୍ମିଂ ନାମ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁମ୍ମେଧୋତି ନିପ୍ପଞ୍ଞୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ଅନ୍ତନ୍ତି ପରିୟୋସାନଂ। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଅନୁପ୍ପାଦଂ କଦା ନାମ କରିସ୍ସତି, ଏଦିସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଦୁମ୍ମେଧ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସସୀ’’ତିପି ପାଠୋ।

ଏୱଂ ପନ ସତ୍ଥାରା ଗାଥାୟ କଥିତାୟ ଥେରୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୨୬-୩୩) –

‘‘ସୁନନ୍ଦୋ ନାମ ନାମେନ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମନ୍ତପାରଗୂ;

ଅଜ୍ଝାୟକୋ ୟାଚୟୋଗୋ, ୱାଜପେୟ୍ୟଂ ଅୟାଜୟି।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଅଗ୍ଗୋ କାରୁଣିକୋ ଇସି;

ଜନତଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ, ଅମ୍ବରେ ଚଙ୍କମୀ ତଦା।

‘‘ଚଙ୍କମିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଲୋକନାୟକୋ;

ମେତ୍ତାୟ ଅଫରି ସତ୍ତେ, ଅପ୍ପମାଣେ ନିରୂପଧି।

‘‘ୱଣ୍ଟେ ଛେତ୍ୱାନ ପୁପ୍ଫାନି, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମନ୍ତପାରଗୂ;

ସବ୍ବେ ସିସ୍ସେ ସମାନେତ୍ୱା, ଆକାସେ ଉକ୍ଖିପାପୟି।

‘‘ୟାୱତା ନଗରଂ ଆସି, ପୁପ୍ଫାନଂ ଛଦନଂ ତଦା;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ, ସତ୍ତାହଂ ନ ୱିଗଚ୍ଛଥ।

‘‘ତେନେୱ ସୁକ୍କମୂଲେନ, ଅନୁଭୋତ୍ୱାନ ସମ୍ପଦା;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାୟ, ତିଣ୍ଣୋ ଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକଂ।

‘‘ଏକାରସେ କପ୍ପସତେ, ପଞ୍ଚତିଂସାସୁ ଖତ୍ତିୟା;

ଅମ୍ବରଂସସନାମା ତେ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି।

ନୀତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫. ସୁନାଗତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଚିତ୍ତନିମିତ୍ତସ୍ସ କୋୱିଦୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ସୁନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା. କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତ୍ତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ଅସ୍ସମେ ୱସନ୍ତୋ ତୀଣି ବ୍ରାହ୍ମଣସହସ୍ସାନି ମନ୍ତେ ୱାଚେସି. ଅଥେକଦିୱସଂ ତସ୍ସ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ଲକ୍ଖଣାନି ଉପଧାରେତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣମନ୍ତେ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ, ''ଇଦିସେହି ଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅନନ୍ତଜିନୋ ଅନନ୍ତଞାଣୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଆରବ୍ଭ ଉଳାରୋ ପସାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି. ସୋ ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ନାଲକଗାମେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୁନାଗୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି. ସୋ ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ଗିହିସହାୟୋ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଦସ୍ସନଭୂମିୟଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି. ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ. ଥେର ୧.୧୪.୩୪-୪୦) –

''ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ୱସଭୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ତସ୍ମିଂ ପବ୍ବତପାଦମ୍ହି, ଅସ୍ସମୋ ଆସି ମାପିତୋ.

''ତୀଣି ସିସ୍ସସହସ୍ସାନି, ୱାଚେସିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଦା;

ସଂହରିତ୍ୱାନ ତେ ସିସ୍ସେ, ଏକମନ୍ତଂ ଉପାୱିସିଂ.

''ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମନ୍ତପାରଗୂ;

ବୁଦ୍ଧୱେଦଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଞାଣେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ.

''ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ନିସୀଦିଂ ପଣ୍ଣସନ୍ଥରେ;

ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱାନ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ.

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ସଞ୍ଞମଲଭିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଞାଣସଞ୍ଞାୟିଦଂ ଫଲଂ.

''ସତ୍ତୱୀସତି କପ୍ପମ୍ହି, ରାଜା ସିରିଧରୋ ଅହୁ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ.

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି.

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନାପଦେସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୮୫.

''ଚିତ୍ତନିମିତ୍ତସ୍ସ କୋୱିଦୋ, ପୱିୱେକରସଂ ୱିଜାନିୟ;

ଝାୟଂ ନିପକୋ ପତିସ୍ସତୋ, ଅଧିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ସୁଖଂ ନିରାମିସ''ନ୍ତି. –

ଗାଥଂ ଅଭାସି.

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତନିମିତ୍ତସ୍ସ କୋତ୍ତିଦୋତି ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣେ କୁସଲୋ, ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ, ଇମସ୍ମିଂ ସମ୍ପହଂସିତବ୍ବଂ, ଇମସ୍ମିଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପଗ୍ଗହଣାଦିଯୋଗ୍ଗସ୍ସ ଚିତ୍ତନିମିତ୍ତସ୍ସ ଗହଣେ ଛେକୋ। ପୱିୱେକରସଂ ୱିଜାନିଯାତି କାଯୱିୱେକସଂୱଡ୍ଢିତସ୍ସ ଚିତ୍ତୱିୱେକସ୍ସ ରସଂ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା, ୱିୱେକସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୱିୱେକରସଂ ପିତ୍ୱା’’ତି (ଧ। ପ। ୨୦୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାଯନ୍ତି ପଠମଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ପଚ୍ଛା ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଚ ଝାଯନ୍ତୋ। ନିପକୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିହରଣେ କୁସଲୋ। ପତିସ୍ସତୋତି ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି। ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ସୁଖଂ ନିରାମିସନ୍ତି ଏୱଂ ସମଥନିମିତ୍ତାଦିକୋସଲ୍ଲେନ ଲଦ୍ଧେ ଚିତ୍ତୱିୱେକସୁଖେ ପତିଟ୍ଠାଯ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଝାନେନେୱ ଝାଯନ୍ତୋ କାମାମିସୱଟ୍ଟାମିସେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସତାଯ ନିରାମିସଂ ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ଫଲସୁଖଞ୍ଚ ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ସମୁପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁନାଗତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ନାଗିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଇତୋବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁଅଞ୍ଞୱାଦିନନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ନାଗିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ନାରଦୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଦିୱସଂ ମାଠଅକେ ନିସିନ୍ନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ପୁରକ୍ଖତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଚତୂହି ଗାଥାହି ଅଭିତ୍ଥୱି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁନଗରେ ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ନାଗିତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଭଗୱତି କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିହରନ୍ତେ ମଧୁପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୧୯୯ ଆଦଯୋ) ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୪୭-୫୪) –

‘‘ୱିସାଲମାଠଏ ଆସୀନୋ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ଖୀଣାସୱଂ ବଲପ୍ପତ୍ତଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସା ତେୱିଜ୍ଜା, ଛଳଭିଞ୍ଞା ମହିଦ୍ଧିକା;

ପରିୱାରେନ୍ତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନପ୍ପସୀଦତି।

‘‘ଞାଣେ ଉପନିଧା ଯସ୍ସ, ନ ୱିଜ୍ଜତି ସଦେୱକେ;

ଅନନ୍ତଞାଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନପ୍ପସୀଦତି।

‘‘ଧମ୍ମକାଯଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତଂ, କେୱଲଂ ରତନାକରଂ;

ୱିକପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, କୋ ଦିସ୍ୱା ନପ୍ପସୀଦତି।

‘‘ଇମାହି ଚତୂହି ଗାଥାହି, ନାରଦୋୱ୍ହଯୱଚ୍ଛଲୋ;

ପଦୁମୁତ୍ତରଂ ଥୱିତ୍ୱାନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅପରାଜିତଂ।

‘‘ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ବୁଦ୍ଧସନ୍ଥୱନେନ ଚ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ଇତୋ ତିଂସକପ୍ପସତେ, ସୁମିତ୍ତୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଅୱିତଥଦେସନତଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ନିୟ୍ୟାନିକତଂ ନିସ୍ସାୟ ସଞ୍ଜାତପୀତିସୋମନସ୍ସୋ ପୀତିୱେଗପ୍ପୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ –

୮୬।

‘‘ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁଅଞ୍ଞୱାଦିନଂ, ମଗ୍ଗୋ ନ ନିବ୍ବାନଗମୋ ଯଥା ଅୟଂ;

ଇତିସ୍ସୁ ସଙ୍ଘଂ ଭଗୱାନୁସାସତି, ସତ୍ଥା ସୟଂ ପାଣିତଲେୱ ଦସ୍ସୟ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧାତି ଇମସ୍ମା ବୁଦ୍ଧସାସନା ବାହିରକେ ସମୟେ, ତେନାହ ‘‘ପୁଥୁଅଞ୍ଞୱାଦିନ’’ନ୍ତି, ନାନାତିତ୍ଥିୟାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗୋ ନ ନିବ୍ବାନଗମୋ ଯଥା ଅୟନ୍ତି ଯଥା ଅୟଂ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଏକଂସେନ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିବ୍ବାନଗମୋ, ନିବ୍ବାନଗାମୀ, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଗମୋ ମଗ୍ଗୋ ତିତ୍ଥିୟସମୟେ ନତ୍ଥି ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପୱେଦିତତ୍ତା ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟୱାଦସ୍ସ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଇଧେୱ , ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ, ଇଧ ଦୁତିୟୋ ସମଣୋ, ଇଧ ତତିୟୋ ସମଣୋ, ଇଧ ଚତୁତ୍ଥୋ ସମଣୋ, ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପୱାଦା ସମଣେଭି ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୪; ମ। ନି। ୧।୧୩୯; ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)।

ଇତୀତି ଏୱଂ। ଅସ୍ସୂତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ସଙ୍ଘନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ, ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋୟଂ ଯଥା ‘‘ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତି। ସଙ୍ଘନ୍ତି ୱା ସମୂହଂ, ୱେନେୟ୍ୟଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଭଗୱାତି ଭାଗ୍ୟୱନ୍ତତାଦୀହି କାରଣେହି ଭଗୱା, ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରମତ୍ଥଦୀପନିୟଂ ଇତିୱୁତ୍ତକୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସତ୍ଥାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ଅନୁସାସତୀତି ସତ୍ଥା। ସୟନ୍ତି ସୟମେୱ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ‘‘ସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତୟସଙ୍ଗହୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ନିବ୍ବାନଗାମୀ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଯଥା ମମ ସାସନେ ଅତ୍ଥି, ଏୱଂ ବାହିରକସମୟେ ମଗ୍ଗୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ଭଗୱା ସୟମେୱ ସୟମ୍ଭୂଞାଣେନ ଞାତଂ, ସୟମେୱ ୱା ମହାକରୁଣାସଞ୍ଚୋଦିତୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସସମ୍ପତ୍ତିୟା ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ୱିୟ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ୱେନେୟ୍ୟଜନତଂ ଅନୁସାସତି ଓୱଦତୀତି।

ନାଗିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପୱିଟ୍ଠତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଖନ୍ଧା ଦିଟ୍ଠା ଯଥାଭୂତନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ପୱିଟ୍ଠତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କେସୱୋ ନାମ ତାପସୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମନିନ୍ନଜ୍ଝାସୟତାୟ ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ସିକ୍ଖିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ଉପତିସ୍ସକୋଲିତାନଂ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ତେପି ନାମ ମହାପଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତା, ତଦେୱ ମଞ୍ଞେ ସେୟ୍ୟୋ’’ତି ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ୱିପସ୍ସନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ସୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୫୫-୫୯) –

‘‘ନାରଦୋ ଇତି ମେ ନାମଂ, କେସୱୋ ଇତି ମଂ ୱିଦୂ;

କୁସଲାକୁସଲଂ ଏସଂ, ଅଗମଂ ବୁଦ୍ଧସନ୍ତିକଂ।

‘‘ମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ କାରୁଣିକୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ଅସ୍ସାସଯନ୍ତୋ ସତ୍ତେ ସୋ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ସିରେ କତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

ସତ୍ଥାରଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ପକ୍କାମିଂ ପାଚିନାମୁଖୋ।

‘‘ସତ୍ତରସେ କପ୍ପସତେ, ରାଜା ଆସି ମହୀପତି;

ଅମିତ୍ତତାପନୋ ନାମ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୮୭।

‘‘ଖନ୍ଧା ଦିଟ୍ଠା ଯଥାଭୂତଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ପଦାଲିତା;

ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ତେ ହି ୱିପସ୍ସନୁପଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ଞାତପରିଞ୍ଞାଦୀହି ପରିଜାନନୱସେନ ୱିପସ୍ସିତବ୍ବା। ଦିଟ୍ଠା ଯଥାଭୂତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅୱିପରୀତତୋ ଦିଟ୍ଠା। ଭୱା ସବ୍ବେ ପଦାଲିତାତି କାମଭୱାଦଯୋ ସବ୍ବେ କମ୍ମଭୱା ଉପପତ୍ତିଭୱା ଚ ମଗ୍ଗଞାଣସତ୍ଥେନ ଭିନ୍ନା ୱିଦ୍ଧଂସିତା। କିଲେସପଦାଲନେନେୱ ହି କମ୍ମୋପପତ୍ତିଭୱା ପଦାଲିତା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

ପୱିଟ୍ଠତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅଜ୍ଜୁନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅସକ୍ଖିଂ ୱତ ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ଅଜ୍ଜୁନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସୀହଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଅରଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଖୋ ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ସବ୍ବସେଟ୍ଠୋ ପୁରିସସୀହୋ’’ତି ପସନ୍ନମାନସୋ ସୁପୁପ୍ଫିତସାଲସାଖଂ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ସେଟ୍ଠିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଅଜ୍ଜୁନୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ନିଗଣ୍ଠେହି କତପରିଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଏୱାହଂ ଅମତଂ ଅଧିଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱିୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସଯତାଯ ଦହରକାଲେଯେୱ ନିଗଣ୍ଠେସୁ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସାରଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହା ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୬୦-୬୫) –

‘‘ମିଗରାଜା ତଦା ଆସିଂ, ଅଭିଜାତୋ ସୁକେସରୀ;

ଗିରିଦୁଗ୍ଗଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ଅଯଂ ନୁ ଖୋ ମହାୱୀରୋ, ନିବ୍ବାପେତି ମହାଜନଂ;

ଯଂନୂନାହଂ ଉପାସେୟ୍ୟଂ, ଦେୱଦେୱଂ ନରାସଭଂ।

‘‘ସାଖଂ ସାଲସ୍ସ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା, ସକୋସଂ ପୁପ୍ଫମାହରିଂ;

ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଅଦାସିଂ ପୁପ୍ଫମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୁପ୍ଫଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ଚ ନୱମେ କପ୍ପେ, ୱିରୋଚନସନାମକା;

ତୟୋ ଆସିଂସୁ ରାଜାନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରସୁଖାଧିଗମସମ୍ଭୂତେନ ପୀତିୱେଗେନ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ –

୮୮।

‘‘ଅସକ୍ଖିଂ ୱତ ଅତ୍ତାନଂ, ଉଦ୍ଧାତୁଂ ଉଦକା ଥଲଂ;

ୱୁୟ୍ହମାନୋ ମହୋଘେୱ, ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝହ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଅସକ୍ଖିନ୍ତି ସକ୍କୋସିଂ। ୱତାତି ୱିମ୍ହୟେ ନିପାତୋ। ଅତିୱିମ୍ହୟନୀୟଞ୍ହେତଂ ଯଦିଦଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧୋ। ତେନାହ –

‘‘ତଂ କିଂମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, କତମଂ ନୁ ଖୋ ଦୁକ୍କରତରଂ ୱା ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଂ ୱା, ଯଂ ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିୟା କୋଟିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝେୟ୍ୟା’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୧୫)?

ଅତ୍ତାନନ୍ତି ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଯୋ ହି ପରୋ ନ ହୋତି ସୋ ଅତ୍ତାତି। ଉଦ୍ଧାତୁନ୍ତି ଉଦ୍ଧରିତୁଂ, ‘‘ଉଦ୍ଧଟ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଉଦକାତି ସଂସାରମହୋଘସଙ୍ଖାତା ଉଦକା। ଥଲନ୍ତି ନିବ୍ବାନଥଲଂ। ୱୁୟ୍ହମାନୋ ମହୋଘେୱାତି ମହଣ୍ଣୱେ ୱୁୟ୍ହମାନୋ ୱିୟ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ନାମ ଗମ୍ଭୀରୱିତ୍ଥତେ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠେ ମହତି ଉଦକୋଘେ ୱେଗସା ୱୁୟ୍ହମାନୋ ପୁରିସୋ କେନଚି ଅତ୍ଥକାମେନ ଉପନୀତଂ ଫିୟାରିତ୍ତସମ୍ପନ୍ନଂ ଦଳ୍ହନାୱଂ ଲଭିତ୍ୱା ସୁଖେନେୱ ତତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ ପାରଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱାହଂ ସଂସାରମହୋଘେ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୱେଗେନ ୱୁୟ୍ହମାନୋ ସତ୍ଥାରା ଉପନୀତଂ ସମଥୱିପସ୍ସନୁପେତଂ ଅରିୟମଗ୍ଗନାୱଂ ଲଭିତ୍ୱା ତତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ନିବ୍ବାନଥଲଂ ପତ୍ତୁଂ ଅହୋ ଅସକ୍ଖିନ୍ତି। ଯଥା ପନ ଅସକ୍ଖି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝହ’’ନ୍ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ଅହଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାସିଂ, ତସ୍ମା ଅସକ୍ଖିଂ ୱତ ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଧାତୁଂ ଉଦକା ଥଲନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଅଜ୍ଜୁନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। (ପଠମ) ଦେୱସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଉତ୍ତିଣ୍ଣା ପଙ୍କପଲିପାତି ଆୟସ୍ମତୋ ଦେୱସଭତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ପାରାୱତଯୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପିୟାଲଫଲଂ ଉପନେସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ପସାଦସଂୱଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜି। ସୋ ତେନ ଅତିୱିୟ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି ।

ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ମଣ୍ଡଲିକରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତରୁଣକାଲେଯେୱ ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ରଜ୍ଜସୁଖମନୁଭୱନ୍ତୋ ୱୁଦ୍ଧୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମି, ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୬୬-୭୨) –

''ପାରାୱତୋ ତଦା ଆସିଂ, ପରଂ ଅନୁପରୋଧକୋ;

ପବ୍ଭାରେ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେମି, ଅୱିଦୂରେ ସିଖିସତ୍ଥୁନୋ।

''ସାଯଂ ପାତଞ୍ଚ ପସ୍ସାମି, ବୁଦ୍ଧଂ ଲୋକଗ୍ଗନାଯକଂ;

ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଚ ମେ ନତ୍ଥି, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦସ୍ସ ତାଦିନୋ।

''ପିଯାଲଫଲମାଦାଯ , ଅଗମଂ ବୁଦ୍ଧସନ୍ତିକଂ;

ପଟିଗ୍ଗହେସି ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ।

''ତତୋ ପରଂ ଉପାଦାଯ, ପରିଚାରିଂ ୱିନାଯକଂ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

''ଏକତ୍ତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ଅହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''ଇତୋ ପନ୍ନରସେ କପ୍ପେ, ତଯୋ ଆସୁଂ ପିଯାଲିନୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସୋମନସ୍ସୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ –

୮୯।

''ଉତ୍ତିଣ୍ଣା ପଙ୍କପଲିପା, ପାତାଲା ପରିୱଜ୍ଜିତା;

ମୁତ୍ତୋ ଓଘା ଚ ଗନ୍ଥା ଚ, ସବ୍ବେ ମାନା ୱିସଂହତା''ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଉତ୍ତିଣ୍ଣାତି ଉତ୍ତରିତା ଅତିକ୍କନ୍ତା। ପଙ୍କପଲିପାତି ପଙ୍କା ଚ ପଲିପା ଚ। ପଙ୍କୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପକତିକଦ୍ଦମୋ। ''ପଲିପୋ''ତି ଗମ୍ଭୀରପୁଥୁଲୋ ମହାକଦ୍ଦମୋ। ଇଧ ପନ ପଙ୍କୋ ୱିଯାତି ପଙ୍କୋ, କାମରାଗୋ ଅସୁଚିଭାୱାପାଦନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମକ୍ଖନତୋ। ପଲିପୋ ୱିଯାତି ପଲିପୋ, ପୁତ୍ତଦାରାଦିୱିସଯୋ ବହଲୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସମ୍ମକ୍ଖନତୋ ଦୁରୁତ୍ତରଣତୋ ଚ। ତେ ମଯା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ଅତିକ୍କନ୍ତାତି ଆହ ''ଉତ୍ତିଣ୍ଣା ପଙ୍କପଲିପା''ତି। ପାତାଲାତି ପାତାଯାଲନ୍ତି ପାତାଲା, ମହାସମୁଦ୍ଦେ ନିନ୍ନତରପଦେସା। କେଚି ପନ ନାଗଭୱନଂ ''ପାତାଲ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଇଧ ପନ ଅଗାହଦୁରୱଗ୍ଗାହଦୁରୁତ୍ତରଣଟ୍ଠେନ ପାତାଲା ୱିଯାତି ପାତାଲା, ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ତେ ଚ ମଯା ପଠମମଗ୍ଗାଧିଗମେନେୱ ସବ୍ବଥା ୱଜ୍ଜିତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି ଆହ ''ପାତାଲା ପରିୱଜ୍ଜିତା''ତି ମୁତ୍ତୋ ଓଘା ଚ ଗନ୍ଥା ଚାତି କାମୋଘାଦିଓଘତୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥାଦିଗନ୍ଥତୋ ଚ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ

ମୁତ୍ତୋ ପରିମୁତ୍ତୋ, ପୁନ ଅନଭିକିରଣଅଗଛନୱସେନ ଅତିକ୍କନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେ ମାନା ୱିସଂହତାତି ନୱୱିଧାପି ମାନା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ୱିସେସତୋ ସଙ୍ଘାଟଂ ୱିନାସଂ ଆପାଦିତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ''ମାନୱିଧା ହତା''ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ମାନକୋଟ୍ଠାସାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ମାନୱିସା''ତି ଅପରେ, ତେସଂ ପନ ମାନୱିସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଫଲତୋ ମାନୱିସାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

(ପଠମ) ଦେୱସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସାମିଦତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାପରିଞ୍ଞାତାତି ଆଯସ୍ମତୋ ସାମିଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଥୂପେ ପୁପ୍ଫେହି ଛତ୍ତାତିଛତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସାମିଦତ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଅନୁକ୍କମେନ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ଉପାସକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ଯଥା ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭି ସଂସାରେ ଚ ସଂୱେଗଂ। ସୋ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା କତିପଯକାଲଂ ଅଲସବହୁଲୀ ୱିହାସି। ପୁନ ସତ୍ଥାରା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସମୁତ୍ତେଜିତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ନଚିରେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୧-୪) –

''ପରିନିବ୍ବୁତେ ଭଗୱତି, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀନରୁତ୍ତମେ;

ଛତ୍ତାତିଛତ୍ତଂ କାରେତ୍ୱା, ଥୂପମ୍ହି ଅଭିରୋପଯିଂ।

''କାଲେନ କାଲମାଗନ୍ତ୍ୱା, ନମସ୍ସିଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ପୁପ୍ଫଚ୍ଛଦନଂ କତ୍ୱାନ, ଛତ୍ତମ୍ହି ଅଭିରୋପଯିଂ।

''ସତ୍ତରସେ କପ୍ପସତେ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରଯିଂ;

ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ନ ଗଚ୍ଛାମି, ଥୂପପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

''ସ୍ୱାଗତଂ ୱତ ମେ ଆସି, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ସନ୍ତିକେ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ସୋ ଅପରଭାଗେ ଭିକ୍ଖୂହି ''କିଂ ତଯା, ଆୱୁସୋ, ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ଅଧିଗତୋ''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ସାସନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ତେସଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣୱସେନ –

୯୦।

''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା, ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକା;

ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ''ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତାତି ମଯା ଇମେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋ’’ତି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଞାତା ୱିଦିତା ପଟିୱିଦ୍ଧା। ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକାତି ତଥା ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତାୟେୱ ମୂଲଭୂତସ୍ସ ସମୁଦଯସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା ତେ ଇଦାନି ଯାୱ ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକା, ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ପନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକାୱ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ।

ସାମିଦତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୱମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦସମୱଗ୍ଗୋ

୧। ପରିପୁଣ୍ଣକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନତଥା ମତଂ ସତରସନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ପରିପୁଣ୍ଣକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଧମ୍ମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ସତ୍ଥୁ ଚେତିଯେ ପୁପ୍ଫାଦୀହି ଉଳାରଂ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୱିଭୱତାଯ ପରିପୁଣ୍ଣକୋତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ସୋ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନତାଯ ସବ୍ବକାଲଂ ସତରସଂ ନାମ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ମିସ୍ସକାହାରପରିଭୋଗଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ତାୱ ସୁଖୁମାଲୋପି ଭଗୱା ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯଥା ତଥା ଯାପେତି, କସ୍ମା ମଯଂ ଆହାରଗିଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ଆହାରସୁଦ୍ଧିକା ଭୱିସ୍ସାମ, ନିବ୍ବାନସୁଖମେୱ ପନ ଅମ୍ହେହି ପରିୟେସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ସଂସାରେ ଜାତସଂୱେଗୋ ଘରାୱାସଂ ପହାଯ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭଗୱତା କାଯଗତାସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜିତୋ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯ ପଟିଲଦ୍ଧଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୫-୯) –

‘‘ନିବ୍ବୁତେ ଲୋକନାଥମ୍ହି, ଧମ୍ମଦସ୍ସୀନରାସଭେ;

ଆରୋପେସିଂ ଧଜତ୍ଥମ୍ଭଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ଚେତିଯେ।

‘‘ନିସ୍ସେଣିଂ ମାପଯିତ୍ୱାନ, ଥୂପସେଟ୍ଠଂ ସମାରୁହିଂ;

ଜାତିପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଥୂପମ୍ହି ଅଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଅହୋ ଧମ୍ମୋ, ଅହୋ ନୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଥୂପପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଥୂପସୀଖସନାମକା;

ସୋଳସାସିଂସୁ ରାଜାନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଧମ୍ମେ ଗାରୱବହୁମାନେନ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ ‘‘ନ ତଥା ମତଂ ସତରସ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୯୧। ତତ୍ଥ ନ ତଥା ମତଂ ସତରସଂ, ସୁଧନ୍ନଂ ଯଂ ମଯଜ୍ଜ ପରିଭୁତ୍ତନ୍ତି ତଥାତି ତେନ ପକାରେନ। ମତନ୍ତି ଅଭିମତଂ। ସତରସନ୍ତି ସତରସଭୋଜନଂ ‘‘ସତରସଭୋଜନଂ ନାମ ସତପାକସପ୍ପିଆଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଭୋଜନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅନେକତ୍ଥୋ ସତସଦ୍ଦୋ ‘‘ସତସୋ

ସହସ୍ସସୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତସ୍ମା ଯଂ ଭୋଜନଂ ଅନେକସୂପଂ ଅନେକବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ତଂ ଅନେକରସତାଯ ‘‘ସତରସ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନାନାରସଭୋଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଧା ଏୱ ଅନ୍ନଂ ସୁଧାଭୋଜନଂ ଦେୱାନଂ ଆହାରୋ। ଯଂ ମଯଜ୍ଜ ପରିଭୁତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ମଯା ଅଜ୍ଜ ଅନୁଭୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯଂ ମଯା ପରିଭୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ‘‘ସତରସଂ ସୁଧନ୍ନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂ ମଯା ଅଜ୍ଜ ଏତରହି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିଯମାନଂ, ତଂ ଯଥା ମତଂ ଅଭିମତଂ ସମ୍ଭାୱିତଂ ତଥା ରାଜକାଲେ ମଯା ପରିଭୁତ୍ତଂ ସତରସଭୋଜନଂ ଦେୱତ୍ତଭାୱେ ପରିଭୁତ୍ତଂ ସୁଧନ୍ନଞ୍ଚ ନ ମତଂ ନାଭିମତଂ। କସ୍ମା? ଇଦଞ୍ହି ଅରିଯନିସେୱିତଂ ନିରାମିସଂ କିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ଥୁଭୂତଂ, ତଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନସେୱିତଂ ସାମିସଂ କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ, ତଂ ଇମସ୍ସ ସଙ୍ଖମ୍ପି କଲମ୍ପି କଲଭାଗମ୍ପି ନ ଉପେତୀତି। ଇଦାନି ‘‘ଯଂ ମଯଜ୍ଜ ପରିଭୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଅପରିମିତଦସ୍ସିନା ଗୋତମେନ, ବୁଦ୍ଧେନ ସୁଦେସିତୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅପରିମିତଂ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଉପ୍ପାଦୱଯାଭାୱତୋ ସନ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଂ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ପସ୍ସୀ, ଅପରିମିତସ୍ସ ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ଯସ୍ସ ଞେଯ୍ଯସ୍ସ ଦସ୍ସାୱୀତି ତେନ ଅପରିମିତଦସ୍ସିନା ଗୋତମଗୋତ୍ତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ‘‘ଖଯଂ ୱିରାଗଂ ଅମତଂ ପଣୀତ’’ନ୍ତି (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୪; ସୁ॰ ନି॰ ୨୨୭) ଚ ‘‘ମଦନିମ୍ମଦନୋ ପିପାସୱିନଯୋ’’ (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୪; ଇତିୱୁ॰ ୯୦) ‘‘ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୫।୧୪୦; ୧୦।୬) ଚ ଆଦିନା ସୁଟ୍ଠୁ ଦେସିତୋ ଧମ୍ମୋ, ନିବ୍ବାନଂ ମଯା ଅଜ୍ଜ ପରିଭୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା।

ପରିପୁଣ୍ଣକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱିଜଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯସ୍ସାସୱାପରିକ୍ଖୀଣାତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱିଜଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନେ କୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଥୂପସ୍ସ ରତନଖଚିତଂ ୱେଦିକଂ କାରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉଳାରଂ ୱେଦିକାମହଂ କାରେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଅନେକସତେ ଅତ୍ତଭାୱେ ମଣିଓଭାସେନ ୱିଚରି। ଏୱଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱିଜଯୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୱିଜ୍ଜାସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ଝାନଲାଭୀ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନପ୍ପସାଦୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ॰ ଥେର ୧।୧୫।୧୦-୧୪) –

‘‘ନିବ୍ବୁତେ ଲୋକନାଥମ୍ହି, ପିଯଦସ୍ସୀନରୁତ୍ତମେ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ମୁତ୍ତାୱେଦିମକାସହଂ।

‘‘ମଣୀହି ପରିୱାରେତ୍ୱା, ଅକାସିଂ ୱେଦିମୁତ୍ତମଂ;

ୱେଦିକାଯ ମହଂ କତ୍ୱା, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ଯଂ ଯଂ ଯୋନୁପପଜ୍ଜାମି, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

ମଣୀ ଧାରେନ୍ତି ଆକାସେ, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୋଳସିତୋ କପ୍ପସତେ, ମଣିପ୍ପଭାସନାମକା;

ଛତ୍ତିଂସାସିଂସୁ ରାଜାନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଯସ୍ସାସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି।

୯୨। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସାସଓ୍ୱା ପରିକ୍ଖୀଣାତି ଯସ୍ସ ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାମାସଓ୍ୱାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଆସଓ୍ୱା ସବ୍ବସୋ ଖୀଣା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଖେପିତା। ଆହାରେ ଚ ଅନିସ୍ସିତୋତି ଯୋ ଚ ଆହାରେ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯେହି ଅନିସ୍ସିତୋ ଅଗଧିତୋ ଅନଜ୍ଝାପନ୍ନୋ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ଆହାରସୀସେନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋପି ପଚ୍ଚଯା ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚଯପରିଯାଯୋ ୱା ଇଧ ଆହାର-ସଦ୍ଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ସୁଞ୍ଞତୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖୋପି ଗହିତୋଯେୱ, ତୀଣିପି ଚେତାନି ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ନାମାନି। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ରାଗାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ସୁଞ୍ଞଂ, ତେହି ୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖୋ, ତଥା ରାଗାଦିନିମିତ୍ତାଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାଭାୱେନ ଚ ଅନିମିତ୍ତଂ , ତେହି ୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖୋ, ରାଗାଦିପଣିଧୀନଂ ଅଭାୱେନ ଅପ୍ପଣିହିତଂ, ତେହି ୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ଅପ୍ପଣିହିତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତସ୍ସ ଅଯମ୍ପି ତିୱିଧୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ଯସ୍ସ ଗୋଚରୋ, ଆକାସେୱ ସକୁନ୍ତାନଂ, ପଦଂ ତସ୍ସ ଦୁରନ୍ନଯନ୍ତି ଯଥା ଆକାସେ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ସକୁଣାନଂ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ପାଦେହି ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଗତା, ଇଦଂ ଠାନଂ ଉରେନ ପହରିତ୍ୱା ଗତା, ଇଦଂ ସୀସେନ, ଇଦଂ ପକ୍ଖେହୀ’’ତି ନ ସକ୍କା ଞାତୁଂ, ଏୱମେୱ ଏୱରୂପସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ‘‘ନିରଯପଦାଦୀସୁ ଇମିନା ନାମ ପଦେନ ଗତୋ’’ତି ଞାପେତୁଞ୍ଚ ନ ସକ୍କାତି।

ୱିଜଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଏରକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଦୁକ୍ଖା କାମା ଏରକାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଏରକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସତ୍ଥୁ କିଞ୍ଚି ଦାତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ‘‘ହନ୍ଦାହଂ କାଯସାରଂ ପୁଞ୍ଞଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ସତ୍ଥୁ ଗମନମଗ୍ଗଂ ସୋଧେତ୍ୱା ସମଂ ଅକାସି। ସତ୍ଥା ତେନ ତଥାକତଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି । ସୋ ତତ୍ଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଯାୱ ଦସ୍ସନୁପଚାରସମତିକ୍କମା ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ସମ୍ଭାୱନୀଯସ୍ସ କୁଟୁମ୍ବିଯସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଏରକୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀଯୋ ପାସାଦିକୋ ଇତିକତ୍ତବ୍ବତାସୁ ପରମେନ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ କୁଲେନ ରୂପେନ ଆଚାରେନ ୱଯେନ କୋସଲ୍ଲେନ ଚ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଦାରିକଂ ଆନେତ୍ୱା ୱିୱାହକମ୍ମଂ ଅକଂସୁ । ସୋ ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସେନ ଗେହେ ୱସନ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମଭୱିକତ୍ତା କେନଚିଦେୱ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁନା ସଂସାରେ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜି, ତସ୍ସ ସତ୍ଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଦାସି। ସୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା କତିପଯଦିୱସାତିକ୍କମେନ ଉକ୍କଣ୍ଠାଭିଭୂତୋ ୱିହାସି। ଅଥ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ଓୱାଦୱସେନ ‘‘ଦୁକ୍ଖା କାମା ଏରକା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି। ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଅଯୁତ୍ତଂ ମଯା କତଂ, ଯୋହଂ ଏୱରୂପସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କବହୁଲୋ ୱିହାସି’’ନ୍ତି ସଂୱେଗଜାତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୩୨-୩୬) –

‘‘ଉତ୍ତରିତ୍ୱାନ ନଦିକଂ, ୱନଂ ଗଚ୍ଛତି ଚକ୍ଖୁମା;

ତମଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ୱରଲକ୍ଖଣଂ।

‘‘କୁଦାଲପିଟକମାଦାଯ , ସମଂ କତ୍ୱାନ ତଂ ପଥଂ;

ସତ୍ଥାରଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ମଗ୍ଗଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସତ୍ତପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ଏକୋ ଆସିଂ ଜନାଧିପୋ;

ନାମେନ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋତି, ନାଯକୋ ସୋ ନରିସ୍ସରୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହା ପନ ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୯୩।

‘‘ଦୁକ୍ଖା କାମା ଏରକ, ନ ସୁଖା କାମା ଏରକ;

ଯୋ କାମେ କାମଯତି, ଦୁକ୍ଖଂ ସୋ କାମଯତି ଏରକ;

ଯୋ କାମେ ନ କାମଯତି, ଦୁକ୍ଖଂ ସୋ ନ କାମଯତି ଏରକା’’ତି। –

ତମେୱ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି।

ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା କାମାତି ଇମେ ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମା ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତାଯ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଂସାରଦୁକ୍ଖସଭାୱତୋ ଚ, ଦୁକ୍ଖା ଦୁକ୍ଖମା ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତିକା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଅପ୍ପସ୍ସାଦା କାମା ବହୁଦୁକ୍ଖା ବହୁପାଯାସା, ଆଦୀନୱୋ ଏତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ’’ତିଆଦି (ପାଚି। ୪୧୭; ମ। ନି। ୧।୨୩୪)। ଏରକାତି ପଠମଂ ତାୱ ଭଗୱା ତଂ ଆଲପତି, ପଚ୍ଛା ପନ ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ନାମେନ କଥେସି। ନ ସୁଖା କାମାତି କାମା ନାମେତେ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ସୁଖା ନ ହୋନ୍ତି, ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ପନ ସୁଖତୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଯଥାହ – ‘‘ଯୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଦ୍ଦ, ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ସଲ୍ଲତୋ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୩; ଇତିୱୁ। ୫୩; ଥେରଗା। ୯୮୬)। ଯୋ କାମେ କାମଯତି, ଦୁକ୍ଖଂ ସୋ କାମଯତୀତି ଯୋ ସତ୍ତୋ କିଲେସକାମେନ ୱତ୍ଥୁକାମେ କାମଯତି, ତସ୍ସ ତଂ କାମନଂ ସମ୍ପତି ସପରିଳାହତାଯ , ଆଯତିଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖହେତୁତାଯ ଚ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖହେତୁତାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ। ୱତ୍ଥୁକାମା ପନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତା। ଇତି ସୋ ଦୁକ୍ଖସଭାୱଂ ଦୁକ୍ଖନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ କାମଯତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇତରଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ତମେୱତ୍ଥଂ ଞାପେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏରକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମେତ୍ତଜିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନମୋହି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ମେତ୍ତଜିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖସ୍ସ ଇଟ୍ଠକାହି ୱେଦିକଂ ଚିନିତ୍ୱା ସୁଧାପରିକମ୍ମଂ କାରେସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅନୁମୋଦନଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ମେତ୍ତଜୀତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ପୁବ୍ବହେତୁନା ଚୋଦିଯମାନୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିଯୋ ଆରବ୍ଭ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୨୬-୩୧) –

‘‘ଅନୋମଦସ୍ସୀମୁନିନୋ, ବୋଧିୱେଦିମକାସହଂ;

ସୁଧାଯ ପିଣ୍ଡଂ ଦତ୍ୱାନ, ପାଣିକମ୍ମଂ ଅକାସହଂ।

‘‘ଦିସ୍ୱା ତଂ ସୁକତଂ କମ୍ମଂ, ଅନୋମଦସ୍ସୀ ନରୁତ୍ତମୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଇମିନା ସୁଧକମ୍ମେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୋତ୍ୱାନ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସତି।

‘‘ପସନ୍ନମୁଖଵଣ୍ଣୋମ୍ହି, ଏକଗ୍ଗୋ ସୁସମାହିତୋ;

ଧାରେମି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ।

‘‘ଇତୋ କପ୍ପସତେ ଆସିଂ, ପରିପୁଣ୍ଣେ ଅନୂନକେ;

ରାଜା ସଵ୍ଵଘନୋ ନାମ, ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ଵା ସତ୍ଥାରଂ ଥୋମେନ୍ତୋ –

୯୪।

‘‘ନମୋ ହି ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ସକ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ସିରୀମତୋ;

ତେନାଯଂ ଅଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତେନ, ଅଗ୍ଗଧମ୍ମୋ ସୁଦେସିତୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ନମୋତି ନମକ୍କାରୋ। ହୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ତସ୍ସାତି ଯୋ ସୋ ଭଗଵା ସମତ୍ତିଂସପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ଵା ସବ୍ବକିଲେସେ ଭଞ୍ଜିତ୍ଵା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସକ୍ୟରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତୋତି ସକ୍ୟପୁତ୍ତୋ। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାଯ ପୁଞ୍ଞସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଉତ୍ତମାଯ ରୂପକାଯସିରିଯା ଧମ୍ମକାଯସିରିଯା ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସିରୀମା, ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସକ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ସିରୀମତୋ ନମୋ ଅତ୍ଥୁ, ତଂ ନମାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାତି ତେନ ଭଗଵତା। ଅଯନ୍ତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ଵଦତି। ଅଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତେନାତି ଅଗ୍ଗଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ, ସବ୍ବେହି ଵା ଗୁଣେହି ଅଗ୍ଗଭାଵଂ ସେଟ୍ଠଭାଵଂ ପତ୍ତେନ। ଅଗ୍ଗଧମ୍ମୋତି ଅଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତମୋ ନଵଵିଧଲୋକୁତ୍ତରୋ ଧମ୍ମୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଵିପରୀତଂ ଦେସିତୋ ପଵେଦିତୋତି।

ମେତ୍ତଜିତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଚକ୍ଖୁପାଲତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଅନ୍ଧୋହଂ ହତନେତ୍ତୋସ୍ମୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ଚକ୍ଖୁପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗଵତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଥୂପମହେ କଯିରମାନେ ଉମାପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ଵା ଥୂପଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ଵା ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାଵତ୍ଥିଯଂ ମହାସୁଵଣ୍ଣସ୍ସ ନାମ କୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ପାଲୋତି ନାମମକଂସୁ। ମାତା ତସ୍ସ ଆଧାଵିତ୍ଵା ପରିଧାଵିତ୍ଵା ଵିଚରଣକାଲେ ଅଞ୍ଞଂ ପୁତ୍ତଂ ଲଭି। ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ଚୂଳପାଲୋତି ନାମଂ କତ୍ଵା ଇତରଂ ମହାପାଲୋତି ଵୋହରିଂସୁ। ଅଥ ତେ ଵଯପ୍ପତ୍ତେ ଘରବନ୍ଧନେନ ବନ୍ଧିଂସୁ। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସତ୍ଥା ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଵିହରତି ଜେତଵନେ। ତତ୍ଥ ମହାପାଲୋ ଜେତଵନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେହି ଉପାସକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଵିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ଵା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ କୁଟୁମ୍ବଭାରଂ କନିଟ୍ଠଭାତିକସ୍ସେଵ ଭାରଂ କତ୍ଵା ସଯଂ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ସନ୍ତିକେ ପଞ୍ଚଵସ୍ସାନି ଵସିତ୍ଵା ଵୁଟ୍ଠଵସ୍ସୋ ପଵାରେତ୍ଵା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ଵା ସଟ୍ଠିମତ୍ତେ ସହାଯଭିକ୍ଖୁ ଲଭିତ୍ଵା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭାଵନାନୁକୂଲଂ ଵସନଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମଂ ନିସ୍ସାଯ ଗାମଵାସିକେହି ଉପାସକେହି କାରେତ୍ଵା ଦିନ୍ନାଯ ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଵସନ୍ତୋ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତି। ତସ୍ସ ଅକ୍ଖିରୋଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ଵେଜ୍ଜୋ ଭେସଜ୍ଜଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ଵା ଅଦାସି। ସୋ ଵେଜ୍ଜେନ ଵୁତ୍ତଵିଧାନଂ ନ ପଟିପଜ୍ଜି। ତେନସ୍ସ ରୋଗୋ ଵଡ୍ଢି। ସୋ ‘‘ଅକ୍ଖିରୋଗଵୂପସମନତୋ କିଲେସରୋଗଵୂପସମନମେଵ ମଯ୍ହଂ ଵର’’ନ୍ତି ଅକ୍ଖିରୋଗଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାଯଯେଵ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ଭାଵନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତସ୍ସ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଅକ୍ଖୀନି ଚେଵ କିଲେସା ଚ ଭିଜ୍ଜିଂସୁ। ସୋ ସୁକ୍ଖଵିପସ୍ସକୋ ଅରହା ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୨୧-୨୫) –

‘‘ନିବ୍ବୁତେ ଲୋକମହିତେ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହେ;

ସିଦ୍ଧତ୍ଥମ୍ହି ଭଗୱତି, ମହାଥୂପମହୋ ଅହୁ।

‘‘ମହେ ପୱତ୍ତମାନମ୍ହି, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଉମାପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଥୂପମ୍ହି ଅଭିରୋପୟିଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଥୂପପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ଚ ନୱମେ କପ୍ପେ, ସୋମଦେୱସନାମକା;

ପଞ୍ଚାସୀତିସୁ ରାଜାନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ଥେରେ ଅକ୍ଖିରୋଗେନ ୱିହାରେ ଓହୀନେ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଗତେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ଉପାସକା ‘‘କହ୍ମା ଥେରୋ ନାଗତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ୱା ସୋକାଭିଭୂତା ପିଣ୍ଡପାତଂ ଉପନେତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, କିଞ୍ଚି ମା ଚିନ୍ତୟିତ୍ଥ, ଇଦାନି ମୟମେୱ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଆନେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସାମା’’ତି ତଥା କରୋନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୂ ଥେରସ୍ସ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସା ପୱାରେତ୍ୱା, ‘‘ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗମିସ୍ସାମ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଆହଂସୁ। ଥେରୋ, ‘‘ଅହଂ ଦୁବ୍ବଲୋ ଅଚକ୍ଖୁକୋ, ମଗ୍ଗୋ ଚ ସୌପଦ୍ଦୱୋ, ମୟା ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ତୁମ୍ହାକଂ ପରିସ୍ସୟୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତୁମ୍ହେ ପଠମଂ ଗଚ୍ଛଥ, ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ମହାଥେରେ ଚ ମମ ୱନ୍ଦନାୟ ୱନ୍ଦଥ, ଚୂଳପାଲସ୍ସ ମମ ପୱତ୍ତିଂ କଥେତ୍ୱା କଞ୍ଚି ପୁରିସଂ ପେସେୟ୍ୟାଥା’’ତି ଆହ। ତେ ପୁନପି ୟାଚିତ୍ୱା ଗମନଂ ଅଲଭନ୍ତା ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ସେନାସନଂ ସଂସାମେତ୍ୱା ଉପାସକେ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଜେତୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ମହାଥେରେ ଚ ତସ୍ସ ୱନ୍ଦନାୟ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଦୁତିୟଦିୱସେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ଚୂଳପାଲସ୍ସ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ୱତ୍ୱା ତେନ ‘‘ଅୟଂ, ଭନ୍ତେ, ମୟ୍ହଂ ଭାଗିନେୟ୍ୟୋ ପାଲିତୋ ନାମ, ଇମଂ ପେସିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ, ‘‘ମଗ୍ଗୋ ସପରିସ୍ସୟୋ, ନ ସକ୍କା ଏକେନ ଗହଟ୍ଠେନ ଗନ୍ତୁଂ, ତସ୍ମା ପବ୍ବାଜେତବ୍ବୋ’’ତି ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ପେସେସୁଂ। ସୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ତସ୍ସ ୱରୋଚେତ୍ୱା ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ସାମନ୍ତା ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ଏକିସ୍ସା କଟ୍ଠହାରିୟା ଗାୟନ୍ତିୟା ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୟଟ୍ଠିକୋଟିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ‘‘ତିଟ୍ଠଥ, ଭନ୍ତେ, ମୁହୁତ୍ତଂ ୟାୱାହଂ ଆଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସୀଲୱିପତ୍ତିଂ ପାପୁଣି। ଥେରୋ ଇଦାନିମେୱ ଇତ୍ଥିୟା ଗୀତସଦ୍ଦୋ ସୁତୋ, ସାମଣେରୋ ଚ ଚିରାୟତି, ନୂନ ସୀଲୱିପତ୍ତିଂ ପତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ସୋପି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଗଚ୍ଛାମ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ‘‘କିଂ ପାପୋ ଜାତୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ସାମଣେରୋ ତୁଣ୍ହୀ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ପୁଚ୍ଛିତୋପି ନ କଥେସି। ଥେରୋ ‘‘ତାଦିସେନ ପାପେନ ମୟ୍ହଂ ୟଟ୍ଠିଗହଣକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତେନ ‘‘ବହୁପରିସ୍ସୟୋ ମଗ୍ଗୋ, ତୁମ୍ହେ ଚ ଅନ୍ଧା, କଥଂ ଗମିସ୍ସଥା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ବାଲ ଇଧେୱ ମେ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ମରନ୍ତସ୍ସାପି ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସାପି ତାଦିସେନ ଗମନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୯୫।

‘‘ଅନ୍ଧୋହଂ ହତନେତ୍ତୋସ୍ମି, କନ୍ତାରଦ୍ଧାନପକ୍ଖନ୍ଦୋ;

ସୟମାନୋପି ଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ନ ସହାୟେନ ପାପେନା’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସିତ୍ଥ;

ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧୋତି ଚକ୍ଖୁୱିକଲୋ। ହତନେତ୍ତୋତି ୱିନଟ୍ଠଚକ୍ଖୁକୋ, ତେନ ‘‘ପୟୋଗୱିପତ୍ତିୱସେନାହଂ ଉପହତନେତ୍ତତାୟ ଅନ୍ଧୋ, ନ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଭାୱେନା’’ତି ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ଅନ୍ଧଭାୱଂ ୱିସେସେତି। ଅଥ ୱା ‘‘ଅନ୍ଧୋ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ଅନ୍ଧେ ଜିଣ୍ଣେ ମାତାପିତରୋ ପୋସେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୨୮୮) ୱିୟ ମଂସଚକ୍ଖୁୱେକଲ୍ଲଦୀପନଂ, ‘‘ସବ୍ବେପିମେ ପରିବ୍ବାଜକା ଅନ୍ଧା ଅଚକ୍ଖୁକା’’ (ଉଦା। ୫୪) ‘‘ଅନ୍ଧୋ ଏକଚକ୍ଖୁ ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୨୯) ୱିୟ ନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱେକଲ୍ଲଦୀପନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ହତନେତ୍ତୋସ୍ମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ମୁଖ୍ୟମେୱ ଅନ୍ଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। କନ୍ତାରଦ୍ଧାନପକ୍ଖନ୍ଦୋତି କନ୍ତାରେ ୱିୱନେ ଦୀଘମଗ୍ଗଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ, ନ ଜାତିକନ୍ତାରାଦିଗହନଂ ସଂସାରଦ୍ଧାନଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତାଦିସଞ୍ହି କନ୍ତାରଦ୍ଧାନଂ ଅୟଂ ଥେରୋ

ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ, ସଯମାନୋପୀତି ସଯନ୍ତୋପି, ପାଦେସୁ ଅଓହନ୍ତେସୁ ଉରେନ ଜଣ୍ଣୁକାହି ଚ ଭୂମିଯଂ ସଂସରନ୍ତୋ ପରିଓତ୍ତେନ୍ତୋପି ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ। ନ ସହାଯେନ ପାପେନାତି ତାଦିସେନ ପାପପୁଗ୍ଗଲେନ ସହାଯଭୂତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନ ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି ଯୋଜନା। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଇତରୋ ସଂଓେଗଜାତୋ ''ଭାରିଯଂ ଓତ ମଯା ସାହସିକକମ୍ମଂ କତ''ନ୍ତି ବାହା ପଗ୍ଗଯ୍ହ କନ୍ଦନ୍ତୋ ଓନସଣ୍ଡଂ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ ଚ ଅହୋସି। ଅଥ ଥେରସ୍ସ ସୀଲତେଜେନ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାସନଂ ଉଣ୍ହାକାରଂ ଦସ୍ସେସି। ତେନ ସକ୍କୋ ତଂ କାରଣଂ ଞତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସାଓତ୍ଥିଗାମିପୁରିସଂ ଓିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଞାପେତ୍ୱା ଯଟ୍ଠିକୋଟିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମଗ୍ଗଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଦହେଓ ସାଯନ୍ହେ ସାଓତ୍ଥିଯଂ ଥେରଂ ନେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଜେତଓନେ ଚୂଳଅପାଲିତେନ କାରିତାଯ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଫଲକେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସହାଯଓଣ୍ଣେନ ଥେରସ୍ସ ଆଗତଭାଓଂ ଜାନାପେତ୍ୱା ପକ୍କାମି; ଚୂଳଅପାଲିତୋପି ତଂ ଯାଓଜୀଓଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠାସୀତି।

ଚକ୍ଖୁପାଲତ୍ଥେରଗାଥାଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଖଣ୍ଡସୁମନତ୍ଥେରଗାଥାଓଣ୍ଣନା

ଏକପୁପ୍ଫଂଚଜିତ୍ୱାନାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଖଣ୍ଡସୁମନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଓତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଓିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଥୂପସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ ଚନ୍ଦନଓେଦିକାଯ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଓମନୁସ୍ସେସୁ ଉଳାରଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭଓନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଓତୋ କାଲେ କୁଟୁମ୍ବିକକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ କନକଥୂପଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ରଞ୍ଞା ପୁପ୍ଫପୂଜାଯ କଯିରମାନାଯ ପୁପ୍ଫାନି ଅଲଭନ୍ତୋ ଏକଂ ଖଣ୍ଡସୁମନପୁପ୍ଫଂ ଦିସ୍ୱା ମହତା ମୂଲେନ ତଂ କିଣିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚେତିଯେ ପୂଜଂ କରୋନ୍ତୋ ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଓଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅସୀତି ଓସ୍ସକୋଟିଯୋ ସଗ୍ଗସୁଖଂ ଅନୁଭଓିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ପାୱାଯଂ ମଲ୍ଲରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ଜାତକାଲେ ଗେହେ ଖଣ୍ଡସକ୍ଖରା ସୁମନପୁପ୍ଫାନି ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଅହେସୁଂ। ତେନସ୍ସ ଖଣ୍ଡସୁମନୋତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ଓିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗଓତି ପାୱାଯଂ ଚୁନ୍ଦସ୍ସ ଅମ୍ବଓନେ ଓିହରନ୍ତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଓିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେଓ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫। ୧୫-୨୦) –

''ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋଓ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ।

''ନିବ୍ବୁତେ ଚ ମହାଓୀରେ, ଥୂପୋ ଓିତ୍ଥାରିକୋ ଅହୁ;

ଦୂରତୋଓ ଉପଟ୍ଠେନ୍ତି, ଧାତୁଗେହଓରୁତ୍ତମେ।

''ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ, ସୁମନୋ, ଅକଂ ଚନ୍ଦନଓେଦିକଂ;

ଦିସ୍ସତି ଥୂପଖନ୍ଧୋ ଚ, ଥୂପାନୁଚ୍ଛଓିକୋ ତଦା।

''ଭଓେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ହି, ଦେଓତ୍ତେ ଅଥ ମାନୁସେ;

ଓମତ୍ତଂ ମେ ନ ପସ୍ସାମି, ପୁବ୍ବକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''ପଞ୍ଚଦସକପ୍ପସତେ, ଇତୋ ଅଟ୍ଠ ଜନା ଅହୁଂ;

ସବ୍ବେ ସମତ୍ତନାମା ତେ ଚକ୍କଓତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମଜାତିଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ସୁମନପୁପ୍ଫପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତକଂ ନିବ୍ବାନୂପନିସ୍ସଯତଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା

ଉଦାନଵସେନ ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ –

୯୬।

‘‘ଏକପୁପ୍ଫଂ ଚଜିତ୍ୱାନ, ଅସୀତି ଵସ୍ସକୋଟିୟୋ;

ସଗ୍ଗେସୁ ପରିଚାରେତ୍ୱା, ସେସକେନମ୍ହି ନିବ୍ବୁତୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଏକପୁପ୍ଫନ୍ତି ଏକଂ କୁସୁମଂ, ତଂ ପନ ଇଧ ସୁମନପୁପ୍ଫଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଚଜିତ୍ୱାନାତି ସତ୍ଥୁ ଥୂପପୂଜାକରଣଵସେନ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଚାଗହେତୁ। ଅସୀତି ଵସ୍ସକୋଟିୟୋତି ମନୁସ୍ସଗଣନାୟ ଵସ୍ସାନଂ ଅସୀତି କୋଟିୟୋ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂୟୋଗେ ଚେତଂ ଉପୟୋଗଵଚନଂ, ଇଦଞ୍ଚ ଛସୁ କାମସଗ୍ଗେସୁ ଦୁତିୟେ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଵସେନ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ସଗ୍ଗେସୂତି ତାଵତିଂସସଙ୍ଖାତେ ସଗ୍ଗଲୋକେ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଵସେନ ହେତ୍ଥ ବହୁଵଚନଂ। ପରିଚାରେତ୍ୱାତି ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ପରିଚାରେତ୍ୱା ସୁଖଂ ଅନୁଭଵିତ୍ୱା, ଦେଵଚ୍ଛରାହି ଵା ଅତ୍ତାନଂ ପରିଚାରେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ସେସକେନମ୍ହି ନିବ୍ବୁତୋତି ପୁପ୍ଫପୂଜାୟ ଵସେନ ପଵତ୍ତକୁସଲଚେତନାସୁ ଭଵସମ୍ପତ୍ତି ଦାୟକକମ୍ମତୋ ସେସେନ ଯଂ ତତ୍ଥ ଵିଵଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଭୂତଂ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ଵଦତି। ବହୂ ହି ତତ୍ଥ ପୁଜାପରଵସେନ ପଵତ୍ତା ଚେତନା। ସେସକେନାତି ଵା ତସ୍ସେଵ କମ୍ମସ୍ସ ଵିପାକାଵସେସେନ ଅପରିକ୍ଖୀଣେୟେଵ ତସ୍ମିଂ କମ୍ମଵିପାକେ ନିବ୍ବୁତୋ ଅମ୍ହି, କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋସ୍ମି। ଏତେନ ଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଵେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକତଂ, ସୋପି ଚରିମତ୍ତଭାଵୋ ତସ୍ସ କମ୍ମଵିପାକୋତି ଦସ୍ସେତି। ଯାଦିସଂ ସନ୍ଧାୟ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ‘‘ତସ୍ସେଵ କମ୍ମସ୍ସ ଵିପାକାଵସେସେନା’’ତି (ପାରା। ୨୨୮; ସଂ। ନି। ୧।୧୩୧) ଵୁତ୍ତଂ।

ଖଣ୍ଡସୁମନତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ତିସ୍ସତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ହିତ୍ୱା ସତପଲଂ କଂସନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଵିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ ଯାନକାରକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଚନ୍ଦନଖଣ୍ଡେନ ଫଲକଂ କତ୍ୱା ଭଗଵତୋ ଉପନାମେସି, ତଞ୍ଚ ଭଗଵା ପରିଭୁଞ୍ଜି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରୋରୁଵନଗରେ ରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଵୟପ୍ପତ୍ତୋ ପିତରି କାଲଙ୍କତେ ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ବିମ୍ବିସାରରଞ୍ଞୋ ଅଦିଟ୍ଠସହାୟୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ମଣିମୁତ୍ତାଵତ୍ଥାଦୀନି ପଣ୍ଣାକାରାନି ପେସେସି। ତସ୍ସ ରାଜା ବିମ୍ବିସାରୋ ପୁଞ୍ଞଵନ୍ତତଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିପାଭତଂ ପେସେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତପଟେ ବୁଦ୍ଧଚରିତଂ ସୁଵଣ୍ଣପଟ୍ଟେ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଲିଖାପେତ୍ୱା ପେସେସି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରତାୟ ପଚ୍ଛିମଭଵିକତାୟ ଚ ଚିତ୍ତପଟେ ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧଚରିତଂ ସୁଵଣ୍ଣପଟ୍ଟକେ ଲିଖିତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକ୍କମଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପଵତ୍ତିନିଵତ୍ତିୟୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସାସନକ୍କମଂ ହଦୟେ ଠପେତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂଵେଗୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠୋ ମୟା ଭଗଵତୋ ଵେସୋ, ସାସନକ୍କମୋ ଚ ଏକପଦେସେନ ଞାତୋ, ବହୁଦୁକ୍ଖା କାମା ବହୁପାୟାସା, କିଂ ଦାନି ମୟ୍ହଂ ଘରାଵାସେନା’’ତି ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ କେସମସ୍ସୁଂ ଓହାରେତ୍ୱା କାସାୟାନି ଵତ୍ଥାନି ଅଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମତ୍ତିକାପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ରାଜା ପୁକ୍କୁସାତି ଵିୟ ମହାଜନସ୍ସ ପରିଦେଵନ୍ତସ୍ସେଵ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସପ୍ପସୋଣ୍ଡିକପବ୍ଭାରେ ଵିହରନ୍ତଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଵନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଵିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଵିହରନ୍ତୋ ଵିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୩୭-୪୨) –

‘‘ଯାନକାରୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ଦାରୁକମ୍ମେ ସୁସିକ୍ଖିତୋ;

ଚନ୍ଦନଂ ଫଲକଂ କତ୍ୱା, ଅଦାସିଂ ଲୋକବନ୍ଧୁନୋ।

‘‘ପଭାସତି ଇଦଂ ବ୍ୟମ୍ହଂ, ସୁଵଣ୍ଣସ୍ସ ସୁନିମ୍ମିତଂ;

ହତ୍ଥିୟାନଂ ଅସ୍ସୟାନଂ, ଦିବ୍ବୟାନଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ।

‘‘ପାସାଦା ସିୱିକା ଚେୱ, ନିଵ୍ଵତ୍ତନ୍ତି ଯଦିଚ୍ଛକଂ;

ଅକ୍ଖୁବ୍ଭଂ ରତନଂ ମୟ୍ହଂ, ଫଲକସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଫଲକଂ ଯମହଂ ଦଦିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲକସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସତ୍ତପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ଚତୁରୋ ନିମ୍ମିତାୱ୍ହୟା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଉଦାନୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ କଥେନ୍ତୋ –

୯୭।

‘‘ହିତ୍ୱା ସତପଲଂ କଂସଂ, ସୋୱଣ୍ଣଂ ସତରାଜିକଂ;

ଅଗ୍ଗହିଂ ମତ୍ତିକାପତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଦୁତିୟାଭିସେଚନ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ହିତ୍ୱାତି ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା। ସତପଲନ୍ତି ସତଂ ପଲାନି ଯସ୍ସ, ତଂ ସତପଲପରିମାଣଂ। କଂସନ୍ତି ଥାଲଂ। ସୋୱଣ୍ଣନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣମୟଂ। ସତରାଜିକନ୍ତି ଭିତ୍ତିୱିଚିତ୍ତତାୟ ଚ ଅନେକରୂପରାଜିଚିତ୍ତତାୟ ଚ ଅନେକଲେଖାୟୁତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗହିଂ ମତ୍ତିକାପତ୍ତନ୍ତି ଏୱରୂପେ ମହାରହେ ଭାଜନେ ପୁବ୍ବେ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱୋଦଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଇଦାନାହଂ ତଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ମତ୍ତିକାମୟପତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେସିଂ , ଅହୋ, ସାଧୁ, ମୟା କତଂ ଅରିୟୱତଂ ଅନୁଠିତ’’ନ୍ତି ଭାଜନକିତ୍ତନାପଦେସେନ ରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗଂ ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନଞ୍ଚ ଅନୁମୋଦନ୍ତୋ ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ଦୁତିୟାଭିସେଚନ’’ନ୍ତି। ପଠମଂ ରଜ୍ଜାଭିସେଚନଂ ଉପାଦାୟ ଇଦଂ ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନଂ ମମ ଦୁତିୟଂ ଅଭିସେଚନଂ। ତଞ୍ହି ରାଗାଦୀହି ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ସାସଙ୍କଂ ସପରିସଙ୍କଂ କମ୍ମଂ ଅନତ୍ଥସଞ୍ହିତଂ ଦୁକ୍ଖପଟିବଦ୍ଧଂ ନିହୀନଂ, ଇଦଂ ପନ ତଂୱିପରିୟାୟତୋ ଉତ୍ତମଂ ପଣୀତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ତିସ୍ସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅଭୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ସତି ମୁଟ୍ଠାତି ଆୟସ୍ମତୋ ଅଭୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସୁମେଧଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସଫଅଲପୁପ୍ଫେହି ପୂଜମକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅଭୟୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚୋଦିୟମାନୋ ଏକଦିୱସଂ ୱିହାରଂ ଗତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହରତି। ଅଥସ୍ସ ଏକଦିୱସଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତଂ ମାତୁଗାମଂ ଦିସ୍ୱା ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ତସ୍ସ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ସୋ ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ‘‘ସତିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ରୂପାରମ୍ମଣେ ମୟ୍ହଂ କିଲେସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଅୟୁତ୍ତଂ ମୟା କତ’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତାୱଦେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୪୩-୪୭) –

‘‘ସୁମେଧୋ ନାମ ନାମେନ, ସୟମ୍ଭୂ ଅପରାଜିତୋ;

ୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହନ୍ତୋ, ଅଜ୍ଝୋଗହି ମହାୱନଂ।

‘‘ସଠଅଲଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ଗଛିତ୍ୱାନ ୱଟଂସକଂ;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପେସିଂ, ସମ୍ମୁଖା ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଊନୱୀସେ କପ୍ପସତେ, ସୋଳଅସାସୁଂ ସୁନିମ୍ମିତା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିନିଦସ୍ସନେନ ‘‘କିଲେସେ ଅନୁୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନତ୍ଥେୱ ସୀସୁକ୍ଖିପନଂ। ଅହଂ ପନ ତେ ନାନୁୱତ୍ତି’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୯୮।

‘‘ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ସତି ମୁଟ୍ଠା, ପିଯଂ ନିମିତ୍ତଂ ମନସିକରୋତୋ;

ସାରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱେଦେତି, ତଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝୋସ ତିଟ୍ଠତି;

ତସ୍ସ ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଆସୱା, ଭୱମୂଲୋପଗାମିନୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ରୂପନ୍ତି ରଜ୍ଜନୀଯଂ ରୂପାଯତନଂ, ତଂ ପନେତ୍ଥ ଇଟ୍ଠରୂପଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଦିସ୍ୱାତି ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ନିମିତ୍ତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ତସ୍ସ ତଥାଗହଣହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସତି ମୁଟ୍ଠାତି ଅସୁଭସଭାୱେ କାଯେ ‘‘ଅସୁଭ’’ନ୍ତେୱ ପୱତ୍ତନସତି ନଟ୍ଠା। ଯଥା ପନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ସତି ନଟ୍ଠା, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପିଯଂ ନିମିତ୍ତଂ ମନସିକରୋତୋ’’ତି। ଯଥାଉପଟ୍ଠିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ‘‘ସୁଭଂ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପିଯନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ମନସିକରୋତୋ ସତି ମୁଟ୍ଠାତି ଯୋଜନା। ତଥା ଭୂତୋୱ ସାରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱେଦେତୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୱତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ପନ ତଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝୋସ ତିଟ୍ଠତି ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱତ୍ତତି ଚେୱ, ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଆସୱା ଭୱମୂଲୋପଗାମିନୋତି ଭୱସ୍ସ ସଂସାରସ୍ସ ମୂଲଭାୱଂ କାରଣଭାୱଂ ଉପଗମନସଭାୱା କାମାସୱାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋପି ଆସୱା ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢନ୍ତିଯେୱ, ନ ହାଯନ୍ତି। ମଯ୍ହଂ ପନ ପଟିସଙ୍ଖାନେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ତେ ଚତ୍ତାରୋପି ଆସୱା ଅନୱସେସତୋ ପହୀନା ପରିକ୍ଖୀଣାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଭଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉତ୍ତିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଦଂସୁତ୍ୱା ସତି ମୁଟ୍ଠାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଉତ୍ତିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଗୋନକାଦିଅତ୍ଥତଂ ସୌତ୍ତରଚ୍ଛଦଂ ବୁଦ୍ଧାରହଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ଉତ୍ତିଯୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଞାତିସମାଗମେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ନାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଗୀତସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ତଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ

ନିସୀଦିତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୫।୪୮-୫୨) –

‘‘ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ହି ମଯା ଦିନ୍ନୋ, ସୌତ୍ତରସପଚ୍ଛଦୋ।

‘‘ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ଆସି ସୋ ତଦା;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବତ୍ତତି ସଦା ମମ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ପଲ୍ଲଙ୍କମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ୱୀସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ସୁୱଣ୍ଣାଭା ତଯୋ ଜନା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିନିଦସ୍ସନେନ ‘‘କିଲେସେ ଅଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ନହି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ସୀସୁକ୍ଖିପନଂ, ଅହଂ ପନ ତେ ଜିଗୁଚ୍ଛିମେୱା’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୯୯।

‘‘ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ସତି ମୁଟ୍ଠା, ପିଯଂ ନିମିତ୍ତଂ ମନସିକରୋତୋ;

ସାରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱେଦେତି, ତଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝୋସ ତିଟ୍ଠତି;

ତସ୍ସ ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଆସୱା, ସଂସାର ଉପଗାମିନୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦନ୍ତି ରଜ୍ଜନୀଯଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ, ସଂସାରୌପଗାମିନୋତି –

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସଂସାରୱଟ୍ଟକାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଗମେନ୍ତୀତି ସଂସାରୌପଗାମିନୋ, ‘‘ସଂସାରୂପଗାମିନୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ। ସେସଂ ଅନନ୍ତରଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଉତ୍ତିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। (ଦୁତିଯ) ଦେୱସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସମ୍ମପ୍ପଧାନସମ୍ପନ୍ନୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ଦେୱସଭତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସିଖିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ

ବନ୍ଧୁଜୀୱକପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସକ୍କରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ଦେୱସଭୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଚୁମ୍ବଟକଲହୱୂପସମନତ୍ଥଂ ସତ୍ଥରି ଆଗତେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠିତୋ ପୁନ ନିଗ୍ରୋଧାରାମେ ସତ୍ଥରି ୱିହରନ୍ତେ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୧-୬) –

''ଚନ୍ଦଂୱ ୱିମଲଂ ସୁଦ୍ଧଂ, ୱିପ୍ପସନ୍ନମନାୱିଲଂ;

ନନ୍ଦୀଭୱପରିକ୍ଖୀଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକଂ।

''ନିବ୍ବାପଯନ୍ତଂ ଜନତଂ, ତିଣ୍ଣଂ ତାରଯତଂ ୱରଂ;

ମୁନିଂ ୱନମ୍ହି ଝାଯନ୍ତଂ, ଏକଗ୍ଗଂ ସୁସମାହିତଂ।

''ବନ୍ଧୁଜୀୱକପୁପ୍ଫାନି, ଲଗେତ୍ୱା ସୁତ୍ତକେନହଂ;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପଯିଂ, ସିଖିନୋ ଲୋକବନ୍ଧୁନୋ।

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''ଇତୋ ସତ୍ତମକେ କପ୍ପେ, ମନୁଜିନ୍ଦୋ ମହାଯସୋ;

ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନାମାସି, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିସୋମନସ୍ସୋ ଉଦାନୱସେନ –

୧୦୦।

''ସମ୍ମପ୍ପଧାନସମ୍ପନ୍ନୋ , ସତିପଟ୍ଠାନଗୋଚରୋ;

ୱିମୁତ୍ତିକୁସୁମସଞ୍ଛନ୍ନୋ, ପରିନିବ୍ବିସ୍ସତ୍ୟନାସୱୋ''ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସମ୍ପନ୍ନୋତି ସମ୍ପନ୍ନଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ, ତେହି କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିପଟ୍ଠାନଗୋଚରୋତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଗୋଚରୋ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ସତିପଟ୍ଠାନଗୋଚରୋ, ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗୁଣସୋଭେନ ପରମସୁଗନ୍ଧା ୱିମୁତ୍ତିଯେୱ କୁସୁମାନି, ତେହି ସବ୍ବସୋ ସମ୍ମଦେୱ ସଞ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଭୂସିତୋ ଅଲଙ୍କତୋତି ୱିମୁତ୍ତିକୁସୁମସଞ୍ଛନ୍ନୋ। ପରିନିବ୍ବିସ୍ସତ୍ୟନାସୱୋତି ଏୱଂ ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅନାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବିସ୍ସତି ସୌପାଦିସେସାଯ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି।

(ଦୁତିଯ) ଦେୱସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦସମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଏକାଦସମୱଗ୍ଗୋ

୧। ବେଲଟ୍ଠାନିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ହିତ୍ୱାଗିହିତ୍ତଂ ଅନୱୋସିତତ୍ତୋତିଆଦିକା ଆୟସ୍ମତୋ ବେଲଟ୍ଠାନିକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଇସୀହି ପରିୱୁତୋ ୱିଚରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ୱେସ୍ସଭୁଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ସତ୍ଥୁ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ପସନ୍ନମାନସୋ ଞାଣଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବେଲଟ୍ଠାନିକୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା କୋସଲରଟ୍ଠେ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ଅଲସୋ କାୟଦଳ୍ହିବହୁଲୋ ଫରୁସୱାଚୋ ଅହୋସି, ସମଣଧମ୍ମେ ଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସି। ଅଥ ନଂ ଭଗୱା ଞାଣପରିପାକଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା –

୧୦୧।

''ହିତ୍ୱା ଗିହିତ୍ତଂ ଅନୱୋସିତତ୍ତୋ, ମୁଖନଙ୍ଗଲୀ ଓଦରିକୋ କୁସୀତୋ;

ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ''ତି। –

ଇମାୟ ଓଭାସଗାଥାୟ ସଂୱେଜେସି। ସୋ ସତ୍ଥାରଂ ପୁରତୋ ନିସିନ୍ନଂ ୱିୟ ଦିସ୍ୱା ତଞ୍ଚ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୪।୪୧-୪୬) –

''କଣିକାରଂୱ ଜୋତନ୍ତଂ, ନିସିନ୍ନଂ ପବ୍ବତନ୍ତରେ;

ଓଭାସେନ୍ତଂ ଦିସା ସବ୍ବା, ଓସଧିଂ ୱିୟ ତାରକଂ।

''ତୟୋ ମାଣୱକା ଆସୁଂ, ସକେ ସିପ୍ପେ ସୁସିକ୍ଖିତା;

ଖାରିଭାରଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଅନ୍ୱେନ୍ତି ମମ ପଚ୍ଛତୋ।

''ପୁଟକେ ସତ୍ତ ପୁପ୍ଫାନି, ନିକ୍ଖିତ୍ତାନି ତପସ୍ସିନା;

ଗହେତ୍ୱା ତାନି ଞାଣମ୍ହି, ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସାଭିରୋପୟିଂ।

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଞାଣପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

''ଏକୂନତିଂସକପ୍ପମ୍ହି, ୱିପୁଲାଭସନାମକୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଓୱାଦଂ ପଟିପୂଜେନ୍ତୋ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଚ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି।

ତତ୍ଥ ହିତ୍ୱା ଗିହିତ୍ତନ୍ତି ଗହଟ୍ଠଭାୱଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୱୋସିତତ୍ତୋତି ଅନୁରୂପଂ ଅୱୋସିତତ୍ତୋ, ୟଦତ୍ଥଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସ ଅନୁରୂପପରିଞ୍ଞାଦୀନଂ ଅତୀରିତତ୍ତା ଅପରିୟୋସିତଭାୱୋ ଅକତକରଣୀୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଅନୱୋସିତତ୍ତୋତି ଅନୁଅୱୋସିତସଭାୱୋ,

ୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ ମଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ଅନୁପଟିପାଟିୟା ଓସିତଦ୍ଧୱାସସ୍ସ ଅକତାୱୀ, ଦସସୁ ଅରିୟୱାସେସୁ ଅୱୁସିତୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁଖସଙ୍ଖାତଂ ନଙ୍ଗଲଂ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମୁଖନଙ୍ଗଲୀ। ନଙ୍ଗଲେନ ୱିୟ ପଥୱିଂ ପରେସୁ ଫରୁସୱାଚପ୍ପୟୋଗେନ ଅତ୍ତାନଂ ଖନନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଦରିକୋତି ଉଦରେ ପସୁତୋ ଉଦରପୋସନତପ୍ପରୋ। କୁସୀତୋତି ଅଲସୋ, ଭାୱନଂ ଅନନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ। ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ୟଥା ପଦ୍ଧଜିତ୍ୱା ଅନୱୋସିତାଦିସଭାୱତାୟ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ, ନ ଏୱଂ ମାଦିସୋ ପଣ୍ଡିତୋ। ତଦ୍ଧିପରୀତସଭାୱତାୟ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ମତ୍ଥକଂ ପାପିତତ୍ତା ପରିନିବ୍ବାୟତୀତି ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି।

ବେଲଟ୍ଠାନିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସେତୁଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ମାନେନୱଞ୍ଚିତାସେତି ଆୟସ୍ମତୋ ସେତୁଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ତିସ୍ସସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ତିସ୍ସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସୁମଧୁରଂ ପନସଫଲଂ ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ନାଳିକେରସାଳଅୱଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ମଣ୍ଡଲିକରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସେତୁଚ୍ଛୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ପିତରି ମତେ ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଉସ୍ସାହସତ୍ତୀନଂ ଅଭାୱେନ ରାଜକିଚ୍ଚାନି ୱିରାଧେନ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ ପରହତ୍ଥଗତଂ କତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତିୟା ସଂୱେଗଜାତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପଦ୍ଧଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ତଦହେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୭।୧୩-୧୭) –

‘‘ତିସ୍ସସ୍ସ ଖୋ ଭଗୱତୋ, ପୁବ୍ବେ ଫଲମଦାସହଂ;

ନାଳିକେରଞ୍ଚ ପାଦାସିଂ, ଖଜ୍ଜକଂ ଅଭିସମ୍ମତଂ।

‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତମହଂ ଦତ୍ୱା, ତିସ୍ସସ୍ସ ତୁ ମହେସିନୋ;

ମୋଦାମହଂ କାମକାମୀ, ଉପପଜ୍ଜିଂ ୟମିଚ୍ଛକଂ।

‘‘ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ତେରସକପ୍ପମ୍ହି, ରାଜା ଇନ୍ଦସମୋ ଅହୁ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା କିଲେସେ ଗରହନ୍ତୋ –

୧୦୨।

‘‘ମାନେନ ୱଞ୍ଚିତାସେ, ସଙ୍ଖାରେସୁ ସଂକିଲିସ୍ସମାନାସେ;

ଲାଭାଲାଭେନ ମଥିତା, ସମାଧିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ମାନେନ ଓଞ୍ଚିତାସେତି ‘‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେନ ମାନେନ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରୱମ୍ଭନାଦିୱସେନ କୁସଲଭଣ୍ଡଚ୍ଛେଦନେନ ୱିପ୍ପଲଦ୍ଧା। ସଙ୍ଖାରେସୁ ସଂକିଲିସ୍ସମାନାସେତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚେୱ ରୂପାଦୀସୁ ଚ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ସଂକିଲିସ୍ସମାନା, ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ତଂନିମିତ୍ତଂ ତଣ୍ହାଗାହାଦିୱସେନ ସଂକିଲେସଂ ଆପଜ୍ଜମାନା। ଲାଭାଲାଭେନ ମଥିତାତି ପତ୍ତଚୀୱରାଦୀନଞ୍ଚେୱ ୱଣ୍ଣାଦୀନଞ୍ଚ ଲାଭେନ ତେସଂଯେୱ ଚ ଅଲାଭେନ ତଂନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନେହି ଅନୁନଯପଟିଘେହି ମଥିତା ମଦ୍ଦିତା ଅଭିଭୂତା। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅୱସିଟ୍ଠଲୋକଧମ୍ମାନମ୍ପେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମାଧିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ତେ ଏୱରୂପା ପୁଗ୍ଗଲା ସମାଧିଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତଂ କଦାଚିପି ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି ନ ପଟିଲଭନ୍ତି ନ ପାପୁଣନ୍ତି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱତୋ, ଇତରେସଞ୍ଚ ଭାୱତୋ। ଇଧାପି ଯଥା ମାନାଦୀହି ଅଭିଭୂତା ଅୱିଦ୍ଦସୁନୋ ସମାଧିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ୱିଦ୍ଦସୁନୋ। ତେ ପନ ମାଦିସା ତେହି ଅନଭିଭୂତା ସମାଧିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତେୱାତି ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଅଞ୍ଞାବ୍ଯାକରଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସେତୁଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ବନ୍ଧୁରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନାହଂ ଏତେନ ଅତ୍ଥିକୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ବନ୍ଧୁରତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତେପୁରେ ଗୋପକୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ସପରିସଂ ରାଜଙ୍ଗଣେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କଣୱେରପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ସସଙ୍ଘଂ ଲୋକନାଯକଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସୀଲୱତୀନଗରେ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ବନ୍ଧୁରୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଗତୋ ଉପାସକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକତ୍ତା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୭।୭-୧୨) –

‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ନାମ ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ପୁରକ୍ଖତୋ ସାୱକେହି, ନଗରଂ ପଟିପଜ୍ଜଥ।

‘‘ରଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତେପୁରେ ଆସିଂ, ଗୋପକୋ ଅଭିସମ୍ମତୋ;

ପାସାଦେ ଉପୱିଟ୍ଠୋହଂ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘କଣୱେରଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ସମୋକିରିଂ;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱିସୁଂ କତ୍ୱାନ, ତତୋ ଭିଯ୍ୟୋ ସମୋକିରିଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସତ୍ତାସୀତିମ୍ହିତୋ କପ୍ପେ, ଚତୁରାସୁଂ ମହିଦ୍ଧିକା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା କତଞ୍ଞୁଭାୱେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚୁପକାରଂ କାତୁଂ ସୀଲୱତୀନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସଚ୍ଚାନି ପକାସେସି। ରାଜା ସଚ୍ଚପରିଯୋସାନେ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ନଗରେ ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ମହନ୍ତଂ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ

ନିମ୍ମାତେସି। ମହାଲାଭସକ୍କାରୋ ଅହୋସି। ଥେରୋ ୱିହାରଂ ସଙ୍ଗଞ୍ଚ ଲାଭସକ୍କାରଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା ସୟଂ ପୁରିମନିୟାମେନେୱ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ୟାପେନ୍ତୋ କତିପାହଂ ତତ୍ଥ ୱସିତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଅହୋସି। ଭିକ୍ଖୂ, ''ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେ ଇଧେୱ ୱସଥ, ସଚେ ପଚ୍ଚୟେହି ୱେକଲ୍ଲଂ, ମୟଂ ତଂ ପରିପୂରେସ୍ସାମା''ତି ଆହଂସୁ। ଥେରୋ, ''ନ ମୟ୍ହଂ, ଆୱୁସୋ, ଉଳାରେହି ପଚ୍ଚୟେହି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ଇତରୀତରେହି ପଚ୍ଚୟେହି ୟାପେମି, ଧମ୍ମରସେନେୱମ୍ହି ତିତ୍ତୋ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୧୦୩।

''ନାହଂ ଏତେନ ଅତ୍ଥିକୋ, ସୁଖିତୋ ଧମ୍ମରସେନ ତପ୍ପିତୋ;

ପିତ୍ୱା ରସଗ୍ଗମୁତ୍ତମଂ, ନ ଚ କାହାମି ୱିସେନ ସନ୍ଥୱ''ନ୍ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନାହଂ ଏତେନ ଅତ୍ଥିକୋତି ୟେନ ମଂ ତୁମ୍ହେ ତପ୍ପେତୁକାମା ''ପରିପୂରେସ୍ସାମା''ତି ୱଦଥ, ଏତେନ ଆମିସଲାଭେନ ପଚ୍ଚୟାମିସରସେନ ନାହଂ ଅତ୍ଥିକୋ, ମୟ୍ହଂ ଏତେନ ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି, ସନ୍ତୁଟ୍ଠି ପରମଂ ସୁଖନ୍ତି ଇତରୀତରେନେୱ ପଚ୍ଚୟେହି ୟାପେମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତେନ ଅନତ୍ଥିକଭାୱେ ପଧାନକାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସୁଖିତୋ ଧମ୍ମରସେନ ତପ୍ପିତୋ''ତି। ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମରସେନ ଚେୱ ନୱୱିଧଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମରସେନ ଚ ତପ୍ପିତୋ ପୀଣିତୋ ସୁଖିତୋ ଉତ୍ତମେନ ସୁଖେନ ସୁହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପିତ୍ୱା ରସଗ୍ଗମୁତ୍ତମନ୍ତି ସଙ୍ଗରସେସୁ ଅଗ୍ଗଂ ସେଟ୍ଠଂ ତତୋୟେୱ ଉତ୍ତମଂ ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମରସଂ ପିୱିତ୍ୱା ଠିତୋ, ତେନାହ – ''ସଙ୍ଗରସଂ ଧମ୍ମରସୋ ଜିନାତୀ''ତି (ଧ। ପ। ୩୫୪)। ନ ଚ କାହାମି ୱିସେନ ସନ୍ଥୱନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ରସୁତ୍ତମଂ ଧମ୍ମରସଂ ପିୱିତ୍ୱା ଠିତୋ ୱିସେନ ୱିସସଦିସେନ ୱିସରସେନ ସନ୍ଥୱଂ ସଂସଗ୍ଗଂ ନ କରିସ୍ସାମି, ତଥାକରଣସ୍ସ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ବନ୍ଧୁରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଖିତକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଲହୁକୋୱତ ମେ କାୟୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ଖିତକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ୟକ୍ଖସେନାପତି ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ୟକ୍ଖସମାଗମେ ନିସିନ୍ନୋ ସତ୍ଥାରଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ଅପ୍ପୋଠେନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଖିତକୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ମହିଦ୍ଧିକଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ''ଇଦ୍ଧିମା ଭୱିସ୍ସାମୀ''ତି ପୁବ୍ବହେତୁନା ଚୋଦିୟମାନୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୭।୧-୬) –

''ପଦୁମୋ ନାମ ନାମେନ, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦୋ ନରାସଭୋ;

ପୱନା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଚକ୍ଖୁମା।

''ୟକ୍ଖାନଂ ସମୟୋ ଆସି, ଅୱିଦୂରେ ମହେସିନୋ;

ୟେନ କିଚ୍ଚେନ ସମ୍ପତ୍ତା, ଅଜ୍ଝାପେକ୍ଖିଂସୁ ତାୱଦେ।

''ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗିରମଞ୍ଞାୟ, ଅମତସ୍ସ ଚ ଦେସନଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଅପ୍ପୋଠେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହିଂ।

‘‘ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଫଲଂ ପସ୍ସ, ଉପଟ୍ଠାନସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସେସୁ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ଊନତିଂସେ କପ୍ପସତେ, ସମଲଙ୍କତନାମକୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସୱିସେସଂ ଇଦ୍ଧୀସୁ ୱସୀଭାୱେନ ଅନେକୱିହିତଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୋ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟେନ ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିୟେନ ଚ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହରତି। ସୋ ଭିକ୍ଖୂହି, ‘‘କଥଂ ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ, ଇଦ୍ଧି ୱଳଞ୍ଜେସୀ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ତମତ୍ଥଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ –

୧୦୪।

‘‘ଲହୁକୋ ୱତ ମେ କାୟୋ, ଫୁଟ୍ଠୋ ଚ ପୀତିସୁଖେନ ୱିପୁଲେନ;

ତୂଲମିୱ ଏରିତଂ ମାଲୁତେନ, ପିଲୱତୀୱ ମେ କାୟୋ’’ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି। ‘‘ଉଦାନୱସେନା’’ତିପି ୱଦନ୍ତିୟେୱ।

ତତ୍ଥ ଲହୁକୋ ୱତ ମେ କାୟୋତି ନୀୱରଣାଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ ଚିତ୍ତପରିଦମନେନ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦକଭାୱନାୟ ସୁଟ୍ଠୁ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱେନ ଚ ମେ ରୂପକାୟୋ ସଲ୍ଲହୁକୋ ୱତ, ୟେନ ଦନ୍ଧଂ ମହାଭୂତପଚ୍ଚୟମ୍ପି ନାମ ଇମଂ କରଜକାୟଂ ଚିତ୍ତୱସେନ ପରିଣାମେମୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଫୁଟ୍ଠୋ ଚ ପୀତିସୁଖେନୱିପୁଲେନାତି ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଫରନ୍ତେନ ମହତା ଉଳାରେନ ପୀତିସହିତେନ ସୁଖେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଚ ମେ କାୟୋତି ୟୋଜନା। ଇଦଞ୍ଚ ୟଥା କାୟୋ ଲହୁକୋ ଅହୋସି, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖସଞ୍ଞୋକ୍କମନେନ ହି ସଦ୍ଧିଂୟେୱ ଲହୁସଞ୍ଞୋକ୍କମନଂ ହୋତି। ସୁଖସ୍ସ ଫରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ କଥଂ ପନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିନୋ ପୀତିସୁଖଫରଣଂ, ସମତିକ୍କନ୍ତପୀତିସୁଖଞ୍ହି ତନ୍ତି ଚେ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଦଂ ପନ ନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନ। ‘‘ପୀତିସୁଖେନା’’ତି ପନ ପୀତିସହିତସଦିସେନ ସୁଖେନ, ଉପେକ୍ଖା ହି ଇଧ ସନ୍ତସଭାୱତାୟ ଞାଣୱିସେସୟୋଗତୋ ଚ ସୁଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୦୧)। ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣେନ ରୂପକାୟାରମ୍ମଣେନ ୱା ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହଜାତଂ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମତି ପୱିସତି ଫୁସତି ସମ୍ପାପୁଣାତୀତି ଅୟମ୍ପି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଚାହ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୧୨) – ‘‘ସୁଖସଞ୍ଞା ନାମ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା। ଉପେକ୍ଖା ହି ସନ୍ତଂ ସୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସାୟେୱ ସଞ୍ଞା ନୀୱରଣେହି ଚେୱ ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚନୀକେହି ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଲହୁସଞ୍ଞାତିପି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂ ଓକ୍କନ୍ତସ୍ସ ପନସ୍ସ କରଜକାୟୋପି ତୂଲପିଚୁ ୱିୟ ସଲ୍ଲହୁକୋ ହୋତି। ସୋ ଏୱଂ ୱାତକ୍ଖିତ୍ତତୂଲପିଚୁନୋ ୱିୟ ସଲ୍ଲହୁକେନ ଦିସ୍ସମାନେନ କାୟେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ତୂଲମିୱ ଏରିତଂ ମାଲୁତେନ, ପିଲୱତୀୱ ମେ କାୟୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟଦାହଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱା ଇଦ୍ଧିୟା ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋମି, ତଦା ମାଲୁତେନ ୱାୟୁନା ଏରିତଂ ଚିତ୍ତଂ ତୂଲପିଚୁ ୱିୟ ଆକାସଂ ଲଙ୍ଘନ୍ତୋୟେୱ ମେ କାୟୋ ହୋତୀତି।

ଖିତକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମଲିତୱମ୍ଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ମଲିତୱମ୍ଭତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହିମୱନ୍ତତୋ ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଜାତସ୍ସରେ ସକୁଣୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଭଗୱା ତଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଜାତସ୍ସରତୀରେ ଚଙ୍କମତି। ସକୁଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସରେ କୁମୁଦାନି ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୁରୁକଚ୍ଛନଗରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ମଲିତୱମ୍ଭୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ପଚ୍ଛାଭୂମହାଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହରତି। ତସ୍ସ ଚ ଅୟଂ ସଭାୱୋ, ୟତ୍ଥ

ଭୋଜନସପ୍ପାଯୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ, ଇତରେ ସୁଲଭା, ତତୋ ନ ପକ୍କମତି। ଯତ୍ଥ ପନ ଭୋଜନସପ୍ପାଯୋ ସୁଲଭୋ, ଇତରେ ଦୁଲ୍ଲଭା, ତତ୍ଥ ନ ୱସତି ପକ୍କମତେୱ। ଏୱଂ ୱିହରନ୍ତୋ ଚ ହେତୁସମ୍ପନ୍ନତାଯ ମହାପୁରିସଜାତିକତାଯ ଚ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୫୧-୫୭) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ , ମହାଜାତସ୍ସରୋ ଅହୁ;

ପଦୁମୁପ୍ପଲସଞ୍ଛନ୍ନୋ, ପୁଣ୍ଡରୀକସମୋତ୍ଥଟୋ।

‘‘କୁକୁତ୍ଥୋ ନାମ ନାମେନ, ତତ୍ଥାସିଂ ସକୁଣୋ ତଦା;

ସୀଲୱା ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନୋ, ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞେସୁ କୋୱିଦୋ।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ଜାତସ୍ସରସ୍ସାୱିଦୂରେ, ସଞ୍ଚରିତ୍ଥ ମହାମୁନି।

‘‘ଜଲଜଂ କୁମୁଦଂ ଛେତ୍ୱା, ଉପନେସିଂ ମହେସିନୋ;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ପଟିଗ୍ଗହି ମହାମୁନି।

‘‘ତଞ୍ଚ ଦାନଂ ଦଦିତ୍ୱାନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ସୋଳସେତୋ କପ୍ପସତେ, ଆସୁଂ ୱରୁଣନାମକା;

ଅଟ୍ଠ ଏତେ ଜନାଧିପା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଉଦାନେନ୍ତୋ –

୧୦୫।

‘‘ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋପି ନ ୱସେ, ରମମାନୋପି ପକ୍କମେ;

ନ ତ୍ୱେୱାନତ୍ଥସଂହିତଂ, ୱସେ ୱାସଂ ୱିଚକ୍ଖଣୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋପି ନ ୱସେତି ଯସ୍ମିଂ ଆୱାସେ ୱସନ୍ତସ୍ସ ମେ ଭୋଜନସପ୍ପାଯାଲାଭେନ ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉକ୍କଣ୍ଠା ଅନଭିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋପି ୱସାମିଯେୱ ଇତରସପ୍ପାଯଲାଭେନ ନ ପକ୍କମେ ନ ପକ୍କମାମି। ନ ୱସେତି ଏତ୍ଥ ନ-କାରେନପି ପକ୍କମେତିପଦଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ରମମାନୋପି ପକ୍କମେତି ଯସ୍ମିଂ ପନ ଆୱାସେ ୱସନ୍ତସ୍ସ ମେ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲାଭାୱେନ ନତ୍ଥି ଉକ୍କଣ୍ଠା, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅଭିରମାମି, ଏୱଂ ଅଭିରମମାନୋପି ଅୱସେସସପ୍ପାଯାଲାଭେନ ତତୋ ପକ୍କମେ, ନ ୱସେଯ୍ୟଂ। ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋୱାହଂ ନଚିରସ୍ସେୱ ସକତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୁପାଦିନ୍ତି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ତପଟିପତ୍ତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯଂ ଯୋଜନା। ପରସ୍ସ ୱୋୱାଦଦାନେ ପନ ୱସେଯ୍ୟ ନ ପକ୍କମେଯ୍ୟାତି ୱିଧାନୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନ ତ୍ୱେୱାନତ୍ଥସଂହିତଂ, ୱସେ ୱାସଂ ୱିଚକ୍ଖଣୋତି ଯସ୍ମିଂ ଆୱାସେ ପଚ୍ଚଯା ସୁଲଭା , ସମଣଧମ୍ମୋ ନ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଆୱାସେ ପଚ୍ଚଯା ଦୁଲ୍ଲଭା, ସମଣଧମ୍ମୋପି ପାରିପୂରିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱରୂପୋ ଆୱାସୋ ଇଧ ଅନତ୍ଥସଂହିତୋ ନାମ ଅୱଡ୍ଢିସହିତୋତି କତ୍ୱା। ଏୱରୂପଂ ୱାସଂ ୱିଚକ୍ଖଣୋ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ ସକତ୍ଥଂ

ପରିପୂରେତୁକାମୋ ନଦ୍ଦେଓ ୱସେୟ୍ୟ। ଯତ୍ଥ ପନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଆୱାସୋ ଲବ୍ଭତି, ସତ୍ତପି ସତ୍ତାୟା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତତ୍ଥେଓ ୱସେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ମଲିତୱମ୍ଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସୁହେମନ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ଆୟସ୍ମତୋ ସୁହେମନ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଦ୍ୱାନୱୁତେ କପ୍ପେ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ୱନଚରୋ ହୁତ୍ୱା ୱନେ ୱସତି, ତଂ ଅନୁଗ୍ଗହିତୁଂ ଭଗୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଆସନ୍ନେ ଠାନେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁଗନ୍ଧାନି ପୁନ୍ନାଗପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ପାରିୟନ୍ତଦେସେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୁହେମନ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ମିଗଦାୟେ ୱିହରନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତେପିଟକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୪୬-୫୦) –

‘‘କାନନଂ ୱନମୋଗୟ୍ହ, ୱସାମି ଲୁଦ୍ଦକୋ ଅହଂ;

ପୁନ୍ନାଗଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ଅନୁସ୍ସରିଂ।

‘‘ତଂ ପୁପ୍ଫଂ ଓଚିନିତ୍ୱାନ, ସୁଗନ୍ଧଂ ଗନ୍ଧିତଂ ସୁଭଂ;

ଥୂପଂ କରିତ୍ୱା ପୁଲିନେ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପୟିଂ।

‘‘ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକମ୍ହି ନୱୁତେ କପ୍ପେ, ଏକୋ ଆସିଂ ତମୋନୁଦୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମୟା ଖୋ ୟଂ ସାୱକେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ, ୟଂନୂନାହଂ ଇଦାନି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦତାୟ ଅକିଲାସୁତାୟ ଚ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତେ ଭିକ୍ଖୂ ୟଥାରହଂ ଓୱଦନ୍ତୋ ଅନୁସାସନ୍ତୋ କଙ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ ନିଜ୍ଜଟଂ କତ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହରତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିଞ୍ଞୂନଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱିସେସଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ –

୧୦୬।

‘‘ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ, ସତଲକ୍ଖଣଧାରିନୋ;

ଏକଙ୍ଗଦସ୍ସୀ ଦୁମ୍ମେଧୋ, ସତଦସ୍ସୀ ଚ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସାତି ଲୀନମତ୍ଥଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଲିଙ୍ଗାନି, ଅତ୍ଥେସୁ ସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତାନି, ତାନି ପନ ସତଂ ଅନେକାନି ଲିଙ୍ଗାନି ଏତସ୍ସାତି ସତଲିଙ୍ଗୋ। ଅନେକତ୍ଥୋ ହି ଇଧ ସତସଦ୍ଦୋ, ‘‘ସତଂ ସହସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ନ ସଙ୍ଖ୍ୟାୱିସେସତ୍ଥୋ ତସ୍ସ ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସ। ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ଞେୟ୍ୟସ୍ସ, ଞେୟ୍ୟଞ୍ହି ଞାଣେନ

ଅରଣୀଯତୋ ‘‘ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ଚ ଏକୋପି ଅନେକଲିଙ୍ଗୋ, ଯଥା ‘‘ସକ୍କୋ ପୁରିନ୍ଦଦୋ ମଘୱା’’ତି, ‘‘ପଞ୍ଞା ୱିଜ୍ଜା ମେଧା ଞାଣ’’ନ୍ତି ଚ। ଯେନ ଲିଙ୍ଗେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ତାୱତିଂସାଧିପତିମ୍ହି ଇନ୍ଦସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋ, ନ ତେନ ତତ୍ଥ ସକ୍କାଦିସଦ୍ଦା ପୱତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେନ। ତଥା ଯେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିମ୍ହି ପଞ୍ଞାସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋ, ନ ତେନ ୱିଜ୍ଜାଦିସଦ୍ଦା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସା’’ତି।

ସତଲକ୍ଖଣଧାରିନୋତି ଅନେକଲକ୍ଖଣୱତୋ। ଲକ୍ଖୀଯତି ଏତେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ, ପଚ୍ଚଯଭାୱିନୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ତେନ ହି ସୋ ଅଯଂ ଇମସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଲକ୍ଖୀଯତି। ସୋ ଚ ଏକସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକପ୍ପଭେଦୋ ଉପଲବ୍ଭତି , ତେନାହ ‘‘ସତଲକ୍ଖଣଧାରିନୋ’’ତି। ଅଥ ୱା ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତୀତି ଲକ୍ଖଣାନି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍ଖତତାଦଯୋ ପକାରୱିସେସା ତେ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ଚ ପନ ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଲିଙ୍ଗେନ୍ତି ଞାପେନ୍ତୀତି ‘‘ଲିଙ୍ଗାନୀ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତସ୍ମିମେ ଆକାରା, ଯସ୍ମା ଏକସ୍ସାପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକେ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ, ସତଲକ୍ଖଣଧାରିନୋ’’ତି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି – ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫)।

ଏକଙ୍ଗଦସ୍ସୀ ଦୁମ୍ମେଧୋତି ଏୱଂ ଅନେକଲିଙ୍ଗେ ଅନେକଲକ୍ଖଣେ ଅତ୍ଥେ ଯୋ ତତ୍ଥ ଏକଙ୍ଗଦସ୍ସୀ ଅପୁଥୁପଞ୍ଞତାଯ ଏକଲିଙ୍ଗମତ୍ତଂ ଏକଲକ୍ଖଣମତ୍ତଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠମେୱ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସ୍ସ ‘‘ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଇତରଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ହତ୍ଥିଦସ୍ସନକଅନ୍ଧୋ ୱିଯ ଏକଙ୍ଗଗାହୀ ଦୁମ୍ମେଧୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂଯେୱ ପକାରୱିସେସାନଂ ଅଜାନନତୋ ମିଚ୍ଛା ଅଭିନିୱିସନତୋ ଚ। ସତଦସ୍ସୀ ଚ ପଣ୍ଡିତୋତି ପଣ୍ଡିତୋ ପନ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଅନେକେପି ପକାରେ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ସବ୍ବସୋ ପସ୍ସତି। ଯୋ ୱା ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନେ ଅନେକେ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅତ୍ତନାପି ପସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଦସ୍ସେତି ପକାସେତି, ସୋ ପଣ୍ଡିତୋ ୱିଚକ୍ଖଣୋ ଅତ୍ଥେସୁ କୁସଲୋ ନାମାତି। ଏୱଂ ଥେରୋ ଉକ୍କଂସଗତଂ ଅତ୍ତନୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାସମ୍ପତ୍ତିଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିଭାୱେସି।

ସୁହେମନ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଧମ୍ମସୱତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପବ୍ବଜିଂତୁଲଯିତ୍ୱାନାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଧମ୍ମସୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସୁୱଚ୍ଛୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ଘରାୱାସେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ପବ୍ବତନ୍ତରେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ବହୂହି ତାପସେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱସି। ଅଥସ୍ସ କୁସଲବୀଜଂ ରୋପେତୁକାମୋ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଭଗୱା ଅସ୍ସମସମୀପେ ଆକାସେ ଠତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେସି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପୂଜେତୁକାମୋ ନାଗପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନାପେସି। ସତ୍ଥା, ‘‘ଅଲଂ ଇମସ୍ସ ତାପସସ୍ସ ଏତ୍ତକଂ କୁସଲବୀଜ’’ନ୍ତି ପକ୍କାମି। ସୋ ପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଗମନମଗ୍ଗଂ ଓକିରିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଧମ୍ମସୱୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନୋ ଘରାୱାସେ ଆଦୀନୱଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣାଗିରିସ୍ମିଂ ୱିହରନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୩୯-୪୫) –

‘‘ସୁୱଚ୍ଛୋ ନାମ ନାମେନ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମନ୍ତପାରଗୂ;

ପୁରକ୍ଖତୋ ସସିସ୍ସେହି, ୱସତେ ପବ୍ବତନ୍ତରେ।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମୁଦ୍ଧରିତୁକାମୋ ସୋ, ଆଗଚ୍ଛି ମମ ସନ୍ତିକଂ।

‘‘ୱେହାସମ୍ହି ଚଙ୍କମତି, ଧୂପାଯତି ଜଲତେ ତଥା;

ହାସଂ ମମଂ ୱିଦିତ୍ୱାନ, ପକ୍କାମି ପାଚିନାମୁଖୋ।

‘‘ତଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା, ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ;

ନାଗପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଗତମଗ୍ଗମ୍ହି ଓକିରିଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫଂ ଓକିରିଂ ଅହଂ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନୁପପଜ୍ଜହଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ କପ୍ପସତେ, ରାଜା ଆସି ମହାରହୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତୋ ଉଦାନୱସେନ –

୧୦୭।

‘‘ପବ୍ବଜିଂ ତୁଲଯିତ୍ୱାନ, ଅଗାରସ୍ମାନଗାରିଯଂ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ପବ୍ବଜିଂ ତୁଲଯିତ୍ୱାନାତି ‘‘ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ ରଜାପଥୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୧; ମ। ନି। ୨।୧୦; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪) ଘରାୱାସେ, ‘‘ଅପ୍ପସ୍ସାଦା କାମା ବହୁଦୁକ୍ଖା ବହୁପାଯାସା’’ତିଆଦିନା (ପାଚି। ୪୧୭; ମ। ନି। ୧।୧୭୭) କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚ ଆନିସଂସଂ ତୁଲଭୂତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ୱିଚାରେତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଇଦମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

ଧମ୍ମସୱତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଧମ୍ମସୱପିତୁତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସ ୱୀସୱସ୍ସସତିକୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ଧମ୍ମସୱପିତୁତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭୂତଗଣେ ନାମ ପବ୍ବତେ ୱିହରନ୍ତଂ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ତିଣସୂଲପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଦାରପରିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମସୱଂ ନାମ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ପବ୍ବଜିତେ ସଯମ୍ପି ୱୀସୱସ୍ସସତିକୋ ହୁତ୍ୱା, ‘‘ମମ ପୁତ୍ତୋ ତାୱ ତରୁଣୋ ପବ୍ବଜି , ଅଥ କସ୍ମା ନାହଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୩୫-୩୮) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ଭୂତଗଣୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ୱସତେକୋ ଜିନୋ ତତ୍ଥ, ସଯମ୍ଭୂ ଲୋକନିସ୍ସଟୋ।

‘‘ତିଣସୂଲଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପଯିଂ;

ଏକୂନସତସହସ୍ସଂ, କପ୍ପଂ ନ ୱିନିପାତିକୋ।

‘‘ଇତୋ ଏକାଦସେ କପ୍ପେ, ଏକୋସିଂ ଧରଣୀରୁହୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଉଦାନେନ୍ତୋ –

୧୦୮।

‘‘ସ ୱୀସୱସ୍ସସତିକୋ, ପବ୍ବଜିଂ ଅନଗାରିୟଂ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସ ୱୀସୱସ୍ସସତିକୋତି ସୋ ୱୀସଂୱସ୍ସସତିକୋ, ସୋ ଅହଂ ଜାତିୟା ୱୀସାଧିକୱସ୍ସସତିକୋ ସମାନୋ। ପବ୍ବଜିନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗଚ୍ଛିଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ଇଦମେୱ ଚ ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି।

ଧମ୍ମସୱପିତୁତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନ ନୂନାୟଂ ପରମହିତାନୁକମ୍ପିନୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ପବ୍ବତପାଦେ ୱସନ୍ତେ ସତ୍ତ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କଦମ୍ବପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ଇବ୍ଭକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସହାୟଂ କତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି। ଥେରସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନତୋ ଅୱିଦୂରେ ୱନଗୁମ୍ବେ ଏକା ମିଗୀ ୱିଜାୟିତ୍ୱା ତରୁଣଂ ଛାପଂ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ଛାତଜ୍ଝତ୍ତାପି ପୁତ୍ତସିନେହେନ ଦୂରେ ଗୋଚରାୟ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଆସନ୍ନେ ଚ ତିଣୋଦକସ୍ସ ଅଲାଭେନ କିଲମତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ, ‘‘ଅହୋ ୱତାୟଂ ଲୋକୋ ତଣ୍ହାବନ୍ଧନବଦ୍ଧୋ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱତି, ନ ତଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ସଂୱେଗଜାତୋ ତମେୱ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୩୦-୩୪) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, କୁକ୍କୁଟୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ତମ୍ହି ପବ୍ବତପାଦମ୍ହି, ସତ୍ତ ବୁଦ୍ଧା ୱସନ୍ତି ତେ।

‘‘କଦମ୍ବଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ଦୀପରାଜଂୱ ଉଗ୍ଗତଂ;

ଉଭୋ ହତ୍ଥେହି ପଗ୍ଗୟ୍ହ, ସତ୍ତ ବୁଦ୍ଧେ ସମୋକିରିଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ସତ୍ତାସୁଂ ପୁପ୍ଫନାମକା;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲା।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦୁତିଯକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କବହୁଲଂ ୱିହରନ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ତମେୱ ମିଗିଂ ଉପମଂ କରିତ୍ୱା ତଂ ଓୱଦନ୍ତୋ –

୧୦୯।

‘‘ନ ନୂନାଯଂ ପରମହିତାନୁକମ୍ପିନୋ, ରହୋଗତୋ ଅନୁୱିଗଣେତି ସାସନଂ;

ତଥାହଯଂ ୱିହରତି ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ, ମିଗୀ ଯଥା ତରୁଣଜାତିକା ୱନେ’’ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନ ନୂନାଯନ୍ତି ନ-ଇତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ। ନୂନାତି ପରିୱିତକ୍କେ। ନୂନ ଅଯନ୍ତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ପରମହିତାନୁକମ୍ପିନୋତି ପରମଂ ଅତିୱିଯ, ପରମେନ ୱା ଅନୁତ୍ତରେନ ହିତେନ ସତ୍ତେ ଅନୁକମ୍ପନସୀଲସ୍ସ ଭଗୱତୋ। ରହୋଗତୋତି ରହସି ଗତୋ, ସୁଞ୍ଞାଗାରଗତୋ କାଯୱିୱେକଯୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁୱିଗଣେତୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ନ ନୂନା’’ତି ପଦଦ୍ୱଯଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ ‘‘ନାନୁୱିଗଣେତି ନୂନା’’ତି, ନ ଚିନ୍ତେସି ମଞ୍ଞେ, ‘‘ନାନୁଯୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ତକ୍କେମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାସନନ୍ତି ପଟିପତ୍ତିସାସନଂ, ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ତଥା ହୀତି ତେନେୱ କାରଣେନ, ସତ୍ଥୁ ସାସନସ୍ସ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନତୋ ଏୱ। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ। ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଯଥାସକଂ ୱିସଯେସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ସଭାୱଭୂତେନ୍ଦ୍ରିଯୋ , ଅସଂୱୁତଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ ତଣ୍ହାସଙ୍ଗସ୍ସ ଅଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ୱିହରତି, ତସ୍ସ ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମିଗୀ ଯଥା ତରୁଣଜାତିକା ୱନେ’’ତି ଆହ। ଯଥା ଅଯଂ ତରୁଣସଭାୱା ମିଗୀ ପୁତ୍ତସ୍ନେହସ୍ସ ଅଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ୱନେ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱତି, ନ ତଂ ଅତିୱତ୍ତତି, ଏୱମଯମ୍ପି ଭିକ୍ଖୁ ସଙ୍ଗସ୍ସ ଅଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ୱିହରନ୍ତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନାତିୱତ୍ତତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ତରୁଣୱିଜାତିକା’’ତି ୱା ପାଠୋ। ଅଭିନୱପ୍ପସୁତା ବାଲୱଚ୍ଛାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି।

ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନଗା ନଗଗ୍ଗେସୂତି ଆଯସ୍ମତୋ ଉସଭତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯାନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିଵ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଦିଵ୍ବପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସା ପୁପ୍ଫପୂଜା ସତ୍ତାହଂ ପୁପ୍ଫମଣ୍ଡପାକାରେନ ଅଟ୍ଠାସି। ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ମହାସମାଗମୋ ଅହୋସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ଇଦ୍ଧକୁଲେ ନିଵ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ଉସଭୋତି ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ସତ୍ଥରି ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ପଵ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁଵ୍ବକିଚ୍ଚୋ ଅରଞ୍ଞେ ପଵ୍ବତପାଦେ ୱିହରତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ପାୱୁସକାଲମେଘେ ଅଭିପ୍ପୱୁଟ୍ଠେ ପଵ୍ବତସିଖରେସୁ ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛଲତାଯ ଘନପଣ୍ଣସଣ୍ଡିନୋ ହୋନ୍ତି । ଅଥେକଦିୱସଂ ଥେରୋ ଲେଣତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତଂ ୱନରାମଣେଯ୍ୟକଂ ପଵ୍ବତରାମଣେଯ୍ୟକଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ‘‘ଇମେପି ନାମ ରୁକ୍ଖାଦଯୋ ଅଚେତନା ଉତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱୁଡ୍ଢିଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ଅଥ କସ୍ମା ନାହଂ ଉତୁସପ୍ପାଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଗୁଣେହି ୱୁଡ୍ଢିଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ –

୧୧୦।

‘‘ନଗା ନଗଗ୍ଗେସୁ ସୁସଂୱିରୂଳ୍ହା, ଉଦଗ୍ଗମେଘେନ ନୱେନ ସିତ୍ତା;

ୱିୱେକକାମସ୍ସ ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞିନୋ, ଜନେତି ଭିଯ୍ୟୋ ଉସଭସ୍ସ କଲ୍ଯତ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନଗାତି ରୁକ୍ଖା, ‘‘ନାଗା’’ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି, ନାଗରୁକ୍ଖାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଗଗ୍ଗେସୂତି ପଵ୍ବତସିଖରେସୁ। ସୁସଂୱିରୂଳ୍ହାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମନ୍ତତୋ ୱିରୂଳ୍ହମୂଲା

ହୁତ୍ୱା ପରିତୋ ଉପରି ଚ ସମ୍ମଦେୱ ସଞ୍ଜାତସାଖଗ୍ଗପଲ୍ଲୱପ୍ପସାଖାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦଗ୍ଗମେଘେନ ନୱେନ ସିତ୍ତାତି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନେନ ଉଳାରେନ ମହତା ପାୱୁସମେଘେନ ଅଭିପ୍ପୱୁଟ୍ଠା। ୱିୱେକକାମସ୍ସାତି କିଲେସୱିୱେକଂ ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ଅରଞ୍ଞୱାସେନ ତାୱ କାଯୱିୱେକୋ ଲଦ୍ଧୋ, ଇଦାନି ଉପଧିୱିୱେକାଧିଗମସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତୋ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବୋତି ତଂ ପତ୍ଥଯମାନସ୍ସ, ଜାଗରିଯଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନାହ ‘‘ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞିନୋ’’ତି। ଅରଞ୍ଞୱାସୋ ନାମ ସତ୍ଥାରା ୱଣ୍ଣିତୋ ଥୋମିତୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ଯାୱଦେୱ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାପାରିପୂରିଯା, ତସ୍ମା ସା ମଯା ହତ୍ଥଗତା କାତବ୍ବାତି ଏୱଂ ଅରଞ୍ଞଗତସଞ୍ଞିନୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପବହୁଲସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନେତୀତି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ପୁଥୁତ୍ତେ ହି ଇଦଂ ଏକୱଚନଂ। କେଚି ପନ ‘‘ଜନେନ୍ତୀ’’ତି ପଠନ୍ତି। ଭିଯ୍ୟୋତି ଉପରୂପରି। ଉସଭସ୍ସାତି ଅତ୍ତାନମେୱ ପରଂ ୱିଯ ୱଦତି। କଲ୍ଲତନ୍ତି କଲ୍ଲଭାୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞତଂ ଭାୱନାଯୋଗ୍ଯତଂ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଏୱଂ ଥେରୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ୱଦନ୍ତୋଯେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୨୫-୨୯) –

‘‘ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଅହଂ ସନ୍ତୋ, ପୂଜଯିଂ ସିଖିନାଯକଂ;

ମନ୍ଦାରୱେନ ପୁପ୍ଫେନ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ସତ୍ତାହଂ ଛଦନଂ ଆସି, ଦିବ୍ବଂ ମାଲଂ ତଥାଗତେ;

ସବ୍ବେ ଜନା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ନମସ୍ସିଂସୁ ତଥାଗତଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ଚ ଦସମେ କପ୍ପେ, ରାଜାହୋସିଂ ଜୁତିନ୍ଧରୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଯମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସୀତି।

ଉସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏକାଦସମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଦ୍ୱାଦସମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଜେନ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଦୁପ୍ପବ୍ବଜ୍ଜଂୱେ ଦୁରଧିୱାସା ଗେହାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଜେନ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କିଙ୍କିରାତପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ଜେନ୍ତଗାମେ ଏକସ୍ସ ମଣ୍ଡଲିକରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଜେନ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଦହରକାଲେଯେୱ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାନିନ୍ନମାନସୋ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ପବ୍ବଜ୍ଜା ନାମ ଦୁକ୍କରା, ଘରାପି ଦୁରାୱାସା, ଧମ୍ମୋ ଚ ଗମ୍ଭୀରୋ, ଭୋଗା ଚ ଦୁରଧିଗମା, କିଂ ନୁ ଖୋ କତ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତାବହୁଲୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣି। ସୁତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜାଭିରତୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ।

ଥେର ୧।୧୬।୨୧-୨୪) –

‘‘ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଅହଂ ସନ୍ତୋ, ପୂଜୟିଂ ସିଖିନାୟକଂ;

କକ୍କାରୁପୁପ୍ଫଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିରୋପୟିଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ଚ ନୱମେ କପ୍ପେ, ରାଜା ସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ଅହୁଂ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ, ‘‘ଅସକ୍ଖିଂ ୱତାହଂ ଆଦିତୋ ମୟ୍ହଂ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କଂ ଛିନ୍ଦିତୁ’’ନ୍ତି ସୋମନସ୍ସଜାତୋ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନାକାରଂ ତସ୍ସ ଚ ସମ୍ମଦେୱ ଛିନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୧୧୧।

‘‘ଦୁପ୍ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ୱେ ଦୁରଧିୱାସା ଗେହା, ଧମ୍ମୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଦୁରଧିଗମା ଭୋଗା;

କିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତି ନୋ ଇତରୀତରେନେୱ, ଯୁତ୍ତଂ ଚିନ୍ତେତୁଂ ସତତମନିଚ୍ଚତ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଦୁପ୍ପବ୍ବଜ୍ଜନ୍ତି ଅପ୍ପଂ ୱା ମହନ୍ତଂ ୱା ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ପହାୟ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଉରଂ ଦତ୍ୱା ପବ୍ବଜନସ୍ସ ଦୁକ୍କରତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ ପବ୍ବଜନଂ, ଦୁକ୍କରା ପବ୍ବଜ୍ଜାତି ଦୁପ୍ପବ୍ବଜ୍ଜଂ। ୱେତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ଦଳ୍ହତ୍ଥୋ ୱା ‘‘ପବ୍ବଜ୍ଜା ଦୁକ୍ଖା’’ତି । ଗେହଞ୍ଚେ ଆୱସେୟ୍ୟଂ, ଦୁରଧିୱାସା ଗେହା, ଯସ୍ମା ଗେହଂ ଅଧିୱସନ୍ତେନ ରଞ୍ଞା ରାଜକିଚ୍ଚଂ, ଇସ୍ସରେନ ଇସ୍ସରକିଚ୍ଚଂ, ଗହପତିନା ଗହପତିକିଚ୍ଚଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି, ପରିଜନୋ ଚେୱ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବା, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ଚ କତ୍ତବ୍ବେ କରିୟମାନେପି ଘରାୱାସୋ ଛିଦ୍ଦଘଟୋ ୱିୟ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଚ ଦୁପ୍ପୂରୋ, ତସ୍ମା ଗେହା ନାମେତେ ଅଧିୱସିତୁଂ ଆୱସିତୁଂ ଦୁକ୍ଖା ଦୁକ୍କରାତି କତ୍ୱା ଦୁରଧିୱାସା ଦୁରାୱାସାତି। ପବ୍ବଜ୍ଜଞ୍ଚେ ଅନୁତିଟ୍ଠେୟ୍ୟଂ ଧମ୍ମୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ଯଦତ୍ଥା ପବ୍ବଜ୍ଜା, ସୋ ପବ୍ବଜିତେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋ ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ଗମ୍ଭୀରଞାଣଗୋଚରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସୋ, ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତ୍ତା। ଗେହଞ୍ଚେ ଆୱସେୟ୍ୟଂ, ଦୁରଧିଗମା ଭୋଗା ଯେହି ୱିନା ନ ସକ୍କା ଗେହଂ ଆୱସିତୁଂ, ତେ ଭୋଗା ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତାୟ ଦୁରଧିଗମା। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜଂଯେୱ ଅନୁତିଟ୍ଠେୟ୍ୟଂ, ଏୱମ୍ପି କିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତି ନୋ ଇତରୀତରେନ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଇତରୀତରେନ ଯଥାଲଦ୍ଧେନ ପଚ୍ଚୟେନ ଅମ୍ହାକଂ ୱୁତ୍ତି ଜୀୱିକା କିଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖା, ଘରାୱାସାନଂ ଦୁରଧିୱାସତାୟ ଭୋଗାନଞ୍ଚ ଦୁରଧିଗମତାୟ ଗେହେ ଇତରୀତରେନ ପଚ୍ଚୟେନ ଯାପେତବ୍ବତାୟ କିଚ୍ଛା କସିରା ୱୁତ୍ତି ଅମ୍ହାକଂ, ତତ୍ଥ କିଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି? ଯୁତ୍ତଂ ଚିନ୍ତେତୁଂ ସତତମନିଚ୍ଚତଂ ସକଲଂ ଦିୱସଂ ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତଞ୍ଚ ତେଭୂମକଧମ୍ମଜାତଂ ଅନିଚ୍ଚତନ୍ତି, ତତୋ ଉପ୍ପାଦୱୟୱନ୍ତତୋ ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ଚ ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତୁଂ ୱିପସ୍ସିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ସିଦ୍ଧାୟ ଇତରାନୁପସ୍ସନା ସୁଖେନେୱ ସିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୱ ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତା, ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତତାନଂ ଅବ୍ଯଭିଚରଣତୋ ସାସନିକସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣତୋ ଚ। ତେନାହ – ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫), ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମଂ’’ (ମହାୱ। ୧୬; ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୧; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧), ‘‘ୱୟଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୮) ଚ ତଦମିନା ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱିତକ୍କେ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚତାମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଇଦାନି କତକିଚ୍ଚୋ ଜାତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତି’’ନ୍ତିଆଦି। ଇଦମେୱ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି।

ଜେନ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ତେୱିଜ୍ଜୋହଂମହାଝାଯୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲବୀଜଂ ରୋପେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବନ୍ଧୁମତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ରଞ୍ଞା ନାଗରେହି ଚ ସଦ୍ଧିଂ ବୁଦ୍ଧପୂଜଂ କତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତତାଯ ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତୋତ୍ୱେୱ ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୱିଜ୍ଜାସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ୱିମୁତ୍ତିଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ସାରଂ ଅଦିସ୍ୱା ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ପସନ୍ନମାନସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬। ୧୫-୨୦) –

''ଉଦେନ୍ତଂ ସତରଂସିଂୱ, ପୀତରଂସିଂୱ ଭାଣୁମଂ;

ପନ୍ନରସେ ଯଥା ଚନ୍ଦଂ, ନିଯ୍ୟନ୍ତଂ ଲୋକନାଯକଂ।

''ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସହସ୍ସାନି, ସବ୍ବେ ଖୀଣାସୱା ଅହୁଂ;

ପରିୱାରିଂସୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଦ୍ୱିପଦିନ୍ଦଂ ନରାସଭଂ।

''ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱାନ ତଂ ୱୀଥିଂ, ନିଯ୍ୟନ୍ତେ ଲୋକନାଯକେ;

ଉସ୍ସାପେସିଂ ଧଜଂ ତତ୍ଥ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା।

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଧଜଂ ଅଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଧଜଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''ଇତୋ ଚତୁତ୍ଥକେ କପ୍ପେ, ରାଜାହୋସିଂ ମହବ୍ବଲୋ;

ସବ୍ବାକାରେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ, ସୁଧଜୋ ଇତି ୱିସ୍ସୁତୋ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଉଦାନୱସେନ –

୧୧୨।

''ତେୱିଜ୍ଜୋହଂ ମହାଝାଯୀ, ଚେତୋସମଥକୋୱିଦୋ;

ସଦତ୍ଥୋ ମେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ତେୱିଜ୍ଜୋହନ୍ତି ଯଦିପି ମଂ ପୁବ୍ବେ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଂ ଗତତ୍ତା ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତେୱିଜ୍ଜୋ''ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି, ତଂ ପନ ସମଞ୍ଞାମତ୍ତଂ ୱେଦେସୁ ୱିଜ୍ଜାକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଇଦାନି ପନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱିଜ୍ଜାନଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ପରମତ୍ଥତୋ ତେୱିଜ୍ଜୋ ଅହଂ, ମହନ୍ତସ୍ସ ଅନୱସେସସ୍ସ ସମୁଦଯପକ୍ଖିଯସ୍ସ କିଲେସଗଣସ୍ସ ଝାପନତୋ, ମହନ୍ତେନ ମଗ୍ଗଫଲଝାନେନ ମହନ୍ତସ୍ସ ଉଳାରସ୍ସ ପଣୀତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଝାଯନତୋ ଚ ମହାଝାଯୀ।

ଚେତୋସମଥକୋୱିଦୋତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖୋଭକରାନଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ୱୂପସମନେନ ଚେତସୋ ସମାଦହନେ କୁସଲୋ। ଏତେନ ତେୱିଜ୍ଜଭାୱସ୍ସ କାରଣମାହ। ସମାଧିକୋସଲ୍ଲସହିତେନ ହି ଆସୱକ୍ଖଯେନ ତେୱିଜ୍ଜତା, ନ କେୱଲେନ। ସଦତ୍ଥୋତି ସକତ୍ଥୋ କ-କାରସ୍ସାଯଂ ଦ-କାରୋ କତୋ ‘‘ଅନୁପ୍ପତ୍ତସଦତ୍ଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୯; ଅ। ନି। ୩।୩୮) ୱିଯ। ‘‘ସଦତ୍ଥୋ’’ତି ଚ ଅରହତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ଅତ୍ତପଟିବନ୍ଧଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅୱିଜହନଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତନୋ ପରମତ୍ଥଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥତ୍ତା ‘‘ସକତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସ୍ୱାଯଂ ସଦତ୍ଥୋ ମେ ମଯା ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋ। ଏତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ମହାଖୀଣାସୱଭାୱଂ ସିଖାପତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ୱନୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଚ୍ଛୋଦିକା ପୁଥୁସିଲାତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱନୱଚ୍ଛତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲବୀଜଂ ରୋପେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ପରସ୍ସ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତୋ କସ୍ସଚି ଅପରାଧଂ କତ୍ୱା ମରଣଭଯେନ ତଜ୍ଜିତୋ ପଲାଯନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ବୋଧିରୁକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ତସ୍ସ ମୂଲଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ପିଣ୍ଡିବନ୍ଧେହି ଅସୋକପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ବୋଧିଂ ଅଭିମୁଖୋ ନମସ୍ସମାନୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନୋ ମାରେତୁଂ ଆଗତେ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ ଦିସ୍ୱା ତେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଅକୋପେତ୍ୱା ବୋଧିଂ ଏୱ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ସତପୋରିସେ ପପାତେ ପପତି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ‘‘ୱଚ୍ଛୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ବିମ୍ବିସାରସମାଗମେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧୬।୭-୧୪) –

‘‘ପରକମ୍ମାଯନେ ଯୁତ୍ତୋ, ଅପରାଧଂ ଅକାସହଂ;

ୱନନ୍ତଂ ଅଭିଧାୱିସ୍ସଂ, ଭଯୱେରସମପ୍ପିତୋ।

‘‘ପୁପ୍ଫିତଂ ପାଦପଂ ଦିସ୍ୱା, ପିଣ୍ଡିବନ୍ଧଂ ସୁନିମ୍ମିତଂ;

ତମ୍ବପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ବୋଧିଯଂ ଓକିରିଂ ଅହଂ।

‘‘ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱାନ ତଂ ବୋଧିଂ, ପାଟଲିଂ ପାଦପୁତ୍ତମଂ;

ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱାନ, ବୋଧିମୂଲେ ଉପାୱିସିଂ।

‘‘ଗତମଗ୍ଗଂ ଗୱେସନ୍ତା, ଆଗଚ୍ଛୁଂ ମମ ସନ୍ତିକଂ;

ତେ ଚ ଦିସ୍ୱାନହଂ ତତ୍ଥ, ଆୱଜ୍ଜିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ୱନ୍ଦିତ୍ୱାନ ଅହଂ ବୋଧିଂ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା;

ଅନେକତାଲେ ପପତିଂ, ଗିରିଦୁଗ୍ଗେ ଭଯାନକେ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୋଧିପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇତୋ ଚ ତତିଯେ କପ୍ପେ, ରାଜା ସୁସଞ୍ଞତୋ ଅହଂ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିୱେକାଭିରତିଯା ୱନେଯେୱ ୱସି, ତେନ ୱନୱଚ୍ଛୋତି ସମଞ୍ଞା ଉଦପାଦି। ଅଥ କଦାଚି ଥେରୋ ଞାତିଜନାନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ରାଜଗହଂ ଗତୋ ତତ୍ଥ ଞାତକେହି ଉପଟ୍ଠିଯମାନୋ କତିପାହଂ ୱସିତ୍ୱା ଗମନାକାରଂ ସନ୍ଦସ୍ସେତି। ତଂ ଞାତକା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ଧୁରୱିହାରେ ୱସଥ, ମଯଂ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସାମା’’ତି ଯାଚିଂସୁ। ଥେରୋ ତେସଂ ପବ୍ବତରାମଣେଯ୍ୟକିତ୍ତନାପଦେସେନ ୱିୱେକାଭିରତିଂ ନିୱେଦେନ୍ତୋ –

୧୧୩।

‘‘ଅଚ୍ଛୋଦିକା ପୁଥୁସିଲା, ଗୋନଙ୍ଗୁଲମିଗାଯୁତା;

ଅମ୍ବୁସେୱାଲସଞ୍ଛନ୍ନା, ତେ ସେଲା ରମଯନ୍ତି ମ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଛୋଦିକାତି ଅଚ୍ଛଂ ଅବହଲଂ ସୁଖୁମଂ ଉଦକଂ ଏତେସୂତି ‘‘ଅଚ୍ଛୋଦକା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ଅଚ୍ଛୋଦିକା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ତେସଂ ଉଦକସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ପୁଥୁସିଲାତି ପୁଥୁଲା ୱିତ୍ଥତା ମୁଦୁସୁଖସମ୍ଫସ୍ସା ସିଲା ଏତେସୂତି ପୁଥୁସିଲା। ଏତେନ ନିସଜ୍ଜନଟ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଗୁନ୍ନଂ ୱିଯ ନଙ୍ଗୁଲଂ ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ଏତେସନ୍ତି ଗୋନଙ୍ଗୁଲା, କାଳଅମକ୍କଟା, ‘‘ପକତିମକ୍କଟା’’ତିପି ୱଦନ୍ତିଯେୱ । ଗୋନଙ୍ଗୁଲେହି ଚ ପସଦାଦିକେହି ମିଗେହି ଚ ତହଂ ତହଂ ୱିଚରନ୍ତେହି ଆଯୁତା ମିସ୍ସିତାତି ଗୋନଙ୍ଗୁଲମିଗାଯୁତା। ଏତେନ ତେସଂ ଅମନୁସ୍ସୂପଚାରିତାଯ ଅରଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୂପେତତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅମ୍ବୁସେୱାଲସଞ୍ଛନ୍ନାତି ପସୱନତୋ ସତତଂ ପଗ୍ଘରମାନସଲିଲତାଯ ତହଂ ତହଂ ଉଦକସେୱାଲସଞ୍ଛାଦିତା। ତେ ସେଲା ରମଯନ୍ତି ମନ୍ତି ଯତ୍ଥାହଂ ୱସାମି; ତେ ଏଦିସା ସେଲା ପବ୍ବତା ୱିୱେକାଭିରତିଯା ମଂ ରମଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥେୱାହଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି।

ୱନୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଧିମୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କାଯଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଗରୁନୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ଅଧିମୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସୋ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୱିଜ୍ଜାସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ପହାଯ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଅତ୍ତନୋ ୱାକଚୀରଂ ସତ୍ଥୁ ପାଦମୂଲେ ପତ୍ଥରି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଞତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠାସି। ତତ୍ଥ ଠିତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ କାଳଅନୁସାରେନ ଗନ୍ଧେନ ପୂଜେତ୍ୱା ‘‘ସମୁଦ୍ଧରସିମଂ ଲୋକ’’ନ୍ତିଆଦିକାହି ଦସହି ଗାଥାହି ଅଭିତ୍ଥୱି। ତଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଅନାଗତେ ଇତୋ ସତସହସ୍ସକପ୍ପମତ୍ଥକେ ଗୋତମସ୍ସ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଛଳଅଭିଞ୍ଞୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଯାୱାଯଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ, ତାୱ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅଧିମୁତ୍ତୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୱିଜ୍ଜାସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମଭୱିକତ୍ତା ନିସ୍ସରଣଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪୦।୩୦୪-୩୩୨) –

‘‘କଣିକାରଂୱ ଜଲିତଂ, ଦୀପରୁକ୍ଖଂୱ ଉଜ୍ଜଲଂ;

ଓସଧିଂୱ ୱିରୋଚନ୍ତଂ, ୱିଜ୍ଜୁତଂ ଗଗନେ ଯଥା।

‘‘ଅସମ୍ଭୀତଂ ଅନୁତ୍ତାସିଂ, ମିଗରାଜଂୱ କେସରିଂ;

ଞାଣାଲୋକଂ ପକାସେନ୍ତଂ, ମଦ୍ଦନ୍ତଂ ତିତ୍ଥିଯେ ଗଣେ।

‘‘ଉଦ୍ଧରନ୍ତଂ ଇମଂ ଲୋକଂ, ଛିନ୍ଦନ୍ତଂ ସବ୍ବସଂସଯଂ;

ଗଜନ୍ତଂ ମିଗରାଜଂୱ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାୟକଂ।

''ଜଟାଜିନଧରୋ ଆସିଂ, ବ୍ରହା ଉଚ୍ଚୁ ପତାପୱା;

ୱାକଚୀରଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ପାଦମୂଲେ ଅପଞ୍ଚରିଂ।

''କାଙ୍ଖଆନୁସାରିଯଂ ଗୟ୍ହଂ, ଅନୁଲିମ୍ପିଂ ତଥାଗତଂ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧମନୁଲିମ୍ପେତ୍ୱା, ସନ୍ଥୱିଂ ଲୋକନାୟକଂ।

''ସମୁଦ୍ଧରସିମଂ ଲୋକଂ, ଓଘତିଣ୍ଣ ମହାମୁନି;

ଞାଣାଲୋକେନ ଜୋତେସି, ନାୱଟଂ ଞାଣମୁତ୍ତମଂ।

''ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ମଦ୍ଦସେ ପରତିତ୍ଥିଯେ;

ଉସଭୋ ଜିତସଙ୍ଗାମୋ, ସମ୍ପକମ୍ପେସି ମେଦନିଂ।

''ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଊମିଯୋ, ୱେଲନ୍ତମ୍ହି ପଭିଜ୍ଜରେ;

ତଥେୱ ତୱ ଞାଣମ୍ହି, ସବ୍ବଦିଟ୍ଠୀ ପଭିଜ୍ଜରେ।

''ସୁଖୁମଚ୍ଛିକଜାଲେନ, ସରମ୍ହି ସମ୍ପତାନିତେ;

ଅନ୍ତୋଜାଲୀକତା ପାଣା, ପୀଳଇତା ହୋନ୍ତି ତାୱଦେ।

''ତଥେୱ ତିତ୍ଥିଯା ଲୋକେ, ପୁଥୁପାସଣ୍ଡନିସ୍ସିତା;

ଅନ୍ତୋଞାଣୱରେ ତୁଯ୍ହଂ, ପରିୱତ୍ତନ୍ତି ମାରିସ।

''ପତିଟ୍ଠା ୱୁୟ୍ହତଂ ଓଘେ, ତ୍ୱଞ୍ହି ନାଥୋ ଅବନ୍ଧୁନଂ;

ଭଯଟ୍ଟିତାନଂ ସରଣଂ, ମୁତ୍ତିତ୍ଥୀନଂ ପରାୟଣଂ।

''ଏକୱୀରୋ ଅସଦିସୋ, ମେତ୍ତାକରୁଣସଞ୍ଚଯୋ;

ଅସମୋ ସୁସମୋ ସନ୍ତୋ, ୱସୀ ତାଦୀ ଜିତଞ୍ଜଯୋ।

''ଧୀରୋ ୱିଗତସମ୍ମୋହୋ, ଅନେଜୋ ଅକଥଂକଥୀ;

ତୁସିତୋ ୱନ୍ତଦୋସୋସି, ନିମ୍ମଲୋ ସଂଯତୋ ସୁଚି।

''ସଙ୍ଗାତିଗୋ ହତମଦୋ, ତେୱିଜ୍ଜୋ ତିଭୱନ୍ତଗୋ;

ସୀମାତିଗୋ ଧମ୍ମଗରୁ, ଗତତ୍ଥୋ ହିତୱବ୍ଭୁତୋ।

‘‘ତାରକୋ ତ୍ୱଂ ଯଥା ନାୱା, ନିଧୀୱସ୍ସାସକାରକୋ;

ଅସମ୍ଭୀତୋ ଯଥା ସୀହୋ, ଗଜରାଜାୱ ଦପ୍ପିତୋ।

‘‘ଥୋମେତ୍ୱା ଦସଗାଥାହି, ପଦୁମୁତ୍ତରଂ ମହାଯସଂ;

ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁନୋ ପାଦେ, ତୁଣ୍ହୀ ଅଟ୍ଠାସହଂ ତଦା।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯୋ ମେ ସୀଲଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚ, ସଦ୍ଧମ୍ମଞ୍ଚାପି ୱଣ୍ଣଯି;

ତମହଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ସଟ୍ଠି କପ୍ପସହସ୍ସାନି, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି;

ଅଞ୍ଞେ ଦେୱେଭିଭୱିତ୍ୱା, ଇସ୍ସରଂ କାରଯିସ୍ସତି।

‘‘ସୋ ପଚ୍ଛା ପବ୍ବଜିତ୍ୱାନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ଗୋତମସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସାସନେ ପବ୍ବଜିସ୍ସତି।

‘‘ପବ୍ବଜିତ୍ୱାନ କାଯେନ, ପାପକମ୍ମଂ ୱିୱଜ୍ଜିଯ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବାଯିସ୍ସତିନାସୱୋ।

‘‘ଯଥାପି ମେଘୋ ଥନଯଂ, ତପ୍ପେତି ମେଦନିଂ ଇମଂ;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ଧମ୍ମେନ ତପ୍ପଯୀ ମମଂ।

‘‘ସୀଲଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚ, ଥୱିତ୍ୱା ଲୋକନାଯକଂ;

ପତ୍ତୋମ୍ହି ପରମଂ ସନ୍ତିଂ, ନିବ୍ବାନଂ ପଦମଚ୍ଚୁତଂ।

‘‘ଅହୋ ନୂନ ସ ଭଗୱା, ଚିରଂ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ ଚକ୍ଖୁମା;

ଅଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ୱିଜାନେଯ୍ଯୁଂ, ଫୁସେଯ୍ଯୁଂ ଅମତଂ ପଦଂ।

‘‘ଅଯଂ ମେ ପଚ୍ଛିମା ଜାତି, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିଥୋମଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, କିତ୍ତନାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ୱସନ୍ତେ କାଯଦଠହିବହୁଲେ ଭିକ୍ଖୂ ଓୱଦନ୍ତୋ –

୧୧୪।

‘‘କାଯଦୁବ୍ବଲ୍ଲଗରୁନୋ, ହିଯ୍ୟମାନମ୍ହି ଜୀୱିତେ;

ସରୀରସୁଖଗିଦ୍ଧସ୍ସ, କୁତୋ ସମଣସାଧୁତା’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ କାଯଦୁବ୍ବଲ୍ଲଗରୁନୋତି ଦୁବ୍ବଲ୍ଲଂ ଅସୁଭଯୋଗ୍ଗତା, କାଯସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲ୍ଲଂ କାଯଦୁବ୍ବଲ୍ଲଂ, କାଯଦୁବ୍ବଲ୍ଲଂ ଗରୁ ସମ୍ଭାୱିତଂ ଯସ୍ସ ସୋ କାଯଦୁବ୍ବଲ୍ଲଗରୁ, ଅନିସ୍ସରଣପ୍ପଞ୍ଞୋ ହୁତ୍ୱା କାଯପୋସନପ୍ପସୁତୋ କାଯଦଠହିବହୁଲୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ କାଯଦୁବ୍ବଲ୍ଲଗରୁନୋ। ହିଯ୍ୟମାନମ୍ହି ଜୀୱିତେତି କୁନ୍ନଦୀନଂ ଉଦକଂ ୱିଯ ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରେ ଲହୁସୋ ଖୀଯମାନେ। ସରୀରସୁଖଗିଦ୍ଧସ୍ସାତି ପଣୀତାହାରାଦୀହି ଅତ୍ତନୋ କାଯସ୍ସ ସୁଖେନ ଗେଧଂ ଆପନ୍ନସ୍ସ । କୁତୋ ସମଣସାଧୁତାତି ଏୱରୂପସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମଣଭାୱେନ ସାଧୁତା ସୁସମଣତା କୁତୋ କେନ କାରଣେନ ସିଯା, ଏକଂସତୋ ପନ କାଯେ ଜୀୱିତେ ଚ ନିରପେକ୍ଖସ୍ସ ଇତରୀତରସନ୍ତୋସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସେୱ ସମଣସାଧୁତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଧିମୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମହାନାମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଏସାୱହିଯ୍ୟସେପବ୍ବତେନାତି ଆଯସ୍ମତୋ ମହାନାମତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୱିଜ୍ଜାସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ଘରାୱାସଂ ପହାଯ ଅଞ୍ଞତରାଯ ନଦିଯା ତୀରେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ସମ୍ବହୁଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ମନ୍ତେ ୱାଚେନ୍ତୋ ୱିହରତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ଭଗୱା ତଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ତସ୍ସ ଅସମପଦଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଅଦାସି । ନିସିନ୍ନେ ଭଗୱତି ସୁମଧୁରଂ ମଧୁଂ ଉପନାମେସି। ତଂ ଭଗୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଅଧିମୁତ୍ତତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନାଗତଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମହାନାମୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ନେସାଦକେ ନାମ ପବ୍ବତେ ୱିହରନ୍ତୋ କିଲେସପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ମେ ଇମିନା ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ଜୀୱିତେନା’’ତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ଉଚ୍ଚଂ ପବ୍ବତସିଖରଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ‘‘ଇତୋ ପାତେତ୍ୱା ତଂ ମାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ପରଂ ୱିଯ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ –

୧୧୫।

‘‘ଏସାୱହିଯ୍ୟସେ ପବ୍ବତେନ, ବହୁକୁଟଜସଲ୍ଲକିକେନ;

ନେସାଦକେନ ଗିରିନା, ଯସସ୍ସିନା ପରିଚ୍ଛଦେନା’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଏସାୱହିଯ୍ୟସେତି ଏସୋ ତ୍ୱଂ ମହାନାମ ଅୱହିଯ୍ୟସେ ପରିହାଯସି। ପବ୍ବତେନାତି ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତେନ ଇମିନା ପବ୍ବତେନ। ବହୁକୁଟଜସଲ୍ଲକିକେନାତି ବହୂହି କୁଟଜେହି ଇନ୍ଦସାଲରୁକ୍ଖେହି ସଲ୍ଲକୀହି ଇନ୍ଦସାଲରୁକ୍ଖେହି ୱା ସମନ୍ନାଗତେନ। ନେସାଦକେନାତି ଏୱଂନାମକେନ। ଗିରିନାତି ସେଲେନ। ସେଲୋ ହି ସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତେହି ପବ୍ବେହି ଠିତତ୍ତା ‘‘ପବ୍ବତୋ’’ତି, ପସୱନାଦିୱସେନ ଜଲସ୍ସ, ସାରଭୂତାନଂ ଭେସଜ୍ଜାଦିୱତ୍ଥୂନଞ୍ଚ ଗିରଣତୋ ‘‘ଗିରୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଦୁଭଯତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ପନେତ୍ଥ ‘‘ପବ୍ବତେନା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଗିରିନା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସସ୍ସିନାତି ସବ୍ବଗୁଣେହି ୱିସ୍ସୁତେନ ପକାସେନ। ପରିଚ୍ଛଦେନାତି ନାନାୱିଧରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛଲତାହି ସମନ୍ତତୋ ଛନ୍ନେନ, ୱସନଟ୍ଠାନତାଯ ୱା ତୁଯ୍ହଂ ପରିଚ୍ଛଦଭୂତେନ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ମହାନାମ, ଯଦି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିତକ୍କବହୁଲୋ ହୋସି, ଏୱଂ ତ୍ୱଂ ଇମିନା ଛାଯୂଦକସମ୍ପନ୍ନେନ ସପ୍ପାଯେନ ନିୱାସନଟ୍ଠାନଭୂତେନ ନେସାଦକଗିରିନା ପରିହାଯସି, ଇଦାନିହଂ ତଂ ଇତୋ ପାତେତ୍ୱା ମାରେସ୍ସାମି, ତସ୍ମା ନ ଲବ୍ଭା ୱିତକ୍କୱସିକେନ ଭୱିତୁନ୍ତି। ଏୱଂ ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ

ସନ୍ତଜ୍ଜେନ୍ତୋୟେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪୦।୩୩୩-୩୫୨) –

‘‘ସିନ୍ଧୁୟା ନଦିୟା ତୀରେ, ସୁକତୋ ଅସ୍ସମୋ ମମ;

ତତ୍ଥ ୱାଚେମହଂ ସିସ୍ସେ, ଇତିହାସଂ ସଲକ୍ଖଣଂ।

‘‘ଧମ୍ମକାମା ୱିନୀତା ତେ, ସୋତୁକାମା ସୁସାସନଂ;

ଛଳଙ୍ଗେ ପାରମିପ୍ପତ୍ତା, ସିନ୍ଧୁକୂଲେ ୱସନ୍ତି ତେ।

‘‘ଉପ୍ପାତଗମନେ ଚେୱ, ଲକ୍ଖଣେସୁ ଚ କୋୱିଦା;

ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଗୱେସନ୍ତା, ୱସନ୍ତି ୱିପିନେ ତଦା।

‘‘ସୁମେଧୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

ଅମ୍ହାକଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ, ଉପାଗଚ୍ଛି ୱିନାୟକୋ।

‘‘ଉପାଗତଂ ମହାୱୀରଂ, ସୁମେଧଂ ଲୋକନାୟକଂ;

ତିଣସନ୍ଥାରକଂ କତ୍ୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ।

‘‘ୱିପିନାତୋ ମଧୁଂ ଗୟ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱି।

‘‘ୟୋ ତଂ ଅଦାସି ମଧୁଂ ମେ, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି;

ତମହଂ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ଇମିନା ମଧୁଦାନେନ, ତିଣସନ୍ଥାରକେନ ଚ;

ତିଂସ କପ୍ପସହସ୍ସାନି, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାୟାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାୟ, ନିବ୍ବାୟିସ୍ସତିନାସୱୋ।

‘‘ଦେୱଲୋକା ଇଧାଗନ୍ତ୍ୱା, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଉପାଗତେ;

ମଧୁୱସ୍ସଂ ପୱସ୍ସିତ୍ଥ, ଛାଦୟଂ ମଧୁନା ମହିଂ।

‘‘ମୟି ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତମ୍ହି, କୁଚ୍ଛିୟା ଚ ସୁଦୁତ୍ତରା;

ତତ୍ରାପି ମଧୁଓସ୍ସଂ ମେ, ଓସ୍ସତେ ନିଚ୍ଚକାଲିକଂ।

‘‘ଅଗାରା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ପବ୍ବଜିଂ ଅନଗାରିଯଂ;

ଲାଭୀ ଅନ୍ନସ୍ସ ପାନସ୍ସ, ମଧୁଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧୋହଂ, ଭୱିତ୍ୱା ଦେୱମାନୁସେ;

ତେନେୱ ମଧୁଦାନେନ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଆସୱକ୍ଖଯଂ।

‘‘ୱୁଟ୍ଠମ୍ହି ଦେୱେ ଚତୁରଙ୍ଗୁଲେ ତିଣେ, ସମ୍ପୁପ୍ଫିତେ ଧରଣୀରୁହେ ସଞ୍ଛନ୍ନେ;

ସୁଞ୍ଞେ ଘରେ ମଣ୍ଡପରୁକ୍ଖମୂଲକେ, ୱସାମି ନିଚ୍ଚଂ ସୁଖିତୋ ଅନାସୱୋ।

‘‘ମଜ୍ଝେ ମହନ୍ତେ ହୀନେ ଚ, ଭୱେ ସବ୍ବେ ଅତିକ୍କମିଂ;

ଅଜ୍ଜ ମେ ଆସୱା ଖୀଣା, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ମଧୁଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଯମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସୀତି।

ମହାନାମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପାରାପରିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଛଫସ୍ସାଯତନେହିତ୍ୱାତି ଆଯସ୍ମତୋ ପାରାପରିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ନେସାଦଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ୱିଚରଣଟ୍ଠାନେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେ ପିଯଦସ୍ସୀ ଭଗୱା ତଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ସୋ ଚ ମିଗେ ପରିଯେସନ୍ତୋ ତଂ ଠାନଂ ଗତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନ୍ତୋ କତ୍ୱା କତଂ ସାଖାମଣ୍ଡପଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫେହି କୂଟାଗାରାକାରେନ ସଞ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ନମସ୍ସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଚ ମିଲାତମିଲାତାନି ଅପନେତ୍ୱା ଅଭିନୱେହି ଛାଦେସି। ସତ୍ଥା ସତ୍ତାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଅନୁସ୍ସରି। ତାୱଦେୱ ଅସୀତିସହସ୍ସମତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ସତ୍ଥାରଂ ପରିୱାରେସୁଂ। ‘‘ମଧୁରଧମ୍ମକଥଂ ସୁଣିସ୍ସାମା’’ତି ଦେୱତା ସନ୍ନିପତିଂସୁ, ମହା ସମାଗମୋ ଅହୋସି। ସତ୍ଥା ଅନୁମୋଦନଂ କରୋନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ଭାୱିନିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱକବୋଧିଞ୍ଚ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା ପରାପରଗୋତ୍ତତାଯ ପାରାପରିଯୋତି ଲଦ୍ଧସମଞ୍ଞୋ ବହୂ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ମନ୍ତେ ୱାଚେନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ରାଜଗହଗମନେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪୦। ୩୫୩-୩୮୫) –

‘‘ପିଯଦସ୍ସୀ ନାମ ଭଗୱା, ସଯମ୍ଭୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ୱିୱେକକାମୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସମାଧିକୁସଲୋ ମୁନି।

‘‘ୱନସଣ୍ଡଂ ସମୋଗ୍ଗୟ୍ହ, ପିଯଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ପଂସୁକୂଲଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା, ନିସୀଦି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ।

‘‘ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ଅରଞ୍ଞେ କାନନେ ଅହଂ;

ପସଦଂ ମିଗମେସନ୍ତୋ, ଆହିଣ୍ଡାମି ଅହଂ ତଦା।

‘‘ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଓଘତିଣ୍ଣମନାସୱଂ;

ପୁପ୍ଫିତଂ ସାଲରାଜଂୱ, ସତରଂସିଂୱ ଉଗ୍ଗତଂ।

‘‘ଦିସ୍ୱାନହଂ ଦେୱଦେୱଂ, ପିଯଦସ୍ସିଂ ମହାଯସଂ;

ଜାତସ୍ସରଂ ସମୋଗ୍ଗୟ୍ହ, ପଦୁମଂ ଆହରିଂ ତଦା।

‘‘ଆହରିତ୍ୱାନ ପଦୁମଂ, ସତପତ୍ତଂ ମନୋରମଂ;

କୂଟାଗାରଂ କରିତ୍ୱାନ, ଛାଦଯିଂ ପଦୁମେନହଂ।

‘‘ଅନୁକମ୍ପକୋ କାରୁଣିକୋ, ପିଯଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ସତ୍ତରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ, କୂଟାଗାରେ ୱସୀ ଜିନୋ।

‘‘ପୁରାଣଂ ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ, ନୱେନ ଛାଦଯିଂ ଅହଂ;

ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ, ଅଟ୍ଠାସିଂ ତାୱଦେ ଅହଂ।

‘‘ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସମାଧିମ୍ହା, ପିଯଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ଦିସଂ ଅନୁୱିଲୋକେନ୍ତୋ, ନିସୀଦି ଲୋକନାଯକୋ।

‘‘ତଦା ସୁଦସ୍ସନୋ ନାମ, ଉପଟ୍ଠାକୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ଚିତ୍ତମଞ୍ଞାଯ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

‘‘ଅସୀତିଯା ସହସ୍ସେହି, ଭିକ୍ଖୂହି ପରିୱାରିତୋ;

ୱନନ୍ତେ ସୁଖମାସୀନଂ, ଉପେସି ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ଯାୱତା ୱନସଣ୍ଡମ୍ହି, ଅଧିୱତ୍ଥା ଚ ଦେୱତା;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚିତ୍ତମଞ୍ଞାଯ, ସବ୍ବେ ସନ୍ନିପତୁଂ ତଦା।

‘‘ସମାଗତେସୁ ଯକ୍ଖେସୁ, କୁମ୍ଭଣ୍ଡେ ସହରକ୍ଖସେ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚ ସମ୍ପତ୍ତେ, ଗାଥା ପବ୍ଭାହରୀ ଜିନୋ।

‘‘ଯୋମଂ ସତ୍ତାହଂ ପୂଜେସି, ଆୱାସଞ୍ଚ ଅକାସି ମେ;

ତମହଂ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ ସୁନିପୁଣଂ, ଗମ୍ଭୀରଂ ସୁପ୍ପକାସିତଂ;

ଞାଣେନ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ଚତୁଦ୍ଦସାନି କପ୍ପାନି, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସତି;

କୂଟାଗାରଂ ମହନ୍ତସ୍ସ, ପଦ୍ମପୁପ୍ଫେହି ଛାଦିତଂ।

‘‘ଆକାସେ ଧାରୟିସ୍ସତି, ପୁପ୍ଫକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ;

ଚତୁଦ୍ଦୀସେ କପ୍ପସତେ, ୱୋକିଣ୍ଣଂ ସଂସରିସ୍ସତି।

‘‘ତତ୍ଥ ପୁପ୍ଫମୟଂ ବ୍ୟମ୍ହଂ, ଆକାସେ ଧାରୟିସ୍ସତି;

ୟଥା ପଦୁମପତ୍ତମ୍ହି, ତୋୟଂ ନ ଉପଲିମ୍ପତି।

‘‘ତଥେୱିମସ୍ସ ଞାଣମ୍ହି, କିଲେସା ନୋପଲିମ୍ପରେ;

ମନସା ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା, ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ଅୟଂ।

‘‘ଚିତ୍ତଂ ଜନେତ୍ୱା ନେକ୍ଖମ୍ମେ, ଅଗାରା ପବ୍ବଜିସ୍ସତି;

ତତୋ ପୁପ୍ଫମୟେ ବ୍ୟମ୍ହେ, ଧାରେନ୍ତେ ନିକ୍ଖମିସ୍ସତି।

‘‘ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱସନ୍ତସ୍ସ, ନିପକସ୍ସ ସତୀମତୋ;

ତତ୍ଥ ପୁପ୍ଫମୟଂ ବ୍ୟମ୍ହଂ, ମତ୍ଥକେ ଧାରୟିସ୍ସତି।

‘‘ଚୀୱରଂ ପିଣ୍ଡପାତଞ୍ଚ, ପଚ୍ଚୟଂ ସୟନାସନଂ;

ଦତ୍ୱାନ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ, ନିବ୍ବାୟିସ୍ସତିନାସୱୋ।

‘‘କୂଟାଗାରେନ ଚରତା, ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଭିନିକ୍ଖମିଂ;

ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱସନ୍ତମ୍ପି, କୂଟାଗାରଂ ଧରୀୟତି।

‘‘ଚୀୱରେ ପିଣ୍ଡପାତେ ଚ, ଚେତନା ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଂୟୁତ୍ତୋ, ଲଭାମି ପରିନିବ୍ବୁତଂ।

‘‘ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟା, କପ୍ପକୋଟୀ ବହୂ ମମ;

ରିତ୍ତକା ତେ ଅତିକ୍କନ୍ତା, ପମତ୍ତା ଲୋକନାଯକା।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ପିଯଦସ୍ସୀ ୱିନାଯକୋ;

ତମହଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା, ଇମଂ ଯୋନିଂ ଉପାଗତୋ।

‘‘ଇଧ ପସ୍ସାମି ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଅନୋମଂ ନାମ ଚକ୍ଖୁମଂ;

ତମହଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ, ପବ୍ବଜିଂ ଅନଗାରିଯଂ।

‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ମଗ୍ଗଂ ମେ ଦେସଯୀ ଜିନୋ;

ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିତ୍ୱାନ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

‘‘ତୋସଯିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଗୋତମଂ ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱଂ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଉଦାନୱସେନ –

୧୧୬।

‘‘ଛଫସ୍ସାଯତନେ ହିତ୍ୱା, ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ସୁସଂୱୁତୋ;

ଅଘମୂଲଂ ୱମିତ୍ୱାନ, ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖଯୋ’’ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଛଫସ୍ସାଯତନେ ହିତ୍ୱାତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ସମ୍ଫସ୍ସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ‘‘ଫସ୍ସାଯତନାନୀ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧସଂକିଲେସପ୍ପହାନୱସେନ ପହାଯ। ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ସୁସଂୱୁତୋତି ତତୋ ଏୱ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ଗୁତ୍ତତ୍ତା, ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତନକାନଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପୱେସନନିୱାରଣେନ ସତିକୱାଟେନ ସୁଟ୍ଠୁ ପିହିତତ୍ତା ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ସୁସଂୱୁତୋ। ଅଥ ୱା ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଛନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ରକ୍ଖିତତ୍ତା ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ, କାଯାଦୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ସଞ୍ଞତତ୍ତା ସୁସଂୱୁତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଘମୂଲଂ ୱମିତ୍ୱାନାତି ଅଘସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲଭୂତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ଦୋସଂ, ସବ୍ବଂ ୱା କିଲେସଦୋସଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତୱମନଯୋଗପାନେନ ଉଗ୍ଗିରିତ୍ୱା ସନ୍ତାନତୋ ବହି କତ୍ୱା, ବହିକରଣହେତୁ ୱା। ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖଯୋତି କାମାସୱାଦଯୋ ଆସୱା ଏତ୍ଥ ଖୀଯନ୍ତି, ତେସଂ ୱା ଖଯେନ ପତ୍ତବ୍ବୋତି ଆସୱକ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ। ସୋ ଆସୱକ୍ଖଯୋ ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋତି ଉଦାନୱସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ପାରାପରିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଯସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁତ୍ତିଲିତ୍ତୋସୁତ୍ତସନୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ଯସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟାନି ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମହାନୁଭାୱୋ ନାଗରାଜା ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଅତ୍ତନୋ ଭୱନଂ ନେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେସି। ଭଗୱନ୍ତଂ ମହଗ୍ଘେନ ତିଚୀୱରେନ ଅଚ୍ଛାଦେସି, ଏକମେକଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁଂ ମହଗ୍ଘେନେୱ ପଚ୍ଚେକଦୁସ୍ସଯୁଗେନ ସବ୍ବେନ ସମଣପରିକ୍ଖାରେନ ଅଚ୍ଛାଦେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ମହାବୋଧିମଣ୍ଡଂ ସତ୍ତହି ରତନେହି ପୂଜେସି। କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକାସି। ଏୱଂ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବାରାଣସିୟଂ ମହାୱିଭୱସ୍ସ ସେଟ୍ଠିନୋ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଯସୋ ନାମ ନାମେନ ପରମସୁଖୁମାଲୋ। ‘‘ତସ୍ସ ତୟୋ ପାସାଦା’’ତି ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧକେ (ମହାୱ। ୨୫) ଆଗତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୋ ପୁବ୍ବହେତୁନା ଚୋଦିୟମାନୋ ରତ୍ତିଭାଗେ ନିଦ୍ଦାଭିଭୂତସ୍ସ ପରିଜନସ୍ସ ୱିପ୍ପକାରଂ ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ସୁୱଣ୍ଣପାଦୁକାରୂଳ୍ହୋୱ ଗେହତୋ ନିଗ୍ଗତୋ ଦେୱତାୱିୱଟେନ ନଗରଦ୍ୱାରେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଇସିପତନସମୀପଂ ଗତୋ ‘‘ଉପଦ୍ଦୁତଂ ୱତ, ଭୋ, ଉପସ୍ସଟ୍ଠଂ ୱତ, ଭୋ’’ତି ଆହ। ତେନ ସମୟେନ ଭଗୱତା ଇସିପତନେ ୱିହରନ୍ତେନ ତସ୍ସେୱ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ଅବ୍ଭୋକାସେ ଚଙ୍କମନ୍ତେନ ‘‘ଏହି, ଯସ, ଇଦଂ ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ, ଇଦଂ ଅନୁପସ୍ସଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ‘‘ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ ଅନୁପସ୍ସଟ୍ଠଂ କିର ଅତ୍ଥୀ’’ତି ସୋମନସ୍ସଜାତୋ ସୁୱଣ୍ଣପାଦୁକା ଓରୁୟ୍ହ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ ସତ୍ଥାରା ଅନୁପୁବ୍ବିକଥଂ କଥେତ୍ୱା ସଚ୍ଚଦେସନାୟ କତାୟ ସଚ୍ଚପରିୟୋସାନେ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଗୱେସନତ୍ଥଂ ଆଗତସ୍ସ ପିତୁ ଭଗୱତା ସଚ୍ଚଦେସନାୟ କରିୟମାନାୟ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪୦।୪୫୬-୪୮୩) –

‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଓଗ୍ଗୟ୍ହ, ଭୱନଂ ମେ ସୁନିମ୍ମିତଂ;

ସୁନିମ୍ମିତା ପୋକ୍ଖରଣୀ, ଚକ୍କୱାକପକୂଜିତା।

‘‘ମନ୍ଦାଲକେହି ସଞ୍ଛନ୍ନା, ପଦୁମୁପ୍ପଲକେହି ଚ;

ନଦୀ ଚ ସନ୍ଦତେ ତତ୍ଥ, ସୁପତିତ୍ଥା ମନୋରମା।

‘‘ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପସଞ୍ଛନ୍ନା, ନାନାଦିଜସମୋତ୍ଥତା;

ମୟୂରକୋଞ୍ଚାଭିରୁଦା, କୋକିଲାଦୀହି ୱଗ୍ଗୁହି।

‘‘ପାରେୱତା ରୱିହଂସା ଚ, ଚକ୍କୱାକା ନଦୀଚରା;

ଦିନ୍ଦିଭା ସାଳିକା ଚେତ୍ଥ, ପମ୍ମକା ଜୀୱଜୀୱକା।

‘‘ହଂସା କୋଞ୍ଚାପି ନଦିତା, କୋସିୟା ପିଙ୍ଗଲା ବହୂ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନା, ମଣିମୁତ୍ତିକୱାଲୁକା।

‘‘ସବ୍ବସୋଣ୍ଣମୟା ରୁକ୍ଖା, ନାନାଗନ୍ଧସମେରିତା;

ଉଜ୍ଜୋତେନ୍ତି ଦିୱାରତ୍ତିଂ, ଭୱନଂ ସବ୍ବକାଲିକଂ।

‘‘ସଟ୍ଠିତୁରିୟସହସ୍ସାନି, ସାୟଂ ପାତୋ ପୱଜ୍ଜରେ;

ସୋଳସିତ୍ଥିସହସ୍ସାନି, ପରିୱାରେନ୍ତି ମଂ ସଦା।

‘‘ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ ଭୱନା, ସୁମେଧଂ ଲୋକନାୟକଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ୱନ୍ଦୟିଂ ତଂ ମହାୟସଂ।

‘‘ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ସସଙ୍ଘଂ ତଂ ନିମନ୍ତୟିଂ;

ଅଧିୱାସେସି ସୋ ଧୀରୋ, ସୁମେଧୋ ଲୋକନାୟକୋ।

‘‘ମମ ଧମ୍ମକଥଂ କତ୍ୱା, ଉୟ୍ୟୋଜେସି ମହାମୁନି;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ଭୱନଂ ମେ ଉପାଗମିଂ।

‘‘ଆମନ୍ତୟିଂ ପରିଜନଂ, ସବ୍ବେ ସନ୍ନିପତାଥ ୱୋ;

ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ଭୱନଂ ଆଗମିସ୍ସତି।

‘‘ଲାଭା ଅମ୍ହଂ ସୁଲଦ୍ଧଂ ନୋ, ଯେ ୱସାମ ତୱନ୍ତିକେ;

ମୟମ୍ପି ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ, ପୂଜଂ କସ୍ସାମ ସତ୍ଥୁନୋ।

‘‘ଅନ୍ନଂ ପାନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା, କାଲଂ ଆରୋଚୟିଂ ଅହଂ;

ୱସୀସତସହସ୍ସେହି, ଉପେସି ଲୋକନାୟକୋ।

‘‘ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକେହି ତୂରିୟେହି, ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନମକାସହଂ;

ସବ୍ବସୋଣ୍ଣମୟେ ପୀଠେ, ନିସୀଦି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ।

‘‘ଉପରିଚ୍ଛଦନଂ ଆସି, ସବ୍ବସୋଣ୍ଣମୟଂ ତଦା;

ବୀଜନିୟୋ ପୱାୟନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅନ୍ତରେ।

‘‘ପହୂତେନନ୍ନପାନେନ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘମତପ୍ପୟିଂ;

ପଚ୍ଚେକଦୁସ୍ସୟୁଗଳେ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସଦାସହଂ।

‘‘ଯଂ ୱଦନ୍ତି ସୁମେଧୋତି, ଲୋକାହୁତିପଟିଗ୍ଗହଂ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯୋ ମେ ଅନ୍ନେନ ପାନେନ, ସବ୍ବେ ଇମେ ଚ ତପ୍ପୟିଂ;

ତମହଂ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି;

ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ରାଜା ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଉପପଜ୍ଜତି ଯଂ ଯୋନିଂ, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

ସବ୍ବଦା ସବ୍ବସୋଵଣ୍ଣଂ, ଛଦନଂ ଧାରଯିସ୍ସତି।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭଵୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭଵିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ସବ୍ବାସଵେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବାଯିସ୍ସତିନାସଵୋ।

‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ଵା, ସୀହନାଦଂ ନଦିସ୍ସତି;

ଚିତକେ ଛତ୍ତଂ ଧାରେନ୍ତି, ହେଟ୍ଠା ଛତ୍ତମ୍ହି ଡଯ୍ହଥ।

‘‘ସାମଞ୍ଞଂ ମେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ, କିଲେସା ଝାପିତା ମଯା;

ମଣ୍ଡପେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଵା, ସନ୍ତାପୋ ମେ ନ ଵିଜ୍ଜତି।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ସବ୍ବଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ଭଗଵା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଯସଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ବାହୁଂ ପସାରେତ୍ଵା ‘‘ଏହି ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଆହ। ଵଚନସମନନ୍ତରମେଵ ଦ୍ଵଙ୍ଗୁଲମତ୍ତକେସମସ୍ସୁ ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରଧରୋ ଵସ୍ସସଟ୍ଠିକତ୍ଥେରୋ ଵିଯ ଅହୋସି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତ୍ଵା ଉଦାନେନ୍ତୋ ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାଵପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁରିମାଵତ୍ଥଵସେନ –

୧୧୭।

‘‘ସୁଵିଲିତ୍ତୋ ସୁଵସନୋ, ସବ୍ବାଭରଣଭୂସିତୋ;

ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ଅଜ୍ଝଗମିଂ, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସୁଵିଲିତ୍ତୋତି ସୁନ୍ଦରେନ କୁଙ୍କୁମଚନ୍ଦନାନୁଲେପନେନ ଵିଲିତ୍ତଗତ୍ତୋ। ସୁଵସନୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ମହଗ୍ଘକାସିକଵତ୍ଥଵସନୋ। ସବ୍ବାଭରଣଭୂସିତୋତି ସୀସୂପଗାଦୀହି ସବ୍ବେହି ଆଭରଣେହି ଅଲଙ୍କତୋ। ଅଜ୍ଝଗମିନ୍ତି ଅଧିଗଚ୍ଛିଂ। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ।

ଯସତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କିମିଲତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଅଭିସତ୍ତୋଵ ନିପତତୀତି ଆଯସ୍ମତୋ କିମିଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ପରିନିବ୍ବୁତେ ସତ୍ଥରି ତସ୍ସ ଧାତୁଯୋ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସଣ୍ଠଅଲମାଲାହି ମଣ୍ଡପାକାରେନ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତାଵତିଂସେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଅପରାପରଂ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲଵତ୍ଥୁନଗରେ ସାକିଯରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, କିମିଲୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଵଯପ୍ପତ୍ତୋ ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ମତ୍ତୋ ଵିହରତି। ତସ୍ସ ଞାଣପରିପାକଂ ଦିସ୍ଵା ସଂଵେଗଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁପିଯାଯଂ ଵିହରନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ପଠମଯୋବ୍ବନେ ଠିତଂ ଦସ୍ସନୀଯଂ ଇତ୍ଥିରୂପଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ଵା ପୁରତୋ

ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଅନୁକ୍କମେନ ଯଥା ଜରାରୋଗୱିପତ୍ତୀହି ଅଭିଭୂତା ଦିସ୍ସତି, ତଥା ଅକାସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା କିମିଲକୁମାରୋ ଅତିୱିଯ ସଂୱେଗଂ ପକାସେନ୍ତୋ –

୧୧୮।

‘‘ଅଭିସତ୍ତୋୱ ନିପତତି ୱଯୋ, ରୂପଂ ଅଞ୍ଞମିୱ ତଥେୱ ସନ୍ତଂ;

ତସ୍ସେୱ ସତୋ ଅୱିପ୍ପୱସତୋ, ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱ ସରାମି ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅଭିସତ୍ତୋୱାତି ‘‘ତ୍ୱଂ ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛ ମା ତିଟ୍ଠା’’ତି ଦେୱେହି ଅନୁସିଟ୍ଠୋ ଆଣତ୍ତୋ ୱିଯ। ‘‘ଅଭିସଟ୍ଠୋ ୱା’’ତିପି ପାଠୋ, ‘‘ତ୍ୱଂ ଲହୁଂ ଗଚ୍ଛା’’ତି କେନଚି ଅଭିଲାସାପିତୋ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିପତତୀତି ଅତିପତତି ଅଭିଧାୱତି ନ ତିଟ୍ଠତି, ଖଣେ ଖଣେ ଖଯୱଯଂ ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଯୋତି ବାଲ୍ୟଯୋବ୍ବନାଦିକୋ ସରୀରସ୍ସ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋ। ଇଧ ପନସ୍ସ ଯୋବ୍ବଞ୍ଞଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଂ ହିସ୍ସ ଅଭିପତନ୍ତଂ ଖୀଯନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତଂ। ରୂପନ୍ତି ରୂପସମ୍ପଦାତି ୱଦତି। ରୂପନ୍ତି ପନ ସରୀରଂ ‘‘ଅଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ନ୍ହାରୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ମଂସଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ରୂପଂତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୦୬) ୱିଯ। ଅଞ୍ଞମିୱ ତଥେୱ ସନ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ରୂପଂ ଯାଦିସଂ, ସଯଂ ତଥେୱ ତେନେୱାକାରେନ ସନ୍ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ ମଯ୍ହଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ତଦେୱ ସନ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ କେଚି ପଠନ୍ତି। ତସ୍ସେୱ ସତୋତି ତସ୍ସେୱ ମେ ଅନଞ୍ଞସ୍ସ ସତୋ ସମାନସ୍ସ। ଅୱିପ୍ପୱସତୋତି ନ ୱିପ୍ପୱସନ୍ତସ୍ସ, ଚିରୱିପ୍ପୱାସେନ ହି ସତୋ ଅନଞ୍ଞମ୍ପି ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାତି ଇଦମ୍ପି ଇଧ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱ ସରାମି ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଇମଂ ମମ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ସରାମି ଉପଧାରେମି ସଞ୍ଜାନାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସେୱଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଦଳ୍ହତରୋ ସଂୱେଗୋ ଉଦପାଦି, ସୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୬।୪୨-୪୮) –

‘‘ନିବ୍ବୁତେ କକୁସନ୍ଧମ୍ହି, ବ୍ରାହ୍ମଣମ୍ହି ୱୁସୀମତି;

ଗହେତ୍ୱା ସଳଲଂ ମାଲଂ, ମଣ୍ଡପଂ କାରଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ତାୱତିଂସଂ ଗତୋ ସନ୍ତୋ, ଲଭିମ୍ହ ବ୍ୟମ୍ହମୁତ୍ତମଂ;

ଅଞ୍ଞେ ଦେୱେତିରୋଚାମି, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦିୱା ୱା ଯଦି ୱା ରତ୍ତିଂ, ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ଠିତୋ ଚହଂ;

ଛନ୍ନୋ ସଳଲପୁପ୍ଫେହି, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ କପ୍ପମ୍ହି, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱାପି ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚତାମନସିକାରଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ତମେୱ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚୁଦାହାସି। ତେନେତଂ ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣମ୍ପି ଅହୋସି।

କିମିଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ରୁକ୍ଖମୂଲଗହନଂପସକ୍କିଯାତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ ଏକଂ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଭିକ୍ଖାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କଦଲିଫଲାନି ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେସାଲିଯଂ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱଜ୍ଜିରାଜପୁତ୍ତତ୍ତା ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତୋତ୍ୱେୱ ଚସ୍ସ ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି। ସୋ ଦହରୋ ହୁତ୍ୱା ହତ୍ଥିସିକ୍ଖାଦିସିକ୍ଖନକାଲେପି ହେତୁସମ୍ପନ୍ନତାଯ ନିସ୍ସରଣଜ୍ଝାସଯୋୱ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନାକାଲେ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିସପରିଯନ୍ତେ ନିସିନ୍ନୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୫୭-୬୨) –

''ସହସ୍ସରଂସୀ ଭଗୱା, ସଯମ୍ଭୂ ଅପରାଜିତୋ;

ୱିୱେକା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାନ, ଗୋଚରାଯାଭିନିକ୍ଖମି।

''ଫଲହତ୍ଥୋ ଅହଂ ଦିସ୍ୱା, ଉପଗଚ୍ଛିଂ ନରାସଭଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଅୱଟଂ ଅଦଦିଂ ଫଲଂ।

''ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତେ ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମଂ ସଙ୍ଗାଯିତୁଂ ସଙ୍କେତଂ କତ୍ୱା ମହାଥେରେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତେସୁ ଏକଦିୱସଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ସେଖଂୟେୱ ସମାନଂ ମହତିଯା ପରିସାଯ ପରିୱୁତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତୋ –

୧୧୯।

''ରୁକ୍ଖମୂଲଗହନଂ ପସକ୍କିଯ, ନିବ୍ବାନଂ ହଦଯସ୍ମିଂ ଓପିଯ;

ଝାଯ ଗୋତମ ମା ଚ ପମାଦୋ, କିଂ ତେ ବିଳବିଳିକା କରିସ୍ସତୀ''ତି। –

ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ରୁକ୍ଖମୂଲଗହନନ୍ତି ରୁକ୍ଖମୂଲଭୂତଂ ଗହନଂ, ଗହନଞ୍ହି ଅତ୍ଥି, ନ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ, ରୁକ୍ଖମୂଲଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି, ନ ଗହନଂ, ତେସୁ ରୁକ୍ଖମୂଲଗ୍ଗହଣେନ ଠାନସ୍ସ ଛାଯାସମ୍ପନ୍ନତାଯ ୱାତାତପପରିସ୍ସଯାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଗହନଗ୍ଗହଣେନ ନିୱାତଭାୱେନ ୱାତପରିସ୍ସଯାଭାୱଂ ଜନସମ୍ବାଧାଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି, ତଦୁଭଯେନ ଚ ଭାୱନାଯୋଗ୍ଗତଂ। ପସକ୍କିଯାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ନିବ୍ବାନଂ ହଦଯସ୍ମିଂ ଓପିଯାତି ''ଏୱଂ ମଯା ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ନିବ୍ବୁତିଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ଚିତ୍ତେ କରିତ୍ୱା। ଝାଯାତି ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଝାଯ, ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାସହିତଂ ମଗ୍ଗଭାୱନଂ ଭାୱେହି। ଗୋତମାତି ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକଂ ଗୋତ୍ତେନ ଆଲପତି। ମା ଚ ପମାଦୋତି ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ମା ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜି। ଇଦାନି ଯାଦିସୋ ଥେରସ୍ସ ପମାଦୋ, ତଂ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କିଂ ତେ ବିଳବିଳିକା କରିସ୍ସତୀ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ବିଳବିଳିକାତି ୱିଳିୱିଳିକିରିଯା, ବିଳିବିଳିଇତି ସଦ୍ଦପୱତ୍ତି ଯଥା ନିରତ୍ଥକା, ଏୱଂ ବିଳବିଳିକାସଦିସା ଜନପଞ୍ଞତ୍ତି କିଂ ତେ କରିସ୍ସତି କୀଦିସଂ ଅତ୍ଥଂ ତୁଯ୍ହଂ ସାଧେତି, ତସ୍ମା ଜନପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପହାଯ ସଦତ୍ଥପସୁତୋ ହୋହୀତି ଓୱାଦଂ ଅଦାସି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେହି ଖୁଦ୍ଦଖିସଗନ୍ଧଖାଯନଖଚନେନ ସଂଖେଗଜାତୋ ବହୁଦେଖ ରତ୍ତିଂ ଚଙ୍କମେନ ଖୀତିନାମେନ୍ତୋ ଖିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ସେନାସନଂ ପଖିସିତ୍ୱା ମଞ୍ଚକେ ନିପନ୍ନମତ୍ତୋଖ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି।

ଖଜ୍ଜିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାଖଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାଖଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାପରିଞ୍ଞାତାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଖେ ଖିଖଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଖିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗଖତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଖିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିଖସଂ ଭଗଖନ୍ତଂ ରଥିଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ମଧୁରଂ ଆମୋଦଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଖଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେଖମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଖନ୍ତିରଟ୍ଠେ ଖଡ୍ଢଗାମେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ସତ୍ଥଖାହସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଇସିଦତ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଖଯପ୍ପତ୍ତୋ ମଚ୍ଛିକାସଣ୍ଡେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଅଦିଟ୍ଠସହାଯୋ ହୁତ୍ୱା ତେନ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଲିଖିତ୍ୱା ପେସିତସାସନଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ସାସନେ ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦୋ ଥେରସ୍ସ ମହାକଚ୍ଚାନସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଖିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେଖ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ଖୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୮୦-୮୪) –

''ସୁଖଣ୍ଣଖଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ରଥିଯଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, ଆମୋଦମଦଦିଂ ଫଲଂ।

''ଏକନଖୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ''ବୁଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାନଂ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ଥେରଂ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ମଜ୍ଝିମଦେସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ , ''କଚ୍ଚି, ଭିକ୍ଖୁ, ଖମନୀଯଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ସତ୍ଥାରା କତପଟିସନ୍ଥାରୋ ପଟିଖଚନମୁଖେନ, ''ଭଗଖା ତୁମ୍ହାକଂ ସାସନଂ ଉପଗତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମଯ୍ହଂ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖଂ ଅପଗତଂ, ସବ୍ବୋ ପରିସ୍ସଯୋ ଖୂପସନ୍ତୋ''ତି ପଖେଦେନଖସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୨୦।

''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା, ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକା;

ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ପତ୍ତୋ ମେ ଆସଖକ୍ଖଯୋ''ତି। – ଗାଥଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତାତି ପଞ୍ଚପି ମେ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଖିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ''ତି ସବ୍ବସୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଞାତା, ନ ତେସୁ କିଞ୍ଚିପି ପରିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକାତି ସବ୍ବସୋ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ଏଖ ତେସଂ ଅଖିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିକସ୍ସ ମୂଲସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ପହୀନତ୍ତା ଯାଖଚରିମଚିତ୍ତନିରୋଧା ତେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ଛିନ୍ନମୂଲକତ୍ତାଯେଖ ଚ ନେସଂ ଖଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଖଯୋ ପରିକ୍ଖଯୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗତଂ। ପତ୍ତୋ ମେ ଆସଖକ୍ଖଯୋତି କାମାସଖାଦୀନଂ ସବ୍ବେସଂ ଆସଖାନଂ ଖଯନ୍ତେ ଅଭିଗନ୍ତବ୍ବତାଯ ''ଆସଖକ୍ଖଯୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତଂ ପଟିଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ପନ ଅନ୍ତିମାଯଂ ସମୁସ୍ସଯୋ''ତି ପଠନ୍ତି। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତାଯେଖ ଅଯଂ ମମ ସମୁସ୍ସଯୋ ଅତ୍ତଭାଖୋ ଅନ୍ତିମୋ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମକୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଖୁତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଖୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନଂଯେଖାତି।

ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱାଦସମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯଂ

ୱୀସାଧିକସତତ୍ଥେରଗାଥାପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସ ଏକକନିପାତସ୍ସ

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଦୁକନିପାତୋ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଉତ୍ତରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଦୁକନିପାତେ ନତ୍ଥି କୋଚି ଭତ୍ତୋ ନିଚ୍ଚୋତିଆଦିକା ଆୟସ୍ମତୋ ଉତ୍ତରତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ୱିଜ୍ଜାଧରୋ ହୁତ୍ୱା ଆକାସେନ ୱିଚରତି। ତେନ ଚ ସମୟେନ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ୱନନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି ଛବ୍ବଣ୍ଣବୁଦ୍ଧରଂସିୟୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ। ସୋ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଆକାସତୋ ଓରୁୟ୍ହ ସୁୱିସୁଦ୍ଧେହି ୱିପୁଲେହି କଣିକାରପୁପ୍ଫେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସି, ପୁପ୍ଫାନି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ସତ୍ଥୁ ଉପରି ଛତ୍ତାକାରେନ ଅଟ୍ଠଂସୁ, ସୋ ତେନ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ କାଲଂ କତ୍ୱା ତାୱତିଂସେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉଳାରଂ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ଯାୱତାୟୁକଂ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଉତ୍ତରୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୱିଜ୍ଜାସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଜାତିଯା ରୂପେନ ୱିଜ୍ଜାୟ ୱୟେନ ସୀଲାଚାରେନ ଚ ଲୋକସ୍ସ ସମ୍ଭାୱନୀୟୋ ଜାତୋ। ତସ୍ସ ତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ୱସ୍ସକାରୋ ମଗଧମହାମତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଧୀତରଂ ଦାତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ପୱେଦେସି। ସୋ ନିସ୍ସରଣଜ୍ଝାସୟତାୟ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା କାଲେନ କାଲଂ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ପୟିରୁପାସନ୍ତୋ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଥେରଂ ଉପଟ୍ଠହତି।

ତେନ ଚ ସମୟେନ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞତରୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜତ୍ଥାୟ ଉତ୍ତରୋ ସାମଣେରୋ ପାତୋୱ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ତଳାକସ୍ସ ତୀରେ ପତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଦକସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମୁଖଂ ଧୋୱତି। ଅଥ ଅଞ୍ଞତରୋ ଉମଙ୍ଗଚୋରୋ ଆରକ୍ଖପୁରିସେହି ଅନୁବଦ୍ଧୋ ଅଗ୍ଗଦ୍ୱାରେନେୱ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଲାୟନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ଗହିତଂ ରତନଭଣ୍ଡିକଂ ସାମଣେରସ୍ସ ପତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଲାୟି। ସାମଣେରୋ ପତ୍ତସମୀପଂ ଉପଗତୋ। ଚୋରଂ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତା ରାଜପୁରିସା ସାମଣେରସ୍ସ ପତ୍ତେ ଭଣ୍ଡିକଂ ଦିସ୍ୱା, ''ଅୟଂ ଚୋରୋ, ଇମିନା ଚୋରିୟଂ କତ''ନ୍ତି ସାମଣେରଂ ପଚ୍ଛାବାହଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱସ୍ସକାରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଦସ୍ସେସୁଂ। ୱସ୍ସକାରୋ ଚ ତଦା ରଞ୍ଞୋ ୱିନିଚ୍ଛୟେ ନିୟୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଛେଜ୍ଜଭେଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସତି। ସୋ ''ପୁବ୍ବେ ମମ ୱଚନଂ ନାଦିୟି, ସୁଦ୍ଧପାସଣ୍ଡିୟେସୁ ପବ୍ବଜୀ''ତି ଚ ବଦ୍ଧାଘାତତ୍ତା କମ୍ମଂ ଅସୋଧେତ୍ୱାୱ ଜୀୱନ୍ତମେୱ ତଂ ସୂଲେ ଉତ୍ତାସେସି।

ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଞାଣପରିପାକଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତଂ ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିପ୍ଫୁରନ୍ତହତ୍ଥନଖମଣିମୟୂଖସମ୍ଭିନ୍ନସିତାଭତାୟ ପଗ୍ଘରନ୍ତଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକସୁୱଣ୍ଣରସଧାରଂ ୱିୟ ଜାଲାଗୁଣ୍ଠିତମୁଦୁତଲୁନଦୀଘଙ୍ଗୁଲିହତ୍ଥଂ ଉତ୍ତରସ୍ସ ସୀସେ ଠପେତ୍ୱା, ''ଉତ୍ତର, ଇଦଂ ତେ ପୁରିମକମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତତ୍ଥ ତୟା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣବଲେନ ଅଧିୱାସନା କାତବ୍ବା''ତି ୱତ୍ୱା ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ଉତ୍ତରୋ ଅମତାଭିସେକସଦିସେନ ସତ୍ଥୁ ହତ୍ଥସମ୍ଫସ୍ସେନ ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦସୋମନସ୍ସତାୟ ଉଳାରଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଯଥାପରିଚିତଂ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଂ ସମାରୂଳ୍ହୋ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ସତ୍ଥୁ ଚ ଦେସନାୱିଲାସେନ ତାୱଦେୱ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ସବ୍ବକିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨। ୫୬।୫୫-୯୨) –

''ସୁମେଧୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ବାତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣୋ;

ୱିୱେକକାମୋ ଭଗୱା, ହିମୱନ୍ତମୁପାଗମି।

''ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତଂ, ଅଗ୍ଗୋ କାରୁଣିକୋ ମୁନି;

ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱାନ, ନିସୀଦି ପରିସୁତ୍ତମୋ।

''ୱିଜ୍ଜାଧରୋ ତଦା ଆସିଂ, ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ଅହଂ;

ତିସୂଲଂ ସୁଗତଂ ଗୟ୍ହ, ଗଚ୍ଛାମି ଅମ୍ବରେ ତଦା।

‘‘ପବ୍ବତଗ୍ଗେ ଯଥା ଅଗ୍ଗି, ପୁଣ୍ଣମାୟେୱ ଚନ୍ଦିମା;

ୱନଂ ଓଭାସତେ ବୁଦ୍ଧୋ, ସାଲରାଜାୱ ଫୁଲ୍ଲିତୋ।

‘‘ୱନଗ୍ଗା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧରଂସୀଭିଧାୱରେ;

ନଳଅଗ୍ଗିୱଣ୍ଣସଙ୍କାସା, ଦିସ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ।

‘‘ୱିଚିନଂ ଅଦ୍ଦସଂ ପୁପ୍ଫଂ, କଣିକାରଂ ଦେୱଗନ୍ଧିକଂ;

ତୀଣି ପୁପ୍ଫାନି ଆଦାୟ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମପୂଜୟିଂ।

‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ, ତୀଣି ପୁପ୍ଫାନି ମେ ତଦା;

ଉଦ୍ଧଂୱଣ୍ଟା ଅଧୋପତ୍ତା, ଛାୟଂ କୁବ୍ବନ୍ତି ସତ୍ଥୁନୋ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ମେ ସୁକତଂ ବ୍ୟମ୍ହଂ, କଣିକାରୀତି ଞାୟତି;

ସଟ୍ଠିଯୋଜନମୁବ୍ବେଧଂ, ତିଂସଯୋଜନୱିତ୍ଥତଂ।

‘‘ସହସ୍ସକଣ୍ଡଂ ସତଭେଣ୍ଡୁ, ଧଜାଲୁ ହରିତାମୟଂ;

ସତସହସ୍ସନିୟ୍ୟୂହା, ବ୍ୟମ୍ହେ ପାତୁଭୱିଂସୁ ମେ।

‘‘ସୋଣ୍ଣମୟା ମଣିମୟା, ଲୋହିତଙ୍କମୟାପି ଚ;

ଫଲିକାପି ଚ ପଲ୍ଲଙ୍କା, ଯେନିଚ୍ଛକା ଯଦିଚ୍ଛକା।

‘‘ମହାରହଞ୍ଚ ସୟନଂ, ତୂଲିକା ୱିକତୀଯୁତଂ;

ଉଦ୍ଧଲୋମିଞ୍ଚ ଏକନ୍ତଂ, ବିମ୍ବୋହନସମାୟୁତଂ।

‘‘ଭୱନା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାନ, ଚରନ୍ତୋ ଦେୱଚାରିକଂ;

ଯଥା ଇଚ୍ଛାମି ଗମନଂ, ଦେୱସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ।

‘‘ପୁପ୍ଫସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ତିଟ୍ଠାମି, ଉପରିଚ୍ଛଦନଂ ମମ;

ସମନ୍ତା ଯୋଜନସତଂ, କଣିକାରେହି ଛାଦିତଂ।

‘‘ସଟ୍ଠିତୁରିୟସହସ୍ସାନି, ସାୟଂ ପାତଂ ଉପଟ୍ଠହୁଂ;

ପରିୱାରେନ୍ତି ମଂ ନିଚ୍ଚଂ, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱମତନ୍ଦିତା।

‘‘ତତ୍ଥ ନଚ୍ଚେହି ଗୀତେହି, ତାଳେହି ୱାଦିତେହି ଚ;

ରମାମି ଖିଡ୍ଡା ରତିୟା, ମୋଦାମି କାମକାମହଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ଭୁତ୍ୱା ପିୱିତ୍ୱା ଚ, ମୋଦାମି ତିଦସେ ତଦା;

ନାରୀଗଣେହି ସହିତୋ, ମୋଦାମି ବ୍ୟମ୍ହମୁତ୍ତମେ।

‘‘ସତାନଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରୟିଂ;

ସତାନଂ ତୀଣିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିୟଂ।

‘‘ଭୱେ ଭୱେ ସଂସରନ୍ତୋ, ମହାଭୋଗଂ ଲଭାମହଂ;

ଭୋଗେ ମେ ଊନତା ନତ୍ଥି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦୁୱେ ଭୱେ ସଂସରାମି, ଦେୱତ୍ତେ ଅଥ ମାନୁସେ;

ଅଞ୍ଞଂ ଗତିଂ ନ ଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦୁୱେ କୁଲେ ପଜାୟାମି, ଖତ୍ତିଯେ ଚାପି ବ୍ରାହ୍ମଣେ;

ନୀଚେ କୁଲେ ନ ଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ହତ୍ଥିଯାନଂ ଅସ୍ସଯାନଂ, ସିୱିକଂ ସନ୍ଦମାନିକଂ;

ଲଭାମି ସବ୍ବମେୱେତଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦାସୀଗଣଂ ଦାସଗଣଂ, ନାରିୟୋ ସମଲଙ୍କତା;

ଲଭାମି ସବ୍ବମେୱେତଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କୋସେୟ୍ୟକମ୍ବଲିୟାନି , ଖୋମକପ୍ପାସିକାନି ଚ;

ଲଭାମି ସବ୍ବମେୱେତଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ନୱୱତ୍ଥଂ ନୱଫଲଂ, ନୱଗ୍ଗରସଭୋଜନଂ;

ଲଭାମି ସବ୍ବମେୱେତଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଇମଂ ଖାଦ ଇମଂ ଭୁଞ୍ଜ, ଇମମ୍ହି ସୟନେ ସୟ;

ଲଭାମି ସଙ୍ଘମେୱେତଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସଙ୍ଘତ୍ଥ ପୂଜିତୋ ହୋମି, ଯସୋ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମମ;

ମହାପକ୍ଖୋ ସଦା ହୋମି, ଅଭେଜ୍ଜପରିସୋ ସଦା;

ଞାତୀନଂ ଉତ୍ତମୋ ହୋମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ ନ ଜାନାମି, ପରିଳାହୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ଅଥୋ ଚେତସିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ହଦଯେ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱାନ, ସଂସରାମି ଭୱାଭୱେ;

ୱେୱଣ୍ଣିଯଂ ନ ଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦେୱଲୋକା ଚୱିତ୍ୱାନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପୁରେ ଜାତୋ, ମହାସାଲେ ସୁଅଡ୍ଢକେ।

‘‘ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ହିତ୍ୱା, ପବ୍ବଜିଂ ଅନଗାରିଯଂ;

ଜାତିଯା ସତ୍ତୱସ୍ସୋହଂ, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ।

‘‘ଉପସମ୍ପାଦଯୀ ବୁଦ୍ଧୋ, ଗୁଣମଞ୍ଞାଯ ଚକ୍ଖୁମା;

ତରୁଣୋ ପୂଜନୀଯୋହଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ମେ, ସମାଧିକୁସଲୋ ଅହଂ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ଇଦ୍ଧିପାଦେସୁ କୋୱିଦୋ;

ଧମ୍ମେସୁ ପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ସୂଲତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପରାନୁଦ୍ଦଯାଯ ଆକାସେ ଠତ୍ୱା ପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେସି। ମହାଜନୋ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ ଅହୋସି। ତାୱଦେୱସ୍ସ ୱଣୋ ସଂରୂଳହି, ସୋ ଭିକ୍ଖୂହି, ‘‘ଆୱୁସୋ, ତାଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ କଥଂ ତ୍ୱଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍ଖୀ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ, ‘‘ପଗେୱ ମେ, ଆୱୁସୋ, ସଂସାରେ ଆଦୀନୱୋ, ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ସଭାୱୋ ସୁଦିଟ୍ଠୋ, ଏୱାହଂ ତାଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋପି ଅସକ୍ଖିଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱିସେସଂ ଅଧିଗନ୍ତୁ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୧୨୧।

''ନତ୍ଥି କୋଚି ଭଓ୍ୱୋ ନିଚ୍ଚୋ, ସଙ୍ଖାରା ୱାପି ସସ୍ସତା;

ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚ ତେ ଖନ୍ଧା, ଚଓ୍ୱନ୍ତି ଅପରାପରଂ।

୧୨୨।

''ଏତମାଦୀନଓ୍ୱଂ ଞତ୍ୱା, ଭଓ୍ୱେନମ୍ହି ଅନତ୍ଥିକୋ;

ନିସ୍ସଟୋ ସବ୍ବକାମେହି, ପତ୍ତୋ ମେ ଆସଓ୍ୱକ୍ଖଯୋ''ତି। –

ଇମଂ ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି କୋଚି ଭଓ୍ୱୋ ନିଚ୍ଚୋତି କମ୍ମଭଓ୍ୱୋ ଉପପତ୍ତିଭଓ୍ୱୋ କାମଭଓ୍ୱୋ ରୂପଭଓ୍ୱୋ ଅରୂପଭଓ୍ୱୋ ସଞ୍ଞୀଭଓ୍ୱୋ ଅସଞ୍ଞୀଭଓ୍ୱୋ ନେଓ୍ୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀଭଓ୍ୱୋ ଏକଓ୍ୱୋକାରଭଓ୍ୱୋ ଚତୁଓ୍ୱୋକାରଭଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚଓ୍ୱୋକାରଭଓ୍ୱୋତି ଏଓ୍ୱଂଭେଦୋ, ତତ୍ଥାପି ହୀନୋ ମଜ୍ଝିମୋ ଉକ୍କଟ୍ଠୋ ଦୀଘାଯୁକୋ ସୁଖବହୁଲୋ ୱୋମିସ୍ସସୁଖଦୁକ୍ଖୋତି ଏଓ୍ୱଂୱିଭାଗୋ ଯୋକୋଚି ନିଚ୍ଚୋ ଧୁଓ୍ୱୋ ଥିରୋ ଅପଲୋକିଯଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥି ତଂ ତଂ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ଯସ୍ମା ଚ ଏତଦେଓ୍ୱଂ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରା ୱାପି ସସ୍ସତା ନତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଗତତ୍ତା ''ସଙ୍ଖାରା''ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ଭଓ୍ୱସମଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରାଓ୍ୱ ହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୂତା ଜରାମରଣେନ ଚ ୱିପରିଣମନ୍ତୀତି ଅସସ୍ସତା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା। ତଥା ହି ତେ ''ସଙ୍ଖାରା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନାହ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚ ତେ ଖନ୍ଧା, ଚଓ୍ୱନ୍ତି ଅପରାପରନ୍ତି। ତେ ଭଓ୍ୱପରିଯାଯେନ ସଙ୍ଖାରପରିଯାଯେନ ଚ ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ଜରାଯ ପରିପୀଳିତା ହୁତ୍ୱା ଚଓ୍ୱନ୍ତି ପରିଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ''ଭଓ୍ୱୋ, ସଙ୍ଖାରା''ତି ଚ ଲଦ୍ଧୱୋହାରା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଉଦଯବ୍ବଯସଭାୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଯସ୍ମା ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ତଯୋପି ଭୱା ଆଦିତ୍ତଂ ୱିଯ ସଙ୍ଗତେ ଆଦୀନଓ୍ୱଂ ଦୋସଂ ପଗେଓ୍ୱ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣେହି ଦିଟ୍ଠା ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତା ୱିଭୂତତରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତେନାହ ଭଗଓ୍ୱା – ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫)।

ଯସ୍ମା ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ତଯୋପି ଭୱା ଆଦିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅଗାରଂ ସପ୍ପଟିଭଯା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ଭଓ୍ୱେନମ୍ହି ଅନତ୍ଥିକୋ''ତି। ଏଓ୍ୱଂ ପନ ସବ୍ବସୋ ଭଓ୍ୱେହି ୱିନିଓ୍ୱତ୍ତିଯମାନସ୍ସ କାମେସୁ ଅପେକ୍ଖାଯ ଲେସୋପି ନ ସମ୍ଭଓ୍ୱତିଯେଓ୍ୱ, ତେନାହ ''ନିସ୍ସଟୋ ସବ୍ବକାମେହୀ''ତି, ଅମ୍ହୀତି ଯୋଜନା। ମାନୁସେହି ୱିଯ ଦିବ୍ବେହିପି କାମେହି ନିଓ୍ୱତ୍ତିତଚିତ୍ତୋସ୍ମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପତ୍ତୋ ମେ ଆସଓ୍ୱକ୍ଖଯୋତି ଯସ୍ମା ଏଓ୍ୱଂ ସୁପରିମଜ୍ଜିତସଙ୍ଖାରୋ ଭଓ୍ୱେସୁ ସୁପରିଦିଟ୍ଠାଦୀନଓ୍ୱୋ କାମେସୁ ଚ ଅନାସତ୍ତମାନସୋ ତସ୍ମା ସୂଲମତ୍ଥକେ ନିସିନ୍ନେନାପି ମେ ମଯା ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋ ଆସଓ୍ୱକ୍ଖଯୋ ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚାତି। ଅଞ୍ଞେହି ଚ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ଅପ୍ପତ୍ତମାନସେହି ତଦଧିଗମାଯ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀଯୋତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଓଓ୍ୱାଦମଦାସି।

ଉତ୍ତରତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା

ନଯିଦଂଅନଯେନାତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ କାଲେ ସୀହଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ପବ୍ବତଗୁହାଯଂ ୱିହରତି। ଭଗଓ୍ୱା ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କାତୁଂ ଗୋଚରାଯ ପକ୍କନ୍ତକାଲେ ସଯନଗୁହଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ସୀହୋ ଗୋଚରଂ ଗହେତ୍ୱା ନିଓ୍ୱତ୍ତୋ ଗୁହାଦ୍ୱାରେ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଜଲଜଥଲଜପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେନ୍ତୋ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଆରକ୍ଖତ୍ଥାଯ ଅରଞ୍ଞେ ୱାଳମିଗେ ଅପନେତୁଂ ତୀସୁ ୱେଲାସୁ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଗତାଯ ସତିଯା ଅଟ୍ଠାସି। ଯଥା ପଠମଦିଓ୍ୱସଂ, ଏଓ୍ୱଂ ସତ୍ତାହଂ ପୂଜେସି। ଭଗଓ୍ୱା ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ''ୱଟ୍ଟିସ୍ସତି ଇମସ୍ସ ଏତ୍ତକୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ''ତି ତସ୍ସ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଆକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିହାରମେଓ୍ୱ ଗତୋ। ସୀହୋ ପାଲିଲେଯ୍ୟକହତ୍ଥୀ ୱିଯ ବୁଦ୍ଧୱିଯୋଗଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ହଂସଓ୍ୱତୀନଗରେ ମହାଭୋଗକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ନଗରୱାସୀହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ମହାଦାନଂ ପଓ୍ୱତ୍ତେତ୍ୱା ଯାଓ୍ୱଜୀଓ୍ୱଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେଓ୍ୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଓ୍ୱତୋ କାଲେ କୋସମ୍ବିଯଂ ରଞ୍ଞୋ ଉଦେନସ୍ସ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା

ନିକ୍ଖମି ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ନାମ ନାମେନ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ତଯୋ ୱେଦେ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ମାଣୱକସତାନି ମନ୍ତେ ୱାଚେନ୍ତୋ ମହଗ୍ଘସଭାୱେନ ଅନନୁରୂପାଚାରତ୍ତା ତେହି ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଲାଭସକ୍କାରଂ ଦିସ୍ୱା ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭୋଜନେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୂ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରା ଉପାଯେନ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୧୦୪-୧୦୯) –

''ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ୱିପିନେ ୱିଚରଂ ତଦା;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୁଂ।

''ପିଯାଲଫଲମାଦାଯ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ;

ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତସ୍ସ ୱୀରସ୍ସ, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି।

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ''ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ଯଂ ସାୱକେହି ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ମଯା ପତ୍ତ''ନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚ ''ଯସ୍ସ ମଗ୍ଗେ ୱା ଫଲେ ୱା କଙ୍ଖା ଅତ୍ଥି, ସୋ ମଂ ପୁଚ୍ଛତୂ''ତି ସୀହନାଦଂ ନଦି। ତେନ ତଂ ଭଗୱା, ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସୀହନାଦିକାନଂ ଯଦିଦଂ ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୮୮, ୧୯୫) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତଂ ଗିହିକାଲେ ସହାଯଭୂତଂ ମଚ୍ଛରିଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ତସ୍ସ ଦାନକଥଂ କଥେତ୍ୱା ତେନ ଚ ''ଅଯଂ ମମ ଧନଂ ୱିନାସେତୁକାମୋ''ତି ଭକୁଟିଂ କତ୍ୱାପି ''ତୁଯ୍ହଂ ଏକଭତ୍ତଂ ଦେମୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ, ''ତଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦେହି ମା ମଯ୍ହ''ନ୍ତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପରିଣାମେସି। ପୁନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ''ଅଯଂ ମଂ ବହୂନଂ ଦାପେତୁକାମୋ''ତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯେ ପକାସିତେ ଦୁତିଯଦିୱସଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ସଙ୍ଘଗତାଯ ଦକ୍ଖିଣାଯ ମହପ୍ଫଲଭାୱପ୍ପକାସନେନ ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ''ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ 'ଆହାରଗେଧେନ ମଂ ଦାନେ ନୀଯୋଜେସୀ'ତି ମଞ୍ଞତି, ଆହାରସ୍ସ ପନ ମଯା ସବ୍ବସୋ ପରିଞ୍ଞାତଭାୱଂ ନ ଜାନାତି, ହନ୍ଦ ନଂ ଜାନାପେମୀ''ତି –

୧୨୩।

''ନଯିଦଂ ଅନଯେନ ଜୀୱିତଂ, ନାହାରୋ ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିକୋ;

ଆହାରଟ୍ଠିତିକୋ ସମୁସ୍ସଯୋ, ଇତି ଦିସ୍ୱାନ ଚରାମି ଏସନଂ।

୧୨୪।

''ପଙ୍କୋତି ହି ନଂ ଅୱେଦଯୁଂ, ଯାଯଂ ୱନ୍ଦନପୂଜନା କୁଲେସୁ;

ସୁଖୁମଂ ସଲ୍ଲଂ ଦୁରୁବ୍ବହଂ, ସକ୍କାରୋ କାପୁରିସେନ ଦୁଜ୍ଜହୋ''ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନଯିଦଂ ଅନଯେନ ଜୀୱିତନ୍ତି ଇଦଂ ମମ ଜୀୱିତଂ ଅନଯେନ ଅଞ୍ଞାଯେନ ୱେଳୁଦାନପୁପ୍ଫଦାନାଦିଅନେସନାଯ ନ ହୋତି ଜୀୱିତନିକନ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ। ନାହାରୋ ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିକୋତି ଆହାରୋ ଚ ଆହରିଯମାନୋ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣଂ ୱିଯ ହଦଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକରୋ ନ ହୋତି, କେୱଲଂ ପନ ସଜ୍ଜୁକଂ ଖୁଦାପଟିଘାତମତ୍ତଂ କରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ନାହାରୋ ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିକୋତି ଆହାରୋ ରସତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁ ମେ ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିକୋ

ଆସତ୍ତୋ ନ ହୋତି ରସତଣ୍ହାଯ ଏୱ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ସନ୍ତିକେ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ଯୋ ହି ଆହାରଗିଦ୍ଧୋ ଲାଭସକ୍କାରପ୍ପସୁତୋ ୱିଚରତି, ତସ୍ସ ଆହାରୋ ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ନାମ ଅଭିଣ୍ହଂ ମନସିକାତବ୍ବତୋ। ଯୋ ପନ ପରିଞ୍ଞାତାହାରୋ, ସୋ ତତ୍ଥ ପହୀନଛନ୍ଦରାଗୋ, ନ ତସ୍ସାହାରୋ ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ନାମ – ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଲଭେଯ୍ଯ’’ନ୍ତିଆଦିମନସିକରଣସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଯଦି ହି ଜୀୱିତନିକନ୍ତି ଆହାରରସତଣ୍ହା ଚ ନତ୍ଥି, ଅଥ କସ୍ମା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରସୀତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଆହାରଟ୍ଠିତିକୋ ସମୁସ୍ସଯୋ, ଇତି ଦିସ୍ୱାନ ଚରାମି ଏସନ’’ନ୍ତି। ଆହାରୋ ଭୋଜନଂ ଠିତି ଠାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଆହାରଟ୍ଠିତିକୋ। ‘‘ଆହାରପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିକୋ ସମୁସ୍ସଯୋ କାଯୋ’’ଇତି ଦିସ୍ୱାନ ଏୱଂ ଞତ୍ୱା ଇମମତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ଚରାମି ଏସନଂ, ଭିକ୍ଖାପରିଯେସନଂ କରୋମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତଂ କୁଲାନି ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱନ୍ଦନପୂଜନାହି ଲାଭସକ୍କାରେହି ଚ ବଜ୍ଝତୀତି ଏୱଂ ମାଦିସେସୁ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଙ୍କୋ’’ତିଗାଥଂ ଅଭାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯା ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତଂ ଉପଗତାନଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ କୁଲେସୁ ଗେହୱାସୀସୁ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି ଗୁଣସମ୍ଭାୱନା ପୂଜନା ଚ, ଯସ୍ମା ତଂ ଅଭାୱିତତ୍ତାନଂ ଓସୀଦାପନଟ୍ଠେନ ମଲୀନଭାୱକରଣେନ ଚ ପଙ୍କୋ କଦ୍ଦମୋତି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅୱେଦଯୁଂ ଅବୁଜ୍ଝିଂସୁ ପୱେଦେସୁଂ ୱା, ତସ୍ମା ସା ସପ୍ପୁରିସାନଂ ବନ୍ଧାଯ ନ ହୋତି ସକ୍କାରାସାଯ ପଗେୱ ପହୀନତ୍ତା। ଅସପ୍ପୁରିସସ୍ସ ପନ ସକ୍କାରାସା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯସଭାୱତାଯ ପୀଠଆଜନନତୋ ଅନ୍ତୋ ତୁଦନତୋ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତୋ ଚ ସୁଖୁମଂ ସଲ୍ଲଂ ଦୁରୁବ୍ବହଂ। ତତୋ ଏୱ ତେନ ସକ୍କାରୋ କାପୁରିସେନ ଦୁଜ୍ଜହୋ ଦୁରୁବ୍ବହେଯ୍ଯୋ ତସ୍ସ ପହାନପଟିପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନତୋ, ସକ୍କାରାସାପହାନେନ ପହୀନୋ ହୋତୀତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଥେରେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ଅହୋସି।

ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ମକ୍କଟୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାଯନ୍ତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ଅରଞ୍ଞଂ ଗତୋ ତତ୍ଥ ନାରଦଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ନଳେହି ସାଲଂ କତ୍ୱା ତିଣେହି ଛାଦେତ୍ୱା ଅଦାସି। ଚଙ୍କମନଟ୍ଠାନଞ୍ଚସ୍ସ ସୋଧେତ୍ୱା ୱାଲୁକା ଓକିରିତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱଲ୍ଲିଯୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଯୋବ୍ବନମନୁପ୍ପତ୍ତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସିକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଂସଗ୍ଗେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୯୩-୧୦୩) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ହାରିତୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ସଯମ୍ଭୂ ନାରଦୋ ନାମ, ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱସୀ ତଦା।

‘‘ନଳାଗାରଂ କରିତ୍ୱାନ, ତିଣେନ ଛାଦଯିଂ ଅହଂ;

ଚଙ୍କମଂ ସୋଧଯିତ୍ୱାନ, ସଯମ୍ଭୁସ୍ସ ଅଦାସହଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ମେ ସୁକତଂ ବ୍ୟମ୍ହଂ, ନଳଅକୁଟିକନିମ୍ମିତଂ;

ସଟ୍ଠିଯୋଜନମୁବ୍ବେଧଂ, ତିଂସଯୋଜନୱିତ୍ଥତଂ।

‘‘ଚତୁଦ୍ଦସେସୁ କପ୍ପେସୁ, ଦେୱଲୋକେ ରମିଂ ଅହଂ;

ଏକସତ୍ତତିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରଯିଂ।

‘‘ଚତୁତ୍ତିଂସତିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ।

‘‘ଧମ୍ମପାସାଦମାରୁଯ୍ହ, ସବ୍ବାକାରୱରୂପମଂ;

ଯଦିଚ୍ଛକାହଂ ୱିହରେ, ସକ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ସାସନେ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ନଳଅକୁଟିଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ ଯଥାକାମପ୍ପୱତ୍ତିଯା, ଇଦାନି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ନିଗ୍ଗହିତଭାୱସ୍ସ ଚ ୱିଭାୱନେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୨୫।

‘‘ମକ୍କଟୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାଯଂ, କୁଟିକାଯଂ ପସକ୍କିଯ;

ଦ୍ୱାରେନ ଅନୁପରିଯେତି, ଘଟ୍ଟଯନ୍ତୋ ମୁହୁଂ ମୁହୁଂ।

୧୨୬।

‘‘ତିଟ୍ଠ ମକ୍କଟ ମା ଧାୱି, ନ ହି ତେ ତଂ ଯଥା ପୁରେ;

ନିଗ୍ଗହୀତୋସି ପଞ୍ଞାଯ, ନେୱ ଦୂରଂ ଗମିସ୍ସସୀ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଘଟ୍ଟଯନ୍ତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଲୋଲଭାୱେନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ ସାଖଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଗହଣେନ ଅନେକୱାରଂ ତତ୍ଥ ରୁକ୍ଖଂ ଚାଲେନ୍ତୋ ଫଲୂପଭୋଗମକ୍କଟୋ ୱିଯ ତେନ ତେନ ଚକ୍ଖାଦିଦ୍ୱାରେନ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ସମାଦାନୱସେନ ନିଚ୍ଚଲଂ ଠାତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନ ଅଭିକ୍ଖଣଂ ଘଟ୍ଟଯନ୍ତୋ ଚାଲେନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଅନୁପରିୱତ୍ତତି ଯଥାକାମଂ ୱିଚରତି। ୱତ୍ତମାନସମୀପତାଯ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ। ଏୱଂ ଅନୁପରିଯନ୍ତୋ ଚ ତିଟ୍ଠ, ମକ୍କଟ, ମା ଧାୱି ତ୍ୱଂ, ଚିତ୍ତମକ୍କଟ, ଇଦାନି ତିଟ୍ଠ ମା ଧାୱି, ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତେ ଧାୱିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ନ ହି ତେ ତଂ ଯଥା ପୁରେ ଯସ୍ମା ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଗେହଂ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ନ ତେ ସେୱିତଂ ପିହିତଦ୍ୱାରଭାୱତୋ, କିଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗହୀତୋସି ପଞ୍ଞାଯ ସଯଞ୍ଚ ଇଦାନି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତାନଂ ପାଦାନଂ ଛେଦନେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକଂ ନିଗ୍ଗହଂ ପତ୍ତୋସି, ତସ୍ମା ନେୱ ଦୂରଂ ଗମିସ୍ସସି ଇତୋ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଦୂରଂ ଦୁତିଯାଦିଅତ୍ତଭାୱଂ ନେୱ ଗମିସ୍ସସି ଯାୱଚରିମକଚିତ୍ତଂ ଏୱ ତେ ଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ନେତୋ ଦୂର’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ।

ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଗଙ୍ଗାତୀରିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ତିଣ୍ଣଂ ମେ ତାଲପତ୍ତାନନ୍ତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ଗଙ୍ଗାତୀରିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ

ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ପାନୀୟମଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ‘‘ଦତ୍ତୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନଭାୱଂ ଅଜାନିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତଂ କମ୍ମଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଲୂଖପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ଛୱସିତ୍ତସଦିସଂ ମତ୍ତିକାପତ୍ତଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଗଙ୍ଗାତୀରେ ତୀହି ତାଲପତ୍ତେହି କୁଟିକଂ କତ୍ୱା ୱିହାସି, ତେନେୱସ୍ସ ଗଙ୍ଗାତୀରିୟୋତି ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି। ସୋ ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ନ କେନଚି ସଲ୍ଲପିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ପଠମଂ ସଂୱଚ୍ଛରଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ୱଚୀଭେଦଂ ଅକରୋନ୍ତୋୱ ୱିହାସି। ଦୁତିୟେ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଗୋଚରଗାମେ ଅଞ୍ଞତରାୟ ଇତ୍ଥିୟା ‘‘ମୂଗୋ ନୁ ଖୋ ନୋ’’ତି ୱୀମଂସିତୁକାମାୟ ପତ୍ତେ ଖୀରଂ ଆସିଞ୍ଚନ୍ତିୟା ହତ୍ଥୱିହାରେ କତେପି ଓକିରିତେ, ‘‘ଅଲଂ, ଭଗିନୀ’’ତି ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛରି। ତତିୟେ ପନ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଅନ୍ତରୱସ୍ସେୱ ଘଟୟନ୍ତୋ ୱାୟମନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୫୧-୫୬) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧସ୍ସ , ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଅନୁତ୍ତରେ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପାନୀଘଟମପୂରୟିଂ।

‘‘ପବ୍ବତଗ୍ଗେ ଦୁମଗ୍ଗେ ୱା, ଆକାସେ ୱାଥ ଭୂମିୟଂ;

ୟଦା ପାନୀୟମିଚ୍ଛାମି, ଖିପ୍ପଂ ନିବ୍ବତ୍ତତେ ମମ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଦକଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହା ପନ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିୟା ୱିଭାୱନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୨୭।

‘‘ତିଣ୍ଣଂ ମେ ତାଲପତ୍ତାନଂ, ଗଙ୍ଗାତୀରେ କୁଟୀ କତା;

ଛୱସିତ୍ତୋୱ ମେ ପତ୍ତୋ, ପଂସୁକୂଲଞ୍ଚ ଚୀୱରଂ।

୧୨୮।

‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରୱସ୍ସାନଂ, ଏକା ୱାଚା ମେ ଭାସିତା;

ତତିୟେ ଅନ୍ତରୱସ୍ସମ୍ହି, ତମୋଖନ୍ଧୋ ପଦାଲିତୋ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱୟଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ତିଣ୍ଣଂ ମେ ତାଲପତ୍ତାନଂ, ଗଙ୍ଗାତୀରେ କୁଟୀ କତାତି ତାଲରୁକ୍ଖତୋ ପତିତେହି ତୀହି ତାଲପଣ୍ଣେହି ମୟ୍ହଂ ୱସ୍ସନପରିହରଣତ୍ଥଂ ଗଙ୍ଗାୟ ନଦିୟା ତୀରେ କୁଟିକା କତା। ତେନ ଅତ୍ତନୋ ସେନାସନସନ୍ତୋସଂ ଦସ୍ସେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଧମ୍ମସେନାପତିନା –

‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନସ୍ସ, ଜଣ୍ଣୁକେ ନାଭିୱସ୍ସତି;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାୟ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୫; ମି। ପ। ୬।୧।୧);

''ତାଲପଭ୍ଭୀନ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ଛୱସିଭ୍ଭୋୱ ମେ ପଭ୍ଭୋତି ମୟ୍ହଂ ପଭ୍ଭୋ ଛୱସିଭ୍ଭସଦିସୋ, ମତାନଂ ଖୀରସେଚନକୁଣ୍ଡସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ । ପଂସୁକୂଲଞ୍ଚ ଚୀୱରନ୍ତି ଚୀୱରଞ୍ଚ ମେ ଅନ୍ତରମଗ୍ଗସୁସାନାଦୀସୁ ଛଡ୍ଡିତନନ୍ତକେହି କତଂ ପଂସୁକୂଲଂ। ପଦଦ୍ୱଯେନ ପରିକ୍ଖାରସନ୍ତୋସଂ ଦସ୍ସେତି।

ଦ୍ୱିନ୍ନଂଅନ୍ତରୱସ୍ସାନନ୍ତି ଦ୍ୱୀସୁ ଅନ୍ତରୱସ୍ସେସୁ ପବ୍ବଜିତତୋ ଅରହତ୍ତମପ୍ପତ୍ତସଂୱଚ୍ଛରେସୁ। ଏକା ୱାଚା ମେ ଭାସିତାତି ଏକା, ''ଅଲଂ, ଭଗିନୀ''ତି ଖୀରପଟିକ୍ଖେପୱାଚା ଏୱ ମଯା ୱୁତ୍ତା, ଅଞ୍ଞୋ ତତ୍ଥ ୱଚୀଭେଦୋ ନାହୋସି। ତେନ ଉକ୍କଂସଗତଂ କାଯୱଚୀସଂଯମଂ ଦସ୍ସେତି। ତତିଯେ ଅନ୍ତରୱସ୍ସମ୍ହୀତି ତତିଯସ୍ସ ସଂୱଚ୍ଛରସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ, ତସ୍ମିଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣେଯେୱ। ତମୋଖନ୍ଧୋ ପଦାଲିତୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ତମୋଖନ୍ଧୋ ଭିନ୍ନୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ଅନୱସେସପ୍ପହାନଂ ୱଦତି।

ଗଙ୍ଗାତୀରିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅଜିନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅପି ଚେ ହୋତି ତେୱିଜ୍ଜୋତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ଅଜିନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ଅରଞ୍ଞଂ ଗତୋ ତତ୍ଥ ସୁଚିନ୍ତିତଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଆବାଧେନ ପୀଳିତଂ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଭେସଜ୍ଜତ୍ଥାଯ ପସନ୍ନମାନସୋ ଘତମଣ୍ଡଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଦଲିଦ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଗେହେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ତଂ ୱିଜାଯନକାଲେ ଅଜିନଚମ୍ମେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ। ତେନସ୍ସ ଅଜିନୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ଭୋଗସଂୱତ୍ତନିଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ଦଲିଦ୍ଦକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋପି ଅପ୍ପନ୍ନପାନଭୋଜନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୩।୭୮-୮୭) –

''ସୁଚିନ୍ତିତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ନରାସଭଂ;

ଉପୱିଟ୍ଠଂ ମହାରଞ୍ଞଂ, ୱାତାବାଧେନ ପୀଳିତଂ।

''ଦିସ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ଘତମଣ୍ଡମୁପାନଯିଂ;

କତତ୍ତା ଆଚିତତ୍ତା ଚ, ଗଙ୍ଗା ଭାଗୀରଥୀ ଅଯଂ।

''ମହାସମୁଦ୍ଦା ଚତ୍ତାରୋ, ଘତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜରେ ମମ;

ଅଯଞ୍ଚ ପଥୱୀ ଘୋରା, ଅପ୍ପମାଣା ଅସଙ୍ଖିଯା।

''ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ଭୱତେ ମଧୁସକ୍କରା;

ଚାତୁଦ୍ଦୀପା ଇମେ ରୁକ୍ଖା, ପାଦପା ଧରଣୀରୁହା।

''ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, କପ୍ପରୁକ୍ଖା ଭୱନ୍ତି ତେ;

ପଞ୍ଞାସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରଯିଂ।

''ଏକପଞ୍ଞାସକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଘତମଣ୍ଡସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ଵାପି ପୁରିମକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଅପ୍ପଲାଭୀ ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋଏଵ ଅହୋସି। ଉଦ୍ଦେସଭତ୍ତସଲାକଭତ୍ତାନିପି ଲାମକାନେଵ ପାପୁଣନ୍ତି। କମ୍ମଫଲେନେଵ ଚ ନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଭିକ୍ଖୂ ସାମଣେରା ଚ ‘‘ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋ’’ତି ଅଵମଞ୍ଞନ୍ତି। ଥେରୋ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସଂଵେଜେନ୍ତୋ –

୧୨୯।

‘‘ଅପି ଚେ ହୋତି ତେଵିଜ୍ଜୋ, ମଚ୍ଚୁହାଯୀ ଅନାସଵୋ;

ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋତି ନଂ ବାଲା, ଅଵଜାନନ୍ତି ଅଜାନତା।

୧୩୦।

‘‘ଯୋ ଚ ଖୋ ଅନ୍ନପାନସ୍ସ, ଲାଭୀ ହୋତୀଧ ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ପାପଧମ୍ମୋପି ଚେ ହୋତି, ସୋ ନେସଂ ହୋତି ସକ୍କତୋ’’ତି। –

ଗାଥାଦ୍ଵଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅପୀତି ସମ୍ଭାଵନେ ନିପାତୋ। ଚେତି ପରିକପ୍ପନେ। ହୋତୀତି ଭଵତି। ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ଏତସ୍ସାତି ତେଵିଜ୍ଜୋ। ମଚ୍ଚୁଂ ପଜହତୀତି ମଚ୍ଚୁହାଯୀ। କାମାସଵାଦୀନଂ ଅଭାଵେନ ଅନାସଵୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିଵାସଞାଣଂ ଆସଵକ୍ଖଯଞାଣନ୍ତି ଇମାସଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଵିଜ୍ଜାନଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ତେଵିଜ୍ଜୋ ତତୋ ଏଵ ସବ୍ବସୋ କାମାସଵାଦୀନଂ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ଅନାସଵୋ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭଵସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ମରଣାଭାଵେନ ମଚ୍ଚୁହାଯୀ ଯଦିପି ହୋତି, ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋତି ନଂ ବାଲା ଅଵଜାନନ୍ତି ଯସ୍ସତ୍ଥାଯ କୁଲପୁତ୍ତା ସମ୍ମଦେଵ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜନ୍ତି, ତଂ ସଦତ୍ଥଂ ଅନୁପାପୁଣିତ୍ଵା ଠିତମ୍ପି ନଂ ଉତ୍ତମଂ ପୁରିସଂ ‘‘ଧୁତଵାଦୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଲାଭସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ‘‘ନ ପଞ୍ଞାତୋ ନ ପାକଟୋ’’ତି ବାଲା ଦୁମ୍ମେଧପୁଗ୍ଗଲା ଅଵଜାନନ୍ତି, କସ୍ମା? ଅଜାନତା ଅଜାନନକାରଣା ଗୁଣାନଂ ଅଜାନନମେଵ ତତ୍ଥ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଯଥା ଚ ଗୁଣାନଂ ଅଜାନନତୋ ବାଲା ଲାଭଗରୁତାଯ ସମ୍ଭାଵନୀଯମ୍ପି ଅଵଜାନନ୍ତି, ଏଵଂ ଗୁଣାନଂ ଅଜାନନତୋ ଲାଭଗରୁତାଯ ଏଵଂ ଅଵଜାନିତବ୍ବମ୍ପି ସମ୍ଭାଵେନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଦୁତିଯଂ ଗାଥଂ ଆହ। ତତ୍ଥ ଯୋତି ଅନିଯମଵଚନଂ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯତିରେକେ, ତେନ ଯଥାଵୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲତୋ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଵୁଚ୍ଚମାନଂଯେଵ ଵିସେସଂ ଜୋତେତି। ଖୋତି ଅଵଧାରଣେ। ଅନ୍ନପାନସ୍ସାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ଲାଭୀତି ଲାଭଵା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ। ଜରାମରଣେହି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ତାଵାସସ୍ସ ପୂରଣତୋ ଗଲନତୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ପାପଧମ୍ମୋତି ଲାମକଧମ୍ମୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯୋ ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚୀଵରାଦିପଚ୍ଚଯମତ୍ତସ୍ସେଵ ଲାଭୀ ହୋତି, ନ ଝାନାଦୀନଂ, ସୋ ପାପିଚ୍ଛତାଯ ଦୁସ୍ସୀଲଭାଵେନ ହୀନଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ବାଲାନଂ ଲାଭଗରୁତାଯ ସକ୍କତୋ ଗରୁକତୋ ହୋତୀତି।

ଅଜିନତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମେଳଜିନତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଯଦାହଂଧମ୍ମମସ୍ସୋସିନ୍ତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ମେଳଜିନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ପସନ୍ନମାନସୋ ମଧୁରଂ ଆମୋଦଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ବାରାଣସିଯଂ

ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମେଣ୍ଡଜିନୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ଯତ୍ତୋ ଦିସାସୁ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ସୋ ଭଗୱତି ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନେ ୱିହରନ୍ତେ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତଦହେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୫୭-୬୨) –

''ସହସ୍ସରଂସୀ ଭଗୱା, ସଯମ୍ଭୂ ଅପରାଜିତୋ;

ୱିୱେକା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାନ, ଗୋଚରାଯାଭିନିକ୍ଖମି।

''ଫଲହତ୍ଥୋ ଅହଂ ଦିସ୍ୱା, ଉପଗଚ୍ଛିଂ ନରାସଭଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଅୱଟଂ ଅଦଦିଂ ଫଲଂ।

''ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଭିକ୍ଖୂହି, ''ଆୱୁସୋ, କିଂ ତଯା ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ଅଧିଗତୋ''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ –

୧୩୧।

''ଯଦାହଂ ଧମ୍ମମସ୍ସୋସିଂ, ଭାସମାନସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ନ କଙ୍ଖମଭିଜାନାମି, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଅପରାଜିତେ।

୧୩୨।

''ସତ୍ଥୱାହେ ମହାୱୀରେ, ସାରଥୀନଂ ୱରୁତ୍ତମେ;

ମଗ୍ଗେ ପଟିପଦାଯଂ ୱା, କଙ୍ଖା ମଯ୍ହଂ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯଦାତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଧମ୍ମନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ। ଅସ୍ସୋସିନ୍ତି ସୁଣିଂ। ସତ୍ଥୁନୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥେହି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ସାସନଟ୍ଠେନ ସତ୍ଥୁନୋ। କଙ୍ଖନ୍ତି ସଂସଯଂ। ସଙ୍ଖତମସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଅନୱସେସତୋ ଜାନନଟ୍ଠେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ। କୁତୋଚିପି ପରାଜିତା ଭାୱେନ ଅପରାଜିତେ। ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତାନଂ ସଂସାରକନ୍ତାରତୋ ନିବ୍ବାନଂ ପଟିୱାହନଟ୍ଠେନ ସତ୍ଥୱାହେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯତୋ ପଭୁତି ଅହଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଅସ୍ସୋସିଂ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରେସିଂ ଉପଲଭିଂ, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୱସେସସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତସମ୍ମୁତିଧମ୍ମାନଂ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ଜାନନତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଅନାୱରଣଦସ୍ସାୱିମ୍ହି, ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ମାରାନଂ ଅଭିଭୱନତୋ ତେହି ଅପରାଜିତତ୍ତା ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅପ୍ପଟିହତଧମ୍ମଚକ୍କତ୍ତା ଚ ଅପରାଜିତେ, ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତାନଂ ଲୋଭକନ୍ତାରାଦିତୋ ୱାହନଟ୍ଠେନ ସତ୍ଥୱାହେ, ମହାୱିକ୍କନ୍ତତାଯ ମହାୱୀରେ, ଅଞ୍ଞେହି ଦୁଦ୍ଦମାନଂ ପୁରିସଦମ୍ମାନଂ ସରଣତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକେନ ଦମଥେନ ଦମନତୋ ସାରଥୀନଂ ପୱରଭୂତେ ଉତ୍ତମେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ , ''ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ ନୋ ନୁ ଖୋ''ତି କଙ୍ଖଂ ନାଭିଜାନାମି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ତଥାରୂପେ ଦେସିତେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ତଦୁପାଦାଯଭୂତାଯ ଚ ସୀଲାଦିପଟିପଦାଯ ''ନିଯ୍ୟାନିକୋ ନୁ ଖୋ ନ ନୁ ଖୋ''ତି କଙ୍ଖା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନ ୱିଜ୍ଜତି ନତ୍ଥୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅରିଯଧମ୍ମେ ସଂସଯାଭାୱକଥନେନ ଅରିଯସଙ୍ଘେପି ସଂସଯାଭାୱୋ କଥିତୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅନଞ୍ଞଥାଭାୱତୋତି।

ମେଣ୍ଡଜିନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭. ରାଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଥା ଅଗାରଂ ଦୁଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତିଆଦିକା ଆୟସ୍ମତୋ ରାଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା. କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ ସତ୍ଥାରା ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପଟିଭାନେୟ୍ୟକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପିଯମାନଂ ଦିସ୍ୱା ସଯଂ ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେସି. ସତ୍ଥୁ ଉଳାରଞ୍ଚ ପୂଜଂ ଅକାସି. ସୋ ଏୱଂ କତପଣିଧାନୋ ତତୋ ଚୁତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ମଧୁରାନି ଅମ୍ବଫଲାନୀ ଅଦାସି. ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ରାଧୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ମହଲ୍ଲକକାଲେ ପୁତ୍ତଦାରେହି ଅପସାଦିତୋ, ''କିଂ ମେ ଘରାୱାସେନ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରେ ଭିକ୍ଖୂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିତ୍ୱା ତେହି ''ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଜିଣ୍ଣୋ ନ ସକ୍କୋତି ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତଂ ପୂରେତୁ''ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ପୱେଦେତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଆଣତ୍ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ପବ୍ବାଜିତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି. ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ. ଥେର ୨.୫୧.୬୩-୬୭) –

''ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ରଥିଯଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, ପାଦଫଲଂ ଅଦାସହଂ.

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ.

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି.

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକାୱଚରୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନାପଟିଭାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତାନଂ ପଟିଭାନଜାନନକାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଜାତୋ. ଥେରସ୍ସ ହି ଦିଟ୍ଠିସମୁଦାଚାରଞ୍ଚ ଆଗମ୍ମ ଦସବଲସ୍ସ ନୱନୱା ଧମ୍ମଦେସନା ପଟିଭାତି. ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଟିଭାନେୟ୍ୟକାନଂ ଯଦିଦଂ ରାଧୋ''ତି (ଅ. ନି. ୧.୨୧୯, ୨୩୩). ସୋ ଏକଦିୱସଂ ''ଇମେ ସତ୍ତା ଅଭାୱନାଯ ରାଗେନ ଅଭିଭୁୟ୍ୟନ୍ତି, ଭାୱନାଯ ସତି ତଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ଭାୱନଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ''ଯଥା ଅଗାର''ନ୍ତିଆଦିନା ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ.

୧୩୩-୪. ତତ୍ଥ ଅଗାରନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଗେହଂ. ଦୁଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ୱିରଳଚ୍ଛନ୍ନଂ ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦଂ. ସମତିୱିଜ୍ଝତୀତି ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠି ୱିନିୱିଜ୍ଝତି. ଅଭାୱିତନ୍ତି ତଂ ଅଗାରଂ ୱୁଟ୍ଠି ୱିଯ ଭାୱନାଯ ରହିତତ୍ତା ଅଭାୱିତଂ ଚିତ୍ତଂ. ରାଗୋ ସମତିୱିଜ୍ଝତୀତି ନ କେୱଲଂ ରାଗୋୱ ଦୋସମୋହମାନାଦଯୋପି ସବ୍ବକିଲେସା ତଥାରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ଅତିୱିଜ୍ଝନ୍ତିଯେୱ. ସୁଭାୱିତନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାହି ସୁଟ୍ଠୁ ଭାୱିତଂ, ଏୱରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ସୁଚ୍ଛନ୍ନଂ ଗେହଂ ୱୁଟ୍ଠି ୱିଯ ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା ଅତିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି.

ରାଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

୮. ସୁରାଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଖୀଣାହି ମୟ୍ହଂ ଜାତୀତିଆଦିକା ଆୟସ୍ମତୋ ସୁରାଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା. କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ମାତୁଲୁଙ୍ଗଫଲଂ ଅଦାସି. ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ରାଧତ୍ଥେରସ୍ସ କନିଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୁରାଧୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି. ସୋ ଜେଟ୍ଠଭାତରି ରାଧେ ପବ୍ବଜିତେ ସଯମ୍ପି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି. ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ. ଥେର ୨.୫୧.୬୮-୭୨) –

‘‘କଣିକାରଂୱ ଜଲିତଂ, ପୁଣ୍ଣମାୟେୱ ଚନ୍ଦିମଂ;

ଜଲନ୍ତଂ ଦୀପରୁକ୍ଖଂୱ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାୟକଂ।

‘‘ମାତୁଲୁଙ୍ଗଫଲଂ ଗୟ୍ହ, ଅଦାସିଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଅହଂ;

ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟସ୍ସ ୱୀରସ୍ସ, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସାସନସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଖୀଣା ହୀ ମୟ୍ହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ।

୧୩୫-୬। ତତ୍ଥ ଖୀଣାତି ଖୟଂ ପରିୟୋସାନଂ ଗତା। ଜାତୀତି ଭୱୋ ଭୱନିବ୍ବତ୍ତି ୱା। ୱୁସିତଂ ଜିନସାସନନ୍ତି ଜିନସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱୁଟ୍ଠଂ ପରିୱୁଟ୍ଠଂ। ପହୀନୋ ଜାଲସଙ୍ଖାତୋତି ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଓତ୍ଥରଣତୋ ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନତୋ ଚ ‘‘ଜାଲସଙ୍ଖାତୋ’’ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମା ଦିଟ୍ଠି ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ପହୀନା ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା। ଭୱନେତ୍ତି ସମୂହତାତି କାମଭୱାଦିକସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ନୟନତୋ ପୱତ୍ତନତୋ ଭୱନେତ୍ତିସଞ୍ଞିତା ତଣ୍ହା ସମୁଗ୍ଘାଟିତା। ଯସ୍ସତ୍ଥାୟ ପବ୍ବଜିତୋତି ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ଯଦତ୍ଥଂ ଅହଂ ଅଗାରସ୍ମା ଗେହତୋ ଅନଗାରିୟଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତୋ ଉପଗତୋ। ସୋ ସବ୍ବେସଂ ଓରମ୍ଭାଗିୟୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟପ୍ପଭେଦାନଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ବନ୍ଧନାନଂ ଖୟଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତୋ ପରମତ୍ଥୋ ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ସଦତ୍ଥୋ ଚ ମୟା ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁରାଧତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଗୋତମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁଖଂସୁପନ୍ତୀତି ଆୟସ୍ମତୋ ଗୋତମତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଆମୋଦଫଲମଦାସି। ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଗୋତମୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ସତ୍ତୱସ୍ସିକକାଲେ ଉପନୟନଂ କତ୍ୱା ରତନଭିକ୍ଖଂ ଚରିତ୍ୱା ସହସ୍ସଂ ଲଭିତ୍ୱା ତଂ ତାଦିସେ ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ୱତଂ ଚରନ୍ତୋ ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକକାଲେ ଅକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେହି କାମେସୁ ପରିନୀୟମାନୋ ଏକିସ୍ସା ରୂପୂପଜୀୱିନିୟା ତଂ ସହସ୍ସଭଣ୍ଡିକଂ ଦତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱିନାସଂ ପତ୍ୱା ତାୟ ଚସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚାରିରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ୱିରତ୍ତାକାରେ ଦସ୍ସିତେ ଏକରତ୍ତିୱାସେନେୱ ନିବ୍ବିନ୍ନରୂପୋ ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନିୱାସଂ ଧନଜାନିଞ୍ଚ ସରିତ୍ୱା ‘‘ଅୟୁତ୍ତଂ ମୟା କତ’’ନ୍ତି ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୋସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଂ ଚିତ୍ତାଚାରଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ତସ୍ସ ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେସି। ସୋ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଉପସଙ୍କମି, ତସ୍ସ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜନ୍ତୋ ଖୁରଗ୍ଗେୟେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୮୦-୮୪) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ରଥିୟଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, ଆମୋଦମଦଦିଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଝାନସୁଖେନ ଫଲସୁଖେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତଂ ଏକୋ ଗିହିସହାୟୋ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ‘‘ଆୱୁସୋ, ତୟା ରତନଭିକ୍ଖାୟ ଲଦ୍ଧଂ ପଦ୍ଧଜନ୍ତୋ କିଂ ଅକାସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ‘‘ଇଦଂ ନାମ କତ’’ନ୍ତି ଅନାଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ମାତୁଗାମେ ଦୋସଂ ପକାସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱୀତରାଗଭାୱେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ସୁଖଂ ସୁପନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ।

୧୩୭। ତତ୍ଥ ସୁଖଂ ସୁପନ୍ତି ମୁନୟୋ, ଯେ ଇତ୍ଥୀସୁ ନ ବଜ୍ଝରେତି ଯେ ଇତ୍ଥୀସୁ ୱିସୟଭୂତାସୁ ନିମିତ୍ତଭୂତାସୁ ୱା ରାଗବନ୍ଧନେନ ନ ବଜ୍ଝନ୍ତି, ତେ ମୁନୟୋ ତପସ୍ସିନୋ ସଂଯତିନ୍ଦ୍ରିୟା ସୁଖଂ ସୁପନ୍ତି ସୁଖଂ ୱିହରନ୍ତି, ନତ୍ଥି ତେସଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ସୁପନ୍ତୀ’’ତି ହି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ସଦା ୱେରକ୍ଖିତବ୍ବାସୂତି ଏକଂସେନ ସବ୍ବକାଲଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବାସୁ। ଇତ୍ଥିୟୋ ହି ସତ୍ତଭୂମିକେ ନିୟୂରିସେ ପାସାଦେ ଉପରିଭୂମିୟଂ ୱସାପେତ୍ୱାପି, କୁଚ୍ଛିୟଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାପି ନ ସକ୍କା ରକ୍ଖିତୁଂ, ତସ୍ମା ତା କିଞ୍ଚାପି ଗୋୱିୟୋ ୱିୟ ସବ୍ବକାଲଂ ରକ୍ଖଣୀୟା ହୋନ୍ତି। ବହୁଚିତ୍ତତାୟ ୱା ସାମିକେନ ୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରାନୁପ୍ପଦାନାଦିନା ଚିତ୍ତଞ୍ଞଥତ୍ତତୋ ସବ୍ବକାଲଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବା। ସରୀରସଭାୱଂ ୱା ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀହି ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ରକ୍ଖିତବ୍ବଚିତ୍ତତାୟ ରକ୍ଖିତବ୍ବାତି। ଯାସୁ ସଚ୍ଚଂ ସୁଦୁଲ୍ଲଭନ୍ତି ଯାସୁ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ନ ସକ୍କା, ଇତ୍ଥିୟୋ ହି ଅଗ୍ଗିମ୍ପି ପୱିସନ୍ତି, ୱିସମ୍ପି ଖାଦନ୍ତି, ସତ୍ଥମ୍ପି ଆହରନ୍ତି, ଉବ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱାପି କାଲଂ କରୋନ୍ତି, ନ ପନ ସଚ୍ଚେ ଠାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଏୱରୂପା ଇତ୍ଥିୟୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଠିତା ମୁନୟୋ ସୁଖିତା ୱତାତି ଦସ୍ସେତି।

୧୩୮। ଇଦାନି ଯସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଏୱରୂପାସୁ ଇତ୍ଥୀସୁପି ବଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ସ କାମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସୁପ୍ପହୀନତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିବ୍ବୁତତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଦୁତିୟଂ ଗାଥମାହ। ୱଧଂ ଚରିମ୍ହ ତେ କାମାତି ଅମ୍ଭୋ କାମ, ତୱ ୱଧଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦଂ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଚରିମ୍ହ, ‘‘ୱଧଂ ଚରିମ୍ହସେ’’ତିପି ପାଠୋ, ୱଧାୟ ପହାନାୟ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଅଚରିମ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଣା ଦାନି ତେ ମୟନ୍ତି ଇଦାନି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଇଣଭାୱକରାୟ ପହୀନତ୍ତା କାମ ତେ ଅନଣା ମୟଂ, ନ ତୁୟ୍ହଂ ଇଣଂ ଧାରେମ। ଅୱୀତରାଗୋ ହି ରାଗସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନତୋ ତସ୍ସ ଇଣଂ ଧାରେନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତି, ୱୀତରାଗୋ ପନ ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରମେନ ଚିତ୍ତିସ୍ସରିୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅନଣତ୍ତା ଏୱ ଗଚ୍ଛାମ ଦାନି ନିବ୍ବାନଂ, ଯତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ ସୋଚତି ଯସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ଗମନହେତୁ ସବ୍ବସୋ ସୋକହେତୂନଂ ଅଭାୱତୋ ନ ସୋଚତି, ତଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନମେୱ ଇଦାନି ଗଚ୍ଛାମ ଅନୁପାପୁଣାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗୋତମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପୁବ୍ବେ ହନତି ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ୱସଭତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସୟତାୟ ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚୁଦ୍ଦସସହସ୍ସତାପସପରିୱାରୋ ହିମୱନ୍ତସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ସମଙ୍ଗେ ନାମ ପବ୍ବତେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ୱସନ୍ତୋ ଝାନାଭିଞ୍ଞାୟୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତାପସାନଂ ଓୱାଦାନୁସାସନିୟୋ ଦେନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ଖୋ ଦାନି ଇମେହି ତାପସେହି ସକ୍କତୋ ଗରୁକତୋ ପୂଜିତୋ ୱିହରାମି, ମୟା ପନ ପୂଜେତବ୍ବୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ଦୁକ୍ଖୋ ଖୋ ପନାୟଂ ଲୋକେ ଯଦିଦଂ ଅଗରୁୱାସୋ’’ତି। ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରତାୟ ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ ଚେତିୟେ ଅତ୍ତନା କତଂ ପୂଜାସକ୍କାରଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ‘‘ଯଂନୂନାହଂ ପୁରିମବୁଦ୍ଧେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୁଲିନଚେତିୟଂ କତ୍ୱା ପୂଜଂ କରେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଇଦ୍ଧିୟା ପୁଲିନଥୂପଂ ସୁୱଣ୍ଣମୟଂ ମାପେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣମୟାଦୀହି ତିସହସ୍ସମତ୍ତେହି ପୁପ୍ଫେହି ଦେୱସିକଂ ପୂଜଂ କରୋନ୍ତୋ ଯାୱତାୟୁକଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତତ୍ଥପି ଯାୱତାୟୁକଂ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ତାୱତିଂସେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେସାଲିୟଂ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱସଭୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ୱେସାଲିଗମନେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୫୭-୯୨) –

‘‘ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ସମଙ୍ଗୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତା।

‘‘ନାରଦୋ ନାମ ନାମେନ, ଜଟିଲୋ ଉଗ୍ଗତାପନୋ;

ଚତୁଦ୍ଦସସହସ୍ସାନି, ସିସ୍ସା ପରିଚରନ୍ତି ମଂ।

‘‘ପଟିସଲ୍ଲୀନକୋ ସନ୍ତୋ, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା;

ସବ୍ବୋ ଜନୋ ମଂ ପୂଜେତି, ନାହଂ ପୂଜେମି କିଞ୍ଚନଂ।

‘‘ନ ମେ ଓୱାଦକୋ ଅତ୍ଥି, ୱତ୍ତା କୋଚି ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ଅନାଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯୋ, ୱନେ ୱାସଂ ଉପେମହଂ।

‘‘ଉପାସମାନୋ ଯମହଂ, ଗରୁଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠହେ;

ସୋ ମେ ଆଚରିଯୋ ନତ୍ଥି, ୱନୱାସୋ ନିରତ୍ଥକୋ।

‘‘ଆଯାଗଂ ମେ ଗୱେସିସ୍ସଂ, ଗରୁଂ ଭାୱନିଯଂ ତଥା;

ସାୱସ୍ସଯୋ ୱସିସ୍ସାମି, ନ କୋଚି ଗରହିସ୍ସତି।

‘‘ଉତ୍ତାନକୂଲା ନଦିକା, ସୁପତିତ୍ଥା ମନୋରମା;

ସଂସୁଦ୍ଧପୁଲିନାକିଣ୍ଣା, ଅୱିଦୂରେ ମମସ୍ସମଂ।

‘‘ନଦିଂ ଅମରିକଂ ନାମ, ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ସଂୱଡ୍ଢଯିତ୍ୱା ପୁଲିନଂ, ଅକଂ ପୁଲିନଚେତିଯଂ।

‘‘ଯେ ତେ ଅହେସୁଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଭୱନ୍ତକରଣା ମୁନୀ;

ତେସଂ ଏତାଦିସୋ ଥୂପୋ, ତଂ ନିମିତ୍ତଂ କରୋମହଂ।

‘‘କରିତ୍ୱା ପୁଲିନଂ ଥୂପଂ, ସୋୱଣ୍ଣଂ ମାପଯିଂ ଅହଂ;

ସୋଣ୍ଣକିଙ୍କଣିପୁପ୍ଫାନି, ସହସ୍ସେ ତୀଣି ପୂଜଯିଂ।

‘‘ସାଯପାତଂ ନମସ୍ସାମି, ୱେଦଜାତୋ କତଞ୍ଜଲୀ;

ସମ୍ମୁଖା ୱିଯ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ୱନ୍ଦିଂ ପୁଲିନଚେତିଯଂ।

‘‘ଯଦା କିଲେସା ଜାଯନ୍ତି, ୱିତକ୍କା ଗେହନିସ୍ସିତା;

ସରାମି ସୁକତଂ ଥୂପଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖାମି ତାୱଦେ।

‘‘ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରଂ, ସତ୍ଥୱାହଂ ୱିନାଯକଂ;

କିଲେସେ ସଂୱସେଯ୍ୟାସି, ନ ଯୁତ୍ତଂ ତୱ ମାରିସ।

‘‘ସହ ଆୱଜ୍ଜିତେ ଥୂପେ, ଗାରୱଂ ହୋତି ମେ ତଦା;

କୁଞ୍ଚିତଙ୍କେ ୱିନୋଦେସିଂ, ନାଗୋ ତୁଭଚ୍ଚିତୋ ଯଥା।

‘‘ଏୱଂ ୱିହରମାନଂ ମଂ, ମଚ୍ଛୁରାଜାଭିମଦ୍ଦଥ;

ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ସନ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ଯାୱତାୟୁଂ ୱସିତ୍ୱାନ, ତିଦିୱେ ଉପପଜ୍ଜହଂ;

ଅସୀତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରୟିଂ।

‘‘ସତାନଂ ତୀଣିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିୟଂ।

‘‘ସୋଣ୍ଣକିଙ୍କଣିପୁପ୍ଫାନଂ, ୱିପାକଂ ଅନୁଭୋମହଂ;

ଧାତୀସତସହସ୍ସାନି, ପରିୱାରେନ୍ତି ମଂ ଭୱେ।

‘‘ଥୂପସ୍ସ ପରିଚିଣ୍ଣତ୍ତା, ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ନ ଲିମ୍ପତି;

ଗତ୍ତେ ସେଦା ନ ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସୁପ୍ପଭାସୋ ଭୱାମହଂ।

‘‘ଅହୋ ମେ ସୁକତୋ ଥୂପୋ, ସୁଦିଟ୍ଠାମରିକା ନଦୀ;

ଥୂପଂ କତ୍ୱାନ ପୁଲିନଂ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

‘‘କୁସଲଂ କତ୍ତୁକାମେନ, ଜନ୍ତୁନା ସାରଗାହିନା;

ନତ୍ଥି ଖେତ୍ତଂ ଅଖେତ୍ତଂ ୱା, ପଟିପତ୍ତୀୱ ସାଧକା।

‘‘ଯଥାପି ବଲୱା ପୋସୋ, ଅଣ୍ଣୱଂତରିତୁସ୍ସହେ;

ପରିତ୍ତଂ କଟ୍ଠମାଦାୟ, ପକ୍ଖନ୍ଦେୟ୍ୟ ମହାସରଂ।

‘‘ଇମାହଂ କଟ୍ଠଂ ନିସ୍ସାୟ, ତରିସ୍ସାମି ମହୋଦଧିଂ;

ଉସ୍ସାହେନ ୱୀରିୟେନ, ତରେୟ୍ୟ ଉଦଧିଂ ନରୋ।

‘‘ତଥେୱ ମେ କତଂ କମ୍ମଂ, ପରିତ୍ତଂ ଥୋକକଞ୍ଚ ୟଂ;

ତଂ କମ୍ମଂ ଉପନିସ୍ସାୟ, ସଂସାରଂ ସମତିକ୍କମିଂ।

‘‘ପଚ୍ଛିମେ ଭୱେ ସମ୍ପତ୍ତେ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ସାୱତ୍ଥିୟଂ ପୁରେ ଜାତୋ, ମହାସାଲେ ସୁଅଡ୍ଢକେ।

‘‘ସଦ୍ଧା ମାତା ପିତା ମୟ୍ହଂ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସରଣଂ ଗତା;

ଉଭୋ ଦିଟ୍ଠପଦା ଏତେ, ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି ସାସନଂ।

‘‘ବୋଧିପପଟିକଂ ଗୟ୍ହ, ସୋଣ୍ଣଥୂପମକାରୟୁଂ;

ସାୟପାତଂ ନମସ୍ସନ୍ତି, ସକ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା।

‘‘ଉପୋସଥମ୍ହି ଦିୱସେ, ସୋଣ୍ଣଥୂପଂ ୱିନୀହରୁଂ;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କିତ୍ତେନ୍ତା, ତିୟାମଂ ୱୀତିନାମୟୁଂ।

‘‘ସହ ଦିସ୍ୱାନହଂ ଥୂପଂ, ସରିଂ ପୁଲିନଚେତିୟଂ;

ଏକାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ।

‘‘ଗୱେସମାନୋ ତଂ ୱୀରଂ, ଧମ୍ମସେନାପତିଦ୍ଦସଂ;

ଅଗାରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାନ, ପବ୍ବଜିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ।

‘‘ଜାତିୟା ସତ୍ତୱସ୍ସେନ, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ;

ଉପସମ୍ପାଦୟୀ ବୁଦ୍ଧୋ, ଗୁଣମଞ୍ଞାୟ ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ଦାରକେନେୱ ସନ୍ତେନ, କିରିୟଂ ନିଟ୍ଠିତଂ ମୟା;

କତଂ ମେ କରଣୀୟଜ୍ଜ, ସକ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ସାସନେ।

‘‘ସବ୍ବୱେରଭୟାତୀତୋ, ସବ୍ବସଙ୍ଗାତିଗୋ ଇସି;

ସାୱକୋ ତେ ମହାୱୀର, ସୋଣ୍ଣଥୂପସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଦାୟକାନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ ତେହି ଉପନୀତେ ପଚ୍ଚୟେ ନ ପଟିକ୍ଖିପତି, ୟଥାଲଦ୍ଧେୟେୱ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ‘‘ଅୟଂ କାୟଦଡ୍ଢିବହୁଲୋ ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ’’ତି ମଞ୍ଞମାନା ଅୱମଞ୍ଞନ୍ତି। ଥେରୋ ତଂ ଅଗଣେନ୍ତୋୱ ୱିହରତି। ତସ୍ସ ପନ ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରୋ କୁହକଭିକ୍ଖୁ ପାପିଚ୍ଛୋ ସମାନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ୱିୟ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ୱିୟ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଲୋକଂ ୱଞ୍ଚେନ୍ତୋ ୱିହରତି। ମହାଜନୋ ତଂ ଅରହନ୍ତଂ ୱିୟ ସମ୍ଭାୱେତି। ଅଥସ୍ସ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, କିଂ ନାମ କୁହକୋ କରୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଥେରୋ ପାପିଚ୍ଛଂ ଗରହନ୍ତୋ –

୧୩୯।

‘‘ପୁବ୍ବେ ହନତି ଅତ୍ତାନଂ, ପଚ୍ଛା ହନତି ସୋ ପରେ;

ସୁହତଂ ହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ, ୱୀତଂସେନେୱ ପକ୍ଖିମା।

‘‘ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବହିୱଣ୍ଣୋ, ଅନ୍ତୋୱଣ୍ଣୋ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଯସ୍ମିଂ ପାପାନି କମ୍ମାନି, ସ ୱେ କଣ୍ହୋ ସୁଜମ୍ପତୀ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ;

ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ହନତି ଅତ୍ତାନନ୍ତି କୁହକପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନୋ କୁହକୱୁତ୍ତିଯା ଲୋକଂ ୱଞ୍ଚେନ୍ତୋ ପାପିଚ୍ଛତାଦୀହି ପାପଧମ୍ମେହି ପଠମମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ହନତି, ଅତ୍ତନୋ କୁସଲକୋଟ୍ଠାସଂ ୱିନାସେତି। ପଚ୍ଛା ହନତି ସୋ ପରେତି ସୋ କୁହକୋ ପଠମଂ ତାୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ହନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପରେ ଯେହି ‘‘ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ପେସଲୋ ଅରିଯୋ’’ତି ୱା ସମ୍ଭାୱେନ୍ତେହି କାରା କତା, ତେ ହନତି ତେସଂ କାରାନି ଅତ୍ତନି କତାନି ଅମହପ୍ଫଲାନି କତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୱିନାସନେନ ୱିନାସେତି। ସତିପି କୁହକସ୍ସ ଉଭଯହନନେ ଅତ୍ତହନନେ ପନ ଅଯଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ସୁହତଂ ହନ୍ତି ଅତ୍ତାନନ୍ତି। ସୋ କୁହକୋ ଅତ୍ତାନଂ ହନନ୍ତୋ ସୁହତଂ କତ୍ୱା ହନ୍ତି ୱିନାସେତି, ଯଥା କିଂ? ୱୀତଂସେନେୱ ପକ୍ଖିମାତି, ୱୀତଂସୋତି ଦୀପକସକୁଣୋ, ତେନ। ପକ୍ଖିମାତି ସାକୁଣିକୋ। ଯଥା ତେନ ୱୀତଂସସକୁଣେନ ଅଞ୍ଞେ ସକୁଣେ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ହନନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଇଧ ଲୋକେପି ହନତି ୱିଞ୍ଞୁଗରହସାୱଜ୍ଜସଭାୱାଦିନା, ସମ୍ପରାଯଂ ପନ ଦୁଗ୍ଗତିପରିକ୍କିଲେସେନ ହନତିଯେୱ, ନ ପନ ତେ ସକୁଣେ ପଚ୍ଛା ହନ୍ତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ କୁହକୋପି କୋହଞ୍ଞେନ ଲୋକଂ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ଇଧ ଲୋକେପି ଅତ୍ତାନଂ ହନତି ୱିପ୍ପଟିସାରୱିଞ୍ଞୁଗରହାଦୀହି, ପରଲୋକେପି ଦୁଗ୍ଗତିପରିକ୍କିଲେସେହି, ନ ପନ ତେ ପଚ୍ଚଯଦାଯକେ ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ପାପେତି। ଅପିଚ କୁହକୋ ଦକ୍ଖିଣାଯ ଅମହପ୍ଫଲଭାୱକରଣେନେୱ ଦାଯକଂ ହନତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ନ ନିପ୍ଫଲଭାୱକରଣେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସହସ୍ସଗୁଣା ଦକ୍ଖିଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୭୯)। ତେନାହ ‘‘ସୁହତଂ ହନ୍ତି ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ବାହିରପରିମଜ୍ଜନମତ୍ତେ ଠିତା ପୁଗ୍ଗଲା ସୁଦ୍ଧା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି, ଅବ୍ଭନ୍ତରସୁଦ୍ଧିଯା ଏୱ ପନ ସୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇରିଯାପଥସଣ୍ଠପନାଦିବହିସମ୍ପତ୍ତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନ ହୋତି। ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ହି ଇଧ ୱଣ୍ଣ-ସଦ୍ଦୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପନ ସୀଲାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି, ‘‘ବାହିତପାପୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି କତ୍ୱା। ତସ୍ମା ‘‘ଯସ୍ମିଂ ପାପାନି ଲାମକାନି କମ୍ମାନି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଏକଂସେନ ସୋ କଣ୍ହୋ ନିହୀନପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ସୁଜମ୍ପତି, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଜାନାହି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସକ୍କୋ କୁହକଭିକ୍ଖୁଂ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ‘‘ଧମ୍ମେ ୱତ୍ତାହୀ’’ତି ଓୱଦିତ୍ୱା ସକଟ୍ଠାନମେୱ ଗତୋ।

ୱସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକନିପାତେ ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ମହାଚୁନ୍ଦତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁସ୍ସୂସାତି ଆଯସ୍ମତୋ ମହାଚୁନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁମ୍ଭକାରକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ କୁମ୍ଭକାରକମ୍ମେନ ଜୀୱନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଏକଂ ମତ୍ତିକାପତ୍ତଂ ସ୍ୱାଭିସଙ୍ଖତଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ନାଲକଗାମେ ରୂପସାରିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପୁତ୍ତୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଚୁନ୍ଦୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଅନୁପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତଂ ନିସ୍ସାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୩୯-୫୦) –

‘‘ନଗରେ ହଂସୱତିଯା, କୁମ୍ଭକାରୋ ଅହୋସହଂ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଓଘତିଣ୍ଣମନାସୱଂ।

‘‘ସୁକତଂ ମତ୍ତିକାପତ୍ତଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ;

ପତ୍ତଂ ଦତ୍ୱା ଭଗୱତୋ, ଉଜୁଭୂତସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ଭତ୍ତେ ନିକ୍ଖମାନୋହଂ, ସୋଣ୍ଡଥାଲେ ଲଭାମହଂ;

ରୂପିମଯେ ଚ ସୋୱଣ୍ଣେ, ତଟ୍ଟିକେ ଚ ମଣୀମଯେ।

‘‘ପାତିଯୋ ପରିଭୁଞ୍ଜାମି, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ;

ଯସାନଞ୍ଚ ଧନାନଞ୍ଚ, ଅଗ୍ଗଭୂତୋ ଚ ହୋମହଂ।

‘‘ଯଥାପି ଭଦ୍ଦକେ ଖେତ୍ତେ, ବୀଜଂ ଅପ୍ପମ୍ପି ରୋପିତଂ;

ସମ୍ମାଧାରଂ ପୱେଚ୍ଛନ୍ତେ, ଫଲଂ ତୋସେତି କସ୍ସକଂ।

‘‘ତଥେୱିଦଂ ପତ୍ତଦାନଂ, ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତମ୍ହି ରୋପିତଂ;

ପୀତିଧାରେ ପୱସ୍ସନ୍ତେ, ଫଲଂ ମଂ ତୋସଯିସ୍ସତି।

‘‘ଯାୱତା ଖେତ୍ତା ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ସଙ୍ଘାପି ଚ ଗଣାପି ଚ;

ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତସମୋ ନତ୍ଥି, ସୁଖଦୋ ସବ୍ବପାଣିନଂ।

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ଏକପତ୍ତଂ ଦଦିତ୍ୱାନ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପତ୍ତମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପତ୍ତଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତଂ ଗରୂପନିସ୍ସଯଂ ୱିୱେକୱାସଞ୍ଚ କିତ୍ତେନ୍ତୋ –

୧୪୧।

‘‘ସୁସ୍ସୂସା ସୁତୱଦ୍ଧନୀ, ସୁତଂ ପଞ୍ଞାଯ ୱଦ୍ଧନଂ;

ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତି, ଞାତୋ ଅତ୍ଥୋ ସୁଖାୱହୋ।

୧୪୨।

‘‘ସେୱେଥ ପନ୍ତାନି ସେନାସନାନି, ଚରେଯ୍ୟ ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ;

ସଚେ ରତିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ତତ୍ଥ, ସଙ୍ଘେ ୱସେ ରକ୍ଖିତତ୍ତୋ ସତୀମା’’ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ସୁସ୍ସୂସାତି ସୋତବ୍ବଯୁତ୍ତସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚସୁତସ୍ସ ସୋତୁମିଚ୍ଛା, ଗରୁସନ୍ନିଵାସୋପି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଭେଦଞ୍ହି ଅତ୍ଥଂ ସୋତୁମିଚ୍ଛନ୍ତେନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଵତ୍ତକରଣେନ ପୟିରୁପାସିତ୍ଵା ଯଦା ତେ ପୟିରୁପାସନାଯ ଆରାଧିତଚିତ୍ତା କିଞ୍ଚି ଉପନିସୀଦିତୁକାମା ହୋନ୍ତି, ଅଥ ନେ ଉପନିସୀଦିତ୍ଵା ଅଧିଗତାଯ ସୋତୁମିଚ୍ଛାଯ ଓହିତସୋତେନ ସୋତବ୍ବଂ ହୋତୀତି ଗରୁସନ୍ନିଵାସୋପି ସୁସ୍ସୂସାହେତୁତାଯ “ସୁସ୍ସୂସା”ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସା ପନାଯଂ ସୁସ୍ସୂସା ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ସୁତଂ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଵଡ୍ଢେତି ବ୍ରୂହେତୀତି ସୁତଵଦ୍ଧନୀ, ବାହୁସଚ୍ଚକାରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତଂ ପଞ୍ଞାଯ ଵଦ୍ଧନନ୍ତି ଯଂ ତଂ “ସୁତଧରୋ ସୁତସନ୍ନିଚଯୋ”ତି (ମ। ନି। ୧।୩୩୯; ଅ। ନି। ୪।୨୨) “ଇଧେକଚ୍ଚସ୍ସ ବହୁକଂ ସୁତଂ ହୋତି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ ଵେଯ୍ୟାକରଣ”ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୪।୬) ଚ ଏଵମାଦିନା ନଯେନ ଵୁତ୍ତଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ, ତଂ ଅକୁସଲପ୍ପହାନକୁସଲାଧିଗମନହେତୁଭୂତଂ ପଞ୍ଞଂ ଵଡ୍ଢେତୀତି ସୁତଂ ପଞ୍ଞାଯ ଵଦ୍ଧନଂ, ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଵତା –

“ସୁତାଵୁଧୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରିଯସାଵକୋ ଅକୁସଲଂ ପଜହତି, କୁସଲଂ ଭାଵେତି, ସାଵଜ୍ଜଂ ପଜହତି, ଅନଵଜ୍ଜଂ ଭାଵେତି, ସୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀ”ତି (ଅ। ନି। ୭।୬୭)।

ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ବହୁସ୍ସୁତୋ ସୁତମଯଞ୍ଞାଣେ ଠିତୋ ତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସୁତାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୂପପରିକ୍ଖାଯ ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନେନ ଭାଵନାଯ ଚ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭେଦଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାଦିଵିଭାଗଂ ଦୁକ୍ଖାଦିଵିଭାଗଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ଚ ପଟିଵିଜ୍ଝତି ଚ, ତେନାହ ଭଗଵା –

“ସୁତସ୍ସ ଯଥାପରିଯତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥମଞ୍ଞାଯ ଧମ୍ମମଞ୍ଞାଯ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ”ତି (ଅ। ନି। ୪।୬)।

“ଧତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖତି, ଅତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖତୋ ଧମ୍ମା ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତି, ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ସତି ଛନ୍ଦୋ ଜାଯତି, ଛନ୍ଦଜାତୋ ଉସ୍ସହତି, ଉସ୍ସହିତ୍ଵା ତୁଲେତି, ତୁଲଯିତ୍ଵା ପଦହତି, ପହିତତ୍ତୋ ସମାନୋ କାଯେନ ଚେଵ ପରମସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ନଂ ଅତିଵିଜ୍ଝ ପସ୍ସତୀ”ତି (ମ। ନି। ୨।୪୩୨) ଚ।

ଞାତୋ ଅତ୍ଥୋ ସୁଖାଵହୋତି ଯଥାଵୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥୋ ଚେଵ ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥୋ ଚ ଯାଥାଵତୋ ଞାତୋ ଅଧିଗତୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭେଦଂ ସୁଖଂ ଆଵହତି ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଠିତାଯ ଭାଵନାପଞ୍ଞାଯ ସୁତମତ୍ତେନେଵ ନ ସିଜ୍ଝତୀତି ତସ୍ସା ପଟିପଜ୍ଜନଵିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ସେଵେଥ...ପେ...ଵିପ୍ପମୋକ୍ଖ”ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ସେଵେଥ ପନ୍ତାନି ସେନାସନାନୀତି କାଯଵିଵେକମାହ। ତେନ ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନସ୍ସ ଚ ଵକ୍ଖମାନତ୍ତା ଵିଵେକାରହସ୍ସେଵ ଵିଵେକଵାସୋତି ସୀଲସଂଵରାଦଯୋ ଇଧ ଅଵୁତ୍ତସିଦ୍ଧା ଵେଦିତବ୍ବା। ଚରେଯ୍ୟ ସଂଯୋଜନଵିପ୍ପମୋକ୍ଖନ୍ତି ଯଥା ସଂଯୋଜନେହି ଚିତ୍ତଂ ଵିପ୍ପମୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଵିପସ୍ସନାଭାଵନଂ ମଗ୍ଗଭାଵନଞ୍ଚ ଚରେଯ୍ୟ ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚେ ରତିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପନ୍ତସେନାସନେସୁ ଯଥାଲଦ୍ଧେସୁ ଅଧିକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଚ ରତିଂ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଵିସେସସ୍ସ ଅଲାଭତୋ ଅଭିରତିଂ ନ ଲଭେଯ୍ୟ, ସଙ୍ଘେ ଭିକ୍ଖୁସମୂହେ ରକ୍ଖିତତ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିଗଣ୍ହନତୋ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ଛସୁ ଦ୍ଵାରେସୁ ସତିଆରକ୍ଖାଯ ଉପଟ୍ଠପନେନ ସତିମା ଵସେଯ୍ୟ ଵିହରେଯ୍ୟ, ଏଵଂ ଵିହରନ୍ତସ୍ସ ଚ ଅପି ନାମ ସଂଯୋଜନଵିପ୍ପମୋକ୍ଖୋ ଭଵେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମହାଚୁନ୍ଦତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଜୋତିଦାସତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଯେ ଖୋ ତେତି ଆଯସ୍ମତୋ ଜୋତିଦାସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କାସୁମାରିକଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ପାଦିଯତ୍ଥଜନପଦେ ଵିଭଵସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଜୋତିଦାସୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ଵା ଘରମାଵସନ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରଂ ଅତ୍ତନୋ ଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଭୋଜେତ୍ଵା ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଗାମସମୀପେ ପବ୍ବତେ ମହନ୍ତଂ ଵିହାରଂ କାରେତ୍ଵା ଥେରଂ ତତ୍ଥ ଵାସେତ୍ଵା ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପଟିଲଦ୍ଧସଂଵେଗୋ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେଵ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୫୧-୫୬) –

‘‘କଣିକାରଂୱ ଜୋତନ୍ତଂ, ନିସିନ୍ନଂ ପବ୍ବତନ୍ତରେ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ନରାସଭଂ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ସିରେ କତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

କାସୁମାରିକମାଦାୟ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିସେସତୋ ୱିନୟପିଟକେ ସୁକୁସଲଭାୱଂ ପତ୍ୱା ଦସୱସ୍ସିକୋ ପରିସୁପଟ୍ଠାକୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ବହୂହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ଆରାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ ଏକଂ ପଞ୍ଚତପଂ ତପନ୍ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘କିଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ତପନୀୟେ ଅଞ୍ଞଂ ତପତୀ’’ତି ଆହ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ କୁପିତୋ, ‘‘ଭୋ, ମୁଣ୍ଡକ, କିଂ ଅଞ୍ଞଂ ତପନୀୟ’’ନ୍ତି ଆହ। ଥେରୋ ତସ୍ସ –

‘‘କୋପୋ ଚ ଇସ୍ସା ପରହେଠନା ଚ, ମାନୋ ଚ ସାରମ୍ଭମଦୋ ପମାଦୋ;

ତଣ୍ହା ଅୱିଜ୍ଜା ଭୱସଙ୍ଗତୀ ଚ, ତେ ତପ୍ପନୀୟା ନ ହି ରୂପଖନ୍ଧୋ’’ତି। –

ଗାଥାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତସ୍ମିଂ ତିତ୍ଥିୟାରାମେ ସବ୍ବେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟା ଚ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ଥେରୋ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା କତିପାହଂ ତତ୍ଥ ୱସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଭୂମିଂୟେୱ ଗତୋ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉପଗତେସୁ ଞାତକେସୁ ନାନାଲଦ୍ଧିକେ ୟଞ୍ଞସୁଦ୍ଧିକେ ୱଦନ୍ତୋ –

୧୪୩।

‘‘ଯେ ଖୋ ତେ ୱେଠମିସ୍ସେନ, ନାନତ୍ତେନ ଚ କମ୍ମୁନା;

ମନୁସ୍ସେ ଉପରୁନ୍ଧନ୍ତି, ଫରୁସୂପକ୍କମା ଜନା;

ତେପି ତତ୍ଥେୱ କୀରନ୍ତି, ନ ହି କମ୍ମଂ ପନସ୍ସତି।

୧୪୪।

‘‘ଯଂ କରୋତି ନରୋ କମ୍ମଂ, କଲ୍ୟାଣଂ ଯଦି ପାପକଂ;

ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଦାୟାଦୋ, ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ପକୁବ୍ବତୀ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱୟଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯେତି ଅନିୟମୁଦ୍ଦେସୋ। ତେତି ଅନିୟମତୋ ଏୱ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ। ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସାପି ‘‘ଜନା’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଖୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ୱେଠମିସ୍ସେନାତି ୱରତ୍ତଖଣ୍ଡାଦିନା ସୀସାଦୀସୁ ୱେଠଦାନେନ। ‘‘ୱେଧମିସ୍ସେନା’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ନାନତ୍ତେନ ଚ କମ୍ମୁନାତି ହନନଘାତନହତ୍ଥପାଦାଦିଚ୍ଛେଦନେନ ଖୁଦ୍ଦକସେଠଅଦାନାଦିନା ଚ ନାନାୱିଧେନ ପରୂପଘାତକମ୍ମେନ। ମନୁସ୍ସେତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଯେ କେଚି ସତ୍ତେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉପରୁନ୍ଧନ୍ତୀତି ୱିବାଧେନ୍ତି। ଫରୁସୂପକ୍କମାତି ଦାରୁଣପୟୋଗା, କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନାତି ସତ୍ତା। ତେପି ତତ୍ଥେୱ

କୀରନ୍ତୀତି ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ପୁଗ୍ଗଲା ଯାହି କମ୍ମକାରଣାହି ଅଞ୍ଞେ ବାଧିଂସୁ। ତତ୍ଥେୱ ତାସୁଯେୱ କାରଣାସୁ ସଯମ୍ପି କୀରନ୍ତି ପକ୍ଖିପୀଯନ୍ତି, ତଥାରୂପଂଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ତଥେୱ କୀରନ୍ତୀ''ତି ଚ ପାଠୋ, ଯଥା ସଯଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅକଂସୁ, ତଥେୱ ଅଞ୍ଞେହି କରୀଯନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖଂ ପାପୀଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, କସ୍ମା? ନ ହି କମ୍ମଂ ପନସ୍ସତି କମ୍ମଞ୍ହି ଏକନ୍ତଂ ଉପଚିତଂ ୱିପାକଂ ଅଦତ୍ୱା ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଅୱସେସପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱିପଚ୍ଚତେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇଦାନି ''ନ ହି କମ୍ମଂ ପନସ୍ସତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମସ୍ସକତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଯଂ କରୋତୀ''ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଯଂ କମ୍ମଂ କଲ୍ୟାଣଂ କୁସଲଂ, ଯଦି ୱା ପାପକଂ ଅକୁସଲଂ ସତ୍ତୋ କରୋତି, କରୋନ୍ତୋ ଚ ତତ୍ଥ ଯଂ କମ୍ମଂ ଯଥା ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତଥା ପକୁବ୍ବତି ଉପଚିନୋତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଦାଯାଦୋତି ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ କମ୍ମଫଲସ୍ସ ଗଣ୍ହନତୋ ତେନ ତେନ କମ୍ମେନ ଦାତବ୍ବୱିପାକସ୍ସ ଭାଗୀ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''କମ୍ମସ୍ସକା, ମାଣୱ, ସତ୍ତା କମ୍ମଦାଯାଦା''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୨୮୯)। ଇମା ଗାଥା ସୁତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଞାତକା କମ୍ମସ୍ସକତାଯଂ ପତିଟ୍ଠହିଂସୂତି।

ଜୋତିଦାସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ହେରଞ୍ଞକାନିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଚ୍ଚଯନ୍ତିଅହୋରତ୍ତାତି ଆଯସ୍ମତୋ ହେରଞ୍ଞକାନିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ପରେସଂ ଭତକୋ ହୁତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସୁଜାତସ୍ସ ନାମ ସତ୍ଥୁସାୱକସ୍ସ ପଂସୁକୂଲଂ ପରିଯେସନ୍ତସ୍ସ ଉପଡ୍ଢଦୁସ୍ସଂ ପରିଚ୍ଚଜି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତାୱତିଂସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଞ୍ଞୋ ଗାମଭୋଜକସ୍ସ ଚୋରୱୋସାସକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ହେରଞ୍ଞକାନୀତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ପିତୁ ଅଚ୍ଚଯେନ ରଞ୍ଞା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଗାମଭୋଜକଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠସ୍ସ ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଦାପେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦। ୩୧-୪୦) –

''ପଦୁମୁତ୍ତରଭଗୱତୋ, ସୁଜାତୋ ନାମ ସାୱକୋ;

ପଂସୁକୂଲଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ସଙ୍କାରେ ଚରତେ ତଦା।

''ନଗରେ ହଂସୱତିଯା, ପରେସଂ ଭତକୋ ଅହଂ;

ଉପଡ୍ଢଦୁସ୍ସଂ ଦତ୍ୱାନ, ସିରସା ଅଭିୱାଦଯିଂ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

''ତେତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରଯିଂ;

ସତ୍ତସତ୍ତତିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

''ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ;

ଉପଡ୍ଢଦୁସ୍ସଦାନେନ, ମୋଦାମି ଅକୁତୋଭଯୋ।

''ଇଚ୍ଛମାନୋ ଚହଂ ଅଜ୍ଜ, ସକାନନଂ ସପବ୍ବତଂ;

ଖୋମଦୁସ୍ସେହି ଛାଦେଯ୍ୟଂ, ଅଦ୍ଧୁଦୁସ୍ସସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଦାନମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଅଦ୍ଧୁଦୁସ୍ସସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତରଂ ତତୋ କମ୍ମତୋ ନିୱତ୍ତେତୁକାମୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ କମ୍ମେ ଅଭିରତଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଚୋଦେନ୍ତୋ –

୧୪୫।

''ଅଚ୍ଚଯନ୍ତି ଅହୋରତ୍ତା, ଜୀୱିତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି;

ଆଯୁ ଖୀଯତି ମଚ୍ଚାନଂ, କୁନ୍ନଦୀନଂୱ ଓଦକଂ।

୧୪୬।

''ଅଥ ପାପାନି କମ୍ମାନି, କରଂ ବାଲୋ ନ ବୁଜ୍ଝତି;

ପଚ୍ଛାସ୍ସ କଟୁକଂ ହୋତି, ୱିପାକୋ ହିସ୍ସ ପାପକୋ''ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଚଯନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କମନ୍ତି, ଲହୁଂ ଲହୁଂ ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅହୋରତ୍ତାତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱା। ଜୀୱିତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଖଣିକନିରୋଧୱସେନ ନିରୁଜ୍ଝତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଖଣେ ଖଣେ, ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ, ଜାଯସି ଚ ଜିୟ୍ୟସି ଚ ମିୟ୍ୟସି ଚ ଚୱସି ଚ ଉପପଜ୍ଜସି ଚା''ତି। ଆଯୁ ଖୀଯତି ମଚ୍ଚାନନ୍ତି ମରିତବ୍ବସଭାୱତ୍ତା ମଚ୍ଚାତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁ ''ଯୋ ଚିରଂ ଜୀୱତି, ସୋ ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିୟ୍ୟୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨। ୯୧; ସଂ। ନି। ୨।୧୪୩; ଅ। ନି। ୭।୭୪) ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲପରମାଯୁ ଖୀଯତି ଖଯଞ୍ଚ ୱଯଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛତି, ଯଥା କିଂ? କୁନ୍ନଦୀନଂୱ ଓଦକଂ ଯଥା ନାମ କୁନ୍ନଦୀନଂ ପବ୍ବତେୟ୍ୟାନଂ ଖୁଦ୍ଦକନଦୀନଂ ଉଦକଂ ଚିରଂ ନ ତିଟ୍ଠତି, ଲହୁତରଂ ଖୀଯତି, ଆଗତମତ୍ତଂଯେୱ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁ ଲହୁତରଂ ଖୀଯତି ଖଯଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଉଦକମେୱ ''ଓଦକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥା ମନୋଯେୱ ମାନସନ୍ତି।

ଅଥପାପାନି କମ୍ମାନି, କରଂ ବାଲୋ ନ ବୁଜ୍ଝତୀତି ଏୱଂ ସଂସାରେ ଅନିଚ୍ଚେପି ସମାନେ ବାଲୋ ଲୋଭୱସେନ ୱା କୋଧୱସେନ ୱା ପାପାନି କମ୍ମାନି କରୋତି, କରୋନ୍ତୋପି ନ ବୁଜ୍ଝତି, ପାପଂ କରୋନ୍ତୋ ଚ ''ପାପଂ କରୋମୀ''ତି ଅବୁଜ୍ଝନକୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ''ଇମସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଏୱରୂପୋ ଦୁକ୍ଖୋ ୱିପାକୋ''ତି ପନ ଅଜାନନତୋ ''ନ ବୁଜ୍ଝତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଛାସ୍ସ କଟୁକଂ ହୋତୀତି ଯଦିପି ପାପସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେ ''ଇମସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଏୱରୂପୋ ୱିପାକୋ''ତି ନ ବୁଜ୍ଝତି, ତତୋ ପଚ୍ଛା ପନ ନିରଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଅସ୍ସ ବାଲସ୍ସ କଟୁକଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖମେୱ ହୋତି। ୱିପାକୋ ହିସ୍ସ ପାପକୋ ଯସ୍ମା ଅସ୍ସ ପାପକମ୍ମସ୍ସ ନାମ ୱିପାକୋ ପାପକୋ ନିହୀନୋ ଅନିଟ୍ଠୋ ଏୱାତି। ଇମଂ ପନ ଓୱାଦଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତା ରାଜାନଂ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ସଦତ୍ଥଂ ନିପ୍ଫାଦେସି।

ହେରଞ୍ଞକାନିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସୋମମିତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପରିତ୍ତଂଦାରୁନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ସୋମମିତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଏକଦିୱସଂ କିଂସୁକରୁକ୍ଖଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଆକାସେ ଖିପିତ୍ୱା ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ବାରାଣସିଯଂ

ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ସୋମମିତ୍ତୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା ୱିମଲେନ ନାମ ଥେରେନ କତପରିଚଯତ୍ତା ଅଭିଣ୍ହଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସାସନେ ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେନ୍ତୋ ୱିଚରତି। ୱିମଲତ୍ଥେରୋ ପନ କୁସୀତୋ ମିଦ୍ଧବହୁଲୋ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ୱୀତିନାମେତି। ସୋମମିତ୍ତୋ ''କୁସୀତଂ ନାମ ନିସ୍ସାଯ କୋ ଗୁଣୋ''ତି ତଂ ପହାଯ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୨୫-୩୦) –

''କିଂସୁକଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ସରିତ୍ୱାନ, ଆକାସେ ଅଭିପୂଜଯିଂ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

''ସ୍ୱାଗତଂ ୱତ ମେ ଆସି, ମମ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମଲତ୍ଥେରଂ ଓୱାଦେନ ତଜ୍ଜେନ୍ତୋ –

୧୪୭।

''ପରିତ୍ତଂ ଦାରୁମାରୁଯ୍ହ, ଯଥା ସୀଦେ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଏୱଂ କୁସୀତମାଗମ୍ମ, ସାଧୁଜୀୱୀପି ସୀଦତି;

ତସ୍ମା ତଂ ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ, କୁସୀତଂ ହୀନୱୀରିଯଂ।

୧୪୮।

''ପୱିୱିତ୍ତେହି ଅରିଯେହି, ପହିତତ୍ତେହି ଝାଯିଭି;

ନିଚ୍ଚଂ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେହି, ପଣ୍ଡିତେହି ସହାୱସେ''ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ପରିତ୍ତଂ ଦାରୁମାରୁଯ୍ହ, ଯଥା ସୀଦେ ମହଣ୍ଣୱେତି ପେସଲୋପି କୁଲପୁତ୍ତୋ କୁସୀତଂ ଅଲସପୁଗ୍ଗଲଂ ନିସ୍ସାଯ ସୀଦତି ସଂସାରେ ପତତି, ନ ତସ୍ସ ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯସ୍ମା ଏତଦେୱଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଅଧିକୁସଲଧମ୍ମୱସେନ ସୀସଂ ଅନୁକ୍ଖିପିତ୍ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ସୀଦନତୋ କୁସୀତଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଭାୱତୋ ହୀନୱୀରିଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସବ୍ବଥା ୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ନ ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଗାଥାଯ କୋସଜ୍ଜେ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱୀରିଯାରମ୍ଭେ ଆନିସଂସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୱିୱିତ୍ତେହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ପନ କାଯୱିୱେକସମ୍ପତ୍ତିଯା ପୱିୱିତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯା, ନିବ୍ବାନଂ ପତିପେସିତତ୍ତତାଯ ପହିତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଚ ଝାଯିନୋ, ସବ୍ବକାଲଂ ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯତାଯ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯା, ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭେଦାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପଣ୍ଡିତା, ତେହିଯେୱ ସହ ଆୱସେଯ୍ଯ ସଦତ୍ଥଂ ନିପ୍ଫାଦେତୁକାମୋ ସଂୱସେଯ୍ଯାତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ୱିମଲତ୍ଥେରୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସଦତ୍ଥଂ ଆରାଧେସି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି।

ସୋମମିତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସବ୍ବମିତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଜନୋ ଜନମ୍ହି ସମ୍ବଦ୍ଧୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ସବ୍ବମିତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଦ୍ୱାନୱୁତେ କପ୍ପେ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ନେସାଦକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱନଚାରିକୋ ହୁତ୍ୱା ୱନେ ମିଗେ ୱଧିତ୍ୱା ମଂସଂ ଖାଦନ୍ତୋ ଜୀୱତି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ୱସନଟ୍ଠାନସମୀପେ ତୀଣି ପଦଚେତିଯାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ଅତୀତକାଲେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେସୁ କତପରିଚଯତ୍ତା ଚକ୍କଙ୍କିତାନି ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କୋରଣ୍ଡପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସବ୍ବମିତ୍ତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ୱସ୍ସଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ମାଗୱିକେହି ଓଡ୍ଡିତେ ପାସେ ମିଗପୋତକଂ ବଦ୍ଧଂ ଅଦ୍ଦସ। ମାତା ପନସ୍ସ ମିଗୀ ପାସଂ ଅପ୍ପୱିଟ୍ଠାପି ପୁତ୍ତସିନେହେନ ଦୂରଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ମରଣଭଯେନ ପାସସମୀପମ୍ପି ନ ଉପଗଚ୍ଛତି ମିଗପୋତକୋ ଚ ଭୀତୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ କରୁଣଂ ୱିଲପତି, ତଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ , ‘‘ଅହୋ ସତ୍ତାନଂ ସ୍ନେହହେତୁକଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତତୋ ପରଂ ସମ୍ବହୁଲେ ଚୋରେ ଏକଂ ପୁରିସଂ ଜୀୱଗାହଂ ଗହେତ୍ୱା ପଲାଲୱେଣିଯା ସରୀରଂ ୱେଠେତ୍ୱା ଝାପେନ୍ତେ, ତଞ୍ଚ ମହାୱିରୱଂ ୱିରୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତଦୁଭଯଂ ନିସ୍ସାଯ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ତେସଂ ଚୋରାନଂ ସୁଣନ୍ତାନଂଯେୱ –

୧୪୯।

‘‘ଜନୋ ଜନମ୍ହି ସମ୍ବଦ୍ଧୋ, ଜନମେୱସ୍ସିତୋ ଜନୋ;

ଜନୋ ଜନେନ ହେଠୀଯତି, ହେଠେତି ଚ ଜନୋ ଜନଂ।

୧୫୦।

‘‘କୋ ହି ତସ୍ସ ଜନେନତ୍ଥୋ, ଜନେନ ଜନିତେନ ୱା;

ଜନଂ ଓହାଯ ଗଚ୍ଛଂ ତଂ, ହେଠଯିତ୍ୱା ବହୁଂ ଜନ’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଜନୋତି ଅନ୍ଧବାଲଜନୋ। ଜନମ୍ହୀତି ଅଞ୍ଞେ ଜନେ। ସମ୍ବଦ୍ଧୋତି ତଣ୍ହାବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧୋ। ‘‘ଅଯଂ ମେ ପୁତ୍ତୋ, ମାତା’’ତିଆଦିନା ପଟିବଦ୍ଧୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ, ‘‘ଇମେ ମଂ ପୋସେନ୍ତି, ଅହଂ ଇମେ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱାମୀ’’ତି ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନମେୱସ୍ସିତୋ ଜନୋତି ‘‘ଅଯଂ ମେ ପୁତ୍ତୋ, ଧୀତା’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞମେୱ ଜନଂ ଅଞ୍ଞୋ ଜନୋ ଅସ୍ସିତୋ ତଣ୍ହାଯ ଅଲ୍ଲୀନୋ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହ ଠିତୋ। ଜନୋ ଜନେନ ହେଠୀଯତି, ହେଠେତି ଚ ଜନୋ ଜନନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତାଯ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ ଅଞ୍ଚୁପେକ୍ଖନଂ ଅକତ୍ୱା ଲୋଭୱସେନ ଯଥା ଜନୋ ଜନଂ ଅସ୍ସିତୋ, ଏୱଂ ଦୋସୱସେନ ଜନୋ ଜନେନ ହେଠୀଯତି ୱିବାଧୀଯତି। ‘‘ତଯିଦଂ ମଯ୍ହଂୱ ଉପରି ହେଠନଫଲୱସେନ ପରିପତିସ୍ସତୀ’’ତି ଅଜାନନ୍ତୋ ହେଠେତି ଚ ଜନୋ ଜନଂ।

କୋ ହି ତସ୍ସ ଜନେନତ୍ଥୋତି ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଜନସ୍ସ ଅଞ୍ଞେନ ଜନେନ ତଣ୍ହାୱସେନ ଅସ୍ସିତେନ ଦୋସୱସେନ ହେଠିତେନ ୱା କୋ ଅତ୍ଥୋ। ଜନେନ ଜନିତେନ ୱାତି ମାତାପିତା ହୁତ୍ୱା ତେନ ଅଞ୍ଞେନ ଜନେନ ଜନିତେନ ୱା କୋ ଅତ୍ଥୋ। ଜନଂ ଓହାଯ ଗଚ୍ଛଂ ତଂ, ହେଠଯିତ୍ୱା ବହୁଂ ଜନନ୍ତି ଯସ୍ମା ସଂସାରେ ଚରତୋ ଜନସ୍ସ ଅଯମେୱାନୁରୂପା ପଟିପତ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ଜନଂ, ତସ୍ସ ଚ ବାଧିକା ଯା ସା ତଣ୍ହା ଚ, ଯୋ ଚ ସୋ ଦୋସୋ ଏୱ ବହୁଂ ଜନଂ

ବାଧଯିତ୍ୱା ଠିତୋ, ତଞ୍ଚ ଓହାଯ ସବ୍ବସୋ ପହାଯ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛଂ, ତେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟନ୍ତି ଅଞ୍ଞୋ। ଏୱଂ ପନ ୱତ୍ୱା ଥେରୋ ତାୱଦେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତମପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୧୫-୨୪) –

''ୱନକମ୍ମିକୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ପିତୁମାତୁମତେନହଂ;

ପସୁମାରେନ ଜୀୱାମି, କୁସଲଂ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

''ମମ ଆସଯସାମନ୍ତା, ତିସ୍ସୋ ଲୋକଗ୍ଗନାଯକୋ;

ପଦାନି ତୀଣି ଦସ୍ସେସି, ଅନୁକମ୍ପାଯ ଚକ୍ଖୁମା।

''ଅକ୍କନ୍ତେ ଚ ପଦେ ଦିସ୍ୱା, ତିସ୍ସନାମସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ପଦେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ।

''କୋରଣ୍ଡଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ପାଦପଂ ଧରଣୀରୁହଂ;

ସକୋସକଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ପଦସେଟ୍ଠମପୂଜଯିଂ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

''ଯଂ ଯଂ ଯୋନୁପପଜ୍ଜାମି, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

କୋରଣ୍ଡକଛୱି ହୋମି, ସୁପ୍ପଭାସୋ ଭୱାମହଂ।

''ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପଦପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ତେ ପନ ଚୋରା ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜିଂସୁତି।

ସବ୍ବମିତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମହାକାଳତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କାଳଇତ୍ଥୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ମହାକାଳତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ଅରଞ୍ଞଂ ଗତୋ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସାଖାଯ ଓଲମ୍ବମାନଂ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅରିଯଦ୍ଧଜୋ ଓଲମ୍ବତୀ''ତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କିଙ୍କଣିପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ପଂସୁକୂଲଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସେତବ୍ୟନଗରେ ସତ୍ଥୱାହକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମହାକାଳୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ପଞ୍ଚହି ସକଟସତେହି ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ୱାଣିଜ୍ଜୱସେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗତୋ ଏକମନ୍ତଂ ସକଟସତ୍ଥଂ ନିୱେସେତ୍ୱା ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପରିସାଯ ସଦ୍ଧିଂ ନିସିନ୍ନୋ ସାଯନ୍ହସମଯଂ ଗନ୍ଧମାଲାଦିହତ୍ଥେ ଉପାସକେ ଜେତୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ସଯମ୍ପି ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସୋସାନିକଙ୍ଗଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ସୁସାନେ ୱସତି। ଅଥେକଦିୱସଂ କାଳଇ

ନାମ ଏକା ଇତ୍ଥୀ ଛୱଡାହିକା ଥେରସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନତ୍ଥାଯ ଅଚିରମତସରୀରଂ ଉଭୋ ସତ୍ଥୀ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଭୋ ଚ ବାହୂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସୀସଞ୍ଚ ଦଧିଥାଲକଂ ୱିଯ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଙ୍ଗଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଂ ସମ୍ବନ୍ଧମେୱ କତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଓଲୋକେତୁଂ ଯୋଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ଥେରୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଓୱଦନ୍ତୋ –

୧୫୧।

''କାଢଇ ଇତ୍ଥୀ ବ୍ରହତୀ ଧଙ୍କରୂପା, ସତ୍ଥିଞ୍ଚ ଭେତ୍ୱା ଅପରଞ୍ଚ ସତ୍ଥିଂ;

ବାହଞ୍ଚ ଭେତ୍ୱା ଅପରଞ୍ଚ ବାହଂ, ସୀସଞ୍ଚ ଭେତ୍ୱା ଦଧିଥାଲକଂୱ;

ଏସା ନିସିନ୍ନା ଅଭିସନ୍ଦହିତ୍ୱା।

୧୫୨।

''ଯୋ ୱେ ଅୱିଦ୍ୱା ଉପଧିଂ କରୋତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦୁକ୍ଖମୁପେତି ମନ୍ଦୋ;

ତସ୍ମା ପଜାନଂ ଉପଧିଂ ନ କଯିରା, ମାହଂ ପୁନ ଭିନ୍ନସିରୋ ସଯିସ୍ସ''ନ୍ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ କାଢଇତି ତସ୍ସା ନାମଂ, କାଢଅୱଣ୍ଣତ୍ତା ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ରହତୀତି ମହାସରୀରା ଆରୋହପରିଣାହୱତୀ। ଧଙ୍କରୂପାତି କାଢଅୱଣ୍ଣତ୍ତା ଏୱ କାକସଦିସରୂପା। ସତ୍ଥିଞ୍ଚ ଭେତ୍ୱାତି ମତସରୀରସ୍ସ ସତ୍ଥିଂ ଜଣ୍ଣୁଭେଦନେନ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା। ଅପରଞ୍ଚ ସତ୍ଥିନ୍ତି ଇତରଞ୍ଚ ସତ୍ଥିଂ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା। ବାହଞ୍ଚ ଭେତ୍ୱାତି ବାହଦ୍ୱିଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗବାହଟ୍ଠାନେଯେୱ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା। ସୀସଞ୍ଚ ଭେତ୍ୱା ଦଧିଥାଲକଂୱାତି ମତସରୀରସ୍ସ ସୀସଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଭିନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ଲେଣ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହି ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ ଦଧିଥାଲକଂ ୱିଯ, ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସା ନିସିନ୍ନା ଅଭିସନ୍ଦହିତ୍ୱାତି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନାୱଯୱଂ ମତସରୀରଂ ତେ ଅୱଯୱେ ଯଥାଠାନେଯେୱ ଠପନେନ ସନ୍ଦହିତ୍ୱା ସହିତଂ କତ୍ୱା ମଂସାପଣଂ ପସାରେନ୍ତୀ ୱିଯ ଏସା ନିସିନ୍ନା।

ଯୋ ୱେ ଅୱିଦ୍ୱା ଉପଧିଂ କରୋତୀତି ଯୋ ଇମାଯ ଉପଟ୍ଠାପିତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦିସ୍ୱାପି ଅୱିଦ୍ୱା ଅକୁସଲୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରେନ କିଲେସୂପଧିଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ସୋ ମନ୍ଦୋ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ସଂସାରସ୍ସ ଅନତିୱତ୍ତନତୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅପରାପରଂ ନିରଯାଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପେତି। ତସ୍ମା ପଜାନଂ ଉପଧିଂ ନ କଯିରାତି ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଚେତଦେୱଂ, ତସ୍ମା। ପଜାନଂ ଉପଧିନ୍ତି ''ଇଧ ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ଭୋତୀ''ତି ପଜାନନ୍ତୋ ଯୋନିସୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ କିଲେସୂପଧିଂ ନ କଯିରା ନ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ। କସ୍ମା? ମାହଂ ପୁନ ଭିନ୍ନସିରୋ ସଯିସ୍ସନ୍ତି ଯଥଯିଦଂ ମତସରୀରଂ ଭିନ୍ନସରୀରଂ ସଯତି, ଏୱଂ କିଲେସୂପଧୀହି ସଂସାରେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା କଟସିୱଡ୍ଢକୋ ହୁତ୍ୱା ଭିନ୍ନସିରୋ ଅହଂ ମା ସଯିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ଏୱ ଥେରୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୦।୮-୧୪) –

''ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ , ଉଦଙ୍ଗଣୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ତତ୍ଥଦ୍ଦସଂ ପଂସୁକୂଲଂ, ଦୁମଗ୍ଗମ୍ହି ୱିଲମ୍ବିତଂ।

''ତୀଣି କିଙ୍କଣିପୁପ୍ଫାନି, ଓଚିନିତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ପଂସୁକୂଲମପୂଜଯିଂ।

''ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ଏକନଓୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୂଜିତ୍ୱା ଅରହଦ୍ଧଜଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ମହାକାଳତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ତିସ୍ସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ବହୂସପତ୍ତେ ଲଭତୀତି ଆୟସ୍ମତୋ ତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ପିୟଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ସାଲୱନେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ୱସତି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ଅସ୍ସମସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ସାଲୱନେ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ସୋ ଅସ୍ସମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଫଲାଫଲତ୍ଥାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଚତ୍ତାରୋ ଦଣ୍ଡେ ଠପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଉପରି ପୁପ୍ଫିତାହି ସାଲସାଖାହି ସାଖାମଣ୍ଡପଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ନୱନୱେହି ସାଲପୁପ୍ଫେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ। ସତ୍ଥା ସତ୍ତାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଚିନ୍ତେସି। ତାୱଦେୱ ସତସହସ୍ସମତ୍ତା ଖୀଣାସୱା ସତ୍ଥାରଂ ପରିୱାରେସୁଂ। ଭଗୱା ତସ୍ସ ଭାୱିନିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଅନୁମୋଦନଂ ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତିସ୍ସୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ମାଣୱକସତାନି ମନ୍ତେ ୱାଚେନ୍ତୋ ଲାଭଗ୍ଗୟସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ରାଜଗହଗମନେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୧୯୦-୨୨୦) –

‘‘ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ସାଲୱନଂ, ସୁକତୋ ଅସ୍ସମୋ ମମ;

ସାଲପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ, ୱସାମି ୱିପିନେ ତଦା।

‘‘ପିୟଦସ୍ସୀ ଚ ଭଗୱା, ସୟମ୍ଭୂ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ;

ୱିୱେକକାମୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସାଲୱନମୁପାଗମି।

‘‘ଅସ୍ସମା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ପୱନଂ ଅଗମାସହଂ;

ମୂଲଫଲଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଆହିଣ୍ଡାମି ୱନେ ତଦା।

‘‘ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ପିୟଦସ୍ସିଂ ମହାୟସଂ;

ସୁନିସିନ୍ନଂ ସମାପନ୍ନଂ, ୱିରୋଚନ୍ତଂ ମହାୱନେ।

‘‘ଚତୁଦଣ୍ଡେ ଠପେତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପରୀ ଅହଂ;

ମଣ୍ଡପଂ ସୁକତଂ କତ୍ୱା, ସାଲପୁପ୍ଫେହି ଛାଦୟିଂ।

‘‘ସତ୍ତାହଂ ଧାରୟିତ୍ୱାନ, ମଣ୍ଡପଂ ସାଲଛାଦିତଂ;

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମୱନ୍ଦହଂ।

‘‘ଭଗଵା ତମ୍ହି ସମଯେ, ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ଵା ସମାଧିତୋ;

ଯୁଗମତ୍ତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ନିସୀଦି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ।

‘‘ସାଵକୋ ଵରୁଣୋ ନାମ, ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ଵସୀସତସହସ୍ସେହି, ଉପଗଚ୍ଛି ଵିନାଯକଂ।

‘‘ପିଯଦସ୍ସୀ ଚ ଭଗଵା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ଵାନ, ସିତଂ ପାତୁକରୀ ଜିନୋ।

‘‘ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ଏକଂସଂ ଚୀଵରଂ କତ୍ଵା, ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ଥ ମହାମୁନିଂ।

‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ଭଗଵା ହେତୁ, ସିତକମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

କାରଣେ ଵିଜ୍ଜମାନମ୍ହି, ସତ୍ଥା ପାତୁକରେ ସିତଂ।

‘‘ସତ୍ତାହଂ ସାଲଚ୍ଛଦନଂ, ଯୋ ମେ ଧାରେସି ମାଣଵୋ;

ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ସରିତ୍ଵାନ, ସିତଂ ପାତୁକରିଂ ଅହଂ।

‘‘ଅନୋକାସଂ ନ ପସ୍ସାମି, ଯତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞଂ ଵିପଚ୍ଚତି;

ଦେଵଲୋକେ ମନୁସ୍ସେ ଵା, ଓକାସୋଵ ନ ସମ୍ମତି।

‘‘ଦେଵଲୋକେ ଵସନ୍ତସ୍ସ, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସମଙ୍ଗିନୋ;

ଯାଵତା ପରିସା ତସ୍ସ, ସାଲଚ୍ଛନ୍ନା ଭଵିସ୍ସତି।

‘‘ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବେହି ନଚ୍ଚେହି, ଗୀତେହି ଵାଦିତେହି ଚ;

ରମିସ୍ସତି ସଦା ସନ୍ତୋ, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସମାହିତୋ।

‘‘ଯାଵତା ପରିସା ତସ୍ସ, ଗନ୍ଧଗନ୍ଧୀ ଭଵିସ୍ସତି;

ସାଲସ୍ସ ପୁପ୍ଫଵସ୍ସୋ ଚ, ପଵସ୍ସିସ୍ସତି ତାଵଦେ।

‘‘ତତୋ ଚୁତୋଯଂ ମନୁଜୋ, ମାନୁସଂ ଆଗମିସ୍ସତି;

ଇଧାପି ସାଲଚ୍ଛଦନଂ, ସବ୍ବକାଲଂ ଧରିସ୍ସତି।

‘‘ଇଧ ନଚ୍ଚଞ୍ଚ ଗୀତଞ୍ଚ, ସମ୍ମତାଳସମାହିତଂ;

ପରିଵାରେସ୍ସନ୍ତି ମଂ ନିଚ୍ଚଂ, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଚ ସୂରିୟେ, ସାଲଓସ୍ସଂ ପଓସ୍ସତି;

ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଂୟୁତ୍ତଂ, ଓସ୍ସତେ ସବ୍ବକାଲିକଂ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭଓ୍ୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାୟାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ସବ୍ବାସଓ୍ୱେ ପରିଞ୍ଞାୟ, ନିବ୍ବାୟିସ୍ସତିନାସଓ୍ୱୋ।

‘‘ଧମ୍ମଂ ଅଭିସମେନ୍ତସ୍ସ, ସାଲଚ୍ଛନ୍ନଂ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତି;

ଚିତକେ ଝାୟମାନସ୍ସ, ଛଦନଂ ତତ୍ଥ ହେସ୍ସତି।

‘‘ଓ୍ୱିପାକଂ କିତ୍ତୟିତ୍ୱାନ, ପିୟଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ପରିସାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତପ୍ପେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଓ୍ୱୁଟ୍ଠିୟା।

‘‘ତିଂସକପ୍ପାନି ଦେଓ୍ୱେସୁ, ଦେଓ୍ୱରଜ୍ଜମକାରୟିଂ;

ସଟ୍ଠି ଚ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କଓ୍ୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

‘‘ଦେଓ୍ୱଲୋକା ଇଧାଗନ୍ତ୍ୱା, ଲଭାମି ଓ୍ୱିପୁଲଂ ସୁଖଂ;

ଇଧାପି ସାଲଚ୍ଛଦନଂ, ମଣ୍ଡପସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଅୟଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ମୟ୍ହଂ, ଚରିମୋ ଓ୍ୱତ୍ତତେ ଭଓ୍ୱୋ;

ଇଧାପି ସାଲଚ୍ଛଦନଂ, ହେସ୍ସତି ସବ୍ବକାଲିକଂ।

‘‘ମହାମୁନିଂ ତୋସୟିତ୍ୱା, ଗୋତମଂ ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗଓ୍ୱଂ;

ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ଠାନଂ, ହିତ୍ୱା ଜୟପରାଜୟଂ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ୟଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ସୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଓ୍ୱିସେସତୋ ଲାଭଗ୍ଗୟସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ କେଚି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୂ ଥେରସ୍ସ ଲାଭସକ୍କାରଂ ଦିସ୍ୱା ବାଲଭାଓ୍ୱେନ ଅସହନାକାରଂ ପଓ୍ୱେଦେସୁଂ। ଥେରୋ ତଂ ଞତ୍ୱା ଲାଭସକ୍କାରେ ଆଦୀନଓ୍ୱଂ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ଅଲଗ୍ଗଭାଓ୍ୱଞ୍ଚ ପକାସେନ୍ତୋ –

୧୫୩।

‘‘ବହୂ ସପତ୍ତେ ଲଭତି, ମୁଣ୍ଡୋ ସଙ୍ଘାଟିପାରୁତୋ;

ଲାଭୀ ଅନ୍ନସ୍ସ ପାନସ୍ସ, ୱତ୍ଥସ୍ସ ସଯନସ୍ସ ଚ।

୧୫୪।

‘‘ଏତମାଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା, ସକ୍କାରେସୁ ମହବ୍ଭଯଂ;

ଅପ୍ପଲାଭୋ ଅନୱସ୍ସୁତୋ, ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସିଖମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା ମୁଣ୍ଡିତକେସତାଯ ମୁଣ୍ଡୋ, ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଙ୍ଘାଟିତକାସାୱଧାରିତାଯ ସଙ୍ଘାଟିପାରୁତୋ, ଏୱଂ ୱେୱଣ୍ଣିଯଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋ ପରାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିକୋ ପବ୍ବଜିତୋ ସଚେ ଅନ୍ନପାନାଦୀନଂ ଲାଭୀ ହୋତି, ସୋପି ବହୂ ସପତ୍ତେ ଲଭତି, ତସ୍ସ ଉସୂଯନ୍ତା ବହୂ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ଏତଂ ଏୱରୂପଂ ଲାଭସକ୍କାରେସୁମହବ୍ଭଯଂ ୱିପୁଲଭଯଂ ଆଦୀନୱଂ ଦୋସଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତଂ ସନ୍ତୋସଞ୍ଚ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ଅନୱଜ୍ଜୁପ୍ପାଦସ୍ସାପି ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଲାଭସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ଅପ୍ପଲାଭୋ, ତତୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୱସ୍ସୁତାଭାୱେନ ଅନୱସ୍ସୁତୋ, ସଂସାରେ ଭଯସ୍ସ ଇକ୍ଖନତୋ ଭିନ୍ନକିଲେସତାଯ ୱା ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ତଟ୍ଠିଟ୍ଠାନୀଯସ୍ସ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ ସତୋ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ବଜେ ଚରେଯ୍ଯ ୱିହରେଯ୍ଯାତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତାୱଦେୱ ଥେରଂ ଖମାପେସୁଂ।

ତିସ୍ସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କିମିଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପାଚୀନୱଂସଦାଯମ୍ହୀତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ କିମିଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ସଂୱେଗୁପ୍ପତ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜା ଚ ଏକକନିପାତେ ‘‘ଅଭିସତ୍ତୋ’’ତି ଗାଥାଯ ସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତାଯେୱ। ତାଯ ଚ ଗାଥାଯ ଥେରେନ ଅତ୍ତନୋ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଇଧ ପନ ଅଧିଗତୱିସେସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଆଯସ୍ମତା ଚ ଅନୁରୁଦ୍ଧେନ ଆଯସ୍ମତା ଚ ନନ୍ଦିଯେନ ସହ ସମଗ୍ଗୱାସୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମଗ୍ଗୱାସଂ ପନ ୱସନ୍ତା ତେ ଯଥା ଚ ୱସିଂସୁ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୧୫୫।

‘‘ପାଚୀନୱଂସଦାଯମ୍ହି, ସକ୍ୟପୁତ୍ତା ସହାଯକା;

ପହାଯାନପ୍ପକେ ଭୋଗେ, ଉଞ୍ଛେ ପତ୍ତାଗତେ ରତା।

୧୫୬।

‘‘ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯା ପହିତତ୍ତା, ନିଚ୍ଚଂ ଦଳ୍ହପରକ୍କମା;

ରମନ୍ତି ଧମ୍ମରତିଯା, ହିତ୍ୱାନ ଲୋକିଯଂ ରତି’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ପାଚୀନୱଂସଦାଯମ୍ହୀତି ପାଚୀନୱଂସନାମକେ ରକ୍ଖିତଗୋପିତେ ସହପରିଚ୍ଛେଦେ ୱନେ। ତଞ୍ହି ୱନଂ ଗାମସ୍ସ ପାଚୀନଦିସାଯଂ ଠିତତ୍ତା ୱଂସଗୁମ୍ବପରିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ଚ ‘‘ପାଚୀନୱଂସଦାଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ୱଂସୱନଭାୱେନ ୱାତି। ସକ୍ୟପୁତ୍ତାତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରାଦଯୋ ସକ୍ୟରାଜକୁମାରା। ସହାଯକାତି ସଂୱେଗୁପ୍ପତ୍ତିପବ୍ବଜ୍ଜାସମଣଧମ୍ମକରଣସଂୱାସେହି ସହ ଅଯନତୋ ପୱତ୍ତନତୋ ସହାଯକା। ପହାଯାନପ୍ପକେ ଭୋଗେତି ଉଳାରେନ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ଅଧିଗତେ କୁଲପରମ୍ପରାଗତେ ଚ ମହନ୍ତେ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା। ‘‘ସହାଯାନପ୍ପକେ’’ତିପି ପାଠୋ। ଉଞ୍ଛେ ପତ୍ତାଗତେ ରତାତି ଉଞ୍ଛାଚରିଯାଯ ଆଭତତ୍ତା ଉଞ୍ଛେ ପତ୍ତେ ଆଗତତ୍ତା ପତ୍ତାଗତେ ପତ୍ତପରିଯାପନ୍ନେ ରତା ଅଭିରତା, ସଙ୍ଘଭତ୍ତାଦିଅତିରେକଲାଭଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା

ଜଙ୍ଘବଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଭିକ୍ଖାଚରିଯାଯ ଲଦ୍ଧେନ ମିସ୍ସକଭତ୍ତେନେଵ ସନ୍ତୁଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆରଦ୍ଧଵୀରିଯାତି ଉତ୍ତମତ୍ଥସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ଆଦିତୋଵ ପଗେଵ ସମ୍ପାଦିତଵୀରିଯା। ପହିତତ୍ତାତି ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାଵେନ କାଲେନ କାଲଂ ସମାପଜ୍ଜନେନ ଚ ନିବ୍ବାନଂ ପତିପେସିତଚିତ୍ତା। ନିଚ୍ଚଂ ଦଳ୍ହପରକ୍କମାତି ଵତ୍ତପଟିପତ୍ତୀସୁ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖଵିହାରାନୁଯୋଗେନ ସବ୍ବକାଲଂ ଅସିଥିଲପରକ୍କମା। ରମନ୍ତି ଧମ୍ମରତିଯା, ହିତ୍ଵାନ ଲୋକିଯଂ ରତିନ୍ତି ଲୋକେ ଵିଦିତତାଯ ଲୋକପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଚ ଲୋକିଯଂ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିରତିଂ ପହାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପଜହିତ୍ଵା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମରତିଯା ଅଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାଭିରତିଯା ଚ ରମନ୍ତି ଅଭିରମନ୍ତୀତି।

କିମିଲତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ନନ୍ଦତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରାତି ଆଯସ୍ମତୋ ନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ ହଂସଵତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ଵାରାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ସଯମ୍ପି ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ଭଗଵତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ପୂଜାସକ୍କାରବହୁଲଂ ମହାଦାନଂ ପଵତ୍ତେତ୍ଵା, ''ଅହମ୍ପି ଅନାଗତେ ତୁମ୍ହାଦିସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଏଵରୂପୋ ସାଵକୋ ଭଵେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ପଣିଧାନଂ କତ୍ଵା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ ଵିନତାଯ ନାମ ନଦିଯା ମହନ୍ତୋ କଚ୍ଛପୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ସତ୍ଥାରଂ ନଦିଯା ପାରଂ ଗନ୍ତୁଂ ତୀରେ ଠିତଂ ଦିସ୍ଵା ସଯଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ତାରେତୁକାମୋ ସତ୍ଥୁ ପାଦମୂଲେ ନିପଜ୍ଜି । ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ପିଟ୍ଠିଂ ଅଭିରୁହି। ସୋ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଵେଗେନ ସୋତଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ସୀଘତରଂ ପରତୀରମେଵ ପାପେସି। ଭଗଵା ତସ୍ସ ଅନୁମୋଦନଂ ଵଦନ୍ତୋ ଭାଵିନିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ କଥେତ୍ଵା ପକ୍କାମି।

ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସୁଗତୀସୁଯେଵ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ମହାପଜାପତିଯା ଗୋତମିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିଵସେ ଞାତିସଙ୍ଘଂ ନନ୍ଦେନ୍ତୋ ଜାତୋତି ନନ୍ଦୋତ୍ଵେଵ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ତସ୍ସ ଵଯପ୍ପତ୍ତକାଲେ ସତ୍ଥା ପଵତ୍ତିତଵରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଲୋକାନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ କପିଲଵତ୍ଥୁଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଞାତିସମାଗମେ ପୋକ୍ଖରଵସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ଵା ଵେସ୍ସନ୍ତରଜାତକଂ (ଜା। ୨। ୨୨।୧୬୫୫ ଆଦଯୋ) କଥେତ୍ଵା ଦୁତିଯଦିଵସେ ପିଣ୍ଡାଯ ପଵିଟ୍ଠୋ ''ଉତ୍ତିଟ୍ଠେ ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ୟା''ତି (ଧ। ପ। ୧୬୮) ଗାଥାଯ ପିତରଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ଵା ନିଵେସନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ''ଧମ୍ମଂ ଚରେ ସୁଚରିତ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧୬୯) ଗାଥାଯ ମହାପଜାପତିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ରାଜାନଂ ସକଦାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ଵା ତତିଯେ ଦିଵସେ ନନ୍ଦକୁମାରସ୍ସ ଅଭିସେକନିଵେସନପ୍ପଵେସନଵିଵାହମଙ୍ଗଲେସୁ ଵତ୍ତମାନେସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ପଵିସିତ୍ଵା ନନ୍ଦକୁମାରସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପତ୍ତଂ ଦତ୍ଵା ମଙ୍ଗଲଂ ଵତ୍ଵା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ପତ୍ତଂ ଅଗହେତ୍ଵାଵ ଵିହାରଂ ଗତୋ ତଂ ପତ୍ତହତ୍ଥଂ ଵିହାରଂ ଆଗତଂ ଅନିଚ୍ଛମାନଂଯେଵ ପବ୍ବାଜେତ୍ଵା ତଥା ପବ୍ବଜିତତ୍ତାଯେଵ ଅନଭିରତିଯା ପୀଳିତଂ ଞତ୍ଵା ଉପାଯେନ ତସ୍ସ ତଂ ଅନଭିରତିଂ ଵିନୋଦେସି। ସୋ ଯୋନିସୋ ପଟିସଙ୍ଖାଯ ଵିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ଵା ନଚିରସ୍ସେଵ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୧୪୮-୧୬୩) –

''ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ତୁ ଭଗଵା, ସଯମ୍ଭୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ଵିନତାନଦିଯା ତୀରଂ, ଉପାଗଚ୍ଛି ତଥାଗତୋ।

''ଉଦକା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, କଚ୍ଛପୋ ଵାରିଗୋଚରୋ;

ବୁଦ୍ଧଂ ତାରେତୁକାମୋହଂ, ଉପେସିଂ ଲୋକନାଯକଂ।

''ଅଭିରୂହତୁ ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ଅହଂ ତଂ ତାରଯିସ୍ସାମି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ତୁଵଂ।

''ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ;

ଅଭିରୂହିତ୍ଵା ମେ ପିଟ୍ଠିଂ, ଅଟ୍ଠାସି ଲୋକନାଯକୋ।

‘‘ଯତୋ ସରାମି ଅତ୍ତାନଂ, ଯତୋ ପତ୍ତୋସ୍ମି ୱିଞ୍ଞୁତଂ;

ସୁଖଂ ମେ ତାଦିସଂ ନତ୍ଥି, ଫୁଟ୍ଠେ ପାଦତଲେ ଯଥା।

‘‘ଉତ୍ତରିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ;

ନଦିତୀରମ୍ହି ଠତ୍ୱାନ, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯାୱତା ୱତ୍ତତେ ଚିତ୍ତଂ, ଗଙ୍ଗାସୋତଂ ତରାମହଂ;

ଅଯଞ୍ଚ କଚ୍ଛପୋ ରାଜା, ତାରେସି ମମ ପଞ୍ଞୱା।

‘‘ଇମିନା ବୁଦ୍ଧତରଣେନ, ମେତ୍ତଚିତ୍ତୱତାଯ ଚ;

ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି।

‘‘ଦେୱଲୋକା ଇଧାଗନ୍ତ୍ୱା, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ଏକାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, କଙ୍ଖାସୋତଂ ତରିସ୍ସତି।

‘‘ଯଥାପି ଭଦ୍ଦକେ ଖେତ୍ତେ, ବୀଜଂ ଅପ୍ପମ୍ପି ରୋପିତଂ;

ସମ୍ମାଧାରଂ ପୱେଚ୍ଛନ୍ତେ, ଫଲଂ ତୋସେତି କସ୍ସକଂ।

‘‘ତଥେୱିଦଂ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଦେସିତଂ;

ସମ୍ମାଧାରଂ ପୱେଚ୍ଛନ୍ତେ, ଫଲଂ ମଂ ତୋସଯିସ୍ସତି।

‘‘ପଧାନପହିତତ୍ତୋମ୍ହି, ଉପସନ୍ତୋ ନିରୂପଧି;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ତରଣାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ‘‘ଅହୋ ସତ୍ଥୁ ଉପାଯକୋସଲ୍ଲଂ, ଯେନାହଂ ଭୱପଙ୍କତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଥଲେ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପହୀନସଂକିଲେସଂ ପଟିଲଦ୍ଧଞ୍ଚ ସୁଖଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଉଦାନୱସେନ –

୧୫୭।

‘‘ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରା, ମଣ୍ଡନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିସଂ;

ଉଦ୍ଧତୋ ଚପଲୋ ଚାସିଂ, କାମରାଗେନ ଅଟ୍ଟିତୋ।

୧୫୮।

‘‘ଉପାୟକୁସଲେନାହଂ, ବୁଦ୍ଧେନାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା;

ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ଭଵେ ଚିତ୍ତଂ ଉଦବ୍ବହି’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରାତି ଅନୁପାଯମନସିକାରତୋ ଅସୁଭଂ କାଯଂ ସୁଭତୋ ମନସି କରିତ୍ୱା ସୁଭତୋ ମନସିକାରହେତୁ, ଅସୁଭଂ କାଯଂ ସୁଭସଞ୍ଞାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଣ୍ଡନନ୍ତି ହତ୍ଥୂପଗାଦିଆଭରଣେହି ଚେଵ ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀହି ଚ ଅତ୍ତଭାଵସ୍ସ ଅଲଙ୍କରଣଂ। ଅନୁଯୁଞ୍ଜିସନ୍ତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜିଂ, ସରୀରସ୍ସ ଵିଭୂସନପ୍ପସୁତୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦ୍ଧତୋତି ଜାତିଗୋତ୍ତରୂପଯୋବ୍ବନମଦାଦୀହି ଉଦ୍ଧତୋ ଅଵୂପସନ୍ତଚିତ୍ତୋ। ଚପଲୋତି ଵନମକ୍କଟୋ ଵିଯ ଅନଵଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତାଯ ଲୋଲୋ, କାଯମଣ୍ଡନଵତ୍ଥମଣ୍ଡନାଦିଚାପଲ୍ଲେ ଯୁତ୍ତତାଯ ଵା ଚପଲୋ ଚ। ଆସିନ୍ତି ଅହୋସିଂ। କାମରାଗେନାତି ଵତ୍ଥୁକାମେସୁ ଛନ୍ଦରାଗେନ ଅଟ୍ଟିତୋ ପୀଳିତୋ ଵିବାଧିତୋ ଆସିନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଉପାଯକୁସଲେନାତି ଵିନେଯ୍ୟାନଂ ଦମନୂପାଯଚ୍ଛେକେନ କୋଵିଦେନ ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗଵତା ହେତୁଭୂତେନ। ହେତୁଅତ୍ଥେ ହି ଏତଂ କରଣଵଚନଂ। ପଲୁଟ୍ଠମକ୍କଟୀଦେଵଚ୍ଛରାଦସ୍ସନେନ ହି ଉପକ୍କିଲେସଵାଦଚୋଦନାଯ ଅତ୍ତନୋ କାମରାଗାପନଯନଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ଭଗଵା ହି ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ପଠମଂ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଯଥାଯଂ ମକ୍କଟୀ, ଏଵଂ କକୁଟପାଦିନିଯୋ ଉପାଦାଯ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ’’ତି ମହତିଯା ଆଣିଯା ଖୁଦ୍ଦକଂ ଆଣିଂ ନୀହରନ୍ତୋ ଛେକୋ ଵିଯ, ସିନେହପାନେନ ସରୀରଂ କିଲେଦେତ୍ୱା ଵମନଵିରେଚନେହି ଦୋସଂ ନୀହରନ୍ତୋ ଭିସକ୍କୋ ଵିଯ ଚ କକୁଟପାଦିନିଦସ୍ସନେନ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିଯଂ ଵିରତ୍ତଚିତ୍ତଂ କାରେତ୍ୱା ପୁନ ଉପକ୍କିଲେସଵାଦେନ କକୁଟପାଦିନୀସୁପି ଚିତ୍ତଂ ଵିରାଜେତ୍ୱା ସମ୍ମଦେଵ ସମଥଵିପସ୍ସନାନୁଯୋଗେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ଭଵେ ଚିତ୍ତଂ ଉଦବ୍ବହି’’ନ୍ତି। ଉପାଯେନ ଞାଯେନ ସମ୍ମଦେଵ ସମଥଵିପସ୍ସନାଯ ଵିସୁଦ୍ଧିପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭଵେ ସଂସାରପଙ୍କେ ନିମୁଗ୍ଗଂ ମେ ଚିତ୍ତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ହତ୍ଥେନ ଉଦ୍ଧାରିଂ, ନିବ୍ବାନଥଲେ ପତିଟ୍ଠାପେସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ଥେରୋ ପୁନଦିଵସେ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏଵମାହ – ‘‘ଯଂ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗଵା ପାଟିଭୋଗୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଚ୍ଛରାସତାନଂ ପଟିଲାଭାଯ କକୁଟପାଦାନଂ, ମୁଞ୍ଚାମହଂ, ଭନ୍ତେ, ଭଗଵନ୍ତଂ ଏତସ୍ମା ପଟିସ୍ସଵା’’ତି (ଉଦା। ୨୨)। ଭଗଵାପି, ‘‘ଯଦେଵ ଖୋ ତେ, ନନ୍ଦ, ଅନୁପାଦାଯ ଆସଵେହି ଚିତ୍ତଂ ଵିମୁତ୍ତଂ, ଅଥାହଂ ମୁତ୍ତୋ ଏତସ୍ମା ପଟିସ୍ସଵା’’ତି (ଉଦା। ୨୨) ଆହ। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ସଵିସେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତଂ ଞତ୍ୱା ତଂ ଗୁଣଂ ଵିଭାଵେନ୍ତୋ, ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମମ ସାଵକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନଂ ଯଦିଦଂ ନନ୍ଦୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୧୯, ୨୩୦) ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରଭାଵେନ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ଥେରୋ ହି ‘‘ଯମେଵାହଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅସଂଵରଂ ନିସ୍ସାଯ ଇମଂ ଵିପ୍ପକାରଂ ପତ୍ତୋ, ତମେଵାହଂ ସୁଟ୍ଠୁ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ବଲଵହିରୋତ୍ତପ୍ପୋ ତତ୍ଥ ଚ କତାଧିକାରତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଵରେ ଉକ୍କଂସପାରମିଂ ଅଗମାସୀତି।

ନନ୍ଦତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସିରିମତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ପରେ ଚ ନଂ ପସଂସନ୍ତୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ସିରିମତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଵତୋ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତଭଵନେ ଠିତକାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ତିଣ୍ଣଂ ଵେଦାନଂ ପାରଗୂ ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନଂ ସକ୍ଖରପ୍ପଭେଦାନଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ପଦକୋ ଵେଯ୍ୟାକରଣୋ ଲୋକାଯତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେସୁ ଅନଵଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସଯତାଯ କାମେ ପହାଯ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସପରିମାଣେନ ତାପସଗଣେନ ପରିଵୁତୋ ହିମଵନ୍ତପ୍ପଦେସେ ଦେଵତାଭିନିମ୍ମିତେ ଅସ୍ସମେ ଝାନାଭିଞ୍ଞାଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଵସନ୍ତୋ ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରତାଯ ଲକ୍ଖଣମନ୍ତେସୁ ଆଗତନିଯାମେନ ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ଅତୀତେ ବୁଦ୍ଧେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ନଦୀନିଵତ୍ତନେ ପୁଲିନଚେତିଯଂ କତ୍ୱା ପୂଜାସକ୍କାରାଭିରତୋ ଅହୋସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ତାପସା, ‘‘କଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଯଂ ପୂଜାସକ୍କାରୋ କରୀଯତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣମନ୍ତେ ଆହରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଆଗତାନି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ଵିଭଜିତ୍ୱା ତଦନୁସାରେନ ଅତ୍ତନୋ ବଲେ ଠତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ କିତ୍ତେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେପି ତାପସା ପସନ୍ନମାନସା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଥୂପପୂଜଂ କରୋନ୍ତା ଵିହରନ୍ତି।

ତେନ ଚ ସମଯେନ ପଦୁମୁତ୍ତରବୋଧିସତ୍ତୋ ତୁସିତକାଯା ଚୱିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି। ଚରିମଭୱେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ପାତୁରହେସୁଂ , ସବ୍ବେ ଚ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମା। ତାପସୋ ତାନି ଅନ୍ତେୱାସିକାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେସୁ ତେସଂ ପସାଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତେହି ଅତ୍ତନୋ ସରୀରସ୍ସ ପୂଜାଯ କରୀଯମାନାଯ ଦିସ୍ସମାନରୂପୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ''ଅହଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତୁମ୍ହେ ଅପ୍ପମତ୍ତା ପୁଲିନଚେତିଯପୂଜମନୁଯୁଞ୍ଜଥ, ଭାୱନାଯ ଚ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତା ହୋଥା''ତି ୱତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକମେୱ ଗତୋ।

ଏୱଂ ସୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ଜାତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱଡ୍ଢମାନତ୍ତା ସିରିମାତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ତସ୍ସ ପଦସା ଗମନକାଲେ କନିଟ୍ଠଭାତା ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ''ଅଯଂ ସିରିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଜାତୋ''ତି ସିରିୱଡ୍ଢୋତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ତେ ଉଭୋପି ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେସୁ ସିରିୱଡ୍ଢୋ ନ ତାୱ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମସ୍ସ ଲାଭୀ ଅହୋସି, ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଲାଭୀ, ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ସକ୍କତୋ ଗରୁକତୋ, ସିରିମତ୍ଥେରୋ ପନ ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତାଦିସେନ କମ୍ମଚ୍ଛିଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପଲାଭୀ ଅହୋସି ବହୁଜନାସମ୍ଭାୱିତୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୧୧୧-୧୪୭) –

''ପବ୍ବତେ ହିମୱନ୍ତମ୍ହି, ଦେୱଲୋ ନାମ ତାପସୋ;

ତତ୍ଥ ମେ ଚଙ୍କମୋ ଆସି, ଅମନୁସ୍ସେହି ମାପିତୋ।

''ଜଟାଭାରେନ ଭରିତୋ, କମଣ୍ଡଲୁଧରୋ ସଦା;

ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ୱିପିନା ନିକ୍ଖମିଂ ତଦା।

''ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନି, ସିସ୍ସା ମୟ୍ହଂ ଉପଟ୍ଠହୁଂ;

ସକକମ୍ମାଭିପସୁତା, ୱସନ୍ତି ୱିପିନେ ତଦା।

''ଅସ୍ସମା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ଅକଂ ପୁଲିନଚେତିଯଂ;

ନାନାପୁପ୍ଫଂ ସମାନେତ୍ୱା, ତଂ ଚେତିଯମପୂଜଯିଂ।

''ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ଅସ୍ସମଂ ପୱିସାମହଂ;

ସବ୍ବେ ସିସ୍ସା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଏତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ ମଂ।

''ପୁଲିନେନ କତୋ ଥୂପୋ, ଯଂ ତ୍ୱଂ ଦେୱ ନମସ୍ସସି;

ମଯମ୍ପି ଞାତୁମିଚ୍ଛାମ, ପୁଟ୍ଠୋ ଆଚିକ୍ଖ ନୋ ତୁୱଂ।

''ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ନୁ ମନ୍ତପଦେ, ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ମହାଯସା;

ତେ ଖୋ ଅହଂ ନମସ୍ସାମି, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠେ ମହାଯସେ।

''କୀଦିସା ତେ ମହାୱୀରା, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଲୋକନାଯକା;

କଥଂୱଣ୍ଣା କଥଂସୀଲା, କୀଦିସା ତେ ମହାଯସା।

''ବାତ୍ତିଂସଲକ୍ଖଣା ବୁଦ୍ଧା, ଚତ୍ତାଲୀସଦିଜାପି ଚ;

ନେତ୍ତା ଗୋପଖୁମା ତେସଂ, ଜିଞ୍ଜୁକା ଫଲସନ୍ନିଭା।

‘‘ଗଚ୍ଛମାନା ଚ ତେ ବୁଦ୍ଧା, ଯୁଗମତ୍ତଞ୍ଚ ପେକ୍ଖରେ;

ନ ତେସଂ ଜାଣୁ ନଦତି, ସନ୍ଧିସଦ୍ଦୋ ନ ସୁଯ୍ୟତି।

‘‘ଗଚ୍ଛମାନା ଚ ସୁଗତା, ଉଦ୍ଧରନ୍ତାୱ ଗଚ୍ଛରେ;

ପଠମଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ପାଦଂ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଏସ ଧମ୍ମତା।

‘‘ଅସମ୍ଭୀତା ଚ ତେ ବୁଦ୍ଧା, ମିଗରାଜାୱ କେସରୀ;

ନେୱୁକ୍କଂସେନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ, ନୋ ଚ ୱମ୍ଭେନ୍ତି ପାଣିନଂ।

‘‘ମାନାୱମାନତୋ ମୁତ୍ତା, ସମା ସବ୍ବେସୁ ପାଣିସୁ;

ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସକା ବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଏସ ଧମ୍ମତା।

‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତା ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସୟନ୍ତି ତେ;

ଛପ୍ପକାରଂ ପକମ୍ପେନ୍ତି, କେୱଲଂ ୱସୁଧଂ ଇମଂ।

‘‘ପସ୍ସନ୍ତି ନିରୟଞ୍ଚେତେ, ନିବ୍ବାତି ନିରୟୋ ତଦା;

ପୱସ୍ସତି ମହାମେଘୋ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଏସ ଧମ୍ମତା।

‘‘ଈଦିସା ତେ ମହାନାଗା, ଅତୁଲା ଚ ମହାୟସା;

ୱଣ୍ଣତୋ ଅନତିକ୍କନ୍ତା, ଅପ୍ପମେୟ୍ୟା ତଥାଗତା।

‘‘ଅନୁମୋଦିଂସୁ ମେ ୱାକ୍ୟଂ, ସବ୍ବେ ସିସ୍ସା ସଗାରୱା;

ତଥା ଚ ପଟିପଜ୍ଜିଂସୁ, ୟଥାସତ୍ତି ୟଥାବଲଂ।

‘‘ପଟିପୂଜେନ୍ତି ପୁଲିନଂ, ସକକମ୍ମାଭିଲାସିନୋ;

ସଦ୍ଦହନ୍ତା ମମ ୱାକ୍ୟଂ, ବୁଦ୍ଧସକ୍କତମାନସା।

‘‘ତଦା ଚୱିତ୍ୱା ତୁସିତା, ଦେୱପୁତ୍ତୋ ମହାୟସୋ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜି ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି, ଦସସହସ୍ସି କମ୍ପଥ।

‘‘ଅସ୍ସମସ୍ସାୱିଦୂରମ୍ହି, ଚଙ୍କମମ୍ହି ଠିତୋ ଅହଂ;

ସବ୍ବେ ସିସ୍ସା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଆଗଚ୍ଛୁଂ ମମ ସନ୍ତିକେ।

‘‘ଉସଭୋୱ ମହୀ ନଦତି, ମିଗରାଜାୱ କୂଜତି;

ସୁସୁମାରୋୱ ସଢଅତି, କିଂ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଯଂ ପକିତ୍ତେମି ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସିକତାଥୂପସନ୍ତିକେ;

ସୋ ଦାନି ଭଗୱା ସତ୍ଥା, ମାତୁକୁଚ୍ଛିମୁପାଗମି।

‘‘ତେସଂ ଧମ୍ମକଥଂ ୱତ୍ୱା, କିତ୍ତୟିତ୍ୱା ମହାମୁନିଂ;

ଉୟ୍ୟୋଜେତ୍ୱା ସକେ ସିସ୍ସେ, ପଲ୍ଲଙ୍କମାଭୁଜିଂ ଅହଂ।

‘‘ବଲଞ୍ଚ ୱତ ମେ ଖୀଣଂ, ବ୍ୟାଧିନା ପରମେନ ତଂ;

ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ସରିତ୍ୱାନ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ସବ୍ବେ ସିସ୍ସା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଅକଂସୁ ଚିତକଂ ତଦା;

କଢଏୱରଞ୍ଚ ମେ ଗୟ୍ହ, ଚିତକଂ ଅଭିରୋପୟୁଂ।

‘‘ଚିତକଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା, ସୀସେ କତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

ସୋକସଲ୍ଲପରେତା ତେ, ୱିକ୍କନ୍ଦିଂସୁ ସମାଗତା।

‘‘ତେସଂ ଲାଲପ୍ପମାନାନଂ, ଅଗମଂ ଚିତକଂ ତଦା;

ଅହଂ ଆଚରିୟୋ ତୁମ୍ହଂ, ମା ସୋଚିତ୍ଥ ସୁମେଧସା।

‘‘ସଦତ୍ଥେ ୱାୟମେୟ୍ୟାଥ, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱମତନ୍ଦିତା;

ମା ୱୋ ପମତ୍ତା ଅହୁତ୍ଥ, ଖଣୋ ୱୋ ପଟିପାଦିତୋ।

‘‘ସକେ ସିସ୍ସେନୁସାସିତ୍ୱା, ଦେୱଲୋକଂ ପୁନାଗମିଂ;

ଅଟ୍ଠାରସ ଚ କପ୍ପାନି, ଦେୱଲୋକେ ରମାମହଂ।

‘‘ସତାନଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ;

ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରୟିଂ।

‘‘ଅୱସେସେସୁ କପ୍ପେସୁ, ୱୋକିଣ୍ଣୋ ସଂସରିଂ ଅହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଯଥା କୋମୁଦିକେ ମାସେ, ବହୂ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ପାଦପା;

ତଥେୱାହମ୍ପି ସମୟେ, ପୁପ୍ଫିତୋମ୍ହି ମହେସିନା।

‘‘ୱୀରିଯଂ ମେ ଧୁରଧୋରଯ୍ହଂ, ଯୋଗକ୍ଖେମାଧିୱାହନଂ;

ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିକିତ୍ତଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, କିତ୍ତନାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞଞ୍ହି ସମାନଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସିରିମଣ୍ଡତ୍ଥେରଂ ‘‘ଅରିଯୋ’’ତି ଅଜାନନ୍ତା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଭିକ୍ଖୂ ସାମଣେରା ଚ ଅପ୍ପଲାଭିତାଯ ଲୋକସ୍ସ ଅନଭିଗତଭାୱେନ ଅସମ୍ଭାୱେନ୍ତା ଯଂକିଞ୍ଚି କଥେତ୍ୱା ଗରହନ୍ତି। ସିରିୱଡ୍ଢତ୍ଥେରଂ ପନ ପଞ୍ଚଯାନଂ ଲାଭିଭାୱେନ ଲୋକସ୍ସ ସକ୍କତଗରୁକତଭାୱତୋ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତା ପସଂସନ୍ତି। ଥେରୋ ‘‘ଅୱଣ୍ଣାରହସ୍ସ ନାମ ୱଣ୍ଣଭଣନଂ, ୱଣ୍ଣାରହସ୍ସ ଚ ଅୱଣ୍ଣଭଣନଂ ଅସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ଦୋସୋ’’ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱଞ୍ଚ ଗରହନ୍ତୋ –

୧୫୯।

‘‘ପରେ ଚ ନଂ ପସଂସନ୍ତି, ଅତ୍ତା ଚେ ଅସମାହିତୋ;

ମୋଘଂ ପରେ ପସଂସନ୍ତି, ଅତ୍ତା ହି ଅସମାହିତୋ।

୧୬୦।

‘‘ପରେ ଚ ନଂ ଗରହନ୍ତି, ଅତ୍ତା ଚେ ସୁସମାହିତୋ;

ମୋଘଂ ପରେ ଗରହନ୍ତି, ଅତ୍ତା ହି ସୁସମାହିତୋ’’ତି।

– ଗାଥାଦ୍ୱଯମଭାସି।

ତତ୍ଥ ପରେତି ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ପରେ ନାମ, ଇଧ ପନ ପଣ୍ଡିତେହି ଅଞ୍ଞେ ବାଲା ପରେତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେସଞ୍ହି ଅଜାନିତ୍ୱା ଅପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ଭାସନତୋ ଗରହା ୱିଯ ପସଂସାପି ଅପ୍ପମାଣଭୂତା। ନନ୍ତି ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ପସଂସନ୍ତୀତି ଅୱିଦ୍ଦସୁଭାୱେନ ତଣ୍ହୁପ୍ପନ୍ନତାଯ ୱା, ଅଥ ୱା ଅଭୂତଂଯେୱ ପୁଗ୍ଗଲଂ ‘‘ଅସୁକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଝାନଲାଭୀ, ଅରିଯୋ’’ତି ୱା ଅଭୂତଗୁଣରୋପନେନ କିତ୍ତେନ୍ତି ଅଭିତ୍ଥୱନ୍ତି। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ, ସୋ ଅତ୍ଥୁପନଯନ୍ତୋ। ତେନ ପରେ ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପସଂସନ୍ତି ଚ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ତେସଂ ପସଂସନମତ୍ତଂ, ନ ପନ ତସ୍ମିଂ ପସଂସାଯ ୱତ୍ଥୁ ଅତ୍ଥୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ତା ଚେ ଅସମାହିତୋତି ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପରେ ପସଂସନ୍ତି, ସୋ ଚେ ସଯଂ ଅସମାହିତୋ ମଗ୍ଗସମାଧିନା ଫଲସମାଧିନା ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିମତ୍ତେନେୱ ୱା ନ ସମାହିତୋ, ସମାଧାନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାନଂ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତୋ ହୋତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅସମାହିତୋ’’ତି ଚ ଏତେନ ସମାଧିନିମିତ୍ତାନଂ ଗୁଣାନଂ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ମୋଘନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ‘‘ୱିସମଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ପରେ ପସଂସନ୍ତୀତି ଯେ ତଂ ଅସମାହିତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପସଂସନ୍ତି, ତେ ମୋଘଂ ମୁଧା ଅମୂଲକଂ ପସଂସନ୍ତି। କସ୍ମା? ଅତ୍ତା ହି ଅସମାହିତୋ ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅସମାହିତଂ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯଗାଥାଯଂ ଗରହନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଦ୍ଦସୁଭାୱେନ ଦୋସନ୍ତରାଯ ୱା ଅରିଯଂ ଝାନଲାଭିଞ୍ଚ ସମାନଂ ‘‘ଅସୁକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜାଗରିଯଂ ନାନୁଯୁଞ୍ଜତି ଅନ୍ତମସୋ ଗୋଦୁହନମତ୍ତମ୍ପି କାଲଂ କେୱଲଂ କାଯଦଳ୍ହିବହୁଲୋ ନିଦ୍ଦାରାମୋ ଭସ୍ସାରାମୋ ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନତାୱିଭାୱନେନ ୱା ଗୁଣପରିଧଂସନେନ ୱା ଗରହନ୍ତି ନିନ୍ଦନ୍ତି, ଉପକ୍କୋସନ୍ତି ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ପଠମଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଥେରେନ ଇମାହି ଗାଥାହି ଅତ୍ତନୋ ନିକ୍କିଲେସଭାୱେ ସିରିୱଡ୍ଢସ୍ସ ଚ ସକିଲେସଭାୱେ ପକାସିତେ ତଂ ସୁତ୍ୱା ସିରିୱଡ୍ଢୋ

ସଂୱେଗଜାତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ସଦତ୍ଥଂ ପରିପୂରେସି, ଗରହକପୁଗ୍ଗଲା ଚ ଥେରଂ ଖମାପେସୁଂ।

ସିରିମଣ୍ଡତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ଉତ୍ତରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଖନ୍ଧାମଯା ପରିଞ୍ଞାତାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଉତ୍ତରତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସାସନେ ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ହୁତ୍ୱା ଉପାସକତ୍ତଂ ପଟିୱେଦେସି। ସୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଅତ୍ତନୋ ଞାତକେ ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱା ବହୁଂ ପୂଜାସକ୍କାରଂ ସମ୍ଭରିତ୍ୱା ଧାତୁପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାକେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉତ୍ତରୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗତୋ କଣ୍ଡମ୍ବମୂଲେ କତଂ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପସୀଦିତ୍ୱା ପୁନ କାଳକାରାମସୁତ୍ତଦେସନାଯ (ଅ। ନି। ୪।୨୪) ଅଭିୱଡ୍ଢମାନସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ସଦ୍ଧିଂ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ୱସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୧୦୬-୧୧୦) –

''ନିବ୍ବୁତେ ଲୋକନାଥମ୍ହି, ସିଦ୍ଧତ୍ଥେ ଲୋକନାଯକେ;

ମମ ଞାତୀ ସମାନେତ୍ୱା, ଧାତୁପୂଜଂ ଅକାସହଂ।

''ଚତୁନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଧାତୁମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଧାତୁପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥରି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାନତ୍ଥଂ ରାଜଗହତୋ ସାୱତ୍ଥିଂ ଉପଗତୋ ଭିକ୍ଖୂହି ''କିଂ, ଆୱୁସୋ, ପବ୍ବଜ୍ଜାକିଚ୍ଚଂ ତଯା ମତ୍ଥକଂ ପାପିତ''ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତୋ –

୧୬୧।

''ଖନ୍ଧା ମଯା ପରିଞ୍ଞାତା, ତଣ୍ହା ମେ ସୁସମୂହତା;

ଭାୱିତା ମମ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖଯୋ।

୧୬୨।

''ସୋହଂ ଖନ୍ଧେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ଅବ୍ବହିତ୍ୱାନ ଜାଲିନିଂ;

ଭାୱଯିତ୍ୱାନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ, ନିବ୍ବାଯିସ୍ସଂ ଅନାସୱୋ''ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ପରିଞ୍ଞାତାତି ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ଯୋ''ତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଞାତା ଭାୱିତା। ତେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯମାହ। ତଣ୍ହାତି ତସତି ପରିତସତୀତି ତଣ୍ହା। ସୁସମୂହତାତି ସମୁଗ୍ଘାଟିତା। ଏତେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାଭିସମଯଂ ୱଦତି। ଭାୱିତା

ମମ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ବୋଧିସଙ୍ଖାତାଯ ସତିଆଦିଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ୱା ବୋଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ସତିଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତା ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନା ଧମ୍ମା ମଯା ଭାୱିତା ଉପ୍ପାଦିତା ୱଡ୍ଢିତା। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ତଂସହଚରିତତାଯ ସବ୍ବେ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା, ସବ୍ବେ ଚ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତେନେୱ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ ଭାୱନାଭିସମଯଂ ଦସ୍ସେତି। ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖଯୋତି କାମାସୱାଦଯୋ ଆସୱା ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆସୱକ୍ଖଯୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମୋ ମଯା ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋ। ଏତେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯଂ କଥେତି। ଏତ୍ତାୱତା ଅତ୍ତନୋ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ପନ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋହ''ନ୍ତିଆଦିନା ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୋହଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଖନ୍ଧେ ପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଜାନିତ୍ୱା, ତଥା ପରିଜାନନ୍ତୋ ଏୱ ସକଅତ୍ତଭାୱପରଅତ୍ତଭାୱେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନେସୁ ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ସଂସିବ୍ବନାକାରଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଜାଲଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଜାଲିନୀତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ତଣ୍ହଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ମମ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା, ତଥା ନଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋଯେୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଭାୱଯିତ୍ୱାନ ତେ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ପାପେତ୍ୱା ତତୋ ଏୱ ଅନାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ ଇଦାନି ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ଅନୁପାଦାନୋ ୱିଯ ଜାତୱେଦୋ ନିବ୍ବାଯିସ୍ସଂ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀତି।

ଉତ୍ତରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପନାଦୋନାମ ସୋ ରାଜାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ପାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କାମେ ପହାଯ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ୱସନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଞତ୍ୱା ଆକାସତୋ ଓତରି। ଓତିଣ୍ଣସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ମଧୁଞ୍ଚ ଭିସମୁଳାଲଞ୍ଚ ସପ୍ପିଞ୍ଚ ଖୀରଞ୍ଚ ଉପନାମେସି, ତସ୍ସ ତଂ ଭଗୱା ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନଂ ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ତୁସିତେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଅପରାପରଂ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମହଦ୍ଧନୋ ସେଟ୍ଠି ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ତିଚୀୱରେନ ଅଚ୍ଛାଦେସି।

ଏୱଂ ବହୁଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସତାନି ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସନ୍ତୋ ପୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତଂ ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଧାତୁଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଚେତିଯଂ କତ୍ୱା ପୂଜେସି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତାନି ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଭଦ୍ଦିଯନଗରେ ଅସୀତିକୋଟିୱିଭୱସ୍ସ ଭଦ୍ଦିଯସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଏକପୁତ୍ତକୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଭଦ୍ଦଜୀତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ କିର ଇସ୍ସରିଯଭୋଗପରିୱାରାଦିସମ୍ପତ୍ତି ଚରିମଭୱେ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଅହୋସି।

ତଦା ସତ୍ଥା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱସ୍ସଂ ୱସିତ୍ୱା ଭଦ୍ଦଜିକୁମାରଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭଦ୍ଦିଯନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଜାତିଯାୱନେ ୱସି ତସ୍ସ ଞାଣପରିପାକଂ ଆଗମଯମାନୋ। ସୋପି ଉପରି ପାସାଦେ ନିସିନ୍ନୋ ସୀହପଞ୍ଜରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ମହାଜନଂ ଦିସ୍ୱା ''କତ୍ଥାଯଂ ମହାଜନୋ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ କାରଣଂ ସୁତ୍ୱା ସଯମ୍ପି ମହତା ପରିୱାରେନ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସବ୍ବାଭରଣପଟିମଣ୍ଡିତୋୱ ସବ୍ବକିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୬।୯୮-୧୧୬) –

''ଓଗ୍ଗଯ୍ହ ଯଂ ପୋକ୍ଖରଣିଂ, ନାନାକୁଞ୍ଜରସେୱିତଂ;

ଉଦ୍ଧରାମି ଭିସଂ ତତ୍ଥ, ଘାସହେତୁ ଅହଂ ତଦା।

''ଭଗୱା ତମ୍ହି ସମଯେ, ପଦୁମୁତ୍ତରସୱ୍ହଯୋ;

ରତ୍ତମ୍ବରଧରୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଗଚ୍ଛତେ ଅନିଲଞ୍ଜସେ।

''ଧୁନନ୍ତୋ ପଂସୁକୂଲାନି, ସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସୋସହଂ ତଦା;

ଉଦ୍ଧଂ ନିଜ୍ଝାଯମାନୋହଂ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ତତ୍ଥେୱ ଠିତକୋ ସନ୍ତୋ, ଆଯାଚିଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ମଧୁଂ ଭିସେହି ସହିତଂ, ଖୀରଂ ସପ୍ପିଂ ମୁଳାଲିକଂ।

‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ମେ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅନୁକମ୍ପାଯ ଚକ୍ଖୁମା;

ତତୋ କାରୁଣିକୋ ସତ୍ଥା, ଓରୋହିତ୍ୱା ମହାଯସୋ।

‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି ମମଂ ଭିକ୍ଖଂ, ଅନୁକମ୍ପାଯ ଚକ୍ଖୁମା;

ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଅକା ମେ ଅନୁମୋଦନଂ।

‘‘ସୁଖୀ ହୋତୁ ମହାପୁଞ୍ଞ, ଗତି ତୁଯ୍ହଂ ସମିଜ୍ଝତୁ;

ଇମିନା ଭିସଦାନେନ, ଲଭସ୍ସୁ ୱିପୁଲଂ ସୁଖଂ।

‘‘ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଜଲଜୁତ୍ତମନାମକୋ;

ଭିକ୍ଖମାଦାଯ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଆକାସେନାଗମା ଜିନୋ।

‘‘ତତୋ ଭିସଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଆଗଚ୍ଛିଂ ମମ ଅସ୍ସମଂ;

ଭିସଂ ରୁକ୍ଖେ ଲଗ୍ଗେତ୍ୱାନ, ମମ ଦାନଂ ଅନୁସ୍ସରିଂ।

‘‘ମହାୱାତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା, ସଞ୍ଚାଲେସି ୱନଂ ତଦା;

ଆକାସୋ ଅଭିନାଦିତ୍ଥ, ଅସନୀ ଚ ଫଲୀ ତଦା।

‘‘ତତୋ ମେ ଅସନୀପାତୋ, ମତ୍ଥକେ ନିପତୀ ତଦା;

ସୋହଂ ନିସିନ୍ନକୋ ସନ୍ତୋ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଞ୍ଞୁତ୍ତୋ, ତୁସିତଂ ଉପପଜ୍ଜହଂ;

କଳେୱରଂ ମେ ପତିତଂ, ଦେୱଲୋକେ ରମାମହଂ।

‘‘ଛଳସୀତିସହସ୍ସାନି , ନାରିଯୋ ସମଲଙ୍କତା;

ସାଯଂ ପାତଂ ଉପଟ୍ଠନ୍ତି, ଭିସଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ମନୁସ୍ସଯୋନିମାଗନ୍ତ୍ୱା, ସୁଖିତୋ ହୋମହଂ ତଦା;

ଭୋଗେ ମେ ଊନତା ନତ୍ଥି, ଭିସଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଅନୁକମ୍ପିତକୋ ତେନ, ଦେୱଦେୱେନ ତାଦିନା;

ସବ୍ବାସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଭିସଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଭିସଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତେ ପନ ତେନ ଅଧିଗତେ ସତ୍ଥା ଭଦ୍ଦିଯସେଟ୍ଠିଂ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘ତୱ ପୁତ୍ତୋ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି, ତେନସ୍ସ ଇଦାନେୱ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ନୋ ଚେ ପବ୍ବଜତି, ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତୀ’’ତି। ସେଟ୍ଠି ‘‘ନ ମୟ୍ହଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଦହରସ୍ସେୱ ସତୋ ପରିନିବ୍ବାନେନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି, ପବ୍ବାଜେଥ ନ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଂ ସତ୍ଥା ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସତ୍ତାହଂ ୱସିତ୍ୱା କୋଟିଗାମଂ ପାପୁଣି, ସୋ ଚ ଗାମୋ ଗଙ୍ଗାତୀରେ। କୋଟିଗାମୱାସିନୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେସୁଂ। ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରୋ ସତ୍ଥାରା ଅନୁମୋଦନାଯ ଆରଦ୍ଧମତ୍ତାଯ ବହିଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଗଙ୍ଗାତୀରେ ମଗ୍ଗସମୀପେ ସତ୍ଥୁ ଆଗତକାଲେ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ମହାଥେରେସୁ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁପି ଅୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଆଗତକାଲେଯେୱ ୱୁଟ୍ଠହି। ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୂ, ‘‘ଅଯଂ ଅଧୁନା ପବ୍ବଜିତୋ ମହାଥେରେସୁ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ମାନଥଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ନ ୱୁଟ୍ଠାସୀ’’ତି ଉଜ୍ଝାଯିଂସୁ। କୋଟିଗାମୱାସିନୋ ସତ୍ଥୁ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ବହୂ ନାୱାସଙ୍ଘାଟେ ବନ୍ଧିଂସୁ, ସତ୍ଥା ‘‘ହନ୍ଦସ୍ସ ଆନୁଭାୱଂ ପକାସେମୀ’’ତି ନାୱାସଙ୍ଘାଟେ ଠତ୍ୱା, ‘‘କହଂ, ଭଦ୍ଦଜୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରୋ ‘‘ଏସୋହଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା, ‘‘ଏହି, ଭଦ୍ଦଜି, ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକନାୱଂ ଅଭିରୁହା’’ତି। ସୋ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଠିତନାୱାଯଂ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ଗଙ୍ଗାମଜ୍ଝଂ ଗତକାଲେ, ‘‘ଭଦ୍ଦଜି, ତଯା ମହାପନାଦରାଜକାଲେ ଅଜ୍ଝାୱୁଟ୍ଠରତନପାସାଦୋ କହ’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିମୁଗ୍ଗୋ’’ତି। ‘‘ତେନ ହି, ଭଦ୍ଦଜି, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ କଙ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦା’’ତି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଥେରୋ ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ପାସାଦଥୂପିକଂ ପାଦଙ୍ଗୁଲନ୍ତରେନ ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱୀସତିଯୋଜନଂ ପାସାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଆକାସେ ଉପ୍ପତି, ଉପ୍ପତନ୍ତୋ ଚ ପଞ୍ଚାସ ଯୋଜନାନି ପାସାଦଂ ଉଦକତୋ ଉକ୍ଖିପି। ଅଥସ୍ସ ପୁରିମଭୱେ ଞାତକା ପାସାଦଗତେନ ଲୋଭେନ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପମଣ୍ଡୂକା ହୁତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ପାସାଦେ ଉଟ୍ଠହନ୍ତେ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଉଦକେ ପତିଂସୁ। ସତ୍ଥା ତେ ପତନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଞାତକା ତେ, ଭଦ୍ଦଜି, କିଲମନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ସତ୍ଥୁ ୱଚନେନ ପାସାଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ପାସାଦୋ ଯଥାଠାନେ ଏୱ ପତିଟ୍ଠହି। ସତ୍ଥା ପାରଙ୍ଗତୋ ଭିକ୍ଖୂହି ‘‘କଦା, ଭନ୍ତେ, ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରେନ ଅଯଂ ପାସାଦୋ ଅଜ୍ଝାୱୁଟ୍ଠୋ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ମହାପନାଦଜାତକଂ (ଜା। ୧।୩।୪୦-୪୧) କଥେତ୍ୱା ମହାଜନଂ ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେସି। ଥେରୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାୱୁଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ ସୁୱଣ୍ଣପାସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା –

୧୬୩।

‘‘ପନାଦୋ ନାମ ସୋ ରାଜା, ଯସ୍ସ ଯୂପୋ ସୁୱଣ୍ଣଯୋ;

ତିରିଯଂ ସୋଳସୁବ୍ବେଧୋ, ଉବ୍ଭମାହୁ ସହସ୍ସଧା।

୧୬୪।

‘‘ସହସ୍ସକଣ୍ଡୋ ସତଗେଣ୍ଡୁ, ଧଜାଲୁ ହରିତାମଯୋ;

ଅନଚ୍ଚୁଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧବ୍ବା, ଛ ସହସ୍ସାନି ସତ୍ତଧା’’ତି। –

ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ତତ୍ଥ ପନାଦୋ ନାମ ସୋ ରାଜାତି ଅତୀତେ ପନାଦୋ ନାମ ସୋ ରାଜା ଅହୋସୀତି ଅତ୍ତଭାୱଅନ୍ତରହିତତାଯ ଅତ୍ତାନଂ ପରଂ ୱିଯ ନିଦ୍ଦିସତି। ସୋ ଏୱ ହି ରଜ୍ଜେ ଠିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଦା ଉସ୍ସାହସମ୍ପତ୍ତିଆଦିନା ମହତା ରାଜାନୁଭାୱେନ ମହତା ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ‘‘ରାଜା ମହାପନାଦୋ’’ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଯସ୍ସ ଯୂପୋ ସୁୱଣ୍ଣଯୋତି ଯସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅଯଂ ଯୂପୋ ପାସାଦୋ ସୁୱଣ୍ଣମଯୋ। ତିରିଯଂ ସୋଳସୁବ୍ବେଧୋତି

ୱିତ୍ଥାରତୋ ସୋଳସକଣ୍ଡପାତପ୍ପମାଣୋ। ସୋ ପନ ଅଡ୍ଢଯୋଜନମତ୍ତୋ ହୋତି। ଉବ୍ଭମାହୁ ସହସ୍ସଧାତି ଉଚ୍ଚଂ ଉଚ୍ଚଂ ଏୱମସ୍ସ ପାସାଦସ୍ସ ସହସ୍ସଧା ସହସ୍ସକଣ୍ଡପ୍ପମାଣମାହୁ। ସୋ ପନ ଯୋଜନତୋ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ହୋତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ''ଆହୂ''ତି ଦୀଘଂ କତଂ। ଆହୁ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି।

ସହସ୍ସକଣ୍ଡୋତି ସହସ୍ସଭୂମିକୋ। ସତଗେଣ୍ଡୂତି ଅନେକସତନିୟ୍ୟୂହକୋ। ଧଜାଲୂତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିୟ୍ୟୂହସିଖରାଦୀସୁ ପତିଟ୍ଠାପିତେହି ଯଟ୍ଠିଧଜପଟାକଧଜାଦିଧଜେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ। ହରିତାମୟୋତି ଚାମୀକରସୁୱଣ୍ଣମୟୋ। କେଚି ପନ ''ହରିତଜାତିମଣିସରିକ୍ଖକୋ''ତି ୱଦନ୍ତି । ଗନ୍ଧବ୍ବାତି ନଟା। ଛ ସହସ୍ସାନି ସତ୍ତଧାତି ଛମତ୍ତାନି ଗନ୍ଧବ୍ବସହସ୍ସାନି ସତ୍ତଧା ତସ୍ସ ପାସାଦସ୍ସ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ରଞ୍ଜେନ୍ତୋ ଅଭିରମାପନତ୍ଥଂ ନଚ୍ଚିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ଏୱଂ ନଚ୍ଚନ୍ତାପି ରାଜାନଂ ହାସେତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ଅଥ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଦେୱନଟେ ପେସେତ୍ୱା ସମଜ୍ଜଂ କାରେସି, ତଦା ରାଜା ହସୀତି।

ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୋଭିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସତିମା ପଞ୍ଞୱାତି ଆୟସ୍ମତୋ ସୋଭିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଲାଭୀନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ସୟମ୍ପି ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତୋ ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତସ୍ସ ସମୀପେ ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ୱନମୂଲଫଲାଫଲେନ ଯାପେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିୱାସେନେୱ ଭଦ୍ଦୱତୀନଗରେ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ''ତୁୱଂ ସତ୍ଥା ଚ କେତୁ ଚା''ତିଆଦୀହି ଛହି ଗାଥାହି ଅଭିତ୍ଥୱି , ସତ୍ଥା ଚସ୍ସ ଭାୱିନିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପକାସେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋଭିତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ଅପରେନ ସମୟେନ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେ ଚିଣ୍ଣୱସୀ ଚ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୪୬-୭୪) –

''ଦକ୍ଖିଣେ ହିମୱନ୍ତସ୍ସ, ସୁକତୋ ଅସ୍ସମୋ ମମ;

ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ୱସାମି ୱିପିନେ ତଦା।

''ଲାଭାଲାଭେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ, ମୂଲେନ ଚ ଫଲେନ ଚ;

ଅନ୍ୱେସନ୍ତୋ ଆଚରିୟଂ, ୱସାମି ଏକକୋ ଅହଂ।

''ସୁମେଧୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

ଚତୁସଚ୍ଚଂ ପକାସେତି, ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ମହାଜନଂ।

''ନାହଂ ସୁଣୋମି ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ନପି ମେ କୋଚି ସଂସତି;

ଅଟ୍ଠୱସ୍ସେ ଅତିକ୍କନ୍ତେ, ଅସ୍ସୋସିଂ ଲୋକନାୟକଂ।

''ଅଗ୍ଗିଦାରୁଂ ନୀହରିତ୍ୱା, ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱାନ ଅସ୍ସମଂ;

ଖାରିଭାରଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ନିକ୍ଖମିଂ ୱିପିନା ଅହଂ।

''ଏକରତ୍ତିଂ ୱସନ୍ତୋହଂ, ଗାମେସୁ ନିଗମେସୁ ଚ;

ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚନ୍ଦଵତିଂ, ତଦାହଂ ଉପସଙ୍କମିଂ।

‘‘ଭଗଵା ତମ୍ହି ସମଯେ, ସୁମେଧୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ବହୂ ସତ୍ତେ, ଦେସେତି ଅମତଂ ପଦଂ।

‘‘ଜନକାଯମତିକ୍କମ୍ମ, ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ଜିନସାଗରଂ;

ଏକଂସଂ ଅଜିନଂ କତ୍ଵା, ସନ୍ଥଵିଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ତୁଵଂ ସତ୍ଥା ଚ କେତୁ ଚ, ଧଜୋ ଯୂପୋ ଚ ପାଣିନଂ;

ପରାଯନୋ ପତିଟ୍ଠା ଚ, ଦୀପୋ ଚ ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମୋ।

‘‘ନେପୁଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସନେ ଵୀରୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ତୁଵଂ;

ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ ତାରକୋ ଲୋକେ, ତଵୁତ୍ତରିତରୋ ମୁନେ।

‘‘ସକ୍କା ଥେଵେ କୁସଗ୍ଗେନ, ପମେତୁଂ ସାଗରୁତ୍ତମେ;

ନ ତ୍ଵେଵ ତଵ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ, ଞାଣଂ ସକ୍କା ପମେତଵେ।

‘‘ତୁଲଦଣ୍ଡେ ଠପେତ୍ଵାନ, ମହିଂ ସକ୍କା ଧରେତଵେ;

ନତ୍ଵେଵ ତଵ ପଞ୍ଞାଯ, ପମାଣମତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁମ।

‘‘ଆକାସୋ ମିନିତୁଂ ସକ୍କା, ରଜ୍ଜୁଯା ଅଙ୍ଗୁଲେନ ଵା;

ନତ୍ଵେଵ ତଵ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ, ସୀଲଂ ସକ୍କା ପମେତଵେ।

‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ, ଆକାସୋ ଚ ଵସୁନ୍ଧରା;

ପରିମେଯ୍ଯାନି ଏତାନି, ଅପ୍ପମେଯ୍ଯୋସି ଚକ୍ଖୁମ।

‘‘ଛହି ଗାଥାହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଂ, କିତ୍ତଯିତ୍ଵା ମହାଯସଂ;

ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ଵାନ, ତୁଣ୍ହୀ ଅଟ୍ଠାସହଂ ତଦା।

‘‘ଯଂ ଵଦନ୍ତି ସୁମେଧୋତି, ଭୂରିପଞ୍ଞଂ ସୁମେଧସଂ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ଵା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯୋ ମେ ଞାଣଂ ପକିତ୍ତେସି, ଵିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା;

ତମହଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ସତ୍ତସତ୍ତତି କପ୍ପାନି, ଦେଵଲୋକେ ରମିସ୍ସତି;

ସହସ୍ସକପ୍ପୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସତି।

''ଅନେକସତକପ୍ପୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ।

''ଦେୱଭୂତୋ ମନୁସ୍ସୋ ୱା, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସମାହିତୋ;

ଅନୂନମନସଙ୍କପ୍ପୋ, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଭୱିସ୍ସତି।

''ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

''ଅଗାରା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ପବ୍ବଜିସ୍ସତିକିଞ୍ଚନୋ;

ଜାତିଯା ସତ୍ତୱସ୍ସେନ, ଅରହତ୍ତଂ ଫୁସିସ୍ସତି।

''ଯତୋ ସରାମି ଅତ୍ତାନଂ, ଯତୋ ପତ୍ତୋସ୍ମି ସାସନଂ;

ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ନ ଜାନାମି, ଚେତନଂ ଅମନୋରମଂ।

''ସଂସରିତ୍ୱା ଭୱେ ସବ୍ବେ, ସମ୍ପତ୍ତାନୁଭୱିଂ ଅହଂ;

ଭୋଗେ ମେ ଊନତା ନତ୍ଥି, ଫଲଂ ଞାଣସ୍ସ ଥୋମନେ।

''ତିଯଗ୍ଗୀ ନିବ୍ବୁତା ମଯ୍ହଂ, ଭୱା ସବ୍ବେ ସମୂହତା;

ସବ୍ବାସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ।

''ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଯଂ ଞାଣମଥୱିଂ ଅହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଂ ଞାଣସ୍ସ ଥୋମନେ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ସୋ ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁପଟିପାଟିଯା ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଯାୱ ଅସଞ୍ଞଭୱେ ଅଚିତ୍ତକପଟିସନ୍ଧି, ତାୱ ଅଦ୍ଦସ। ତତୋ ପଞ୍ଚ କପ୍ପସତାନି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଅଦିସ୍ୱା ଅୱସାନେୱ ଦିସ୍ୱା ''କିମେତ''ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ନଯୱସେନ ''ଅସଞ୍ଞଭୱୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ନିଟ୍ଠଂ ଅଗମାସି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ନାମ ଦୀଘାଯୁକା ଦେୱା, ତତୋ ଚୁତୋ ସୋଭିତୋ ଇଧୂପପନ୍ନୋ, ସୋ ଏତଂ ଭୱଂ ଜାନାତି, ସୋଭିତୋ ଅନୁସ୍ସରତୀ''ତି (ପାରା। ୨୩୨ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)। ଏୱଂ ନଯୱସେନ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣକୋସଲ୍ଲଂ ଦିସ୍ୱା ସତ୍ଥା ଥେରଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ତତୋ ଏୱ ଚାଯଂ ଆଯସ୍ମା ସୱିସେସଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ତସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଜାତୋ ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ –

୧୬୫।

‘‘ସତିମା ପଞ୍ଞଓ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁ, ଆରଦ୍ଧବଲଓ୍ୱୀରିଯୋ;

ପଞ୍ଚ କପ୍ପସତାନାହଂ, ଏକରତ୍ତିଂ ଅନୁସ୍ସରିଂ।

୧୬୬।

‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ, ସତ୍ତ ଅଟ୍ଠ ଚ ଭାଓ୍ୱଯଂ;

ପଞ୍ଚ କପ୍ପସତାନାହଂ, ଏକରତ୍ତିଂ ଅନୁସ୍ସରି’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସତିମାତି ସଯଂ ସମୁଦାଗମନସମ୍ପନ୍ନାଯ ସତିପଟ୍ଠାନଭାଓ୍ୱନାପାରିପୂରିଯା ସତିଓ୍ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସତିମା। ପଞ୍ଞଓ୍ୱାତି ଛଳଅଭିଞ୍ଞାପାରିପୂରିଯା ପଞ୍ଞାଓ୍ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପଞ୍ଞଓ୍ୱା। ଭିନ୍ନକିଲେସତାଯ ଭିକ୍ଖୁ। ସଦ୍ଧାଦିବଲାନଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନଓ୍ୱୀରିଯସ୍ସ ଚ ସଂସିଦ୍ଧିପାରିପୂରିଯା ଆରଦ୍ଧବଲଓ୍ୱୀରିଯୋ। ସଦ୍ଧାଦୀନଞ୍ହେତ୍ଥ ବଲଗ୍ଗହଣେନ ଗହଣଂ ସତିପି ସତିଆଦୀନଂ ବଲଭାଓ୍ୱେ, ଯଥା ‘‘ଗୋବଲିବଦ୍ଧା ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରା’’ତି। ପଞ୍ଚ କପ୍ପସତାନାହଂ, ଏକରତ୍ତିଂ ଅନୁସ୍ସରିନ୍ତି ଏକରତ୍ତିଂ ଓ୍ୱିଯ ଅନୁସ୍ସରିଂ। ଓ୍ୱିଯ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଇଧ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଏତେନ ପୁବ୍ବେନିଓ୍ୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣଓ୍ୱସୀଭାଓ୍ୱଂ ଦୀପେତି।

ଇଦାନି ଯାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନୋ ସତିମନ୍ତାଦିଭାଓ୍ୱୋ ସାତିସଯଂ ପୁବ୍ବେନିଓ୍ୱାସଞାଣଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ’’ତିଆଦିନା ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିକେ ଅତ୍ତନୋ ଓ୍ୱିସଯଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧେ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକେ ସତିସଙ୍ଖାତେ ସତିପଟ୍ଠାନେ। ସତ୍ତାତି ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ। ଅଟ୍ଠାତି ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି। ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ହି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାଓ୍ୱନାପାରିପୂରିଂ ଗତା ଏଓ୍ୱ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ତେନାହ ଧମ୍ମସେନାପତି – ‘‘ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଯଥାଭୂତଂ ଭାଓ୍ୱେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀହି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୩) ସତ୍ତକୋଟ୍ଠାସିକେସୁ ସତ୍ତତିଂସାଯ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ଏକସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ ଭାଓ୍ୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଇତରେ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି। ଭାଓ୍ୱଯନ୍ତି ଭାଓ୍ୱନାହେତୁ। ସେସଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯମେଓ୍ୱ।

ସୋଭିତତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଓ୍ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା

ଯଂକିଞ୍ଚ ଦଳ୍ହଓ୍ୱୀରିଯେନାତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ଓ୍ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଓ୍ୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଓ୍ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଓ୍ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ଅସୀତିକୋଟିଓ୍ୱିଭଓ୍ୱଂ ପହାଯ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପବ୍ବତପାଦେ ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ଏକିସ୍ସା ନଦିଯା ତୀରେ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ଓ୍ୱିହରନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ଉପଗତଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଅଜିନଚମ୍ମଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅଦାସି । ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ପୁପ୍ଫେହି ଚ ଚନ୍ଦନେନ ଚ ପୂଜେତ୍ୱା ଅମ୍ବଫଲାନି ଦତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ଓ୍ୱନ୍ଦି। ତସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ନିସିନ୍ନାସନସମ୍ପତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଅନୁମୋଦନଂ ଓ୍ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଓ୍ୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଓ୍ୱେସାଲିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ‘‘କଣ୍ହମିତ୍ତୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଓ୍ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଓ୍ୱେସାଲିଗମନେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଓ୍ୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ମହାକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ସୋ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ଦନ୍ଧପରକ୍କମୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ଚିରଂ କାଲଂ ଓ୍ୱିଞ୍ଞୁଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିଂ ନିସ୍ସାଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱସତି। ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ଯଥା ନାମ ଓ୍ୱଲ୍ଲି ରୁକ୍ଖାଦୀସୁ କିଞ୍ଚି ଅନିସ୍ସାଯ ଓ୍ୱଡ୍ଢିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏଓ୍ୱମଯମ୍ପି କଞ୍ଚି ପଣ୍ଡିତଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଓ୍ୱଡ୍ଢିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ଓ୍ୱଲ୍ଲିଯୋତ୍ୱେଓ୍ୱ ସମୁଦାଚରିଂସୁ। ଅପରଭାଗେ ପନ ଓ୍ୱେଣୁଦତ୍ତତ୍ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଓ୍ୱାଦେ ଠତ୍ୱା ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୁତ୍ୱା ଓ୍ୱିହରନ୍ତୋ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ପଟିପତ୍ତିକ୍କମଂ ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ –

୧୬୭।

‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚ ଦଳ୍ହଓ୍ୱୀରିଯେନ, ଯଂ କିଞ୍ଚ ବୋଦ୍ଧୁମିଚ୍ଛତା;

କରିସ୍ସଂ ନାଓ୍ୱରଜ୍ଝିସ୍ସଂ, ପସ୍ସ ଓ୍ୱୀରିଯଂ ପରକ୍କମଂ।

‘‘ଵଞ୍ଚ ମେ ମଗ୍ଗମକ୍ଖାହି, ଅଞ୍ଜସଂ ଅମତୋଗଧଂ;

ଅହଂ ମୋନେନ ମୋନିସ୍ସଂ, ଗଙ୍ଗାସୋତୋଵ ସାଗର’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଦ୍ଵଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦଳ୍ହଵୀରିଯେନାତି ଦଳ୍ହେନ ଵୀରିଯେନ ଥିରେନ ପରକ୍କମେନ, ଦଳ୍ହଵୀରିଯେନ ଵା ପୁରିସଧୋରଯ୍ହେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି କାତବ୍ବଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ବୋଦ୍ଧୁମିଚ୍ଛତାତି ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ନିବ୍ବାନମେଵ ଵା ବୋଦ୍ଧୁଂ ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ପଟିଵିଜ୍ଝିତୁକାମେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି କରଣୀଯଂ। କରିସ୍ସଂ ନାଵରଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି ତମହଂ ଦାନି କରିସ୍ସଂ ନ ଵିରାଧେସ୍ସଂ, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମି। ପସ୍ସ ଵୀରିଯଂ ପରକ୍କମନ୍ତି ଯଥା ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଧମ୍ମେ ଵିଧିନା ଈରଣତୋ ‘‘ଵୀରିଯଂ’’, ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତୋ ‘‘ପରକ୍କମୋ’’ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମଂ ସମ୍ମାଵାଯାମଂ ପସ୍ସ ନ ସଦ୍ଧମେଵାତି ଅତ୍ତନୋ କତ୍ତୁକାମତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଵଞ୍ଚାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଦାଯକଂ କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତଂ ଆଲପତି। ମେତି ମଯ୍ହଂ। ମଗ୍ଗମକ୍ଖାହୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗଂ କଥେହି, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସମ୍ପାପକଂ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଜସନ୍ତି ଉଜୁକଂ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଭାଵେନ ଅନ୍ତଦ୍ଵଯସ୍ସ ଅନୁପଗମନତୋ। ଅମତେ ନିବ୍ବାନେ ସମ୍ପାପକଭାଵେନ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅମତୋଗଧଂ। ମୋନେନାତି ଞାଣେନ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ। ମୋନିସ୍ସନ୍ତି ଜାନିସ୍ସଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିସ୍ସଂ ପାପୁଣିସ୍ସଂ। ଗଙ୍ଗାସୋତୋଵ ସାଗରନ୍ତି ଯଥା ଗଙ୍ଗାଯ ସୋତୋ ସାଗରଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ଅଵିରଜ୍ଝନ୍ତୋ ଏକଂସତୋ ଓଗାହତି, ଏଵଂ ‘‘ଅହଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗମିସ୍ସାମି, ତସ୍ମା ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମେ ଆଚିକ୍ଖଥା’’ତି ଥେରଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଯାଚି।

ତଂ ସୁତ୍ଵା ଵେଣୁଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଦାସି। ସୋପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେଵ ଵିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ଵା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୭୫-୧୦୫) –

‘‘ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ହିତ୍ଵା, ପିଯରୂପେ ମନୋରମେ;

ଅସୀତି କୋଟିଯୋ ହିତ୍ଵା, ପବ୍ବଜିଂ ଅନଗାରିଯଂ।

‘‘ପବ୍ବଜିତ୍ଵାନ କାଯେନ, ପାପକମ୍ମଂ ଵିଵଜ୍ଜଯିଂ;

ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ହିତ୍ଵା, ନଦୀକୂଲେ ଵସାମହଂ।

‘‘ଏକକଂ ମଂ ଵିହରନ୍ତଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ ଉପାଗମି;

ନାହଂ ଜାନାମି ବୁଦ୍ଧୋତି, ଅକାସିଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ।

‘‘କରିତ୍ଵା ପଟିସନ୍ଥାରଂ, ନାମଗୋତ୍ତମପୁଚ୍ଛହଂ;

ଦେଵତାନୁସି ଗନ୍ଧବ୍ବୋ, ଅଦୁ ସକ୍କୋ ପୁରିନ୍ଦଦୋ।

‘‘କୋ ଵା ତ୍ଵଂ କସ୍ସ ଵା ପୁତ୍ତୋ, ମହାବ୍ରହ୍ମା ଇଧାଗତୋ;

ଵିରୋଚେସି ଦିସା ସବ୍ବା, ଉଦଯଂ ସୂରିଯୋ ଯଥା।

‘‘ସହସ୍ସାରାନି ଚକ୍କାନି, ପାଦେ ଦିସ୍ସନ୍ତି ମାରିସ;

କୋ ଵା ତ୍ଵଂ କସ୍ସ ଵା ପୁତ୍ତୋ, କଥଂ ଜାନେମୁ ତଂ ମଯଂ।

‘‘ନାମଗୋତ୍ତଂ ପଣ୍ଡେଦେହି, ସଂସଯଂ ଅପନେହି ମେ;

ନମ୍ହି ଦେୱୋ ନ ଗନ୍ଧବ୍ବୋ, ନମ୍ହି ସକ୍କୋ ପୁରିନ୍ଦଦୋ।

‘‘ବ୍ରହ୍ମଭାୱୋ ଚ ମେ ନତ୍ଥି, ଏତେସଂ ଉତ୍ତମୋ ଅହଂ;

ଅତୀତୋ ୱିସଯଂ ତେସଂ, ଦାଲଯିଂ କାମବନ୍ଧନଂ।

‘‘ସବ୍ବେ କିଲେସେ ଝାପେତ୍ୱା, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ତସ୍ସ ୱାଚଂ ସୁଣିତ୍ୱାହଂ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱିଂ।

‘‘ଯଦି ବୁଦ୍ଧୋସି ସବ୍ବଞ୍ଞୁ, ନିସୀଦ ତ୍ୱଂ ମହାମୁନେ;

ତମହଂ ପୂଜଯିସ୍ସାମି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ତୁୱଂ।

‘‘ପତ୍ଥରିତ୍ୱାଜିନଚମ୍ମଂ , ଅଦାସି ସତ୍ଥୁନୋ ଅହଂ;

ନିସୀଦି ତତ୍ଥ ଭଗୱା, ସୀହୋୱ ଗିରିଗବ୍ଭରେ।

‘‘ଖିପ୍ପଂ ପବ୍ବତମାରୁଯ୍ହ, ଅମ୍ବସ୍ସ ଫଲମଗ୍ଗହିଂ;

ସାଲକଲ୍ୟାଣିକଂ ପୁପ୍ଫଂ, ଚନ୍ଦନଞ୍ଚ ମହାରହଂ।

‘‘ଖିପ୍ପଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ତଂ ସବ୍ବଂ, ଉପେତ୍ୱା ଲୋକନାଯକଂ;

ଫଲଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦତ୍ୱାନ, ସାଲପୁପ୍ଫମପୂଜଯିଂ।

‘‘ଚନ୍ଦନଂ ଅନୁଲିମ୍ପିତ୍ୱା, ଅୱନ୍ଦିଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଅହଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ୱିପୁଲାଯ ଚ ପୀତିଯା।

‘‘ଅଜିନମ୍ହି ନିସୀଦିତ୍ୱା, ସୁମେଧୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତେସି, ହାସଯନ୍ତୋ ମମଂ ତଦା।

‘‘ଇମିନା ଫଲଦାନେନ, ଗନ୍ଧମାଲେହି ଚୂଭଯଂ;

ପଞ୍ଚୱୀସେ କପ୍ପସତେ, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି।

‘‘ଅନୂନମନସଙ୍କପ୍ପୋ, ୱସୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି;

ଛବ୍ବୀସତିକପ୍ପସତେ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଗମିସ୍ସତି।

‘‘ଭୱିସ୍ସତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ଚାତୁରନ୍ତୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ୱେଭାରଂ ନାମ ନଗରଂ, ୱିସ୍ସକମ୍ମେନ ମାପିତଂ।

‘‘ହେସ୍ସତି ସଙ୍ଗସୋଓଣ୍ଡଂ, ନାନାରତନଭୂସିତଂ;

ଏତେନେଓ ଉପାଯେନ, ସଂସରିସ୍ସତି ସୋ ଭଓୋ।

‘‘ସଙ୍ଗତ୍ଥ ପୂଜିତୋ ହୁତ୍ୱା, ଦେଓଓେ ଅଥ ମାନୁସେ;

ପଚ୍ଛିମେ ଭଓେ ସମ୍ପତ୍ତେ, ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ଭଓିସ୍ସତି।

‘‘ଅଗାରା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ଅନଗାରୀ ଭଓିସ୍ସତି;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା, ନିଙ୍ଗାଯିସ୍ସତିନାସଓୋ।

‘‘ଇଦଂ ଓତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସୁମେଧୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ମମ ନିଜ୍ଝାଯମାନସ୍ସ, ପଙ୍କାମି ଅନିଲଞ୍ଜସେ।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାଓତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ତୁସିତତୋ ଚଓିତ୍ୱାନ, ନିଙ୍ଗତ୍ତିଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ;

ଭୋଗେ ମେ ଊନତା ନତ୍ଥି, ଯମ୍ହି ଗବ୍ଭେ ଓସାମହଂ।

‘‘ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତେ ମଯି, ଅନ୍ନପାନଞ୍ଚ ଭୋଜନଂ;

ମାତୁଯା ମମ ଛନ୍ଦେନ, ନିଙ୍ଗତ୍ତତି ଯଦିଚ୍ଛକଂ।

‘‘ଜାତିଯା ପଞ୍ଚଓସ୍ସେନ, ପଙ୍ଗଜିଂ ଅନଗାରିଯଂ;

ଓରୋପିତମ୍ହି କେସମ୍ହି, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ।

‘‘ପୁଙ୍ଗକମ୍ମଂ ଗଓେସନ୍ତୋ, ଓରେନ ନାଦ୍ଦସଂ ଅହଂ;

ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ମମ କମ୍ମମନୁସ୍ସରିଂ।

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ତଓ ସାସନମାଗମ୍ମ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ଥେରୋ ଇମାଯେୱ ଗାଥା ଅଭାସୀତି।

ୱଲ୍ଲିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ୱୀତସୋକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କେସେ ମେ ଓଲିଖିସ୍ସନ୍ତୀତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ୱୀତସୋକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ କାମେ ପହାଯ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମହତା ଇସିଗଣେନ ପରିୱୁତୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱସନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ''ଉଦୁମ୍ବରପୁପ୍ଫସଦିସା ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ଇଦାନେୱ ଉପଗନ୍ତବ୍ବା''ତି ମହତିଯା ପରିସାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନେ ସେସେ ବ୍ୟାଧିକୋ ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗତାଯ ସଞ୍ଞାଯ କାଲଙ୍କତୋ ଦେୱେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଟ୍ଠାରସୱସ୍ସାଧିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସ୍ସସତାନଂ ମତ୍ଥକେ ଧମ୍ମାସୋକରଞ୍ଞୋ କନିଟ୍ଠଭାତା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ୱୀତସୋକୋତି ନାମ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଖତ୍ତିଯକୁମାରେହି ସିକ୍ଖିତବ୍ବୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ଗିରିଦତ୍ତତ୍ଥେରଂ ନିସ୍ସାଯ ଗିହିଭୂତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ଚ ୱିସାରଦୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଦିୱସଂ ମସ୍ସୁକମ୍ମସମଯେ କପ୍ପକସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ଆଦାସଂ ଗହେତ୍ୱା କାଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ୱଲିତପଲିତାଦୀନି ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଭାୱନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଆସନେ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଗିରିଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୯-୨୬) –

''ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ;

ଲକ୍ଖଣେ ଇତିହାସେ ଚ, ସନିଘଣ୍ଡୁସକେଟୁଭେ।

''ନଦୀସୋତପଟିଭାଗା, ସିସ୍ସା ଆଯନ୍ତି ମେ ତଦା;

ତେସାହଂ ମନ୍ତେ ୱାଚେମି, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱମତନ୍ଦିତୋ।

''ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

ତମନ୍ଧକାରଂ ନାସେତ୍ୱା, ଞାଣାଲୋକଂ ପୱତ୍ତଯି।

''ମମ ଅଞ୍ଞତରୋ ସିସ୍ସୋ, ସିସ୍ସାନଂ ସୋ କଥେସି ମେ;

ସୁତ୍ୱାନ ତେ ଏତମତ୍ଥଂ, ଆରୋଚେସୁଂ ମମଂ ତଦା।

''ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ତସ୍ସାନୁୱତ୍ତତି ଜନୋ, ଲାଭୋ ଅମ୍ହଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

''ଅଧିଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିକା ବୁଦ୍ଧା, ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ମହାଯସା;

ଯଂନୂନାହଂ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ, ପସ୍ସେଯ୍ୟଂ ଲୋକନାଯକଂ।

''ଅଜିନଂ ମେ ଗହେତ୍ୱାନ, ୱାକଚୀରଂ କମଣ୍ଡଲୁଂ;

ଅସ୍ସମା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ସିସ୍ସେ ଆମନ୍ତଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ଓଦୁମ୍ବରିକପୁପ୍ଫଂଓ, ଚନ୍ଦମ୍ହି ସସକଂ ଯଥା;

ୱାଯସାନଂ ଯଥା ଖୀରଂ, ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲୋକନାଯକୋ।

‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ମନୁସ୍ସତ୍ତମ୍ପି ଦୁଲ୍ଲଭଂ;

ଉଭୋସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ, ସୱନଞ୍ଚ ସୁଦୁଲ୍ଲଭଂ।

‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍ଖୁଂ ଲଚ୍ଛାମ ନୋ ଭୱଂ;

ଏଥ ସବ୍ବେ ଗମିସ୍ସାମ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସନ୍ତିକଂ।

‘‘କମଣ୍ଡଲୁଧରା ସବ୍ବେ, ଖରାଜିନନିୱାସିନୋ;

ତେ ଜଟାଭାରଭରିତା, ନିକ୍ଖମୁଂ ୱିପିନା ତଦା।

‘‘ଯୁଗମତ୍ତଂ ପେକ୍ଖମାନା, ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଗୱେସିନୋ;

ଆସତ୍ତିଦୋସରହିତା, ଅସମ୍ଭୀତାୱ କେସରୀ।

‘‘ଅପ୍ପକିଚ୍ଚା ଅଲୋଲୁପ୍ପା, ନିପକା ସନ୍ତୱୁତ୍ତିନୋ;

ଉଞ୍ଛାଯ ଚରମାନା ତେ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମୁପାଗମୁଂ।

‘‘ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନେ ସେସେ, ବ୍ୟାଧି ମେ ଉପପଜ୍ଜଥ;

ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ସରିତ୍ୱାନ, ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଅହଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ସଞ୍ଞମଲଭିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧସଞ୍ଞାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୬୯।

‘‘କେସେ ମେ ଓଲିଖିସ୍ସନ୍ତି, କପ୍ପକୋ ଉପସଙ୍କମି;

ତତୋ ଆଦାସମାଦାଯ, ସରୀରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିସଂ।

୧୭୦।

‘‘ତୁଚ୍ଛୋ କାଯୋ ଅଦିସ୍ସିତ୍ଥ, ଅନ୍ଧକାରେ ତମୋ ବ୍ୟଗା;

ସବ୍ବେ ଚୋଳଆ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ କେସେ ମେ ଓଲିଖିସ୍ସନ୍ତି, କପ୍ପକୋ ଉପସଙ୍କମୀତି ଗିହିକାଲେ ମସ୍ସୁକମ୍ମସମଯେ ‘‘ମମ କେସେ ଓଲିଖିସ୍ସଂ କପ୍ପେମୀ’’ତି କେସାଦୀନଂ ଛେଦନାଦିଓସେନ କପ୍ପନତୋ କପ୍ପକୋ ନ୍ହାପିତୋ ମଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ତତୋତି କପ୍ପକତୋ। ସରୀରଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖିସନ୍ତି ସବ୍ବକାଯିକେ ଆଦାସେ ପଲିତଓଲିତମୁଖନିମିତ୍ତାଦିଦସ୍ସନମୁଖେନ ‘‘ଅଭିଭୂତୋ ଓତ ଜରାଯ ମେ କାଯୋ’’ତି ଜରାଭିଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖିଂ। ଏଓଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖତୋ ଚ ତୁଚ୍ଛୋ କାଯୋ ଅଦିସ୍ସିତ୍ଥ ନିଚ୍ଚଧୁଓସୁଖସଭାଓାଦୀହି ରିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ମେ କାଯୋ ଅଦିସ୍ସଥ ପଞ୍ଞାଯି। କସ୍ମା? ଅନ୍ଧକାରେ ତମୋ ବ୍ୟଗା ଯେନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସଙ୍ଖାତେନ ତମସା ଅତ୍ତନୋ କାଯେ ଅନ୍ଧଗତା ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଅସୁଭାଦିସଭାଓଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ସୁଭାଦିଆକାରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ଧକାରେ ଅନ୍ଧକରଣଟ୍ଠାନେ କାଯେ ଯୋନିସୋମନସିକାରସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣାଲୋକେନ ଅୱିଜ୍ଜାତମୋ ୱିଗତୋ, ତତୋ ଏଓ ସବ୍ବେ ଚୋଠଆ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଚୋରା ୱିଯ କୁସଲଭଣ୍ଡଚ୍ଛେଦନତୋ, ସାଧୂହି ଅଲାତବ୍ବତୋ ଅସଙ୍ଗହେତବ୍ବତୋ ସଙ୍କାରକୂଟାଦୀସୁ ଛଡ୍ଡିତପିଲୋତିକଖଣ୍ଡଂ ୱିଯ ଇସ୍ସରଜନେନ ଅରିଯଜନେନ ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବତାଯ ଚୋଠଆ ୱିଯାତି ୱା ‘‘ଚୋଠଆ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମା କିଲେସା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା ଏଓ ଚ ନେସଂ ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭଓୋ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି।

ୱୀତସୋକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପୁଣ୍ଣମାସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଚ ନୀଓରଣେ ହିତ୍ୱାତିଆଦିକା ଆଯସ୍ମତୋ ପୁଣ୍ଣମାସତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଓେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗଓତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିଓସଂ ସତ୍ଥରି ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତେ ପଂସୁକୂଲଚୀଓରଂ ଦୁମସାଖାଯ ଲଗ୍ଗେତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିଟ୍ଠେ ଧନୁହତ୍ଥୋ ଗହନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ସତ୍ଥୁ ପଂସୁକୂଲଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଧନୁଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ପଂସୁକୂଲଂ ୱନ୍ଦି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଓମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ କୁଟୁମ୍ବିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ କିର ଜାତଦିଓସେ ତସ୍ମିଂ ଗେହେ ସବ୍ବଭାଜନାନି ସୁୱଣ୍ଣରତନମଯେହି ମାସେହି ପରିପୁଣ୍ଣାନେଓ ଅହେସୁଂ। ତେନସ୍ସ ପୁଣ୍ଣମାସୋତ୍ୱେଓ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଦାରପରିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଘରାୱାସଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଗାମକାୱାସେ ୱସନ୍ତୋ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଛଠଅଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୯।୧-୮) –

‘‘ତିସ୍ସୋ ନାମାସି ଭଗୱା, ସଯମ୍ଭୂ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ;

ପଂସୁକୂଲଂ ଠପେତ୍ୱାନ, ୱିହାରଂ ପାୱିସୀ ଜିନୋ।

‘‘ୱିନତଂ ଧନୁମାଦାଯ, ଭକ୍ଖତ୍ଥାଯ ଚରିଂ ଅହଂ;

ମଣ୍ଡଲଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱାନ, କାନନଂ ପାୱିସିଂ ଅହଂ।

‘‘ତତ୍ଥଦ୍ଦସଂ ପଂସୁକୂଲଂ, ଦୁମଗ୍ଗେ ଲଗ୍ଗିତଂ ତଦା;

ଚାପଂ ତତ୍ଥେଓ ନିକ୍ଖିପ୍ପ, ସିରେ କତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ୱିପୁଲାଯ ଚ ପୀତିଯା;

ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ସରିତ୍ୱାନ, ପଂସୁକୂଲଂ ଅୱନ୍ଦହଂ।

‘‘ଦ୍ୱେନଓୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ପଂସୁକୂଲମୱନ୍ଦହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ୱନ୍ଦନାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଠଅଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସୁସାନେ ୱସତି, ତସ୍ସ ଚ ଅଚିରାଗତସ୍ସେୱ ସତୋ ପୁତ୍ତୋ କାଲମକାସି। ଦାରକମାତା ଥେରସ୍ସ ଆଗତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା, ‘‘ମା ଇଦଂ ଅପୁତ୍ତକଂ ସାପତେଯ୍ୟଂ ରାଜାନୋ ହରେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ତଂ ଉପ୍ପବ୍ବାଜେତୁକାମା ମହତା ପରିୱାରେନ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ପଲୋଭେତୁଂ ଆରଭି। ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ୱୀତରାଗଭାୱଜାନାପନତ୍ଥଂ ଆକାସେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିକିତ୍ତନମୁଖେନ ତସ୍ସା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ –

୧୭୧।

‘‘ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ହିତ୍ୱା, ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ପତ୍ତିଯା;

ଧମ୍ମାଦାସଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଞାଣଦସ୍ସନମତ୍ତନୋ।

୧୭୨।

‘‘ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିଂ ଇମଂ କାଯଂ, ସବ୍ବଂ ସନ୍ତରବାହିରଂ;

ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚ, ତୁଚ୍ଛୋ କାଯୋ ଅଦିସ୍ସଥା’’ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ହିତ୍ୱାତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିକେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯ ଝାନାଧିଗମେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା। ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ପତ୍ତିଯାତି କାମଯୋଗାଦୀହି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମସ୍ସ ଅନୁପଦ୍ଦୁତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ। ଧମ୍ମାଦାସନ୍ତି ଧମ୍ମଭୂତଂ ଆଦାସଂ। ଯଥା ହି ଆଦାସୋ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ରୂପକାଯେ ଗୁଣାଗୁଣଂ ଆଦଂସେତି, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମାନଂ ସାମଞ୍ଞୱିସେସାୱବୋଧନତୋ ଞାଣଦସ୍ସନଭୂତୋ ଧମ୍ମାଦାସୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ୱୋଦାନସଂକିଲେସଧମ୍ମୱିଭାୱନେନ ତପ୍ପହାନସାଧନେନ ଚ ୱିସେସତୋ ନାମକାଯେ ଗୁଣଂ ଆଦଂସେତି। ତେନାହ –

‘‘ଧମ୍ମାଦାସଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଞାଣଦସ୍ସନମତ୍ତନୋ;

ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିଂ ଇମଂ କାଯଂ, ସବ୍ବଂ ସନ୍ତରବାହିର’’ନ୍ତି। –

ଇମଂ କାଯଂ ଧମ୍ମସମୂହଂ ମମ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନଭାୱତୋ ସନ୍ତରବାହିରଂ ସବ୍ବଂ ଅନୱସେସଂ ଧମ୍ମାଦାସଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିପି ‘‘ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିପି ‘‘ଅନତ୍ତା’’ତିପି ପଚିଅୱେକ୍ଖିଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିଂ। ଏୱଂ ପସ୍ସତା ଚ ମଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପରସନ୍ତାନେ ଚ ତୁଚ୍ଛୋ କାଯୋ ଅଦିସ୍ସଥ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହିତୋ ତୁଚ୍ଛୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତଭାୱକାଯୋ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଯାଥାୱତୋ ଅପସ୍ସିତ୍ଥ। ସକଲମ୍ପି ହି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ ତଣ୍ହାସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ଏୱମଯଂ କାଯୋ ସମୁଦାଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୯) ‘‘କାଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅଦିସ୍ସଥା’’ତି ଚ ଇମିନା ଯଦେୱ କାଯେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ଦାନିସ୍ସ କିଞ୍ଚି ମଯା ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି କତକିଚ୍ଚତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି। ଏୱଂ ଥେରୋ ଇମାହି ଗାଥାହି ପୁରାଣଦୁତିଯିକାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ତଂ ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ସମ୍ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଉଯ୍ୟୋଜେସି।

ପୁଣ୍ଣମାସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ନନ୍ଦକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯଥାପିଭଦ୍ଦୋ ଆଜଞ୍ଞୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ନନ୍ଦକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ୱନଚାରିକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥୁ ଚଙ୍କମନଟ୍ଠାନଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ୱାଲୁକା ଓକିରି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଚମ୍ପାଯଂ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ସ ନନ୍ଦକୋତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ଜେଟ୍ଠକଭାତା ପନସ୍ସ ଭରତୋ ନାମ। ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ଅନନ୍ତରୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ତେ ଉଭୋପି ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସୋଣଂ କୋଟିଇୱିସଂ ପବ୍ବଜିତଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ସୋଣୋପି ନାମ ତଥାସୁଖୁମାଲୋ ପବ୍ବଜି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ମଯ’’ନ୍ତି ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେସୁ

ଭରତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ନନ୍ଦକୋ ପନ କିଲେସାନଂ ବଲୱଭାୱେନ ତାୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋତି ଏୱ। ଅଥସ୍ସ ଭରତତ୍ଥେରୋ ଆସୟଂ ଞତ୍ୱା ଅୱସ୍ସୟୋ ଭୱିତୁକାମୋ ତଂ ପଚ୍ଛାସମଣଂ କତ୍ୱା ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ମଗ୍ଗସମୀପେ ନିସିନ୍ନୋ ୱିପସ୍ସନାକଥଂ କଥେସି।

ତେନ ଚ ସମୟେନ ସକଟସତ୍ଥେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଏକୋ ସକଟେ ୟୁତ୍ତୋ ଗୋଣୋ ଚିକ୍ଖଲ୍ଲଟ୍ଠାନେ ସକଟଂ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପରିପତି। ତତୋ ନଂ ସତ୍ଥୱାହୋ ସକଟା ମୋଚେତ୍ୱା ତିଣଞ୍ଚ ପାନୀୟଞ୍ଚ ଦତ୍ୱା ପରିସ୍ସମଂ ଅପନେତ୍ୱା ପୁନ ଧୁରେ ୟୋଜେସି। ତତୋ ଗୋଣୋ ୱୂପସନ୍ତପରିସ୍ସମୋ ଲଦ୍ଧବଲୋ ତଂ ସକଟଂ ଚିକ୍ଖଲ୍ଲଟ୍ଠାନତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଥଲେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ଅଥ ଭରତତ୍ଥେରୋ ନନ୍ଦକସ୍ସ ‘‘ପସ୍ସସି ନୋ ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ ନନ୍ଦକ, ଇମସ୍ସ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ତଂ ନିଦସ୍ସେତ୍ୱା ତେନ ‘‘ପସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଇମମତ୍ଥଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଧାରେହୀ’’ତି ଆହ। ଇତରୋ ‘‘ୟଥାୟଂ ଗୋଣୋ ୱୂପସନ୍ତପରିସ୍ସମୋ ପଙ୍କଟ୍ଠାନତୋ ଭାରଂ ଉବ୍ବହତି, ଏୱଂ ମୟାପି ସଂସାରପଙ୍କତୋ ଅତ୍ତା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବୋ’’ତି ତମେୱାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮।୯୦-୯୫) –

‘‘ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ଅରଞ୍ଞେ କାନନେ ଅହଂ;

ୱାତମିଗଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଚଙ୍କମଂ ଅଦ୍ଦସଂ ଅହଂ।

‘‘ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେନ ପୁଳିନଂ ଗୟ୍ହ, ଚଙ୍କମେ ଓକିରିଂ ଅହଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ସୁଗତସ୍ସ ସିରୀମତୋ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ପୁଳିନଂ ଓକିରିଂ ଅହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପୁଳିନସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଜେଟ୍ଠଭାତିକସ୍ସ ଭରତତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୭୩।

‘‘ୟଥାପି ଭଦ୍ଦୋ ଆଜଞ୍ଞୋ, ଖଲିତ୍ୱା ପତିତିଟ୍ଠତି;

ଭିୟ୍ୟୋ ଲଦ୍ଧାନ ସଂୱେଗଂ, ଅଦୀନୋ ୱହତେ ଧୁରଂ।

୧୭୪।

‘‘ଏୱଂ ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାୱକଂ;

ଆଜାନୀୟଂ ମଂ ଧାରେଥ, ପୁତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଓରସ’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱୟଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋ ଲଦ୍ଧାନ ସଂୱେଗଂ, ଅଦୀନୋ ୱହତେ ଧୁରନ୍ତି ‘‘ମୟ୍ହଂ ଜାତିବଲୱୀରିୟାନଂ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକମେତଂ ୟଦିଦଂ ଆଗତସ୍ସ ଭାରସ୍ସ ଅୱହନ’’ନ୍ତି ସଂୱେଗଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଦୀନୋ ଅଦୀନମାନସୋ ଅଲୀନଚିତ୍ତୋ। ‘‘ଅଲୀନୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ, ସୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୋ। ଭିୟ୍ୟୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ଅତ୍ତନୋ ଧୁରଂ ଭାରଂ ୱହତେ ଉବ୍ବହତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ରମଣୀୟୱିହାରିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥାୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ନନ୍ଦକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଭରତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଏହି, ନନ୍ଦକ, ଗଚ୍ଛାମାତି ଆୟସ୍ମତୋ ଭରତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ମନୁଞ୍ଞଦସ୍ସନଂ ମୁଦୁସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଂ ଉପାହନଦ୍ୱଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଉପାହନା ଉପନାମେତ୍ୱା, ''ଅଭିରୁହତୁ ଭଗୱା ଉପାହନା, ଯଂ ମମ ଅସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା''ତି ଆହ। ଅଭିରୁହି ଭଗୱା ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ଉପାହନା। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଚମ୍ପାନଗରେ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଭରତୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ''ସୋପି ନାମ ପବ୍ବଜୀ''ତି ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮।୭୧-୮୯) –

''ଅନୋମଦସ୍ସୀ ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ଦିୱାୱିହାରା ନିକ୍ଖମ୍ମ, ପଥମାରୁହି ଚକ୍ଖୁମା।

''ପାନଧିଂ ସୁକତଂ ଗଯ୍ହ, ଅଦ୍ଧାନଂ ପଟିପଜ୍ଜହଂ;

ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ପତ୍ତିକଂ ଚାରୁଦସ୍ସନଂ।

''ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ନୀହରିତ୍ୱାନ ପାନଧିଂ;

ପାଦମୂଲେ ଠପେତ୍ୱାନ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱିଂ।

''ଅଭିରୂହ ମହାୱୀର, ସୁଗତିନ୍ଦ ୱିନାଯକ;

ଇତୋ ଫଲଂ ଲଭିସ୍ସାମି, ସୋ ମେ ଅତ୍ଥୋ ସମିଜ୍ଝତୁ।

''ଅନୋମଦସ୍ସୀ ଭଗୱା, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ;

ପାନଧିଂ ଅଭିରୂହିତ୍ୱା, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱି।

''ଯୋ ପାନଧିଂ ମେ ଅଦାସି, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି;

ତମହଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

''ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗିରମଞ୍ଞାଯ, ସବ୍ବେ ଦେୱା ସମାଗତା;

ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତା ସୁମନା, ୱେଦଜାତା କତଞ୍ଜଲୀ।

''ପାନଧୀନଂ ପଦାନେନ, ସୁଖିତୋଯଂ ଭୱିସ୍ସତି;

ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସତି।

''ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ରାଜା ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ।

''ଅପରିମେଯ୍ୟେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭଵିସ୍ସତି।

''ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ସବ୍ବାସଵେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବାଯିସ୍ସତିନାସଵୋ।

''ଦେଵଲୋକେ ମନୁସ୍ସେ ଵା, ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି ପୁଞ୍ଞଵା;

ଦେଵଯାନପଟିଭାଗଂ, ଯାନଂ ପଟିଲଭିସ୍ସତି।

''ପାସାଦା ସିଵିକା ଵଯ୍ହଂ, ହତ୍ଥିନୋ ସମଲଙ୍କତା;

ରଥା ଵାଜଞ୍ଞସଂଯୁତ୍ତା, ସଦା ପାତୁଭଵନ୍ତି ମେ।

''ଅଗାରା ନିକ୍ଖମନ୍ତୋପି, ରଥେନ ନିକ୍ଖମିଂ ଅହଂ;

କେସେସୁ ଛିଜ୍ଜମାନେସୁ, ଅରହତ୍ତମପାପୁଣିଂ।

''ଲାଭା ମଯ୍ହଂ ସୁଲଦ୍ଧଂ ମେ, ଵାଣିଜ୍ଜଂ ସୁପ୍ପଯୋଜିତଂ;

ଦତ୍ଵାନ ପାନଧିଂ ଏକଂ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

''ଅପରିମେଯ୍ୟେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପାନଧିମଦାସହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ପାନଧିସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତିକେନ ନନ୍ଦକତ୍ଥେରେନ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣେ କତେ ''ଇଦାନି ନନ୍ଦକୋପି ଅରହା ଜାତୋ, ହନ୍ଦ ମଯଂ ଉଭୋପି ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଵୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯତଂ ନିଵେଦେସ୍ସାମାତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପରିଵିତକ୍କଂ ନନ୍ଦକତ୍ଥେରସ୍ସ କଥେନ୍ତୋ –

୧୭୫।

''ଏହି ନନ୍ଦକ ଗଚ୍ଛାମ, ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ;

ସୀହନାଦଂ ନଦିସ୍ସାମ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା।

୧୭୬।

''ଯାଯ ନୋ ଅନୁକମ୍ପାଯ, ଅମ୍ହେ ପବ୍ବାଜଯୀ ମୁନି;

ସୋ ନୋ ଅତ୍ଥୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ସବ୍ବସଂଯୋଜନକ୍ଖଯୋ''ତି। – ଗାଥାଦ୍ଵଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ନନ୍ଦକାତି ଆଲପନଂ। ଏହୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକକରଣଂ। ଗଚ୍ଛାମାତି ତେନ ଅତ୍ତନା ଚ ଏକଜ୍ଝଂ କାତବ୍ବକିରିଯାଵଚନଂ, ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଚ ସତ୍ତାନଂ ଆସଯାନୁସଯଚରିତାଦୀନଂ ଯଥାଭୂତଵିଲୋକନେନ ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଵଜ୍ଜାଵଜ୍ଜଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଵିସେସତୋ ଉପଜ୍ଝାଯୋତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ଯଦତ୍ଥଂ ଗମନଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୀହନାଦଂ ନଦିସ୍ସାମ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ

ସମ୍ମୁଖା’’ତି ଆହ। ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣାଭିବ୍ଯାହାରତାଯ ଅଭୀତନାଦଭାୱତୋ ସୀହନାଦଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମତାଯ ସେଟ୍ଠସ୍ସ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱା ସାୱକବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ସେଟ୍ଠସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ପୁରତୋ ନଦିସ୍ସାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ପନ ସୀହନାଦଂ ନଦିତୁକାମୋ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯାଯା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯାଯାତି ଯଦତ୍ଥଂ, ଯାଯ ଯଦତ୍ଥାନୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନୋତି ଅମ୍ହାକଂ। ଅନୁକମ୍ପାଯାତି ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ଅମ୍ହେ ଦ୍ୱେପି ପବ୍ବାଜଯି ପବ୍ବାଜେସି। ମୁନୀତି ଭଗୱା। ସୋ ନୋ ଅତ୍ଥୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ସୋ ଅତ୍ଥୋ ସବ୍ବେସଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ଖଯଭୂତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ନୋ ଅମ୍ହେହି ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭରତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନଦନ୍ତି ଏୱଂ ସପ୍ପଞ୍ଞାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସୁମନଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପରିପକ୍କଂ ୱଲ୍ଲିକାରଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଗୋତ୍ତନାମେନ ଭାରଦ୍ୱାଜୋତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଏକପୁତ୍ତଂ ଲଭି। ତସ୍ସ ‘‘କଣ୍ହଦିନ୍ନୋ’’ତି ନାମଂ ଅକାସି। ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତକାଲେ ‘‘ତାତ, ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖିତ୍ୱା ଏହୀ’’ତି ତଂ ତକ୍କସିଲଂ ପେସେସି। ସୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ସତ୍ଥୁ ସାୱକଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ମହାଥେରଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮।୬୬-୭୦) –

‘‘ସୁମନୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତକ୍କରାଯଂ ୱସୀ ତଦା;

ୱଲ୍ଲିକାରଫଲଂ ଗଯ୍ହ, ସଯମ୍ଭୁସ୍ସ ଅଦାସହଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥସ୍ସ ପିତା ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ୱେଳୁୱନେ ୱିହରନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ଅଥ ପୁତ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ରାଜଗହଂ ଆଗତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ନିସିନ୍ନଂ ପିତରଂ ଦିସ୍ୱା ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ‘‘ପିତାପି ଖୋ ମେ ପବ୍ବଜିତୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ ତେନ ପବ୍ବଜ୍ଜାକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପିତ’’ନ୍ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ଖୀଣାସୱଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ତଂ ସୀହନାଦଂ ନଦାପେତୁକାମୋ, ‘‘ସାଧୁ, ଖୋ ତୁମ୍ହେହି କତଂ ପବ୍ବଜନ୍ତେହି, ପବ୍ବଜ୍ଜାକିଚ୍ଚଂ ପନ ମତ୍ଥକଂ ପାପିତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଅଧିଗମଂ ଦୀପେନ୍ତୋ –

୧୭୭।

‘‘ନଦନ୍ତି ଏୱଂ ସପ୍ପଞ୍ଞା, ସୀହାୱ ଗିରିଗବ୍ଭରେ;

ୱୀରା ୱିଜିତସଙ୍ଗାମା, ଜେତ୍ୱା ମାରଂ ସୱାହନଂ।

୧୭୮।

‘‘ସତ୍ଥା ଚ ପରିଚିଣ୍ଣୋ ମେ, ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଘୋ ଚ ପୂଜିତୋ;

ଅହଞ୍ଚ ୱିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପୁତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅନାସୱ’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ନଦନ୍ତୀତି ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣାଭିବ୍ୟାହାରୱସେନ ଅଭୀତନାଦଂ ନଦନ୍ତି ଗଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବାକାରଦସ୍ସନଂ। ସପ୍ପଞ୍ଞାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଧିଗମେନ ସବ୍ବପଞ୍ଞାଧିଗମେନ ସବ୍ବପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା। ୱୀରାତି ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନତାଯ ୱୀରା, ତତୋ ଏୱ ଅନୱସେସସଂକିଲେସପକ୍ଖନିମ୍ମଥନେନ ସୱାହନଂ କିଲେସମାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରଂ ଦେୱପୁତ୍ତମାରଞ୍ଚ ଜେତ୍ୱା ସବ୍ବସୋ ୱିଜିତସଙ୍ଗାମା ନଦନ୍ତି ସପ୍ପଞ୍ଞାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଏୱଂ ୱିଜେତବ୍ବୱିଜଯେନ ସୀହନାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଆରାଧେତବ୍ବସମାରାଧନେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବସିଦ୍ଧିଯା ଚ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ସତ୍ଥା ଚ ପରିଚିଣ୍ଣୋ ମେ’’ତି ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସତ୍ଥା ଚ ପରିଚିଣ୍ଣୋ ମେତି ମମ ସତ୍ଥା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ଓୱାଦାନୁସାସନୀକରଣେନ ମଯା ପରିଚିଣ୍ଣୋ ଉପାସିତୋ, ନ ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ୱିସୋସିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଘୋ ଚ ପୂଜିତୋତି ନୱୱିଧୋପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ, ଯଥାପଟିପତ୍ତିଯାଗତମଗ୍ଗାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସୀଲଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗମନେନ ଅରିଯସଙ୍ଘୋ ଚ ମଯା ପୂଜିତୋ ମାନିତୋ। ଅହଞ୍ଚ ୱିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପୁତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅନାସୱନ୍ତି ମମ ପୁତ୍ତଂ ଅନାସୱଂ ସବ୍ବସୋ ଖୀଣାସୱଂ ଦିସ୍ୱା ଦସ୍ସନହେତୁ ଅହମ୍ପି ୱିତ୍ତୋ ନିରାମିସାଯ ପୀତିଯା ତୁଟ୍ଠୋ, ତତୋଯେୱ ନିରାମିସେନ ସୋମନସ୍ସେନ ସୁମନୋ ଜାତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। କଣ୍ହଦିନ୍ନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଉପାସିତାସପ୍ପୁରିସାତି ଆଯସ୍ମତୋ କଣ୍ହଦିନ୍ନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସୋଭିତଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପୁନ୍ନାଗପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା କଣ୍ହଦିନ୍ନୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନୋ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮।୬୧-୬୫) –

‘‘ସୋଭିତୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଚିତ୍ତକୂଟେ ୱସୀ ତଦା;

ଗହେତ୍ୱା ଗିରିପୁନ୍ନାଗଂ, ସଯମ୍ଭୁଂ ଅଭିପୂଜଯିଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୭୯।

‘‘ଉପାସିତା ସପ୍ପୁରିସା, ସୁତା ଧମ୍ମା ଅଭିଣ୍ହସୋ;

ସୁତ୍ୱାନ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସଂ, ଅଞ୍ଜସଂ ଅମତୋଗଧଂ।

୧୮୦।

‘‘ଭୱରାଗହତସ୍ସ ମେ ସତୋ, ଭୱରାଗୋ ପୁନ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ନ ଚାହୁ ନ ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତି, ନ ଚ ମେ ଏତରହି ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଉପାସିତାତି ପରିଚରିତା ପଟିପତ୍ତିପଯିରୁପାସନାଯ ପଯିରୁପାସିତା। ସପ୍ପୁରିସାତି ସନ୍ତେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତା ପୁରିସା, ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରାଦଯୋ। ଏତେନ ପୁରିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିମତ୍ତନୋ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ପତିରୂପଦେସୱାସେନ ୱିନା ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ସମ୍ଭୱତି। ସୁତା ଧମ୍ମାତି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରିତା। ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଭିଣ୍ହସୋତି ବହୁସୋ ନ କାଲେନ କାଲଂ। ଇଦଞ୍ଚ ପଦଂ ‘‘ଉପାସିତା ସପ୍ପୁରିସା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସୁତ୍ୱାନ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସଂ, ଅଞ୍ଜସଂ ଅମତୋଗଧନ୍ତି ତେ ଧମ୍ମେ ସୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ସଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅମତୋଗଧଂ ନିବ୍ବାନପତିଟ୍ଠଂ ତଂସମ୍ପାପକଂ ଅଞ୍ଜସଂ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜିଂ ପାପୁଣିଂ।

ଭୱରାଗହତସ୍ସମେ ସତୋତି ଭୱରାଗେନ ଭୱତଣ୍ହାଯ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ହତସ୍ସ ଉପଦ୍ଦୁତସ୍ସ ମମ ସତୋ ସମାନସ୍ସ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ୱା ହତଭୱରାଗସ୍ସ। ଭୱରାଗୋ ପୁନ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ତତୋ ଏୱ ପୁନ ଇଦାନି ଭୱରାଗୋ ମେ ନତ୍ଥି। ନ ଚାହୁ ନ ମେ ଭୱିସ୍ସତି, ନ ଚ ମେ ଏତରହି ୱିଜ୍ଜତୀତି ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ସେକ୍ଖକାଲେ ଚ ମେ ଭୱରାଗୋ ଅହୋସି, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ନ ଚାହୁ ନ ଚ ଅହୋସି, ଆଯତିମ୍ପି ନ ମେ ଭୱିସ୍ସତି, ଏତରହି ଅଧୁନାପି ନ ଚ ମେ ୱିଜ୍ଜତି ନ ଚ ଉପଲବ୍ଭତି, ପହୀନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱରାଗୱଚନେନେୱ ଚେତ୍ଥ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ମାନାଦୀନମ୍ପି ଅଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣଭୱସଂଯୋଜନତଂ ଦସ୍ସେତି।

କଣ୍ହଦିନ୍ନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୋ

୧। ମିଗସିରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯତୋଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ମିଗସିରତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କୁସଟ୍ଠକଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ମିଗସିରନକ୍ଖତ୍ତେନ ଜାତତ୍ତା ମିଗସିରୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ଛୱସୀସମନ୍ତଂ ନାମ ସିକ୍ଖି, ଯଂ ପରିଜପ୍ପେତ୍ୱା ତିୱସ୍ସମତ୍ଥକେ ମତାନମ୍ପି ସୀସଂ ନଖେନ ଆକୋଟେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଅସୁକଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ’’ତି ଜାନାତି।

ସୋ ଘରାୱାସଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତଂ ୱିଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାଯ ଲୋକେନ ସକ୍କତୋ ଗରୁକତୋ ଲାଭୀ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ସାୱତ୍ଥିଂ ଉପଗତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ – ‘‘ଅହଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ମତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଜାନାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା, ‘‘କଥଂ ପନ ତ୍ୱଂ ଜାନାସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ, ‘‘ଛୱସୀସାନି ଆହରାପେତ୍ୱା ମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପେତ୍ୱା ନଖେନ ସୀସଂ ଆକୋଟେନ୍ତୋ ନିରଯାଦିକଂ ତେହି ତେହି ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଜାନାମୀ’’ତି କଥେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୀସକପାଲଂ ଆହରାପେତ୍ୱା, ‘‘କଥେହି ତାୱ ତସ୍ସ ଗତିଂ, ଯସ୍ସିଦଂ ସୀସକପାଲ’’ନ୍ତି ଆହ। ସୋ ତଂ କପାଲଂ ମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପେତ୍ୱା ନଖେନ ଆକୋଟେତ୍ୱା ନେୱ ଅନ୍ତଂ ନ କୋଟିଂ ପସ୍ସତି। ଅଥ ସତ୍ଥାରା, ‘‘ନ ସକ୍କୋସି ପରିବ୍ବାଜକା’’ତି ୱୁତ୍ତେ , ‘‘ଉପପରିକ୍ଖିସ୍ସାମି ତାୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋପି ନ ପସ୍ସତେୱ। ବାହିରକମନ୍ତେନ ହି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଗତିଂ କଥଂ ଜାନିସ୍ସତି, ଅଥସ୍ସ ମତ୍ଥକତୋ କଚ୍ଛେହି ଚ ସେଦୋ ମୁଚ୍ଚି। ସୋ ଲଜ୍ଜିତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ‘‘କିଲମସି ପରିବ୍ବାଜକା’’ତି ଆହ। ସୋ ‘‘ଆମ, କିଲମାମି, ନ ଇମସ୍ସ ଗତିଂ ଜାନାମି, ତୁମ୍ହେ ପନ ଜାନାଥା’’ତି। ‘‘ଅହଂ ଏତଂ ଜାନାମି, ଇତୋ ଉତ୍ତରିତରମ୍ପି ଜାନାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ ସୋ’’ତି ଆହ। ପରିବ୍ବାଜକୋ ‘‘ଇମଂ ୱିଜ୍ଜଂ ମଯ୍ହଂ ଦେଥା’’ତି ଆହ। ‘‘ତେନ ହି ପବ୍ବଜା’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ପଠମଂ ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜେତ୍ୱା ଝାନାଭିଞ୍ଞାସୁ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ ଉପଦିସି। ସୋ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮।୫୬-୬୦) –

‘‘କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱୁସୀମତୋ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, କୁସଟ୍ଠକମଦାସହଂ।

‘‘ଇମସ୍ମିଂୟେୱ କପ୍ପସ୍ମିଂ, କୁସଟ୍ଠକମଦାସହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, କୁସଟ୍ଠକସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୮୧।

‘‘ଯତୋ ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ୱିମୁଚ୍ଚମାନୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛିଂ, କାମଧାତୁଂ ଉପଚ୍ଚଗଂ।

୧୮୨।

‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପେକ୍ଖମାନସ୍ସ, ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚି ମେ;

ଅକୁପ୍ପା ମେ ୱିମୁତ୍ତୀତି, ସବ୍ବସଂୟୋଜନକ୍ଖୟା’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱୟଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯତୋ ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନେତି ଯତୋ ପଭୁତି ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ, ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ୱିମୁଚ୍ଚମାନୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛିନ୍ତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖତୋ ପଠମଂ ତାୱ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ୱିମୁଚ୍ଚମାନୋ ୱୋଦାନଧମ୍ମସୱନେନ ଉଟ୍ଠହିଂ। ଏୱଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ କାମଧାତୁଂ ଉପଚ୍ଚଗଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ କାମଧାତୁଂ ଅତିକ୍କମିଂ।

ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପେକ୍ଖମାନସ୍ସ, ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚି ମେତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗଭୂତତ୍ତା ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ମହାକରୁଣାଯୋଗେନ ‘‘ଅଯଂ କୁଲପୁତ୍ତୋ ମମ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କଥଂ ନୁ ଖୋ ପଟିପଜ୍ଜତୀ’’ତି ପେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତତୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ପଚ୍ଛା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ମମ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସଂକିଲେସତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ମୁଚ୍ଚି। ଅକୁପ୍ପାମେ ୱିମୁତ୍ତୀତି, ସବ୍ବସଂୟୋଜନକ୍ଖଯାତି ତଥାୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତତ୍ତା ଏୱ ସବ୍ବେସଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ଖଯା ପରିକ୍ଖଯା ଇତି ଏୱଂ ଅକୁପ୍ପା ମେ ୱିମୁତ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ମିଗସିରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସିୱକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅନିଚ୍ଚାନିଗହକାନୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ସିୱକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପତ୍ତଂ ଆଦାଯ କୁମ୍ମାସସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସିୱକୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସଯତାଯ କାମେ ପହାଯ ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୬।୧୧୭-୧୨୧) –

‘‘ଏସନାୟ ଚରନ୍ତସ୍ସ, ଓ୍ୱପସ୍ସିସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ରିତ୍ତକଂ ପତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱାନ, କୁମ୍ମାସଂ ପୂରୟିଂ ଅହଂ।

‘‘ଏକନଓ୍ୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ଭିକ୍ଖମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, କୁମ୍ମାସସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୮୩।

‘‘ଅନିଚ୍ଚାନି ଗହକାନି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁନପ୍ପୁନଂ;

ଗହକାରଂ ଗଓ୍ୱେସନ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

୧୮୪।

‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସି;

ସବ୍ବା ତେ ଫାସୁକା ଭଗ୍ଗା, ଥୂଣିକା ଚ ଓ୍ୱିଦାଲିତା;

ଓ୍ୱିମରିୟାଦିକତଂ ଚିତ୍ତଂ, ଇଧେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଧମିସ୍ସତୀ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱୟଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚାନି ଗହକାନି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁନପ୍ପୁନନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭଓ୍ୱେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନି ଗହକାନି ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱଗେହାନି ନ ନିଚ୍ଚାନି ଅନଓ୍ୱଟ୍ଠିତାନି ଇତ୍ତରାନି ପରିତ୍ତକାଲାନି। ଗହକାରଂ ଗଓ୍ୱେସନ୍ତୋତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱଗେହସ୍ସ କାରକଂ ତଣ୍ହାଓ୍ୱଡ୍ଢକିଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଅନୁଓ୍ୱିଚରିନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନନ୍ତି ଇଦଂ ଗହକାରକଗଓ୍ୱେସନସ୍ସ କାରଣଓ୍ୱଚନଂ । ୟସ୍ମା ଜରାବ୍ୟାଧିମରଣମିସ୍ସତାୟ ଜାତି ନାମେସା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପଗନ୍ତୁଂ ଦୁକ୍ଖା, ନ ଚ ସା ତସ୍ମିଂ ଅଦିଟ୍ଠେ ନିଓ୍ୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତଂ ଗଓ୍ୱେସନ୍ତୋ ଓ୍ୱିଚରିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗହକାରକଦିଟ୍ଠୋସୀତି ଇଦାନି ପନ ୟେନ ସୋ ସକ୍କା ଦଟ୍ଠୁଂ, ତେନ ଅରିୟମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋ ଅସି। ପୁନ ଗେହନ୍ତି ପୁନ ଇମସ୍ମିଂ ସଂସାରଓ୍ୱଟ୍ଟେ ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱସଙ୍ଖାତଂ ମମ ଗେହଂ ନ କାହସି ନ କରିସ୍ସସି। ସବ୍ବା ତେ ଫାସୁକା ଭଗ୍ଗାତି ତଓ୍ୱ ସବ୍ବା ଅନଓ୍ୱସେସକିଲେସଫାସୁକା ମୟା ଭଗ୍ଗା। ଥୂଣିକା ଚ ଓ୍ୱିଦାଲିତାତି ଇଦାନି ତୟା କାତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱଗେହସ୍ସ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତା କଣ୍ଣିକା ଚ ଭିନ୍ନା। ଓ୍ୱିମରିୟାଦିକତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ମମ ଚିତ୍ତଂ ଓ୍ୱିଗତନ୍ତଂ କତଂ, ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତଂ। ତତୋ ଏଓ୍ୱ ଇଧେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଧମିସ୍ସତି ଇମସ୍ମିଂଯେଓ୍ୱ ଭଓ୍ୱେ ଓ୍ୱିଦ୍ଧଂସିସ୍ସତି, ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସିଓ୍ୱକତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଉପଓ୍ୱାଣତ୍ଥେରଗାଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା

ଅରହଂ ସୁଗତୋତି ଆୟସ୍ମତୋ ଉପଓ୍ୱାଣତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ କାଲେ ଦଲିଦ୍ଦକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଓ୍ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଭଗଓ୍ୱତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଧାତୁଂ ଗହେତ୍ୱା ମନୁସ୍ସଦେଓ୍ୱନାଗଗରୁଳଅକୁମ୍ଭଣ୍ଡୟକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବେହି ସତ୍ତରତନମୟେ ସତ୍ତୟୋଜନିକେ ଥୂପେ କତେ ତତ୍ଥ ସୁଧୋତଂ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ଓ୍ୱେଳଅଗ୍ଗେ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଧଜଂ କତ୍ୱା ପୂଜଂ ଅକାସି। ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ମତକୋ ନାମ ୟକ୍ଖସେନାପତି ଦେଓ୍ୱେହି ଚେତିୟପୂଜାରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଠପିତୋ ଅଦିସ୍ସମାନକାୟୋ ଆକାସେ ଧାରେନ୍ତୋ ଚେତିୟଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ ଅକାସି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା

ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ପସନ୍ନମାନସୋ ଅହୋସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉପୱାଣୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଜେତୱନପଟିଗ୍ଗହଣେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୬।୧୨୨-୧୭୮) –

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୂ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋୱ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ।

‘‘ମହାଜନା ସମାଗମ୍ମ, ପୂଜୟିତ୍ୱା ତଥାଗତଂ;

ଚିତଂ କତ୍ୱାନ ସୁଗତଂ, ସରୀରଂ ଅଭିରୋପୟୁଂ।

‘‘ସରୀରକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱାନ, ଧାତୁଂ ତତ୍ଥ ସମାନୟୁଂ;

ସଦେୱମନୁସ୍ସା ସବ୍ବେ, ବୁଦ୍ଧଥୂପଂ ଅକଂସୁ ତେ।

‘‘ପଠମା କଞ୍ଚନମୟା, ଦୁତିୟା ଚ ମଣିମୟା;

ତତିୟା ରୂପିୟମୟା, ଚତୁତ୍ଥୀ ଫଲିକାମୟା।

‘‘ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚମିକା ଚେୱ, ଲୋହିତଙ୍କମୟା ଅହୁ;

ଛଟ୍ଠା ମସାରଗଲ୍ଲସ୍ସ, ସବ୍ବଂ ରତନମୟୂପରି।

‘‘ଜଙ୍ଘା ମଣିମୟା ଆସି, ୱେଦିକା ରତନାମୟା;

ସବ୍ବସୋଣ୍ଣମୟୋ ଥୂପୋ, ଉଦ୍ଧଂ ଯୋଜନମୁଗ୍ଗତୋ।

‘‘ଦେୱା ତତ୍ଥ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଏକତୋ ମନ୍ତୟୁଂ ତଦା;

ମୟମ୍ପି ଥୂପଂ କସ୍ସାମ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ଧାତୁ ଆୱେଣିକା ନତ୍ଥି, ସରୀରଂ ଏକପିଣ୍ଡିତଂ;

ଇମମ୍ହି ବୁଦ୍ଧଥୂପମ୍ହି, କସ୍ସାମ କଞ୍ଚୁକଂ ମୟଂ।

‘‘ଦେୱା ସତ୍ତହି ରତ୍ନେହି, ଅଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢେସୁଂ ଯୋଜନଂ;

ଥୂପୋ ଦ୍ୱିୟୋଜନୁବ୍ବେଧୋ, ତିମିରଂ ବ୍ୟପହନ୍ତି ସୋ।

‘‘ନାଗା ତତ୍ଥ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଏକତୋ ମନ୍ତୟୁଂ ତଦା;

ମନୁସ୍ସା ଚେୱ ଦେୱା ଚ, ବୁଦ୍ଧଥୂପଂ ଅକଂସୁ ତେ।

‘‘ମା ନୋ ପମତ୍ତା ଅସ୍ସୁମ୍ହ, ଅପ୍ପମତ୍ତା ସଦେୱକା;

ମୟମ୍ପି ଥୂପଂ କସ୍ସାମ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ଇନ୍ଦନୀଲଂ ମହାନୀଲଂ, ଅଥୋ ଜୋତିରସଂ ମଣିଂ;

ଏକତୋ ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧଥୂପଂ ଅଛାଦୟୁଂ।

‘‘ସଙ୍ଗଂ ମଣିମୟଂ ଆସି, ଯାୱତା ବୁଦ୍ଧଚେତିୟଂ;

ତିୟୋଜନସମୁବ୍ବେଧଂ, ଆଲୋକକରଣଂ ତଦା।

‘‘ଗରୁଳ୍ହା ଚ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଏକତୋ ମନ୍ତୟୁଂ ତଦା;

ମନୁସ୍ସା ଦେୱନାଗା ଚ, ବୁଦ୍ଧପୂଜଂ ଅକଂସୁ ତେ।

‘‘ମା ନୋ ପମତ୍ତା ଅସ୍ସୁମ୍ହ, ଅପ୍ପମତ୍ତା ସଦେୱକା;

ମୟମ୍ପି ଥୂପଂ କସ୍ସାମ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ସଙ୍ଗଂ ମଣିମୟଂ ଥୂପଂ, ଅକରୁଂ ତେ ଚ କଞ୍ଚୁକଂ;

ୟୋଜନଂ ତେପି ୱଡ୍ଢେସୁଂ, ଆୟତଂ ବୁଦ୍ଧଚେତିୟଂ।

‘‘ଚତୁୟୋଜନମୁବ୍ବେଧୋ, ବୁଦ୍ଧଥୂପୋ ୱିରୋଚତି;

ଓଭାସେତି ଦିସା ସବ୍ବା, ସତରଂସୀୱ ଉଗ୍ଗତୋ।

‘‘କୁମ୍ଭଣ୍ଡା ଚ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଏକତୋ ମନ୍ତୟୁଂ ତଦା;

ମନୁସ୍ସା ତେୱ ଦେୱା ଚ, ନାଗା ଚ ଗରୁଳ୍ହା ତଥା।

‘‘ପଚ୍ଚେକଂ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ, ଅକଂସୁ ଥୂପମୁତ୍ତମଂ;

ମା ନୋ ପମତ୍ତା ଅସ୍ସୁମ୍ହ, ଅପ୍ପମତ୍ତା ସଦେୱକା।

‘‘ମୟମ୍ପି ଥୂପଂ କସ୍ସାମ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ରତନେହି ଛାଦେସ୍ସାମ, ଆୟତଂ ବୁଦ୍ଧଚେତିୟଂ।

‘‘ୟୋଜନଂ ତେପି ୱଡ୍ଢେସୁଂ, ଆୟତଂ ବୁଦ୍ଧଚେତିୟଂ;

ପଞ୍ଚୟୋଜନମୁବ୍ବେଧୋ, ଥୂପୋ ଓଭାସତେ ତଦା।

‘‘ୟକ୍ଖା ତତ୍ଥ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଏକତୋ ମନ୍ତୟୁଂ ତଦା;

ମନୁସ୍ସା ଦେୱନାଗା ଚ, ଗରୁଳ୍ହା ଚ କୁମ୍ଭଣ୍ଡକା।

‘‘ପଚ୍ଚେକଂ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ, ଅକଂସୁ ଥୂପମୁତ୍ତମଂ;

ମା ନୋ ପମତ୍ତା ଅସ୍ସୁମ୍ହ, ଅପ୍ପମତ୍ତା ସଦେୱକା।

‘‘ମଯମ୍ପି ଥୂପଂ କସ୍ସାମ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଫଲିକା ଛାଦଯିସ୍ସାମ, ଆଯତଂ ବୁଦ୍ଧଚେତିଯଂ।

‘‘ଯୋଜନଂ ତେପି ୱଡ୍ଢେସୁଂ, ଆଯତଂ ବୁଦ୍ଧଚେତିଯଂ;

ଛଯୋଜନିକମୁବ୍ବେଧୋ, ଥୂପୋ ଓଭାସତେ ତଦା।

‘‘ଗନ୍ଧବ୍ବା ଚ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଏକତୋ ମନ୍ତଯୁଂ ତଦା;

ମନୁଜା ଦେୱତା ନାଗା, କୁମ୍ଭଣ୍ଡା ଗରୁଳଆ ତଥା।

‘‘ସବ୍ବେ ଅକଂସୁ ବୁଦ୍ଧଥୂପଂ, ମଯମେତ୍ଥ ଅକାରକା;

ମଯମ୍ପି ଥୂପଂ କସ୍ସାମ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ।

‘‘ୱେଦିଯୋ ସତ୍ତ କତ୍ୱାନ, ଧଜଂ ଛତ୍ତଂ ଅକଂସୁ ତେ;

ସବ୍ବସୋଣ୍ଣମଯଂ ଥୂପଂ, ଗନ୍ଧବ୍ବା କାରଯୁଂ ତଦା।

‘‘ସତ୍ତଯୋଜନମୁବ୍ବେଧୋ, ଥୂପୋ ଓଭାସତେ ତଦା;

ରତ୍ତିନ୍ଦିୱା ନ ଞାଯନ୍ତି, ଆଲୋକୋ ହୋତି ସବ୍ବଦା।

‘‘ଅଭିଭୋନ୍ତି ନ ତସ୍ସାଭା, ଚନ୍ଦସୂରା ସତାରକା;

ସମନ୍ତା ଯୋଜନସତେ, ପଦୀପୋପି ନ ପଜ୍ଜଲି।

‘‘ତେନ କାଲେନ ଯେ କେଚି, ଥୂପଂ ପୂଜେନ୍ତି ମାନୁସା;

ନ ତେ ଥୂପଂ ଆରୁହନ୍ତି, ଅମ୍ବରେ ଉକ୍ଖିପନ୍ତି ତେ।

‘‘ଦେୱେହି ଠପିତୋ ଯକ୍ଖୋ, ଅଭିସମ୍ମତନାମକୋ;

ଧଜଂ ୱା ପୁପ୍ଫଦାମଂ ୱା, ଅଭିରୋପେତି ଉତ୍ତରିଂ।

‘‘ନ ତେ ପସ୍ସନ୍ତି ତଂ ଯକ୍ଖଂ, ଦାମଂ ପସ୍ସନ୍ତି ଗଚ୍ଛତୋ;

ଏୱଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା, ସବ୍ବେ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସୁଗ୍ଗତିଂ।

‘‘ୱିରୁଦ୍ଧା ଯେ ପାୱଚନେ, ପସନ୍ନା ଯେ ଚ ସାସନେ;

ପାଟିହୀରଂ ଦଟ୍ଠୁକାମା, ଥୂପଂ ପୂଜେନ୍ତି ମାନୁସା।

‘‘ନଗରେ ହଂସୱତିଯା, ଅହୋସିଂ ଭତକୋ ତଦା;

ଆମୋଦିତଂ ଜନଂ ଦିସ୍ୱା, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା।

‘‘ଉଳାରୋ ଭଗୱା ନେସୋ, ଯସ୍ସ ଧାତୁଘରେ ଦିସଂ;

ଇମା ଚ ଜନତା ତୁଟ୍ଠା, କାରଂ କୁବ୍ବଂ ନ ତପ୍ପରେ।

‘‘ଅହମ୍ପି କାରଂ କସ୍ସାମି, ଲୋକନାଥସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାୟାଦୋ, ଭୱିସ୍ସାମି ଅନାଗତେ।

‘‘ସୁଧୋତଂ ରଜକେନାହଂ, ଉତ୍ତରେୟ୍ୟଂ ପଟଂ ମମ;

ୱେଳଅଗ୍ଗେ ଆଲଗ୍ଗେତ୍ୱାନ, ଧଜଂ ଉକ୍ଖିପିମମ୍ବରେ।

‘‘ଅଭିସମ୍ମତକୋ ଗୟ୍ହ, ଅମ୍ବରେ ହାସି ମେ ଧଜଂ;

ୱାତେରିତଂ ଧଜଂ ଦିସ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ହାସଂ ଜନେସହଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ସମଣଂ ଉପସଙ୍କମିଂ;

ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ୱିପାକଂ ପୁଚ୍ଛହଂ ଧଜେ।

‘‘ସୋ ମେ କଥେସି ଆନନ୍ଦୀ, ପୀତିସଞ୍ଜନନଂ ମମ;

ତସ୍ସ ଧଜସ୍ସ ୱିପାକଂ, ଅନୁଭୋସ୍ସସି ସବ୍ବଦା।

‘‘ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥାପତ୍ତୀ, ସେନା ଚ ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ;

ପରିୱାରେସ୍ସନ୍ତି ତଂ ନିଚ୍ଚଂ, ଧଜଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସଟ୍ଠିତୂରିୟସହସ୍ସାନି, ଭେରିୟୋ ସମଲଙ୍କତା;

ପରିୱାରେସ୍ସନ୍ତି ତଂ ନିଚ୍ଚଂ, ଧଜଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଛଳସୀତି ସହସ୍ସାନି, ନାରିୟୋ ସମଲଙ୍କତା;

ୱିଚିତ୍ତୱତ୍ଥାଭରଣା, ଆମୁକ୍କମଣିକୁଣ୍ଡଲା।

‘‘ଅଳାରପମ୍ହା ହସୁଲା, ସୁସଞ୍ଞା ତନୁମଜ୍ଝିମା;

ପରିୱାରେସ୍ସନ୍ତି ତଂ ନିଚ୍ଚଂ, ଧଜଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସାନି, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସସି;

ଅସୀତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସସି।

‘‘ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ରାଜା ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ।

‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଦେୱଲୋକା ଚୱିତ୍ୱାନ, ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଞ୍ଞୁତ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ଭୱିସ୍ସସି।

‘‘ଅସୀତିକୋଟିଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା, ଦାସେ କମ୍ମକରେ ବହୂ;

ଗୋତମସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସାସନେ ପବ୍ବଜିସ୍ସସି।

‘‘ଆରାଧଯିତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଗୋତମଂ ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱଂ;

ଉପୱାଣୋତି ନାମେନ, ହେସ୍ସସି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ସତସହସ୍ସେ କତଂ କମ୍ମଂ, ଫଲଂ ଦସ୍ସେସି ମେ ଇଧ;

ସୁମୁତ୍ତୋ ସରୱେଗୋୱ, କିଲେସେ ଝାପଯିଂ ମମ।

‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ସନ୍ତସ୍ସ, ଚାତୁଦ୍ଦୀପିସ୍ସରସ୍ସ ମେ;

ତୀଣି ଯୋଜନାନି ସାମନ୍ତା, ଉସ୍ସୀଯନ୍ତି ଧଜା ସଦା।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଧଜଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥାଯସ୍ମା ଉପୱାଣୋ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ ଅହୋସି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଭଗୱତୋ ୱାତାବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ଥେରସ୍ସ ଚ ଗିହିସହାଯୋ ଦେୱହିତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପଟିୱସତି। ସୋ ଥେରଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ପୱାରେସି। ଅଥାଯସ୍ମା ଉପୱାଣୋ ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନିୱେସନଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘କେନଚି ଅଞ୍ଞେନ ପଯୋଜନେନ ଥେରୋ ଆଗତୋ’’ତି ଞତ୍ୱା, ‘‘ୱଦେଯ୍ୟାଥ, ଭନ୍ତେ, କେନତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପଯୋଜନଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ –

୧୮୫।

‘‘ଅରହଂ ସୁଗତୋ ଲୋକେ, ୱାତେହାବାଧିକୋ ମୁନି;

ସଚେ ଉଣ୍ହୋଦକଂ ଅତ୍ଥି, ମୁନିନୋ ଦେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ।

୧୮୬।

‘‘ପୂଜିତୋ ପୂଜନେୟ୍ୟାନଂ, ସକ୍କରେୟ୍ୟାନ ସକ୍କତୋ;

ଅପଚିତୋପଚେୟ୍ୟାନଂ, ତସ୍ସ ଇଚ୍ଛାମି ହାତୱେ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପୂଜନେୟ୍ୟାନଂ ପୂଜେତବ୍ବେହି ସକ୍କାଦୀହି ଦେୱେହି ମହାବ୍ରହ୍ମାଦୀହି ଚ ବ୍ରହ୍ମେହି ପୂଜିତୋ, ସକ୍କରେୟ୍ୟାନଂ ସକ୍କାତବ୍ବେହି ବିମ୍ବିସାରକୋସଲରାଜାଦୀହି ସକ୍କତୋ, ଅପଚେୟ୍ୟାନଂ ଅପଚାଯିତବ୍ବେହି ମହେସୀହି ଖୀଣାସୱେହି ଅପଚିତୋ, କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତାଦିନା ଅରହଂ, ସୋଭନଗମନାଦିନା ସୁଗତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ମୁନି ମଯ୍ହଂ ସତ୍ଥା ଦେୱଦେୱୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା, ସୋ ଦାନି ୱାତେହି ୱାତହେତୁ ୱାତକ୍ଖୋଭନିମିତ୍ତଂ ଆବାଧିକୋ ଜାତୋ। ସଚେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଉଣ୍ହୋଦକଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ୱାତାବାଧୱୂପସମନତ୍ଥଂ ତଂ ହାତୱେ ଉପନେତୁଂ ଇଚ୍ଛାମୀତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଉଣ୍ହୋଦକଂ ତଦନୁରୂପଂ ୱାତାରହଞ୍ଚ ଭେସଜ୍ଜଂ ଭଗୱତୋ ଉପନାମେସି। ତେନ ଚ ସତ୍ଥୁ ରୋଗୋ ୱୂପସମି। ତସ୍ସ ଭଗୱା ଅନୁମୋଦନଂ ଅକାସୀତି।

ଉପୱାଣତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଇସିଦିନ୍ନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଦିଟ୍ଠାମଯାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଇସିଦିନ୍ନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବୀଜନିଂ ଗହେତ୍ୱା ବୋଧିଯା ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦେ ସେଟ୍ଠିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଇସିଦିନ୍ନୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଚନ୍ଦନମାଳଅପଟିଗ୍ଗହଣେ ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତି। ତସ୍ସ ହିତାନୁକମ୍ପିନୀ ଦେୱତା ତଂ ଚୋଦେନ୍ତୀ –

୧୮୭।

‘‘ଦିଟ୍ଠା ମଯା ଧମ୍ମଧରା ଉପାସକା, କାମା ଅନିଚ୍ଚା ଇତି ଭାସମାନା;

ସାରତ୍ତରତ୍ତା ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ, ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ତେ ଅପେକ୍ଖା।

୧୮୮।

‘‘ଅଦ୍ଧା ନ ଜାନନ୍ତି ଯତୋଧ ଧମ୍ମଂ, କାମା ଅନିଚ୍ଚା ଇତି ଚାପି ଆହୁ;

ରାଗଞ୍ଚ ତେସଂ ନ ବଲତ୍ଥି ଛେତ୍ତୁଂ, ତସ୍ମା ସିତା ପୁତ୍ତଦାରଂ ଧନଞ୍ଚା’’ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯମଭାସି।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠା ମଯା ଧମ୍ମଧରା ଉପାସକା, କାମା ଅନିଚ୍ଚା ଇତି ଭାସମାନାତି ଇଧେକଚ୍ଚେ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଧରା ଉପାସକା ମଯା ଦିଟ୍ଠା, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଧରତ୍ତା ଏୱ ‘‘କାମା ନାମେତେ ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତି କାମେସୁ ଆଦୀନୱପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଭାସମାନା, ସଯଂ ପନ ସାରତ୍ତରତ୍ତା ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ, ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ତେ ଅପେକ୍ଖାତି ସାରତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ବହଲରାଗରତ୍ତା ମଣୀସୁ କୁଣ୍ଡଲେସୁ ଚ, ମଣିଚିତେସୁ ୱା କୁଣ୍ଡଲେସୁ, ପୁତ୍ତେସୁ ପୁତ୍ତଧୀତାସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଅଧିଗତସ୍ନେହା, ଅଞ୍ଞଂ ଭଣନ୍ତା ଅଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତା ଦିଟ୍ଠା ମଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯତୋତି ଯସ୍ମା ତେ ଉପାସକା ସାରତ୍ତରତ୍ତା ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଅପେକ୍ଖୱନ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଧମ୍ମଂ ଯାଥାୱତୋ ଅଦ୍ଧା ଏକଂସେନ ନ ଜାନନ୍ତି। ଏୱଂ ଭୂତା ଚ ‘‘କାମା ଅନିଚ୍ଚା’’ଇତି ଚାପି ଆହୁ ଅହୋସି, ସଉପକତି ୱିଚିତ୍ତସଭାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ରାଗଞ୍ଚ ତେସଂ ନ ବଲତ୍ଥି ଛେତ୍ତୁନ୍ତି ତେସଂ ଉପାସକାନଂ ଯସ୍ମା ରାଗଂ ଛେତ୍ତୁଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ତାଦିସଂ ଞାଣବଲଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତେନ କାରଣେନ ସିତା ତଣ୍ହାୱସେନ ନିସ୍ସିତା ପୁତ୍ତଦାରଂ ଧନଞ୍ଚ ଅଲ୍ଲୀନା ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୀତି ସବ୍ବମେତଂ ଦେୱତା ତଂଯେୱ ଉପାସକଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ କଥେସି। ତଂ

ସୁତ୍ୱା ଉପାସକୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮।୪୬-୫୦) –

‘‘ୱିପସ୍ସିନୋ ଭଗୱତୋ, ବୋଧିୟା ପାଦପୁତ୍ତମେ;

ସୁମନୋ ବୀଜନିଂ ଗୟ୍ହ, ଅବୀଜିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଅବୀଜିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୀଜନାୟ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ଇମା ଏୱ ଗାଥା ଅଭାସୀତି।

ଇସିଦିନ୍ନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସମ୍ବୁଲକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଦେୱୋଚାତି ଆୟସ୍ମତୋ ସମ୍ବୁଲକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତରଂସିଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ତାଲଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ବୁଲୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ କଚ୍ଚାନଗୋତ୍ତତାୟ ସମ୍ବୁଲକଚ୍ଚାନୋତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ।

ସୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତସମୀପେ ଭେରୱାୟ ନାମ ପବ୍ବତଗୁହାୟଂ ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହରତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ମହା ଅକାଲମେଘୋ ସତପଟଲସହସ୍ସପଟଲୋ ଥନେନ୍ତୋ ଗଜ୍ଜନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜୁଲ୍ଲତା ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋ ଗଳଗଳାୟନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ୱସ୍ସିତୁଂ ଆରଭି, ଅସନିୟୋ ଫଲିଂସୁ। ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଅଚ୍ଛତରଚ୍ଛୁୱନମହିଂସହତ୍ଥିଆଦୟୋ ଭୀତତସିତା ଭୀତରୱଂ ୱିରୱିଂସୁ। ଥେରୋ ପନ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନତ୍ତା କାୟେ ଜୀୱିତେ ଚ ନିରପେକ୍ଖୋ ୱିଗତଲୋମହଂସୋ ତଂ ଅଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନାୟମେୱ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଘମ୍ମାପଗମେନ ଉତୁସପ୍ପାୟଲାଭେନ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ତାୱଦେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ସହ ଅଭିଞ୍ଞାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୮୫-୯୦) –

‘‘ସତରଂସୀ ନାମ ଭଗୱା, ସୟମ୍ଭୂ ଅପରାଜିତୋ;

ୱିୱେକା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାନ, ଗୋଚରାୟାଭିନିକ୍ଖମି।

‘‘ଫଲହତ୍ଥୋ ଅହଂ ଦିସ୍ୱା, ଉପଗଚ୍ଛିଂ ନରାସଭଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ତାଲଫଲଂ ଅଦାସହଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଉଦାନୱସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୮୯।

‘‘ଦେୱୋ ଚ ୱସ୍ସତି, ଦେୱୋ ଚ ଗଢଅଗଢଆୟତି,

ଏକକୋ ଚାହଂ ଭେରୱେ ବିଲେ ୱିହରାମି;

ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ ଏକକସ୍ସ ଭେରୱେ ବିଲେ ୱିହରତୋ,

ନତ୍ଥି ଭଯଂ ୱା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା ଲୋମହଂସୋ ୱା।

୧୯୦।

‘‘ଧମ୍ମତା ମମେସା ଯସ୍ସ ମେ, ଏକକସ୍ସ ଭେରୱେ ବିଲେ;

ୱିହରତୋ ନତ୍ଥି ଭଯଂ ୱା, ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା ଲୋମହଂସୋ ୱା’’ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଦେୱୋ ଚ ୱସ୍ସତି, ଦେୱୋ ଚ ଗଢଅଗଢଆୟତୀତି ଦେୱୋ ମେଘୋ ୱସ୍ସତି ଚ, ‘‘ଗଢଅଗଢଆ’’ତି ଚ କରୋନ୍ତୋ ଗଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ହି ଅନୁକରଣମେତଂ। ଏକକୋ ଚାହଂ ଭେରୱେ ବିଲେ ୱିହରାମୀତି ଅହଞ୍ଚ ଏକକୋ ଅସହାଯୋ ସପ୍ପଟିଭଯାଯଂ ପବ୍ବତଗୁହାଯଂ ୱସାମି, ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ମେ ସତୋ ନତ୍ଥି ଭଯଂ ୱା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା ଲୋମହଂସୋ ୱାତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସସଞ୍ଞିତଂ ଭଯଂ ୱା ତଂନିମିତ୍ତକଂ ସରୀରସ୍ସ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା ଲୋମହଂସନମତ୍ତଂ ୱା ନତ୍ଥି।

କସ୍ମାତି ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଧମ୍ମତା ମମେସା’’ତି। ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ହି ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନଛନ୍ଦରାଗତାଯ ଭଯାଦିନା ଭୱିତବ୍ବଂ, ମଯା ପନ ସବ୍ବସୋ ତତ୍ଥ ପରିଞ୍ଞାତଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଛନ୍ଦରାଗୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ଭଯାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ ଧମ୍ମତା ମମେସା ମମ ଧମ୍ମସଭାୱୋ ଏସୋତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ସମ୍ବୁଲକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ନିତକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କସ୍ସସେଲୂପମଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ନିତକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବନ୍ଧୁମତୀନଗରେ ଆରାମଗୋପକୋ ହୁତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ନାଳିକେରଫଲଂ ଦାତୁକାମୋ ଅହୋସି। ସତ୍ଥା ତଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆକାସେଯେୱ ଠତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି। ସୋ ତଂ ଦତ୍ୱା ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ନିତକୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ଘଟେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୯୧-୯୯) –

‘‘ନଗରେ ବନ୍ଧୁମତିଯା, ଆରାମିକୋ ଅହଂ ତଦା;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅନିଲଞ୍ଜସେ।

‘‘ନାଳିକେରଫଲଂ ଗଯ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ;

ଆକାସେ ଠିତକୋ ସନ୍ତୋ, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି ମହାଯସୋ।

‘‘ୱିତ୍ତିସଞ୍ଜନନୋ ମୟ୍ହଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖାୱହୋ;

ଫଲଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦତ୍ୱାନ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା।

‘‘ଅଧିଗଚ୍ଛିଂ ତଦା ପୀତିଂ, ୱିପୁଲଞ୍ଚ ସୁଖୁତ୍ତମଂ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ ରତନଂ, ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ତହିଂ ତହିଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ମେ, ସମାଧିକୁସଲୋ ଅହଂ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରେ ଫଲସୁଖେନ ନିବ୍ବାନସୁଖେନ ୱିହରନ୍ତେ ପଧାନପରିଗ୍ଗାହକୋ ଥେରୋ ତଂ ଆରଞ୍ଞାଯତନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘କସ୍ସ ସେଲୂପମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଠମଂ ଗାଥମାହ।

୧୯୧। ତତ୍ଥ କସ୍ସ ସେଲୂପମଂ ଚିତ୍ତଂ, ଠିତଂ ନାନୁପକମ୍ପତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ୱସନ୍ତେସୁ କସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗଫଲାଧିଗମେନ ଏକଘନସିଲାମଯପବ୍ବତୂପମଂ ସବ୍ବେସଂ ଇଞ୍ଜନାନଂ ଅଭାୱତୋ ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଠିତଂ ସବ୍ବେହିପି ଲୋକଧମ୍ମେହି ନାନୁକମ୍ପତି ନ ୱେଧତି। ଇଦାନିସ୍ସ ଅକମ୍ପନାକାରଂ ସଦ୍ଧିଂ କାରଣେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିରତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିରତ୍ତଂ ରଜନୀଯେସୂତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ରଜନୀଯେସୁ ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତେସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ୱିରତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁପ୍ପନୀଯେତି ପଟିଘଟ୍ଠାନୀଯେ, ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଆଘାତୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ନ କୁପ୍ପତୀତି ନ ଦୁସ୍ସତି ନ ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସେୱଂ ଭାୱିତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତାଦିଭାୱେନ ଭାୱିତଂ, କୁତୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖମେସ୍ସତୀତି ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କୁତୋ ସତ୍ତତୋ ସଙ୍ଖାରତୋ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ଉପଗମିସ୍ସତି, ନ ତାଦିସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୯୨। ଏୱଂ ଅନିଯମୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ନିତକତ୍ଥେରୋ ଅତ୍ତୂପନାଯିକଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ମମ ସେଲୂପମଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି। ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ନିତକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୋଣପୋଟିରିଯପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନ ତାୱ ସୁପିତୁଂ ହୋତୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ସୋଣସ୍ସ ପୋଟିରିଯପୁତ୍ତସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ୱନଚରୋ ହୁତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କୁରଞ୍ଜିଯଫଲଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପୋଟିରିଯସ୍ସ ନାମ ଗାମଭୋଜକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୋଣୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଭଦ୍ଦିଯସ୍ସ ସାକିଯରଞ୍ଞୋ ସେନାପତି ଅହୋସି। ଅଥ ଭଦ୍ଦିଯରାଜେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପବ୍ବଜିତେ, ସେନାପତି ‘‘ରାଜାପି ନାମ ପବ୍ବଜି, କିଂ ମୟ୍ହଂ ଘରାୱାସେନା’’ତି ପବ୍ବଜି? ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପନ ନିଦ୍ଦାରାମୋ ୱିହରତି, ନ ଭାୱନମନୁଯୁଞ୍ଜତି। ତଂ ଭଗୱା ଅନୁପିଯାଯଂ ଅମ୍ବୱନେ ୱିହରନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଓଭାସଂ ଫରାପେତ୍ୱା ତେନସ୍ସ ସତିଂ ଜନେତ୍ୱା ଇମାଯ ଗାଥାଯ ତଂ ୱଦନ୍ତୋ –

୧୯୩।

‘‘ନ ତାୱ ସୁପିତୁଂ ହୋତି, ରତ୍ତି ନକ୍ଖତ୍ତମାଲିନୀ;

ପଟିଜଗ୍ଗିତୁମେୱେସା, ରତ୍ତି ହୋତି ୱିଜାନତା।

୧୯୪।

‘‘ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧାୱପତିତଂ , କୁଞ୍ଜରୋ ଚେ ଅନୁକ୍କମେ;

ସଙ୍ଗାମେ ମେ ମତଂ ସେୟ୍ୟୋ, ଯଞ୍ଚେ ଜୀୱେ ପରାଜିତୋ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ନ ତାୱ ସୁପିତୁଂ ହୋତି, ରତ୍ତି ନକ୍ଖତ୍ତମାଲିନୀତି ଅଟ୍ଠହି ଅକ୍ଖଣେହି ୱଜ୍ଜିତଂ ନୱମଂ ଖଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକସ୍ସ ଯାୱ ନ ଅରହତ୍ତଂ ହତ୍ଥଗତଂ ହୋତି, ତାୱ ଅଯଂ ନକ୍ଖତ୍ତମାଲିନୀ ରତ୍ତି ସୁପିତୁଂ ନିଦ୍ଦାଯିତୁଂ ନ ହୋତି, ସୁପନସ୍ସ କାଲୋ ନ ହୋତି। ଅପିଚ ଖୋ ପଟିଜଗ୍ଗିତୁମେୱେସା, ରତ୍ତି ହୋତି ୱିଜାନତାତି ଏସା ରତ୍ତି ନାମ ମନୁସ୍ସାନଂ ମିଗପକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦୂପଗମନେନ ୱିସେସତୋ ନିସ୍ସଦ୍ଦୱେଲାଭୂତା ପଟିପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନି ସଞ୍ଜଗ୍ଗିତୁଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁଞ୍ଜିତୁମେୱ ୱିଜାନତା ୱିଞ୍ଞୁନା ଇଚ୍ଛିତା ହୋତୀତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୋଣୋ ସଂୱିଗ୍ଗତରମାନସୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅବ୍ଭୋକାସିକଙ୍ଗଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧୋୱ ପତିତ’’ନ୍ତି ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅୱପତିତନ୍ତି ଅୱମୁଖଂ ପତିତଂ ଉଦ୍ଧଂପାଦଂ ଅଧୋମୁଖଂ ପତିତଂ। କୁଞ୍ଜରୋ ଚେ ଅନୁକ୍କମେତି କୁଞ୍ଜରୋ ଅନୁକ୍କମେୟ୍ଯ ଚେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଦାହଂ ହତ୍ଥିମାରୁହିତ୍ୱା ସଙ୍ଗାମଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧତୋ ପତିତୋ, ତଦାହଂ ସଙ୍ଗାମେ ତେନ ହତ୍ଥିନା ମଦ୍ଦିତୋ ମତୋ ଅହୋସିଂ ଚେ, ତଂ ମେ ମରଣଂ ସେୟ୍ୟୋ, ଯଞ୍ଚେ ଇଦାନି କିଲେସେହି ପରାଜିତୋ ଜୀୱେୟ୍ୟଂ, ତଂ ନ ସେୟ୍ୟୋତି। ଇମଂ ଗାଥଂ ୱଦନ୍ତୋୟେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨।୧-୬) –

‘‘ମିଗଲୁଦ୍ଦୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ୱିପିନେ ୱିଚରଂ ଅହଂ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୁଂ।

‘‘କୁରଞ୍ଜିଯଫଲଂ ଗୟ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ;

ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ଥାରା ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଉଭଯମ୍ପି ଗାଥଂ ‘‘ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧାୱପତିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚୁଦାହାସି। ତେନ ଇଦମେୱ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

ସୋଣପୋଟିରିଯପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ନିସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେ ହିତ୍ୱାତି ଆଯସ୍ମତୋ ନିସଭତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ କପିତ୍ଥଫଲମଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋଲିଯଜନପଦେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା

ନିସଭୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଓଯପ୍ପତ୍ତୋ ସାକିଯକୋଲିଯାନଂ ସଙ୍ଗାମେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତଦହେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨।୭-୧୧) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ରଥିଯଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, କପିତ୍ଥଂ ଅଦଦିଂ ଫଲଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ସୋ ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସହାଯଭିକ୍ଖୂ ପମାଦୱିହାରେନ କାଲଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତେ ଓୱଦନ୍ତୋ –

୧୯୫।

‘‘ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ହିତ୍ୱା, ପିଯରୂପେ ମନୋରମେ;

ସଦ୍ଧାଯ ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ଭୱେ’’ତି। –

ପଠମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପିଯାଯିତବ୍ବସଭାୱତାଯ ପିଯରୂପେ ମନୁଞ୍ଞସଭାୱତାଯ ମନୋରମେ ରୂପାଦିକେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ କାମକୋଟ୍ଠାସେ ହିତ୍ୱା ପହାଯ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ରତନତ୍ତଯସଦ୍ଧାଯ ଚ ୱସେନ ଘରା ଘରବନ୍ଧନତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତୋ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକରୋ ଭୱେ ଭୱେଯ୍ଯାତି। ଏୱଂ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଓୱଦିତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ପରେ ଏୱ ସଞ୍ଞାପେନ୍ତୋ ୱିହରତି, ‘‘ସଯଂ ପନ ଅକାରକୋ’ତି ମା ଚିନ୍ତଯିତ୍ଥା’’ତି ତେସଂ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପନ୍ନଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ –

୧୯୬।

‘‘ନାଭିନନ୍ଦାମି ମରଣଂ, ନାଭିନନ୍ଦାମି ଜୀୱିତଂ;

କାଲଞ୍ଚ ପଟିକଙ୍ଖାମି, ସମ୍ପଜାନୋ ପତିସ୍ସତୋ’’ତି। –

ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି। ତତ୍ଥ ନାଭିନନ୍ଦାମି ମରଣନ୍ତି ମରଣଂ ନ ଅଭିକଙ୍ଖାମି। ନାଭିନନ୍ଦାମି ଜୀୱିତନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ତସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ, ଯସ୍ମା ନାଭିନନ୍ଦାମି ଜୀୱିତଂ, ତସ୍ମା ନାଭିନନ୍ଦାମି ମରଣନ୍ତି। ଯୋ ହି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣାଯ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରେ ଆଚିନୋତି ଉପଚିନୋତି, ସୋ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ନାନ୍ତରିଯକତାଯ ଅତ୍ତନୋ ମରଣମ୍ପି ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମ କାରଣସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା, ଖୀଣାସୱୋ ପନ ସବ୍ବସୋ ଆଚଯଗାମିଧମ୍ମେ ପହାଯ ଅପଚଯଗାମିଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକୋ ସବ୍ବସୋ ଜୀୱିତଂ ଅନଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ମରଣମ୍ପି ଅନଭିନନ୍ଦତି ନାମ କାରଣସ୍ସ ଏୱ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା। ତେନାହ – ‘‘ନାଭିନନ୍ଦାମି ମରଣଂ, ନାଭିନନ୍ଦାମି ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି। ଯଦି ଏୱଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନାଭିକଙ୍ଖା, ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ଅୱଟ୍ଠାନଞ୍ଚ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘କାଲଞ୍ଚ ପଟିକଙ୍ଖାମି, ସମ୍ପଜାନୋ ପତିସ୍ସତୋ’’ତି, କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେ ସିଦ୍ଧେ ସତିପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ କେୱଲଂ ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନକାଲଂ ପଟିକଙ୍ଖାମି, ତଂ ଉଦିକ୍ଖମାନୋ ଆଗମଯମାନୋ ୱିହରାମି, ନ ପନ ମେ ମରଣେ ଜୀୱିତେ ୱା ଅଭିନନ୍ଦନା ଅତ୍ଥି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତାତି।

ନିସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅମ୍ବପଲ୍ଲୱସଙ୍କାସନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ଉସଭତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କୋସମ୍ବଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସାକିୟରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉସଭୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଞାତିସମାଗମେ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜି। ସୋ ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା ଦିୱା ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ ସକଲରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦାୟମାନୋ ୱୀତିନାମେତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି ଅସମ୍ପଜାନୋ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ ସୁପିନେ କେସମସ୍ସୁଂ ଓହାରେତ୍ୱା ଅମ୍ବପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣଂ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ହତ୍ଥିଗୀୱାୟଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ନଗରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠଂ ତତ୍ଥେୱ ମନୁସ୍ସେ ସମ୍ପତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଲଜ୍ଜାୟ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଓରୁୟ୍ହ ଅତ୍ତାନଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିବୁଦ୍ଧୋ, ‘‘ଇଦିସଂ ନାମ ସୁପିନଂ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିନା ଅସମ୍ପଜାନେନ ନିଦ୍ଦାୟମାନେନ ମୟା ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନସଂୱେଗୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨।୧୨-୧୬) –

‘‘କକୁଧଂ ୱିଲସନ୍ତଂୱ, ଦେୱଦେୱଂ ନରାସଭଂ;

ରଥିୟଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, କୋସମ୍ବଂ ଅଦଦିଂ ତଦା।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ଥେରୋ ୟଥାଦିଟ୍ଠଂ ସୁପିନଂ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ତସ୍ସେୱ ସୁପିନସ୍ସ କିତ୍ତନୱସେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୧୯୭।

‘‘ଅମ୍ବପଲ୍ଲୱସଙ୍କାସଂ, ଅଂସେ କତ୍ୱାନ ଚୀୱରଂ;

ନିସିନ୍ନୋ ହତ୍ଥିଗୀୱାୟଂ, ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପାୱିସିଂ।

୧୯୮।

‘‘ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଓରୁୟ୍ହ, ସଂୱେଗଂ ଅଲଭିଂ ତଦା;

ସୋହଂ ଦିତ୍ତୋ ତଦା ସନ୍ତୋ, ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖୟୋ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ;

ତତ୍ଥ ଅମ୍ବପଲ୍ଲୱସଙ୍କାସଂ, ଅଂସେ କତ୍ୱାନ ଚୀୱରନ୍ତି ଅମ୍ବପଲ୍ଲୱାକାରଂ ପଣ୍ଡୁୱଣ୍ଣଂ ଚୀୱରଂ ଖନ୍ଧେ କରିତ୍ୱା ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ କରିତ୍ୱା। ଗାମନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ରାଜଧାନିଂ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧେ ନିସିନ୍ନୋ ପିଣ୍ଡାୟ ପାୱିସିଂ, ପୱିଟ୍ଠମତ୍ତୋୱ ମହାଜନେନ ଓଲୋକିୟମାନୋ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଓରୁୟ୍ହ ଠିତୋ ପଟିବୁଜ୍ଝିଂ, ପବୁଦ୍ଧୋୱ ସଂୱେଗଂ ଅଲଭିଂ ତଦା ‘‘ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି ଅସମ୍ପଜାନୋ ହୁତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାୟୋକ୍କମନେନ ଏତଂ ଜାତ’’ନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ‘‘ରାଜାୱ ହୁତ୍ୱା ରତ୍ତିଭାଗେ ଏୱରୂପଂ ସୁପିନଂ ଦିସ୍ୱା ୱିଭାତାୟ ରତ୍ତିୟା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଆରୁୟ୍ହ ନଗରୱୀଥିୟଂ ଚରନ୍ତୋ ତଂ ସୁପିନଂ ସରିତ୍ୱା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଓରୁୟ୍ହ ସଂୱେଗଂ ଲଭିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ ଇମା ଗାଥା ଅଭାସୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଦିତ୍ତୋତି ତସ୍ମିଂ ରାଜକାଲେ ଜାତିମଦଭୋଗମଦାଦିପରିଦପ୍ପିତୋ ସମାନୋ ସଂୱେଗମଲଭିନ୍ତି ୟୋଜନା।

ଉସଭତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। କପ୍ପଟକୁରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଯମିତିକପ୍ପଟୋତି ଆଯସ୍ମତୋ କପ୍ପଟକୁରତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି। ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱିନତାଯ ନାମ ନଦିଯା ତୀରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ କେତକପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଦୁଗ୍ଗତକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଯାୱ ୱଯପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ ଅଞ୍ଞଂ ଉପାଯଂ ଅଜାନନ୍ତୋ କପ୍ପଟଖଣ୍ଡନିୱାସନୋ ସରାୱହତ୍ଥୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କୁରଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ୱିଚରି, ତେନ କପ୍ପଟକୁରୋତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ତିଣଂ ୱିକ୍କିଣିତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ତିଣଲାୱନତ୍ଥଂ ଅରଞ୍ଞଂ ଗତୋ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରଂ ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତସ୍ସ ଥେରୋ ଧମ୍ମଂ କଥେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ''କିଂ ମେ ଇମାଯ କିଚ୍ଛଜୀୱିକାଯା''ତି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ନିୱତ୍ଥକପ୍ପଟଚୋଳଂ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିକ୍ଖିପି। ଯଦା ତସ୍ସ ଅନଭିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତଂ କପ୍ପଟଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଅନଭିରତି ୱିଗଚ୍ଛତି, ସଂୱେଗଂ ପଟିଲଭି। ଏୱଂ କରୋନ୍ତୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ତଂ କାରଣଂ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ଅଥେକଦିୱସଂ କପ୍ପଟକୁରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମସଭାଯଂ ପରିସପରିଯନ୍ତେ ନିସିନ୍ନୋ ନିଦ୍ଦାଯତି, ତଂ ଭଗୱା ଚୋଦେନ୍ତୋ –

୧୯୯।

''ଅଯମିତି କପ୍ପଟୋ କପ୍ପଟକୁରୋ, ଅଚ୍ଛାଯ ଅତିଭରିତାଯ;

ଅମତଘଟିକାଯଂ ଧମ୍ମକଟମତ୍ତୋ, କତପଦଂ ଝାନାନି ଓଚେତୁଂ।

୨୦୦।

''ମା ଖୋ ତ୍ୱଂ କପ୍ପଟ ପଚାଲେସି, ମା ତ୍ୱଂ ଉପକଣ୍ଣମ୍ହି ତାଳେସ୍ସଂ;

ନ ହି ତ୍ୱଂ କପ୍ପଟ ମତ୍ତମଞ୍ଞାସି, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝମ୍ହି ପଚଲାଯମାନୋ''ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅଯମିତି କପ୍ପଟୋ କପ୍ପଟକୁରୋତି କପ୍ପଟକୁରୋ ଭିକ୍ଖୁ ''ଅଯଂ ମମ କପ୍ପଟୋ, ଇମଂ ପରିଦହିତ୍ୱା ଯଥା ତଥା ଜୀୱାମୀ''ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କୋ ଅଚ୍ଛାଯ ଅତିଭରିତାଯ ଅମତଘଟିକାଯଂ ମମ ଅମତଘଟେ ତହଂ ତହଂ ୱସ୍ସନ୍ତେ ''ଅମତମଧିଗତଂ ଅହମନୁସାସାମି, ଅହଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେମି'' (ମହାୱ। ୧୨; ମ। ନି। ୧।୨୮୬; ୨।୩୪୨)। ''ଅନ୍ଧୀଭୂତସ୍ମିଂ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଆହଞ୍ଛଂ ଅମତଦୁନ୍ଦୁଭି''ନ୍ତିଆଦିନା (ମହାୱ। ୧୧; ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧) ଘୋସେତ୍ୱା ମଯା ଧମ୍ମାମତେ ପୱସ୍ସିଯମାନେ କତପଦଂ ଝାନାନି ଓଚେତୁଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଜ୍ଝାନାନି ଉପଚେତୁଂ ଭାୱେତୁଂ କତପଦଂ କଟମଗ୍ଗୱିହିତଭାୱନାମଗ୍ଗଂ ଇଦଂ ମମ ସାସନଂ, ତଥାପି ଧମ୍ମକଟମତ୍ତୋ ମମ ସାସନଧମ୍ମତୋ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ଅପଗତମାନସୋ କପ୍ପଟକୁରୋତି ତଂ ଚୋଦେତ୍ୱା ପୁନପିସ୍ସ ସହୋଡ୍ଢଂ ଚୋରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ ପମାଦୱିହାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମା ଖୋ ତ୍ୱଂ, କପ୍ପଟ, ପଚାଲେସୀ''ତି ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ମା ଖୋ ତ୍ୱଂ, କପ୍ପଟ, ପଚାଲେସୀତି ତ୍ୱଂ, କପ୍ପଟକୁର, ''ମମ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିସ୍ସାମୀ''ତି ନିସୀଦିତ୍ୱା ମା ଖୋ ପଚାଲେସି ମା ପଚଲାହି ମା ନିଦ୍ଦଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ମା ତ୍ୱଂ ଉପକଣ୍ଣମ୍ହି ତାଳେସ୍ସନ୍ତି ତଂ ନିଦ୍ଦାଯମାନଂ ଉପକଣ୍ଣମ୍ହି କଣ୍ଣସମୀପେ ଦେସନାହତ୍ଥେନ ଅହଂ ମା ପତାଳେସ୍ସଂ। ଯଥା ଇତୋ ପରଂ କିଲେସପ୍ପହାନାଯ ଅହଂ ତଂ ନ ୱଦେଯ୍ୟଂ, ତଥା ପଟିପଜ୍ଜାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ତ୍ୱଂ, କପ୍ପଟ, ମତ୍ତମଞ୍ଞାସୀତି ତ୍ୱଂ, କପ୍ପଟ, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝମ୍ହି ପଚଲାଯମାନୋ ମତ୍ତଂ ପମାଣଂ ନ ୱା ମଞ୍ଞସି, ''ଅଯମତିଦୁଲ୍ଲଭୋ ଖଣୋ ପଟିଲଦ୍ଧୋ, ସୋ ମା ଉପଜ୍ଝଗା''ତି ଏତ୍ତକମ୍ପି ନ ଜାନାସି, ପସ୍ସ ଯାୱ ଚ ତେ ଅପରଦ୍ଧନ୍ତି ଚୋଦେସି।

ଏୱଂ ଭଗୱତା ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ଗାଳ୍ହଂ ତଂ ନିଗ୍ଗଯ୍ହ ଚୋଦନାଯ କତାଯ ଅଟ୍ଠିୱେଧୱିଦ୍ଧୋ ୱିଯ ଚଣ୍ଡଗଜୋ ମଗ୍ଗଂ ଓତରନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୨।୧୭-୨୨) –

‘‘ୱିନତାନଦିଯା ତୀରେ, ୱିହାସି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଏକଗ୍ଗଂ ସୁସମାହିତଂ।

‘‘ମଧୁଗନ୍ଧସ୍ସ ପୁପ୍ଫେନ, କେତକସ୍ସ ଅହଂ ତଦା;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମପୂଜଯିଂ।

‘‘ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ୱୁତ୍ତଗାଥାଦ୍ୱଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅରହତ୍ତାଧିଗମନସ୍ସ ଅଙ୍କୁସଭୂତନ୍ତି ପଚ୍ଚୁଦାହାସି। ତେନସ୍ସ ତଦେୱ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

କପ୍ପଟକୁରତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗୋ

୧। କୁମାରକସ୍ସପତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅହୋବୁଦ୍ଧା ଅହୋ ଧମ୍ମାତି ଆଯସ୍ମତୋ କୁମାରକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣି। ‘‘କୁଲଗେହେ’’ତି ପନ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୧୭) ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଚିତ୍ତକଥିକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ସଯମ୍ପି ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ପଣିଧାନଂ କତ୍ୱା ତଦନୁରୂପାନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ସେଟ୍ଠିଧୀତାଯ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ସା କିର କୁମାରିକାକାଲେଯେୱ ପବ୍ବଜିତୁକାମା ହୁତ୍ୱା ମାତାପିତରୋ ଯାଚିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଲଭମାନା କୁଲଘରଂ ଗତାପି ଗବ୍ଭସଣ୍ଠିତମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତୀ ସାମିକଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ତେନ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଭିକ୍ଖୁନୀସୁ ପବ୍ବଜିତା। ତସ୍ସା ଗବ୍ଭିନିଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଦେୱଦତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ‘‘ଅସ୍ସମଣୀ’’ତି ଆହ। ପୁନ ଦସବଲଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସତ୍ଥା ଉପାଲିତ୍ଥେରଂ ପଟିଚ୍ଛାପେସି। ଥେରୋ ସାୱତ୍ଥିନଗରୱାସୀନି କୁଲାନି ୱିସାଖଞ୍ଚ ଉପାସିକଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ସରାଜିକାଯ ପରିସାଯ ୱିନିଚ୍ଛିନନ୍ତୋ ‘‘ପୁରେ ଲଦ୍ଧୋ ଗବ୍ଭୋ, ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅରୋଗା’’ତି ଆହ। ସତ୍ଥା ‘‘ସୁୱିନିଚ୍ଛିତଂ ଅଧିକରଣ’’ନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ସାଧୁକାରଂ ଅଦାସି।

ସା ଭିକ୍ଖୁନୀ ସୁୱଣ୍ଣବିମ୍ବସଦିସଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯି। ତଂ ରାଜା ପସେନଦିକୋସଲୋ ପୋସେସି। ‘‘କସ୍ସପୋ’’ତି ଚସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ଅପରଭାଗେ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ନେତ୍ୱା ପବ୍ବାଜେସି। କୁମାରକାଲେ ପବ୍ବଜିତତ୍ତା ଭଗୱତା ‘‘କସ୍ସପଂ ପକ୍କୋସଥ, ଇଦଂ ଫଲଂ ୱା ଖାଦନୀଯଂ ୱା କସ୍ସପସ୍ସ ଦେଥା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କତରକସ୍ସପସ୍ସା’’ତି। ‘‘କୁମାରକସ୍ସପସ୍ସା’’ତି। ଏୱଂ ଗହିତନାମତ୍ତା ରଞ୍ଞୋ ପୋସାୱନିକପୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ୱୁଡ୍ଢକାଲେପି କୁମାରକସ୍ସପୋତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ।

ସୋ ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଚେୱ କମ୍ମଂ କରୋତି, ବୁଦ୍ଧୱଚନଞ୍ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଥ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବତମତ୍ଥକେ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ମହାବ୍ରହ୍ମା ‘‘ୱିପସ୍ସନାଯ ମୁଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଫଲପତ୍ତିଯା ଉପାଯଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ପଞ୍ଚଦସ ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଅନ୍ଧୱନେ ୱସନ୍ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ‘‘ଇମେ ପଞ୍ହେ ସତ୍ଥାରଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟାସୀ’’ତି ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗତୋ। ସୋ ତେ ପଞ୍ହେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି। ଭଗୱାପିସ୍ସ ବ୍ୟାକାସି। ଥେରୋ ସତ୍ଥାରା କଥିତନିଯାମେନେୱ ତେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ

(ଅପ। ଥେର ୨।୫୪।୧୫୦-୧୭୭) –

‘‘ଇତୋ ସତସହସ୍ସମ୍ହି, କପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ନାଯକୋ;

ସବ୍ବଲୋକହିତୋ ୱୀରୋ, ପଦୁମୁତ୍ତରନାମକୋ।

‘‘ତଦାହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା, ୱିସ୍ସୁତୋ ୱେଦପାରଗୂ;

ଦିୱାୱିହାରଂ ୱିଚରଂ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଂ ପକାସେନ୍ତଂ, ବୋଧଯନ୍ତଂ ସଦେୱକଂ;

ୱିଚିତ୍ତକଥିକାନଗ୍ଗଂ, ୱଣ୍ଣଯନ୍ତଂ ମହାଜନେ।

‘‘ତଦା ମୁଦିତଚିତ୍ତୋହଂ, ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ତଥାଗତଂ;

ନାନାରତ୍ତେହି ୱତ୍ଥେହି, ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱାନ ମଣ୍ଡପଂ।

‘‘ନାନାରତନପଜ୍ଜୋତଂ, ସସଙ୍ଘଂ ଭୋଜଯିଂ ତହିଂ;

ଭୋଜଯିତ୍ୱାନ ସତ୍ତାହଂ, ନାନଗ୍ଗରସଭୋଜନଂ।

‘‘ନାନାଚିତ୍ତେହି ପୁପ୍ଫେହି, ପୂଜଯିତ୍ୱା ସସାୱକଂ;

ନିପଚ୍ଚ ପାଦମୂଲମ୍ହି, ତଂ ଠାନ ପତ୍ଥଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ତଦା ମୁନିୱରୋ ଆହ, କରୁଣେକରସାସଯୋ;

ପସ୍ସଥେତଂ ଦିଜୱରଂ, ପଦୁମାନନଲୋଚନଂ।

‘‘ପୀତିପାମୋଜ୍ଜବହୁଲଂ , ସମୁଗ୍ଗତତନୂରୁହଂ;

ହାସମ୍ହିତୱିସାଲକ୍ଖଂ, ମମ ସାସନଲାଲସଂ।

‘‘ପତିତଂ ପାଦମୂଲେ ମେ, ଏକାୱତ୍ଥସୁମାନସଂ;

ଏସ ପତ୍ଥେତି ତଂ ଠାନଂ, ୱିଚିତ୍ତକଥିକତ୍ତନଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

କୁମାରକସ୍ସପୋ ନାମ, ହେସ୍ସତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ୱିଚିତ୍ତପୁପ୍ଫଦୁସ୍ସାନଂ, ରତନାନଞ୍ଚ ୱାହସା;

ୱିଚିତ୍ତକଥିକାନଂ ସୋ, ଅଗ୍ଗତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନ ସୁକତେନ, ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଜହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ତାୱତିଂସମଗଚ୍ଛହଂ।

‘‘ପରିବ୍ଭମଂ ଭୱାଭୱେ, ରଙ୍ଗମଜ୍ଝେ ଯଥା ନଟୋ;

ସାଖମିଗତ୍ରଜୋ ହୁତ୍ୱା, ମିଗିଯା କୁଚ୍ଛିମୋକ୍କମିଂ।

‘‘ତଦା ମଯି କୁଚ୍ଛିଗତେ, ୱଜ୍ଝୱାରୋ ଉପଟ୍ଠିତୋ;

ସାଖେନ ଚତ୍ତା ମେ ମାତା, ନିଗ୍ରୋଧଂ ସରଣଂ ଗତା।

‘‘ତେନ ସା ମିଗରାଜେନ, ମରଣା ପରିମୋଚିତା;

ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ସପାଣଂ, ମମେୱଂ ଓୱଦୀ ତଦା।

‘‘ନିଗ୍ରୋଧମେୱ ସେୱେଯ୍ୟ, ନ ସାଖମୁପସଂୱସେ;

ନିଗ୍ରୋଧସ୍ମିଂ ମତଂ ସେଯ୍ୟୋ, ଯଞ୍ଚେ ସାଖମ୍ହି ଜୀୱିତଂ।

‘‘ତେନାନୁସିଟ୍ଠା ମିଗଯୂଥପେନ, ଅହଞ୍ଚ ମାତା ଚ ତଥେତରେ ଚ;

ଆଗମ୍ମ ରମ୍ମଂ ତୁସିତାଧିୱାସଂ, ଗତା ପୱାସଂ ସଘରଂ ଯଥେୱ।

‘‘ପୁନୋ କସ୍ସପୱୀରସ୍ସ, ଅତ୍ଥମେନ୍ତମ୍ହି ସାସନେ;

ଆରୁଯ୍ହ ସେଲସିଖରଂ, ଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଜିନସାସନଂ।

‘‘ଇଦାନାହଂ ରାଜଗହେ, ଜାତୋ ସେଟ୍ଠିକୁଲେ ଅହୁଂ;

ଆପନ୍ନସତ୍ତା ମେ ମାତା, ପବ୍ବଜି ଅନଗାରିଯଂ।

‘‘ସଗବ୍ଭଂ ତଂ ୱିଦିତ୍ୱାନ, ଦେୱଦତ୍ତମୁପାନଯୁଂ;

ସୋ ଅୱୋଚ ୱିନାସେଥ, ପାପିକଂ ଭିକ୍ଖୁନିଂ ଇମଂ।

‘‘ଇଦାନିପି ମୁନିନ୍ଦେନ, ଜିନେନ ଅନୁକମ୍ପିତା;

ସୁଖିନୀ ଅଜନୀ ମୟ୍ହଂ, ମାତା ଭିକ୍ଖୁନୁପସ୍ସଯେ।

‘‘ତଂ ୱିଦିତ୍ୱା ମହୀପାଲୋ, କୋସଲୋ ମଂ ଅପୋସଯି;

କୁମାରପରିହାନେନ, ନାମେନାହଞ୍ଚ କସ୍ସପୋ।

‘‘ମହାକସ୍ସପମାଗମ୍ମ, ଅହଂ କୁମାରକସ୍ସପୋ;

ଓମ୍ମିକସଦିସଂ କାଯଂ, ସୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତଂ।

‘‘ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚି ମେ, ଅନୁପାଦାଯ ସଜ୍ଜସୋ;

ପାଯାସିଂ ଦମଯିତ୍ୱାହଂ, ଏତଦଗ୍ଗମପାପୁଣିଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଚିତ୍ତକଥିକଭାୱେନ ସତ୍ଥାରା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ରତନତ୍ତଯଗୁଣୱିଭାୱନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତୋ –

୨୦୧।

‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧା ଅହୋ ଧମ୍ମା, ଅହୋ ନୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପଦା;

ଯତ୍ଥ ଏତାଦିସଂ ଧମ୍ମଂ, ସାୱକୋ ସଚ୍ଛିକାହିତି।

୨୦୨।

‘‘ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯେସୁ କପ୍ପେସୁ, ସକ୍କାଯାଧିଗତା ଅହୁ;

ତେସମଯଂ ପଚ୍ଛିମକୋ, ଚରିମୋଯଂ ସମୁସ୍ସଯୋ;

ଜାତିମରଣସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। – ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଅହୋତି ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ବୁଦ୍ଧାତି ସଜ୍ଜଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧା, ଗାରୱୱସେନ ବହୁୱଚନଂ, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେନ ସଦ୍ଧିଂ ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା। ଅହୋ ନୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପଦାତି ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥୁ ଦସବଲସ୍ସ ଅହୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ସତ୍ଥରି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସେନ। ଏତାଦିସଂ ଧମ୍ମଂ, ସାୱକୋ ସଚ୍ଛିକାହିତୀତି ଏତାଦିସଂ ଏୱରୂପଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣାଭିଞ୍ଞାପରିୱାରଂ ଅନୱସେସକିଲେସକ୍ଖଯାୱହଂ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଂ ସାୱକୋପି ନାମ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଏୱଂୱିଧଗୁଣୱିସେସାଧିଗମହେତୁଭୂତା ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ଅଚ୍ଛରିଯା ଧମ୍ମଗୁଣା, ଅଚ୍ଛରିଯା ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋତି ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ଗୁଣାଧିମୁତ୍ତିଂ ପୱେଦେସୀତି। ଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିକିତ୍ତନେନେୱ ହି ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତି କିତ୍ତିତା ହୋତୀତି।

ଏୱଂ ସାଧାରଣୱସେନ ଦସ୍ସିତଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯଂ ଇଦାନି ଅତ୍ତୁପନାଯିକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯେସୂ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯେସୂତି ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତେସୁ ମହାକପ୍ପେସୁ। ସକ୍କାଯାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ତେ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନଧମ୍ମସମୂହତାଯ ‘‘ସକ୍କାଯା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅହୂତି ନିୱତ୍ତନୂପାଯସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ଅନପଗତା ଅହେସୁଂ। ତେସମଯଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ଚରିମୋଯଂ ସମୁସ୍ସଯୋତି ଯସ୍ମା ଅଯଂ ସଜ୍ଜପଚ୍ଛିମକୋ, ତତୋ ଏୱ ଚରିମୋ, ତସ୍ମା ଜାତିମରଣସହିତୋ ଖନ୍ଧାଦିପଟିପାଟିସଙ୍ଖାତୋ ସଂସାରୋ ଇଦାନି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱତୋ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି, ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁମାରକସ୍ସପତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋ ହୱେ ଦହରୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଆଯସ୍ମତୋ ଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି

ଉପଚିନନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ୱନନ୍ତଂ ଉପଗତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପିଲକ୍ଖଫଲମଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଅୱନ୍ତିରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଧମ୍ମପାଲୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ତକ୍କସିଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଟିନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଏକସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଅଞ୍ଞତରଂ ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୨୧-୨୫) –

‘‘ୱନନ୍ତରେ ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା, ଅତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ମହାଯସଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପିଲକ୍ଖସ୍ସାଦଦିଂ ଫଲଂ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଯଂ ଫଲମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ତସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଦ୍ୱେ ସାମଣେରେ ରୁକ୍ଖଗ୍ଗେ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନନ୍ତେ ଆରୂଳ୍ହସାଖାଯ ଭଗ୍ଗାଯ ପତନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ଅରୋଗେଯେୱ ଭୂମିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ତେସଂ ସାମଣେରାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ –

୨୦୩।

‘‘ଯୋ ହୱେ ଦହରୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଯୁଞ୍ଜତି ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଜାଗରୋ ସ ହି ସୁତ୍ତେସୁ, ଅମୋଘଂ ତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ।

୨୦୪।

‘‘ତସ୍ମା ସଦ୍ଧଞ୍ଚ ସୀଲଞ୍ଚ, ପସାଦଂ ଧମ୍ମଦସ୍ସନଂ;

ଅନୁଯୁଞ୍ଜେଥ ମେଧାୱୀ, ସରଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ’’ନ୍ତି। – ଇମା ଦ୍ୱେ ଗାଥା ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯୋତି ଅନିଯମୱଚନଂ। ହୱେତି ଦଳ୍ହତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଦହରୋତି ତରୁଣୋ। ଭିକ୍ଖତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ଯୁଞ୍ଜତୀତି ଘଟତି ୱାଯମତି। ଜାଗରୋତି ଜାଗରଣଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋ। ସୁତ୍ତେସୂତି ସୁପନ୍ତେସୁ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦହରୋୱ ସମାନୋ ତରୁଣୋ ‘‘ତଥାହଂ ପଚ୍ଛା ୱୁଡ୍ଢକାଲେ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିଯଂ ଯୁଞ୍ଜତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ଯୋଗଂ କରୋତି, ସୋ ସୁତ୍ତେସୁ ଅୱିଜ୍ଜାନିଦ୍ଦାଯ ସୁତ୍ତେସୁ ପମତ୍ତେସୁ ସଦ୍ଧାଦିଜାଗରଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମେନ ଜାଗରୋ, ତତୋ ଏୱ ଅତ୍ତହିତପରହିତପାରିପୂରିଯା ଅମୋଘଂ ଅୱଞ୍ଝଂ ତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ, ଯସ୍ମା ଚ ଏତଦେୱଂ, ତସ୍ମା ସଦ୍ଧଞ୍ଚ ‘‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧଞ୍ଚ, ସଦ୍ଧୂପନିବନ୍ଧତ୍ତା ସୀଲସ୍ସ ତଦୁପନିସ୍ସଯଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଞ୍ଚ, ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତରତନତ୍ତଯପ୍ପସାଦଞ୍ଚ , ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନଞ୍ଚ ମେଧାୱୀ ଧମ୍ମୋଜପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ୱାଦଂ ଅନୁସିଟ୍ଠିଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଆଦିତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସୀସଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅନୁଯୁଞ୍ଜେଥ, ତତ୍ଥ ଅନୁଯୋଗଂ ଆତପ୍ପଂ କରେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ବ୍ରହ୍ମାଲିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମଥଙ୍ଗତାନୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ବ୍ରହ୍ମାଲିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ଵିଵଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଵନ୍ଦିତ୍ୱା ପାଦଫଲଂ ଅଦାସି। ସତ୍ଥା ଅନୁମୋଦନଂ ଵତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମାଲୀତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନୋ ସଂସାରେ ସଞ୍ଜାତସଂଵେଗୋ ତାଦିସେନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପତିରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଗତତ୍ତା ନଚିରସ୍ସେଵ ୱିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୫୧।୬୩-୬୬) –

''ସୁଵଣ୍ଣଵଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ରଥିଯଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, ପାଦଫଲଂ ଅଦାସହଂ।

''ଏକନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗସୁଖେନ ଫଲସୁଖେନ ଵୀତିନାମେନ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ପଧାନପରିଗ୍ଗାହକେନ ଥେରେନ ତସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ଭିକ୍ଖୂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଵୁତ୍ତଂ ପଧାନାନୁଯୋଗଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ –

୨୦୫।

''କସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମଥଙ୍ଗତାନି, ଅସ୍ସା ଯଥା ସାରଥିନା ସୁଦନ୍ତା;

ପହୀନମାନସ୍ସ ଅନାସଵସ୍ସ, ଦେଵାପି କସ୍ସ ପିହଯନ୍ତି ତାଦିନୋ।

୨୦୬।

''ମଯ୍ହିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମଥଙ୍ଗତାନି, ଅସ୍ସା ଯଥା ସାରଥିନା ସୁଦନ୍ତା;

ପହୀନମାନସ୍ସ ଅନାସଵସ୍ସ, ଦେଵାପି ମୟ୍ହଂ ପିହଯନ୍ତି ତାଦିନୋ''ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇମସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ଵସନ୍ତେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ କସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଥେରସ୍ସ ୱା ନଵସ୍ସ ୱା ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ୱା ଛେକେନ ସାରଥିନା ସୁଦନ୍ତା ଅସ୍ସା ୱିଯ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମଥଂ ଦନ୍ତଭାଵଂ ନିବ୍ବିସେଵନଭାଵଂ ଗତାନି। କସ୍ସ ନଵୱିଧମ୍ପି ମାନଂ ପହାଯ ଠିତତ୍ତା ପହୀନମାନସ୍ସ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଆସଵାନଂ ଅଭାଵେନ ଅନାସଵସ୍ସ ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତିଯା ତାଦିନୋ ଦେଵାପି ପିହଯନ୍ତି ମନୁସ୍ସାପି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନାଦିନା ଚ ଆଦରେନ ପତ୍ଥେନ୍ତୀତି।

ତତ୍ଥ ଚ ଗାଥାଯଂ ପୁରିମଡ୍ଢେନ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗାଧିଗମୋ ପୁଟ୍ଠୋ, ଅନାଗାମିନୋପି ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପହୀନକାମରାଗବ୍ୟାପାଦତାଯ ସମଥଂ ନିବ୍ବିସେଵନତଂ ଗତାନି ହୋନ୍ତି। ଇତରେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପଟିଲାଭୋ, ଅରହା ହି ''ପହୀନମାନୋ ଅନାସଵୋ ତାଦୀ''ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତି।

ଅଥାଯସ୍ମା ବ୍ରହ୍ମାଲି ପଧାନପରିଗ୍ଗାହକେନ ଵୁତ୍ତଂ ''କସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତି ଗାଥଂ ପଚ୍ଚନୁଭାସି। ତଦତ୍ଥଂ ଅତ୍ତୂପନାଯିକଵସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ମଯ୍ହିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତିଆଦିକାଯ ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି, ତତ୍ଥ ମଯ୍ହିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ମମ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ।

ବ୍ରହ୍ମାଲିତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମୋଘରାଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଛୱିପାପକଚିତ୍ତଭଦ୍ଦକାତି ଆୟସ୍ମତୋ ମୋଘରାଜତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଲୂଖଚୀୱରଧରାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ପଣିଧାନଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣମାଣୱେ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପାନି ସିକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସିରସି ଅଞ୍ଜଲିଂ କତ୍ୱା ''ୟାୱତା ରୂପିନୋ ସତ୍ତା''ତିଆଦିନା ଛହି ଗାଥାହି ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଭାଜନଂ ପୂରେତ୍ୱା ମଧୁଂ ଉପନାମେସି। ସତ୍ଥା ମଧୁଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନଂ ଅକାସି।

ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କଟୁୱାହନସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅମଚ୍ଚୋ ହୁତ୍ୱା ତେନ ସତ୍ଥୁ ଆନୟନତ୍ଥଂ ପୁରିସସହସ୍ସେନ ପେସିତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ସୁଗତୀସୁୟେୱ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମୋଘରାଜାତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ବାୱରୀବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତାପସସହସ୍ସପରିୱାରୋ ଅଜିତାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ପେସିତୋ ତେସଂ ପନ୍ନରସମୋ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନପରିୟୋସାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪।୬୪-୮୩) –

''ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ତୁ ଭଗୱା, ସୟମ୍ଭୂ ଅପରାଜିତୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିବ୍ୟୂଳ୍ହୋ, ରଥିୟଂ ପଟିପଜ୍ଜଥ।

''ସିସ୍ସେହି ସମ୍ପରିୱୁତୋ, ଘରମ୍ହା ଅଭିନିକ୍ଖମିଂ;

ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାନହଂ ତତ୍ଥ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାୟକଂ।

''ଅଭିୱାଦିୟ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସିରେ କତ୍ୱାନ ଅଞ୍ଜଲିଂ;

ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ସନ୍ଥୱିଂ ଲୋକନାୟକଂ।

''ୟାୱତା ରୂପିନୋ ସତ୍ତା, ଅରୂପୀ ୱା ଅସଞ୍ଞିନୋ;

ସବ୍ବେ ତେ ତୱ ଞାଣମ୍ହି, ଅନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ସମୋଗଧା।

''ସୁଖୁମଚ୍ଛିକଜାଲେନ, ଉଦକଂ ୟୋ ପରିକ୍ଖିପେ;

ୟେ କେଚି ଉଦକେ ପାଣା, ଅନ୍ତୋଜାଲେ ଭୱନ୍ତି ତେ।

''ୟେସଞ୍ଚ ଚେତନା ଅତ୍ଥି, ରୂପିନୋ ଚ ଅରୂପିନୋ;

ସବ୍ବେ ତେ ତୱ ଞାଣମ୍ହି, ଅନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ସମୋଗଧା।

''ସମୁଦ୍ଧରସିମଂ ଲୋକଂ, ଅନ୍ଧକାରସମାକୁଲଂ;

ତୱ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିତ୍ୱାନ, କଙ୍ଖାସୋତଂ ତରନ୍ତି ତେ।

''ଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତେ ଲୋକେ, ଅନ୍ଧକାରେନ ଓତ୍ଥଟେ;

ତୱ ଞାଣମ୍ହି ଜୋତନ୍ତେ, ଅନ୍ଧକାରା ପଧଂସିତା।

‘‘ତୁୱଂ ଚକ୍ଖୁସି ସବ୍ବେସଂ, ମହାତମପନୂଦନୋ;

ତୱ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିତ୍ୱାନ, ନିବ୍ବାଯତି ବହୁଜ୍ଜନୋ।

‘‘ପୁଟକଂ ପୂରଯିତ୍ୱାନ, ମଧୁଖୁଦ୍ଦମନେଳଅକଂ;

ଉଭୋ ହତ୍ଥେହି ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ଉପନେସିଂ ମହେସିନୋ।

‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି ମହାୱୀରୋ, ସହତ୍ଥେନ ମହା ଇସି;

ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ୱେହାସଂ ନଭମୁଗ୍ଗମି।

‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ନରାସଭୋ;

ମମ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେନ୍ତୋ, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯେନିଦଂ ଥୱିତଂ ଞାଣଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ ଚ ଥୋମିତୋ;

ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ସୋ ନ ଗଚ୍ଛତି।

‘‘ଚତୁଦ୍ଦସଞ୍ଚ ଖତ୍ତୁଂ ସୋ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସତି;

ପଥବ୍ୟା ରଜ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠସତଂ, ୱସୁଧଂ ଆୱସିସ୍ସତି।

‘‘ପଞ୍ଚେୱ ସତକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି;

ପଦେସରଜ୍ଜଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ, ମହିଯା କାରଯିସ୍ସତି।

‘‘ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ;

ଗୋତମସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସାସନେ ପବ୍ବଜିସ୍ସତି।

‘‘ଗମ୍ଭୀରଂ ନିପୁଣଂ ଅତ୍ଥଂ, ଞାଣେନ ୱିଚିନିସ୍ସତି;

ମୋଘରାଜାତି ନାମେନ, ହେସ୍ସତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ତୀହି ୱିଜ୍ଜାହି ସମ୍ପନ୍ନଂ, କତକିଚ୍ଚମନାସୱଂ;

ଗୋତମୋ ସତ୍ଥୱାହଗ୍ଗୋ, ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସ୍ସତି।

‘‘ହିତ୍ୱା ମାନୁସକଂ ଯୋଗଂ, ଛେତ୍ୱାନ ଭୱବନ୍ଧନଂ;

ସବ୍ବାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ୱିହରାମି ଅନାସୱୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ସହଲୂଖଂ ସୁତ୍ତଲୂଖଂ ରଜନଲୂଖନ୍ତି ୱିସେସେନ ତିୱିଧେନପି ଲୂଖେନ ସମନ୍ନାଗତଂ ପଂସୁକୂଲଂ ଧାରେସି। ତେନ ନଂ ସତ୍ଥା ଲୂଖଚୀୱରଧରାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ଅପରଭାଗେ ପୁରିମକମ୍ମପ୍ପଚ୍ଚଯା ପରିହାରସ୍ସ ଅକରଣତୋ ଥେରସ୍ସ ସରୀରେ ଦଦ୍ଦୁପୀଳଅକାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିଂସୁ। ସୋ ''ସେନାସନଂ ଦୁସ୍ସତୀ''ତି ହେମନ୍ତେପି ମଗଧକ୍ଖେତ୍ତେସୁ ପଲାଲସନ୍ଥାରାନି ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ସେତି। ତଂ ଏକଦିୱସଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନଂ ସତ୍ଥା ପଟିସନ୍ଥାରୱସେନ ''ଛୱିପାପକା''ତିଆଦିନା ପଠମଗାଥାଯ ପୁଚ୍ଛି।

୨୦୭। ତତ୍ଥ ଛୱିପାପକାତି ଦଦ୍ଦୁକଚ୍ଛୁପୀଳଅକାହି ଭିନ୍ନଚ୍ଛୱିଭାୱତୋ ହୀନଚ୍ଛୱିକ ଦୁଟ୍ଠଚ୍ଛୱିକ । ଚିତ୍ତଭଦ୍ଦକାତି ଅନୱସେସକିଲେସପ୍ପହାନେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସେୱନାଯ ଚ ଭଦ୍ଦଚିତ୍ତ ସୁନ୍ଦରଚିତ୍ତ। ମୋଘରାଜାତି ତସ୍ସ ଆଲପନଂ। ସତତଂ ସମାହିତୋତି ଅଗ୍ଗଫଲସମାଧିନା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ସମାହିତମାନସୋ। ହେମନ୍ତିକସୀତକାଲରତ୍ତିଯୋତି ହେମନ୍ତସମଯେ ସୀତକାଲରତ୍ତିଯୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ''ହେମନ୍ତିକା ସୀତକାଲରତ୍ତିଯୋ''ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ହେମନ୍ତିକାତି ହେମନ୍ତୋଗଧା ହେମନ୍ତପରିଯାପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖୁ ତ୍ୱଂ ସୀତି ଭିକ୍ଖୁ କୋ ତ୍ୱଂ ଅସି, ଏୱଂଭୂତୋ ପରେସୁ ତୱ ସେନାସନଂ କତ୍ୱା ଅଦେନ୍ତେସୁ ସଙ୍ଘିକଞ୍ଚ ସେନାସନଂ ଅପୱିସନ୍ତୋ। କଥଂ କରିସ୍ସସୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସୀତକାଲେ କଥଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେସୀତି ସତ୍ଥା ପୁଚ୍ଛି। ଏୱଂ ପନ ପୁଟ୍ଠୋ ଥେରୋ ସତ୍ଥୁ ତମତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତୋ –

୨୦୮।

''ସମ୍ପନ୍ନସସ୍ସା ମଗଧା, କେୱଲା ଇତି ମେ ସୁତଂ;

ପଲାଲଚ୍ଛନ୍ନକୋ ସେଯ୍ୟଂ, ଯଥଞ୍ଞେ ସୁଖଜୀୱିନୋ''ତି। – ଗାଥମାହ;

ତତ୍ଥ ସମ୍ପନ୍ନସସ୍ସାତି ନିପ୍ଫନ୍ନସସ୍ସା। ମଗଧାତି ମଗଧରଟ୍ଠଂ ୱଦତି। ମଗଧା ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା, ତେସଂ ନିୱାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ''ମଗଧା''ତ୍ୱେୱ ବହୁୱଚନେନ ୱୁଚ୍ଚତି। କେୱଲାତି ଅନୱସେସା। ଇତି ମେ ସୁତନ୍ତି ଏୱଂ ମଯା ସୁତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅଦିଟ୍ଠୋ ପଦେସୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ ସୁତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଏଦିସେ କାଲେ ମଗଧେସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ମଯା ୱସିତୁଂ ସକ୍କାତି ଦସ୍ସେତି। ପଲାଲଚ୍ଛନ୍ନକୋ ସେଯ୍ୟଂ, ଯଥଞ୍ଞେ ସୁଖଜୀୱିନୋତି ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ସୁଖଜୀୱିନୋ ଭିକ୍ଖୂ ସେନାସନସପ୍ପାଯଂ ଲଦ୍ଧା ସୁନ୍ଦରେହି ଅତ୍ଥରଣପାୱୁରଣେହି ସୁଖେନ ସଯନ୍ତି, ଏୱଂ ଅହମ୍ପି ପଲାଲସନ୍ଥାରମେୱ ହେଟ୍ଠା ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ଉପରି ତିରିଯଞ୍ଚ ପଲାଲଚ୍ଛଦନେନେୱ ଛାଦିତସରୀରତାଯ ପଲାଲଚ୍ଛନ୍ନକୋ ସେଯ୍ୟଂ ସଯିଂ, ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେସିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସଂ ୱିଭାୱେତି।

ମୋଘରାଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ୱିସାଖପଞ୍ଚାଲପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନୌକ୍ଖିପେ ନୋ ଚ ପରିକ୍ଖିପେ ପରେତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱିସାଖସ୍ସ ପଞ୍ଚାଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଚୁଦ୍ଦସେ କପ୍ପେ ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମେ ଦଲିଦ୍ଦକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଫଲପରିଯେସନଂ ଚରନ୍ତେହି ତସ୍ମିଂ ଗାମେ ମନୁସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅରଞ୍ଞଂ ଗତୋ ତତ୍ଥ ଏକଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ୱଲ୍ଲିଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ମଣ୍ଡଲିକରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିସାଖୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ପଞ୍ଚାଲରାଜଧୀତୁଯା ପୁତ୍ତଭାୱତୋ ପଚ୍ଛା ପଞ୍ଚାଲପୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ପିତରି ମତେ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ଅତ୍ତନୋ ଗାମସମୀପଗତେ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ସଦ୍ଧିଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଅଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୩୧-୩୬) –

''ସବ୍ବେ ଜନା ସମାଗମ୍ମ, ଅଗମିଂସୁ ୱନଂ ତଦା;

ଫଲମନ୍ୱେସମାନା ତେ, ଅଲଭିଂସୁ ଫଲଂ ତଦା।

''ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସଯମ୍ଭୁଂ ଅପରାଜିତଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ୱଲ୍ଲିଫଲମଦାସହଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ଦସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଅଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଥେରୋ ଞାତୀନଂ ଅନୁକମ୍ପାଯ ଜାତିଭୂମିଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା କାଲେନ କାଲଂ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତା ଏକଦିୱସଂ ‘‘କତିହି ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ ହୋତୀ’’ତି ଧମ୍ମକଥିକଲକ୍ଖଣଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଥେରୋ ତେସଂ ଧମ୍ମକଥିକଲକ୍ଖଣଂ କଥେନ୍ତୋ –

୨୦୯।

‘‘ନ ଉକ୍ଖିପେ ନୋ ଚ ପରିକ୍ଖିପେ ପରେ, ନ ଓକ୍ଖିପେ ପାରଗତଂ ନ ଏରଯେ;

ନ ଚତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ପରିସାସୁ ବ୍ୟାହରେ, ଅନୁଦ୍ଧତୋ ସମ୍ମିତଭାଣି ସୁବ୍ବତୋ।

୨୧୦।

‘‘ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିନା, ମତିକୁସଲେନ ନିୱାତୱୁତ୍ତିନା;

ସଂସେୱିତବୁଦ୍ଧସୀଲିନା, ନିବ୍ବାନଂ ନ ହି ତେନ ଦୁଲ୍ଲଭ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନ ଉକ୍ଖିପେତି ଅତ୍ତାନଂ ନ ଉକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ଜାତିଆଦୀହି ବାହୁସଚ୍ଚାଦୀହି ଚ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନଂ ନ କରେଯ୍ୟ। ନୋ ଚ ପରିକ୍ଖିପେ ପରେତି ପରେ ପରପୁଗ୍ଗଲେ ତେହେୱ ଜାତିଆଦୀହି ନୋ ପରିକ୍ଖିପେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ନ ଖିପେଯ୍ୟ ଗୁଣପରିଧଂସନୱସେନ ୱା ନ ଖିପେଯ୍ୟ। ନ ଓକ୍ଖିପେ ପରେ ଇଚ୍ଚେୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପରେ ଓଞ୍ଞାପନୱସେନ ନ ଓକ୍ଖିପେ ହେଟ୍ଠତୋ କତ୍ୱା ପରେ ନ ଓଲୋକାପେଯ୍ୟ, ନ ଓଞ୍ଞାପେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନ ଉକ୍ଖିପେ’’ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ପାରଗତନ୍ତି ସଂସାରପାରଂ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜାଯ ପାରଂ ଗତଂ ଖୀଣାସୱଂ ତେୱିଜ୍ଜଂ ଛଳଅଭିଞ୍ଞଂ ୱା ନ ଏରଯେ ନ ଘଟ୍ଟଯେ ନ ଆସାଦେଯ୍ୟ। ନ ଚତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ପରିସାସୁ ବ୍ୟାହରେତି ଅତ୍ତନୋ ୱଣ୍ଣଂ ଗୁଣଂ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକଂ ନିକାମଯମାନୋ ଖତ୍ତିଯପରିସାଦୀସୁ ନ ଭାସେଯ୍ୟ। ଅନୁଦ୍ଧତୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚରହିତୋ। ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ହି ୱଚନଂ ନାଦିଯନ୍ତି। ସମ୍ମିତଭାଣୀତି ସମ୍ମଦେୱ ମିତଭାଣୀ, କାଲେନ ସାପଦେସଂ ପରିଯନ୍ତୱତିଂ ଅତ୍ଥସଞ୍ହିତମେୱ ୱାଚଂ ଭାସନସୀଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ୱଦନ୍ତସ୍ସ ୱଚନଂ ଅଗହଣୀଯଂ ହୋତି। ସୁବ୍ବତୋତି ସୁନ୍ଦରୱତୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ। ‘‘ସିଯା’’ତି କିରିଯାପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଥେରୋ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଧମ୍ମକଥିକଲକ୍ଖଣଂ ୱତ୍ୱା ତେସଂ ଗୁଣାନଂ ଅତ୍ତନି ଲବ୍ଭମାନତଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନଂ ମହାଜନଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂୱିଧସ୍ସ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତାଯତନସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ନ ନିବ୍ବାନଂ ଦୁଲ୍ଲଭଂ, ଅଥ ଖୋ ସୁଲଭମେୱା’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୁସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିନା’’ତି ଦୁତିଯଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

ୱିସାଖପଞ୍ଚାଲପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଚୂଳକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନଦନ୍ତି ମୋରା ସୁସିଖା ସୁପେଖୁଣାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଚୂଳକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ

ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଛତ୍ତପଣ୍ଣିଫଲଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଚୂଳଅକୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଧନପାଲଦମନେ ସତ୍ଥରି ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାୟଂ ୱସତି, ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଗୁହାଦ୍ୱାରେ ନିସିନ୍ନୋ ମଗଧକ୍ଖେତ୍ତଂ ଓଲୋକେସି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପାୱୁସକାଲମେଘୋ ଗମ୍ଭୀରମଧୁରନିଗ୍ଘୋସୋ ସତପଟଲସହସ୍ସପଟଲୋ ଅଞ୍ଜନ ସିଖରସନ୍ନିକାସୋ ନଭଂ ପୂରେତ୍ୱା ପୱସ୍ସତି, ମୟୂରସଙ୍ଘା ଚ ମେଘଗଜ୍ଜିତଂ ସୁତ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା କେକାସଦ୍ଦଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଦେସେ ନଚ୍ଚନ୍ତା ୱିଚରନ୍ତି। ଥେରସ୍ସପି ଆୱାସଗବ୍ଭେ ମେଘୱାତଫସ୍ସେହି ଅପଗତଧମ୍ମତ୍ତା ପସ୍ସଦ୍ଧକରଜକାୟେ କଲ୍ଲତଂ ପତ୍ତେ ଉତୁସପ୍ପାୟଲାଭେନ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ଅହୋସି, କମ୍ମଟ୍ଠାନୱୀଥିଂ ଓତରି, ସୋ ତଂ ଞତ୍ୱା କାଲସମ୍ପଦାଦିକିତ୍ତନମୁଖେନ ଅତ୍ତାନଂ ଭାୱନାୟ ଉସ୍ସାହେନ୍ତୋ –

୨୧୧।

''ନଦନ୍ତି ମୋରା ସୁସିଖା ସୁପେଖୁଣା, ସୁନୀଲଗୀୱା ସୁମୁଖା ସୁଗଜ୍ଜିନୋ;

ସୁସଦ୍ଦଲା ଚାପି ମହାମହୀ ଅୟଂ, ସୁବ୍ୟାପିତମ୍ବୁ ସୁୱଲାହକଂ ନଭଂ।

୨୧୨।

''ସୁକଲ୍ଲରୂପୋ ସୁମନସ୍ସ ଝାୟତଂ, ସୁନିକ୍ଖମୋ ସାଧୁ ସୁବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ସୁସୁକ୍କସୁକ୍କଂ ନିପୁଣଂ ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ, ଫୁସାହି ତଂ ଉତ୍ତମମଚ୍ଚୁତଂ ପଦ''ନ୍ତି। –

ଦ୍ୱେ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନଦନ୍ତି ମୋରା ସୁସିଖା ସୁପେଖୁଣା, ସୁନୀଲଗୀୱା ସୁମୁଖା ସୁଗଜ୍ଜିନୋତି ଏତେ ମତ୍ଥକେ ଉଟ୍ଠିତାହି ସୁନ୍ଦରାହି ସିଖାହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସୁସିଖା, ନାନାୱଣ୍ଣେହି ଅନେକେହି ସୋଭନେହି ଭଦ୍ଦକପିଞ୍ଛେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସୁପେଖୁଣା, ରାଜୀୱୱଣ୍ଣସଙ୍କାସାୟ ସୁନ୍ଦରାୟ ନୀଲୱଣ୍ଣାୟ ଗୀୱାୟ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସୁନୀଲଗୀୱା, ସୁନ୍ଦରମୁଖତାୟ ସୁମୁଖା, ମନୁଞ୍ଞୱାଦିତାୟ ସୁଗଜ୍ଜିନୋ, ମୋରା ସିଖଣ୍ଡିନୋ ଛଜ୍ଜସଂୱାଦୀ କେକାସଦ୍ଦଂ ମୁଞ୍ଚନ୍ତା ନଦନ୍ତି ରୱନ୍ତି। ସୁସଦ୍ଦଲା ଚାପି ମହାମହୀ ଅୟନ୍ତି ଅୟଞ୍ଚ ମହାପଥୱୀ ସୁସଦ୍ଦଲା ସୁନ୍ଦରହରିତତିଣା। ସୁବ୍ୟାପିତମ୍ବୂତି ଅଭିନୱୱୁଟ୍ଠିୟା ତହଂ ତହଂ ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନସଲିଲତାୟ ସୁଟ୍ଠୁ ବ୍ୟାପିତଜଲା ୱିତତଜଲା। ''ସୁସୁକ୍କତମ୍ବୂ''ତିପି ପାଠୋ, ସୁୱିସୁଦ୍ଧଜଲାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁୱଲାହକଂ ନଭନ୍ତି ଇଦଞ୍ଚ ନଭଂ ଆକାସଂ ନୀଲୁପ୍ପଲଦଲସନ୍ନିଭେହି ସମନ୍ତତୋ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତେହି ସୁନ୍ଦରେହି ୱଲାହକେହି ମେଘେହି ସୁୱଲାହକଂ।

ସୁକଲ୍ଲରୂପୋସୁମନସ୍ସ ଝାୟତନ୍ତି ଇଦାନି ଉତୁସପ୍ପାୟଲାଭେନ ସୁଟ୍ଠୁ କଲ୍ଲରୂପୋ କମ୍ମନିୟସଭାୱୋ ତ୍ୱଂ, ନୀୱରଣେହି ଅନଜ୍ଝାରୂଳ୍ହଚିତ୍ତତାୟ ସୁନ୍ଦରମନସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ଯଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଚ ଝାୟତଂ। ସୁନିକ୍ଖମୋ…ପେ… ଅଚ୍ଚୁତଂ ପଦନ୍ତି ଏୱଂ ଝାୟନ୍ତୋ ଚ ସାଧୁ ସୁବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ସୁନ୍ଦରନିକ୍ଖମୋ ହୁତ୍ୱା ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲତାୟ ସୁସୁକ୍କଂ, ୱିସୁଦ୍ଧସଭାୱତାୟ ସବ୍ବସ୍ସପି ସଂକିଲେସସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱାନୁପଗମନତୋ ସୁକ୍କଂ, ନିପୁଣଞାଣଗୋଚରତାୟ ନିପୁଣଂ, ପରମଗମ୍ଭୀରତାୟ ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ, ପଣୀତଭାୱେନ ସେଟ୍ଠଭାୱେନ ଚ ଉତ୍ତମଂ, ନିଚ୍ଚସଭାୱତାୟ ଅଚ୍ଚୁତଂ ପଦଂ ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଫୁସାହି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ସଚ୍ଛିକରୋହୀତି।

ଏୱଂ ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ୱଦନ୍ତୋୱ ଉତୁସପ୍ପାୟଲାଭେନ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୩୭-୪୨) –

''କଣିକାରଂୱ ଜଲିତଂ, ପୁଣ୍ଣମାୟେୱ ଚନ୍ଦିମଂ;

ଜଲନ୍ତଂ ଦୀପରୁକ୍ଖଂୱ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାୟକଂ।

''କଦଲିଫଲଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ, ଅଦାସିଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଅହଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ୱନ୍ଦିତ୍ୱାନ ଅପକ୍କମିଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ‘‘ନଦନ୍ତି ମୋରା’’ତିଆଦିନା ତାୟେୱ ଗାଥା ପଚ୍ଚୁଦାହାସି। ତେନସ୍ସ ଇଦମେୱ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

ଚୂଳକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅନୂପମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ନନ୍ଦମାନାଗତଂ ଚିତ୍ତାତି ଆୟସ୍ମତୋ ଅନୂପମତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ପଦୁମଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ରଥିୟଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଅଙ୍କୋଲପୁପ୍ଫେହି ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ଇବ୍ଭକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ରୂପସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅନୂପମୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନତାୟ କାମେ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି। ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ ୱିଧାୱତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିୱଜ୍ଜତି। ଥେରୋ ୱିଧାୱନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ –

୨୧୩।

‘‘ନନ୍ଦମାନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ସୂଲମାରୋପମାନକଂ;

ତେନ ତେନେୱ ୱଜସି, ୟେନ ସୂଲଂ କଲିଙ୍ଗରଂ।

୨୧୪।

‘‘ତାହଂ ଚିତ୍ତକଲିଂ ବ୍ରୂମି, ତଂ ବ୍ରୂମି ଚିତ୍ତଦୁବ୍ଭକଂ;

ସତ୍ଥା ତେ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲଦ୍ଧୋ, ମାନତ୍ଥେ ମଂ ନିୟୋଜୟୀ’’ତି। –

ଇମାହି ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ଓୱଦି।

ତତ୍ଥ ନନ୍ଦମାନାଗତଂ ଚିତ୍ତାତି ନନ୍ଦମାନ ଅଭିନନ୍ଦମାନ ଚିତ୍ତ ଅଭିନନ୍ଦମାନଂ ଆଗତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ । ସୂଲମାରୋପମାନକନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାୟ ସୂଲସଦିସତ୍ତା ସୂଲଂ ତଂ ତଂ ଭୱଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଆରୋପିୟମାନଂ। ତେନ ତେନେୱ ୱଜସି, ୟେନ ସୂଲଂ କଲିଙ୍ଗରନ୍ତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ସୂଲସଙ୍ଖାତା ଭୱା କଲିଙ୍ଗରସଙ୍ଖାତା ଅଧିକୁଟ୍ଟନକା କାମଗୁଣା ଚ ତେନ ତେନେୱ, ପାପଚିତ୍ତ, ୱଜସି, ତଂ ତଦେୱ ଠାନଂ ଉପଗଚ୍ଛସି, ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥଂ ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି।

ତାହଂ ଚିତ୍ତକଲିଂ ବ୍ରୂମୀତି ତଂ ତସ୍ମା ପମତ୍ତଭାୱତୋ ଚିତ୍ତକଲିଂ ଚିତ୍ତକାଲକଣ୍ଣିଂ ଅହଂ କଥୟାମି। ପୁନପି ତଂ ବ୍ରୂମି କଥେମି ଚିତ୍ତଦୁବ୍ଭକଂ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ବହୂପକାରସ୍ସ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନତ୍ଥାୱହନତୋ ଚିତ୍ତଦୁବ୍ଭିଂ। ‘‘ଚିତ୍ତଦୁବ୍ଭଗା’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତଅଲକ୍ଖିକଅପ୍ପପୁଞ୍ଞାତି ଅତ୍ଥୋ। କିନ୍ତି ବ୍ରୂହୀତି ଚେ? ଆହ ‘‘ସତ୍ଥା ତେ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲଦ୍ଧୋ, ମାନତ୍ଥେ ମଂ ନିୟୋଜୟୀ’’ତି। କପ୍ପାନଂ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟମ୍ପି ନାମ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞୋ ଲୋକୋ ହୋତି, ସତ୍ଥରି ଉପ୍ପନ୍ନେପି ମନୁସ୍ସତ୍ତସଦ୍ଧାପଟିଲାଭାଦୟୋ ଦୁଲ୍ଲଭା ଏୱ, ଲଦ୍ଧେସୁ ଚ ତେସୁ ସତ୍ଥାପି ଦୁଲ୍ଲଭୋୟେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ସତ୍ଥା ଇଦାନି ତୟା

ଲଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମିଂ ଲଦ୍ଧେ ସମ୍ପତିପି ଅନଦ୍ଧେ ଅହିତେ ଆଯତିଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥାୱହେ ଦୁକ୍ଖାୱହେ ଅକୁସଲେ ମଂ ମା ନିଯୋଜେସୀତି। ଏୱଂ ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଓୱଦନ୍ତୋ ଏୱ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୭।୧୬-୧୯) –

‘‘ପଦୁମୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଚିତ୍ତକୂଟେ ୱସୀ ତଦା;

ଦିସ୍ୱାନ ତଂ ଅହଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ସଯମ୍ଭୁଂ ଅପରାଜିତଂ।

‘‘ଅଙ୍କୋଲଂ ପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା, ଓଚିନିତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ପୂଜଯିଂ ପଦୁମଂ ଜିନଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅନୂପମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱଜ୍ଜିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସଂସରଂଦୀଘମଦ୍ଧାନନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱଜ୍ଜିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ପଞ୍ଚସଟ୍ଠିମେ କପ୍ପେ ଏକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ୱନଚରକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଉପସନ୍ତଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପବ୍ବତଗୁହାଯଂ ୱିହରନ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସ। ସୋ ତସ୍ସ ଉପସମଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଚମ୍ପକପୁପ୍ଫେନ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ଇକ୍ଖୁକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଜାତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମାତୁଗାମହତ୍ଥଂ ଗତୋ ରୋଦତି। ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ କିର ଚୱିତ୍ୱା ଇଧାଗତୋ ଯସ୍ମା ମାତୁଗାମସମ୍ଫସ୍ସଂ ନ ସହତି, ତସ୍ମା ମାତୁଗାମସମ୍ଫସ୍ସୱଜ୍ଜନତୋ ୱଜ୍ଜିତୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଜାତଂ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତଦହେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୭।୨୭-୩୦) –

‘‘ଉପସନ୍ତୋ ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ୱସତୀ ପବ୍ବତନ୍ତରେ;

ଏକଚମ୍ପକମାଦାଯ, ଉପଗଚ୍ଛିଂ ନରୁତ୍ତମଂ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପଚ୍ଚେକମୁନିମୁତ୍ତମଂ;

ଉଭୋ ହତ୍ଥେହି ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ପୂଜଯିଂ ଅପରାଜିତଂ।

‘‘ପଞ୍ଚସଟ୍ଠିମ୍ହିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ଧମ୍ମସଂୱେଗେନ –

୨୧୫।

‘‘ସଂସରଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ, ଗତୀସୁ ପରିୱତ୍ତିସଂ;

ଅପସ୍ସଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି, ଅନ୍ଧଭୂତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ।

୨୧୬।

‘‘ତସ୍ସ ମେ ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ, ସଂସାରା ୱିନଳୀକତା;

ସବ୍ବା ଗତୀ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। – ଦ୍ୱେ ଗାଥା ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସଂସରନ୍ତି ସଂସରନ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଆଦାନନିକ୍ଖେପୱସେନ ଅପରାପରଂ ସନ୍ଧାୱନ୍ତୋ। ଦୀଘମଦ୍ଧାନନ୍ତି ଚିରକାଲଂ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଅପରିମାଣକାଲଂ। ଗତୀସୂତି ସୁକତଦୁକ୍କଟାନଂ କମ୍ମାନଂ ୱସେନ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀସୁ। ପରିୱତ୍ତିସନ୍ତି ଘଟୀୟନ୍ତଂ ୱିୟ ପରିବ୍ଭମନ୍ତୋ ଚୱନୁପପଜ୍ଜନୱସେନ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତିଂ। ତସ୍ସ ପନ ପରିୱତ୍ତନସ୍ସ କାରଣମାହ ‘‘ଅପସ୍ସଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି, ଅନ୍ଧଭୂତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି। ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ, ତତୋ ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧତାୟ ଅନ୍ଧଭୂତୋ ପୁଥୂନଂ ଜନନାଦୀହି କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ହୋନ୍ତୋ ଗତୀସୁ ପରିୱତ୍ତିସନ୍ତି ୟୋଜନା, ତେନେୱାହ ଭଗୱା –

‘‘ଚତୁନ୍ନଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ଅନନୁବୋଧା ଅପ୍ପଟିୱେଧା ଏୱମିଦଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ଧାୱିତଂ ସଂସରିତଂ ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚା’’ତି (ମହାୱ। ୨୮୭; ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୫; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୧; ନେତ୍ତି। ୧୧୪)।

ତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପୁବ୍ବେ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ସତୋ ଇଦାନି ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନୟେନ ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିୟା ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ। ସଂସାରା ୱିନଳୀକତାତି ସଂସରନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତେହୀତି ‘‘ସଂସାରା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମା କମ୍ମକିଲେସା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ୱିଗତନଳା ନିମ୍ମୂଲା କତା। ସବ୍ବା ଗତୀ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି ଏୱଂ କମ୍ମକିଲେସୱଟ୍ଟାନଂ ୱିନଳୀକତତ୍ତା ନିରୟାଦିକା ସବ୍ବାପି ଗତିୟୋ ସମ୍ମଦେୱ ଉଚ୍ଛିନ୍ନା ୱିଦ୍ଧଂସିତା, ତତୋ ଏୱ ନତ୍ଥି ଦାନି ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଇଦମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସୀତି।

ୱଜ୍ଜିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସନ୍ଧିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅସ୍ସତ୍ଥେ ହରିତୋଭାସେତି ଆୟସ୍ମତୋ ସନ୍ଧିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଏକୋ ଗୋପାଲକୋ ଅହୋସି। ସୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଅଞ୍ଞତରଂ ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ‘‘କୁହିଂ ଭଗୱା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱା ବୁଦ୍ଧାପି ନାମ ଅନିଚ୍ଚତାୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅହୋ ସଙ୍ଖାରା ଅଦ୍ଧୁୱା’’ତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭି। ତଂ ଥେରୋ ବୋଧିପୂଜାୟ ଉସ୍ସାହେସି। ସୋ କାଲେନ କାଲଂ ବୋଧିରୁକ୍ଖସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ବୋଧିଂ ୱନ୍ଦତି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ଇବ୍ଭକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ସନ୍ଧିତୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚତାପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବୋଧିୱନ୍ଦନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଂ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାପଟିଲାଭଞ୍ଚ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତଦୁପନିସ୍ସୟେନ ଅତ୍ତନୋ ୱିସେସାଧିଗମଂ ପକାସେନ୍ତୋ –

୨୧୭।

‘‘ଅସ୍ସତ୍ଥେ ହରିତୋଭାସେ, ସଂୱିରୂଳ୍ହମ୍ହି ପାଦପେ;

ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଗତଂ ସଞ୍ଞଂ, ଅଲଭିତ୍ଥଂ ପତିସ୍ସତୋ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ସଞ୍ଞମଲଭିଂ ତଦା;

ତସ୍ସା ସଞ୍ଞାଯ ୱାହସା, ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖଯୋ’’ତି। –

ଦ୍ୱେ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅସ୍ସତ୍ଥେତି ଅସ୍ସତ୍ଥଟ୍ଠାନୀଯେ, ଯ୍ୱାଯଂ ଏତରହି ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ବୋଧିରୁକ୍ଖୋ ଅସ୍ସତ୍ଥୋ, ଏତସ୍ସ ଠାନେ ତଦା ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବୋଧିରୁକ୍ଖୋ ପୁଣ୍ଡରୀକୋ ଠିତୋତି ସୋ ଅସ୍ସତ୍ଥଟ୍ଠାନୀଯତାଯ ‘‘ଅସ୍ସତ୍ଥେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତାନଂ ଅସ୍ସାସଜନନତୋ ୱା। ଅପରେ ପନ ‘‘ଅସ୍ସତ୍ଥରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ତଦା ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯା ଭାୱିତତ୍ତା ଥେରୋ ‘ଅସ୍ସତ୍ଥେ’ତି ଅୱୋଚା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ହରିତୋଭାସେତି ହରିତେହି ସାରମଣିୱଣ୍ଣେହି ଓଭାସମାନେ। ସଂୱିରୂଳ୍ହମ୍ହୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିରୂଳ୍ହେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତେ, ସୁଘନନିଚିତପତ୍ତପଲାସପଲ୍ଲୱେହି ୱିରୂଳ୍ହସଞ୍ଛନ୍ନେତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ପାଦପେତି ରୁକ୍ଖେ। ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଗତଂ ସଞ୍ଞଂ, ଅଲଭିତ୍ଥଂ ପତିସ୍ସତୋତି ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଏକଜାତିଯତ୍ତା ଏକଂ ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିସହଗତଂ ସଞ୍ଞଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ପତିପତିସରଣତୋ ପତିସ୍ସତୋ ହୁତ୍ୱା ଅଲଭିଂ।

କଦା ପନ ସା ସଞ୍ଞା ଲଦ୍ଧା, କୀୱତାଯ ସିଦ୍ଧାତି ଆହ ‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ’’ତିଆଦି। ଇତୋ ଭଦ୍ଦକପ୍ପତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଆରୋହନୱସେନ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ। ଯଂ ସଞ୍ଞନ୍ତି ଯଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିସହଗତଂ ସଞ୍ଞଂ, ଯଂ ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ଦିସ୍ୱା ତଦନୁସାରେନ ସବ୍ବାସଙ୍ଖାରେସୁ ତଦା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ଅଲଭିଂ। ତସ୍ସା ସଞ୍ଞାଯ ୱାହସାତି ତସ୍ସା ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ କାରଣଭାୱେନ ତଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖଯୋତି ଇଦାନି ମଯା ଆସୱାନଂ ଖଯୋ ନିରୋଧୋ ଅଧିଗତୋତି ଇମାଯେୱ ଚ ଇମସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅପଦାନଗାଥାପି। ଯଥାହ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୨।୨୭-୩୦) –

‘‘ଅସ୍ସତ୍ଥେ ହରିତୋଭାସେ…ପେ… ପତ୍ତୋ ମେ ଆସୱକ୍ଖଯୋ।

‘‘ଇତୋ ତେରସକପ୍ପମ୍ହି, ଧନିଟ୍ଠୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ସନ୍ଧିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ଦୁକନିପାତୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ତିକନିପାତୋ

୧। ଅଙ୍ଗଣିକଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ତିକନିପାତେ ଅୟୋନି ସୁଦ୍ଧିମନ୍ୱେସନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ଅଙ୍ଗଣିକଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ହିମୱନ୍ତସମୀପେ ଉକ୍କଟ୍ଠେ ନାମ ନଗରେ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅଙ୍ଗଣିକଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସୟତାୟ ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅମରଂ ତପଂ ଚରନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଚରନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ତଂ ମିଚ୍ଛାତପଂ ପହାୟ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୨୩।୪୮-୫୧) –

''ଉସଭଂ ପୱରଂ ୱୀରଂ, ୱେସ୍ସଭୁଂ ୱିଜିତାୱିନଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମୱନ୍ଦହଂ।

''ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ୱନ୍ଦନାୟ ଇଦଂ ଫଲଂ।

''ଚତୁୱୀସତିକପ୍ପମ୍ହି, ୱିକତାନନ୍ଦନାମକୋ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖେନ ୱିହରନ୍ତୋ ଞାତୀନଂ ଅନୁକମ୍ପାୟ ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଭୂମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ବହୂ ଞାତକେ ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତତୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା କୁରୁରଟ୍ଠେ କୁଣ୍ଡିୟସ୍ସ ନାମ ନିଗମସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଅରଞ୍ଞେ ୱସନ୍ତୋ କେନଚିଦେୱ କରଣୀୟେନ ଉଗ୍ଗାରାମଂ ଗତୋ ଉତ୍ତରାପଥତୋ ଆଗତେହି ସନ୍ଦିଟ୍ଠେହି ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ସମାଗତୋ ତେହି, ''ଭୋ ଭାରଦ୍ୱାଜ, କିଂ ଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସମୟଂ ପହାୟ ଇମଂ ସମୟଂ ଗଣ୍ହୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତୋ ତେସଂ ଇତୋ ବୁଦ୍ଧସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୨୧୯।

''ଅୟୋନି ସୁଦ୍ଧିମନ୍ୱେସଂ, ଅଗ୍ଗିଂ ପରିଚରିଂ ୱନେ;

ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ଅଜାନନ୍ତୋ, ଅକାସିଂ ଅମରଂ ତପ''ନ୍ତି। – ପଠମଂ ଗାଥମାହ;

ତତ୍ଥ ଅୟୋନୀତି ଅୟୋନିସୋ ଅନୁପାୟେନ। ସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଂ ଭୱନିସ୍ସରଣଂ। ଅନ୍ୱେସନ୍ତି ଗୱେସନ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗିଂ ପରିଚରିଂ ୱନେତି ''ଅୟଂ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ଅଗ୍ଗିହୁତସାଲାୟଂ ଅଗ୍ୟାଗାରଂ କତ୍ୱା ଆହୁତିଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗିଦେୱଂ ପରିଚରିଂ ୱେଦେ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା ପୂଜେସିଂ। ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ଅଜାନନ୍ତୋ, ଅକାସିଂ ଅମରଂ ତପନ୍ତି ସୁଦ୍ଧିୟା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗିପରିଚରଣଂ ୱିୟ ପଞ୍ଚତପତପ୍ପନାଦିଅତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗଂ ''ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତି ମଞ୍ଞାୟ ଅକାସିଂ ଅଚରିଂ ପଟିପଜ୍ଜିଂ।

ଏୱଂ ଥେରୋ ଅସ୍ସମତୋ ଅସ୍ସମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ୱେଦେ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା ଅଗ୍ଗିପରିଚରଣାଦିନା ଅନୁଟ୍ଠାୟ ସୁଦ୍ଧିୟା ଅପ୍ପତ୍ତଭାୱେନ ବହିଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧିୟା

ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ ସୁଦ୍ଧି ଚ ମଯା ଅଧିଗତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୨୨୦।

''ତଂ ସୁଖେନ ସୁଖଂ ଲଦ୍ଧଂ, ପସ୍ସ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି। – ଦୁତିଯଗାଥମାହ;

ତତ୍ଥ ତନ୍ତି ଯସ୍ସତ୍ଥାଯ ସୁଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ୱେସନ୍ତୋ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗିଂ ପରିଚରିଂ ଅମରଂ ତପଂ ଅଚରିଂ, ତଂ ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ସୁଖେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ମଯା ଲଦ୍ଧଂ ପତ୍ତଂ ଅଧିଗତଂ। ପସ୍ସ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତନ୍ତି ସଞ୍ଚୁ ସାସନଧମ୍ମସ୍ସ ସୁଧମ୍ମତଂ ଅୱିପରୀତନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମସଭାୱଂ ପସ୍ସ ଜାନାହୀତି ଧମ୍ମାଲପନୱସେନ ୱଦତି, ଅତ୍ତାନଂ ୱା ଆଲପତି। ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧଭାୱଂ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

''ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି। –

ଆହ , ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧିଯା ଅଧିଗତତ୍ତା ''ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯାହଂ ପରମତ୍ଥତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୨୨୧।

''ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ପୁରେ ଆସିଂ, ଇଦାନି ଖୋମ୍ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ତେୱିଜ୍ଜୋ ନ୍ହାତକୋଚମ୍ହି, ସୋତ୍ତିଯୋ ଚମ୍ହି ୱେଦଗୂ''ତି। – ତତିଯଂ ଗାଥମାହ;

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସମଞ୍ଞାଯ ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ନାମ ଆସିଂ। ବାହିତପାପତ୍ତା ପନ ଇଦାନି ଖୋ ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନ ପରମତ୍ଥତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ଅମ୍ହି। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଭୱସଞ୍ଚଯକରାନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱେଦସଙ୍ଖାତାନଂ ୱିଜ୍ଜାନଂ ଅଜ୍ଝଯନେନ ସମଞ୍ଞାମତ୍ତେନ ତେୱିଜ୍ଜୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ଇଦାନି ଭୱକ୍ଖଯକରାଯ ୱିଜ୍ଜାଯ ୱସେନ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱିଜ୍ଜାନଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ପରମତ୍ଥତୋ ତେୱିଜ୍ଜୋ ଚ ଅମ୍ହି। ତଥା ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଭୱସ୍ସାଦଗଧିତାଯ ନ୍ହାତକୱତନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସମଞ୍ଞାମତ୍ତେନ ନ୍ହାତକୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗଜଲେନ ସୁୱିକ୍ଖାଲିତକିଲେସମଲତାଯ ପରମତ୍ଥତୋ ନ୍ହାତକୋ ଚମ୍ହି। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅୱିମୁତ୍ତଭୱସ୍ସାଦମନ୍ତଜ୍ଝାନେନ ୱୋହାରମତ୍ତତୋ ସୋତ୍ତିଯୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁୱିମୁତ୍ତଭୱସ୍ସାଦଧମ୍ମଜ୍ଝାନେନ ପରମତ୍ଥତୋ ସୋତ୍ତିଯୋ ଚମ୍ହି। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠପାପଧମ୍ମାନଂ ୱେଦାନଂ ଗତମତ୍ତେନ ୱେଦଗୂ ନାମ ହୁତ୍ୱା ଇଦାନି ୱେଦସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ସଂସାରମହୋଘସ୍ସ ୱେଦସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ପାରଂ ଗତତ୍ତା ଅଧିଗତତ୍ତା ଞାତତ୍ତା ପରମତ୍ଥତୋ ୱେଦଗୂ ଜାତୋତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ସାସନେ ଉଳାରଂ ପସାଦଂ ପୱେଦେସୁଂ।

ଅଙ୍ଗଣିକଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଚ୍ଚଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଚାହାହଂପବ୍ବଜିତୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ପଚ୍ଚଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ଇତୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ୱିନତାଯ ନାମ ନଦିଯା ତୀରେ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ମନୁଞ୍ଞଦସ୍ସନାନି ମହନ୍ତାନି ଉଦୁମ୍ବରଫଲାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ଉପନାମେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଭଦ୍ଦକପ୍ପେ କସ୍ସପେ ଭଗୱତି ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୱରଧମ୍ମଚକ୍କେ ୱେନେଯ୍ୟଜନାନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତେ ତସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଭାୱନମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା

ଅତିୱିଯ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ୱିହାରେ ନିସିନ୍ନୋ ''ଅରହତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଇତୋ ନ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ୱାଯମନ୍ତୋ ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ସୋ କାଲଙ୍କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରୋହିତନଗରେ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ପିତୁ ଅଚ୍ଚଯେନ ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଏକଦିୱସଂ ମହାରାଜବଲିଂ କାତୁଂ ଆରଭି। ତତ୍ଥ ମହାଜନୋ ସନ୍ନିପତି। ତସ୍ମିଂ

ସମାଗମେ ତସ୍ସ ପସାଦଞ୍ଜନନତ୍ଥଂ ସତ୍ଥା ମହାଜନସ୍ସ ପେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସେୱ ଆକାସେ ୱେସ୍ସୱଣେନ ନିମ୍ମିତେ ରତନମଯକୂଟାଗାରେ ରତନମଯସୀହାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି । ମହତୋ ଜନକାଯସ୍ସ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି । ତଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯରାଜାପି ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପୁରିମହେତୁସଞ୍ଚୋଦିତୋ ପବ୍ବଜି । ସୋ ଯଥା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ପଟିଞ୍ଞଂ ଅକାସି, ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ତାୱଦେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ । ଥେର ୧ ।୩୯ ।୧୫-୨୦) –

''ୱିନତାନଦିଯା ତୀରେ, ୱିହାସି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଏକଗ୍ଗଂ ସୁସମାହିତଂ ।

''ତସ୍ମିଂ ପସନ୍ନମାନସୋ, କିଲେସମଲଧୋୱନେ;

ଉଦୁମ୍ବରଫଲଂ ଗଯ୍ହ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ ।

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲମଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ ।

''ଇମମ୍ହି ଭଦ୍ଦକେ କପ୍ପେ, ସଂୱିଗ୍ଗମାନମାନସୋ;

କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସାସନେ ପବ୍ବଜିଂ ଅହଂ ।

''ତଥା ପବ୍ବଜିତୋ ସନ୍ତୋ, ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିସଂ;

ନ ୱିହାରା ନିକ୍ଖମିସ୍ସଂ, ଇତି କତ୍ୱାନ ମାନସଂ ।

''ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅସମ୍ପତ୍ତୋ, ନ ଚ ପତ୍ତୋମ୍ହି ତାୱଦେ;

ଇଦାନି ପନ ଞାଣସ୍ସ, ପରିପାକେନ ନିବ୍ବୁତୋ;

ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ଠାନଂ, ଫୁସିତ୍ୱା ଅଚ୍ଚୁତଂ ପଦଂ ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି ।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିକିତ୍ତନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୨୨୨ ।

''ପଞ୍ଚାହାହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ସେଖୋ ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ;

ୱିହାରଂ ମେ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ, ଚେତସୋ ପଣିଧୀ ଅହୁ ।

୨୨୩ ।

''ନାସିସ୍ସଂ ନ ପିୱିସ୍ସାମି, ୱିହାରତୋ ନ ନିକ୍ଖମେ;

ନପି ପସ୍ସଂ ନିପାତେସ୍ସଂ, ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେ ଅନୂହତେ ।

୨୨୪।

‘‘ତସ୍ସ ମେୱଂ ୱିହରତୋ, ପସ୍ସ ୱୀରିଯପରକ୍କମଂ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି। –

ଇମା ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚାହାହଂ ପବ୍ବଜିତୋତି ପଞ୍ଚାହୋ ଅହଂ, ପବ୍ବଜିତୋ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚାହୋ, ପବ୍ବଜିତଦିୱସତୋ ପଞ୍ଚମୋ ଅହୋ ନିଟ୍ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଖୋ ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀନଂ ସିକ୍ଖନତୋ ସେଖୋ। ଅନୱସେସତୋ ମାନଂ ସିଯତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ମାନସୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ, ତଂନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ମାନସତୋ ଆଗତଂ ମାନସଂ, ଅରହତ୍ତଂ, ତଂ, ସୋ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତୋ ଏତେନାତି ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ। ୱିହାରଂ ମେ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ, ଚେତସୋ ପଣିଧୀ ଅହୂତି ଏୱଂ ସେଖସ୍ସ ମେ ୱସନକୱିହାରଂ ଓୱରକଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ସତୋ ଏୱରୂପୋ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରୋ ଚେତୋପଣିଧି ଅହୋସି, ଏୱଂ ମଯା ଚିତ୍ତଂ ପଣିହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ନାସିସ୍ସନ୍ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତପଣିଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ନାସିସ୍ସନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଭୋଜନଂ ନ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସଂ ନ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମି ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେ ମମ ହଦଯଗତେ ଅନୂହତେ ଅନୁଦ୍ଧଟେତି ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେସୁ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନ ପିୱିସ୍ସାମୀତି ଯଂକିଞ୍ଚି ପାତବ୍ବଂ ନ ପିୱିସ୍ସାମି। ୱିହାରତୋ ନ ନିକ୍ଖମେତି ଇମସ୍ମା ଇଦାନି ମଯା ନିସିନ୍ନଗବ୍ଭତୋ ନ ନିକ୍ଖମେଯ୍ୟଂ। ନପି ପସ୍ସଂ ନିପାତେସ୍ସନ୍ତି ମମ ସରୀରସ୍ସ ଦ୍ୱୀସୁ ପସ୍ସେସୁ ଏକମ୍ପି ପସ୍ସଂ କାଯକିଲମଥୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ନ ନିପାତେସ୍ସଂ, ଏକପସ୍ସେନପି ନ ନିପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ମେୱଂ ୱିହରତୋତି ତସ୍ସ ମେ ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ପଣିଧାଯ ଦଳ୍ହୱୀରିଯାଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାନୁଯୋଗୱସେନ ୱିହରତୋ। ପସ୍ସ ୱୀରିଯପରକ୍କମନ୍ତି ୱିଧିନା ଈରଯିତବ୍ବତୋ ‘‘ୱୀରିଯଂ’’ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତୋ ‘‘ପରକ୍କମୋ’’ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମଂ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀଭୂତଂ ୱାଯାମଂ ପସ୍ସ ଜାନାହି। ଯସ୍ସ ପନାନୁଭାୱେନ ମଯା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ପଚ୍ଚଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ବାକୁଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋ ପୁବ୍ବେ କରଣୀଯାନୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ବାକୁଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି କିର ଅତୀତେ ଇତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକସ୍ସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁରେତରମେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ତଯୋ ୱେଦେ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥଂ ଗୱେସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପବ୍ବତପାଦେ ୱିହରନ୍ତୋ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠିତୋ ସତ୍ଥୁ ଉଦରାବାଧେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅରଞ୍ଞତୋ ଭେସଜ୍ଜାନି ଆହରିତ୍ୱା ତଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞଂ ଆରୋଗ୍ୟତ୍ଥାଯ ପରିଣାମେତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧକାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅପ୍ପାବାଧାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ସଯଂ ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ପଣିଧାନଂ କତ୍ୱା ଯାୱଜୀୱଂ କୁସଲଂ ଉପଚିନିତ୍ୱା ସୁଗତୀସୁଯେୱ ସଂସରନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ପୁରେତରମେୱ ବନ୍ଧୁମତୀନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଝାନାଭିଞ୍ଞାଲାଭୀ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବତପାଦେ ୱସନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତିଣପୁପ୍ଫକରୋଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଏକନୱୁତିକପ୍ପେ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବାରାଣସିଯଂ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଏକଂ ଜିଣ୍ଣଂ ୱିନସ୍ସମାନଂ ମହାୱିହାରଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉପୋସଥାଗାରାଦିକଂ ସବ୍ବଂ ଆୱସଥଂ କାରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସବ୍ବଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱା ଯାୱଜୀୱଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁରେତରମେୱ କୋସମ୍ବିଯଂ ସେଟ୍ଠିଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଅରୋଗଭାୱାଯ ମହାଯମୁନାଯ ନ୍ହାପିଯମାନୋ ଧାତିଯା ହତ୍ଥତୋ ମଚ୍ଛେନ ଗିଲିତୋ ମଚ୍ଛେ କେୱଟ୍ଟହତ୍ଥଗତେ ବାରାଣସିସେଟ୍ଠିଭରିଯାଯ ୱିକ୍କିଣିତ୍ୱା ଗହିତେ ଫାଲିଯମାନେପି ପୁଞ୍ଞବଲେନ ଅରୋଗୋଯେୱ ହୁତ୍ୱା ତାଯ ପୁତ୍ତୋତି ଗହେତ୍ୱା ପୋସିଯମାନୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ଜନକେହି ମାତାପିତୂହି ‘‘ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ପୁତ୍ତୋ, ଦେଥ ନୋ ପୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଅନୁଯୋଗେ କତେ ରଞ୍ଞା ‘‘ଉଭଯେସମ୍ପି ସାଧାରଣୋ ହୋତୂ’’ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କୁଲାନଂ ଦାଯାଦଭାୱେନ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ କତ୍ୱା ଠପିତତ୍ତା ବାକୁଲୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ମହତିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ

ଆସୀତିକୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସତ୍ତାହମେୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅହୋସି, ଅଟ୍ଠମେ ଅରୁଣେ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୪୦।୩୮୬-୪୧୧) –

''ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ , ସୋଭିତୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ସକସିସ୍ସେହି ମାପିତୋ।

''ମଣ୍ଡପା ଚ ବହୂ ତତ୍ଥ, ପୁପ୍ଫିତା ସିନ୍ଧୁୱାରକା;

କପିତ୍ଥା ଚ ବହୂ ତତ୍ଥ, ପୁପ୍ଫିତା ଜୀୱଜୀୱକା।

''ନିଗ୍ଗୁଣ୍ଡିୟୋ ବହୂ ତତ୍ଥ, ବଦରାମଲକାନି ଚ;

ଫାରୁସକା ଅଲାବୂ ଚ, ପୁଣ୍ଡରୀକା ଚ ପୁପ୍ଫିତା।

''ଆଳଅକା ବେଲୁୱା ତତ୍ଥ, କଦଲୀ ମାତୁଲୁଙ୍ଗକା;

ମହାନାମା ବହୂ ତତ୍ଥ, ଅଜ୍ଜୁନା ଚ ପିୟଙ୍ଗୁକା।

''କୋସମ୍ବା ସଳଅଲା ନିମ୍ବା, ନିଗ୍ରୋଧା ଚ କପିତ୍ଥନା;

ଏଦିସୋ ଅସ୍ସମୋ ମୟ୍ହଂ, ସସିସ୍ସୋହଂ ତହିଂ ୱସିଂ।

''ଅନୋମଦସ୍ସୀ ଭଗୱା, ସୟମ୍ଭୂ ଲୋକନାୟକୋ;

ଗୱେସଂ ପଟିସଲ୍ଲାନଂ, ମମସ୍ସମମୁପାଗମି।

''ଉପେତମ୍ହି ମହାୱୀରେ, ଅନୋମଦସ୍ସିମହାୟସେ;

ଖଣେନ ଲୋକନାଥସ୍ସ, ୱାତାବାଧୋ ସମୁଟ୍ଠହି।

''ୱିଚରନ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞମ୍ହି, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାୟକଂ;

ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଚକ୍ଖୁମନ୍ତଂ ମହାୟସଂ।

''ଇରିୟଞ୍ଚାପି ଦିସ୍ୱାନ, ଉପଲକ୍ଖେସହଂ ତଦା;

ଅସଂସୟଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ବ୍ୟାଧି ନୋ ଉଦପଜ୍ଜଥ।

''ଖିପ୍ପଂ ଅସ୍ସମମାଗଞ୍ଛିଂ, ମମ ସିସ୍ସାନ ସନ୍ତିକେ;

ଭେସଜ୍ଜଂ କତ୍ତୁକାମୋହଂ, ସିସ୍ସେ ଆମନ୍ତୟିଂ ତଦା।

''ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱାନ ମେ ୱାକ୍ୟଂ, ସିସ୍ସା ସବ୍ବେ ସଗାରୱା;

ଏକଜ୍ଝଂ ସନ୍ନିପତିଂସୁ, ସତ୍ଥୁଗାରୱତା ମମ।

‘‘ଖିପ୍ପଂ ପଢ୍ବତମାରୁୟ୍ହ, ସଢ୍ଗୋସଧମହାସହଂ;

ପାନୀଯଯୋଗଂ କତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଟସ୍ସଦାସହଂ।

‘‘ପରିଭୁତ୍ତେ ମହାୱୀରେ, ସଢ୍ଢଞ୍ଞୁଲୋକନାଯକେ;

ଖିପ୍ପଂ ୱାତୋ ୱୂପସମି, ସୁଗତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧଂ ଦରଥଂ ଦିସ୍ୱା, ଅନୋମଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ;

ସକାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଇମା ଗାଥା ଅଭାସଥ।

‘‘ଯୋ ମେ ପାଦାସି ଭେସଜ୍ଜଂ, ବ୍ଯାଧିଞ୍ଚ ସମଯୀ ମମ;

ତମହଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସାନି, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି;

ୱାଦିତେ ତୂରିଯେ ତତ୍ଥ, ମୋଦିସ୍ସତି ସଦା ଅଯଂ।

‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକମାଗନ୍ତ୍ୱା , ସୁକ୍କମୂଲେନ ଚୋଦିତୋ;

ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ରାଜା ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସକପ୍ପମ୍ହି, ଅନୋମୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ଚାତୁରନ୍ତୋ ୱିଜିତାୱୀ, ଜମ୍ବୁମଣ୍ଡସ୍ସ ଇସ୍ସରୋ।

‘‘ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ;

ତାୱତିଂସେପି ଖୋଭେତ୍ୱା, ଇସ୍ସରଂ କାରଯିସ୍ସତି।

‘‘ଦେୱଭୂତୋ ମନୁସ୍ସୋ ୱା, ଅପ୍ପାବାଧୋ ଭୱିସ୍ସତି;

ପରିଗ୍ଗହଂ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ବ୍ଯାଧିଂ ଲୋକେ ତରିସ୍ସତି।

‘‘ଅପରିମେଯ୍ୟେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ସଢ୍ଢାସୱେ ପରିଞ୍ଞାଯ, ନିଢ୍ଢାଯିସ୍ସତିନାସୱୋ।

‘‘କିଲେସେ ଝାପଯିତ୍ୱାନ, ତଣ୍ହାସୋତଂ ତରିସ୍ସତି;

ବାକୁଲୋ ନାମ ନାମେନ, ହେସ୍ସତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ, ଗୋତମୋ ସକ୍ଯପୁଙ୍ଗଵୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସ୍ସତି।

‘‘ଅନୋମଦସ୍ସୀ ଭଗଵା, ସଯମ୍ଭୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ୱିଵେକାନୁୱିଲୋକେନ୍ତୋ, ମମସ୍ସମମୁପାଗମି।

‘‘ଉପାଗତଂ ମହାଵୀରଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ସକୋସଧେନ ତପ୍ପେସିଂ, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି।

‘‘ତସ୍ସ ମେ ସୁକତଂ କମ୍ମଂ, ସୁଖେତ୍ତେ ବୀଜସମ୍ପଦା;

ଖେପେତୁଂ ନେଵ ସକ୍କୋମି, ତଦା ହି ସୁକତଂ ମମ।

‘‘ଲାଭା ମମ ସୁଲଦ୍ଧଂ ମେ, ଯୋହଂ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ନାଯକଂ;

ତେନ କମ୍ମାଵସେସେନ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

‘‘ସବ୍ବମେତଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ, ଗୋତମୋ ସକ୍ଯପୁଙ୍ଗଵୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି ମଂ।

‘‘ଅପରିମେଯ୍ୟେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ କମ୍ମମକରିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଭେସଜ୍ଜସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଏକଦିଵସଂ ସତ୍ଥାରା ଅତ୍ତନୋ ସାଵକେ ପଟିପାଟିଯା ଠାନନ୍ତରେ ଠପେନ୍ତେନ ଅପ୍ପାବାଧାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋ ସୋ ପରିନିବ୍ବାନସମଯେ ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଓଵାଦମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୨୨୫।

‘‘ଯୋ ପୁବ୍ବେ କରଣୀଯାନି, ପଚ୍ଛା ସୋ କାତୁମିଚ୍ଛତି;

ସୁଖା ସୋ ଧଂସତେ ଠାନା, ପଚ୍ଛା ଚ ମନୁତପ୍ପତି।

୨୨୬।

‘‘ଯଞ୍ହି କଯିରା ତଞ୍ହି ୱଦେ, ଯଂ ନ କଯିରା ନ ତଂ ୱଦେ;

ଅକରୋନ୍ତଂ ଭାସମାନଂ, ପରିଜାନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା।

୨୨୭।

‘‘ସୁସୁଖଂ ୱତ ନିବ୍ବାନଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଦେସିତଂ;

ଅସୋକଂ ୱିରଜଂ ଖେମଂ, ଯତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। – ଗାଥାଉଯମଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯୋ ପୁବ୍ବେ କରଣୀଯାନି, ପଚ୍ଛା ସୋ କାତୁମିଚ୍ଛତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁବ୍ବେ ପୁରେତରଂ ଜରାରୋଗାଦୀହି ଅନଭିଭୂତକାଲେଯେୱ କାତବ୍ବାନି ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖାୱହାନି କମ୍ମାନି ପମାଦୱସେନ ଅକତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସୋ କାତବ୍ବକାଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା କାତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ସୋତି ଚ ନିପାତମତ୍ତଂ। ତଦା ପନ ଜରାରୋଗାଦୀହି ଅଭିଭୂତତ୍ତା କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଚ ସୁଖା ସୋ ଧଂସତେ ଠାନା, ପଚ୍ଛା ଚ ମନୁତପ୍ପତୀତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଖା ଠାନା ସଗ୍ଗତୋ ନିବ୍ବାନତୋ ଚ ତଦୁପାଯସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦିତତ୍ତା ପରିହାଯନ୍ତୋ ‘‘ଅକତଂ ମେ କଲ୍ୟାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୪୮; ନେତ୍ତି। ୧୨୦) ପଚ୍ଛା ଚ ଅନୁତପ୍ପତି ୱିପ୍ପଟିସାରଂ ଆପଜ୍ଜତି। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଅହଂ ପନ କରଣୀଯଂ କତ୍ୱା ଏୱ ତୁମ୍ହେ ଏୱଂ ୱଦାମୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଞ୍ହି କଯିରା’’ତି ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ପରିଜାନନ୍ତୀତି ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନ୍ତି ନ ବହୁଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୱସେନ ହି ଯଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ ଏୱ ସୋଭତି, ନ ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା। କରଣୀଯପରିଯାଯେନ ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଇଦାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁସୁଖଂ ୱତା’’ତିଆଦିନା ତତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସମ୍ମା ସାମଂ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ ସବ୍ବସୋ ସୋକହେତୂନଂ ଅଭାୱତୋ ଅସୋକଂ ୱିଗତରାଗାଦିରଜତ୍ତା ୱିରଜଂ ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତତ୍ତା ଖେମଂ ନିବ୍ବାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସୁଖଂ ୱତ, କସ୍ମା? ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ସକଲଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ୱୂପସମତୀତି।

ବାକୁଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଧନିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁଖଞ୍ଚେଜୀୱିତୁଂ ଇଚ୍ଛେତି ଆଯସ୍ମତୋ ଧନିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଖିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ନଳମାଲାଯ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ରାଜଗହେ କୁମ୍ଭକାରକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଧନିଯୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ କୁମ୍ଭକାରକମ୍ମେନ ଜୀୱତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ସତ୍ଥା ଧନିଯସ୍ସ କୁମ୍ଭକାରସ୍ସ ସାଲାଯଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପୁକ୍କୁସାତିସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଛଧାତୁୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୩।୩୪୨ ଆଦଯୋ) ଦେସେସି। ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା କତକିଚ୍ଚୋ ଅହୋସି। ଧନିଯୋ ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱତ ବୁଦ୍ଧସାସନଂ, ଯତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିପରିଚଯେନାପି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ସକ୍କା’’ତି ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କୁଟିମଣ୍ଡନାନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ କୁଟିକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଭଗୱତା ଗରହିତୋ ସଙ୍ଘିକେ ସେନାସନେ ୱସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮।୧-୭) –

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହଂ;

ୱିପିନଗ୍ଗେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାଯକଂ।

‘‘ନଳମାଲଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ଚ ତାୱଦେ;

ତତ୍ଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଓଘତିଣ୍ଣମନାସୱଂ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ନଳମାଲମପୂଜଯିଂ;

ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ମହାୱୀରଂ, ସବ୍ବଲୋକାନୁକମ୍ପକଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ମାଲମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବୁଦ୍ଧପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଧୁତଙ୍ଗସମାଧାନେନ ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେତ୍ୱା ସଙ୍ଘଭତ୍ତାଦିଂ ସାଦିୟନ୍ତେ ଅଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ଅୱଜାନନ୍ତି, ତେସଂ ଓୱାଦଦାନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ –

୨୨୮।

‘‘ସୁଖଞ୍ଚେ ଜୀୱିତୁଂ ଇଚ୍ଛେ, ସାମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅପେକ୍ଖୱା;

ସଙ୍ଘିକଂ ନାତିମଞ୍ଞେୟ୍ୟ, ଚୀୱରଂ ପାନଭୋଜନଂ।

୨୨୯।

ସୁଖଞ୍ଚେ ଜୀୱିତୁଂ ଇଚ୍ଛେ, ସାମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅପେକ୍ଖୱା;

ଅହି ମୂସିକସୋବ୍ଭଂୱ, ସେୱେଥ ସୟନାସନଂ।

୨୩୦।

ସୁଖଞ୍ଚେ ଜୀୱିତୁଂ ଇଚ୍ଛେ, ସାମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅପେକ୍ଖୱା;

ଇତରୀତରେନ ତୁସ୍ସେୟ୍ୟ, ଏକଧମ୍ମଞ୍ଚ ଭାୱଯେ’’ତି। – ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସୁଖଞ୍ଚେ ଜୀୱିତୁଂ ଇଚ୍ଛେ, ସାମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅପେକ୍ଖୱାତି ସାମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସମଣଭାୱେ ଅପେକ୍ଖୱା ସିକ୍ଖାୟ ତିବ୍ବଗାରୱୋ ହୁତ୍ୱା ସୁଖଂ ଜୀୱିତୁଂ ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଚେ, ଅନେସନଂ ପହାୟ ସାମଞ୍ଞସୁଖେନ ସଚେ ଜୀୱିତୁକାମୋତି ଅତ୍ଥୋ । ସଙ୍ଘିକଂ ନାତିମଞ୍ଞେୟ୍ୟ, ଚୀୱରଂ ପାନଭୋଜନନ୍ତି ସଙ୍ଘତୋ ଆଭତଂ ଚୀୱରଂ ଆହାରଂ ନ ଅୱମଞ୍ଞେୟ୍ୟ, ସଙ୍ଘସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଲାଭୋ ନାମ ପରିସୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସମ୍ଭୱେନ ସାମଞ୍ଞସୁଖଂ ହତ୍ଥଗତମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅହି ମୂସିକସୋବ୍ଭଂୱାତି ଅହି ୱିୟ ମୂସିକାୟ ଖତବିଲଂ ସେୱେଥ ସେୱେୟ୍ୟ ସେନାସନଂ। ଯଥା ନାମ ସପ୍ପୋ ସୟମତ୍ତନୋ ଆସୟଂ ଅକତ୍ୱା ମୂସିକାୟ ଅଞ୍ଞେନ ୱା କତେ ଆସୟେ ୱସିତ୍ୱା ଯେନ କାମଂ ପକ୍କମତି, ଏୱମେୱଂ ଭିକ୍ଖୁ ସୟଂ ସେନାସନକରଣା ସଂକିଲେସଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସିତ୍ୱା ପକ୍କମେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ୱୁତ୍ତେ ଅୱୁତ୍ତେ ଚ ପଚ୍ଚୟେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସେନେୱ ସାମଞ୍ଞସୁଖଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଇତରୀତରେନ ତୁସ୍ସେୟ୍ୟା’’ତି, ଯେନ କେନଚି ହୀନେନ ୱା ପଣୀତେନ ୱା ଯଥାଲଦ୍ଧେନ ପଚ୍ଚୟେନ ସନ୍ତୋସଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଧମ୍ମନ୍ତି ଅପ୍ପମାଦଭାୱଂ, ତଞ୍ହି ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜଂ ସବ୍ବଂ ଲୋକିୟସୁଖଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖଞ୍ଚ ହତ୍ଥଗତମେୱ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହି ଝାୟନ୍ତୋ, ପପ୍ପୋତି ୱିପୁଲଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୩୫୨; ଧ। ପ। ୨୭)।

ଧନିୟତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମାତଙ୍ଗପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଅତିସୀତନ୍ତି ଆୟସ୍ମତୋ ମାତଙ୍ଗପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହିମୱନ୍ତସମୀପେ ମହତୋ ଜାତସ୍ସରସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ମହତି ନାଗଭୱନେ ମହାନୁଭାୱୋ ନାଗରାଜା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ନାଗଭୱନତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଅତ୍ତନୋ ସୀସମଣିନା ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ

ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ମାତଙ୍ଗସ୍ସ ନାମ କୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ମାତଙ୍ଗପୁତ୍ତୋତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ସୋ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଅଲସଜାତିକୋ ହୁତ୍ୱା କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ଞାତକେହି ଅଞ୍ଞେହି ଚ ଗରହିତୋ ''ସୁଖଜୀୱିନୋ ଇମେ ସମଣା ସକ୍ୟପୁତ୍ତିୟା''ତି ସୁଖଜୀୱିତଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୂହି କତପରିଚୟୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଇଦ୍ଧିବଲଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଭାୱନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୮। ୮-୨୯) –

''ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୂ;

ୱିୱେକକାମୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଗଚ୍ଛତେ ଅନିଲଞ୍ଜସେ।

''ଅୱିଦୂରେ ହିମୱନ୍ତସ୍ସ, ମହାଜାତସ୍ସରୋ ଅହୁ;

ତତ୍ଥ ମେ ଭୱନଂ ଆସି, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଂୟୁତଂ।

''ଭୱନା ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ଅଦ୍ଦସଂ ଲୋକନାୟକଂ;

ଇନ୍ଦୀୱରଂୱ ଜଲିତଂ, ଆଦିତ୍ତଂୱ ହୁତାସନଂ।

''ୱିଚିନଂ ନଦ୍ଦସଂ ପୁପ୍ଫଂ, ପୂଜୟିସ୍ସନ୍ତି ନାୟକଂ;

ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ଅୱନ୍ଦିଂ ସତ୍ଥୁନୋ ଅହଂ।

''ମମ ସୀସେ ମଣିଂ ଗୟ୍ହ, ପୂଜୟିଂ ଲୋକନାୟକଂ;

ଇମାୟ ମଣିପୂଜାୟ, ୱିପାକୋ ହୋତୁ ଭଦ୍ଦକୋ।

''ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଠିତୋ ସତ୍ଥା, ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସଥ।

''ସୋ ତେ ଇଜ୍ଝତୁ ସଙ୍କପ୍ପୋ, ଲଭସ୍ସୁ ୱିପୁଲଂ ସୁଖଂ;

ଇମାୟ ମଣିପୂଜାୟ, ଅନୁଭୋହି ମହାୟସଂ।

''ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ଭଗୱା, ଜଲଜୁତ୍ତମନାମକୋ;

ଅଗମାସି ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ, ୟତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପଣୀହିତଂ।

''ସଟ୍ଠିକପ୍ପାନି ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜମକାରୟିଂ;

ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅହୋସହଂ।

''ପୁବ୍ବକମ୍ମଂ ସରନ୍ତସ୍ସ, ଦେୱଭୂତସ୍ସ ମେ ସତୋ;

ମଣି ନିବ୍ବତ୍ତତେ ମୟ୍ହଂ, ଆଲୋକକରଣୋ ମମଂ।

‘‘ଛଅସୀତିସହସ୍ସାନି , ନାରିଯୋ ମେ ପରିଗ୍ଗହା;

ୱିଚିତ୍ତୱତ୍ଥାଭରଣା, ଆମୁକ୍କମଣିକୁଣ୍ଡଲା।

‘‘ଅଳାରପମ୍ହା ହସୁଲା, ସୁସଞ୍ଞା ତନୁମଜ୍ଝିମା;

ପରିୱାରେନ୍ତି ମଂ ନିଚ୍ଚଂ, ମଣିପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସୋଣ୍ଣମଯା ମଣିମଯା, ଲୋହିତଙ୍କମଯା ତଥା;

ଭଣ୍ଡା ମେ ସୁକତା ହୋନ୍ତି, ଯଦିଚ୍ଛସି ପିଳନ୍ଧନା।

‘‘କୂଟାଗାରା ଗହା ରମ୍ମା, ସଯନଞ୍ଚ ମହାରହଂ;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଯଦିଚ୍ଛକଂ।

‘‘ଲାଭା ତେସଂ ସୁଲଦ୍ଧଞ୍ଚ, ଯେ ଲଭନ୍ତି ଉପସ୍ସୁତିଂ;

ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ମନୁସ୍ସାନଂ, ଓସଧଂ ସବ୍ବପାଣିନଂ।

‘‘ମଯ୍ହମ୍ପି ସୁକତଂ କମ୍ମଂ, ଯୋହଂ ଅଦକ୍ଖି ନାଯକଂ;

ୱିନିପାତା ପମୁତ୍ତୋମ୍ହି, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

‘‘ଯଂ ଯଂ ଯୋନୂପପଜ୍ଜାମି, ଦେୱତ୍ତଂ ଅଥ ମାନୁସଂ;

ଦିୱସଞ୍ଚେୱ ରତ୍ତିଞ୍ଚ, ଆଲୋକୋ ହୋତି ମେ ସଦା।

‘‘ତାଯେୱ ମଣିପୂଜାଯ, ଅନୁଭୋତ୍ୱାନ ସମ୍ପଦା;

ଞାଣାଲୋକୋ ମଯା ଦିଟ୍ଠୋ, ପତ୍ତୋମ୍ହି ଅଚଲଂ ପଦଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ମଣିଂ ଅଭିପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ମଣିପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ କୋସଜ୍ଜଂ ଗରହନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱୀରିଯାରମ୍ଭଂ କିତ୍ତେନ୍ତୋ –

୨୩୧।

‘‘ଅତିସୀତଂ ଅତିଉଣ୍ହଂ, ଅତିସାଯମିଦଂ ଅହୁ;

ଇତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠକମ୍ମନ୍ତେ, ଖଣା ଅଚ୍ଚେନ୍ତି ମାଣୱେ।

୨୩୨।

‘‘ଯୋ ଚ ସୀତଞ୍ଚ ଉଣ୍ହଞ୍ଚ, ତିଣା ଭିୟ୍ୟୋ ନ ମଞ୍ଞତି;

କରଂ ପୁରିସକିଚ୍ଚାନି, ସୋ ସୁଖା ନ ୱିହାଯତି।

୨୩୩।

‘‘ଦବ୍ବଂ କୁସଂ ପୋଟକିଲଂ, ଉସୀରଂ ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜଂ;

ଉରସା ପନୁଦିସ୍ସାମି, ୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହଯ’’ନ୍ତି। – ଗାଥାଉଯମାହ;

ତତ୍ଥ ଅତିସୀତନ୍ତି ହିମପାତୱଦ୍ଦଲାଦିନା ଅତିୱିଯ ସୀତଂ, ଇଦଂ ଅହୂତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅତିଉଣ୍ହନ୍ତି ଧମ୍ମପରିତାପାଦିନା ଅତିୱିଯ ଉଣ୍ହଂ, ଉଭଯେନପି ଉତୁୱସେନ କୋସଜ୍ଜୱତ୍ଥୁମାହ। ଅତିସାଯନ୍ତି ଦିୱସସ୍ସ ପରିଣତିଯା ଅତିସାଯଂ, ସାଯଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ପାତୋପି ସଙ୍ଗୟ୍ହତି , ତଦୁଭଯେନ କାଲୱସେନ କୋସଜ୍ଜୱତ୍ଥୁମାହ। ଇତୀତି ଇମିନା ପକାରେନ। ଏତେନ ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନା କମ୍ମଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୮।୮୦; ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୪) ୱୁତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜୱତ୍ଥୁଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱିସ୍ସଟ୍ଠକମ୍ମନ୍ତେତି ପରିଚ୍ଚତ୍ତଯୋଗକମ୍ମନ୍ତେ। ଖଣାତି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦାଦଯୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସସ୍ସ ଓକାସା। ଅଚ୍ଚେନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କମନ୍ତି। ମାଣୱେତି ସତ୍ତେ। ତିଣା ଭିୟ୍ୟୋ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ତିଣତୋ ଉପରି ନ ମଞ୍ଞତି, ତିଣଂ ୱିଯ ମଞ୍ଞତି, ସୀତୁଣ୍ହାନି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବଂ କରୋତି। କରନ୍ତି କରୋନ୍ତୋ। ପୁରିସକିଚ୍ଚାନୀତି ୱୀରପୁରିସେନ କତ୍ତବ୍ବାନି ଅତ୍ତହିତପରହିତାନି। ସୁଖାତି ସୁଖତୋ, ନିବ୍ବାନସୁଖତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତିଯଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ।

ମାତଙ୍ଗପୁତ୍ତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଖୁଜ୍ଜସୋଭିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯେ ଚିତ୍ତକଥୀ ବହୁସ୍ସୁତାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଖୁଜ୍ଜସୋଭିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଦସହି ଗାଥାହି ଅଭିତ୍ଥୱି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ପାଟଲିପୁତ୍ତନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ‘‘ସୋଭିତୋ’’ତିସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି। ଥୋକଂ ଖୁଜ୍ଜଧାତୁକତାଯ ପନ ଖୁଜ୍ଜସୋଭିତୋତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୭।୪୯-୫୮) –

‘‘କକୁଧଂ ୱିଲସନ୍ତଂୱ, ଦେୱଦେୱଂ ନରାସଭଂ;

ରଥିଯଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ତମନ୍ଧକାରଂ ନାସେତ୍ୱା, ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ବହୁଂ ଜନଂ;

ଞାଣାଲୋକେନ ଜୋତନ୍ତଂ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ୱସୀସତସହସ୍ସେହି, ନୀଯନ୍ତଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ଉଦ୍ଧରନ୍ତଂ ବହୂ ସତ୍ତେ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ଆହନନ୍ତଂ ଧମ୍ମଭେରିଂ, ମଦ୍ଦନ୍ତଂ ତିତ୍ଥିଯେ ଗଣେ;

ସୀହନାଦଂ ୱିନଦନ୍ତଂ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ଯାୱତା ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ, ଆଗନ୍ତ୍ୱାନ ସବ୍ରହ୍ମକା;

ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ନିପୁଣେ ପଞ୍ହେ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ଯସ୍ସଞ୍ଜଲିଂ କରିତ୍ୱାନ, ଆଯାଚନ୍ତି ସଦେୱକା;

ତେନ ପୁଞ୍ଞଂ ଅନୁଭୋନ୍ତି, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ସବ୍ବେ ଜନା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ପୱାରେନ୍ତି ଚକ୍ଖୁମଂ;

ନ ୱିକମ୍ପତି ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ନଗରଂ ପୱିସତୋ ଯସ୍ସ, ରୱନ୍ତି ଭେରିଯୋ ବହୂ;

ୱିନଦନ୍ତି ଗଜା ମତ୍ତା, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ୱୀଥ୍ୟା ଗଚ୍ଛତୋ ଯସ୍ସ, ସବ୍ବାଭା ଜୋତତେ ସଦା;

ଅବ୍ଭୁନ୍ନତା ସମା ହୋନ୍ତି, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ବ୍ୟାହରନ୍ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଚକ୍କୱାଳମ୍ପି ସୁଯ୍ୟତି;

ସବ୍ବେ ସତ୍ତେ ୱିଞ୍ଞାପେତି, କୋ ଦିସ୍ୱା ନ ପସୀଦତି।

‘‘ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ବୁଦ୍ଧମଭିକିତ୍ତଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, କିତ୍ତନାଯ ଇଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ରାଜଗହେ ସତ୍ତପଣ୍ଣିଗୁହାଯଂ ସନ୍ନିପତିତେନ ସଙ୍ଘେନ ‘‘ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଆମନ୍ତେହୀ’’ତି ଆଣତ୍ତୋ ପଥୱିଯଂ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ପୁରତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ସାସନଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ସଯଂ ପୁରେତରଂ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ତପଣ୍ଣିଗୁହାଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ମାରସ୍ସ ମାରକାଯିକାନଞ୍ଚ ପଟିସେଧନତ୍ଥଂ ଦେୱସଙ୍ଘେନ ପେସିତା ଅଞ୍ଞତରା ଦେୱତା ସତ୍ତପଣ୍ଣିଗୁହାଦ୍ୱାରେ ଠିତା ହୋତି, ତସ୍ସା ଖୁଜ୍ଜସୋଭିତୋ ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ଆଗମନଂ କଥେନ୍ତୋ –

୨୩୪।

‘‘ଯେ ଚିତ୍ତକଥୀ ବହୁସ୍ସୁତା, ସମଣା ପାଟଲିପୁତ୍ତୱାସିନୋ;

ତେସଞ୍ଞତରୋଯମାଯୁୱା, ଦ୍ୱାରେ ତିଟ୍ଠତି ଖୁଜ୍ଜସୋଭିତୋ’’ତି। – ପଠମଂ ଗାଥମାହ;

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତକଥୀତି ୱିଚିତ୍ତଧମ୍ମକଥିକା, ସଙ୍ଖେପନଂ, ୱିତ୍ଥାରଣଂ ଗମ୍ଭୀରକରଣଂ ଉତ୍ତାନୀକରଣଂ କଙ୍ଖାୱିନୋଦନଂ ଧମ୍ମପତିଟ୍ଠାପନନ୍ତି ଏୱମାଦୀହି ନାନାନଯେହି ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମସ୍ସ କଥନସୀଲାତି ଅତ୍ଥୋ। ବହୁସ୍ସୁତାତି ପରିଯତ୍ତିପଟିୱେଧବାହୁସଚ୍ଚପାରିପୂରିଯା ବହୁସ୍ସୁତା। ସବ୍ବସୋ ସମିତପାପତାଯ ସମଣା। ପାଟଲିପୁତ୍ତୱାସିନୋ, ତେସଞ୍ଞତରୋତି ପାଟଲିପୁତ୍ତନଗରୱାସିତାଯ ପାଟଲିପୁତ୍ତୱାସିନୋ, ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ, ଅଯଂ ଆଯୁୱା ଦୀଘାଯୁ ଆଯସ୍ମା। ଦ୍ୱାରେ ତିଟ୍ଠତୀତି ସତ୍ତପଣ୍ଣିଗୁହାଯ ଦ୍ୱାରେ ତିଟ୍ଠତି, ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅନୁମତିଯା ପୱିସିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସା ଦେୱତା ଥେରସ୍ସ ଆଗମନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିୱେଦେନ୍ତୀ –

୨୩୫।

''ଯେ ଚିତ୍ତକଥୀ…ପେ… ଦ୍ୱାରେ ତିଟ୍ଠତି ମାଲୁତେରିତୋ''ତି। – ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ;

ତତ୍ଥ ମାଲୁତେରିତୋତି ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଜନିତେନ ୱାଯୁନା ଏରିତୋ, ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଆଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ତାଯ ଦେୱତାଯ ନିୱେଦିତେନ ସଙ୍ଘେନ କତୋକାସୋ ଥେରୋ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ –

୨୩୬।

''ସୁଯୁଦ୍ଧେନ ସୁଯିଟ୍ଠେନ, ସଙ୍ଗାମୱିଜଯେନ ଚ;

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଚିଣ୍ଣେନ, ଏୱାଯଂ ସୁଖମେଧତୀ''ତି। –

ଇମାଯ ତତିଯଗାଥାଯ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ତତ୍ଥ ସୁଯୁଦ୍ଧେନାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନୱସେନ କିଲେସେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁଜ୍ଝନେନ। ସୁଯିଟ୍ଠେନାତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେହି ଦିନ୍ନସପ୍ପାଯଧମ୍ମଦାନେନ। ସଙ୍ଗାମୱିଜଯେନ ଚାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ସବ୍ବସୋ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରନିମ୍ମଥନେନ ଲଦ୍ଧସଙ୍ଗାମୱିଜଯେନ ଚ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଚିଣ୍ଣେନାତି ଅନୁଚିଣ୍ଣେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ। ଏୱାଯଂ ସୁଖମେଧତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅଯଂ ଖୁଜ୍ଜସୋଭିତୋ ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଞ୍ଚ ଏଧତି, ଅନୁଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଖୁଜ୍ଜସୋଭିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ୱାରଣତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋଧ କୋଚି ମନୁସ୍ସେସୂତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱାରଣତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଦ୍ୱାନୱୁତେ କପ୍ପେ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁରେତରମେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପେସୁ ପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚତୁପଣ୍ଣାସସହସ୍ସାନଂ ଅନ୍ତେୱାସିକାନଂ ମନ୍ତେ ୱାଚେନ୍ତୋ ୱସତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତସ୍ସ ତୁସିତା କାଯା ଚୱିତ୍ୱା ଚରିମଭୱେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମନେନ ମହାପଥୱିକମ୍ପୋ ଅହୋସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ମହାଜନୋ ଭୀତୋ ସଂୱିଗ୍ଗୋ ନଂ ଇସିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଥୱିକମ୍ପନକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛି। ସୋ ''ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମି, ତେନାଯଂ ପଥୱିକମ୍ପୋ, ତସ୍ମା ମା ଭାଯଥା''ତି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱଂ କଥେତ୍ୱା ସମସ୍ସାସେସି, ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପୀତିଂ ପଟିୱେଦେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱାରଣୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଆରଞ୍ଞକସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ବୁଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅହିନକୁଲେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କଲହଂ କତ୍ୱା କାଲଙ୍କତେ ଦିସ୍ୱା ''ଇମେ ସତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୋଧେନ ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପତ୍ତା''ତି ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ ହୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗତୋ, ତସ୍ସ ଭଗୱା ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ତଦନୁରୂପମେୱ ଓୱାଦଂ ଦେନ୍ତୋ –

୨୩୭।

''ଯୋଧ କୋଚି ମନୁସ୍ସେସୁ, ପରପାଣାନି ହିଂସତି;

ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରମ୍ହା ଚ, ଉଭଯା ଧଂସତେ ନରୋ।

୨୩୮।

‘‘ଯୋ ଚ ମେତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ, ସବ୍ବପାଣାନୁକମ୍ପତି;

ବହୁଞ୍ହି ସୋ ପସଵତି, ପୁଞ୍ଞଂ ତାଦିସକୋ ନରୋ।

୨୩୯।

‘‘ସୁଭାସିତସ୍ସ ସିକ୍ଖେଥ, ସମଣୂପାସନସ୍ସ ଚ;

ଏକାସନସ୍ସ ଚ ରହୋ, ଚିତ୍ତଵୂପସମସ୍ସ ଚା’’ତି। – ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ଯୋଧ କୋଚି ମନୁସ୍ସେସୂତି ଇଧ ମନୁସ୍ସେସୁ ଯୋ କୋଚି ଖତ୍ତିଯୋ ଵା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଵା ଵେସ୍ସୋ ଵା ସୁଦ୍ଦୋ ଵା ଗହଟ୍ଠୋ ଵା ପବ୍ବଜିତୋ ଵା। ମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦଵସେନ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରପାଣାନି ହିଂସତୀତି ପରସତ୍ତେ ମାରେତି ଵିବାଧତି ଚ। ଅସ୍ମା ଲୋକାତି ଇଧ ଲୋକତୋ। ପରମ୍ହାତି ପରଲୋକତୋ। ଉଭଯା ଧଂସତେତି ଉଭଯତୋ ଧଂସତି, ଉଭଯଲୋକପରିଯାପନ୍ନହିତସୁଖତୋ ପରିହାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନରୋତି ସତ୍ତୋ।

ଏଵଂ ପରପୀଳାଲକ୍ଖଣଂ ପାପଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ପରପୀଳାନିଵତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ଚ ମେତ୍ତେନା’’ତିଆଦିନା ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନାତି ମେତ୍ତାସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଅପ୍ପନାପତ୍ତେନ ଇତରୀତରେନ ଵା। ସବ୍ବପାଣାନୁକମ୍ପତୀତି ସବ୍ବେ ପାଣେ ଅତ୍ତନୋ ଓରସପୁତ୍ତେ ଵିଯ ମେତ୍ତାଯତି। ବହୁଞ୍ହି ସୋ ପସଵତି, ପୁଞ୍ଞଂ ତାଦିସକୋ ନରୋତି ସୋ ତଥାରୂପୋ ମେତ୍ତାଵିହାରୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ବହୁଂ ମହନ୍ତଂ ଅନପ୍ପକଂ କୁସଲଂ ପସଵତି ପଟିଲଭତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି।

ଇଦାନି ତଂ ସସମ୍ଭାରେ ସମଥଵିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ‘‘ସୁଭାସିତସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ତତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଭାସିତସ୍ସ ସିକ୍ଖେଥାତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥାଦିଭେଦଂ ସୁଭାସିତଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ ସଵନଧାରଣପରିପୁଚ୍ଛାଦିଵସେନ ସିକ୍ଖେଯ୍ଯ। ସମଣୂପାସନସ୍ସ ଚାତି ସମିତପାପାନଂ ସମଣାନଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାନଂ ଉପାସକାନଂ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ପଯିରୁପାସନଞ୍ଚେଵ ପଟିପତ୍ତିଯା ତେସଂ ସମୀପଚରିଯଞ୍ଚ ସିକ୍ଖେଯ୍ଯ। ଏକାସନସ୍ସ ଚ ରହୋ ଚିତ୍ତଵୂପସମସ୍ସ ଚାତି ଏକସ୍ସ ଅସହାଯସ୍ସ କାଯଵିଵେକଂ ଅନୁବ୍ରୂହନ୍ତସ୍ସ ରହୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗଵସେନ ଆସନଂ ନିସଜ୍ଜଂ ସିକ୍ଖେଯ୍ଯ। ଏଵଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଭାଵନଞ୍ଚ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦଵସେନ କିଲେସାନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଵୂପସମଞ୍ଚ ସିକ୍ଖେଯ୍ଯ। ଯାହି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀହି କିଲେସା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ଵୂପସନ୍ତା ପହୀନା ହୋନ୍ତି, ତା ମଗ୍ଗଫଲସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ଚିତ୍ତଂ ଵୂପସନ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀତି। ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୭।୫୯-୭୨) –

‘‘ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ଵା ହିମଵଂ, ମନ୍ତେ ଵାଚେମହଂ ତଦା;

ଚତୁପଞ୍ଞାସସହସ୍ସାନି, ସିସ୍ସା ମଯ୍ହଂ ଉପଟ୍ଠହୁଂ।

‘‘ଅଧିତା ଵେଦଗୂ ସବ୍ବେ, ଛଳଙ୍ଗେ ପାରମିଂ ଗତା;

ସକଵିଜ୍ଜାହୁପତ୍ଥଦ୍ଧା, ହିମଵନ୍ତେ ଵସନ୍ତି ତେ।

‘‘ଚଵିତ୍ଵା ତୁସିତା କାଯା, ଦେଵପୁତ୍ତୋ ମହାଯସୋ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜି ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ, ସମ୍ପଜାନୋ ପତିସ୍ସତୋ।

‘‘ସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତେ, ଦସସହସ୍ସି କମ୍ପଥ;

ଅନ୍ଧା ଚକ୍ଖୁଂ ଅଲଭିଂସୁ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତମ୍ହି ନାଯକେ।

‘‘ସବ୍ବାକାରଂ ପକମ୍ପିତ୍ଥ, କେଵଲା ଵସୁଧା ଅଯଂ;

ନିଗ୍ଘୋସସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାନ, ଉଦ୍ଦିଜିଂସୁ ମହାଜନା।

‘‘ସବ୍ବେ ଜନା ସମାଗମ୍ମ, ଆଗଚ୍ଛୁଂ ମମ ସନ୍ତିକଂ;

ୱସୁଧାଯଂ ପକମ୍ପିତ୍ଥ, କିଂ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଅୱଚାସିଂ ତଦା ତେସଂ, ମା ଭେଥ ନତ୍ଥି ୱୋ ଭଯଂ;

ୱିସଟ୍ଠା ହୋଥ ସବ୍ବେପି, ଉପ୍ପାଦୋଯଂ ସୁୱତ୍ଥିକୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠହେତୂହି ସମ୍ଫୁସ୍ସ, ୱସୁଧାଯଂ ପକମ୍ପତି;

ତଥା ନିମିତ୍ତା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଓଭାସୋ ୱିପୁଲୋ ମହା।

‘‘ଅସଂସଯଂ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି ଚକ୍ଖୁମା;

ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱାନ ଜନତଂ, ପଞ୍ଚସୀଲେ କଥେସହଂ।

‘‘ସୁତ୍ୱାନ ପଞ୍ଚସୀଲାନି, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଦୁଲ୍ଲଭଂ;

ଉବ୍ବେଗଜାତା ସୁମନା, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ଅହଂସୁ ତେ।

‘‘ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ନିମିତ୍ତଂ ୱିଯାକରିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ବ୍ଯାକରଣସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ୱାରଣତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱସ୍ସିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଏକୋପିସଦ୍ଧୋ ମେଧାୱୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ୱସ୍ସିକତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପିଲକ୍ଖଫଲାନି ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କୋସଲରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱସ୍ସିକୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଆବାଧିକୋ ଅହୋସି। ଅଥ ନଂ ଞାତକା ୱେଜ୍ଜପରିଦିଟ୍ଠେନ ଭେସଜ୍ଜୱିଧିନା ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅରୋଗମକଂସୁ। ସୋ ତମ୍ହା ଆବାଧା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ଭାୱନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୭।୪୦-୪୪) –

‘‘ୱନନ୍ତରେ ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା, ଅତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ମହାଯସଂ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପିଲକ୍ଖସ୍ସ ଫଲଂ ଅଦା।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଅଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ଆକାସେନ ଞାତକାନଂ ସନ୍ତିକେ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ଠିତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ତେ ସରଣେସୁ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ତେସୁ କେଚି କାଲଙ୍କତା ସରଣେସୁ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ବୁଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାନଂ ଉପଗତଂ ‘‘କିଂ ତେ, ୱସ୍ସିକ, ଞାତୀନଂ ଆରୋଗ୍ୟ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ସୋ ଞାତୀନଂ ଅତ୍ତନା କତଂ ଉପକାରଂ ସତ୍ଥୁ କଥେନ୍ତୋ –

୨୪୦।

‘‘ଏକୋପି ସଦ୍ଧୋ ମେଧାୱୀ, ଅସ୍ସଦ୍ଧାନୀଧ ଞାତିନଂ;

ଧମ୍ମଟ୍ଠୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ, ହୋତି ଅତ୍ଥାଯ ବନ୍ଧୁନଂ।

୨୪୧।

‘‘ନିଗ୍ଗୟ୍ହ ଅନୁକମ୍ପାଯ, ଚୋଦିତା ଞାତଯୋ ମଯା;

ଞାତିବନ୍ଧୱପେମେନ, କାରଂ କତ୍ୱାନ ଭିକ୍ଖୁସୁ।

୨୪୨।

‘‘ତେ ଅବ୍ଭୂତୀତା କାଲଙ୍କତା, ପତ୍ତା ତେ ତିଦିୱଂ ସୁଖଂ;

ଭାତରୋ ମୟ୍ହଂ ମାତା ଚ, ମୋଦନ୍ତି କାମକାମିନୋ’’ତି। –

ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥାଯଂ ପଠମଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ – ଯୋ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ଚ ରତନତ୍ତଯସଦ୍ଧାଯ ଚ ୱସେନ ସଦ୍ଧୋ, ତତୋ ଏୱ କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣାଦିଯୋଗତୋ ମେଧାୱୀ, ସତ୍ଥୁ ଓୱାଦଧମ୍ମେ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଚ ଠିତତ୍ତା ଧମ୍ମଟ୍ଠୋ, ଆଚାରସୀଲସ୍ସ ମଗ୍ଗସୀଲସ୍ସ ଫଲସୀଲସ୍ସ ଚ ୱସେନ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଏକୋପି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ଅଭାୱେନ ଅସ୍ସଦ୍ଧାନଂ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଇମେ’’ତି ଞାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଞାତୀନଂ, ତଥା ପେମବନ୍ଧନେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ‘‘ବନ୍ଧୂ’’ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ବନ୍ଧୱାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ହୋତୀତି।

ଏୱଂ ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅତ୍ତୂପନାଯିକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିଗ୍ଗୟ୍ହା’’ତିଆଦିନା ଇତରଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ନିଗ୍ଗୟ୍ହ ଅନୁକମ୍ପାଯ, ଚୋଦିତା ଞାତଯୋ ମଯାତି ଇଦାନିପି ଦୁଗ୍ଗତା କୁସଲଂ ଅକତ୍ୱା ଆଯତିଂ ପରିକ୍କିଲେସଂ ପୁନ ମାନୁଭୱିତ୍ଥାତି ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଞାତଯୋ ମଯା ଓୱଦିତା। ଞାତିବନ୍ଧୱପେମେନ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଅଯଂ ବନ୍ଧୱୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେନ ପେମେନ ମମ ୱାଦଂ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା କାରଂ କତ୍ୱାନ ଭିକ୍ଖୁସୁ ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯଦାନେନ ଚେୱ ଉପଟ୍ଠାନେନ ଚ ଭିକ୍ଖୁସୁ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ କତ୍ୱା ତେ ଅବ୍ଭୂତୀତା କାଲଙ୍କତା ହୁତ୍ୱା ଇମଂ ଲୋକଂ ଅତିକ୍କନ୍ତା। ପୁନ ତେତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ତିଦିୱଂ ସୁଖନ୍ତି ଦେୱଲୋକପରିଯାପନ୍ନସୁଖଂ, ସୁଖଂ ୱା ଇଟ୍ଠଂ ତିଦିୱଂ ଅଧିଗତା। ‘‘କେ ପନ ତେ’’ତି ଆହ। ‘‘ଭାତରୋ ମୟ୍ହଂ ମାତା ଚ, ମୋଦନ୍ତି କାମକାମିନୋ’’ତି। ଅତ୍ତନା ଯଥାକାମିତୱତ୍ଥୁକାମସମଙ୍ଗିନୋ ହୁତ୍ୱା ଅଭିରମନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱସ୍ସିକତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଯସୋଜତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

କାଲପବ୍ବଙ୍ଗସଙ୍କାସୋତି ଆଯସ୍ମତୋ ଯସୋଜତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଆରାମଗୋପକକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ୱିପସ୍ସିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ

ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ଲବୁଜଫଲଂ ଅଦାସି।

ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିନଗରଦ୍ୱାରେ କେୱଟ୍ଟଗାମେ ପଞ୍ଚକୁଲସତଜେଟ୍ଠକସ୍ସ କେୱଟ୍ଟସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଯସୋଜୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସହାଯେହି କେୱଟ୍ଟପୁତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ମଚ୍ଛଗହଣତ୍ଥଂ ଅଚିରୱତିଯଂ ନଦିଯଂ ଜାଲଂ ଖିପି। ତତ୍ଥେକୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ମହାମଚ୍ଛୋ ଅନ୍ତୋଜାଲଂ ପାୱିସି। ତଂ ତେ ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ ଦସ୍ସେସୁଂ । ରାଜା ''ଇମସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣସ୍ସ ମଚ୍ଛସ୍ସ ୱଣ୍ଣକାରଣଂ ଭଗୱା ଜାନାତୀ''ତି ମଚ୍ଛଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଦସ୍ସେସି। ଭଗୱା ''ଅଯଂ କସ୍ସପସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଓସକ୍କମାନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମିଚ୍ଛା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସାସନଂ ଓସକ୍କାପେତ୍ୱା ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଅଚିରୱତିଯଂ ମଚ୍ଛୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଭଗିନୀନଞ୍ଚ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ, ତସ୍ସ ଭାତିକତ୍ଥେରସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଞ୍ଚ ତେନେୱ କଥାପେତ୍ୱା ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା କପିଲସୁତ୍ତଂ ଦେସେସି।

ସତ୍ଥୁ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଯସୋଜୋ ସଂୱେଗଜାତୋ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ସହାଯେହି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପତିରୂପେ ଠାନେ ୱସନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସପରିସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ଜେତୱନଂ ଅଗମାସି। ତସ୍ସ ଆଗମନେ ସେନାସନପଞ୍ଞାପନାଦିନା ୱିହାରେ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦୋ ଅହୋସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ''ଭଗୱା ସପରିସଂ ଯସୋଜଂ ପଣାମେସୀ''ତି (ଉଦା। ୨୩) ସବ୍ବଂ ଉଦାନେ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଣାମିତୋ ପନ ଆଯସ୍ମା ଯସୋଜୋ କସାଭିହତୋ ଭଦ୍ଦୋ ଅସ୍ସାଜାନୀଯୋ ୱିଯ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାଯ ୱଗ୍ଗୁମୁଦାଯ ନଦିଯା ତୀରେ ୱସନ୍ତୋ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋୱସ୍ସେଯେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୭।୩୨-୩୯) –

''ନଗରେ ବନ୍ଧୁମତିଯା, ଆରାମିକୋ ଅହଂ ତଦା;

ଅଦ୍ଦସଂ ୱିରଜଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅନିଲଞ୍ଜସେ।

''ଲବୁଜଂ ଫଲମାଦାଯ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସଦାସହଂ;

ଆକାସେୱ ଠିତୋ ସନ୍ତୋ, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି ମହାଯସୋ।

''ୱିତ୍ତିସଞ୍ଜନନୋ ମଯ୍ହଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖାୱହୋ;

ଫଲଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦତ୍ୱାନ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା।

''ଅଧିଗଞ୍ଛିଂ ତଦା ପୀତିଂ, ୱିପୁଲଂ ସୁଖମୁତ୍ତମଂ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ ରତନଂ, ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ତହିଂ ତହିଂ।

''ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ଫଲଂ ଅଦଦିଂ ତଦା;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଫଲଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ...ପେ... କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞଂ ପନ ସମାନଂ ସପରିସଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଯସୋଜଂ ସତ୍ଥା ପକ୍କୋସିତ୍ୱା ଆନେଞ୍ଜସମାପତ୍ତିନା ପଟିସନ୍ଥାରମକାସି। ସୋ ସବ୍ବେପି ଧୁତଙ୍ଗଧମ୍ମେ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ତେନସ୍ସ ସରୀରଂ କିସଂ ଅହୋସି ଲୂଖଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ, ତଂ ଭଗୱା ପରମପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ପସଂସନ୍ତୋ –

୨୪୩।

''କାଲପବ୍ବଙ୍ଗସଙ୍କାସୋ , କିସୋ ଧମନିସନ୍ଥତୋ;

ମଉଞ୍ଞୂ ଅନ୍ନପାନମ୍ହି, ଅଦୀନମାନସୋ ନରୋ’’ତି। – ପଠମଂ ଗାଥମାହ;

ତତ୍ଥ କାଳପଵଙ୍ଗସଙ୍କାସୋତି ମଂସୂପଚଯଵିଗମେନ କିସଦୁସଣ୍ଠିତସରୀରାଵଯଵତାଯ ଦନ୍ତିଲତାପଵସଦିସଙ୍ଗୋ, ତେନାହ ‘‘କିସୋ ଧମନିସନ୍ଥତୋ’’ତି। କିସୋତି ମୋନେଯ୍ୟପଟିପଦାପୂରଣେନ କିସସରୀରୋ। ଧମନିସନ୍ଥତୋତି ଧମନୀହି ସନ୍ଥତଗତ୍ତୋ ଅପ୍ପମଂସଲୋହିତତାଯ ପାକଟୀହି କଣ୍ଡରସିରାହି ଵିତତସରୀରୋ। ମତ୍ତଞ୍ଞୂତି ପରିଯେସନପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗଵିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ପମାଣଞ୍ଞୂ। ଅଦୀନମାନସୋତି କୋସଜ୍ଜାଦୀହି ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ଅଲୀନଚିତ୍ତୋ ଅକୁସୀତଵୁତ୍ତି। ନରୋତି ପୁରିସୋ, ପୋରିସସ୍ସ ଧୁରସ୍ସ ଵହନତୋ ପୋରିସଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁରିସଧୋରଯ୍ହୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏଵଂ ଥେରୋ ସତ୍ଥାରା ପସଟ୍ଠୋ ପସଟ୍ଠଭାଵାନୁରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିଵାସନଖନ୍ତିଵୀରିଯାରମ୍ଭଵିଵେକାଭିରତିକିତ୍ତନମୁଖେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ –

୨୪୪।

‘‘ଫୁଟ୍ଠୋ ଡଂସେହି ମକସେହି, ଅରଞ୍ଞସ୍ମିଂ ବ୍ରହାଵନେ;

ନାଗୋ ସଙ୍ଗାମସୀସେଵ, ସତୋ ତତ୍ରାଧିଵାସଯେ।

୨୪୫।

‘‘ଯଥା ବ୍ରହ୍ମା ତଥା ଏକୋ, ଯଥା ଦେଵୋ ତଥା ଦୁଵେ;

ଯଥା ଗାମୋ ତଥା ତଯୋ, କୋଲାହଲଂ ତତୁତ୍ତରି’’ନ୍ତି। –

ଇମା ଦ୍ଵେ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ନାଗୋ ସଙ୍ଗାମସୀସେଵାତି ଯଥା ନାମ ଆଜାନେଯ୍ୟୋ ହତ୍ଥିନାଗୋ ଯୁଦ୍ଧମଣ୍ଡଲେ ଅସିସତ୍ତିତୋମରାଦିପ୍ପହାରେ ଅଧିଵାସେତ୍ଵା ପରସେନଂ ଵିଦ୍ଧଂସେତି, ଏଵଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅରଞ୍ଞସ୍ମିଂ ବ୍ରହାଵନେ ଅରଞ୍ଞାନିଯଂ ଡଂସାଦିପରିସ୍ସଯେ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଅଧିଵାସେଯ୍ୟ, ଅଧିଵାସେତ୍ଵା ଚ ଭାଵନାବଲେନ ମାରବଲଂ ଵିଧମେଯ୍ୟ।

ଯଥା ବ୍ରହ୍ମାତି ଯଥା ବ୍ରହ୍ମା ଏକକୋ ଚିତ୍ତପ୍ପକୋପରହିତୋ ଝାନସୁଖେନ ନିଚ୍ଚମେଵ ସୁଖିତୋ ଵିହରତି ତଥା ଏକୋତି ଭିକ୍ଖୁପି ଏକୋ ଅଦୁତିଯୋ ଵିଵେକସୁଖମନୁବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ସୁଖଂ ଵିହରତି। ଏକସ୍ସ ସାମଞ୍ଞସୁଖଂ ପଣୀତନ୍ତି ହି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ଏକଵିହାରୀ ଭିକ୍ଖୁ ‘‘ବ୍ରହ୍ମସମୋ’’ତି ଵଦତି। ଯଥା ଦେଵୋ ତଥା ଦୁଵେତି ଯଥା ଦେଵାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଚିତ୍ତପ୍ପକୋପୋପି ସିଯା, ତଥା ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସହଵାସେ ଘଟ୍ଟନାପି ଭଵେଯ୍ୟାତି ସଦୁତିଯଵାସେନ ଭିକ୍ଖୁ ‘‘ଦେଵସମୋ’’ତି ଵୁତ୍ତୋ। ଯଥା ଗାମୋ ତଥା ତଯୋତି ଅସ୍ମିମେଵ ପାଠେ ତିଣ୍ଣଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସହଵାସୋ ଗାମଵାସସଦିସୋ ଵିଵେକଵାସୋ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । କୋଲାହଲଂ ତତୁତ୍ତରିନ୍ତି ତତୋ ତଯତୋ ଉପରି ଚ ବହୂନଂ ସଂଵାସୋ କୋଲାହଲଂ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦମହାଜନସନ୍ନିପାତସଦିସୋ, ତସ୍ମା ଏକଵିହାରିନା ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋତି।

ଯସୋଜତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସାଟିମତ୍ତିଯତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା

ଅହୁ ତୁଯ୍ହଂ ପୁରେ ସଦ୍ଧାତି ଆଯସ୍ମତୋ ସାଟିମତ୍ତିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ଵା ପସନ୍ନମାନସୋ ତାଲଵଣ୍ଟଂ ଅଦାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମଗଧରଟ୍ଠେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ସାଟିମତ୍ତିଯୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଵଯପ୍ପତ୍ତୋ ହେତୁସମ୍ପନ୍ନତାଯ ଆରଞ୍ଞକଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୮।୪୩-୪୭) –

‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ତାଲଵଣ୍ଟମଦାସହଂ;

ସୁମନେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ, ଧାରଯାମି ମହାରହଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନଵୁତିତୋ କପ୍ପେ, ତାଲଵଣ୍ଟମଦାସହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ତାଲଵଣ୍ଟସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ଵା ଭିକ୍ଖୂ ଓଵଦତି ଅନୁସାସତି ବହୂ ଚ ସତ୍ତେ ଧମ୍ମଂ କଥେତ୍ଵା ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାପେସି।ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଚ କୁଲଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧଂ ଅପ୍ପସନ୍ନଂ ସଦ୍ଧଂ ପସନ୍ନଂ ଅକାସି। ତେନ ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ମନୁସ୍ସା ଥେରେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନା ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥେକା ଦାରିକା ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀଯା ଥେରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପଵିଟ୍ଠଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଭୋଜନେନ ପରିଵିସତି। ଅଥେକଦିଵସଂ ମାରୋ ‘‘ଏଵଂ ଇମସ୍ସ ଅଯସୋ ଵଡ୍ଢିସ୍ସତି, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ଥେରସ୍ସ ରୂପେନ ଗନ୍ତ୍ଵା ତଂ ଦାରିକଂ ହତ୍ଥେ ଅଗ୍ଗହେସି। ଦାରିକା ‘‘ନାଯଂ ମନୁସ୍ସସମ୍ଫସ୍ସୋ’’ତି ଚ ଅଞ୍ଞାସି, ହତ୍ଥଞ୍ଚ ମୁଞ୍ଚାପେସି। ତଂ ଦିସ୍ଵା ଘରଜନୋ ଥେରେ ଅପ୍ପସାଦଂ ଜନେସି। ପୁନଦିଵସେ ଥେରୋ ତଂ କାରଣଂ ଅନାଵଜ୍ଜେନ୍ତୋ ତଂ ଘରଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ଅନାଦରଂ ଅକଂସୁ। ଥେରୋ ତଂ କାରଣଂ ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତୋ ମାରସ୍ସ କିରିଯଂ ଦିସ୍ଵା ‘‘ତସ୍ସ ଗୀଵାଯଂ କୁକ୍କୁରକୁଣପଂ ପଟିମୁଞ୍ଚତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ଵା ତସ୍ସ ମୋଚନତ୍ଥଂ ଉପଗତେନ ମାରେନ ଅତୀତଦିଵସେ କତକିରିଯଂ କଥାପେତ୍ଵା ତଂ ତଜ୍ଜେତ୍ଵା ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ତଂ ଦିସ୍ଵା ଘରସାମିକୋ ‘‘ଖମଥ, ଭନ୍ତେ, ଅଚ୍ଚଯ’’ନ୍ତି ଖମାପେତ୍ଵା ‘‘ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ ଅହମେଵ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେ ଉପଟ୍ଠହାମୀ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ –

୨୪୬।

‘‘ଅହୁ ତୁଯ୍ହଂ ପୁରେ ସଦ୍ଧା, ସା ତେ ଅଜ୍ଜ ନ ଵିଜ୍ଜତି;

ଯଂ ତୁଯ୍ହଂ ତୁଯ୍ହମେଵେତଂ, ନତ୍ଥି ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମମ।

୨୪୭।

‘‘ଅନିଚ୍ଚା ହି ଚଲା ସଦ୍ଧା, ଏଵଂ ଦିଟ୍ଠା ହି ସା ମଯା;

ରଜ୍ଜନ୍ତିପି ଵିରଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ କିଂ ଜିଯ୍ୟତେ ମୁନି।

୨୪୮।

‘‘ପଚ୍ଚତି ମୁନିନୋ ଭତ୍ତଂ, ଥୋକଂ ଥୋକଂ କୁଲେ କୁଲେ;

ପିଣ୍ଡିକାଯ ଚରିସ୍ସାମି, ଅତ୍ଥି ଜଙ୍ଘବଲଂ ମମା’’ତି। –

ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅହୁ ତୁଯ୍ହଂ ପୁରେ ସଦ୍ଧା, ସା ତେ ଅଜ୍ଜ ନ ଵିଜ୍ଜତୀତି, ଉପାସକ, ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ତଵ ମଯି ‘‘ଅଯ୍ୟୋ ଧମ୍ମଚାରୀ ସମଚାରୀ’’ତିଆଦିନା ସଦ୍ଧା ଅହୋସି, ସା ସଦ୍ଧା ତେ ତଵ ଅଜ୍ଜ ଇଦାନି ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ଯଂ ତୁଯ୍ହଂ ତୁଯ୍ହମେଵେତନ୍ତି ଚତୁପଚ୍ଚଯଦାନଂ, ତୁଯ୍ହମେଵ ଏତଂ ହୋତୁ, ନ ତେନ ମଯ୍ହଂ ଅତ୍ଥୋ, ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନଚିତ୍ତେନ ହି ଦାନଂ ନାମ ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ଵା ଯଂ ତୁଯ୍ହଂ ତୁଯ୍ହମେଵେତନ୍ତି ଯଂ ତଵ ମଯି ଅଜ୍ଜ ଅଗାରଵଂ ପଵତ୍ତଂ, ତଂ ତୁଯ୍ହମେଵ, ତସ୍ସ ଫଲଂ ତଯା ଏଵ ପଚ୍ଚନୁଭଵିତବ୍ବଂ, ନ ମଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନତ୍ଥି ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମମାତି ମମ ପନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗେନେଵ ଦୁଚ୍ଚରିତହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା।

ଅନିଚ୍ଚା ହି ଚଲା ସଙ୍ଖାତି ଯସ୍ମା ପୋଥୁଜ୍ଜନିକା ସଙ୍ଖା ଅନିଚ୍ଚା ଏକନ୍ତିକା ନ ହୋତି, ତତୋ ଏଓ ଚଲା ଅସ୍ସପିଟ୍ଠେ ଠପିତକୁମ୍ଭଣ୍ଡଂ ୱିଯ, ଥୁସରାସିମ୍ହି ନିଖାତଖାଣୁକଂ ୱିଯ ଚ ଅନୱଟ୍ଠିତା। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠା ହି ସା ମଯାତି ଏୱଂ ଭୂତା ଚ ସା ସଙ୍ଖା ମଯା ତଯି ଦିଟ୍ଠା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଦିତା। ରଜ୍ଜନ୍ତିପି ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏୱଂ ତସ୍ସା ଅନୱଟ୍ଠିତତ୍ତା ଏଓ ଇମେ ସତ୍ତା କଦାଚି କଣ୍ହଚି ମିତ୍ତସଣ୍ଠୱସେନ ରଜ୍ଜନ୍ତି ସିନେହମ୍ପି କରୋନ୍ତି, କଦାଚି ୱିରଜ୍ଜନ୍ତି ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ କିଂ ଜିଯ୍ଯତେ ମୁନୀତି ତସ୍ମିଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ରଜ୍ଜନେ ୱିରଜ୍ଜନେ ଚ ମୁନି ପଜ୍ଜଜିତୋ କିଂ ଜିଯ୍ଯତି, କା ତସ୍ସ ହାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

''ସଚେ ମମ ପଚ୍ଚଯେ ନ ଗଣ୍ହଥ, କଥଂ ତୁମ୍ହେ ଯାପେଥା''ତି ଏୱଂ ମା ଚିନ୍ତଯୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଚ୍ଚତୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ମୁନିନୋ ପଜ୍ଜଜିତସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ନାମ କୁଲେ କୁଲେ ଅନୁଘରଂ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ପଚ୍ଚତେ, ନ ଚ ତୁଯ୍ହଂ ଏୱ ଗେହେ। ପିଣ୍ଡିକାଯ ଚରିସ୍ସାମି, ଅତ୍ଥି ଜଙ୍ଘବଲଂ ମମାତି ଅତ୍ଥି ମେ ଜଙ୍ଘବଲଂ, ନାହଂ ଓଭଗ୍ଗଜଙ୍ଘୋ ନ ଖଞ୍ଜୋ ନ ଚ ପାଦରୋଗୀ, ତସ୍ମା ପିଣ୍ଡିକାଯ ମିସ୍ସକଭିକ୍ଖାଯ ଚରିସ୍ସାମି, ''ଯଥାପି ଭମରୋ ପୁପ୍ଫ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୪୯; ନେତ୍ତି। ୧୨୩) ସତ୍ଥାରା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଯାପେସ୍ସାମୀତି ଦସ୍ସେତି।

ସାଟିମତ୍ତିଯତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଉପାଲିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଧାଯଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମାତି ଆଯସ୍ମତୋ ଉପାଲିତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ହଂସୱତୀନଗରେ କୁଲଘରେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ୱିନଯଧରାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅଧିକାରକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେସି। ସୋ ଯାୱଜୀୱଂ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ କପ୍ପକଗେହେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି, ଉପାଲୀତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଖତ୍ତିଯାନଂ ପସାଦକୋ ହୁତ୍ୱା ତଥାଗତେ ଅନୁପିଯମ୍ବୱନେ ୱିହରନ୍ତେ ପଜ୍ଜଜନତ୍ଥାଯ ନିକ୍ଖମନ୍ତେହି ଛହି ଖତ୍ତିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଜ୍ଜଜି। ତସ୍ସ ପଜ୍ଜଜାୱିଧାନଂ ପାଠଇଯଂ ଆଗତମେୱ (ଚୂଳୱ। ୩୩୦)।

ସୋ ପଜ୍ଜଜିତ୍ୱା ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ''ମଯ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅରଞ୍ଞୱାସଂ ଅନୁଜାନାଥା''ତି ଆହ। ଭିକ୍ଖୁ ତୱ ଅରଞ୍ଞେ ୱସନ୍ତସ୍ସ ଏକମେୱ ଧୁରଂ ୱଡ୍ଢିସ୍ସତି, ଅମ୍ହାକଂ ପନ ସନ୍ତିକେ ୱସନ୍ତସ୍ସ ଗନ୍ଥଧୁରଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନାଧୁରଞ୍ଚ ପରିପୂରେସ୍ସତୀତି। ଥେରୋ ସତ୍ଥୁ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୧।୪୪୧-୫୯୫) –

''ନଗରେ ହଂସୱତିଯା, ସୁଜାତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଅସୀତିକୋଟିନିଚଯୋ, ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୱା।

''ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ;

ଲକ୍ଖଣେ ଇତିହାସେ ଚ, ସଧମ୍ମେ ପାରମିଂ ଗତୋ।

''ପରିବ୍ବାଜା ଏକସିଖା, ଗୋତମା ବୁଦ୍ଧସାୱକା;

ଚରକା ତାପସା ଚେୱ, ଚରନ୍ତି ମହିଯା ତଦା।

''ତେପି ମଂ ପରିୱାରେନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱିସ୍ସୁତୋ ଇତି;

ବହୁଜ୍ଜନୋ ମଂ ପୂଜେତି, ନାହଂ ପୂଜେମି କିଞ୍ଚନଂ।

''ପୂଜାରହଂ ନ ପସ୍ସାମି, ମାନତ୍ଥଦ୍ଧୋ ଅହଂ ତଦା;

ବୁଦ୍ଧୋତି ୱଚନଂ ନତ୍ଥି, ତାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତେ ଜିନୋ।

‘‘ଅଚ୍ଚଯେନ ଅହୋରତ୍ତଂ, ପଦୁମୁତ୍ତରନାମକୋ;
ସଙ୍ଗଂ ତମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ୱିହାରିକେ ବାହୁଜଞ୍ଞେ, ପୁଥୁଭୂତେ ଚ ସାସନେ;
ଉପାଗମି ତଦା ବୁଦ୍ଧୋ, ନଗରଂ ହଂସସୱ୍ହଯଂ।

‘‘ପିତୁ ଅତ୍ଥାଯ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି ଚକ୍ଖୁମା;
ତେନ କାଲେନ ପରିସା, ସମନ୍ତା ଯୋଜନଂ ତଦା।

‘‘ସମ୍ମତୋ ମନୁଜାନଂ ସୋ, ସୁନନ୍ଦୋ ନାମ ତାପସୋ;
ଯାୱତା ବୁଦ୍ଧପରିସା, ପୁପ୍ଫେହଚ୍ଛାଦଯୀ ତଦା।

‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଂ ପକାସେନ୍ତେ, ସେଟ୍ଠେ ଚ ପୁପ୍ଫମଣ୍ଡପେ;
କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

‘‘ସତ୍ତରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ୱସ୍ସେତ୍ୱା ଧମ୍ମୱୁଟ୍ଠିଯୋ;
ଅଟ୍ଠମେ ଦିୱସେ ପତ୍ତେ, ସୁନନ୍ଦଂ କିତ୍ତଯୀ ଜିନୋ।

‘‘ଦେୱଲୋକେ ମନୁସ୍ସେ ୱା, ସଂସରନ୍ତୋ ଅଯଂ ଭୱେ;
ସବ୍ବେସଂ ପୱରୋ ହୁତ୍ୱା, ଭୱେସୁ ସଂସରିସ୍ସତି।

‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;
ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;
ମନ୍ତାଣିପୁତ୍ତୋ ପୁଣ୍ଣୋତି, ହେସ୍ସତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ଏୱଂ କିତ୍ତଯି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସୁନନ୍ଦଂ ତାପସଂ ତଦା;
ହାସଯନ୍ତୋ ଜନଂ ସବ୍ବଂ, ଦସ୍ସଯନ୍ତୋ ସକଂ ବଲଂ।

‘‘କତଞ୍ଜଲୀ ନମସ୍ସନ୍ତି, ସୁନନ୍ଦଂ ତାପସଂ ଜନା;
ବୁଦ୍ଧେ କାରଂ କରିତ୍ୱାନ, ସୋଧେସି ଗତିମତ୍ତନୋ।

‘‘ତତ୍ଥ ମେ ଅହୁ ସଙ୍କପ୍ପୋ, ସୁତ୍ୱାନ ମୁନିନୋ ୱଚଂ;
ଅହମ୍ପି କାରଂ କସ୍ସାମି, ଯଥା ପସ୍ସାମି ଗୋତମଂ।

‘‘ଏୱାହଂ ଚିନ୍ତୟିତ୍ୱାନ, କିରିୟଂ ଚିନ୍ତୟିଂ ମମ;

କ୍ୟାହଂ କମ୍ମଂ ଆଚରାମି, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତେ ଅନୁତ୍ତରେ।

‘‘ଅୟଞ୍ଚ ପାଠିକୋ ଭିକ୍ଖୁ, ସବ୍ବପାଠିସ୍ସ ସାସନେ;

ୱିନୟେ ଅଗ୍ଗନିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ତଂ ଠାନଂ ପତ୍ଥୟେ ଅହଂ।

‘‘ଇଦଂ ମେ ଅମିତଂ ଭୋଗଂ, ଅକ୍ଖୋଭଂ ସାଗରୂପମଂ;

ତେନ ଭୋଗେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଆରାମଂ ମାପୟେ ଅହଂ।

‘‘ସୋଭନଂ ନାମ ଆରାମଂ, ନଗରସ୍ସ ପୁରତ୍ଥତୋ;

କିଣିତ୍ୱା ସତସହସ୍ସେନ, ସଙ୍ଘାରାମଂ ଅମାପୟିଂ।

‘‘କୂଟାଗାରେ ଚ ପାସାଦେ, ମଣ୍ଡପେ ହମ୍ମିୟେ ଗୁହା;

ଚଙ୍କମେ ସୁକତେ କତ୍ୱା, ସଙ୍ଘାରାମଂ ଅମାପୟିଂ।

‘‘ଜନ୍ତାଘରଂ ଅଗ୍ଗିସାଲଂ, ଅଥୋ ଉଦକମାଳଅକଂ;

ନ୍ହାନଘରଂ ମାପୟିତ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସଦାସହଂ।

‘‘ଆସନ୍ଦିୟୋ ପୀଠକେ ଚ, ପରିଭୋଗେ ଚ ଭାଜନେ;

ଆରାମିକଞ୍ଚ ଭେସଜ୍ଜଂ, ସବ୍ବମେତଂ ଅଦାସହଂ।

‘‘ଆରକ୍ଖଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱାନ, ପାକାରଂ କାରୟିଂ ଦଳ୍ହଂ;

ମା ନଂ କୋଚି ୱିହେଠେସି, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସେନାୱାସଂ, ସଙ୍ଘାରାମେ ଅମାପୟିଂ;

ୱେପୁଲ୍ଲଂ ତଂ ମାପୟିତ୍ୱା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଉପନାମୟିଂ।

‘‘ନିଟ୍ଠାପିତୋ ମୟାରାମୋ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛ ତୁୱଂ ମୁନି;

ନିୟ୍ୟାଦେସ୍ସାମି ତଂ ୱୀର, ଅଧିୱାସେହି ଚକ୍ଖୁମ।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାୟ, ଅଧିୱାସେସି ନାୟକୋ।

‘‘ଅଧିୱାସନମଞ୍ଞାୟ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଭୋଜନଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱା, କାଲମାରୋଚୟିଂ ଅହଂ।

‘‘ଆରୋଚିତମ୍ହି କାଲମ୍ହି, ପଦୁମୁତ୍ତରନାୟକୋ;

ଖୀଣାସୱସହସ୍ସେହି, ଆରାମଂ ମେ ଉପାଗମି।

‘‘ନିସିନ୍ନଂ କାଲମଞ୍ଞାୟ, ଅନ୍ନପାନେନ ତପ୍ପୟିଂ;

ଭୁତ୍ତାୱିଂ କାଲମଞ୍ଞାୟ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱିଂ।

‘‘କୀତୋ ସତସହସ୍ସେନ, ତତ୍ତକେନେୱ କାରିତୋ;

ସୋଭନୋ ନାମ ଆରାମୋ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛ ତୁୱଂ ମୁନି।

‘‘ଇମିନାରାମଦାନେନ , ଚେତନାପଣିଧୀହି ଚ;

ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋହଂ, ଲଭାମି ମମ ପତ୍ଥିତଂ।

‘‘ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସଙ୍ଘାରାମଂ ସୁମାପିତଂ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱି।

‘‘ଯୋ ସୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦାସି, ସଙ୍ଘାରାମଂ ସୁମାପିତଂ;

ତମହଂ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

‘‘ହତ୍ଥୀ ଅସ୍ସା ରଥା ପତ୍ତୀ, ସେନା ଚ ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ;

ପରିୱାରେସ୍ସନ୍ତିମଂ ନିଚ୍ଚଂ, ସଙ୍ଘାରାମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ସଟ୍ଠି ତୂରସହସ୍ସାନି, ଭେରିୟୋ ସମଲଙ୍କତା;

ପରିୱାରେସ୍ସନ୍ତିମଂ ନିଚ୍ଚଂ, ସଙ୍ଘାରାମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ଛଳସୀତିସହସ୍ସାନି, ନାରିୟୋ ସମଲଙ୍କତା;

ୱିଚିତ୍ତୱତ୍ଥାଭରଣା, ଆମୁତ୍ତମଣିକୁଣ୍ଡଲା।

‘‘ଅଳାରପମ୍ହା ହସୁଲା, ସୁସଞ୍ଞା ତନୁମଜ୍ଝିମା;

ପରିୱାରେସ୍ସନ୍ତିମଂ ନିଚ୍ଚଂ, ସଙ୍ଘାରାମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସାନି, ଦେୱଲୋକେ ରମିସ୍ସତି;

ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସତି।

‘‘ଦେୱରାଜେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ସବ୍ବଂ ପଟିଲଭିସ୍ସତି;

ଅନୂନଭୋଗୋ ହୁତ୍ୱାନ, ଦେୱରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସତି।

‘‘ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ରାଜା ରଟ୍ଠେ ଭୱିସ୍ସତି।

ପଥବ୍ୟା ରଜ୍ଜଂ ୱିପୁଲଂ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯଂ।

‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ହି, ଓକ୍କାକକୁଲସମ୍ଭୱୋ;

ଗୋତମୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଦାଯାଦୋ, ଓରସୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ;

ଉପାଲି ନାମ ନାମେନ, ହେସ୍ସତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକୋ।

‘‘ୱିନଯେ ପାରମିଂ ପତ୍ୱା, ଠାନାଠାନେ ଚ କୋୱିଦୋ;

ଜିନସାସନଂ ଧାରେନ୍ତୋ, ୱିହରିସ୍ସତିନାସୱୋ।

‘‘ସବ୍ବମେତଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ, ଗୋତମୋ ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସ୍ସତି।

‘‘ଅପରିମେଯ୍ୟୁପାଦାଯ, ପତ୍ଥେମି ତୱ ସାସନଂ;

ସୋ ମେ ଅତ୍ଥୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ସବ୍ବସଂଯୋଜନକ୍ଖଯୋ।

‘‘ଯଥା ସୂଲାୱୁତୋ ପୋସୋ, ରାଜଦଣ୍ଡେନ ତଜ୍ଜିତୋ;

ସୂଲେ ସାତଂ ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ, ପରିମୁତ୍ତିଂୱ ଇଚ୍ଛତି।

‘‘ତଥେୱାହଂ ମହାୱୀର, ଭୱଦଣ୍ଡେନ ତଜ୍ଜିତୋ;

କମ୍ମସୂଲାୱୁତୋ ସନ୍ତୋ, ପିପାସାୱେଦନଟ୍ଟିତୋ।

‘‘ଭୱେ ସାତଂ ନ ୱିନ୍ଦାମି, ଡଯ୍ହନ୍ତୋ ତୀହି ଅଗ୍ଗିଭି;

ପରିମୁତ୍ତିଂ ଗୱେସାମି, ଯଥାପି ରାଜଦଣ୍ଡିତୋ।

‘‘ଯଥା ୱିସାଦୋ ପୁରିସୋ, ୱିସେନ ପରିପୀଳିତୋ;

ଅଗଦଂ ସୋ ଗୱେସେଯ୍ୟ, ୱିସଘାତାଯୁପାଲନଂ।

‘‘ଗୱେସମାନୋ ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ଅଗଦଂ ୱିସଘାତକଂ;

ତଂ ପିୱିତ୍ୱା ସୁଖୀ ଅସ୍ସ, ୱିସମ୍ହା ପରିମୁତ୍ତିଯା।

‘‘ତଥେୱାହଂ ମହାୱୀର, ଯଥା ୱିସହତୋ ନରୋ;

ସମ୍ପୀଳିତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ, ସଦ୍ଧମ୍ମାଗଦମେସହଂ।

‘‘ଧମ୍ମାଗଦଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଅଦ୍ଦକ୍ଖିଂ ସକ୍ୟସାସନଂ;

ଅଗ୍ଗଂ ସବ୍ବୋସଧାନଂ ତଂ, ସବ୍ବସଲ୍ଲୱିନୋଦନଂ।

‘‘ଧମ୍ମୋସଧଂ ପିୱିତ୍ୱାନ, ୱିସଂ ସବ୍ବଂ ସମୂହନିଂ;

ଅଜରାମରଂ ସୀତିଭାୱଂ, ନିବ୍ବାନଂ ଫସ୍ସଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ଯଥା ଭୂତଟ୍ଟିତୋ ପୋସୋ, ଭୂତଗ୍ଗାହେନ ପୀଳିତୋ;

ଭୂତୱେଜ୍ଜଂ ଗୱେସେଯ୍ଯ, ଭୂତସ୍ମା ପରିମୁତ୍ତିଯା।

‘‘ଗୱେସମାନୋ ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ଭୂତୱିଜ୍ଜାସୁ କୋୱିଦଂ;

ତସ୍ସ ସୋ ୱିହନେ ଭୂତଂ, ସମୂଲଞ୍ଚ ୱିନାସଯେ।

‘‘ତଥେୱାହଂ ମହାୱୀର, ତମଗ୍ଗାହେନ ପୀଳିତୋ;

ଞାଣାଲୋକଂ ଗୱେସାମି, ତମତୋ ପରିମୁତ୍ତିଯା।

‘‘ଅଥଦ୍ଦସଂ ସକ୍ୟମୁନିଂ, କିଲେସତମସୋଧନଂ;

ସୋ ମେ ତମଂ ୱିନୋଦେସି, ଭୂତୱେଜ୍ଜୋୱ ଭୂତକଂ।

‘‘ସଂସାରସୋତଂ ସଞ୍ଛିନ୍ଦିଂ, ତଣ୍ହାସୋତଂ ନିୱାରଯିଂ;

ଭୱଂ ଉଗ୍ଘାଟଯିଂ ସବ୍ବଂ, ଭୂତୱେଜ୍ଜୋୱ ମୂଲତୋ।

‘‘ଗରୁଳୋ ଯଥା ଓପତତି, ପନ୍ନଗଂ ଭକ୍ଖମତ୍ତନୋ;

ସମନ୍ତା ଯୋଜନସତଂ, ୱିକ୍ଖୋଭେତି ମହାସରଂ।

‘‘ପନ୍ନଗଂ ସୋ ଗହେତ୍ୱାନ, ଅଧୋସୀସଂ ୱିହେଠଯଂ;

ଆଦାଯ ସୋ ପକ୍କମତି, ଯେନକାମଂ ୱିହଙ୍ଗମୋ।

‘‘ତଥେୱାହଂ ମହାୱୀର, ଯଥାପି ଗରୁଳୋ ବଲୀ;

ଅସଙ୍ଖତଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଦୋସେ ୱିକ୍ଖାଲଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ଦିଟ୍ଠୋ ଅହଂ ଧମ୍ମୱରଂ, ସନ୍ତିପଦମନୁତ୍ତରଂ;

ଆଦାଯ ୱିହରାମେତଂ, ଗରୁଳୋ ପନ୍ନଗଂ ଯଥା।

‘‘ଆସାୱତୀ ନାମ ଲତା, ଜାତା ଚିତ୍ତଲତାୱନେ;

ତସ୍ସା ୱସ୍ସସହସ୍ସେନ, ଏକଂ ନିବ୍ବତ୍ତତେ ଫଲଂ।

‘‘ତଂ ଦେୱା ପୟିରୁପାସନ୍ତି, ତାୱଦୂରଫଲେ ସତି;

ଦେୱାନଂ ସା ପିୟା ଏୱଂ, ଆସାୱତୀ ଲତୁତ୍ତମା।

‘‘ସତସହସ୍ସୁପାଦାୟ, ତାହଂ ପରିଚରେ ମୁନି;

ସାୟଂ ପାତଂ ନମସ୍ସାମି, ଦେୱା ଆସାୱତିଂ ୟଥା।

‘‘ଅୱଞ୍ଝା ପାରିଚରିୟା, ଅମୋଘା ଚ ନମସ୍ସନା;

ଦୂରାଗତମ୍ପି ମଂ ସନ୍ତଂ, ଖଣୋୟଂ ନ ୱିରାଧୟି।

‘‘ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ପସ୍ସାମି, ୱିଚିନନ୍ତୋ ଭୱେ ଅହଂ;

ନିରୂପଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ, ଉପସନ୍ତୋ ଚରାମହଂ।

‘‘ୟଥାପି ପଦୁମଂ ନାମ, ସୂରିୟରଂସେନ ପୁପ୍ଫତି;

ତଥେୱାହଂ ମହାୱୀର, ବୁଦ୍ଧରଂସେନ ପୁପ୍ଫିତୋ।

‘‘ୟଥା ବଲାକୟୋନିମ୍ହି, ନ ୱିଜ୍ଜତି ପୁମୋ ସଦା;

ମେଘେସୁ ଗଜ୍ଜମାନେସୁ, ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି ତା ସଦା।

‘‘ଚିରମ୍ପି ଗବ୍ଭଂ ଧାରେନ୍ତି, ୟାୱ ମେଘୋ ନ ଗଜ୍ଜତି;

ଭାରତୋ ପରିମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ୟଦା ମେଘୋ ପୱସ୍ସତି।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଧମ୍ମମେଘେନ ଗଜ୍ଜତୋ;

ସଦ୍ଦେନ ଧମ୍ମମେଘସ୍ସ, ଧମ୍ମଗବ୍ଭଂ ଅଗଣ୍ହହଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସୁପାଦାୟ, ପୁଞ୍ଞଗବ୍ଭଂ ଧରେମହଂ;

ନପ୍ପମୁଚ୍ଚାମି ଭାରତୋ, ଧମ୍ମମେଘୋ ନ ଗଜ୍ଜତି।

‘‘ୟଦା ତୁୱଂ ସକ୍ୟମୁନି, ରମ୍ମେ କପିଲୱତ୍ଥୱେ;

ଗଜ୍ଜସି ଧମ୍ମମେଘେନ, ଭାରତୋ ପରିମୁଚ୍ଚହଂ।

‘‘ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ, ତଥାପ୍ପଣିହିତମ୍ପି ଚ;

ଚତୁରୋ ଚ ଫଲେ ସବ୍ବେ, ଧମ୍ମେୱଂ ୱିଜନାଯିଂ ଅହଂ।

‘‘ଅପରିମେଯ୍ୟୁପାଦାଯ, ପଣ୍ହେମି ତୱ ସାସନଂ;

ସୋ ମେ ଅଣ୍ଟୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ସନ୍ତିପଦମନୁତ୍ତରଂ।

‘‘ୱିନଯେ ପାରମିଂ ପତ୍ତୋ, ଯଥାପି ପାଠିକୋ ଇସି;

ନ ମେ ସମସମୋ ଅତ୍ଥି, ଧାରେମି ସାସନଂ ଅହଂ।

‘‘ୱିନଯେ ଖନ୍ଧକେ ଚାପି, ତିକଚ୍ଛେଦେ ଚ ପଞ୍ଚକେ;

ଏତ୍ଥ ମେ ୱିମତି ନତ୍ଥି, ଅକ୍ଖରେ ବ୍ଯଞ୍ଜନେପି ୱା।

‘‘ନିଗ୍ଗହେ ପଟିକମ୍ମେ ଚ, ଠାନାଠାନେ ଚ କୋୱିଦୋ;

ଓସାରଣେ ୱୁଟ୍ଠାପନେ, ସବ୍ବତ୍ଥ ପାରମିଂ ଗତୋ।

‘‘ୱିନଯେ ଖନ୍ଧକେ ୱାପି, ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଦଂ ଅହଂ;

ଉଭତୋ ୱିନିୱେଠେତ୍ୱା, ରସତୋ ଓସରେଯ୍ୟହଂ।

‘‘ନିରୁତ୍ତିଯା ସୁକୁସଲୋ, ଅତ୍ଥାନତ୍ଥେ ଚ କୋୱିଦୋ;

ଅନଞ୍ଞାତଂ ମଯା ନତ୍ଥି, ଏକଗ୍ଗୋ ସତ୍ଥୁ ସାସନେ।

‘‘ରୂପଦକ୍ଖୋ ଅହଂ ଅଜ୍ଜ, ସକ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ସାସନେ;

କଙ୍ଖଂ ସବ୍ବଂ ୱିନୋଦେମି, ଛିନ୍ଦାମି ସବ୍ବସଂସଯଂ।

‘‘ପଦଂ ଅନୁପଦଞ୍ଚାପି, ଅକ୍ଖରଞ୍ଚାପି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ;

ନିଦାନେ ପରିଯୋସାନେ, ସବ୍ବତ୍ଥ କୋୱିଦୋ ଅହଂ।

‘‘ଯଥାପି ରାଜା ବଲୱା, ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପରନ୍ତପେ;

ୱିଜିନିତ୍ୱାନ ସଙ୍ଗାମଂ, ନଗରଂ ତତ୍ଥ ମାପଯେ।

‘‘ପାକାରଂ ପରିଖଞ୍ଚାପି, ଏସିକଂ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକଂ;

ଅଟ୍ଟାଲକେ ଚ ୱିୱିଧେ, କାରଯେ ନଗରେ ବହୂ।

‘‘ସିଙ୍ଘାଟକଂ ଚଚ୍ଚରଞ୍ଚ, ସୁୱିଭତ୍ତନ୍ତରାପଣଂ;

କାରଯେଯ୍ୟ ସଭଂ ତତ୍ଥ, ଅତ୍ଥାନତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯଂ।

‘‘ନିଗ୍ଘାତତ୍ଥଂ ଅମିତ୍ତାନଂ, ଛିଦ୍ଦାଛିଦ୍ଦଞ୍ଚ ଜାନିତୁଂ;

ବଲକାଯସ୍ସ ରକ୍ଖାଯ, ସେନାପଚ୍ଚଂ ଠପେତି ସୋ।

‘‘ଆରକ୍ଖତ୍ଥାଯ ଭଣ୍ଡସ୍ସ, ନିଧାନକୁସଲଂ ନରଂ;

ମା ମେ ଭଣ୍ଡଂ ୱିନସ୍ସୀତି, ଭଣ୍ଡରକ୍ଖଂ ଠପେତି ସୋ।

‘‘ମମତ୍ତୋ ହୋତି ଯୋ ରଞ୍ଞୋ, ୱୁଦ୍ଧିଂ ଯସ୍ସ ଚ ଇଚ୍ଛତି;

ତସ୍ସାଧିକରଣଂ ଦେତି, ମିତ୍ତସ୍ସ ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ।

‘‘ଉପ୍ପାତେସୁ ନିମିତ୍ତେସୁ, ଲକ୍ଖଣେସୁ ଚ କୋୱିଦଂ;

ଅଜ୍ଝାଯକଂ ମନ୍ତଧରଂ, ପୋରୋହିଚ୍ଚେ ଠପେତି ସୋ।

‘‘ଏତେହଙ୍ଗେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ, ଖତ୍ତିଯୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି;

ସଦା ରକ୍ଖନ୍ତି ରାଜାନଂ, ଚକ୍କୱାକୋୱ ଦୁକ୍ଖିତଂ।

‘‘ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ହତାମିତ୍ତୋୱ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ, ଧମ୍ମରାଜାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

‘‘ତିତ୍ଥିଯେ ନିହନିତ୍ୱାନ, ମାରଞ୍ଚାପି ସସେନକଂ;

ତମନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା, ଧମ୍ମନଗରଂ ଅମାପଯି।

‘‘ସୀଲଂ ପାକାରକଂ ତତ୍ଥ, ଞାଣଂ ତେ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଟକଂ;

ସଦ୍ଧା ତେ ଏସିକା ୱୀର, ଦ୍ୱାରପାଲୋ ଚ ସଂୱରୋ।

‘‘ସତିପଟ୍ଠାନମଟ୍ଟାଲଂ, ପଞ୍ଞା ତେ ଚଚ୍ଚରଂ ମୁନେ;

ଇଦ୍ଧିପାଦଞ୍ଚ ସିଙ୍ଘାଟଂ, ଧମ୍ମୱୀଥି ସୁମାପିତା।

‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ଅଭିଧମ୍ମଞ୍ଚ, ୱିନଯଞ୍ଚାପି କେୱଲଂ;

ନୱଙ୍ଗଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ଏସା ଧମ୍ମସଭା ତୱ।

‘‘ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ, ୱିହାରଞ୍ଚପ୍ପଣୀହିତଂ;

ଆନେଞ୍ଜଞ୍ଚ ନିରୋଧୋ ଚ, ଏସା ଧମ୍ମକୁଟୀ ତୱ।

‘‘ପଞ୍ଞାଯ ଅଗ୍ଗୋ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ପଟିଭାନେ ଚ କୋୱିଦୋ;

ସାରିପୁତ୍ତୋତି ନାମେନ, ଧମ୍ମସେନାପତୀ ତୱ।

‘‘ତୁଚ୍ଛପପାତକୁସଲୋ , ଇଦ୍ଧିଯା ପାରମିଂ ଗତୋ;

କୋଲିତୋ ନାମ ନାମେନ, ପୋରୋହିଚ୍ଚୋ ତୱଂ ମୁନେ।

‘‘ପୋରାଣକୱଂସଧରୋ, ଉଗ୍ଗତେଜୋ ଦୁରାସଦୋ;

ଧୁତୱାଦୀଗୁଣେନଗ୍ଗୋ, ଅକ୍ଖଦସ୍ସୋ ତୱଂ ମୁନେ।

‘‘ବହୁସ୍ସୁତୋ ଧମ୍ମଧରୋ, ସଦ୍ଧପାଠୀ ଚ ସାସନେ;

ଆନନ୍ଦୋ ନାମ ନାମେନ, ଧମ୍ମାରକ୍ଖୋ ତୱଂ ମୁନେ।

‘‘ଏତେ ସଦ୍ଧେ ଅତିକ୍କମ୍ମ, ପମେସି ଭଗୱା ମମଂ;

ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ମେ ପାଦାସି, ୱିନଯେ ୱିଞ୍ଞୁଦେସିତଂ।

‘‘ଯୋ କୋଚି ୱିନଯେ ପଞ୍ହଂ, ପୁଚ୍ଛତି ବୁଦ୍ଧସାୱକୋ;

ତତ୍ଥ ମେ ଚିନ୍ତନା ନତ୍ଥି, ତଞ୍ଞେୱତ୍ଥଂ କଥେମହଂ।

‘‘ଯାୱତା ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତମ୍ହି, ଠପେତ୍ୱା ତଂ ମହାମୁନି;

ୱିନଯେ ମାଦିସୋ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଭିଯ୍ୟୋ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏୱଂ ଗଜ୍ଜତି ଗୋତମୋ;

ଉପାଲିସ୍ସ ସମୋ ନତ୍ଥି, ୱିନଯେ ଖନ୍ଧକେସୁ ଚ।

‘‘ଯାୱତା ବୁଦ୍ଧଭଣିତଂ, ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ୱିନଯୋଗଧଂ ତଂ ସଦ୍ଧଂ, ୱିନଯମୂଲପସ୍ସିନୋ।

‘‘ମମ କମ୍ମଂ ସରିତ୍ୱାନ, ଗୋତମୋ ସକ୍ଯପୁଙ୍ଗୱୋ;

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି ମଂ।

‘‘ସତସହସ୍ସୁପାଦାଯ, ଇମଂ ଠାନଂ ଅପତ୍ଥଯିଂ;

ସୋ ମେ ଅତ୍ଥୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ୱିନଯେ ପାରମିଂ ଗତୋ।

‘‘ସକ୍ଯାନଂ ନନ୍ଦିଜନନୋ, କପ୍ପକୋ ଆସହଂ ପୁରେ;

ୱିଜହିତ୍ୱାନ ତଂ ଜାତିଂ, ପୁତ୍ତୋ ଜାତୋ ମହେସିନୋ।

‘‘ଇତୋ ଦୁତିଯକେ କପ୍ପେ, ଅଞ୍ଜସୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ଅନନ୍ତତେଜୋ ଅମିତଯସୋ, ଭୂମିପାଲୋ ମହଦ୍ଧନୋ।

‘‘ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅହଂ ପୁତ୍ତୋ, ଚନ୍ଦନୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ଜାତିମଦେନୁପତ୍ଥଦ୍ଧୋ, ୟସଭୋଗମଦେନ ଚ।

‘‘ନାଗସତସହସ୍ସାନି, ସବ୍ବାଲଙ୍କାରଭୂସିତା;

ତିଧାପଭିନ୍ନା ମାତଙ୍ଗା, ପରିୱାରେନ୍ତି ମଂ ସଦା।

‘‘ସବଲେହି ପରେତୋହଂ, ଉୟ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତୁକାମକୋ;

ଆରୁୟ୍ହ ସିରିକଂ ନାଗଂ, ନଗରା ନିକ୍ଖମିଂ ତଦା।

‘‘ଚରଣେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନୋ, ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ସୁସଂୱୁତୋ;

ଦେୱଲୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଆଗଚ୍ଛି ପୁରତୋ ମମ।

‘‘ପେସେତ୍ୱା ସିରିକଂ ନାଗଂ, ବୁଦ୍ଧଂ ଆସାଦୟିଂ ତଦା;

ତତୋ ସଞ୍ଜାତକୋପୋ ସୋ, ନାଗୋ ନୁଦ୍ଧରତେ ପଦଂ।

‘‘ନାଗଂ ରୁଣ୍ଣମନଂ ଦିସ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧେ କୋଧଂ ଅକାସହଂ;

ୱିହେସୟିତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଉୟ୍ୟାନଂ ଅଗମାସହଂ।

‘‘ସାତଂ ତତ୍ଥ ନ ୱିନ୍ଦାମି, ସିରୋ ପଜ୍ଜଲିତୋ ୟଥା;

ପରିଳାହେନ ଡୟ୍ହାମି, ମଚ୍ଛୋୱ ବଳିସାଦକୋ।

‘‘ସସାଗରନ୍ତା ପଥୱୀ, ଆଦିତ୍ତା ୱିୟ ହୋତି ମେ;

ପିତୁ ସନ୍ତିକୁପାଗମ୍ମ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱିଂ।

‘‘ଆସୀୱିସଂୱ କୁପିତଂ, ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂୱ ଆଗତଂ;

ମତ୍ତଂୱ କୁଞ୍ଜରଂ ଦନ୍ତିଂ, ୟଂ ସୟମ୍ଭୁମସାଦୟିଂ।

‘‘ଆସାଦିତୋ ମୟା ବୁଦ୍ଧୋ, ଘୋରୋ ଉଗ୍ଗତପୋ ଜିନୋ;

ପୁରା ସବ୍ବେ ୱିନସ୍ସାମ, ଖମାପେସ୍ସାମ ତଂ ମୁନିଂ।

‘‘ନୋ ଚେ ତଂ ନିଜ୍ଝାପେସ୍ସାମ, ଅତ୍ତଦନ୍ତଂ ସମାହିତଂ;

ଓରେନ ସତ୍ତଦିୱସା, ରଟ୍ଠଂ ମେ ୱିଧମିସ୍ସତି।

‘‘ସୁମେଖଲୋ କୋସିୟୋ ଚ, ସିଗ୍ଗୱୋ ଚାପି ସତ୍ତକୋ;

ଆସାଦୟିତ୍ୱା ଇସଯୋ, ଦୁଗ୍ଗତା ତେ ସରଟ୍ଠକା।

‘‘ଯଦା କୁପ୍ପନ୍ତି ଇସଯୋ, ସଞ୍ଝଞ୍ଝତା ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ;

ସଦେୱକଂ ୱିନାସେନ୍ତି, ସସାଗରଂ ସପବ୍ବତଂ।

‘‘ତିଯୋଜନସହସ୍ସମ୍ହି, ପୁରିସେ ସନ୍ନିପାତୟିଂ;

ଅଚ୍ଚୟଂ ଦେସନତ୍ଥାଯ, ସଯମ୍ଭୁଂ ଉପସଙ୍କମିଂ।

‘‘ଅଲ୍ଲୱତ୍ଥା ଅଲ୍ଲସିରା, ସବ୍ବେୱ ପଞ୍ଜଲୀକତା;

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦେ ନିପତିତ୍ୱା, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱୁଂ।

‘‘ଖମସ୍ସୁ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ଅଭିଯାଚତି ତଂ ଜନୋ;

ପରିଢଆହଂ ୱିନୋଦେହି, ମା ନୋ ରଟ୍ଠଂ ୱିନାସଯ।

‘‘ସଦେୱମାନୁସା ସବ୍ବେ, ସଦାନୱା ସରକ୍ଖସା;

ଅଯୋମଯେନ କୂଟେନ, ସିରଂ ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟୁ ମେ ସଦା।

‘‘ଦକେ ଅଗ୍ଗି ନ ସଣ୍ଠାତି, ବୀଜଂ ସେଲେ ନ ରୂହତି;

ଅଗଦେ କିମି ନ ସଣ୍ଠାତି, କୋପୋ ବୁଦ୍ଧେ ନ ଜାଯତି।

‘‘ଯଥା ଚ ଭୂମି ଅଚଲା, ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ଚ ସାଗରୋ;

ଅନନ୍ତକୋ ଚ ଆକାସୋ, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧା ଅଖୋଭିଯା।

‘‘ସଦା ଖନ୍ତା ମହାୱୀରା, ଖମିତା ଚ ତପସ୍ସିନୋ;

ଖନ୍ତାନଂ ଖମିତାନଞ୍ଚ, ଗମନଂ ତଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

‘‘ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ପରିଢଆହଂ ୱିନୋଦୟଂ;

ମହାଜନସ୍ସ ପୁରତୋ, ନଭଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗମୀ ତଦା।

‘‘ତେନ କମ୍ମେନହଂ ୱୀର, ହୀନତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପାଗତୋ;

ସମତିକ୍କମ୍ମ ତଂ ଜାତିଂ, ପାୱିସିଂ ଅଭୟଂ ପୁରଂ।

‘‘ତଦାପି ମଂ ମହାୱୀର, ଡୟ୍ହମାନଂ ସୁସଣ୍ଠିତଂ;

ପରିଢଆହଂ ୱିନୋଦେସି, ସଯମ୍ଭୁଞ୍ଚ ଖମାପୟିଂ।

‘‘ଅଜ୍ଜାପି ମଂ ମହାୱୀର, ଡୟ୍ହମାନଂ ତିହଗ୍ଗିଭି;

ନିବ୍ବାପେସି ତଯୋ ଅଗ୍ଗୀ, ସୀତିଭାଓଞ୍ଚ ପାପଯିଂ।

''ଯେସଂ ସୋତାଓଧାନତ୍ଥି, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ;

ଅହଂ ତୁମ୍ହଂ ପଓକ୍ଖାମି, ଯଥା ଦିଟ୍ଠଂ ପଦଂ ମମ।

''ସଯମ୍ଭୁଂ ତଂ ଓିମାନେତ୍ୱା, ସନ୍ତଚିତ୍ତଂ ସମାହିତଂ;

ତେନ କମ୍ମେନହଂ ଅଜ୍ଜ, ଜାତୋମ୍ହି ନୀଚଯୋନିଯଂ।

''ମା ୱୋ ଖଣଂ ଓିରାଧେଥ, ଖଣାତୀତା ହି ସୋଚରେ;

ସଦତ୍ଥେ ୱାଯମେଯ୍ୟାଥ, ଖଣୋ ୱୋ ପଟିପାଦିତୋ।

''ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଓମନଂ, ଏକଚ୍ଚାନଂ ଓିରେଚନଂ;

ଓିସଂ ହଲାହଲଂ ଏକେ, ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଓସଧଂ।

''ଓମନଂ ପଟିପନ୍ନାନଂ, ଫଲଟ୍ଠାନଂ ଓିରେଚନଂ;

ଓସଧଂ ଫଲଲାଭୀନଂ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଗଓେସିନଂ।

''ସାସନେନ ଓିରୁଦ୍ଧାନଂ, ଓିସଂ ହଲାହଲଂ ଯଥା;

ଆସୀଓିସୋ ଦିଟ୍ଠଓିସୋ, ଏଓଂ ଝାପେତି ତଂ ନରଂ।

''ସକିଂ ପୀତଂ ହଲାହଲଂ, ଉପରୁନ୍ଧତି ଜୀଓିତଂ;

ସାସନେନ ଓିରୁଜ୍ଝିତ୍ୱା, କପ୍ପକୋଟିମ୍ପି ଡଯ୍ହତି।

''ଖନ୍ତିଯା ଅଓିହିଂସାଯ, ମେତ୍ତଚିତ୍ତଓତାଯ ଚ;

ସଦେଓକଂ ସୋ ତାରେତି, ତସ୍ମା ତେ ଅଓିରାଧିଯା।

''ଲାଭାଲାଭେ ନ ସଜ୍ଜନ୍ତି, ସମ୍ମାନନଓିମାନନେ;

ପଥଓୀସଦିସା ବୁଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ତେ ନ ଓିରାଧିଯା।

''ଦେଓଦତ୍ତେ ଚ ଓଧକେ, ଚୋରେ ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲକେ;

ରାହୁଲେ ଧନପାଲେ ଚ, ସବ୍ବେସଂ ସମକୋ ମୁନି।

''ଏତେସଂ ପଟିଘୋ ନତ୍ଥି, ରାଗୋମେସଂ ନ ଓିଜ୍ଜତି;

ସବ୍ବେସଂ ସମକୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଓଧକସ୍ସୋରସସ୍ସ ଚ।

‘‘ପଛେ ଦିସ୍ୱାନ କାସାୱଂ, ଛଡ୍ଡିତଂ ମୀଳ୍ହମକ୍ଖିତଂ;

ସିରସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ କତ୍ୱା, ୱନ୍ଦିତଙ୍କଂ ଇସିଦ୍ଧଜଂ।

‘‘ଅବ୍ଭୁତୀତା ଚ ଯେ ବୁଦ୍ଧା, ୱତ୍ତମାନା ଅନାଗତା;

ଧଜେନାନେନ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏତେ ନମସ୍ସିୟା।

‘‘ସତ୍ଥୁକପ୍ପଂ ସୁୱିନଯଂ, ଧାରେମି ହଦଯେନହଂ;

ନମସ୍ସମାନୋ ୱିନଯଂ, ୱିହରିସ୍ସାମି ସବ୍ବଦା।

‘‘ୱିନଯୋ ଆସଯୋ ମୟ୍ହଂ, ୱିନଯୋ ଠାନଚଙ୍କମଂ;

କପ୍ପେମି ୱିନଯେ ୱାସଂ, ୱିନଯୋ ମମ ଗୋଚରୋ।

‘‘ୱିନଯେ ପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ସମଥେ ଚାପି କୋୱିଦୋ;

ଉପାଲି ତଂ ମହାୱୀର, ପାଦେ ୱନ୍ଦତି ସତ୍ଥୁନୋ।

‘‘ସୋ ଅହଂ ୱିଚରିସ୍ସାମି, ଗାମା ଗାମଂ ପୁରା ପୁରଂ;

ନମସ୍ସମାନୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସୁଧମ୍ମତଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ହି ନଂ ସତ୍ଥା ସଯମେୱ ସକଲଂ ୱିନଯପିଟକଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସି। ସୋ ଅପରଭାଗେ ଭାରୁକଚ୍ଛକୱତ୍ଥୁଂ (ପାରା। ୭୮) ଅଜ୍ଜୁକୱତ୍ଥୁଂ (ପାରା। ୧୫୮) କୁମାରକସ୍ସପୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଇମାନି ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ୱିନିଚ୍ଛଯି। ସତ୍ଥା ଏକେକସ୍ମିଂ ୱିନିଚ୍ଛିତେ ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା ତଯୋପି ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଥେରଂ ୱିନଯଧରାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ସୋ ଅପରଭାଗେ ଏକସ୍ମିଂ ଉପୋସଥଦିୱସେ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସସମଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଓୱଦନ୍ତୋ –

୨୪୯।

‘‘ସଦ୍ଧାଯ ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ନୱପବ୍ବଜିତୋ ନୱୋ;

ମିତ୍ତେ ଭଜେୟ୍ୟ କଲ୍ୟାଣେ, ସୁଦ୍ଧାଜୀୱେ ଅତନ୍ଦିତେ।

୨୫୦।

‘‘ସଦ୍ଧାଯ ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ନୱପବ୍ବଜିତୋ ନୱୋ;

ସଙ୍ଘସ୍ମିଂ ୱିହରଂ ଭିକ୍ଖୁ, ସିକ୍ଖେଥ ୱିନଯଂ ବୁଧୋ।

୨୫୧।

‘‘ସଦ୍ଧାଯ ଅଭିନିକ୍ଖମ୍ମ, ନୱପବ୍ବଜିତୋ ନୱୋ;

କପ୍ପାକପ୍ପେସୁ କୁସଲୋ, ଚରେୟ୍ୟ ଅପୁରକ୍ଖତୋ’’ତି। – ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଯାତି ସଦ୍ଧାନିମିତ୍ତଂ, ନ ଜୀୱିକହେତୁ ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଧାଯାତି ୱା କମ୍ମଫଲାନି ରତନତ୍ତଯଗୁଣଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା। ଅଭିନିକ୍ଖମାତି ଘରାୱାସତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା। ନୱପବ୍ବଜିତୋତି ନୱୋ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ, ପଠମୱଯେ ଏୱ ପବ୍ବଜିତୋ। ନୱୋତି ସାସନେ ସିକ୍ଖାଯ ଅଭିନୱୋ ଦହରୋ। ମିତ୍ତେ ଭଜେଯ୍ୟ କଲ୍ୟାଣେ ସୁଦ୍ଧାଜୀୱେ ଅତନ୍ଦିତେତି "ପିଯୋ ଗରୁ ଭାୱନୀଯୋ"ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୭।୩୭) ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ, ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିୱଜ୍ଜନେନ ସୁଦ୍ଧାଜୀୱେ , ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଯ ଅତନ୍ଦିତେ ଭଜେଯ୍ୟ ଉପସଙ୍କମେଯ୍ୟ, ତେସଂ ଓୱାଦାନୁସାସନୀପଟିଗ୍ଗହଣୱସେନ ସେୱେଯ୍ୟ। ସଙ୍ଘସ୍ମିଂ ୱିହରନ୍ତି ସଙ୍ଘେ ଭିକ୍ଖୁସମୂହେ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତପୂରଣୱସେନ ୱିହରନ୍ତୋ। ସିକ୍ଖେଥ ୱିନଯଂ ବୁଧୋତି ବୋଧଞ୍ଚାଣତାସୁକୁସଲୋ ହୁତ୍ୱା ୱିନଯପରିଯତ୍ତିଂ ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ। ୱିନଯୋ ହି ସାସନସ୍ସ ଆଯୁ, ତସ୍ମିଂ ଠିତେ ସାସନଂ ଠିତଂ ହୋତି। "ବୁଦ୍ଧୋ"ତି ଚ ପଠନ୍ତି, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। କପ୍ପାକପ୍ପେସୂତି କପ୍ପିଯାକପ୍ପିଯେସୁ କୁସଲୋ ସୁତ୍ତୱସେନ ସୁତ୍ତାନୁଲୋମୱସେନ ଚ ନିପୁଣୋ ଛେକୋ। ଅପୁରକ୍ଖତୋତି ନ ପୁରକ୍ଖତୋ ତଣ୍ହାଦୀହି କୁତୋଚି ପୁରେକ୍ଖାରଂ ଅପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରେଯ୍ୟ।

ଉପାଲିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଉତ୍ତରପାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପଣ୍ଡିତଂ ୱତ ମଂ ସନ୍ତନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ଉତ୍ତରପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଗମନମଗ୍ଗେ ସେତୁଂ କାରାପେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉତ୍ତରପାଲୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତି। ତସ୍ସ ଏକଦିୱସଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ଅନୁଭୂତାରମ୍ମଣଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ କାମରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସୋ ତାୱଦେୱ ସହୋଢଂ ଚୋରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ପଟିପକ୍ଖମନସିକାରେନ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଭାୱନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୭।୧୬-୨୦) –

"ୱିପସ୍ସିନୋ ଭଗୱତୋ, ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ସେତୁଂ କାରାପଯିଂ ଅହଂ।

"ଏକନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ସେତୁଂ କାରଯିଂ ଅହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ସେତୁଦାନସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

"କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ"ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ –

୨୫୨।

"ପଣ୍ଡିତଂ ୱତ ମଂ ସନ୍ତଂ, ଅଲମତ୍ଥୱିଚିନ୍ତକଂ;

ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଲୋକେ, ସମ୍ମୋହା ପାତଯିଂସୁ ମଂ।

୨୫୩।

"ପକ୍ଖନ୍ଦୋ ମାରୱିସଯେ, ଦଳ୍ହସଲ୍ଲସମପ୍ପିତୋ;

ଅସକ୍ଖିଂ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ, ଅହଂ ପାସା ପମୁଞ୍ଚିତୁଂ।

‘‘ସବ୍ବେ କାମା ପହୀନା ମେ, ଭୱା ସବ୍ବେ ପଦାଲିତା;

ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି। –

ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତଂ ୱତ ମଂ ସନ୍ତନ୍ତି ସୁତଚିନ୍ତାମୟାୟ ପଞ୍ଞାୟ ୱସେନ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନମ୍ପି ନାମ ମଂ ସମାନଂ। ଅଲମତ୍ଥୱିଚିନ୍ତକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ହିତଂ ୱିଚିନ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ, ଅଲଂ ୱା ପରିୟତ୍ତଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଚିନ୍ତକଂ, କିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିନଂ ୱା, ସଦ୍ଧମେତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତିମଭୱିକତାୟ ଥେରୋ ୱଦତି। ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣାତି ରୂପାଦୟୋ ପଞ୍ଚ କାମକୋଟ୍ଠାସା। ଲୋକେତି ତେସଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ। ସମ୍ମୋହାତି ସମ୍ମୋହନିମିତ୍ତଂ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରହେତୁ। ସମ୍ମୋହାତି ୱା ସମ୍ମୋହନା ସମ୍ମୋହକରା। ପାତୟିଂସୂତି ଧୀରଭାୱତୋ ପାତେସୁଂ, ଲୋକତୋ ୱା ଉତ୍ତରିତୁକାମଂ ମଂ ଲୋକେ ପାତୟିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ପକ୍ଖନ୍ଦୋତି ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ। ମାରୱିସୟେତି କିଲେସୱିସୟେ କିଲେସମାରସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ, ତସ୍ସ ୱସଂ ଗତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସ ୱା ଇସ୍ସରିୟଟ୍ଠାନେ ତଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଦଳ୍ହସଲ୍ଲସମପ୍ପିତୋତି ଦଳ୍ହଂ ଥିରଂ, ଦଳ୍ହେନ ୱା ସଲ୍ଲେନ ସମପ୍ପିତୋ, ରାଗସଲ୍ଲେନ ହଦୟଂ ଆହଚ୍ଚ ୱିଦ୍ଧୋ। ଅସକ୍ଖିଂ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ, ଅହଂ ପାସା ପମୁଚ୍ଚିତୁନ୍ତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସଣ୍ଡାସେନ ରାଗାଦିସଲ୍ଲଂ ଅନୱସେସତୋ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋୟେୱ ରାଗବନ୍ଧନସଙ୍ଖାତା ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ପାସା ଅହଂ ପରିମୁଚ୍ଚିତୁଂ ଅସକ୍ଖିଂ, ତତୋ ଅତ୍ତାନଂ ପମୋଚେସିଂ।

ତତୋ ଏୱ ଚ ସବ୍ବେ କାମା ପହୀନା ମେ, ଭୱା ସବ୍ବେ ପଦାଲିତାତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦିଭେଦେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନା ସବ୍ବେ କିଲେସକାମା ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ମୟା ପହୀନା। କିଲେସକାମେସୁ ହି ପହୀନେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମାପି ପହୀନା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ତଥା କାମଭୱକମ୍ମଭୱାଦୟୋ ଭୱା ସବ୍ବେ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାସିନା ପଦାଲିତା ୱିଦ୍ଧଂସିତା। କମ୍ମଭୱେସୁ ହି ପଦାଲିତେସୁ ଉପପତ୍ତିଭୱା ପଦାଲିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ କମ୍ମଭୱାନଂ ପଦାଲିତତ୍ତା ଏୱ ୱିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଇଦମେୱ ଚ ଥେରସ୍ସ ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣଂ ଅହୋସି।

ଉତ୍ତରପାଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ଅଭିଭୂତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସୁଣାଥଞାତୟୋ ସବ୍ବେତି ଆୟସ୍ମତୋ ଅଭିଭୂତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନନ୍ତୋ ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ତାଦିସେନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ଅହୋସି। ସୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଧାତୁଂ ଗହେତୁଂ ମହାଜନେ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତେ ସୟଂ ସବ୍ବପଠମଂ ଗନ୍ଧୋଦକେନ ଚିତକଂ ନିବ୍ବାପେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱେଠପୁରନଗରେ ରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅଭିଭୂତୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ପିତୁ ଅଚ୍ଚୟେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମୟେ ଭଗୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ତଂ ନଗରଂ ପାପୁଣି। ତତୋ ସୋ ରାଜା ‘‘ଭଗୱା କିର ମମ ନଗରଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଦୁତିୟଦିୱସେ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେସି। ଭଗୱା ଭୁତ୍ତାୱୀ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଅନୁମୋଦନଂ କରୋନ୍ତୋୟେୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଲଦ୍ଧପ୍ପସାଦୋ ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୭।୧୧-୧୫) –

‘‘ଦୟ୍ହମାନେ ସରୀରମ୍ହି, ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଗନ୍ଧୋଦକଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ଚିତଂ ନିବ୍ବାପୟିଂ ଅହଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଚିତଂ ନିବ୍ବାପୟିଂ ଅହଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଗନ୍ଧୋଦକସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖେନ ୱିହରନ୍ତେ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ଞାତକା ଅମଚ୍ଚା ପାରିସଜ୍ଜା ନାଗରା ଜାନପଦାତି ସବ୍ବେ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, କସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଅମ୍ହେ ଅନାଥେ କତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ପରିଦେୱିଂସୁ। ଥେରୋ ତେ ଞାତିପମୁଖେ ମନୁସ୍ସେ ପରିଦେୱନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାକାରଣୱିଭାୱନମୁଖେନ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ –

୨୫୫।

‘‘ସୁଣାଥ ଞାତୟୋ ସବ୍ବେ, ୟାୱନ୍ତେତ୍ଥ ସମାଗତା;

ଧମ୍ମଂ ୱୋ ଦେସୟିସ୍ସାମି, ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

୨୫୬।

‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥ, ୟୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳାଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋ।

୨୫୭।

‘‘ୟୋ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନୟେ, ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହସ୍ସତି;

ପହାୟ ଜାତିସଂସାରଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି। – ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି;

ତତ୍ଥ ସୁଣାଥାତି ନିସାମେଥ, ଇଦାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଓହିତସୋତା ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାତୟୋତି ଞାତୀ ପମୁଖେ କତ୍ୱା ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ଆଲପନଂ, ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବେ ୟାୱନ୍ତେତ୍ଥ ସମାଗତା’’ତି, ୟାୱନ୍ତୋ ୟତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ସମାଗମେ, ଏତିସ୍ସଂ ୱା ମମ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ସମାଗତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ସୁଣାଥା’’ତି ସୱନାଣତ୍ତିକୱଚନଂ କତଂ, ତଂ ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ ଦେସୟିସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା ‘‘ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସେତୁଂ ଆରଭି। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନନ୍ତି ଜାତି ନାମେସା ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକାଦିଭେଦସ୍ସ ଜରାଦିଭେଦସ୍ସ ଚ ଅନେକୱିହିତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖା। ସା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତମାନା ଅତିୱିୟ ଦୁକ୍ଖା।

ତସ୍ସା ପନ ଜାତିୟା ସମତିକ୍କମନତ୍ଥଂ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀୟୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ଭଥାତି ଆରମ୍ଭଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିୟଂ କରୋଥ। ନିକ୍କମଥାତି କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ନିକ୍କମଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ତଦୁତ୍ତରିଂ ୱୀରିୟଂ କରୋଥ। ୟୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେତି ୟସ୍ମା ସୀଲସଂୱରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠିତାନଂ ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗୱସେନ ଆରମ୍ଭନିକ୍କମଧାତୁୟୋ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଥାଭୂତା ସମଥୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିସଙ୍ଖାତେ ୱା ଭଗୱତୋ ସାସନେ ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତା ହୋଥ। ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳାଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋତି ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା ଚ ତେଧାତୁଇସ୍ସରସ୍ସ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ୱସଂ ସତ୍ତେ ନେତୀତି ତସ୍ସ ସେନାସଙ୍ଖାତଂ ଅବଲଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ୟଥା ନାମ ଥାମବଲୂପପନ୍ନୋ କୁଞ୍ଜରୋ ନଳେହି କତଂ ଅଗାରଂ ଖଣେନେୱ ୱିଦ୍ଧଂସେତି, ଏୱମେୱ କିଲେସଗଣଂ ଧୁନାଥ ୱିଧମଥ ୱିଦ୍ଧଂସେଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ପନ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଏକଂସିକୋ ଜାତିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମତିକ୍କମୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟୋ ଇମସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିନା ତତିୟଂ ଗାଥମାହ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଅଭିଭୂତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଗୋତମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ସଂସରନ୍ତି ଆଯସ୍ମତୋ ଗୋତମତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ କିର ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ସିଖିମ୍ହି ଭଗୱତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଚିତକଂ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ପୂଜେନ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠହି ଚମ୍ପକପୁପ୍ଫେହି ଚିତକଂ ପୂଜେସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସକ୍କରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଗୋତମୋତି ଗୋତ୍ତୱସେନେୱ ଅଭିଲକ୍ଖିତନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଞାତିସମାଗମେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଛଢଅଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୭।୬-୧୦) –

‘‘ଝାଯମାନସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସିଖିନୋ ଲୋକବନ୍ଧୁନୋ;

ଅଟ୍ଠ ଚମ୍ପକପୁପ୍ଫାନି, ଚିତକଂ ଅଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଯଂ ପୁପ୍ଫମଭିରୋପଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଚିତପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

‘‘କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଛଢଅଭିଞ୍ଞୋ ପନ ହୁତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖେନ ୱିହରନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଞାତକେହି ‘‘କସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହେ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ସଂସାରେ ଅତ୍ତନା ଅନୁଭୂତଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେୱ ଇଦାନି ଅଧିଗତଂ ନିବ୍ବାନସୁଖଞ୍ଚ ପକାସେନ୍ତୋ –

୨୫୮।

‘‘ସଂସରଞ୍ହି ନିରଯଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ପେତଲୋକମଗମଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ;

ଦୁକ୍ଖମମ୍ହିପି ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ନେକଧା ହି ୱୁସିତଂ ଚିରଂ ମଯା।

୨୫୯।

‘‘ମାନୁସୋପି ଚ ଭୱୋଭିରାଧିତୋ, ସଗ୍ଗକାଯମଗମଂ ସକିଂ ସକିଂ;

ରୂପଧାତୁସୁ ଅରୂପଧାତୁସୁ, ନେୱସଞ୍ଞିସୁ ଅସଞ୍ଞିସୁଟ୍ଠିତଂ।

୨୬୦।

‘‘ସମ୍ଭୱା ସୁୱିଦିତା ଅସାରକା, ସଙ୍ଖତା ପଚଲିତା ସଦେରିତା;

ତଂ ୱିଦିତ୍ୱା ମହମତ୍ତସମ୍ଭୱଂ, ସନ୍ତିମେୱ ସତିମା ସମଜ୍ଝଗ’’ନ୍ତି। –

ତୀହି ଗାଥାହି ତେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି।

ତତ୍ଥ ସଂସରନ୍ତି ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ସଂସରନ୍ତୋ କମ୍ମକିଲେସେହି ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ ଚୱନୁପପାତୱସେନ ଅପରାପରଂ ସଂସରନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ନିରଯଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି ସଞ୍ଜୀୱାଦିକଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ମହାନିରଯଂ, କୁକ୍କୁଢଆଦିକଂ ସୋଢଅସୱିଧଂ ଉସ୍ସଦନିରଯଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଉପଗଚ୍ଛିଂ । ‘‘ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଇଧାପି ଆନେତବ୍ବଂ । ପେତଲୋକନ୍ତି ପେତ୍ତିୱିସଯଂ, ଖୁପ୍ପିପାସାଦିଭେଦଂ ପେତତ୍ତଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଗମନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଉପଗଚ୍ଛିଂ ଉପପଜ୍ଜିଂ। ପୁନପ୍ପୁନନ୍ତି ଅପରାପରଂ। ଦୁକ୍ଖମମ୍ହିପୀତି ଅଞ୍ଛମଞ୍ଛଂ ତିଖିଣକସାପତୋଦାଭିଘାତାଦିଦୁକ୍ଖେହି ଦୁସ୍ସହାଯପି। ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖମମ୍ହିପୀ’’ତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯନ୍ତି ମିଗପକ୍ଖିଆଦିଭେଦାଯ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ। ନେକଧା ହୀତି ଓଟ୍ଠଗୋଣଗଦ୍ରଭାଦିୱସେନ ଚେୱ

କାକବଲାକକୁଲଲାଦିୱସେନ ଚ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ଅନେକୱାରଞ୍ଚ ଚିରଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ ମଯା ୱୁସିତଂ ନିଚ୍ଚଂ ଉତ୍ରସ୍ତମାନସତାଦିୱସେନ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୂତଂ। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତୋ ମହାମୂଳ୍ହତାଯ ଚିରତରଂ ତତ୍ଥେୱ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଧ ''ଚିର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ମାନୁସୋପି ଚ ଭୱୋଭିରାଧିତୋତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱୋପି ମଯା ତାଦିସେନ କୁସଲକମ୍ମୁନା ସମୱାଯେନ ଅଭିରାଧିତୋ ସାଧିତୋ ଅଧିଗତୋ। କାଣକଚ୍ଛପୋପମସୁତ୍ତମେତ୍ଥ (ମ। ନି। ୩।୨୫୨; ସଂ। ନି। ୫।୧୧୧୭) ଉଦାହରିତବ୍ବଂ। ସଗ୍ଗକାଯମଗମଂ ସକିଂ ସକିନ୍ତି ସଗ୍ଗଗତିସଙ୍ଖାତଂ କାମାୱଚରଦେୱକାଯଂ ସକିଂ ସକିଂ କଦାଚି କଦାଚି ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଅଗଚ୍ଛିଂ। ରୂପଧାତୁସୂତି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୱଗ୍ଗପରିଯୋସାନେସୁ ରୂପଭୱେସୁ ଅରୂପଧାତୁସୂତି ଅରୂପଭୱେସୁ। ନେୱସଞ୍ଞିସୁ ଅସଞ୍ଞିସୁଟ୍ଟିତନ୍ତି ରୂପାରୂପଧାତୁସୁ ଚ ନ କେୱଲଂ ସଞ୍ଞୀସୁ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀସୁ ଅସଞ୍ଞୀସୁ ଚ ଉପପଜ୍ଜ ଠିତଂ ମଯାତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନେୱସଞ୍ଞିଗ୍ଗହଣେନ ହେତ୍ଥ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀଭୱୋ ଗହିତୋ। ଯଦିପିମେ ଦ୍ୱେ ଭୱା ରୂପାରୂପଧାତୁଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ଯେ ପନ ଇତୋ ବାହିରକା ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ ଭୱୱିମୋକ୍ଖସଞ୍ଞିନୋ ଚ, ତେସଂ ତସ୍ସା ସଞ୍ଞାଯ ମିଚ୍ଛାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ଭୱମୂଲସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଅତ୍ତନୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖାନୁଭୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଦୁପଚ୍ଛେଦେନ ୱିୱଟ୍ଟସୁଖାନୁଭୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମ୍ଭୱା''ତିଆଦିନା ତତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱାତି ଭୱା। କାମଭୱାଦଯୋ ଏୱ ହି ହେତୁପଚ୍ଚଯସମୱାଯେନ ଭୱନ୍ତୀତି ଇଧ ସମ୍ଭୱାତି ୱୁତ୍ତା। ସୁୱିଦିତାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଦିତା। ଅସାରକାତିଆଦି ତେସଂ ୱିଦିତାକାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅସାରକାତି ନିଚ୍ଚସାରାଦିସାରରହିତା। ସଙ୍ଖତାତି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁଯ୍ୟ ପଚ୍ଚଯେହି କତା। ପଚଲିତାତି ସଙ୍ଖତତ୍ତା ଏୱ ଉପ୍ପାଦଜରାଦୀହି ପକାରତୋ ଚଲିତା ଅନୱଟ୍ଠିତା। ସଦେରିତାତି ସଦା ସବ୍ବକାଲଂ ଭଙ୍ଗେନ ଏରିତା, ଇତ୍ତରା ଭଙ୍ଗଗାମିନୋ ପଭଙ୍ଗୁନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ୱିଦିତ୍ୱାମହମତ୍ତସମ୍ଭୱନ୍ତି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଖତସଭାୱଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତଂ ଅତ୍ତାଯତ୍ତଂ ଇସ୍ସରାଦିୱସେନ ଅପରାଯତ୍ତଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ଅହଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ସନ୍ତିମେୱ ନିବ୍ବାନମେୱ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାସତିଯା ସତିମା ହୁତ୍ୱା ସମଜ୍ଝଗଂ ଅଧିଗଚ୍ଛିଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି। ଏୱଂ ଥେରୋ ଞାତକାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି।

ଗୋତମତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ହାରିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଯୋ ପୁବ୍ବେ କରଣୀଯାନୀତି ଆଯସ୍ମତୋ ହାରିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଚିତକପୂଜାଯ କଯିରମାନାଯ ଗନ୍ଧେନ ପୂଜଂ ଅକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ହାରିତୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଜାତିମାନଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଞ୍ଞେ ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରତି। ସୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତୋପି ଚିରପରିଚିତତ୍ତା ୱସଲସମୁଦାଚାରଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜି। ଅଥେକଦିୱସଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ମାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଗ୍ଗହିତତଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ପହାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୬।୬୩-୬୬) –

''ଚିତାସୁ କୁରୁମାନାସୁ, ନାନାଗନ୍ଧେ ସମାହଟେ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ଗନ୍ଧମୁଟ୍ଠିମପୂଜଯିଂ।

''ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ଚିତକଂ ଯମପୂଜଯିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଚିତପୂଜାଯିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମଯ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହା ପନ ହୁତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ''ଯୋ ପୁବ୍ବେ କରଣୀଯାନୀ''ତିଆଦିନା ତୀହି ଗାଥାହି ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱୋୱାଦଦାନମୁଖେନ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକାସି। ତାସଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

ହାରିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ୱିମଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ପାପମିତ୍ତେତି ଆୟସ୍ମତୋ ୱିମଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଗାଥା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମ୍ପି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚିନନ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ କୁଲଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ସାଧୁକୀଳିତଦିୱସେସୁ ୱୀତିୱତ୍ତେସୁ ସତ୍ଥୁ ସରୀରଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପାସକେସୁ ଝାପନଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ସୁମନପୁପ୍ଫେହି ପୂଜମକାସି। ସୋ ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ବାରାଣସିୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିମଲୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ସୋମମିତ୍ତତ୍ଥେରଂ ନିସ୍ସାୟ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତେନେୱ ଉସ୍ସାହିତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୨।୪୬।୫୮-୬୨) –

''ନୀହରନ୍ତେ ସରୀରମ୍ହି, ୱଜ୍ଜମାନାସୁ ଭେରିସୁ;

ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ, ପଚ୍ଚିପୁପ୍ଫମପୂଜୟିଂ।

''ସତସହସ୍ସିତୋ କପ୍ପେ, ୟଂ ପୁପ୍ଫମଭିପୂଜୟିଂ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ଦେହପୂଜାୟିଦଂ ଫଲଂ।

''କିଲେସା ଝାପିତା ମୟ୍ହଂ…ପେ… କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନ''ନ୍ତି।

ଅରହତ୍ତଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସହାୟସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ଓୱାଦଂ ଦେନ୍ତୋ –

୨୬୪।

''ପାପମିତ୍ତେ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ଭଜେୟ୍ୟୁତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲଂ;

ଓୱାଦେ ଚସ୍ସ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ, ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ଅଚଲଂ ସୁଖଂ।

୨୬୫।

''ପରିତ୍ତଂ ଦାରୁମାରୁୟ୍ହ, ୟଥା ସୀଦେ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଏୱଂ କୁସୀତମାଗମ୍ମ, ସାଧୁଜୀୱୀପି ସୀଦତି;

ତସ୍ମା ତଂ ପରିୱଜ୍ଜେୟ୍ୟ, କୁସୀତଂ ହୀନୱୀରିୟଂ।

୨୬୬।

''ପୱିୱିତ୍ତେହି ଅରିୟେହି, ପହିତତ୍ତେହି ଝାୟିଭି;

ନିଚ୍ଚଂ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟେହି, ପଣ୍ଡିତେହି ସହାୱସେ''ତି। –

ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ପାପମିତ୍ତେତି ଅକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ଅସପ୍ପୁରିସେ ହୀନୱୀରିୟେ। ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ତଂ ଅଭଜନୱସେନ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଭଜେଥ୍ୟୁତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ସପ୍ପୁରିସଂ ପଣ୍ଡିତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଓୱାଦାନୁସାସନୀଗହଣୱସେନ ସେୱେଥ୍ୟ। ଓୱାଦେ ଚସ୍ସ ତିଟ୍ଠେଥ୍ୟାତି ଅସ୍ସ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ଓୱାଦେ ଅନୁସିଟ୍ଠିୟଂ ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜନୱସେନ ତିଟ୍ଠେଥ୍ୟ। ପତ୍ଥେନ୍ତୋତି ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ। ଅଚଲଂ ସୁଖନ୍ତି ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ଫଲସୁଖଞ୍ଚ। ତମ୍ପି ହି ଅକୁପ୍ପଭାୱତୋ ‘‘ଅଚଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ୱିମଲତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତିକନିପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।